407.373

TENGEREKEN INNEN, TENGEREKEN TÚL.

IRTA:
DONÁSZY FERENCZ

BUDAPEST, LÉGRÁDY TESTVÉREK.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Légrády Testvérek műintézete Budapesten.

A TENGER FENEKÉN

TENGEREKEN INNEN, TENGEREKEN TÚL.

TERMÉSZETI KÉPEK

MINDEN VILÁGRÉSZBŐL.

IRTA:

DONÁSZY FERENCZ.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

HAT SZINNYOMATU, NYOLCZ FEKETE MELLÉKLETTEL
ÉS NEGYVENEGY SZÖVEGKÉPPEL.

BUDAPEST,
LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár
405+373
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
B 3174/1983
LELTÁRI SZÁM
R 2

LÉGRÁDY TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJA, BUDAPESTEN.

KÉPEK:

Szines mellékletek:

Oldal.

A tenger fenekén (a címlap előtt) — —
Sivatagi rókák és ugró egerek 10
Királytigris 163
Dámvad 182
A krokodilok és krokodilőrök 304
Emberevő czápák 318

Fekete mellékletek:

A Sukuriju kigyó 5
Játszadozó majomcsapat 27
Salangánfecske fészektelep 43
Az arni bivalyokra leselkedő tigrisek 75
Tengeri pókok 157
A fogolycsalád 237
Pihenő zsiráfok 265
A szürkemedve 327

és **41** fekete szövegkép.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

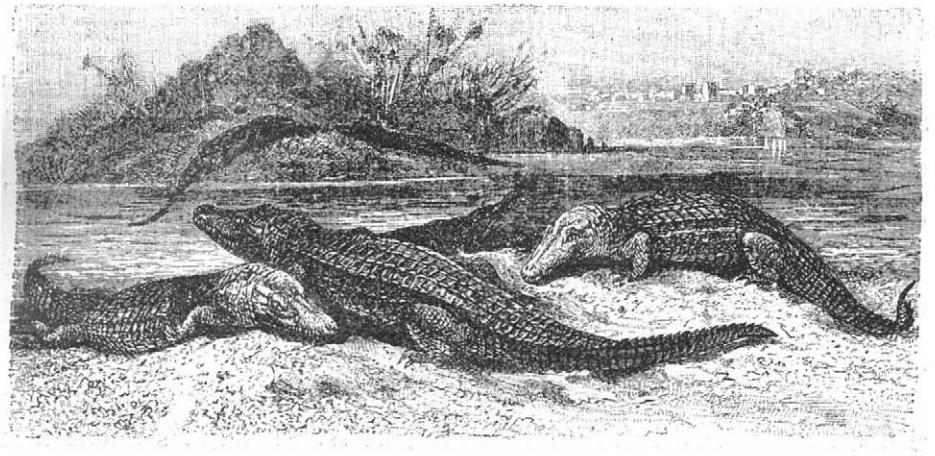

Alligátorok.

Az őserdők lámpásai.

A napnak már utolsó sugarai is eltüntek és a jacu recsegő esti kiáltása harsog az őserdők visszhangos homályában . . .

A forró, tikkasztó nap után még néma csend uralg mindenfelé, midőn azonban a hűsitő éji szellő halk sóhajjal végigborzongatja a rengeteg lombsátorát az őserdő hallgatag nyugalma élni és ébredezni kezd . . .

A vampyrok sötét árnyalakjai, nesztelen szárnyalással indulnak vérszopó éjjeli utjukra, a payerosok és marguayk nyávogására az éjjeli baglyok rákezdik kisérteties huhogásukat. A Criangok, Ibijáuk hörgő hangjaira az Ai sikoltása felel, erre pedig egyszerre felharsanik a bőgöncz-majmok pokoli kardala, a melytől minden zugában visszhangzik a rengeteg sürü homálya, mert röfögő, rikoltozó, sziszegő, hahotázó és jajgató zürzavar felel reá ezerszeresen . . .

Ott egy óriási Bertholletiának az ágain, melyekről a bejake folyondár karjai vastag kötelekként csüngnek alá a földre, legmagasabban ül a csapat vezére, a legvénebb him. Ez a karmester és hunyorgó szemeiket rámeresztve, körülötte kuporognak a többiek a jeladást lesve és midőn az borzas fejét magasra nyujtva, sikoltó bömböléssel megadja a hangot, a többiek is belebődülnek mélyen, vastagon, jajgató, hahotázó sivitással és mindegyik igyekezik tulorditani a másikat torkaszakadtából . . .

Egyszerre azonban, mintha elvágták volna, az egész chórusnak torkába reked a hang és riadtan menekülnek a fa kuszónövényektől összefont tetejébe, mert, mint a menydörgés ropogó dördülése, harsanik fel a zsákmányt kereső jaguár éhorditása.

Egyszer, kétszer, háromszor dörrenik fel ez a nyávogó hörgésbe fuló süket orditás, melynek hallatára minden hang elnémul és mintha maga a sötétség is megborzongna reá, a halotti némaságban csak a falevelek zizegő

reszketése hallik . . . és csak midőn az utolsó visszhangja is elhal ennek az ijesztő kurrogásnak . . . csak akkor mer hosszu időközöket tartva, felharsanni az elébbeni zürzavaros zsivaj . . .

Ezekben a szünetekben egyszerre félő sirás és zokogás hangjai törnek elő a pirosvirágu melostomáktól köritett páfrányfák sürüjéből . . .

— Légy csendesen, Nanny! Nem hallottad a jaguár orditását? hallatszott a virágos sürüség közül . . .

— Éppen attól félek, Junó! Bizonyosan egy Cebado* lesz és nyomainkra talál . . .

— Ha csendesen meghuzódunk a sürüben, nem talál reánk . . . Ne sirj hát, Nanny, ha a holdvilág felkel, megkeressük a folyót s annak mentén a telepre visszatalálunk . . .

— Istenem, csak el ne tévedtünk volna . . . Én vagyok az oka, Junó! Én csaltalak le az ösvényről mejugát** keresni és beletévedtünk a rengetegbe.

— Pszt, légy csendesen, Nanny, mintha ágrecsegést hallottam volna közelünkben. Ezzel a két eltévedt négerleányka félve simult egymáshoz a páfrányfák sürüjében és a legkisebb ágzörrenésre rémülve meresztették szemeiket a sötétség homályába.

— Olyan éhes és fáradt vagyok! — kezdett panaszkodni Nanny, miközben tüskéktől sebzett lábait az aroideák széles leveleivel hüsitgette, de midőn kezeivel véletlenül egy sikos, viczkándozó állatra tapintott, élesen elsikoltotta magát . . .

— Santa Virgen, egy kigyó! Egy szukuruku!

— Csak egy béka volt . . . mondotta Juno, de elhallgatott, mert fejük felett erős ágzörrenéstől kisért vékony sivitás és vertyogó nyávogás hallatszott.

Nanny ijedten vetette magát Juno keblére és mindkét karjával félősen belékapaszkodott.

— Egy payeros, bizonyára egy kis alvó sagouint fojtott meg — nyugtatá meg a bátorszivü Juno.

— Menjünk innen! Én itt félek a Cebadótól! — könyörgött Nanny, midőn az ágról-ágra ugró távozó vadmacskának a zörgése elhangzott.

Juno azonban nem mozdult.

— Majd, ha a holdvilág felkel. Ez jó hely itt, egészen rejtve vagyunk.

Nanny sóhajtva nyugodott bele és félősen összehuzva magát, kuporgott társnője mellett, kinek éles füleit a legkisebb zörej se kerülte el.

— Mikor jön fel a holdvilág? — kérdezte suttogva Nanny.

— Még egy jó félóra mulva. Addig itt kell maradnunk. A sötétben nem leljük meg a folyót és valami mérges kigyóra hághatunk.

Nanny összeborzadt és térdeire fektetett karjaira hajtotta le fejét, mert minden perczben attól félt, hogy a Cebadónak zöld tüzben karikázó szemeit látja megvillanni a sötétségben.

* Cebado, az a jaguár, mely emberhusra szokott. Ettől félnek legjobban.

** A mejuga egy eperféle ízes bogyó, mely csak az erdők mélyében terem.

— Nem mult el még a félóra? — kérdezte minduntalan és midőn e közben felemelte a fejét, a rémülettől minden csepp vérét jegedni érezte, mert nem messze tőlük a bokrok sürüjében zöldben villódzó szikrázás csillant meg.

— A cebado! A cebado! — nyöszörgé aléldozva.

A zöld fény mind erősebben villogott, s egyszerre páros sugárkévét lövellve, magasan a levegőbe szállt és mint valami repülő lámpás surrant, szállongott ide s tova a sötétségben . . .

— A luciernago!* — kiáltá el magát Juno s ugyanakkor, mint a tüzijáték magasra lövellő csillagai, a bokrok közül mindenfelé párosan világló, zöldes sugárkévék szálltak felfelé, lefelé s ide-oda repkedve, az erdő homályát szinte megvilágitották zöldesen fénylő sugaraikkal, midőn pedig le-levágódtak a bokrok közé, mintha hulló csillagok estek volna le páros sugárzással.

— A cucujok! A cucujok! Az őserdők lámpásai, az őserdők tüzijátékai ezek, Nanny! Hiszen láttál eleget, — korholta gyáva társnőjét Juno. — Most már indulhatunk holdvilág nélkül is! — tette hozzá örvendezve, mialatt felpattant helyéből és ügyes kapással kettőt elfogva a világító rovarok közül, azokat, mint az ottani benszülöttek szokták éjjeli utjukban tenni, az irikafa kifolyó gyantás nedvével a lába fejére ragasztotta.

A közeli irikafáról, a cucujo világánál Nanny is lekapart egy kevés mézgát és lábai fejére ragasztva kettőt az eleven lámpásokból, a két négerleányka bátran nekiindult az erdő sürü tömegének.

A vad állatok által tört keskeny csapáson haladva, a cucujok fényénél legalább azt látták, hogy hová teszik a lábukat és midőn az előlhaladó Juno egy kigyót látott előlük sziszegve a sürübe surranni, egy vesszőt törve le, annak végére is néhány cucujot ragasztott és ezt maga elé tartotta.

E nélkül az elővigyázat nélkül csak akkor vették volna észre azt a rétesformán összekunkorodott nagy szukuruku kigyót, mely a szük ösvény közepén hevert, midőn már későn lett volna, igy azonban a bátor szivü Juno egy vastag husánggal tovariasztotta a halálos mérgü hüllőt.

Nagy örömükre az erdő nemsokára ritkulni kezdett. A fák összefonódott ágbogai között itt-ott már vékony pásztákban beszüremkedett a holdsugár és ennek téveteg fényénél nagy gyikokat és kalapnagyságu varangyokat láttak nagy zörgéssel tovairamodni, valahányszor Juno botjával a bokrokat megzörgette, hogy a kigyókat tovariaszsza.

A viharoktól és vénségtől egymásra düledezett korhadó fatörzsek torlaszain nagynehezen átvergődve, egy tisztásra jutottak, a melyet a holdfény egész teljében megezüstözött és midőn megkerülték az ennek végében szunnyadó, kövér vizirózsákkal boritott tavat, az éles fülü Junónak ugy tetszett, mintha az Aleuták hahotázó bőgésén és az erdőt betöltő hangzürzavaron keresztül távoli sistergő morajt hallana.

Ebben az irányban haladva, végre ráakadtak a keresett folyóra, a

* Lámpáshordó.

melynek homokos, iszapfedte partjait óriási fák árnyalták be, kimosva és össze-vissza döntögetve a gyakori áradástól.

— A telep befelé fekszik, tehát viz mentében kell haladnunk — szólt Junó.

Lépteik zajára óriási teknősbékák vetették magukat lomha zuhanással a vizbe, amelyek tojásaikat kaparták a homokba, hogy a nap melege kiköltse őket, a nádas között pedig egy alligátor fészekre is akadtak, honnan kézenfogva egymást, sebesen a szakadékos partra kellett kapaszkodniok, mert a viz szélén vigyázó nőstény alligátor tátott torokkal bukkant fel közeledtükre és bikabömböléshez hasonló fuvással készült megrohanni őket.

A tulpartról áthallatszott hozzájuk a nádasban tülekedő alligátorok bőgése, egy helyütt pedig egész csapat legelésző capybarát riasztottak a vizbe és midőn lefelé haladtak, a fáradt Nanny egy nagy teknősbéka üres páncéljában botlott meg.

Az élesszemü Junó a holdnak majdnem nappali fényében hatalmas fogaknak a nyomait pillantotta meg a páncélon, de nem akarta amugy is félénk társnőjét még jobban megriasztani azzal, hogy a jaguár halászó tanyáján járnak, hanem csak nagyobb sietésre ösztökélte, de a fáradt Nanny ujra sirni és panaszkodni kezdett, hogy az éhségtől és fáradtságtól nem bir tovább menni.

A homokon látszó barázdákról könnyü volt neki a teknőczök odarejtett tojásaira ráakadni és néhányat kikaparva belőlük, azon nyersen felhörpintették.

Az evés után Nanny egy keveset pihenni akart és addig makacskodott, mig Junó végre in engedett neki.

A hold már elérte a Zenithet s már hanyatlani kezdett, midőn tovább indultak, mennél jobban lefelé haladtak azonban az ártól kimosott fagyökerek tömkelegében, annál több teknőczmaradványra találtak.

Rossz hely ez itt — gondolta magában Juno és miközben szemeivel keresőleg körülnézett, ugy tetszett neki, mintha annak a százados vén cyprusfának, amely felé tartottak, aláhajló óriási ágait a szél mozgatná, daczára annak, hogy a gyenge éjjeli szellő alig rezgette meg a leveleket.

A vizmosta szakadékok miatt nagy kerülővel tudtak csak a part szélére kerülni, melyet most már helyenként sürü bozót boritott s ezeket kerülgetve, éppen a mellett a vén cyprusfa mellett készültek elhaladni, midőn a bátorszivü Junónak is a földbe gyökereztek lábai a rémülettől, mert a szemközti bozótból egy hatalmas jaguár szökkent ki a tisztás homokjára és megállva, szikrázó szemeit rájuk meresztette.

Tarkán pettyezett bőre ragyogott a holdvilág ezüstjében és gyürüzött farkát kigyóként kanyargatta a levegőben, miközben vastag fejét álnokul lesunyva, kurrogni kezdett . . .

A két leány ereiben a vér fagyni kezdett. A tarkabőrü szörnyeteg macskaszerü apró lépésekkel közeledett feléjük, miközben meg-megállva, nagyokat fujt és a levegőt szimatolta, zöld tüzben karikázó vérszomjas szemeit azonban egy pillanatra se vette le áldozatairól.

A Sukuriju-kigyó.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Junónak reszkető karjai Nannyt ölelték át, ki kétségbeesve kapaszkodott beléje, de azért rémülete daczára is észrevette, hogy a cyprusfa ágai koronként meg-megrázkódnak. A jaguár már a fa alatt állott és Junó látta, mint ereszkedik lassan hátsó lábaira, hogy ugráshoz készüljön . . .

Ebben a pillanatban önkénytelenül lehunyta szemeit és zugó fülei már hallani vélték felharsanó orditását, amelylyel áldozataira szokott rohanni... ugyanakkor azonban a vén cyprus is gyökeréig megrázkódott, mert ágai közül egy óriási árny villámgyorsan csapott le a fa alatt álló ragadozóra és fogaival nyakon ragadva, átfonta hatalmas gyürüivel.

A jaguár légrázkódtató bődülésére a Sukuriju* haragos sziszegése felelt, s hiába szökellt, kapaszkodott, hiába szaggatta, tépte körmeivel, a viziboa szoritó gyürüit nem birta lerázni, mert a kigyó harmincz láb hosszu, szálfavastag teste, ellenállhatatlan erővel vonta a cyprusfa felé, hogy annak törzséhez odaszoritva, minden csontját apróra zuzza szoritó öleléseivel.

A jaguár bordái és csontjai máris hallhatólag ropogtak s fájdalmas bődüléseitől az egész erdő visszhangzott, de a Sukuriju szemei is parázsként villóztak a dühtől és sziszegése egyre vadabban hangzott, mert testéről rongyokban fityegett le a bőr és oldalaiba mély barázdák voltak hasogatva a jaguár körmeitől.

Ennek daczára ellenállhatlanul vontatta a cyprus felé és egyszerre nagyot kanyarodva, odarántotta a törzshöz.

A jaguár orditása ezalatt egyre gyengébben, rekedtebben hangzott, melybe most már a csontok ropogása is vegyült. A kigyó tarkabőrü teste ivhurként feszült a rettentő szoritástól, mely alatt a kemény lábszár- és gerinczcsontok üvegként roppantak össze, ugy, hogy utoljára a ragadozó elettelen teste alaktalan tömeghez hasonlitott.

Ekkor a Sukuriju eleresztette, de a hosszu küzdelemtől kifáradva, pihenésre kanyarodott az ágak közé, hogy uj erőt gyüjtsön a zsákmány elnyeléséhez. Ezt azonban a két lány már nem várta meg, hanem a rémülettől sarkallva, menekült tova a folyó partján, hol hajnal táján egy pár halászó indusra találva, ezek csónakjukon hazavitték őket övéikhez.

* *
*

A cucujo (Pyrophorus noctilucus) az elateridák családjába tartozó, 30—40 milliméter hosszu feketebarna rovar két sárga folttal a testén, a melyekből a világitó sugarak törnek elő, melyeknek fényét, hasonlóan a mi Szent János bogarunkhoz, tetszése szerint, mérsékelni és erősbiteni képes.

Brazilia őslakói a spanyol hóditás előtt a cucujokat használták világitó eszközül kunyhóikban, miután ezeknek fénye oly erős, hogy mellette egészen jól lehet olvasni és irni.

Portoricco szigetén él egy nagyobb faja, melyet Cucubanonak neveznek és az ottani, valamint a braziliai hölgyek bálok és ünnepélyek alkalmá-

* A Sukuriju, vagyis Anakonda-kigyó a viziboák óriása.

val a cucujokat átlátszó gazeból készült zacskókba és csokrokba rejtve, ruhadiszül és fejdiszül használják. A hatás természetesen tündéri, midőn a ragyogó fekete szemü szépségek, mintegy tündéri zöld sugárglóriától övezve, lejtenek és hollófekete fürteik között a szikrázó colibritollakból készült virágok, agraffok és koszorukon a ragyogó brilliánsok mellett néhány cucujo is zöldtüzü sugarakat lövell, melyek a kolibritollak zománczos szivárványfényét és a gyémántok szikrázását százszorosan emelik és ragyogtatják.

E miatt a cucujok Portoricco, Veracruz, sőt Mexicóban is igen jó kereseti forrását képezik az indiánoknak, kik ugy fogják őket, hogy egy parazsat vékony drótszálra kötve, ezt fejük felett forgatják, miután a parázsvörös villogása ezeket a rovarokat tömegesen odacsalogatja.

Viselik továbbá, mint melltüket és függőket is. Ilyenkor a cucujo egy parányi, arany vagy ezüst drótból font kalitba van zárva és a barna arczu szépségek pihegő keblét és rózsaszinü fülczimpáit árasztja el zöldes sugártüzével.

Hogy a cucujo el ne pusztuljon, apró kalitkákba zárva tartják és apróra vagdalt czukornádszeletkékkel étetik és naponta kétszer megfürösztik, hogy estére annál élénkebben világitson.

Lárvája a czukornád gyökerein és a podvás fákban él és fejlődik rovarrá, ezért több izben megtörtént, hogy a mahagoni és egyéb drága fanemekkel Európába is átkerült. Igy 1766-ban Párisban a St. Autoine külvárosban óriás ribillió támadt, midőn egy ottani nagy asztalos mühelynek a félszeréből egy cucujo röppent fel és hosszu zöldes tüzsugarakat ontva, repült végig az utcákon és házak felett. Hamburgban szintén több izben szállt ki a Braziliából hozott drága fanemekből több eleven rovar, melyhez még az a történelmi anekdota is füződik, hogy megfuttatott egy egész angol hadsereget.

Ugyanis, midőn Candisius Tamás és Dudley Róbert lovag csapatjaik élén a nyugatindiai partvidékre hatoltak, az erdőség fái és bokrai között az előre küldött előőrscsapatok számtalan világitó pontot láttak mozogni, mintha égő fáklyákkal szaladgálnának ide-oda.

Miután erről a két vezér maga is meggyőződött, csapatjaikkal együtt hirtelen hajókra szállva, tovavitorláztak, mert azt hitték, hogy az erdő bokrai között nagyszámu spanyol hadsereg tanyázik égő tábortüzeivel és egész ágyuparkjával.

Leirhatatlan tündéri látvány az, irják Humboldt, Azara, Bonpland és mások, midőn a tavak álmatag, sötét tükre felett ezer és ezernyi fénybogár szállong és az ide-oda villanó zöld fényü sugarakat a lágyan bodrosodó hullámok megsokszorozzák és a viz sötét mélye ragyogva visszaveri.

A cucujukon kivül van még Surinamban egy rovarálcza, mely nappal hasonlit egy hatalmas lisztkukaczhoz, éjjel azonban, midőn az odvas fák odvából ki-kifurja magát, hátán két sorban tiz-tizennégy sötét smaragdzöld tüzben égő pont villog, vörös feje és rágonyai pedig az izzó rubinnak vérvörös szikrázó tüzében égnek.

A világitó rovarokról beszélve, nem hagyhatom említés nélkül a *Surinami lámpahordót* (Fulgora laternaria) és a *chinai lámpapompályt* (Ful-

gora candelaria) sem. Ezek a *világító kabóczák* rendjébe tartoznak és kivált az első, egy pompásan szinezett, nagy tarka lepkéhez hasonlit és bunkószerü kinövésben végződő fejére ráfogták, hogy az lámpásként világit a sötétben. Ezt azonban csak a sokat utazott Meriam asszony fogta rá mindakettőre és sokáig tartotta magát ez a tévhit a természet historiában, ma már azonban be van bizonyitva, hogy sem az első, sem a Chinában élő második lámpahordó nem lövell fényt magából a sötétben.

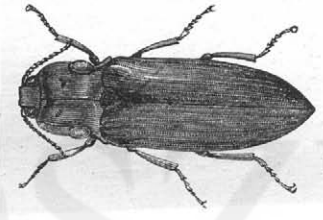

A cucujo.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

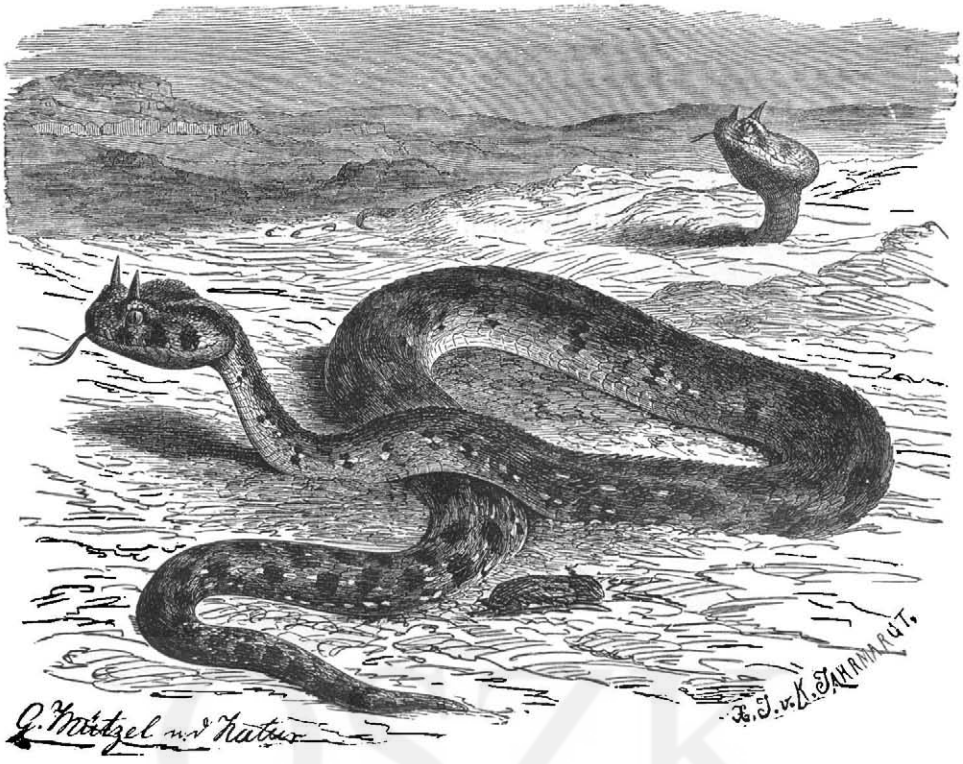

A szarvas vipera.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Sivatagképek.

Végtelenbeveső, fakósárga homoksivatag, néma és élettelen, mint az enyészet birodalma.

A lég forró, mint az érczkemenczék lehellete és reszkető hullámzással lebegteti a távolban a kékvizü hullámzó tavak, bókoló pálmacsoportok és kupolás csarnokok tündéri csalképeit — az *„ördög játékát“*, *„a dsinek birodalmát“*, mint a puszták lakói a fata morganát nevezik . . . mikor aztán a tikkasztó tibbah vagy a kanyargó Samum mindent elperzselö tüzes homokfelhőivel szétzavarja ezeket a csalképeket, a kékvizü tavak, az üde pálmacsoportok és a kupolás paloták helyett fehéren szikrázó sziksótavak, aszu tevetüske és vigasztalan homokpuszta terül el mindenfelé halotti csendjével, kifehérlő csonthalmaival . . . és csak a messze láthatárt szegő vöröslő sziklagerincz mögött sejt a szem némi zöldet, egy távali oázisnak ritka mimózaligetjét.

A homokdombok védettebb lejtőin, a sziklavölgyek és szakadékok fenekén itt-ott az érdes halfafü ütögeti fel szurós leveleit, odább pedig a tövises tevetüske csenevész bokrai sinlődnek a magas száru csipkéslevelü scorodozmák társaságában.

Légrády Testvérek műintézete Budapesten.

SIVATAGI RÓKÁK ÉS UGRÓ EGEREK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

De ahol növényélet van, ott állatéletnek is kell lennie . . .

A lejtősen lefutó homokdombok oldalai sejtformán át vannak lyuggatva és a halfabokrok tövei s a szurós magvát hullató tevetüske árnyékában is megmozdul, elsurran valami, a lyukak szélén pedig csillogó homokszemek görögnek alá halk zizegéssel.

Egyik-másik lyuk szájában csillogó nagy fekete szemek villannak meg, majd pedig egy-egy apró fejecske dugja elő magát, azután egymásután bujnak elő és a kiröppenő madár sebességével iramodnak erre, arra a sivatag tősgyökeres lakói a *Djerboák, vagyis az ugróegérkék* (Haltomys egyptius).

Szinezetük csalódásig megegyez a homoktakaró fakó, vörösessárga szinével s alakjára nézve valamennyi egy-egy parányi kenguruh!... Rövidke lábaikat kecsesen mellükre kulcsolva, bojtos farkukat pedig körben kanyargatva, szökdécselnek, iramodnak szélsebesen ide-oda hosszu hátsó lábaikon. Ha nem mozognának, a legélesebb szem sem birná a fakóveres homoktakarótól megkülönböztetni, éppen ugy, mint a társaságukba szegődő fakósárgás *pusztai talpastyukokat* (Syrrhaptes arenarius), melyek eddig egy homokgödör ritkás árnyékában vonták meg, pihegve, magukat a nap izzó sugarai elől — miután a jóságos anyatermészet, mely a legigénytelenebb teremtményéről is egyforma szeretettel gondoskodik, épp azért adta nekik a puszta homoktakarójához hasonló szinü ruházatot, hogy azzal mintegy összeolvadva, ellenségeik szemei elől elrejtőzhessenek . . .

Az ugró egérkék a kilőtt nyil gyorsaságával szökdécselve, a talpas tyukok pedig halk, szomoru pityegéssel keresgéltek sovány élelmük: a pusztai növények tüskés magvai és azután a kevés kiaszott rovar után, melyek a sivatagok vendégszeretetlen asztalát lakják és valóságos versenyfutást rögtönöztek minden falatért . . .

Nem messze a halfabokrok aszuszálaitól, páros tüskehegy meredt ki a naptól átfült homokból, mintha csak a dagmi félig eltemetett tüskés magva hullott volna oda . . . csakhogy a tüskék alól parányi vöröslángolásu szemek merednek fenyegetőn és alattomosan a közelgő djerboákra és talpas tyukokra.

Egér, madár, sőt még a felettük lebegő *pusztai pacsirta* (Alauda deserti) is versengve igyekezett egymás elől a jó falatot igérő tüskés dagmi magot elkaparintani . . . A djerboák azonban a leggyorsabbak voltak . . . de alig, hogy odaszökött az egyik, a csillogó homokszemek megmozdultak s a másik pillanatban sziszegve vágódott elő a *homoki szarvasvipera* (Cerastes aegyptiacus) feje tátott torkával s párosan villogó méregfogaival.

Villámgyorsan vágott fejével a djerboához és a mellette elsuhanó talpas tyuk felé, azután összekunkorodva, uj támadásra készült és sziszegve szegte hátra a fejét . . .

A kalandóczok, egérkék a rémület nyilgyors szárnyain rohantak szerteszét, mig a megmartak, a méreg gyorsan ható erejétől már csak szédelgő vánszorgással igyekeztek a kigyó elől menekülni . . .

Ez azonban nem üldözte őket tovább! . . . Meg sem mozdulva helyéből, rétesformán összekunkorodott és csak vadvillogásu szemeit szegezte mereven

áldozataira, tudva, hogy a sebbe jutott mérgével se embernek, se állatnak nincs ideje tova menekülni . . .

Csakugyan alig pár másodpercz mulva az ugró egér reszketeg rángások között hömpölyödött a homokra, a talpas kalandócz pedig leeresztett szárnyakkal vonszolta magát a gyér halfafü közé . . . és mindakettő mozdulatlanná meredt . . .

Csak akkor mozdult meg az alig másféllábnyi hosszu *szarvasvipera*. Homokszinü, barnásan foltozott pikkelyei zörögve horzsolták a homokot . . . A kalandócz nagy volt neki, azt tehát otthagyta, az egérkéhez csuszva azonban, azt ide-oda huzta, forgatta mindaddig, mig megfelelő állásba rángatva, nagy lassan elnyelhette. Midőn e nehéz munkájával készen lett, egy ideig megpihent a halfafü tövében, azután tovább kuszva, a megfelelő helyen lassu, rhytmikus ringással ujra a forró homokba furta be magát, hogy csak felálló szarvacskái, a *halál tüskéi* álltak ki belőle . . .

E közben a nap már javarészben megtette lángoló utját és nyugovó felé kezdett hajlani . . .

A magányosan kóborló sakál árnyéka hosszura nyulva rezg a homokon, a láthatár vöröses sziklái égni, izzani látszottak a tüzes alkonyfényben . . . a felvert homokfelhők pedig lángoló ködként hömpölyögnek s gomolyognak és közöttük fekete árnyékok suhannak czikázva a távoli gyepszélek zöldje és üditő forrásai felé . . .

Mélabus dalukat sirva, suhannak a magányos *pusztai- és homok pacsirták* (Alauda deserti és A. cinctura) feketén libegő árnyékokat rajzolva a sivó homoktengerre, a talpas tyukok csapatjai pityegve huznak az esti itatójukhoz, de pityegésük csakhamar elvesz abban a dobogásban, melyet a felkavart homokfelhőkből előbontakozó, párokra szakadozott struczcsapat dobogása okoz.

Legelől magasra szegett nyakkal az ébenfekete tollazatu himek vágtatnak bodrosan libegő hófehér szárnytollaikkal, utánuk tikkadt tátogással a jóval kisebb, fakó tollazatu nők és fiatalok és vihargyors száguldozással, mintha titáni ekékkel szántották volna fel, barázdálják végig a puszta homokját.

E nyomokat szimatoló szaglálással, fürgén követte két macskanagyságu állatka, a sivatagi rókák legkisebbike (Canis Zerda), amelyet az arabok *fennek*-nek, a mórok pedig *Zerdá*-nak neveznek.

Valódi tőzsgyökeres gyermekei a vendégszeretetlen, sivó pusztának . . .

Kicsi testükhöz képest aránytalanul nagy lapos füleik, melyeknek mozgatásával a puszták legmesszebbről jövő és leghalkabb zörejét is képesek felfogni, bohókásan furcsa kifejezést adnak, hegyesorru, agyafurt pofácskájuknak, melyet nagy, ravaszul villogó szempár világit meg. Selyemfinom bundájuk, lombos farkuk, teljesen homokszinü, s ékes lábacskáiknak még a talpa is ki van szőrökkel párnázva, hogy a forró homok meg ne égesse azokat, részben pedig azért, hogy árnyék-nesztelenül közelithessék meg a puszták alvó és hüsselő állatvilágát.

Különben egészen kicsinyitett kiadásai a mi ravaszdinknak, a rókának, csakhogy ez a vadászatból, ravaszságból és a tolvajkodó torkosságból bátran leczkét vehetne tőlük.

Mert bizony a vendégszeretetnélküli sivatag nagyon sovány menüvel szolgálna nekik és többet böjtölnének, mint ennének, ha nem lennének a világ legkitanultabb vadászai és legszemesebb tolvajai, kik még az óvatos kalandóczokat, a riadós homokpacsirtákat és a fürge ugró egérkéket is meg tudják lopni, noha ez a legnehezebb próbaköve a vadászatnak.

A sáskajárás idején sátoros ünnepjük van nekik, csakhogy az a baj, hogy a vándor sáskarajok is csak minden sátoros ünnepen, akkor is csak a véletlen széláramlatoktól ragadtatva, kerülnek a növényzetnélküli, sivó pusztára. A villámsebes djerboákra vadászni pedig keserves mulatság két ilyen jóétvágyu Nimródnak, mert azokból mig egyet elfoghatnak, halálra fárasztják magukat. Egy pedig meg se kotytyan nekik! Legalább egy tuczat. Igaz, hogy az oázis édes gyümölcsü datolyapálmáival csak egy jó versenyfutásnyira fekszik a pusztában, s el is látogatnak oda szorgalmasan, de hát az csak sovány gyümölcs, ha jó is, édes is, az ő gyomruk megkivánja amellett még a pecsenyét is, azért hát legszivesebben a talpas tyukokra s mellesleg a sivatagpacsirtákra is szeretnek vadászni . . .

A struczpárok szerteszakadó nyomainál a két ravaszdi egy ideig tanakodva megállapodott, majd pedig ide-oda szaladgált . . . Már most merre, hová e között a sok minden jót igérő nyom között? Ezt kérdezték idegesen ide-oda billegetett füleikkel s várakozólag felemelt előlábukkal . . .

Majd ezt, majd a másik nyomot szaglászva, összenéztek, midőn az egyik egyszerre csak megállapodott és sajátságos fülbillegtetéssel társának jeltadva, feszülten fülelni kezdett . . .

Az rögtön megállt, azután mindaketten lelapulva, kigyófürgén és kigyólassan csusztak a halfabokrok közé, ahonnan már az éjjeli tanyájukra telepedett kalandóczok halk gyügyögése hangzott.

Sárgás bundájuk annyira összeolvadt a homok szinével, hogy a legélesebb szem se tudta volna megkülönböztetni és egy homokszem se nyiszszant, egy érdes halfalevél se zörrent meg alattuk . . .

Egyszerre mintha szobrokká dermedtek volna, megálltak . . . nagy szemeik sóváran villogtak, lapos fülük egyet-kettőt billent . . . azután egy villámgyors ugrás, melyet sivalkodó vergődés követett . . . és a másik pillanatban mindegyiknek a fogai között egy-egy kalandócz vergődött, a felriadt csapat pedig zajos szárnycsattogás s ijedt pityegés között menekült szerteszét a puszta sötétes mélyében . . .

A két tyukocskát hamarosan felhabzsolva, hogy csak a tépett tollak maradtak a szin helyén, ujra tovább csapázták a strucznyomokat és hosszu keresés után végre egy mély barázdát kiválasztva, egyetértő csahintással rohantak benne előre . . .

Ez a mélyen felszántott barázda egy kerekdeden összekotort laposas halomhoz vezetett, amelyet árokforma mélyedés vett körül . . .

A zerdapár végre ráakadt a sóváron keresett prédára — a struczfészekre, mely körül egy rothadó sakállnak és egy hyénának csunyán összeszabdalt hullája hevert a homokon . . .

A halom tetejére szökellve, egy-kettő alatt, mintha csak elseperték volna, kitakarva feküdt a tojások nagy része.

A gyermekfőnyi, érdes héju tojáskolosszusok sárgásan fehérlettek elő a fakó homokból, melynek izzó hevére volt bizva, hogy kiköltse huszonnégy tyuktojással vetekedő tartalmukat.

A belső körben heverő 25—30 tojás a kiköltésre, a külső kör szélén heverők pedig a kikelő fiókák első táplálékául voltak szánva és egy-egy ilyen fészekbe nemcsak egy, de néha két-három struczpár rakja le közösen a tojásait.

Ezek közül kapart ki egyet-egyet magának a torkos fennek pár, azután óvatos fülelés közt szétnézve, vajjon nem közeledik-e a fészket gondozó himek közül valamelyik, sebesen görgetni kezdték mellükkel és előlábaikkal a tojásokat maguk előtt . . .

Mert akármilyen éles foga is van ezeknek az apró sivatagtolvajoknak, a strucztojás érdes, vastag héját nem birják beroppantani. Nem is vesződtek azzal egy perczig sem, hanem addig guritották, görgették a szerteheverő kődarabokhoz, mig csak be nem lyukadtak, akkor aztán sietö lafatyolással kezdték felhabzsolni a kiömlő csemegét . . .

Java habzsolásuk között egyszerre tompa robaj veri fel a sivatag álmatag csendességét. A legelészve hazatérő struczpárok éles szemei már messziről észrevették a tolvajlást és a vágtató mén robajával, bodros szárnyukkal a levegőt hasitva, rohannak fészkük védelmére . . . Elől vágtat csőrét dühösen tátogatva és dobolásszerü öblös hangokat hallatva a legvénebb him, mely nemcsak az ilyen apró tolvajokat, hanem a fészkére törő hyénákat és sakálokat is agyongázolja izmos lábaival, — de akkorra már, mire odaér, a fürge tolvajok jóllakva illannak tova és egy pillanat alatt eltünnek, összeolvadnak a sivatagra ereszkedett éji homályban . . . mely egyre hollófeketébb fátyolt terit az álomba merülő sivatagra . . .

De még sem! . . . A távolban tompa robaj huzódik az oázisok mögött a látóhatár fakó szélén elterülő sykomor és mimóza erdő felé . . . A hőségtől eltikkadt gazellanyáj siet szomját oltani a tó sekély vizében, mely nemcsak az erdő, hanem a sivatag és az azt körítő hegység vadainak ugyszólván az egyedüli itatója . . .

Még nem kelt fel a holdvilág! A sivatag mélyéből eredő éji szellő halk borzongással suhogtatja a mimóza- és oleánder-bozótok leveleit. Óriási denevérek libegik körül a virágzó fatetőket éjjeli lepkékre vadászva, *a zászlós lappantyu* (Caprimulgus Spekei) pedig megnyult szárnytollaival nesztelen phantomként vadászsza a szunyogokat . . . Még hallgat minden, csak a sivatag felől hangzik koronként egy-egy hyénának vagy sakálnak az üvöltése, melyekre a fészkén őrködő struczhimek süket hangja felel . . . Minden szellőlebbenés más-más illatot hordoz szárnyain. Az aloëk, jambák, ixiák, a narciss, liliom, asphodelák és Yncca-félék kábitó illata teliti az éji levegőt a mangák, vadnarancsok, pitangák és pálmafélék illatával összevegyülve . . .

E közben nagylassan felvonul a holdvilág is és megezüstözi a mimozák és akáczoknak párosával álomra csukódott finom leveleit . . .

Az erdő rejtekében mindenfelől ágropogás és ágrecsesenés hallszik . . .

Lomhán kuszó, tappogó óriási árnyékok kezdenek mozogni a bozót között, lassan, óvatosan vonulva a tó ezüstpárát sugárzó tükre felé, mégegyszer akkorára nőve a csalóka éjjeli világításban . . .

A gazellanyájat vezető him megtorpanva fülel, szaglál mindenfelé, zsiráffok, zebrák, gnuk, antilopok lihegő nyelvvel sietnek, szökellnek szomjukat oltani a tó vizében . . .

Ezalatt a rengeteg éjjeli élete mindjobban ébredezni kezd nappali álmából. Először csak, mint elhaló segélykiáltás hallik a maku kiáltása és mint gyermeksirás követi ezt a párducz rekedt jajgatása. A vizilovak komoran bömbölnek a nádasban és papyrusberkek között, az orrszarvu mérgesen röfög, a fák tetejéről majmok visitoznak, közbe-közbe pedig beleharsog az elefántok trombitaszerü lármája . . .

Vágtató quaggalovak patái alatt dobog a föld, a gnu himek bikahangon bömbölnek, a csaholó hyénakutyák szemei villognak a bokrok között. A jövő-menő árnyaktól szinte hemzsegnek a tó partjai . . . Fujtató szuszogás, csobogás s bugyborékoló szivattyuzás hallatszik.

Mint óriási kolosszusok állnak egy csordában az elefántok mesebeli nagysággá nőve a fény és árnynak csalóka homályától. Mintha nagy szivattyuk működnének, szivják, fecskendezik orrmányaikkal a vizet, nem messze tőlük a zsiráfok hosszu nyaka óriási tarka kigyóként nyulik fel-alá. A szemközti partszél iszapjában lomha orrszarvuak hütőznek. A fekete szinü *Borele* és a *Keitloa*, két elálló szarvukkal turják az iszapot, mig a fehérszinünek nevezett *Mutschotscho* és *Kobaoba* rinoczeroszoknak csak félöles szarvai állnak ki a vizből . . .

Egyszerre, mint a kitörő zivatar menydörgő csattogása dördül meg az oroszlán hangja az oázisok irányából . . .

Az állatkirály lakomáját bevégezve szintén szomját akarja oltani a közös itató vizénél . . .

Az orditás minden hat-nyolcz perczben ismétlődött . . . Az első felharsanó hangokra a zsiráfok, antilopok, zebrák és gnuknak a csapatja eszeveszett rohanással száguldott szerteszét a szélrózsa minden irányában, az elefántok és kafferbivalyok csapatja ellenben a hang felé fordulva, fülelni kezdett . . .

Az elefántok boszusan rázogatták füleiket, hogy csak ugy csattogott s orrmányaikat az ég felé suhogtatták, az orrszarvuak pedig röfögve tovább hengergőztek az iszapban.

A második orditásra a kafferbivalyok csapatja lassu czamogással szintén eltávozott és az elefántok is, boszusan bár, de az indulásra készülődtek, az orrszarvuak azonban fel se vették az állatkirály fenyegető orditását, se a leopárdnak a bozótból felhangzó sikoltó hördüléseit, hanem kihivólag röfögtek és egész iszapfelhőt kavartak maguk körül szarvaikkal.

A harmadik orditás már a közelben bődült el . . . Erre a néhány elkésett hyéna és sakál sunynyogva tünt el a bokrok között, az elefántok csapatja pedig nehéz csörtetéssel vonult az erdő felé . . . mire nemsokára a holdezüstözte erdőszélen megjelent az állatkirály. Nehéz talpai alatt recsegtek a galyak és levelek s nője háta megett követte fiaival . . .

A him bozontos sörényét rázva, haragos hördüléssel szimatolta a levegőt és szemei, mint a parázs, sötét vérszinben izzottak. Nagy fejével arra felé nézett, hol az orrszarvuak pocskoltak és kihivón elorditotta magát . . . Ugy látszott, hogy egyenesen a lakomáról jönnek, mert nője koronként serczegve nyalogatta a szája széleit és midőn hörgő lélekzettel inni kezdtek, lefetyelésük messze elhallatszott a csendes éjszakában . . .

A him többször gyanakodva nézett az erdő felé, miközben az ajkairól lepergő vizcseppek hulló gyémántként szikráztak a holdvilágban. A rinoczeroszok röfögése és pocskolása ugy látszik, boszantotta, mert koronként el-elorditotta magát s ilyenkor vörös torkából kifehérlettek hatalmas fogai . . . de azok, mit se látszottak törődni az állatkirály haragjával, mely, ugy látszott, szintén nem mert kikezdeni velük, mert szomját lecsillapitva, családjával együtt visszatért az erdő felé . . .

Jó ideig néma csend uralkodott a tó partján, de midőn a leopárd rákezdte hörgő nyávogását, erre a jelre ujra megzendült az erdő zürzavaros lármája és csakhamar megint az előbbi nyüzsgő éjjeli élet zajlott a tó habnyaldosta partjain . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A tenger fenekén.

A lég helyett viz, az aranyos, derült napsugár helyett pedig olyan zölden derengő félhomály, mint a napsütött erdőnek párázatos belseje . . . ez a tenger feneke, mely éppen olyan változatosságot mutat hegyekben, völgyekben, sziklákban, homoksivatagokban, erdőkhen és virányokban, mint földünknek a felülete . . .

Ahol a fenék finom sárgásfehér homokkal hintett lapályt mutat, ott épp ugy, mint a földfelület homoksivatagain, hiányzik minden növényélet és tenyészet . . .

Mert a lazán libegő homokfenekén nem terem meg semmi tengeri növény, vagy hinár, állat élete azonban a tengerfenék homokpusztáinak is van, még pedig változatos, mert ott hevernek az ehető cardium kagylók (Cardium edule) százai és százainak szépen barázdált, gyenge vöröses és fehér teknői és amint az egymásra zárult teknők megnyilnak, egy ujjnyi hosszu, hegyeses spanyolviaszvörösszinü nyulvány dugja ki magát. Ez a kagylónak a lába. Egy van neki, de azzal jobban tud mozogni, mint némelyik kétlábu állat, mert térdben meghajtva, aszerint, amint kinyujtja és összehuzza, egyet lökve magán, gyorsan halad előre-hátra. Némelykor egy rőfnyire is ellöki

magát és ugyancsak van dolguk apály idején a kagylógyüjtő halászoknak, mert ilyenkor a cardiumok a parti homokon százával és százával ugrálnak és lökik magukat vörös lábaikkal a viz felé . . .

A kikötővárosokban, kivált Hollandiában kosárszámra árulják a piaczokon és nem egyszer megtörtént, hogy a cardiumok a csónakok fenekéről visszalökték magukat a tengerbe. Amilyen ügyes futó, épp olyan ügyes ásó is, mert veszély idején hegyesvégü lábával gyorsan felturja a homokot és magára hányva, elrejti a teknőit . . .

A cardiumok mellett megszámlálhatlan mennyiségben lakják a bársonypuha homokot a *garneláknak* vagy *granátoknak* (Crangon vulgaris) nevezett apró rákocskák, melyek nagyobbszámu csapatokban uszkálnak, mászkálnak, s kavarják a homokot maguk körül, mindamellett a legélesebb szem alig veszi őket észre, annyira összeolvad a homokszinüen sárgás, pontozott páncéljuk a talajjal, mások meg olyan kristály átlátszó testtel birnak, hogy nem vetnek árnyékot, hanem egészen beleolvadnak a viz átlátszóságába. Farkukkal egyet csapva, lökik előre, hátra magukat, veszély esetén pedig hosszu lábaikkal gödröt kaparva, villámgyorsan eltünnek a szem elől, mert csak egy kis kavargó homokfelleg támad a nyomukban, amely mindjárt el is takarja őket...

Fentfekvő szemeikkel és tapintó szerveikkel mindent látnak és figyelmesen észlelnek, mert amilyen parányiak, éppen olyan kiváncsiak, torkosak, tolakodók és marakodók . . . Merészen odatolakodnak a lakmározó tengeri rákokhoz és felkapkodják az elhullatott morzsákat, ügyesen kikerülve a rákóriások utánuk kapkodó ollóit és együtt vendégeskednek a tengeri rózsákkal, kökörcsinekkel, mit sem törődve ezeknek csallánccsipésü csápjaival, sőt néha előbb felfalják ők az egész prédát, mint amazok . . .

Mindig nagyszámu társaságban portyázva, összetüznek azokkal a kis apró *homoki angolnákkal* (Ammodytes tobianus), melyeknek felső szája olyanformán van felhajtva, mint a lisztkereskedő meritő mérczéje. Ez a furcsa száj szintén arra való, hogy apály idején vagy üldöztetve, gyorsan a homokba tudják ásni magukat és mikor az angolnák megsokalják a granátok ollóinak a csipkedését és tolakodó támadásait, ugyanazzal a taktikával menekülnek előlük a védő homok alá, mint a garnelák szokták . . .

Erre a gyors eltünésre nagy kavarodás támadt a garnelák között s kisebb-nagyobb csoportokban, keresőleg portyáztak mindenfelé . . .

Az első portyázó csoport azonban csakhamar fürgén rugta magát visszafelé, mert félig a homokba temetve, olyanformát vett észre, mintha ott valami nagyobb halmaradék képében, jó lakoma várakoznék reájuk. Erre a főcsapat is fürgén neki indult, de vendégség helyett ők lettek fellakmározva, mert ott a *tengeri sárkány* (Trachinus draco) félig a homokba ásva magát, leskelődött préda után. Ezt az alig 30—50 czentiméter halat a halászok hálóikból rögtön visszafordítják a tengerbe, mert legyezőszerüen felmeresztett háti és hasi tüskéivel nehezen gyógyuló és igen fájdalmas sérüléseket okoz. Még jobban félnek a *tengeri viperának* (Trachinus vipera) nevezett rokonától, mert ennek tüskéi még mérgesebb és veszedelmesebb sérüléseket szoktak okozni . . .

A szemes garnelacsoport riadtan menekült szerteszét, de óvatosan

elkerülték a fenék sötétes iszapos részét, daczára, hogy ez az iszappad millióit és millióit rejti magában azoknak a górcsövi állatkáknak, amelyek azokból a maradékokból tengődnek, melyeket a nagyobbak meghagynak és elhullatnak..

Ezek a górcsövi állatkák viszont százait és ezreit csalják erre a részre a tengeri állatok különféle fajainak . . .

Az iszap tetején, mintha kisebb-nagyobb kék, sárga és pirosas szinü, fényes, laposas kavicsok volnának elszórva. Ezek a *tengeri pókok.* Mikor rövid ollóikat és ollós lábaikat behuzzák pánczéljaik alá, mozdulatlan kavicsoknak látszanak, de csakhamar egyik a másik után mozogni kezd és akkor a formáknak és szineknek mindenféle alakját mutatják. Egyik olyan, mint egy mászkáló halálfő, a másik hegyes tüskéivel, szőrös lábaival egy nagy madárpókhoz, a harmadik meg varangyos békához hasonlit. Az iszapban egy nagyobb halnak a maradványai hevernek. Oda siet lakmározni valamennyi s ollóikkal, lábaikkal serényen szabdalják, hasogatják, aprózzák mindenfelől és veszik szájukba a falatot. Egyik-másik még félig az iszapba ásva, ravaszul leskelődik, mert éppen feléje közeledik egy apró halrajocska, s néhány mezitelen csiga . . . A fészkelődő tengeri pók erre mozdulatlanul meglapul, ollóit, lábait bevonja, mintha kavics lenne, de mozgatható szemei élénken forognak mindenfelé és mikor a préda közelébe ér, ollójával egyszerre gyorsan elkapja... Ezek valóságos komikusai a tengernek, mert futni, buvócskát játszani, s az üldöző ellenségnek fittyet hányni, senki se tud jobban náluknál . . .

A hallakomázók között, melyekhez minden oldalról folyton ujabbak és ujabbak csatlakoztak, egyszerre nagy ribillió támad. Uszni nem igen jól tudnak, de nem is vesződnek most azzal, hanem fut mindegyik amerre lát, csakhogy későn, mert az a hatalmas dorád, mely fogaival az ő kőkemény pánczéljukat is összeőröli, már a nyakukon van . . . Egy pillanat alatt valamennyi mozdulatlan kavicscsá változik tehát. A félelmes ellenség uszonyait rezegtetve, megáll, merev szemei szinte kérdezni látszanak, hová lett innen az az egymás hátán nyüzsgő-mozgó csoport? . . . De azoknak csak a szemei mozognak és valamennyié a dorádra van függesztve, valamennyi csak ezt az ellenséget lesi, vigyázza . . .

Lassan odauszik az egyikhez, s mikor otromba szájával meg akarja érinteni, huss, mint a nyil villant el előle! Egy rugással már a háta mögött fülel! Odasiklik a másikhoz. Midőn meg akarja érinteni, az is gyorsan odább vágódik, de azt már látja, hová nyilalt, utána siklik tehát, de mire odaért, már eltünt előle, beleásta magát az iszapba, hogy csak hegyes tüskéi merednek elő, az a nagyobb ollóju pedig, midőn feléje uszott, merészen felágaskodott és ollóit kezdte fenyegetőleg nyitogatni és zörgetni, midőn azonban ez a fenyegetés nem használt, egyszerre csak minden lábát és ollóit behuzva, holtnak tetette magát és olyan lett, mint egy ott heverő kavics . . .

Prédát nem találva, a dorád tovább portyázott, mire a tengeri pókok nagy nyüzsgéssel ujra nekifogtak a rothadó halmaradéknak, másik része pedig élő préda után kezdett vadászni.

Az iszappadnak egy része tengeri növényekkel volt boritva és ezek között a *Dormia* és a *Dorippa* nevü tengeri pókok ütötték fel tanyájukat.

Ezek a fajok örökké azon igyekeznek, hogy hogyan rejthetnék el legjobban magukat, ez okból a dormia kinézett magának egy világos narancssárga spongyafajt (Suberites) és azt lábaival ügyesen leválasztva a helyéről, a saját hátára telepitette. Ez az eleven pajzsul szolgáló spongia folyton nő a dormia hátán és igy az egész állatot elrejti ellenségei szemei elől. Ha egy másik dormia ezt megirigyli és le akarja lopni róla, akkor harczra kél vele és ha a másiknak mégis sikerül elvennie, akkor mindenféle csellel és praktikával igyekezik visszaszerezni . . .

Spongia állatok hiányában a dormiák más ilyenféle mozdulatlan és helyhez kötött tengeri állatot telepitenek védőpajzsul a hátukra, a dorippák pedig phallusiákat, holothuriákat, lerágott halfejeket, holt vagy eleven társaikat veszik pajzsul a hátukra, sőt Martin azt állitja, hogy a nápolyi aquariumban látták, amint egy dorippa egy darabka üvegcserepet helyezett magára és ezeket a védőpajzsokat olyan ügyesen tartják háti lábaikkal, hogy az teljesen elfedi őket és mindig azt forditják támadó ellenségük felé, ha pedig az ellenség azt megragadja, ügyesen elmenekülnek alóla . . .

Egy ilyen csapat dormiának és dorippának nagyon felkeltette a figyelmét valami, mert egy helyet erősen kezdtek kerülgetni. Óvatos lappangással, rókaravasz kerülgetéssel mászkáltak köröskörül, mindig kisebb köröket irva le, midőn azonban vagy három tátogató ollókkal nekirontott, az a lapos, gömbölyü, iszapfeketés szinü test megmozdult, s lusta, szédelgő uszással tovább imbolyogva, ujra letelepedett az iszapba. Ez volt a *lapos félszeg uszóhal* (Pleuronectes platessa), mely monstruózus formájával éppen ugy néz ki, mintha oldalára lenne fordulva és mintha egész testét laposra nyomták volna szét.

Ezek a koboldok azonban onnan is felzavarták . . . tovább imbolygott tehát, de megint csak visszafordult, mert az iszappad ott már lejtősödni kezdett és véget ért, helyette ujra homokos kő és szikladarabokkal és korallképződményekkel beszórt dombos-völgyes talaj terült el . . .

A viz szinezete itt zöld helyett azurkékesbe játszott és a tengeri növényeknek és moszatoknak mindenféle faja tenyészett a sziklákon és a talajon...

A fonálalgák sokasága a legragyogóbb zöld szinben pompázó rétnek a képét mutatta, hol a virágok helyett a sokszinü tengeri tulipánok és anemonák virágsziromhoz hasonló csápjaikkal, az őszirózsák, szegfüvek, georginák és százszorszépeknek a virágalakjait mimelték a legégőbb és legragyogóbb tarka szinekben.

Csakhogy ezeknek a pompás szinü virágállatoknak középen a szájnyilást rejtegető virágalaku csápjai, mint megannyi gyilkoló szerszámokként mozogtak s lebegtek, mert ha egy-egy halacska vagy puhány közéjük került, azt maró csallánégetésü nedveikkel azonnal megölték és a sok fonál és sziromalaku kar kiszivta és a szájon át az állat gyomrába temette.

Skarlátvörös, biborpiros és égő violaszinü tangok, algák, mint megannyi diszbokorként ültek a sziklák, kövek oldalain és a talaj kimagasló pontjain, odább óriási algák egész erdőket képezve, nyujtogatták hosszu, leveles karjaikat, minden hullámringásra más-más szinben játszva, a rubinpirostól egészen a császárzöldig.

A lamináriák karminpiros gömbölyü szárai óriás kigyóként kusztak fel a sziklákra s a fehér és vörös koralltörzsek ágaira. A fekete antipathes ágain, mint egy pálma, vagy pandanus koronája, élénk zöld fukuszbokréták ültek, a kékespiros Irideák széles levelein pedig tarkaszinü csigák mászkáltak . . .

A talajon, a sziklák oldalain, a lejtőkön és mélyedésekben óriási szegfüvekként fehér-piros tarkázatu aktiniák ültek az echinák, holothuriák, cythiák és kagylók pedig fehér, piros, kék, rózsa, sötétzöld és viola szinekben pompázva, alakjukban fodros vánkoskákhoz, csillagokhoz, kosárkákhoz és virágokhoz hasonlitva, a tenger fenekét egy mesebeli varázskerthez tették hasonlóvá, amelyben ott diszlett még fonálvékony kecses ágaival a pirosló *korallin* és ott lebegtek az árvalányhajhoz hasonló *plumatellák* és *pennatulák* lehelletszerü finom szálaikkal.

Az algáknak erdőhöz hasonló tömkelegében uszkáltak: a Diodon hystrix, ez a pufók alaku hal, melynek teste, mint a tüskés borzé, tüskéktől meredezik; a tisztán csak fejből álló Orthagoriscos molának ormótlan alakja; a négyszarvu Ostracion quadricornis, és a pompásan szinezett lepkehal (Blennius ocellaris).

Játszó viczkándozással kerülgeti és mulattatja a lamináriák közül előbukkanó him *tengeri nyul* (Cyclopterus lumpus) a nőstényét. Éppen nászuton vannak és alkalmas helyet keresnek az ikralerakásra. A him ormótlan, vastag testével nagyokat szökik és bukfenczezik, majd a torka alatt fekvő köralaku szivószervét mutogatja, mely olyan, mint egy mozaiktányér, majd hátára fordul, majd tótágast állt, mig egyszerre a fenékre ereszkedve, egy alkalmas helyen gödröt tur a homokba, mire nője is mellé ereszkedik és beleraklja narancsszinü ikráját, amelyet a him attól a percztől fogva féltékenyen őriz. És midőn a fürge halivadék kikel a tojásból, az apa, mint egy jó kotlóstyuk viszi és vezeti őket mindenfelé. A fiatalok szüntelen körülötte rajzanak és szivószerveikkel százanként beleragadozva, vitetik magukat ide-oda a tengerfenék virányai felett . . .

Nászutjuk közben a himnek majdnem lovagias ügye akadt egy *fészeképitő tüskehallal* (Gasterosteus trachurus), mert éppen afölött a hinárbokor felett vonultak el, ahol a tanyáját felütötte. A parányi tüskéshal azonban épp olyan rettenthetetlen vitéz és támadón heves természetü, mint amilyen kicsiny és amint megpillantotta a közeledő *tengeri nyulhal párt*, éles háti tüskéit felmeresztve, nekik rohant. A him azonban száját kitátva, el akarta nyelni, de azonnal prüszkölve kiköpte parányi támadóját, mert az sebet hasitott a torkában, azután pedig a hasuk alá kerülve, azokat kezdte éles tüskéivel hasogatni, mig csak odább nem vonultak . . .

Akkor a kis tüskéshal ujra visszatért a hinárbokor szálai közé és nőstényével együtt ujra továbbépitette mindenféle tengerifüből és növényből álló gömbölyü fészkét, mely a hinár ágai közé volt felfüggesztve és hogy eléggé tartós is legyen, a hinárszálakat és növényeket nyálkás váladékával és homokkal keverve szötte-fonta össze . . .

A gömbölyü fészeknek két egymással szemben fekvő bejárója van és midőn az teljesen elkészül, a nőstény a fészekbe rakja petéit, de többet aztán nem

gondol velük, a him ellenben gondos apaként, a fészekbe bujva, ugy, hogy egyik bejárón a fejét, a másikon pedig farkát dugja ki, őrzi, gondozza az ikrákat még saját falánk nősténye ével szemben is mindaddig, mig a fiatal ivadék ki nem kel, amelynek jó ideig szintén a fészek védő öble szolgál tanya és buvóhelyül . . .

A homokos fenéknek aktiniákkal teleült egyik sziklapadja mellett, amelyet állandóan apró halrajok szoktak környékezni, a homokban egy furcsa bojtalaku sallang lebeg, mintha apró férgek volnának egy csomóba gyülve. A halak mohón rohannak a kinálkozó prédának, a másik perczben azonban a sallang alatt egy óriási száj nyilik meg hatalmas fogaival, vörös torkával és egymásután nyeli el az odatolakodó halakat, puhányokat és tengeri pókokat . . . Ez a tengeri ördögnek (Lophius piscatorius) nevezett rablóhal, mely hatalmas fejében szélesre nyilt szájával és örökké telhetetlen gyomrával egymaga több kárt okoz a halászatnak, mint tiz más rablóhal és a fején felmereszthető s minden irányban mozgatható hosszuszálu sallangjaival és csápjaival csalja magához a halak és puhányok egész tömegét . . .

A hullámok szelid ringása csak alig, hogy meglebbenti a Iridaeák széles kékes-vörös leveleit. De ez a csekély lebbentés is elég, hogy a levelek majd a legpompásabb égőpiros, majd pedig világló azurkék szinben játszanak. Egyik levélen, mintha csak egy odaesett papirdarab lenne, egy fehér folt látszik, mely, hogy még jobban hasonlitson egy darabka elhullatott ujságpapiroshoz, még betük is, legalább olyanforma fekete rajzok — látszanak rajta . . .

Ez egy mezitelen csiga, mely az Iridaea leveleken legelészget . . . és tőle nem messze, egy kődarab mögül egy másik rokona nyujtogatja és billegteti nyulfejhez hasonló otromba alakját. Ez az emberektől, állatoktól egyformán félt tengeri nyul, a hires *Aplysia depilans*, mely ráfecscsentett mérges, büzös nedvével öli meg áldozatait. Ha valaki megérinti, haja, szakálla, szemöldöke kihull tőle és testén rosszindulatu kütegek támadnak és az ó-korban a hires méregkeverőnő: Locusta, ebből az undok alaku puhányból készitette méregitalait . . .

A hólyagos águ fukuszok és tengeri makkoknak száraz földi növényekhez hasonló olajzöldes bozótjai között, a gyepzöld fümoszat, koromfekete villatang, a halványsárga caragheentang és skarlátpiros bokormoszatok sürüiben kisebb-nagyobb polypok és növényállatok ezrei huzzák meg magukat.

Ott azonban, hol a lamináriákkal és moszatokkal benőtt sziklatömbök egy szorosforma völgyet képeznek és annak a fenekén, az algaerdőségek bozótjaitól elrejtve, egy nagy barlangforma üregnek a sötét odva ásitoz, ott laknak a polypoknak azok a rettegett óriási példányai, melyek emelőrud nagyságu nyolcz karjukkal magát a tengereknek rémét, az emberevő czápát megfojtják és agyonszipolyozzák . . .

Az a szikláról leszakitott és a szoros közepén heverő ezeréves Iziztörzs is, melynek keménysége a vassal vetekedik, szintén két ily titáni szörny küzdelmében töretett le.

A szoros utba és a barlangjába merészkedő öt öles czápát, az óriás polyp megragadta karjaival és midőn ez a vergődő titán a küzdelem hevében

kihurczolta a belékapaszkodó polypot a barlang sötétjéből, az két karjával a sziklákba és az azokra telepedett Iziz csompóba kapaszkodott.

Rettentő küzdelem folyhatott a két szörny között, mert a szoros ut telve van leszakitott sziklatömbökkel és a czombvastag fukuszok, laminariák és korallok ágaival, de mégis a polyp lett a győztes, mert ellenfelének emészthetlen porczai és maradványai ott hevernek a barlang előtt . . .

A szoros elejének dőlt asztalforma sziklatáblát a biborszinü *Vénuszkagylók* (Cytherea Dione) telepe foglalta el, amelyek onnan, mint valami páholyból nézhetik a *remete rákoknak* (Pagurus Bernhardus) egymás közti torzsalkodását és veszekedését . . .

Ezek a Bernát-rákok a tenger tolvajai és zsebmetszői, falánkok, telhetetlenek, merészek és szemtelenek. Nincs a tengerben egy döglött hal vagy akármiféle hulla, hogy azok körül a Bernát-rákok ne nyüzsögnének, apálykor pedig nehézkes alkatuk daczára, felmászkálnak a part fáira, bokraira s onnan kémlelődnek hosszan kinyujtható csöves szemeikkel mindenféle megehető préda után . . .

Ezeknek a rákoknak egyik ollója nagyobb és fejlettebb, a másik ellenben jóval kisebb, fejletlen és elnyomorodott formáju. Testük előrészét kemény pánczél boritja, farkuk pedig mezitelen és könnyen sérthető, azért ez a rákfaj, hogy ezt a sebezhető gyenge testrészét megvédelmezze, addig jár-kel, mig a nagyságának megfelelő üres csigaházat talál, amibe farkát beledugva, azt bárhova megy is, mindenüvé magával hurczolja. Mig egy ilyen védő csigaházat nem talál, addig félénk, óvatos, rejtőzködő, mihelyt azonban farkát védve tudja a csigaház kemény pánczélja alatt, melyből csak erős ollói és pánczéllal boritott felső teste állnak ki, vakmerő, erőszakos és támadó rabló természete lép előtérbe . . .

Egy csapat ilyen kisebb-nagyobb remeterák veszekedett a vénuszcsigák telepe előtt, mert éppen ott hullott el egy pompás rózsaszinü dorádhal a tengeri penésztől megölve . . .

Csigaházaikat zörgetve, ollóikat pedig magasra emelve, csusztak előre, hátra és birkóztak irigyen egymással a préda fölött . . . Egyiknek már nagyon kicsiny és szük volt a farkán viselt csigaház, azért belekapaszkodott a szomszédjába, amelynek ellenben sokkal nagyobb háza volt, mint kellett volna.

Előre-hátra huzták, rángatták egymást, kiálló szemeiket mérgesen mozgatva, ollóikkal olyan ütéseket mértek egymásra, csak ugy kopogott. Felbukfenczeztek, egymásra ágaskodtak, mig végre a nagyobbnak és erősebbnek sikerült a kisebbiket derékon kapni, mire addig huzkodta, ránczigálta és püfölte a másik ollójával, hogy az kétségbeesetten rugta le magáról a vitatott csigaházat . . .

A harcznak erre vége szakadt, a ház nélkül maradó, eszeveszett ijedtséggel menekült a moszatok sürüségébe, hogy uj házat keressen, a győző pedig szépen kimászva a magáéból, egy pillantás alatt belebujt az elhóditott nagyobb csigaházba, azután ollóit és lábait a földnek feszitve, peczkes lökésekkel sietett ő is a lakmározók közé . . .

Ezt a harczot és lakmározást egy vénebb remeterák a szemközti fukuszbokor alól csak félszemmel figyelte, mert a másikkal a saját lakomájára kellett ügyelni. Neki is szük volt már a háza és nagyobbat keresett. Talált is egy pompás trombitakagylót, mely neki éppen jó lett volna, de az nem volt üres, mert még élt és benne volt a gazdája. A remeterák azt se bánta, sőt inkább örült neki, hogy a neki való csigaház teritett asztallal várja. Nekirontott tehát és a husos, kövér tulajdonost megölve, már napok óta lakmározik rajta . . . Most már csak az utolsó tisztogatást végzi, hogy a legkisebb rostszál s homokszem se maradjon benne, mely lágy és gyönge farkának kényelmetlen lenne. A nápolyi aquariumban ugyanis észlelték, hogy egyik-másik remeterák kibujva a házából, addig forgatta, boritgatta és veregette az ollóival, mig csak a benne levő homokszemek, melyek farkát nyomták, ki nem hullottak . . .

Eközben folyton uj és ujabb vendégek érkeztek a dorádhoz . . . és ezek között néhány pompásan viruló aktinia és egy-két terebélyes spongiaállat is közeledett koczogó mászkálással . . .

Ezek azonban nem a maguk lábán jöttek, hanem a remeterákok is, a tengeri pókok példájára, leszakitva őket a helyükről, a saját csigaházukra telepitették át, hogy ezeknek az ártani nem tudó állatoknak a czégére alatt odacsalogassák vagy látatlanul meglephessék prédájukat . .

A tengeri penésznek nevezett halbetegség annyira szétbomlasztja a halak testét, hogy a legkisebb érintésre széjjelmállik . . . Az egyik vén remeterák, mely egy nagy és nehéz kürtkagylót czepelt, ollójával a lakmározók közé ütve, hogy ezek jobbra-balra gurultak, olyant rántott a dorád farkán, hogy abból egy jó darab az ollója között maradt, amivel nagykényelmesen tovább kezdett vonulni . . .

Egy-két irigy azonban rabló szándékkal utána eredt, de ez a veterán nem ijedt meg tőlük, hanem prédáját maga elé téve, ráhasalt és kihivólag felágaskodva, nagy ollóját fenyegetőleg emelgette és szemeit mérgesen hegyezte és meregette rájuk . . .

A támadók kis ideig viszonozták ezt a kihivó szemmeregetést, de azután óvatosan visszaretiráltak, mire az prédájával a *csöves polypok* (Tubularia coronata) felé tartott, amelyek nyálkájukkal kevert iszaprészekből, egymásba fonódott, jobbra-balra csavarodó csöveket épitenek, melyeknek végéből az állat szárnyait lebegtető madárhoz hasonló, finoman tollazott biborpiros teste buvik elő. Egyes fajoknak egy tölcsérhez hasonló szervük is van, mely arra való, hogy ha az állatot veszély fenyegeti, az csövesházába huzódik, mire ez a tölcsérforma szerv a cső nyilását teljesen befedi.

Erre a védőfegyverre a csövespolypoknak nagy szüksége van, mert nemcsak közelükben, de sokszor csöves telepükre fonódva él egy majd harmincz láb hosszu fonálféregnek nevezett tengeri lakó, mely vékony, de annál szivósabb feketeszinü testével ezekre vadászik és lakásukba furakodva, kiszivja őket . . .

A sziklatömbök és heverő kövek alatt és magukban a sziklákban is kisebb-nagyobb gödrök, üregek, hasadékok és lyukak sötétlenek, a melyek

előtt a ravasz tengeri pókok és remete-rákok óvatos kerülgetéssel surrannak el, mert tudják, hogy azokban rendesen egy-egy hatalmas ollóju tengeri-rák ütött tanyát, a melynek félelmes fegyverétől nem védi meg őket a pánczéljuk.

Egyik lyukból csakugyan egy pár hatalmas olló buvik elő, utána pedig maga a termetes ráktest és hátráló lökésekkel megy előre a dorád felé és utána csakhamar innen és onnan is követik a többiek . . .

Gyanakodó hátrálással, fenyegető olló emelgetéssel és nyitogatással méregetik egymást és pálczás szemeiket kitolva-betolva, előbb egy kis dulakodással kezdik meg a lakmározást.

Java lakmározás közben azonban pár ökölnyi nagy kavics zuhan le közéjük a fölöttük levő szikla tetejéről, melyet két veszekedő *papagájhal* (Scarus frondosus) sodort le . . . a mire nagyot ijedve, széles farkukkal egyet csapnak a vizre és daczára, hogy legalább egy jó ölnyire volt mindegyik a lyukától, mégis ezzel az egy csapással, mintha puskából lőtték volna ki őket, olyan villámgyorsan visszalökték magukat hátrafelé a lyukaikba . . .

Ott, a hol pedig a *legyező-korall* (Gorgonium flabellum) terjeszti szét hajszál finoman szőtt ágbogait és a sziklák oldalain az emberi agyvelőhöz hasonlóan gerezdelt velőkorall (Maeandrina cerebriformis) telepedett meg, nemcsak a sziklák lyukaiban, de a fenéken is a *tüskebőrüek* családjába tartozó közönséges *tengeri-sün* (Echinus vulgaris) százával mászkál apró lábain. Ököl és kisebb-nagyobb almanagyságban, gömbölyü, laposra nyomott és gerezdelt alakban, hegyes tüskéktől meredező külsővel, a *tengeri csillagok* (Solaster papposus) és a *csillagkigyók* (Ophiotrix fragilis) társaságában.

Ellenben a szikláktól öbölszerüen zárt csendes vizü fenéken százával és ezrével hevernek a drága gyöngyöt termelő gyöngykagylók (Avicula margaritifera) telepei, hosszu, hajszálvékony szálakat eregetve, melyekkel a sziklákhoz kötik magukat, hogy a hullámok játéka tovább ne mossa őket.

A kagylók ezen hajszálforma fonalait byssusnak nevezik. A legszebb és leghosszabb szálu byssust a lapos, háromszögalakulag megnyult Pinna squamosa és a Pinna nobilis nevü kagylók termelik. Az első majd 70, a második csak 30 ctmr hosszu, gyönyörü, aranyszinben ragyogó ruganyos szálakat ereszt, melyeket déli Olaszországban selyemmel keverve, kesztyüknek, galléroknak és csipkéknek dolgoznak fel. Orbán pápának egy pár tisztán byssusból szőtt kesztyüje volt, mely ragyogásban az aranynyal, lágyságban a selyemmel és bársonynyal vetekedett és 30.000 frankra becsülték, mint a legnagyobb ritkaságot.

A sziklák oldalain telepedik meg tündéri ágbogként a vérpiros és rózsaszinü nemes korall (Isis nobilis) a madreporáknak nevezett fehérszinü s csövesen épitett fehér korall, melyeknek ágbogaira függesztik fel a czápák négyszögletes, szaruféle tokba zárt tojásaikat és közöttük vitorláznak el az argonautáknak, quáloknak, medusáknak és pelágiáknak tarka csoportjai, tündéri flotta gyanánt . . .

A tenger mérhetlen végtelenségében örökké egyforma lehet, de állatéleté-

ben mindig uj s változatos és az is fog maradni az idők végéig, mert a tengerfenék volt a földnek és minden élőnek a szülőanyja és az őserő teremtő magvait magában rejtő iszapjában szakadatlanul folyik az ősképződés uj és uj fajokat teremtő lüktetése . . .

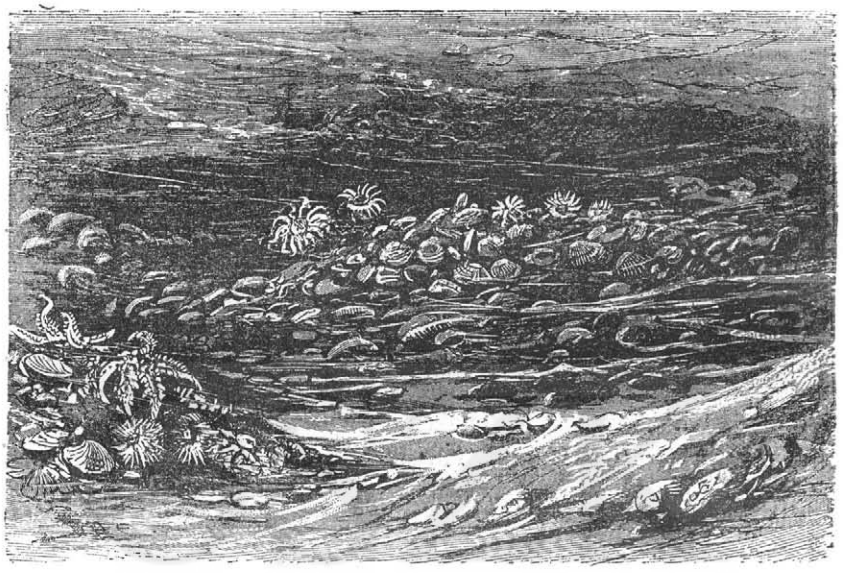

Tengerfenéki állatvilág.

Országos Széchényi Könyvtár

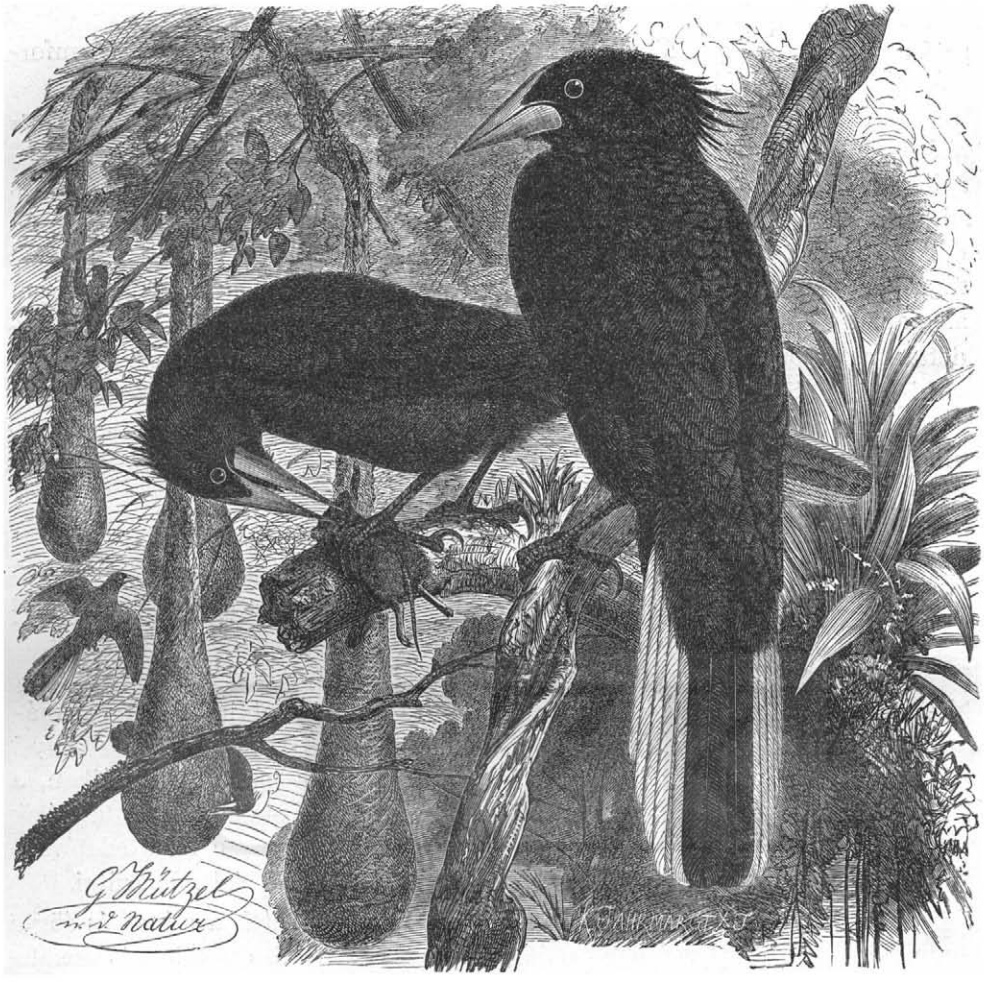

A schapu és fészke.

Az állatok társasélete és barátsága.

A teremtés koronája: az ember, az állatvilágtól leste el a társasélet hasznát és az államalkotás eszméjét . . .

Az ősember a bozótok és barlangok védő mélyében élve, odarejtette ellenségei elől a párját és minden iját-fiját. Először csak éjjel mert kilopózni élelem után s midőn ilyenkor az egyik ősember összetalálkozott a másikkal, mindkettő vijjogva menekült egymástól . . .

Midőn azonban napközben a hangyáktól és vadméhektől elleste, hogy valamennyi egyért és egy valamennyiért, milyen sokat és hasznosat tehet, lassan-lassan felébredt benne a társulás vágya, az összetartozandóságnak az eszméje és az összetartás erősségének a létfentartó tudata . . . a melyből

aztán megszületett a mai világ különböző országaival, jó és rossz államformáival és rendszereivel . . .

Az állatvilág tanitotta meg továbbá az embert még sok más mindenfélére. Ettől leste el a ruházkodás, a hajózás, a téli élelemgyüjtés, a hajléképités, a halászat, vadászat, a gátépités mesterségét, a sebek gyógyitását és midőn azután a tanitvány felülmulva mesterét, az ő ügyesebb kezeivel és gondolkozó eszével ezeket a mesterségeket őstanitómestereitől elérhetlen magasságu tökélyre fejlesztette, akkor gőgösen megtagad ezekkel minden közösséget, megtagad tőlük minden észt, értelmet és lelki megnyilvánulást és elbizakodottan azt mondja, hogy az embernek lelke, az állatnak pedig csak ösztöne van! . . .

Igaz, az állatoknak nincsen halhatatlan lelkük, de van nekik némi lelki világuk, a mely bizonyos érzelemnyilvánulásokra, minők a társasélet és barátság, igen is alkalmas! . . .

Ennek száz és száz példáját látjuk az állatok életében.

Kezdjük először a majmoknál, melyektől egy hires tudós az embert akarja leszármaztatni, csupán csak azért, mert alakja és szervezete hasonlit az emberéhez . . .

A majmok rendszerint társaságban élnek, mely társaság, leszámitva a kisebb-nagyobb czivódásokat, a legnagyobb összetartással intézi megrohanásait a benszülöttek gyümölcsös kertjei, kukoricza-, durrah- és egyéb veteményei ellen. Indiában pedig az elhagyatott városok pompás márványpalotáiban, a milyen a hires Ambeer király palotája,* nagyszámu majomcsapat tanyázik s ezt a palotát annyira jogos tulajdonuknak tartják, hogy a néha odatévedő vándor csak nehezen tud a felgerjedt majmok támadásai elől menekülni.

Különben Indiában és Ceylonban, hol a benszülöttek a csinos és fürge hanuman-majmokat szentnek tartják, ezek annyira elbizakodottak és szemtelenek, hogy a lakásokból ellopkodnak mindent, a mihez hozzáférnek. Rousselet beszéli, hogy midőn a düledező és elhagyatott régi királyi palotának, melyet a langur, vagyis a hanuman-majmok csapatja foglalt el, a szomszédjában lévő angol vendéglőnek terraszán ismerőseivel ebédelt, az egész majomkolonia a párkányokra és tetőre telepedve, a legnagyobb figyelemmel nézte és bámulta, miként és miket esznek, isznak összevissza az emberek.

A legkényelmesebb helyen a vén vezér ült, körülötte telepedtek le fiai, unokái és kegyenczei, hátul pedig a nőstények üldögéltek, egy-egy kis majomcsecsemőt szorongatva karjaikban. Rousselet annyira furcsának találta a majmok komoly figyelemmel bámuló csoportját, hogy néhányszor le akarta fényképezni, de mihelyt a fényképező masinát rájuk irányozta, rettenetes riadalom és kavarodás támadt, mert a majmok azt hitték, hogy az valami puska és orditozva menekültek. A vén himek fogaikat csattogtatva, torzpofákat vágtak, kezeikkel, lábaikkal hadonázva, hátuljukat mutogatták, szóval mindenféle bolondsággal igyekeztek dühüket és megvetésüket kimutatni . . .

* Bővebb leirása a szerző: „Őserdőkön tengereken", cimü művében.

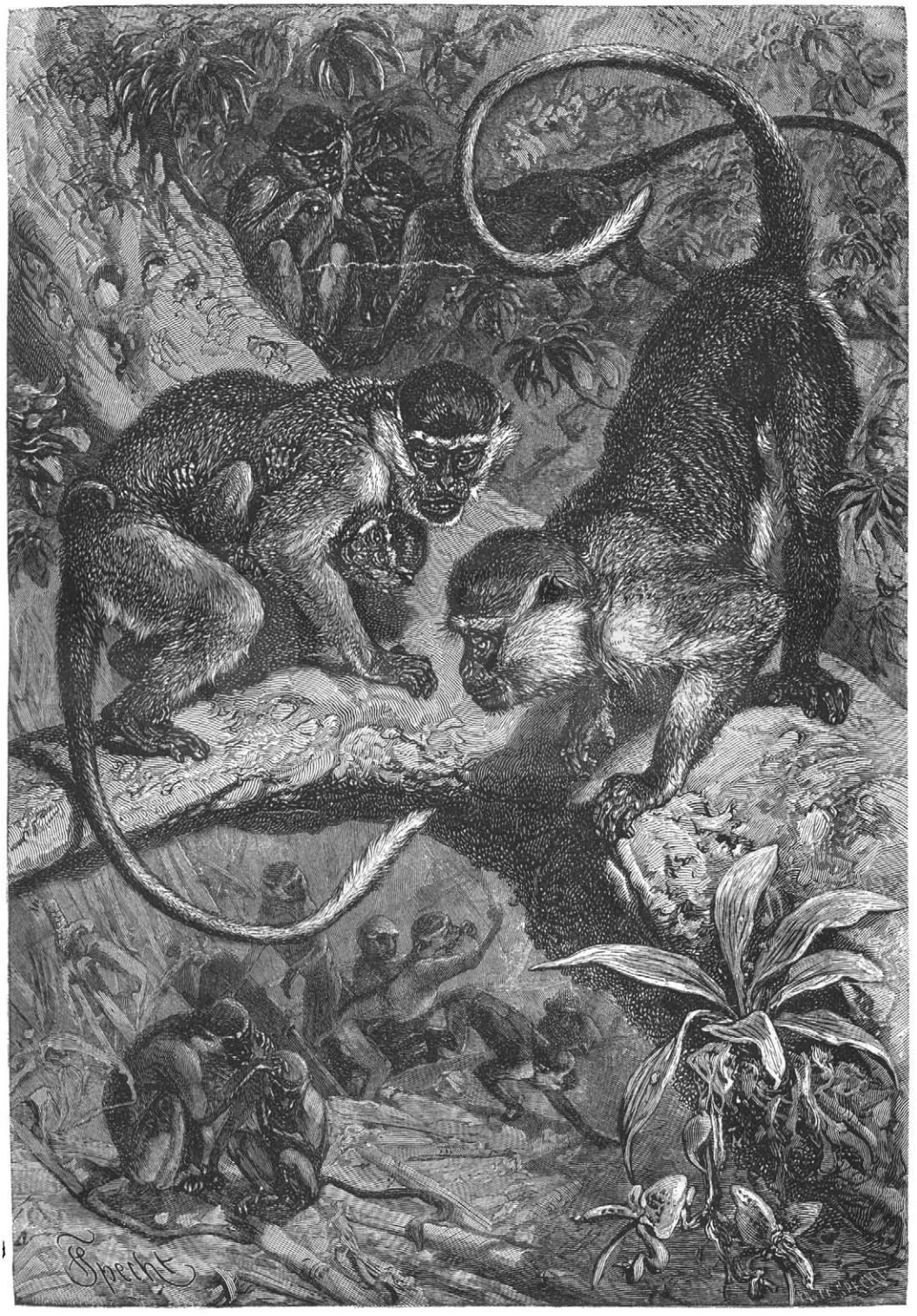

Játszadozó majomcsapat.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A Jáva szigetén élő majomfajok között szintén vannak ilyen rendezett koloniák, a melyek, miután a benszülöttektől kimélve lesznek, alig félnek az emberektől s miután az átutazó idegenek és az ott lakó hollandi és angol családok meg is szokták vendégelni őket, azt annyira megszokták, hogy mindennap megjelennek egy bizonyos helyén az erdőnek, hogy nincs-e lerakva számukra a rizsből, czukorból, gyümölcsből, vagy mézből álló lakoma?

Junghuhn és Werder német utazók beszélik, hogy midőn ők is meglátogatták ezt a nevezetes helyet, az egy óriási teack fáktól körülvett kisded tisztásból állott, egy buja erdővel benőtt hegymagaslatnak a tetején.

A tisztás közepén egy mohval boritott lapos sziklatömb állott, körülötte pedig kisebb-nagyobb szikladarabok hevertek . . .

Sem a közelben, sem a távolban egyetlen majmot sem lehetett látni, midőn a két utazó a kisérő malayok intésére a közeli bokrok mögé vonult, csak egy nagy borsevő-madár csattogott gólyaforma kelepeléssel, hatalmas csőrével az egyik teackfán.

Ekkor a malayok egyike bambuszhusángjával háromszor egymásután erősen a lapos sziklatömbre ütött, melynek csattogása messze elhallatszott a visszhangos erdőben és a hozott nyalánkságokat a lapos sziklatömbre teregette . . .

Alig, hogy azután a bokrok mögé huzódott, mindenfelől ágrecsegés és a levelek zörgése hallatszott, mire csakhamar vagy harmadfél tuczat kisebb-nagyobb vén és fiatal majom jelent meg az erdő szélén és fürge szökések közt rohantak a kiteregetett csemegékre . . .

De rögtön meglakoltak e merészségükért, mert az erdőszélen megjelent a vén vezér, a csapat feje, egy pár korosabb majomtárs kiséretében és mint egy kigyó, olyan fürgén és alattomosan siklott a bokrok között a mohó lakmározásba merült banda felé s egy ugrással közöttük teremve, kettőt nyakon kapott ripacsos kezeivel, egyet pedig a lábával és ugy egymáshoz verte a fejüket, hogy csak ugy kopogott, azután a többieket kezdte pofozni, püfölni a kezeivel és lábaival, a miért ő előtte hozzá mertek nyulni a hozott csemegékhez.

A vén patriarchát a pár korosabb adjutánson kivül egész serege követte a szoptatós nőstényeknek és fiókáknak, kik erre valamennyien a nagy kő köré telepedtek és áhitatos sóvár figyelemmel néztek a vén vezérre, mely mint valami király a trónusán, egymagában terpeszkedett el a lapos kő közepén és fenyegető fogvicsorintással kisért bősz pillantásokat lövellt azokra az illetlenkedőkre, melyek a többieknél közelebb merészkedtek hozzá férkőzni.

Egyiknél se tett kivételt! Kegyencz, fiu, unoka, mind fenyegető fogcsattogással lett tovább riasztva, mialatt ő szorgos figyelemmel a kiteregetett ajándékokat vizsgálta.

Majd egy marék rizskását tömött a pofájába, utána pedig egy jó darab czukrot rastogtatott hatalmas fogaival, közbe előre, hátra, jobbra-balra forgott s ujjait majd a syrupba dugva, nyalogatta tisztára, majd a mézet kóstolgatta, közbe-közbe pedig gyanakodó pofával piszkálgatta, forgatta, szagolgatta az ismeretlen süteményeket és étkeket . . . mert, mint a malayok beszél-

ték, egyik-másik utazó, erősen megpaprikázott és borsozott csemegékkel tréfálta meg, a melyekkel a pofáját teletömve, ölnyi magasakat ugrált kinjában, midőn a paprika marni, égetni kezdte.

A többiek ezalatt sóvár pofával kisérték minden mozdulatát és ha egyikmásik mozdulni mert, vagy kezét nyujtogatta, egyetlen fogcsattintás elég volt, hogy valamennyi szobormozdulatlanul várakozzék . . .

Midőn a vén vezér jóllakott és minden ételt megkóstolva, mindenbe belenyalt és beleharapott, akkor kegyeltjeinek kezdte a csemegéket osztogatni . . . Ha másik nyult helyette oda, egy pofonnal vagy rugással lett regalirozva és csak midőn valamennyi választott kegyencze ki lett elégitve, akkor kelt fel nagy méltóságosan és a kő tulsó végére vonulva, ott telepedett le . . .

Ez volt a jeladás az általános lakomára, mire valamennyi nagy makogás és visitás között mohón az ételekre rohant és annyit kapkodott fel kezeivel, lábaival és pofáiba tömve, a mennyit csak birt. Ezek aztán villámgyorsan tovább ugrottak, hogy békén elfogyaszthassák, mert az öregebbek és torkosabbak a gyengébbeket lefülelve, elszedték tőlük, sőt még a szájukat is szétfeszegették és pofazacskóikból piszkálták ki az odadugott falatokat.

A vén vezér azonban mindenre vigyázott. Az első visitásnál tüstént ott termett és az ütlegek záporként hullottak az erőszakoskodók fejére, valamint a verekedők is pofonokkal lettek széjjel választva és midőn az utolsó morzsáig minden el lett fogyasztva, a méznek és szirupnak minden elhullatott csepje felnyalva, csak akkor kezdett a társaság a vén vezérrel az élén oszladozni és pár pillanat mulva már a teackfák magas ágai között surrantak tovább a rengeteg felé.

Csudálatos az a barátság is, melylyel a *csörgő-kigyó* és a *földi-bagoly*, az amerikai prairie-kutyának nevezett kis rágcsáló emlőssel él.

A prairie-kutya (Cynomis Ludovicianus) százak és ezrekből álló társaságban, Észak-Amerikának végtelen mezőségein földi lyukakban tanyázik. Száz és száz, ezer meg ezer apró dombocska sorakozik egymás mellé, melyeknek tövében van a bejáró-lyuk. Ezen domboknak a tetején — melyek a kiásott földből keletkeztek, — ha semmi se zavarja a lakók nyugalmát, két hátsó lábára gugolva, ül a tulajdonos és apró lábaival, kurta farkával a legfurcsább mozgásokat és billegetéseket művelve, ugató hangocskáján átbeszél a szomszédjaihoz, a melyek ugyanigy visszafelelnek neki, mintha csak a napés a telep eseményeit beszélnék meg egymással. A telep, melyet a benlakók *falunak* neveznek, csak ugy zug az ugató, fütyülő hangocskák zürzavarától és messziről ugy hangzik, mintha valami óriási méhkas zümmögne, mintha valami gyár zakatolna, csingő-csengő csattogásaival.

E közben egyik szomszéd átlátogat a másik dombjára és ott szembeülve egymással, folyik a társalgás, majd felkerekedve, ellátogatnak egy harmadikhoz, negyedikhez és ötödikhez. Minden lyuknál megállnak és beszólnak a kitekintő gazdához, a vándorló-csapat egyre nagyobb lesz, mert a szomszédok egymásután hozzá csatlakoznak, hogy látogatást tegyenek a falu tulsó végén.

Az elhagyott halmocskák és lyukak azonban nem maradnak üresen, mert alig, hogy a gazda eltávozott, a lyukak üregében megjelenik egy pár zöl-

desszürke szem, egy gömbölyü fejecske, utána pedig egy hosszulábu kis bagoly szökken fel a domb tetejére és figyelmes szemlét tart a végtelen messzeségek minden irányában. Ez a paririe-kutyák egyik barátja, a földi bagoly (Speotyto hypogaea), mely békésen együtt lakik velük földalatti lyukaikban és a szállásért figyelmes őrködéssel fizet, mert akár valami ragadozó állat, madár, vagy ember közeledik a falu felé, azonnal éles sivitással jelt ád gazdáinak, a mely jeladást azok a fellobbanó puskapor gyorsaságával lyukról-lyukra ismételve, egy pillanat alatt minden lakó eltünik . . .

Midőn a veszély elvonult, ismét felhangzik a dombocskákon őrt álló baglyok jeltadó sivitása, mire a lyukak szájából egy-egy óvatos fejecske dugja ki magát és a jeladás lyukról-lyukra megint ismétlődik, mire a lakók ujra előjönnek és megkezdődik az előbbi élénk csaholás, sipitó ugatás és ide-oda való szaladgálás.

A harmadik lakója a békés kutyafalunak a veszélyesmérgü *csörgő*-kigyó (Crotalus horridus), a mely szintén békében megfér lakó gazdáival, az azonban megesik, hogy néha-néha lakáspénz fejében gazdájuk fiaiból egyet-egyet felfalnak e hüllők, melyek a napos, meleg időben a dombok között sütkéreznek és mérges voltuknál fogva veszedelmessé teszik a földi kutyák kiásását. Némikép védelmezői és testőrei a telepnek, mert a vérszomjas menyéteket, prairie-macskákat s más efféle ragadozókat, melyek a lyukba merészkednek, elriasztja, vagy ha betolakodik, halálos marással megöli.

Megható az a vonzalom és ragaszkodás, melylyel egymás iránt viseltetnek. Ha egyet meglőnek közülök és midőn az sivitva felhemperedik, rögtön előrohan a legközelebbi lyuknak a lakója és résztvevő csaholás között gyorsan a lyukba vonszolja a sebesültet . . .

Még különösebb barátság az, mely a dél-amerikai *schapu* (Cassicus persicus) és vagy három nagy darázsfaj között létezik. Ez a pompás énekü, varju nagy madár, 30—80 párból álló társaságokban szokott élni és zacskóalakulag szőtt, hosszu fészkeiket egymás mellé függesztik fel a fák ágaira. Ezeknek a fészkeknek a hossza másfél méter, alsó szélessége pedig 14—17 czentiméter szokott lenni, mindazonáltal a kigyók, mókusok és a majmok megrabolnák tojásaiktól, ha nem volna olyan védő jóbarátja és testőrsége a Cassikáknak a mérges és támadó természetü Marabonseneknek nevezett hatalmas darazsak képében. Kappler A., ki negyvenhárom évig élt a holland-guyanai gyarmatokon, alaposan megfigyelte ezt a szövetséget.

A Cassikák fészke — ugymond — olyan közel volt felaggatva a darazsaknak szintén a fák galyaira épitett telepeihez, hogy mikor a Cassikák fészkükbe bujtak, szinte surolták a darázstelepeket. Egyik nap nagy riadal támadt a Cassikák között, mert egy hatalmas kuszó-kigyó éppen az egyik fészekbe akart kuszni, hogy tojásaitól megrabolja, a másik pillanatban azonban, mintha villám sujtotta volna le, ugy esett le a magasból és kinjában farkával a földet korbácsolva, tekergett, vonaglott a fa tövében, mert két darázs a szemébe eresztette mérges fullánkjait.

Más esetben pedig a spondiás-fákon lakó Cassikák egy csapat evet-majommal (Callitrix sciurea) elegyedtek küzdelembe, mert a majmok roha-

mot roham után intéztek a fészkekre. Mind a két fél sivitott, berregett torkaszakadtából, midőn egyszerre csak megjelentek a küzdtéren a szövetséges Marabonsen darazsak, mire a majmok fájdalmas visitással menekültek tova és mintha meg lettek volna vadulva, kinjukban a legféktelenebb ugrásokkal verték magukat a fák vastag ágaihoz és torkuk szakadtából visitozva, vakaróztak és tépték magukat.

Egy havrei franczia hajó Dél-Amerika partvidékén zátonyra került. Egyik utasnak volt egy kis majma, amelyet, midőn a hajótöröttek Punta-di-Arenasba kerültek, eladott egy ottani spanyol telepesnek.

A majom a tanyán szabadon járva-kelve, barátságot kötött a sertéskondával. Folyton a disznók között járt-kelt, de különös kedvenczei a kis malaczok voltak. Ezeknek nem győzött eléggé kedveskedni és hizelegni. Felix, igy hivták a majmot, a kondát mindennap kikisérte a legelőre és minden alkalommal más-más sertésbarátjának a hátán ülve, lovagolt velük. Akár esett, akár szél fujt, nem maradt el a kondától, hanem az egész napot velük töltve, este hiven haza kisérte őket, mint a legjobb disznópásztor.

Ha ugy tettek, mintha az egyik sertést el akarnák lopni, Felix irtózatos dühbe jött és karmolva, harapva védte barátjait. Hiába csalogatták a legjobb csemegékkel, utóljára egy perczre se tágitott a nyájtól és még az éjjeket is a konda között töltötte, egyik-másik malacz kedvenczét szorongatva a karjai között és ha bezárták, olyan keserves jajgatást és tombolást vitt véghez, hogy megsajnálva, rögtön kieresztették . . .

A gödények szintén társaságban élnek és nagyon ragaszkodnak egymáshoz. Az ilyen társaságok rendesen közösen, együttesben szoktak halászni és kiválasztva egy-egy keskeny, sekélyes vizü öblöcskét, azt körbe fogják és szárnyaikkal a habokat verdesve, oda hajtják be a halakat, a mire megkezdődik a halászat és mindegyik annyi halat kapkod fel terjedelmes torokzacskójába, a mennyit csak tud és a mennyi csak belefér.

Persze az ilyen dusan fizető halászatot irigy szemekkel nézik a parti sziklákon gubbaszkodó kormoránok és torkos, tolvaj természetüktől ösztönözve, nem állhatják meg, hogy nyilsebes szárnyukon le-lecsapódva, a sekély vizben viczkándozó halakból a legkövérebbeket el ne kapdossák az esetlen gödények orra elől.

Hiába lármáz, suhogtatja szárnyait a halászatot vezető vezérgödény, hiába hallatja mérges kör-kör szavát, a tolvajok, mintha csak gunyolni akarnák a serény halászokat, a lopott halakat a levegőbe hajigálva, szemük előtt nyeldesték el.

Midőn a sekély vizből minden odahajtott hal ki lett fogva, a gödények egy lapos homoktorlatra gyülekeztek, hol körbe állva, mindegyik a középre okádta a zacskójába gyüjtött prédát. A melyik hal még viczkándozott, azt földhöz csapkodták és csőrükkel agyonverték, a legnagyobbakat pedig maga a vén halászmester szabdalta szét egyforma darabokra.

Mikor igy fel volt teritve, megkezdődött a reggelizés. A vezér magasra nyujtotta ripacsos, kopasz fejét s korgó rikkantással jelt adott, mire valamennyien egy-egy darabot felkapva, elnyelték. A második rikkantásra

megint . . . szóval, igy ment szép egyetértésben és rendben mindaddig, mig csak az utolsó kis halacska is el nem lett fogyasztva, mire nagy serényen a tisztálkodáshoz láttak, hogy rendbe hozzák összecsapzott tollazatukat.

Midőn ezzel is készen lettek, a vén falkavezér terpedt lábaira ágaskodva, szárnyait kezdte suhogtatni, azután egyet hörrentve, nagy zsivajgással a levegőbe emelkedtek, hogy reggeli tanyahelyükre visszatérve, egy kis szunyókálással füszerezett reggeli sziesztát tartsanak.

Sausbury kapitány Utahban, a nagy Sóstón egy vén megvakult gödényt látott egy félreeső nádas öbölben tartózkodni, mely oly kövér volt, hogy alig tudott szuszogni. Ezt a vakot a többi gödények táplálták, ugyanezt állitja Blyth, ki Indiában varjukat látott, melyek megvakult és elaggott társaikat etették . . .

Egy ismerősömnek volt egy igen szelid nyulacskája, melyet fióka korában vadászat közben a vizslája fogott és ő felnevelte. Nyuszival rendkivül jó barátságban élt egy csóka, mely annyira ragaszkodott nyulbarátjához, hogy annak a kedvéért még a káposztalevélre és torzsára is rászokott.

Egy alkalommal a Nyuszi valahogy oly közel talált menni, a lánczra kötött sas állójához, hogy az elkapta, s midőn kiszabaditották a körmei közül, szegény Nyuszinak amellett, hogy csunyán össze volt tépve, mind a két szeme kifolyt, de azért meggyógyult. Érdekes és igazán megható volt látni, hogy a csóka, mely attól fogva elválhatlan társává szegődött, milyen szeretettel gondoskodott róla. Midőn Nyuszi orrát fintorgatva keresgélt, odahordta neki a káposztaleveleket, melyeket a többi nyul orra elől kapdosott el és minden levélnél olyanforma rövid kárálást hallatott, mintha azt mondta volna: „Nesze, egyél!“ . . .

Brehm Alfrédnak a kutyái Abessyniában egy alkalommal vadászat közben a hegyekbe igyekező nagy csapat páviánra bukkantak, melyek közül az utolsókat körbe fogva, elszakitották a csapattól. Ezek között volt egy nagyon fiatal is, mely félelmében egy szikladarabra mászott, s onnan visitott, nyafogott nagy kétségbeeséssel a többiek után. A kutyák erre a nagyobbakat, melyek rettentő fogaikat mutogatták, szaladni hagyták és csak ezt a szikladarabot állták körül.

A fióka visitására nagy orditás és kavarodás támadt a páviánseregben. A vén himek visszafordultak és tigrishez hasonló rettenetes szemfogaikat mutogatva, fenyegető orditással vicsorogtak a kutyákra, midőn egyszerre megjelent a többinél nagyobb és erősebb vén him és felborzolt sörénynyel, szikrázó pillantással közeledett a kutyák felé és oly fenyegetőn orditott, hogy azok meghátráltak előle. Erre a vén him bátran odament a szikladarabhoz és karjaira emelve a remegő fiókát, diadalmasan tért vissza a többiekhez, melyek örvendező orditással fogadták . . .

Másik esetben egy sas csapott le a fákon tanyázó majomseregre és egy fiatalabbat megragadott karmaival. Ez azonban kétségbeesetten kapaszkodott az ágakba és visitására odarohant az egész csapat és a szárnyaival csapkodó rablónak nekiesve, marokszám tépték ki a tollait és addig verték, püfölték ökleikkel, mig csak ott nem hagyta a prédáját . . .

A párducz nagyon szereti a majomhust és több izben szokott a hegyek és sziklák között tanyázó páviánokra vadászni, kik mihelyt a gyülölt rablónak a közellétét megsejtik, egy csomóba gyülve, bősz és kihivó orditással adják neki tudtára, hogy résen állnak . . .

Mindazáltal sikerül e félelmes ragadozónak egy merész ugrással egyiket vagy másikat megragadni és elhurczolni és ilyenkor, ha a csapat számosabb, a vén himek a párduczot megtámadják s nem ritkán meg is futamitják . . .

Egy izben a párducz egy fiatal, tapasztalatlan páviánt ragadott meg, midőn az egy köralaku sziklamélyedés fenekén a kövek alatt férgek és rovarok után keresgélt. A többiek riadtan menekültek a mélyedést körítő sziklákra és onnan fogaikat csattogtatva, orditozásaikkal igyekeztek a párduczot elriasztani . . .

Eközben egyik pávián véletlenül egy kődarabot letaszitva, az a párduczra esett, amely erre haragosan elorditotta magát . . . erre valamennyi majom, mintha csak összebeszéltek volna, követ ragadott s a mélyedésben ide-oda szökellő párduczot valósággal agyonkövezték . . . A párducz orditott, ágaskodott, de a majmok által körülfogott szük mélyedésben nem tudott hová menekülni a legördülő szikladarabok elől, amelyek utoljára is agyonzuzták . . .

Szép példája van a barátságnak és társaséletnek még az állatok egyik legparányibb fajtájánál, a hangyáknál is kifejlődve.

A hires Lubbock, ki egész életét a hangyák megfigyelésének szentelte, néhány hangyát alkoholizált, ugy hogy azok teljesen lerészegedtek és azután igy visszahelyezte őket a bolyba.

Ottlevő társaik először csudálkoztak, azután aggályteljes rövid ide-oda futkosás után, ketten-hárman felemelve, nagy gonddal egy külön czellába vitték a részegeket, hol gondosan lefektették . . .

Egy hangyabolyban Lubbock egy csápok nélkül született, elnyomorodott hangyát vett észre, mely még sohse volt ki a fészekből, miután a hangyának a csápja mindene. Ezzel hall, ezzel tapint, ezzel érez és érintkezik a többiekkel.

Egy izben ezt a nyomorékot Lubbock a fészken kivül találta, ahol nagy gyámoltalanul ide-oda keczmergett, mert nem tudta megtalálni a bolyba visszavezető utat, hanem egy másik boly közelébe tévelyedve, annak lakóival czivakodásba keveredett és azok ugy össze-vissza marták, hogy mozdulatlanul terült el, mire az idegen boly lakói a fészektől továbbhurczolva, otthagyták . . .

Rövid idő mulva egyik fészektársa arra járva, reá akadt és midőn megvizsgálta és össze-vissza tapogatta a sebesültet, a fészekhez vonszolta és beszaladva, két másik társával tért vissza, amelyek gyöngéden megnyaldosva és megczirógatva, bevitték a régi otthonba és annak egy külön czellájába helyezték el a legszeretetteljesebb gondoskodással . . .

A jó gólyamadár.

Hauffnak a gólyakirályról szóló meséje, midőn Chasid szultán és nagyvezére a „mutamur" szóra gólyákká változnak, mindenkinek kedvencz emléke a gyermekkorból, melyet még kedvesebbé tesz az, hogy a keletiek Adhebar madara nálunk a tavasz hirdetője és ugyanazon óvó kegyelettel beczézett kedves vendége alföldi házainknak, mint akár a fecske, mert a milyen eszes, ép oly szabad és öntudatos természetü madár, mely az emberhez szoros bizalmassággal és bensőséggel vonzódik . . .

Európa csupán csak két fajt ismer magáénak a gólyák családjából és ezek egyike a fehér vagy házi gólya (Ciconia alba), melyek leirásával nagyon hamar végezhetünk, miután fekete váll- és evezőtollait kivéve, egészen hófehér, menning piros csőrrel és lábakkal, barna, okos szemekkel . . .

A gólya, melynél a nő, kisebb a himnél, egyike a legpraegnansabb vándormadarainknak, néha már — kivált enyhe teleken — február közepén, leginkább azonban márczius végén érkezik, először a him, pár nappal azután a nőstény, néha azonban egyszerre is. Érkezését ritkán kisérhetni figyelemmel. Rendesen egyszerre csak megpillantjuk régi fészkén, melyet örvendező kelepeléssel üdvözöl, vagy pedig a magasból látjuk csavarmenetü repüléssel aláereszkedni a derülten kék, tiszta tavaszi levegőből. Ennek oka abban rejlik, hogy a lég legmagasában, hova a szem már nem hat, térnek vissza vándorutjokból és midőn a régi kedves fészekre leereszkednek, mely vagy a ház üstökére, vagy pedig a gazda kegyeletes gondoskodásából a kéményre helyezett ócska kocsikerékre van rakva, először is helyszini szemlét tartanak. Szorgosan megtekintik, minő állapotban van az őszszel elhagyott családi hajlék, milyen károkat és dulást vittek benne véghez az elmult tél viharai? . . .

E szemlénél igen sokszor kemény harczokat viv a régi törzspár az ugynevezett „vadgólyákkal", vagyis betolakodókkal, melyeknek hajléka még nincs és nem mindig lesz győztes a régi jogos tulajdonos, de akármint forduljon a dolog, a régi pár, vagy az ököljog nyomán foglaló jövevények, szorgosan hozzákezdenek a faágakból, csalit, kórók- és gyepből ágas-bogasan rakott fészek kiigazitásához. Az elkorhadt ágak helyébe ujakat hordanak, a fészek pereme minden évben rendesen egy sor uj gyeprakással növekedik, a tojó-ágy pedig ki lesz bélelve mindennel, mi puha és a mi meleget ád.

És ekkor ebbe a némelykor nyolcz-tiz lábnyi terjedelemre növelt és

tatarozott fészekbe, melynek ágbogas oldalaiba viszont apróbb zsellérek, a tolakodó verébcsaládok rakják csiripoló fészkeiket, a nő 3—5 darab hófehér, sima tojást rak, melyekből 28—31 nap mulva a szürkés-fehér dunnás, hosszucsőrü fiókák kibujnak.

Ezek az öregektől a legpéldásabb gonddal és szeretettel lesznek gondozva. Egyikük szüntelen vigyáz, mig a másik élelemért jár, melyet a vizzel együtt vagy gégezacskójában, vagy pedig csőrében hord haza. Kezdetben a fiókák, hogy ugy mondjam, tömve, vagyis etetve lesznek, azaz a szülők fiaik tátott szájába dugva csőrüket, az ételt és vizet begyükből, mintegy beleokádják, növekedésükkel azonban az élelmet az öregek egyszerüen a fészek lapos szélére hányják ki, a kielégithetetlen étvágyu fiókákat pedig megtanitják rá, miként öljék meg és kapkodják fel a még élő és viczkándozó táplálékot, melyekből néha a lakók rémületére egy-egy kunkorgó kigyó, vagy pöffedező, ronda varangy a háztetőről az udvarra potyog le, a sziszegő, panaszos hangokat hallató fiókák mohó kapkodásától. E sziszegő panaszos hang, néhány hét mulva a szülék kelepelő hangjává változik át, mikor is a fiókák leppegő ugrások és szárnycsattogtatások között majd a fészek széleire, majd a háztetőre merészkednek, ezután pedig megkezdődnek a szárnypróbálgatások, mig végre egyik nap a megerősödött fiókák szüleik társaságában megteszik első légi utjukat a közeli rét, vagy ingovány ismeretlen világába, vagy a nádasok és pocsolyák béke-eldorádóiba.

Ugy az öregek, miként a fiatalok táplálékát hal, béka, gyik, kigyó, egér, vakond, giliszta képezi, e mellett azonban kivált a fiókák idejében a gólya egyike a legnagyobb rablógyilkosoknak.

Hosszu lábaival a rét vagy ingovány világát méregetve, éles vigyázó szemeit a legkisebb mozdulat, vagy levélzörrenés se kerüli ki. Nyul fiókákat, sármány-, pacsirtafészkeket, fürj- vagy fogolycsirkéket egész rajokban pusztitja, csapkodja agyon hegyes csőrével, azután a levegőbe dobva, néha a még élő áldozatot feneketlen torkába temeti.

Minden mi él, el lesz kapva, nem kegyelmez ilyenkor semminek és nemcsak a fészke oldalaiban lakózó verébcsaládok csiripoló fiókáit habzsolja be, hanem az elszörnyedő gazdasszony szemei láttára nem egyszer egy-egy pelyhes csirke- és kacsafiókát is el-elkapdos, igy komoly méltóságot, bölcselkedő magába mélyedést negélyező természete bizonyos időszakokban felébredő gyilkolási ösztönt is rejteget, a midőn minden mozgó lény áldozatul esik, dárdahegyesen lecsapó piros csőrének.

Igy egy tavacskában, a hol egy gólyapár apró kárászhalacskákat szokott halászgatni, igen sok keresztes varangy is tartózkodott, melyet a gólya utálva mellőz és nem eszik meg. Egy ideig a varangyok békésen megvoltak a halászó gólyák szomszédságában, egy napon azonban vagy harmincz vonaglott felfordult hassal a tavacska felszinén, fél annyi pedig gyilkosul megcsonkitva, féldöglöttre csapdosva hevert a parti szárazon. A másik nap ugyanez a jelenség mutatkozott. A harmadik nap szintén. A varangyok között erre természetesen nagy pánik támadt és rejtőztek, a merre láttak, mire a gólyák gyilkolási dühe egyidőre csillapodni látszott, de csak addig, mig a

varangyok a beálló nyugalom láttára, ujra vérszemet nem kaptak és mutatkozni nem kezdtek; mert erre a betlehemi gyermekgyilkolás ujra megkezdődött.

Természetesen a vadászok között igen sok, nagy ellensége a gólyáknak, azért a pusztitásért, melyet az apróvadban okoz. És ebben van is valami igaz, de, ha párhuzamba állitjuk az okozott kárt azzal a haszonnal, melyet a sokféle ártó csiga, kagyló, álcza-giliszta, rovar és csuszó-mászó elpusztitása által kivált fiókás időben okoz, akkor vadorzását könnyü szivvel meg lehet neki bocsátani, az a haszon pedig, melyet szenvedélyes egérpusztitó létére a természet háztartásában kifejt, meg éppen annyira nagyarányu, hogy e rokonszenves madárnak pusztitása egyenesen isten ellen való vétek volna!

Tartózkodási helyének megválasztásában szintén kitünik az emberekhez hajló, ragaszkodó természete, mert a hogy a lakatlan, terméketlen tájakat kerüli, ép ugy kerüli a hegységeket, sziklás helyeket, sürü erdőséget és azokat a végtelen nádrengetegeket, a melyek ellenben a félénk és óvatos vizi vadaknak valóságos paradicsomai. Legkedvesebb választott helyei, a hol bővében és nagyobb számban található, müvelt termékeny rónák, sikságok, honnan szabad és végtelen kilátás nyilik mindenfelé és az ezeken levő fűdus legelők, nedves rétek, fiatal vetések, törpe berkek, patakok, erek, lápok, egyes apró nád- és kákafoltokkal hintett mocsarak, állóvizek, lomha kanyargásu folyóágak, holt vizek és csatornák és a mérsékelt égövek ilyen helyein mindenütt elég bőven található, kivéve Francziaországot, hol a sürü üldözés és elfogdosás miatt nagyon megritkult, mert ott egyike a legkeresettebb és legkedveltebb park- és majorsági udvar-szárnyasnak, ugy, hogy Németországból igen sok gólyát importálnak évenként jó pénzért a frankok hazájába.

E nagy kedveltsége először is szépségében, másodszor pedig viselkedésében rejlik, ugy, hogy csak egy példát említsek, öreganyám udvarának tizenegyéven keresztül állandó lakója volt a „Hanzi", egy nőstény gólya. Télen a nap nagy részét a tüzhelyes konyhában töltötte és pár órára, ha kiment a szabad levegőre, akkor rendesen a meleg és gőzölgő ganéjdomb tetejére állva, behuzott nyakkal álldogált ott. Hogy piros lábai meg ne fagyjanak, mind a kettőre posztónadrágot kapott, mely szárnya alatt lett miederformán átkötve és ezt igen jól eltürte. A konyhában legkedvesebb helye volt a tüzhely szöglete, honnan okos, élénk szemével mindent észlelt, mindenre vigyázott. Kutya, macska között példás rendet tartott, ezek féltek tőle, mint a tüztől, ő meg viszont gyülölte minden erejéből Vili nagybátyám szelid gépárdját, a Rizlánt és rettenetes kelepelést csapott és felborzalt tollakkal, kinyujtott nyakkal rohant, futkosott ki-be a legnagyobb felgerjedésben, ha csak távolról is megpillantotta.

Hánzié volt a leölt csirkék, kacsák, ludak, pulykák bele, különben naponként kijárt neki a nyers marhatüdő. A halak fejét, farkát szintén ő kapta és egyszer besétálva a szobába, Lina nagynéném népes aquariumát az aranyhalaktól kezdve, az utolsó bogárig kipusztitotta. Ezenkivül megette a vizbe áztatott kenyeret, a főtt hust, sonka-szalonnát, sőt még a sertések korpával vegyitett főtt krumplijából is néha napján jóllakott, a kamrába, istállóba

pedig be-bejárt egerészni, ugyszintén a granariumba is, és türelmesen várakozva a buzás és zabos zsákok között, macskaként elfogta az egeret, az istállóban pedig a kocsisok nagy boszuságára nem egy házi-nyulfiókát pusztitott el, ha bejuthatott.

Tavasz nyiltával mindössze csak annyi változás mutatkozott természetében, hogy az idő nagy részét az udvaron és a kertben a nagy mosótóka közelében töltötte, ősz kezdetén azonban, különösen a költözködési időben, komor, nyugtalan és ingerült volt. Helyét nem találva, ugrált, futkosott, leppegett, szüntelen kelepelés között, csonka szárnyait lengette, suhogtatta és szemei folytonosan az ég elvesző magasára voltak függesztve. Talán az ő éles szemei észrevették az emberi szemnek láthatatlan égi magasban tovahuzó gólyacsapatokat, vagy a természet által beléoltott ellenállhatatlan vándorlási ösztön ébredt fel bensejében, mely ösztön szabadban élő rokonainál rendszerint augusztus hóban nyilatkozik meg.

Ekkor csapatokba gyülve, valóságos röpgyakorlatokat tartanak és néha egyes helyeken ezrek is összeverődnek. Az ilyen gyülekezéseknél, már a régi rómaiak is állitólag észlelték, hogy a hosszu utra képtelen gyengéket, vagy csonkákat, társai halálra vagdossák. E tényt az öreg Plinius is megerősiti, sőt ujabb buváraink, köztük Lenz is állitja. Igaz-e, nem-e, nem tudom! Kezességet nem merek vállalni érte, mert nem láttam, nem tapasztaltam!

De az tény, hogy néha 4—5000 darab is összeverődik egy csapatba. Naumann J. Fr. közép Németországban látott egy ilyen nagyszámu csapatot. dr. Shaw a Karmel-hegy lábánál három csapat gólyát látott, melyek Afrikából Ázsiába tértek vissza. Egy-egy csapat elvonulása három óráig tartott és a csapat szélessége pedig ½ angol mértföldnyire huzódott, mely vonulásoknál azonban nem képeznek, mint a darvak vagy vadludak, rendszeres sorokat, hanem csapatokban huznak tova.

A mi a gólyák téli tartózkodási helyét illeti, dr. Brehm számtalant látott Szudánban, dr. Labouysse február végén és szeptember végén a Szahara északi részén, honnan Közép-Afrikába huzódtak, Sundewall Kelet-Indiában, Belon Egyiptomban látott oly nagyszámu csapatokat, hogy a sikság szinte fehérlett tőlük, mintha hó esett volna. Egyptomban különösen nagy nemzetgazdasági jelentősége van a gólyák telelésének, hogy az iszonyu mennyiségü béka és csuszó-mászó szaporodásának a természet háztartásában egyensulyt szabjanak, ép ugy Palestinában Belba és Gaza között, hol a gólyák nélkül a benlakók vetéseiket nem tudnák megőrizni a rémséges egér- és patkánysereg pusztitásai elől.

Körülbelül még négy ennyit lehetne irni a gólyákról és még mindig nem lenne e kitünő szárnyas háztartása és biographiája kimeritve, de még csak néhány érdekes adatot akarok arról elmondani, miként vadásznak vakondokra és kigyókra, mely utóbbiak a gyikókkal egyetemben, legkedvenczebb táplálékát képezik.

E vadászatoknál, melyeknek jó részt magam is szemtanuja valék, az általam észlelt gólyapár mindig elsőséget adott a barnás gyepi-békának a zöld kecskebéka fölött, ha válogathatott. Ezekből ide-oda lépkedve, jobbra-

balra kapkodva, egyfolytában 14—18 darabot is elnyeltek a legkomolyabb méltósággal. A középnagyságuakat különösen eleintén, mig éhesek voltak, elevenen nyelték el, ugy, hogy csak ugy izgett-mozgott a békák rugódozásaitól a nyakuk, két izben pedig, még kuruttyolni is hallottam a begyükben az elnyelt áldozatokat.

Félóráig, óráig elálltak a mozgó vakandturás mellett, szobormozdulatlan, vigyázva és lecsapásra kész tartásban. Okos szemük feszült, vigyázó pislogással követte a föld minden mozgását és a másik pillanatban, villámgyors vágással, a hegyes csőr átdöfte a felszinre kerülő vakondot, melyet aztán jó étvágygyal és látható erőlködéssel magukba gyomroztak.

Kedvencz falatjaik: a kigyók, akár mérgesek, akár méregtelenek, egyforma étvágygyal lettek megtámadva. A közönséges középhosszu siklókat, párszor csőrükkel megroppantva, még félelevenen elnyelték, ugy hogy ezek vonaglása is látszott a begyükben. Egy jó nagy siklót, midőn vagy harmadát elnyelte, nagy méreggel ujra kirázott torkából, mert a kunkorgó és csapdosó kigyó csőrére tekerődzött. Midőn a kirázás nem akart menni, lábával segitett kirángatni, kikarmolni, azután pedig néhány heves csőrcsapás után, ujra elnyelte, olyan formán kelepelve utánna, mintha azt akarta volna mondani: „Látod, mégis ez lett a vége!"

Egy szelid házi gólya elé egy közönséges viperát hajitva, ennek fejét iparkodott szétverni heves, ingerült csapásokkal, mindamellett a kigyó lábszárát kétszer is megmarta méregfogaival. Erre még hevesebben csapkodott rá és midőn fejét a szószoros értelmében szétverte, akkor nyelte el csak, de a méreg következtében négy napig gunynyasztott és látszott rajta, hogy beteg, mert semmit se evett, de annál többet ivott. Négy nap eltelte után azonban ujra friss és egészséges lett és leirhatatlan étvágygyal esett a neki dobott ennivalónak.

Másfél hónap után ugyanezzel a gólyával még egy próbát tettem, még pedig egy homoki viperával, de ezt is minden ártalom nélkül elnyelte . . a nélkül, hogy a méreg ártott volna neki . . . igy feltehető az, hogy hazai mérges kigyóink harapását a gólyák ártalom nélkül elviselik, ellenben a kigyászó sas, tapasztalatom szerint, belevész a mérges kigyó harapásába.

A szárnyasvilág művészei.

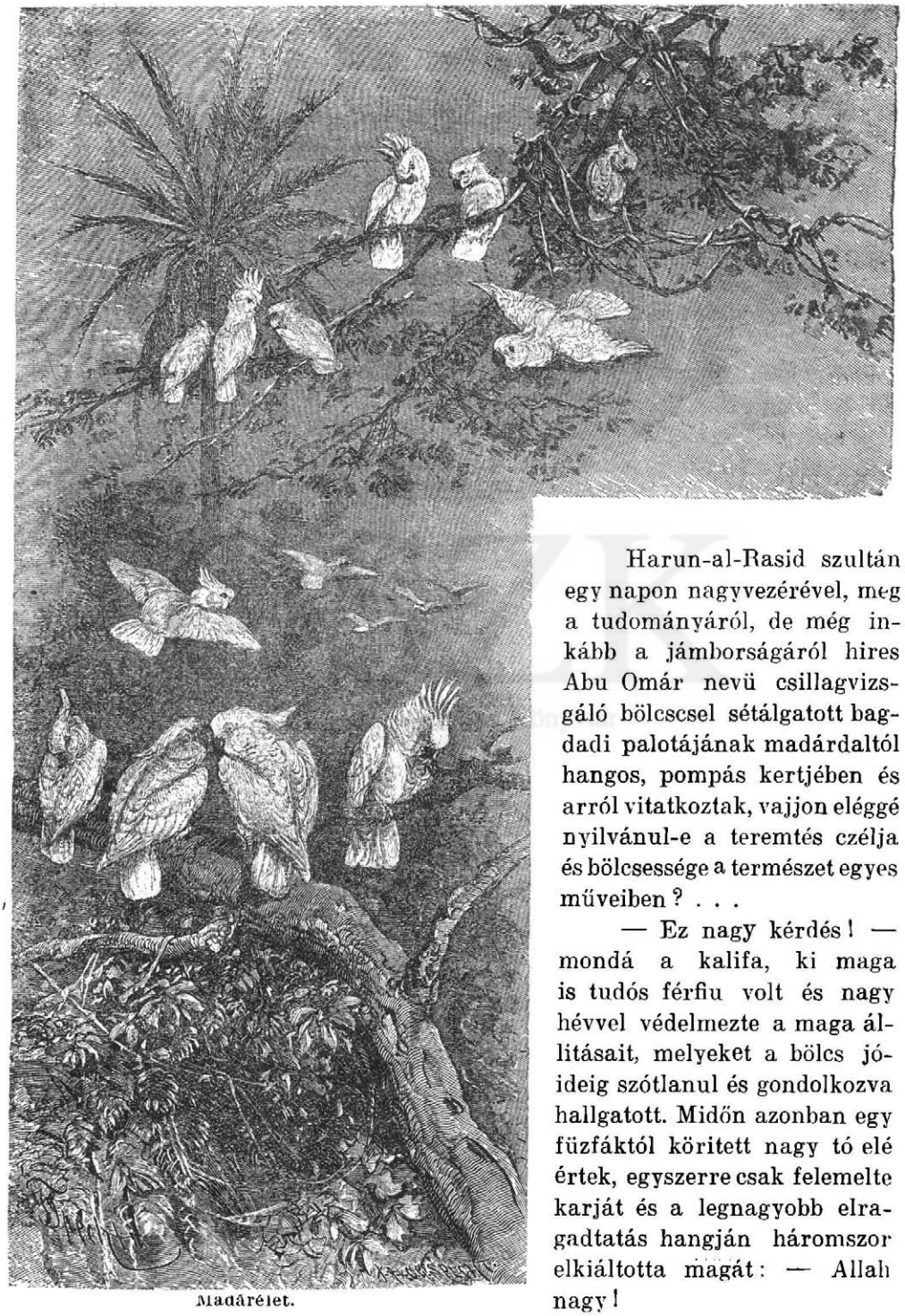

Madárélet.

Harun-al-Rasid szultán egy napon nagyvezérével, meg a tudományáról, de még inkább a jámborságáról hires Abu Omár nevü csillagvizsgáló bölcscsel sétálgatott bagdadi palotájának madárdaltól hangos, pompás kertjében és arról vitatkoztak, vajjon eléggé nyilvánul-e a teremtés czélja és bölcsessége a természet egyes müveiben? . . .

— Ez nagy kérdés! — mondá a kalifa, ki maga is tudós férfiu volt és nagy hévvel védelmezte a maga állitásait, melyeket a bölcs jóideig szótlanul és gondolkozva hallgatott. Midőn azonban egy füzfáktól köritett nagy tó elé értek, egyszerre csak felemelte karját és a legnagyobb elragadtatás hangján háromszor elkiáltotta magát: — Allah nagy!

Mikor a kalifa ennek okát kérdezte, rámutatott a tó tükre fölé hajló füzfaágra. A függő czinke remekül szőtt fészke ringatódzott ott, mint valami creolnak a lenge függőágya! . . .

— Láttál-e olyan emberi művet, mely annyira megfeleljen a szükségességnek és czélszerüségnek, mint ez a fészek itt? — kérdezte . . .

A kalifa sokáig elmerülve szemlélte a fészket, azután megrendülve hajtotta le büszke fejét:

— Győztél, óh Abu Omár! Ez a fészek maga bizonyit és maga beszél a teremtés isteni bölcsességéről és tökéletességéről! . . .

A kalifa igazat mondott! Mert a fészek a madárnak az, mi az embernek a ház; csakhogy ennél sokszorosan jobb és tökéletesebb. A fészeknél minden szükséges megvan, ami a szaporodáshoz és a fiatal ivadék felneveléséhez szükséges. A fészekben nincs ártó légvonat, dohos levegő, nyavalyaszaporitó nedvesség és több efféle átka házainknak és czifra palotáinknak, hanem maga a czélszerüség, tökéletesség! és minden fészek ugy van megépitve, amint a környezet, a helyiviszonyok, az időjárás, az éghajlat és faji sajátságok megkivánják.

A függő czinke (Parus pendulinus) fészke pedig valóságos remekmű! Remeke a szövésnek, azaz inkább annak a művészetnek, ahogyan az ugynevezett kallózott nemezféléket készitik . . . Alakjára nézve majd hosszukás, majd gömbölyü s a legtöbbjén a bejárólyuk egy előrenyuló csövet képez, sőt vannak olyanok is, melyeken ezzel szemközt egy másik kijárólyuk van hagyva. Ez a meleg és lágy madárpalota oly finoman van a viz fölé hajló füzágak hegyére odakötözve, mint valami indiai szultánának lengekönnyü hintaágya. Különféle finom növényrostokból, de leginkább a füzek, jegenyefák és egyéb növények pelyhes gyapjából oly erősen és művésziesen van összeszőve, mint valami kallózott nemez, hogy Gácsországban kereskedelmi cikket képez. Az ottani lakosok ugyanis egyik oldalát felhasitva, téli harisnya gyanánt viselik. Ugyanezt teszik nálunk is, mert ez a kis szövőmester hazánk füzfákkal benőtt mocsaras vidékeinek és nádasainak állandó lakója és fészkéből a mi öreg anyókáink is jó meleg téli bocskort készitenek . . .

De nemcsak a függő czinke, hanem mondhatni majdnem valamennyi madár művész és mester a maga nemében a fészeképités mesterségében és amint a különféle nemzeteknek megvolt a maga román, arab, góthikus, bizanczi stb. épitkezési stylje, ép ugy a különféle madárfajoknak a fészkelése is különböző és mindegyiknek megvan a saját jellemző épitésmódja, mely ugy látszik, egyuttal némi összefüggésben van a madár természetével és karakterével . . .

Erre a legjellemzőbb példa a madárvilág czigánya, a tolakodó és szemtelen veréb! Ez a szárnyas szocziálista, ez a kóborló proletár, szemtelen természetéhez hasonló, rendetlenül össze-vissza hányt és lopkodott fészket hord össze, minden alaki csin és gondosság nélkül, mindenféle hozzá és hozzá nem való, durva és finom anyagból: sőt még azt is megteszi, hogy erőszakos rablólovag módjára betolakodik más madarak, kiváltképpen a jámbor fecskék fészkébe és elfoglalja bitorul a maga számára.

A fészeképités módja szerint, akárcsak az emberek között, különféle mestereket találunk a szárnyas világban. Vannak fonók, szövők, azaz takácsok, kosárkötők, nemezkészitő kallósok, szabók, fazekasok, ácsok, kőmivesek, bányászok és aknaásó munkások, amelyek fészküket és otthonukat életmódjuknak megfelelő helyeken épitik.

A bokrok árnyas levélrejteke, a fák szellős lombsátora, a káka és nádas zizegő birodalma, a gabonaföldek kalásztengere és a mezők, rétek zöld füszőnyege, mind-mind alkalmas helyek a fák törzsével, odvaival, villaalaku águegyeivel együtt. Emberi lakok, tanyák ereszei, templomtornyok párkányai, sziklarepedések, földi lyukak, a folyók partoldalai, barlangok és üregek, aszerint, amint az épitőművészek szokásai megkivánják és az anyag hozzájuk minden, amit a bőkezü természet csak szolgáltathat, a fák vastagabb ágaitól kezdve, le a legfinomabb gyökérrostig, füszálak, szalma, növényi gyapot, tüskétől kitépett juhgyapju, llószőr, moh, toll, pehely, pókháló, fakéreg, sár, agyag, sőt még az embergyártotta elhullatott papirszeletkék, czérna, spárgadarabkák, tépés, sőt megesik az is, hogy serényen dolgozó szárnyas művészeink a gazdasszony künn felejtett orsójáról, vagy fehériteni a napra teritett motringjaiból a len és kenderszálakat ellopkodják.

Mig a teremtés koronája, az ember, házait, palotáit, fonott és szövött kosarait, gyékényeit két kezével és a hozzávaló szerszámok és gépek ezerféle nemével készíti, addig szárnyasaink a két legelemibb eszközzel: csőrükkel és lábaikkal készitik művészremekeiket.

A kosárfonás durvább munkáit a ragadozók végzik. Fészkük épitéséhez hozzájárulhatlan sziklapárkányokat, vagy magas fákat választanak ki és vastag faágakat raknak össze-vissza, hatalmas nagyságban és majdnem minden művészet nélkül. A kőszáli- és az aranysas (Aquila fulva és chrysaëtos) vastag faágakból összeábdált fészke valóságos mészárszékhez hasonlit, mert párkánya tele van fogoly, nyul és másféle állatok véres tetemeivel, hogy a fiókák kedvük szerint lakmározhassanak.

A fehérfejü halászsas (Haliaëtus leucocephalus) és a mi csonttörő halászsasunk (Haliaëtus albicilla) már nagyobb művészek, mert ezeknek majdnem kisebb kazalnagyságu fészke, valamely faóriás tetejére van épitve és e rengeteg fészek oldalaiban sokszor albérlők is ütnek tanyát, a csókák és verebek képében, amelyek fészkeiket ebbe a faágakból erősen össze-vissza font óriási alkotmányba rakják.

Hanyag fészeképitők vadgalambjaink is, mert a vékony ágacskákból ritkásan összerótt lapos fészek, olyan hanyagul és gondatlanul látszik épitve lenni, hogy attól fél az ember, hogy minden szélfuvalom lerepiti a fák ágairól.

A zöldlábu vizityuk (Stagnicola chloropus) egyike a leggondosabb és hivatott művészeknek. Fészkét sásból, közel a viz szine fölé hajló ágakra vagy gyökerekre épiti gondos fonással és szépen kikerekitett puha tojóágygyal ugy, hogy a fészek szélétől a vizig egy meneteles lejáró vezet, hogy ő és kicsinyei kényelmesen föl és lejárhassanak.

A dél-amerikai kakuk nagyságu Anik-ból (Crotophaga Ani) rendesen öt-hat szokott közösen egy nagy, lapos fészket épiteni, amelyen egymás mel-

lett a legegyetértőbb szomszédságban költi ki mindegyik a maga tojásait és ha fészküket elhagyják, tojásaikat falevelekkel takarják be, hogy ki ne hüljenek.

Fenyves erdőink tősgyökeres lakói: a *keresztcsőrök* (Loxiae) és rigóink szintén a leggondosabb fonással készitik fészkeiket, sőt a fekete és énekes rigók a tojóágyat, agyag, marhaganéj és korhatag humuszkeverékkel szépen ki is tapasztják. Az *erdei pinty*, a *tengelicz*, a *csiz* és *poszátáink* nagy része szintén művészies gonddal fonják fészkeiket, a bűbájos torku csalogányunk pedig fészke oldalait, hogy lehetőleg megvédje a felfedezéstől, aszulevelekkel fonogatja be, hogy lehetőleg hasonlitson és összeolvadjon a környezettel. Hazai *ökörszemünk* mohból font fészke, amely egész kis fedeles kunyhónak nevezhető, valóságos műremek, ezt pedig jóval felülmulja az áfrikai *pinc-pinc* pinty (Drygmoica tetrix) növényi gyapotból összefont és összekallózott fészke, mely néha majd egy kis fedeles palotát mutat, majd pedig fedél helyett bejáróul egy csőforma nyulvány van reá alkalmazva.

A hazájabeli *tschitrek* (Muscicapa cristata) a mimózák és akáczok tüskétől meredező villaalaku ágaira egészen a bőségszarvához hasonló fészket sző, a nádi zenérek, több nádszálra kötözve épitik fészkeiket, a dél-amerikai csalogány vagy Synallaxis (Synallaxis garrula) ellenben szalmából és füszálakból a fák ágaira majdnem egy öl hosszu csőszerü alkotmányt fon, hanyagul felakasztva, amelynek rendesen a felső végében szokott a tojóágy lenni. Ennek a fészeknek az oldalába, nem tudni mi okból, néha egy-egy tarkaszinü levedlett kigyóbőr, majd pedig más ilyen valami van befonva. Talán hogy elrettentse vele a fészekrablókat?

Ugyanilyen talány az is, hogy a *kis gébics* (Lanius minus) és a rőthátu gébics (Lanius serrator) miért fonják a levendula, achillea és a kakukfü illatos ágait fészkeik anyaga közé, s miért teszi ugyanezt egy ceyloni hasonló madárfaj is, mely a fahéj illatos kérgét vegyiti fészkébe?

Csodának nevezhető az ausztráliai Plectorynchus lanceolatus mézszivó madárnak a banksiák és kazuárfák villaalaku águhegyeire függesztett fészke, mely olyan, mint egy függő bölcső, fonása pedig olyan sürü és finom, hogy vizet lehetne merni vele, miután nem ereszti keresztül.

A madárvilág takácsai az áfrikai és indiai *szövő-madarak*. Ezek a pálmalevelek hosszu és szivós rostszálaiból, ruganyos füszálakból lombik, retorta vagy kupalaku és gömbölyded fészkeket szőnek csöves bejárattal s magasra helyezett tojóágygyal, hogy a kigyók és más efféle ragadozók tojásaik és fiókáikhoz ne férhessenek. A szövés ugy történik, hogy midőn a hosszu rostszálat csőrükkel lehasitják a levelekről, lábaikkal nagyserényen hurokformán összegalyabitják és a szál végét csőrükkel rajta keresztülhuzzák. Igy megy az serényen, szem-szem után, csőrrel és lábbal, egyforma serényen munkálkodva. Egyes áfrikai szövőfajok, minők a *társas-szövők* (Ploceus socius), az akáczok és gummifák ágai közé középszerü boglyanagyságu csucsos tetőt szőnek és ez alatt százanként, ezrenként költenek, békés egyetértésben. A fészkek a tető alatt egymás mellett vannak és népes méhkasként rajzik a munkás madársereg a tető alatt. Néha a fészek, melyet évről-évre folyton

tovább épitenek, olyan sulyos lesz, hogy a fa letörik alatta. Az egyes szövőfajoknak zöld füszálakból font fészke nagy, gömbölyü gyümölcshöz hasonlit. Ezek a fészkek annyira megtévesztették a középkorban a Marco Polo nevü hires velenczei utazót, hogy azt irta, miszerint: „Indiában olyan csudálatos gyümölcsök lógnak a fákon, melyeket ha felnyitunk, hát tojásokat és eleven madárfiókákat találunk bennük."

Az *indiai szabómadár* (Orthotomus longicauda) árhoz hasonló hegyes csőröcskéjével két nagy falevelet valósággal összevarr és ezt a szivós füszálakkal szélein egymáshoz varrt levélüreget béleli ki fészeknek tojásai és fiókái számára.

A madárvilág ácsmesterei, melyhez honi harkályfajaink tartoznak, vésőforma csőreikkel zacskóalaku üregeket kopácsolnak az odvas fák törzseibe; ezt az ácsmesterséget azonban nemcsak a fészeképités, hanem élelemkeresés czéljából is üzik; a bányászok pedig, minők: a *parti fecskék*, a *méhevő gyurgyókák* és *jegérek*, hosszu üregeket vájnak a folyók, patakok oldalaiba és ezeknek kemenczeformán kibővülő végében rakják le tojásaikat, melyeknek tojóágyát *hazai jegérünk* (Alcedo ispida) halszálkákból gabalyitja össze. Az ausztráliai Pardalotis punctatus pedig valóságos kutszerü üreget váj mélyen le a földbe és fiókáit az ebből torkolló, puhán és melegen kibélelt sötét katlanban neveli nagyra.

Nem hiányoznak szárnyasaink közül a kőmivesmesterek sem. Fecskéink kisded sárpalotája, melynek minden egyes göröngyét, hogy jól egymáshoz tapadjanak, nyálkájukkal gyurják össze, valóságos kis műalkotás. Az ausztráliai *Ariel fecskefaj* (Chelidon Ariel) sárból gyurt fészke a lefelé forditott hasas üveghez hasonlit. A belsejében két részre van osztva. Egyik a him alvó szobája, a másik pedig a nőcskéé és a fiataloké. Az áfrikai *árnyékmadár* (Scops umbretta) a fák villaalaku ágai közé, iszappal vert sásból és ágakból valóságos tágas házat épit magának, melyben a puha sáslevelekkel kibélelt költőszoba leghátul van. Ez előtt van az ebédlő, melynek talaján lakomájának maradványai: kigyók, békák és gyikok hevernek; legelől pedig van az őrterem, amelynek bejárójánál a him állandóan őrködik . . . Az *afrikai toco* (Rhampastos toco) himje szintén mester a kőmivesmunkában. Hogy nőstényét az anyai kötelesség szorgos betartására szoritsa, a csőrében hordott sárral betapasztja a faodu nyilását és csak akkora lyukat hagy rajta, amelyen keresztül a bentülő párját és fiókáit ezek felnövéséig táplálhassa . . .

A hires ehető fecskefészeknek, mely Chinában a gazdagok legkeresettebb nyalánkságai közé tartozik, a *Salangan-fecske* (Hirundo esculenta) fészke. Ez a hires csemege a chinaiakon kivül nemcsak Indiában és a malayoknál, hanem ma már Európa inyenczeinél is keresett és igen nagy megbecsülésben részesül és évről-évre nagyobb mennyiségben kerül a piaczra belőle.

Ez a kis kelet-indiai fészekművész, mely nem nagyobb a mi csizünknél, feketés-barna és fehér tollazatu és hátsó Indiának sziklás tengerpartjain a sziámi partvidéken, továbbá a borneoi és a philippini szigeteken található, a hol minden három hónapban, a leghozzáférhetlenebb tengeri barlangok, szakadékos sziklaüregek és megmászhatlan sziklaszorosoknak szédítő magasságu

Salanngán-fecske fészektelep.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

meredek falaira rakja csudálatos fészkét, melyek közül a legbecsesebbnek tartott *tunkin-fészkek*, az ég birodalma urának az asztalára kerülnek, hol fontját, a mely legalább is száz darab fészekből áll, 160 koronával fizetik. Évenként átlag 500—600.000 darab fészek kerül eladásra. Drága ára következtében tehát a benszülöttek a halálveszedelemmel daczolva, buzgón neki látnak a fészekszedés nyaktörő munkájának és szivós bambuszléczekből állitanak össze olyan szétszedhető és összerakható létraszerü, de veszedelmesen ingó alkotmányt, melylyel a barlangok mély üregeibe alá tudnak bocsátkozni, vagy pedig dayákmódra kötélen eresztetik le magukat a szédületes sziklapárkányokról és fáklyával kezükben kutatják át a sötét barlangok öbleit és falait, melyeknek fenekén bőgve és harsogva törnek meg a tenger hullámai.

A fészkek egyik oldaluknál fogva erősen a sziklafalhoz vannak ragadva, ugy, hogy erővel kell lefejteni és midőn az erre rendelt zacskó megtelik velük, egy zsinór segitségével felhuzzák. Néha megtörténik, hogy az, vagy azok, kik odafenn a kötelet tartják, a gazdag zsákmány láttára, a birvágytól elkáprázta tva, elmetszik a kötelet, vagy pedig szerencsétlen társukat egyszerüen ott hagyják az ég és a tomboló hullámok között függve, a sziklafolyosók sötétjében. Mindkét esetben, a szerencsétlen össze-vissza zuzódva, a tenger zsákmányává lesz.

Kétféle ehető indiai fecskefészek létezik, a fehér és a fekete, melyek közül az első, a legbecsesebb, ugy néz ki, mintha fehér, áttetsző vizahólyagból vagy gelatinból lenne készitve. Alakja kagylódad és alig valamivel nagyobb egy fél ludtojásnál. A benszülöttek azt tartják, hogy a fehér fészkek csak a legsötétebb barlangokban találhatók, barnásak, feketések és a tollakkal, a fiatalok ürülékével és egyéb piszokkal fertőzöttek pedig a világos barlangokból kerülnek elő.

Ez azonban csak mende-monda, valamint az is, hogy kétféle salanganfaj készíti ezeket a különböző szinü fészkeket. Ez utóbbit megengedem, de csak ugy, hogy a kétféle faj egyformán fehérszinü fészkeket készit, a különbségnek oka azonban abban rejlik, hogy a fehérszinüeket korábban, tehát épitésük után, vagy akkor szedik, midőn még csak tojások vannak benne; a barnás szinüeket pedig később, a fiókák felnevelése után és ezek a levegőn való hosszu beszáradástól megbarnultak és a fiatalok tollaitól és mocskaitól be vannak piszkitva s különböző nagyságuk is abban leli magyarázatát, hogy a fehérek kevésbbé, a barnák és feketeszinüek jobban össze vannak száradva és zsugorodva.

A fészkek anyagára nézve is igen sok ideig eltérők voltak a vélemények. Majd azt állitották, hogy kocsonyaszerü tengeri puhányokból, a tenger tajtékjából vagy bizonyos halikrából és algafajból, sőt azt is ráfogták, hogy bizonyos fának a nedvéből készülnek, majd pedig azt, hogy a madár bizonyos kocsonyanemü nyulós váladékot termel begyében, mely a levegőre érve, gyorsan megszárad.

Ez utóbbi állitás jár legközelebb a valósághoz, mert a vegytan kideritette, hogy a fészekanyag nagyobb részben állati enyvből és nyálkából áll, melyben megemésztett parányi polypok és fejlábuak vagy pedig az Usued

plicatának nevezett kocsonya állományu moszatnak maradványai találhatók s továbbá, hogy a párzás és a fészeképités ideje alatt a salangánok nyálmirigyei, és a zuzának és gyomornak különben is mirigyekkel dusan ellátott falai erősen megvannak duzzadva s a mellett bizonyit még az is, hogy egy fészeknek az épitése egy hónapi időt vesz igénybe.

A mi e fészkeket annyira keresetté teszi, az nagy részben az emberi torkosság és az a hiedelem, hogy rendkivül erősitő és konserváló hatással vannak a gyomorra és az elernyedt idegekre. Különösen csudahatásunak nyilvánitják erős tyuk, vagy báránylevesben megfelelő füszerekkel, továbbá egy tengeri algának a kifőtt levében kevés szerecsendió-virággal és curryval füszerezve. Si non vero, e bon trovato!

A salangan fecskét is a madárvilág egyik kőmüvesének vagy épitőmesterének nevezhetjük, de még tökéletesebb fazekasmesternek, a braziliai őserdők egyik szárnyasát, a melyet a benszülöttek João el barronak, azaz sárjankónak neveznek. Ennek természetrajzi neve Furnarius rufus és fészke egy vizszintes faágra helyezett kalaphoz hasonlit. Egészen agyagból van épitve, oldalt nyiló bejárattal, belseje pedig egy közfallal kétrészre van osztva. Az első részben a him őrködik és kicsisége daczára vitézül megvédelmezi a második részben tojásokon ülő nőcskéjét a betolakodni akaró kigyók, patkányok és madárölő pókok támadásai ellen.

Ügyes fazekas és épitőmester a mi tolvaj természetü szarkánk is, mert a kökény, akácz és galagonya tüskéktől meredező ágaiból egész védőtetőt rak fészke fölé, a tojóágyat pedig olyan szépen és simán kikeni, kisározza agyaggal, akárcsak egy kályhásmester . . .

A szárnyas művészek között kiváló helyet foglalnak el a műépitő- és diszitőmesterek és közöttük a legelső sorban az ausztráliai *atlasz-* és *galléros* atlaszmadarak (Ptilonorhynchus holosericus és Chlamydodera maculata) ezek a seregély és csókanagyságu madarak, melyek közül az első igen szép sötét aczélkék tollazattal ékeskedik, a másik ellenben barna alapon feketén csikozott tollrubát, nyaka körül pedig baraczkvirág szinü tollgallért visel.

Ezeknél nem tudja az ember, hogy ügyességüket vagy műérzéküket bámulja-e jobban, mert ezek nem fészket, hanem a szó szoros értelmében kis mulató kunyhókat épitenek az örökzöldlevelü illatos növények földbedugdosott ágaiból. Az egész épitmény a mi csucsos alföldi csőszkunyhóink alakjára emlékeztet. Belső oldalfalait azonban minden szinben váltakozó magvakkal, csillogó kövecskékkel, ragyogó jegeczekkel, fénylő érczdarabkákkal, tarka madártollakkal, naptól fehéritett csontocskákkal és csigaházakkal diszitik föl s továbbá beleszövik a vadselyem fénylő szálait és az el nem hervadó virágok szines szirmait is. A kunyhó előtti tenet pedig telerakják és földiszitik, még pedig különféle alakokba formáltan, gyors és kitartó szálldogálásuk közben talált mindenféle szines és csillogó holmival, ugy hogy nem egyszer természaranydarabokat és gyémántot és más drágaköveket is találtak az ilyen fészekkunyhókban. Emiatt nemcsak a benszülött vadak, de a letelepült gyarmatosok is keresve-keresik ezeket a kis mulatókákat, mert nem egyszer igen értékes tárgyakat, sőt elveszett ékszereket is találtak bennük,

miután e szárnyasok, akárcsak a mi szarkáink és csókáink, a csillogó és fényes dolgokat nagy előszeretettel ellopkodják, hogy mulatókáikat földiszitsék velük. Érdekes, hogy ezek a kunyhók csak játszadozásra épülnek. A tulajdonképeni fészküket rendesen egy közellevő kauri fának lombjai közé rejtik el . . .

Szárnyasaink közül számosan nem a bokrok és fatetők szellős lombsátorát választják fészkelési helyül, hanem a faodukat, fali lyukakat és a sziklarepedéseket béllelik ki mohval, pehelylyel, növényrostokkal és más egyébbel jó puhára tojóágynak. ,

Füsti- és házi fecskéink kőmivesmesterek módjára saját nyálkájukkal átgyurt sárgömböcskékkel épitik fészkeiket, mely, hogy tartós és szilárd legyen, apró szalmaszálakat s toklászokat kevernek bele. A *parti fecskék, méhevő gyurgyókák* bányász- és aknamesterek módjára hosszu lyukakat vájnak a partoldalba és ennek katlanszerüen kibővitett vége szolgál tojóágyul. *Harkályaink,* akárcsak az ácsmesterek, kopogtatják a fák odvait és vésőalaku csőreikkel levagdossák, kisimitják, zacskóalakura kibővitik ezeket az odvakat. Kopogásuktól szinte zug az erdő, mert az északamerikai *Picus principalis* hatalmas csőrével egy-egy csapásra olyan szilánkokat hasit le, hogy tüzelni lehetne vele s némelykor egész két karra való faforgács is hever az alatt a fa alatt, amelyen ez a szárnyas ácsmester dolgozott.

Bármily felületesen pillantson is be valaki a természet háztartásába, látni fogja, hogy abban a madárvilág nemcsak fontos, de egyenesen nélkülözhetetlen szerepre van hivatva. Az ősembert semmi más, csak a madárvilág munkája tanithatta meg a kertészkedésre és rovarirtásra!

Madaraink nélkül ugyanis nem teremne egy szál fü, egyetlen fa és egy folt gabona, vagy szem gyümölcs a föld szinén. Nélkülük a lég tele volna legyekkel, szunyogokkal, a hernyók és rovarok milliárdjai pedig elpusztitanának, fölemésztenének minden zöldet és tenyészetet . . .

Hogy ehhez az állitáshoz kétség nem férhet, azt elég szomoru példa bizonyitja kézzelfoghatóan. Csak azokat a vidékeket és környékeket kell megtekinteni, ahonnan az emberi tudatlansággal s kapzsisággal párosult torkosság, a madarak elfogdosásával, a fészkek pusztitásával, a bokrok, erdők és ligetek kiirtásával elüzte a madárvilágot, különösen a rovar- és féregpusztitó hasznos fajokat. Az ilyen vidékek képe valóban nagyon szomoru! A fák és bokrok satnyák, kopaszok, a gyümölcsösök terméketlenek s gyümölcs helyett hernyófészkek, lepkebábok rongyai csüngnek a fákon . . . és maga a vidék erdőivel, völgyeivel együtt kietlenül néma és hangtalan! . . .

Csak egy pár rövid, de annál megdöbbentőbb példát sorolok föl!

1862-ben a trieri kormánykerületben hét község burgonyatermését tették tönkre a cserebogárpajorok. A kár 40.000 tallérra rugott. Ugyanabban az évben e kerületből 300 hordónál több bepáczolt sármány, czinke s egyéb apró madár küldetett inyenczfalatokként Olasz-, Angol- és Franciaországba.

Bern kantonban (Svájczban) 1864-ben 83.738 véka cserebogárpajort szedtek össze, mely a kormánynak 207.180 koronájába került, ellenben az

ugyanezen évben összefogdosott és elszállitott rigók, czinkék, seregélyek, zenérek és sármányok alig 6000 koronát jövedelmeztek.

1869-ben Pest környékén a *gyürüs pohók* (Bombyx neustria) — ez a legveszedelmesebb lepkefaj — milliószám lepte el a kerteket, gyümölcsösöket, sőt még a füzfákat is csupaszra rágta, mert a dusgazdag és különcz természetü B . . . J . . . báró urnak az a kificzamodott ötlete támadt, hogy vendégeinek másfél héten át (mint valaha Lucullus, a hirhedt római dobzódó tette), madárnyelvekből és madárvelőkből készült pástétomokkal és ragout-kal kedveskedett. E „geniális" ötlet 60.000-nél több madárnak az életébe került, mert boldog-boldogtalan a madárfogással foglalkozott, miután a báró ur gazdagon fizetett érte . . . A báró urnak ez a madárfogás belekerült több száz forintjába, a vidék pedig ezt az ötletet ugyanannyi százezrekre rugó kárral fizette meg, mert minden termés a lábán veszett . . .

Hogy az emberi erő minő gyenge és tehetetlen a féregpusztitással szemben, mutatja az, hogy nálunk a breznói kincstári erdőkben 1870-ben a *betüző szu* (Bostrychus typographus) 50.000 ölnél nagyobb területü erdőt pusztitott el. E rovar irtására a kormány 40.000 koronát költött, még se látszott semmi foganatja . . .

Állitsuk most ezzel szembe, hogy egy nyáron mennyi ártó férget vagy rovart képes elpusztitani egyetlenegy *czinke-család!*

Egy czinkepárnak évenkint 16—24 fiókája szokott lenni és egy czinkének napi táplálékul legalább is harmincz rovarra van szüksége, a mi naponként circa 800 rovart tesz ki, 90 nap alatt pedig 70.000-et. Vegyük hozzá még azt is, hogy e rovarok között legalább 20.000 nőstény volt, amelyek mindegyike legalább is 100 petét rakott volna a nyár folyamán — ez kitenne tehát két millió darabot — és ezt a munkát egyetlenegy czinkepár és családja teljesitette! . . .

Mennyi temérdek ember kellene ennyi rovarnak az elpusztitásához, ha ugyan képes lenne rá? A belőle eredő haszon bizonyára nem fedezné azt a horribilis költséget, amennyibe ez a pusztitás kerülne és még akkor is kérdés maradna, vajjon az a sok ember képes lenne-e a rábizott munkát ugy elvégezni, mint a czinkepár és kicsinyei?

Ez az egy példa is világosan mutatja, hogy az ember a féregpusztitó madarak munkájával nem veheti fel a versenyt.

De hogy madaraink ezt az áldásos munkát végezhessék, arról az okszerü madárvédelemnek kell gondoskodnia . . .

Az okszerü madárvédelem nemcsak abban áll, hogy a féregpusztitó hasznos madarainkat (minők *a zenérek, a szén-, kék-, bubos-, barát- és fenyves-czinke, a fakusz, légykapó, nyaktekercs, csuszka* stb.) fészkelésükben megvédjük, pusztitásukat meggátoljuk, hanem abból is, hogy őket környékeinkre, vidékeinkre telepitve, megadjuk nekik a fészkelésre és szaporodásra való alkalmat és a tél zordon idején gondoskodjunk némileg táplálásukról is . . .

Hasznos madárfajainknak a megfogyatkozását főként az okozza, hogy az erdők rendezésénél és szabályozásánál az odvas fáknak irtó háborut üzen

az ujabb divatu erdőgazdálkodás. Valami igen bölcs német erdőprofesszor kisütötte, hogy az erdőben az odvas fák épp olyan ártalmasok a többi fákra, mint a szájban az odvas fogak a többi fogakra! És ezt elhitték neki! Ennek következtében a fészkelésre alkalmas faoduk is lassankint elpusztulnak. Arra azonban nem gondolnak, hogy mikor még rengeteg erdő boritotta a föld nagyobb részét, milyen vigan diszlett az erdő az odvas fákkal együtt, mert az a sok madár, mely az odukban otthont talált, az odvas fákban megtelepülő fapusztitó rovarok elszaporodásának gátat vetett, amint gátat vet ma is az őserdőkben, melyek jobban diszlenek a gondosan ápolt erdőinknél!

Ezen a bajon azonban a mesterségesen készült és felaggatott fészekodukkal és fészkekkel lehet segiteni.

Ilyeneket bárki maga is könnyen csinálhat, mert nem kell hozzájuk egyéb megfelelő vastagságu fatörzseknél. Az ilyen fatörzsön, hogy a természetes oduhoz mennél jobban hasonlitson, a kérget teljesen rajta kell hagyni. A fatörzs belül kivájandó, továbbá födéllel és bejáró lyukkal kell ellátni. Ez a zárt odufészek. Ezen kivül van a félig nyitott odufészek, vannak zacskóalakuan kivájt harkály-odufészkek, melyeknél legjobb mintául egy természetes fészket venni.

A czinkék számára kertekben, gyümölcsösökben, ligetekben, erdőszéleken helyezzük el az odufészkeket, olyformán, hogy a vastag fákra egyszerüen rászegezzük, a fiatal gyümölcsösökben pedig a fák mellé alacsony karókra erősitjük azokat, lehetőleg ugy, hogy a gyümölcsfák lombjai némileg födjék azokat. Széljárta helyen, magányosan álló fiatal fákra ne helyezzünk fészekodukat, mert ezeket nem szeretik. Az oduk általában alacsonyan, fél-, másfél-, vagy két méter magasra függesztendők fel. Magasabbra nem, mert akkor verebek tolakodnak beléjök. Nyilásaik lehetőleg mindig délkelet vagy kelet felé, északnak azonban sohase nézzenek.

Hogy mennyi legyen az oduk száma, az a gyümölcs- és egyéb fáknak a mennyiségétől és a madártelepités és a környék nagyságától függ. Ha minden tiz-tizenöt fára egy fészekodut akasztunk (és e mellett a czinkefélék számára, mivel ezek a nyár folyamán kétszer költenek és a második költésnél uj odvat keresnek, néhány tartalékodut függesztünk föl), akkor a környék a természetes állapotnak megfelelő mennyiségü költőhelylyel rendelkezik. De, ha látjuk, hogy április közepéig, vagy végéig minden odu el van foglalva, ugy függeszszünk föl még nehányat, a később érkező vándormadarak számára. Ilyenek például a kiválóan hasznos *nyaktekercs* és *rozsdafarku fülemile*.

Gondoskodnunk kell továbbá arról is, hogy ezekbe az odvakba görény, macska s más efféle ragadozó be ne hatolhasson, azért czélszerü, ha azok bejáróit hegyes szögekkel verjük ki köröskörül, tartó póznáit pedig tüskés ágakkal kötözzük be.

A fészekodvak ne lötyögősen, hanem mindig szilárdul és függőleges, vagy kissé előredülő helyzetben függesztendők fel. Hanyatt nem szabad dülniök, mert akkor beléjük ver az eső. Több hasznos féregpusztitó madárfajtánk s ezek között egyes czinkefajok és a házi *rozsdafark, fakusz* és *szürke légykapó* szivesen költenek fali lyukakban is. Hogy ezeknél a megtelepülést elősegitsük,

a fali lyukak elé bejárólyukkal ellátott deszkát és e fölé egy kis védőfedelet erősitsük meg, vagy pedig az üreget sárral és cserépdarabokkal tapaszszuk be.

Ezzel azonban még nem tettünk meg mindent a madárvédelemre és telepitésre! . . .

Ugyanis a kitelelő rovarevő madaraink közül sokat az éhhalál pusztit el, miután télen a zordon hófuvások és ólmos esők idején, midőn jégkéreg boritja a fák ágait, hólepel takarja a földet, élelmet nem találnak. Ezeken segitenek az alkalmas helyeken felállitott etető kunyhók, melyek nem egyebek négy szabadon álló oszlopra erősitett tetőnél, mely alá az egyszerü deszkalapból álló étető asztal van állitva. Erre az esőtől, hótól védett deszkalapra szórjuk az eleséget, amely különféle magvakból, a ház- és konyhának mindenféle ételmaradékából vagy hulladékából állhat, melyet éhező és didergő szárnyasaink, bármily csekély és egyszerü legyen is, hálás szivvel fogadnak és hasznot hajtó munkásságuk mellett, szivet-lelket deritő dalaikkal hálálnak meg!

Hogy mennyire áldásos és hasznothajtó erdő- és mezőgazdaságunkra a madárvédelem és a madármegtelepités munkája, mutatja az, hogy a külföldnek minden müvelt nemzete törvényekkel védi s állami intézkedésekkel szerzi és honositja meg államaiban. Az egyszerü svéd és norvég paraszt karácsony estéjén póznákra tüzött gabonakévékkel s egyéb magfélékkel vendégeli meg az éhező madársereget. Németországban a falvak és városok környéke csak ugy hemzseg a póznákra tüzött költőládikóktól. A belga, hollandi és a norvég földmivelő nép veteményes földjén aratás után egy kis részt az ég madarainak hagy meg táplálékul terményeiből, ezzel adván hálát a Mindenek Urának jóságáért, továbbá madárvédő, madártenyésztő egyleteket alakitanak, madárkiállitásokat rendeznek, fölolvasásokat tartanak, az iskolában pedig az ugynevezett madárnapokon a tanitó vagy egyik-másik ornithologus ismertető előadásokat tart a féregpusztitó madarak fajairól és megtelepitésükről.

Hála Istennek, ebben sem vagyunk már a külföldtől egészen elmaradva. Állami segélylyel és intézménynyel létesitett „Ornithológiai Központunk" élén olyan ügybuzgó és szakavatott férfiak állanak, kiknek kezében ezen hasznos intézmény a legáldásosabban virágzik és máris fényes eredményekkel dicsekedhetik, ép ugy, mint a Chernel István hirneves ornithológusunk által alapitott *„Kőszegi Madárvédő Egyesület"*, mely az ottani vidék hasznothajtó madár létszámát háromszorosra szaporitotta, sőt van már állami támogatással létesült *„Első magyar fészekodu gyárunk"* is Baranya-Kárászon, hol mindenféle madárélelem, odufészkek, étető kunyhók, étető szekrények készülnek. Uj közoktatási miniszteriumunk pedig az iskolákban meghonositott *„madárnapok"*-kal a legszélesebb körben terjeszti és fejleszti a szárnyas világ megismeréséről, hasznosságáról, védelméről és megtelepitéséről szóló üdvös ismereteket.

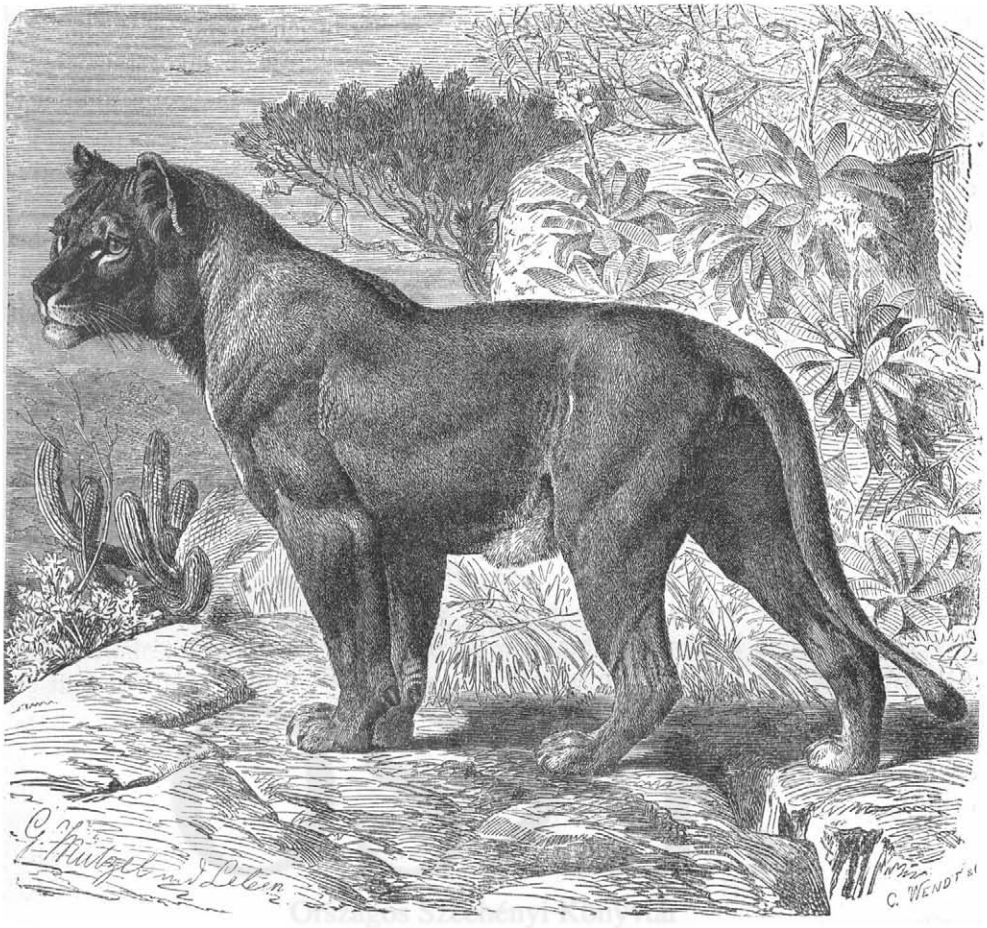

A sivatag királynője.

A sivatag királya.

Nincs a földön ahhoz hasonlitható megrázón mély döngölő hang, mint mikor az éj süket, visszhangos csendjében a zsákmányra induló oroszlán elorditja magát.

Ehhez a megrázó hanghoz azonban korántsem hasonlitható a menageriák és az állatkertek oroszlánainak az orditása, mert ahhoz, hogy azt a megrázó félelmes hatást tegye, szükségesek az áfrikai őserdők és vadonok rengetegei, a halálcsendes sivatag és a hollófekete éjszaka, vagy pedig zuhogó zápor és a villámok egymást érő czikázása . . .

Ilyen sceneriák mellett hat, s ilyenkor remeg a borzadálytól és rémülettől ember és állat.

„Háromszor jelenti jöttét az éj közepén, a sivatagok ura rettenetes ordi-

tásával, mondják az arabok és ez azt jelenti, hogy térjen ki ember és állat az utjából. A bátor beduin reszket sátorában, a négerkunyhók lakói remegnek. A csorda bikája kővé válik, a széllel versenyző nemes paripa pedig lomhább lesz a kuszó csigánál félelmében" . . .

És ez nem költői hasonlat vagy tulzás! Mert az Atlasz-hegységek harczias és bátor kabyl-népei is suttogásra halkitják hangjukat, midőn bérczen és sivatagon megdörren ez a vérjegesztő orditás, mely szerintük igy hangzik:

„Ana Seïd — „Én az oroszlán
ou ouled el m'ra — fia a nőnek
ksïr el ouidener — Kis füleim vannak!
Sultanats — királyok vagyunk
Hona kebar — ő a hatalmasabb
ï eghketer nï — legyőz engemet
ou hanak — és elégeti
kalbi, kalbi, kalbi" — a szivemet! a szivemet! a szivemet!"

Ez a kabylok erőteljes hangzásu nyelvén és mély torokhangjain elmondva, hasonlit az oroszlánok éhorditásához, de különben szentül meg vannak arról is győződve, hogy zsákmányra való indulásakor ezeket orditja.

A sivatagok királya orditását az éj beálltával 9—10 óra tájban kezdi, a lakatlan puszta vadonokban azonban nappal is 9—10 óra táján. Borult és esős napokon majdnem a napnak minden órájában ordit, de nem olyan harsogó menydörgéssel, hanem tompábban, süketebben. Néha többen összegyülve orditanak, s ilyenkor a legvénebb him kezdi, a többi kettő, három vagy négy pedig egymásután folytatja, hogy csak ugy dörög és dübörög bele a tájék.

Orditása legerősebb a hideg éjszakákon, valamint akkor, midőn két-három idegen him egy közös itatónál váratlanul találkozik egymással, továbbá párzás idején.

Ilyenkor mindegyik igyekszik a másikat tulorditani ugy, hogy a levegő is reszket bele . . .

Az orditás először valami leirhatlan idegrázón sóhajtozó hördüléssel kezdődik, mely azután fokonként mindig mélyebb bömbölésbe szállva alá, éppen ugy, mintha egyszerre a magasból és a föld gyomrából dübörögne elő, harsogó tempóval egészen a mennydörgés csattogásáig fokozódik, azután megint egy mélyen bődülő orditásba taszitódva alá, a mennydörgés robajában végződik, legutóljján pedig sóhajtozó hördülésekben hal el.

Micsoda tüdő, micsoda torok kell az ilyen idegrázó hanghoz, mely két-három mértföldnyi távolságban is, mint a mennydörgés gördül végig a tájon, az éjszaka és a sivatag rejtelmes csendjében.

Természetesen erről az állatseregletek és állatkertek elcsenevészett példányainál még csak fogalmat sem lehet alkotni, mert ezek szabadban élő, kifejlett rokonaikhoz képest csak vézna macskák és azoknak erőt, fenséget és hatalmat kifejező méltóságából még csak halavány árnyék sincs rajtuk.

Éppen azért tán egy állatról se regéltek annyit és alakját nem cziczomázták fel annyi mondával és mesével, sem az ó-, sem a jelenkorban, mint az oroszlánét.

SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Azonban a természetrajz józan világa, a megfigyelések és kutatások fáklyájával az „Androclus“ és „Keresztes lovag“-féle meséket, a „Lydia“-féle történetet egészen más világításban mutatja be és a sokat emlegetett „hálát“, „nagylelküséget“, „méltóságot“ s „nemesszivüséget“ a maguk valódi értékére és igazságára szállitja alá . . .

Ugyanis azokból az egyes vakesetekből, hogy fegyvertelen emberek találkoztak világos nappal egyik-másik kóborló oroszlánnal, s arra merőn ránézve, az nem birta ki az ember rámeredő tekintetét és lassan-lassan hátrálva, utóvégre elszaladt; vagy pedig az embert fel sem véve, elrohant mellette — ezekből a véletlen esetekből nagylelküséget, hálát, meg a többi ilyenfélét következtetni nem hogy nem lehet, de kissé nagyon is merész dolog! Ennek világos magyarázata az, hogy az egész éjjeli zsákmánykeresésben — mikor nyolcztizenkét mértföldet is bebarangol — elfáradva és jóllakottan barlangja hüvös homályából, vagy a sürüségből a legyek, szomjuság kizavarták, s álmosan, tele hassal, vagy más hüvös helyet, vagy forrást keresve, szomja csillapitására rohan, félig zárt szemekkel, elvakulva a nap fényes sugaraitól — persze ilyen állapotban — ha nem bántják — nem támad, mert természete nem a tigrisé, mely addig öl éhesen, jóllakottan, mig körülötte él, mozog valami . . . de bezzeg, ha valaki alkonyatkor, vagy éjjel találkozik az oroszlánnal — az ugyan nem beszéli el kalandját senkinek ezen a világon — mert az nem menekül — kivált ha a *feketesörényü oroszlánnal* találkozik, mert ez meglesi a pásztort, a hazatérő utast, a vizért menőket és a nyáj meg a sátor közepéből ragadja ki . . . azért alkonyat felé az arab, még a szomszéd sátorba sem megy fegyver nélkül.

Vaddus vidékeken kevesebb ember esik áldozatul, lakatlan, ember nem járta helyeken ellenben veszélyesebb, támadóbb, vakmerőbb természetü, mint a lakottabb részek környékén, hol az embert és hatalmát ismerni és félni tanulta.

Az oroszlán nem más, mint egy óriási macska — a macskafajnak minden rossz, de minden jó tulajdonaival, ép azért — természetéről, characteréről a már elmondottak értelmében hü képet adni nem lehet azért, mert az állatkirály is, hasonlóan az emberhez, a megszabott faji természet mellett, a hány, annyiféle charaktert mutat.

Lássuk először az oroszlán faji természetét, azután pedig egyeseknek egyéni characterét, melyet az alább felsorolt példákban igyekszem vázolni.

Az oroszlán a nappalt rendszerint bozótok, nádasok, sürüségek vagy sziklabarlangokban rejtőzve, alvással, vagy pihenéssel tölti, napnyugta után és a sötét beálltával pedig zsákmányolásra indul. A nappal vadászó oroszlánt rendesen csak az éhség kényszeriti ragadozásra és ha bő zsákmányt ejtve, abból kedve szerint lakmározhatott, azon éjjelen egyetlen hangját se hallhatni, kivéve, ha nem zavarják.

Igen sötét és viharos éjszakákon a legbátrabb és legtámadóbb, az utazóknak ilyenkor kell legjobban félteni magukat és állataikat.

A nőstény vadabb és fürgébb természetü a himnél, kivált, ha fiai vannak. Ilyenkor félelmet nem ismerve, a legnagyobb számu csapatokat is leir-

hatatlan dühhel támadja meg. Tanyája környéke még a távolból is veszedelmes, mert, ha a nőstény oroszlán csak távolról is szimatot kap, fiait féltve, megrohanja a gyanutlanul közeledő lovast vagy gyalogembert, vagy bármely közeledő állatot.

Igy egy izben, midőn Cumming 250 betschuána négerrel elefánt vadászatra indult, a sürüség közül egy hatalmas him oroszlánt látott feléjük közeledni, lassu s méltóságteljes léptekkel. Az oroszlán szemei félelmesen szikráztak s farkával oldalait korbácsolva, hörgő morgással mutogatta iszonyu fogait, mire az egész betschuána-csapat fejvesztett ijedtséggel rohant a sürüségbe. Egyet azonban a hatalmas állat leteritett és magával hurczolt és mint később kiderült, attól a helytől vagy ezer lépésnyi távolságban a nő oroszlán fiait szoptatta egy barlangban. A nő helyett itt a him támadott, miután ez fiait szintén a legnagyobb szeretettel őrzi és gondozza, nem ugy, mint a tigris, mely a saját fiait fel szokta falni, azért a nő rendesen egy eldugott rejtet keres számukra és a him falánksága ellen önfeláldozóan védelmezi.

A párzásnál a himek a nő birtokáért élet-halálra menő küzdelmet folytatnak, melynek végén a nő a győztessel távozik. Ha pedig mind a két vetélytárs a küzdtéren marad, akkor a legnagyobb nyugalommal végig szaglássza az eleseteket és uj himnek a keresésére indul.

A vadaknak és a vándorló antilop, valamint más állatcsordáknak állandó kisérője s néha öt-hat, sőt több oroszlán is kiséri a vándorló csapatokat vidékről-vidékre. Ezek rendszerint egy, vagy több családhoz tartoznak.

Eledelét illetőleg nem nagyon válogatós, mert a zebra-, gnu-, zsiráf-, antilop-csapatokat, valamint a marhacsordákat egyformán megtizedeli, legkedvesebb eledele azonban az emberhus. Ha abba egyszer belekóstol, mindig arra vadászik és ezek az oroszlánok a legfélelmesebbek, mert ravasz lappangással, orvul támadnak az emberre és jöttüket nem jelentik előre támadó orditással, mint rendszerint tenni szokták.

A bivalyt, elefántot, orrszarvut és efféle nagyobb vadakat az állatkirály többedmagával társulva, ejti el s nagyon gyakran kemény küzdelmet kell vivnia a csorda urával, a bikával. Egyes utazók pedig azt állitják, hogy az orrszarvut kerüli és csak kivételes kényszeritő esetekben támadja meg. Oswell és Badon annak az érdekes jelenetnek voltak tanui, midőn három oroszlán egy halálosan megsebesitett kaffer-bivalyt akart leteperni.

A bivalyt a Limpopo-folyó partján sebesitették meg és éppen feléje rugtattak, hogy a kegyelemdöfést megadják neki, midőn három oroszlán szökellt elő a sürüből és a bivalyra vetették magukat. A bivaly haragos bőgéssel fogadta támadóit és jó ideig futás közben védelmezte magát hatalmas szarvaival, a tulerő azonban mégis győzött és hosszas küzdelem után lerántva, mohón neki láttak a lakmározásnak. Oswell lövésére egyik him szemen találva, a bivalyra zuhant, mire a második rövid orditással a sürübe inalt, a harmadik azonban, mintha mi sem történt volna, csak egy pillanatra emelte fel a fejét, azután pedig a bivaly hasába furakodva, a gőzölgő beleket kezdte falni és marczangolni. Badon lövésére dörgő orditással szökellt feléjük, de egy második golyó őt is leteritette.

Az oroszlánnak a gyávasága épp ugy, mint a vakmerősége, sok esetben tulozva van. Ez onnan származik, mert az északi részeken lakók egészen más életmódot folytatnak a déli részeken lakóknál. Ott a hol kevés a vad és marhákra, házi állatokra van utalva, gyanakodó és elővigyázó, az embert kerüli, a falvakhoz, tanyákhoz nem közeledik. Gyanakodása annyira megy, hogy a cseltől vagy csapdától való féltében a fához kötött vagy felszerszámozott lovat, és marhát nem rohanja meg, sőt megesett nem egyszer az is, hogy a karavánoknak kikötött állatai körül három-négy oroszlán is lappangott és egész éjjel hallották az orditásukat, a nélkül, hogy az ökrökre támadtak volna. A másik esetben egy angol tisztnek a lova megbokrosodván, tova száguldott, de futtában kantárszára egy fatörzsben megakadván, a ló fogva maradt. Két nap mulva akadtak rá és akkor látták, hogy körülötte a talaj tele volt oroszlánnyomokkal, a nélkül, hogy bántani merték volna.

Ereje rendkivüli! Talpának egyetlen csapásával beszakitja a bivaly koponyáját, melyen az ólomgolyó ellapul; letöri az ökör s teve gerinczét. Farkának egyetlen csapásával leteriti a legerősebb embert a lábáról és állkapcsa között egy-egy fiatal tehénnel, vagy bikával 2—3 mértföldet képes befutni és ugyanezzel a teherrel négy méternyi magas, másfél méter széles tüskefalat madárkönnyen átszökell.

Fentebb emlitve lett, hogy legkedvesebb eledele az ember. Erre nézve azonban egy ideig nagyon eltérők voltak a vélemények. Az utazók egy része azt állitotta, hogy az *„emberevők"* rendesen olyan megvénült oroszlánok, melyek a gyorslábu és erős vadakat már nem képesek beérni és megejteni. Ez az állitás azonban ma már meg van czáfolva azzal a ténynyel, hogy vannak ilyenek is, de vannak fiatal, erőteljes emberevők is, melyek, mint a részeges ember a pálinkára, örökké embervérre, emberhusra szomjuhoznak!

A megvénült oroszlán sorsa nem éppen irigylésreméltó! Fogai elkopvák, kitöredezvék, körmei és inai rugékonyságukat veszitve, képtelenné teszik a vadászatra. Megrokkan, erőtlenné lesz és az egykori félelmes zsarnok lesoványodott, kóczos árnyéka lesz egykori félelmes alakjának. Ebben a nyomoruságos állapotában, mint állitják egerészésre, gyik és kigyó fogdosásra adja magát s az emberek iránti félelmet leküzdve, gyáva tolvajként, éjnek idején a faluk, tanyák és marharajok körül kóborol, egy-egy kecskét, juhot lopva, aszszonyt, gyereket és öreg embereket rabolva. Ezen gyáva tolvajkodásban oly ravasz, elővigyázó és körmönfonttá válik, hogy rémévé lesz a falunak és környéknek.

Gordon Cummingnak egy ilyen vén emberevő falta fel az egyik legkedvesebb emberét. A Limpopo partján egy bakalahari falu közelében táborozva, egy este éppen lenyugváshoz készültek, midőn egyszerre dörgő bődülés rázkódtatta meg a levegőt és Cumming egy óriási fekete árnyat látott maga fölött elröpülni, mely a tüz mellett fekvő emberek egyikét nyakánál megragadva, egyetlen harapással megölte.A mellette fekvő néger egy lángoló hasábbal akarta elriasztani, de hiába ütötte, sütögette, a vén emberevő haragos orditás között magával hurczolta áldozatát és másnap a sürüség szélén csak néhány véres ruhafoszlányt találtak a szerencsétlen irlandiból. Gordon azon-

ban nem nyugodott, hanem felkutatván a vén emberevő tanyáját, még az nap leteritette a falu leirhatatlan örömére, mert annak is már jó ideje valóságos réme volt ez a vén gonosztevő!

Ugyancsak Cumming beszéli, hogy utaztában a Nilus felső vidékén vagy tizenhat főből álló négercsapatra akadt, a melyek minden fegyver és élelmiszer nélkül, az éhenhaláshoz közel, már alig birták vonszolni a nélkülözésektől csontváz soványságura lefogyott testüket.

Midőn jóllaktak, a legöregebb a következőket beszélte:

Egy távolabb lakó dinkatörzsből valók voltak és a szomszédtörzs megrohanva falujukat, mindnyájukat rabszolgaságba akarta hurczolni. Harmincz embernek azonban sikerült megszöknie és minden fegyver, meg élelem nélkül, hazájuk felé indultak.

Menekülésük harmadik napján rettentő kisérőjük akadt egy óriási, vén him oroszlán képében, mely lassan követte csapatjukat. Estefelé azonban eltünt, mire a négerek tüzet raktak és az éhségtől, fáradtságtól elcsigázva, félhalottként hevertek körülötte. Ekkor egyszerre egy menydörgő bőgés harsant fel a fejük felett és a felettük levő tizennyolcz láb magas sziklatetőn az oroszlánt látták heverészni, talpait nyalva, szemeit hunyorgatva, mintha a felszálló füst nem tetszene neki.

A megrettent négerek szoborrá merevültek a rémülettől! Egyszerre az oroszlán repülő farkbojtját látták a levegőben kigyózni, a másik pillanatban pedig nehéz dobbanással közéjük szökellve, egyet megragadott közülök és ott a szemük láttára szétszaggatta és felfalta, a nélkül, hogy a többiekkel valamit törődött volna.

Másnap este ujra megjelent egy áldozatért, harmadnap, negyednap megint és igy ment napról-napra idáig. A harmincz emberből csak tizenhatan maradtak. „Ki tudja, elérjük-e falunkat? Még hosszu az ut, az oroszlán pedig a sarkunkban van és ma este szintén meg fog jelenni," — végezte tompa, megadásteli hangon az öreg dinkanéger . . .

Gordon Cumming azonban, midőn a vén emberevő napszállta után a tábor körül ólálkodott, rálesett és egy jól czélzott lövéssel megmentette a négereket rettentő kisérőjüktől.

Livingstone azt állitja, hogy az oroszlán ép ugy, mint a többi vad, ösztönszerü félelemmel viseltetik az emberek iránt és ha nincs hajszolva, vagy ingerelve, hát baj nélkül találkozhatni vele nappal ugy, mint az éji holdfénynél. Ilyenkor rendesen megáll, pár pillanatig merőn az emberre tekint, azután lassan-lassan hátrálva, egyszerre csak sebesen tovarohan. Gordon Cumming ellenben tagadja ezt és minden tapasztalat arra mutat, hogy neki van igaza, mert egyes véletlen eseteket nem szabad általános számba venni. Annyi azonban igaz, hogy egy vagy több oroszlánt nagy lármával és zsivajgással el lehet kergetni, sőt prédájától is el lehet riasztani.

Erre nézve Anderson beszéli, hogy amint egy setét éjszaka a Damara tartományban fekvő Richterfeld missziótelepről táborába visszatért, a sürüségben megrázó panaszhangokat hallott, mintha egy ember küzdene a vizbe-

fulással. Mindjárt az ötlött eszébe, hátha valami benszülött vadász esett az oroszlán körmei közé, az itatónál való leshelyén.

A koromsötétben mitsem lehetett látni, de azért gyorsan a sürü tamariszkbokrok közé törtetve, a szerencsétlen segitségére sietett, ahonnan már csak elhaló jajgatás hangzott feléje. A bokrok közé érve, ugyanakkor a másik oldalról sietö léptek és emberi hangok zaja hallatszott, akik szintén arrafelé igyekeztek, mire nemsokára egy keskeny tisztás és az azon heverő sötét tömeg ötlött a szemébe, amelyen majd keresztül bukott, fülei mellett pedig egy nyilideg pattanását és egy nyilvessző sivitását hallotta elsuhanni . . .

Ebben a pillanatban alig 2—3 lépésre tőle egy feldühitett oroszlán bődülése harsant fel, amelyet a benszülöttek hangos diadal ujjongása követett. Meglepetéséből magához térve, látta, hogy az a setét tömeg, a miben majdnem felbukott, egy benszülött néger volt, egy vonagló zebra fölé hajolva és azok a hörgő nyöszörgések nem embertől, hanem az oroszlántól levágott zebrától eredtek, amelyről kevéssel azelőtt riasztották el lármájukkal az oroszlánt, mely nem messze a bokrok között ujra hallatni kezdte haragos orditását. A négerek azonban nem sokat törődtek vele, hanem tüzet élesztve, mikor az javában lobogni kezdett, néhány lángoló üszköt hajitottak a haragos állatkirály felé, melyek elől az dühös csörtetéssel tova menekült . . .

Sajátságos az a makacsság, aminővel egyik-másik oroszlán kiszemelt prédáját követni szokta.

Egy hottentotta pásztor — napkelte után pár órával — egy hatalmas oroszlánt látott a cserjésben bujkálva, közeledni.

Nyája már elébb megérezve a veszedelmet, reszketve egy csomóba verődött — a pásztor pedig azt remélve, hogy megelégszik egy tehén vagy borjuval, a nyáj közepébe furta magát.

A megrémült állatsereg azonban, mikor a rettentő állatkirály a cserjésből farkával a levegőt korbácsolva kiszökött, egymás hegyén-hátán egy gombolyagban menekült vad rohanással — magával ragadva a csorda bikájának hátára kapaszkodott pásztort is.

A pásztor jól látta, hogy az oroszlán iszonyu szemei egyedül csak reá vannak irányozva, ezért lélekszakadva egy mimozafára kapaszkodott fel, s alig hogy a felső ágakat elérte, már ott termett az oroszlán is, mely pár perczig a futó csorda után bámult és csak azután rohant öles szökésekkel utánuk.

A fa alá érve, melynek ágai közt a pásztor meglapult, az oroszlán is megállt s oldalait farkával csapkodva, menydörgő hördülésekkel orditott... szikrázó szemeit a remegő hottentottára emelve, le-lelapult, mintha ugrani készülne, a távolságot méregetve. Igy mult egyik óra a másik után, de a rettentő őr nem mozdult a fa alól, emellett egy perczig sem vette le izzó tekintetét a pásztorról, ki a fát is remegni, rázkódni érezte maga alatt félelmében s szemei káprázták, feje zugott az éhség és a szomjtól az óriási hőségben.

Végre egy csapat Bless-Antilop rohant a cserjésen keresztül . . . mire az oroszlán is . . . aprózó léptekkel a bokrok közé távozott . . .

Nyilgyorsan ereszkedett le erre a fáról s futott, amint csak lábai birták,

a bokrok között faluja felé, mely körülbelül egy negyedmértföldnyi távolságban feküdt a cserjéstől . . .

Tán tiz perczig sem futhatott, midőn erős ropogás, ágrecsegés reszkettete meg minden csepp vérét! Körül sem tekintve . . . ujra egy mimozára mászott fel . . . és alig, hogy fel birt kapaszkodni, már az oroszlán ujra a fa alatt volt, s majdnem elérte, mikor utána szökött . . .

E fa legvastagabb ágán a *szövő madarak* egy fajának, a *társas szövők*nek tetőalaku óriási fészke állt, mely majdnem egy kunyhófedél nagyságával vetekedett és mint valami méhraj, százai repkedtek e madárkáknak a fészek körül.

E fészek mögött vonta meg magát, ugy hogy az oroszlán nem láthatta . . . de azért még sem tágitott, hanem iszonyu tekintetét a fészekre szögezve, hevert le a fa alá . . .

Beállt a rövid alkonyat, beállt a minden átmenet nélküli tropicus éjszaka, de az oroszlán nem mozdult . . . néha-néha rövid hördüléssel körüljárta a fát, neki-neki ágaskodott . . . azután ujra lehevert . . . szemei pedig, mint két vérpirban izzó vörös parázs, világitottak a vaksetét éjszakában . . .

Éjféltájban orditott, hogy a föld rengett, s fel-alá járt a fa alatt, iszonyatos hördülések között . . . s igy tartott ez egész napkeltéig . . . mikor végre, majdnem huszonnégy órai szivós kitartás után eltávozott a völgyben fakadó forráshoz . . . szomját oltandó . . .

A hottentotta reszketve mászott le, s nyargalt a falu felé, s már közel volt kunyhójához, midőn háta megett dörgő orditás hördült fel, s az oroszlán felborzadt serénynyel szökött ki a cserjés közül s négy-hatöles ugrásokkal rohant nyomába . . . de a pásztor minden erejét összeszedve; elérte kunyhóját, a menydörgő orditozások pedig felverték az egész falut és az oroszlán csak a falubeliek lármájára és puskalövéseire vonult vissza bősz orditozás közt a cserjésbe.

A következő éjjel . . . a falu közepén levő králból egy hároméves bikát rabolt el, miután vagy másfél óra hosszat járt-kelt dühös morgás és orditozással a pásztor kunyhója körül . . . ugy, hogy ez két hétig nem mert a faluból távozni, mert az oroszlán szivós dühvel és kitartással . . . folyton a környéken tartózkodott . . .

Ez idő alatt a csordát sem hajthatták ki s hiába égettek nagy tüzeket, az oroszlán hol itt, hol ott tört be a *seribákba*, néha egymásután, néha minden második éjjel, s az elhurczolt marhákat rendesen a közeli mimozaligetben falta fel és néha tiz, néha pedig tizenegy óra felé hallották hördüléseit zsákmánya megmaradt részei közelében.

A falubeliek valami oroszlánalakot öltött gonosz szellemnek tartották, — mert e hit nagyon el van terjedve a négerek közt — azért nem is mertek ellene lándzsáik és ócska kovás puskáikkal kivonulni — amikkel különben sem igen árthattak volna e félelmes vadnak — mert azt hitték, ugy sem ejthetik el, hanem máskép iparkodtak őt eltávolitani.

Ugyanis minden falunak, minden törzsnek megvan a maga varázslója,

ezt hivták tehát meg a falu vénei, hogy engesztelje ki a kegyetlen szellemet és segitsen rajtuk, mert már az egész törzs kétségbe van esve a félelem és a sok veszteség miatt s el akar e pompás legelőjü vidékről költözködni, hogy megszabaduljon e félelmes pusztitótól.

Ez nagykomolyan meghallgatta az egész eseményt, sok hókusz-pókusz után a falu véneiből összeült titkos tanácskozásban kimondta, hogy ez a pusztitó oroszlán igen is egy rossz szellem, ki megharagudott a törzsre s addig el nem hagyja a vidéket, mig csak a pásztort fel nem falhatja, mert ez volt, ki haragját felingerelte.

Ezzel a kijelentéssel a szegény pásztor halála a törzs javáért el lett határozva... e közben azonban az oroszlán mintegy három nap óta nem mutatta magát a vidéken, s nyomai sem voltak láthatók . . .

Azonban *Corróó* is — igy hivták a pásztort — ismerte annyira törzsének az eszejárását, hogy semmi jót se következtetett magára nézve abból a sok görbe tekintetből és szidalomból, melylyel uton-utfélen elhalmozták, amiért a szellem haragját magára és a falura zuditotta, azért egyik nap szépen megszökött falujából, hogy egy szomszéd törzsnél próbáljon szerencsét.

Már a nap régen tulhaladt a zenithen és a horizont felé kezdett hajlani s *Corróó* vigyázva haladt előre a szakadékos, sziklás uton, mely egy feneketlen mélységü szakadék szélén vezetett párkányszerüen tova.

Ez az ösvény meglehetős keskeny volt s egyik oldalán szédületes mélység ásitott feketén, másikon pedig némely helyen magas, némely helyen oly alacsony sziklafal futott, hogy kényelmesen beláthatta a kopár vidéket, mely csak itt-ott volt gyéren kiaszott füvel s apró bokrokkal benőve. Egy fordulónál amint megint végigtekinthetett az egész vidéken, minden csepp vérét jegedni érezte a rémülettől, mert vele szemközt, alig két-háromszáz lépésnyire egy óriási oroszlánt pillantott meg, mely folyton kisérte és csak az estét várta, hogy megrohanja. Bár a rémülettől majdnem a mélységbe szédült — mégis megismerte — ugyanaz az óriási vén oroszlán volt, mely néhány nappal ezelőtt oly szivósan egészen kunyhójáig üldözte.

A nap már nagyon ferdén lövellte sugarait és a rövid alkony nem messze volt . . . ő pedig fegyvertelenül, minden menedék és buvóhely nélkül, mintegy maga futott a szörnyeteg torkába.

Lassan haladt tova, mintha semmit sem vett volna észre, mert ha megáll, vagy visszafordul, az oroszlán rögtön megrohanja, mig igy folyton csak abban a távolban követte, hol aprózó szökellő lépésekkel, hol pedig kuszva, de rettentő tekintetét folyvást ráfüggesztette és ahol a magas sziklafal elfödte előtte, ott hatalmas szökésekkel rohant szimatolva előre . . .

Minden tagjában remegve, minden zörejre összerázkódva, haladt mégis előre, de minden perczben várta, hogy egyszer csak előbukkanik feje felett a rettentő sörényes fej szikrázó szemeivel, vagy előtte terem utját állva a szük hegyi uton a rettentő ellenség, mely menekülésében már akkor nyomon követte, mikor a faluból kilépett.

Egymást üzték forrongó agyában a gondolatok, s görcsösen szoritá

kezébe a hosszu ivét, mely gyenge, lehetetlen fegyver volt ez ökörnagyságu ragadozó ellenében.

Kétségbeejtő gyorsasággal multak eközben a perczek, s mint a nap alább-alább hanyatlott, ugy az oroszlán is folyton közeledett, s a hottentotta éles füle jól hallá a nehéz talpak tompa dobaját, amint apró ugrásokkal nyomon követték . . .

Rettegve várta, nem kerül-e eléje a fordulónál, hol a sziklafal megint egész alacsonynyá mélyedt? . . . Nem! hanem megállt és lehasalva leste, a mint a pásztor a kigyózó ösvényen tovalépdelt és csak akkor rohant sebes ugrásokkal megint utána, midőn a magasodó sziklafal ujra elfedte egész alakját.

Ezen a helyen a sziklafal alig volt Corróónál egy-két tenyérnyivel magasabb, az ösvény pedig aggasztóan keskenynyé vált, noha itt volt legmélyebb és legszélesebb a rémületes szakadék . . .

Amint *Corróó* tekintete szilaj késégbeeséssel villant ide-oda, valami barlangot vagy efféle menedéket keresve, halvány arczán egyszerre örömteljes meglepetés villámlott végig . . .

Egészen a sziklafal tövébe lapulva gyorsan leveté *karroszát*, ezt a rövidujjas, gyapjas juhbőrből készült hosszu ködmenformát, s ezt és ócska szalmakalapját botjára tüzte. Aztán pár pillanatig várt, s mikor feje felett dobogni kezdett a föld a közeledő oroszlántól, szép lassan felemelte és ide-oda lóbálva a magasba nyujtotta a botját, mely a rátüzött kalap és ködmönnel némileg egy emberhez hasonlitott.

E perczben tünt le a nap! . . . Az oroszlán megpillantva a felemelkedő és ide-oda mozgó alakot, mint egy egérre leső macska lapult le, s kuszott lassan-lassan előre . . . majd aztán, mint a felpattanó aczélrugó, lökte fel magát s menydörgő hördüléssel a karroszra szökött . . . de ugrásában ezen átrepülve . . . iszonyu orditással a feneketlen mélységbe zuhant, hol izzé-porrá zuzta magát . . . és még dörgött a hegyek és szakadékok visszhangja a rémitő bömböléstől, midőn felhangzott a néger győzelemittas, fülhasitó örömrivallgása is, hogy rettentő ellenétől ily szerencsésen megszabadul . . . és most már nem is ment a szomszéd törzsekhez, hanem büszkén tért vissza falujába, hol örömriadallal fogadták, mint a törzs megmentőjét.

Még számtalan hasonló esetet lehetne elbeszélni arról a szivós kitartásról és emlékezőtehetségről, melylyel az oroszlán kiválasztott zsákmányát napokig, sőt hetekig makacsul követi . . . és csak kivételes ritka esetben menekül az ilyen áldozat előle, mert ráismer száz, ezer között s nyomról-nyomra, még oly csekély szimat után is képes követni, melyet a menekülő vad röpke lábai hagynak a száraz sziklás talajon, hol nyom nem, sőt szimat is csak alig marad.

Vaddus vidékeken néha több oroszlán vagy oroszláncsalád egyesül közös vadászatra egy vén him vezetése alatt. *Gordon Cumming, Livigstone, Gérard* tiz-tizenöt tagból álló oroszláncsaládot is láttak különösen zsiráfra és kafferbivalyra vadászni, s mint valami jól vezetett kopófalka, nem annyira látásuk, mint inkább finom szaglásuk által vezettetve, rohantak széditő sebességgel a nyomon.

Anderson látta ezt a jelenetet Afrika nyugati partvidékén való utaztában, midőn egy előttevaló napon megsebzett oroszlánt nyomozott.

A sebesült oroszlán nyomain haladva, beszéli, nemsokára egy egész csapat oroszlánnak a friss nyomaira akadtunk, mely nyomok között egy kifejlett zsiráf nyomai is látszottak . . .

Bushmann kisérőim e látványtól valósággal elektrizálva lettek és oly sietséggel rohantak előre, hogy csakhamar elveszitettem őket a szemeim elől az erdő fái között.

Nemsokára azonban fülhasitó örömrivallgásukat hallottam, s abban a hiszemben, hogy a keresett oroszlánra bukkantak, én is odasiettem, de legnagyobb megdöbbenésemre, a döglött oroszlán helyett öt eleven állatkirályra, két himre és három nősténre akadtam.

A két him egy pompás zsiráfot marczangolva, igyekezett földre dönteni, a három nő pedig villogó szemekkel, bojtos farkukkal lihegő oldalaikat csapdosva, várták a küzdelem kimenetelét.

A bushmannok egyszerre fülsiketitő orditásban törve ki, fegyvereiket csóválva, a tisztásra rohantak, és erre a váratlan orditásra mind az öt oroszlán futva menekült tovább, a bushmannok prédájára hagyva a végvonaglásaiban heverő zsiráfot.

Afrika legnagyobb részében jóformán mindenütt el volt terjedve az oroszlán, ma már azonban tetemes számban csak a belső tartományokban található; amely vidéken azonban honos, ott a bennszülött arabok és néger törzsek kivétel nélkül adófizetői e királyi vadnak, mindazonáltal csak ritkán merik megtámadni, annyira félnek iszonyu erejétől és vadságától.

Ha már elviselhetlenül nagy pusztitásokat tesz a nyájak és emberekben, inkább elköltözködnek a vidékről . . . egy-két hét mulva azonban az oroszlán uj lakóhelyükön is egyszerre csak megjelenik . . . s ujra kiveszi adóját a nyájak közül.

Igy egész falvak, egész vidékek lettek és lesznek még ma is lakatlanná, néptelenné, a törzsek elszegényednek, vagy éppen szétzüllenek az ide-oda költözködésben . . .

Igy a *Mabotsa* törzs népét annyira szétzavarták az oroszlánok éjjeli betörései, — hogy e hatalmas néptörzs . . . eltünt . . . elfogyott, mint a homokpusztába futó csermely.

A legnépesebb falvak közepébe törtek be éjjelenként; széttépték a juhokat, teheneket, a kunyhókból s a tüzek mellől ragadozták el az embereket, és ha egy-egy tekintélyes csapat harczos nagynehezen kivonult is az oroszlánvadászatra, a nagy lárma és nagy garral megkezdett vadászat vége rendesen az lett, hogy csufosan szétfutottak, mikor az oroszlán rettentően szikrázó szemekkel és felborzolt sörénynyel eléjük szökött . . . a bozótból.

Egy alkalommal negyvenkét lándzsával fegyverzett mabotsa tizenhét kutyával vonult ki egy oroszlán ellen.

Előre szegzett lándzsákkal, a pálmabor hatása alatt addig csak vitézül megállták helyüket — mig a felzavart oroszlán apró macskalépésekkel

messziről feléjük közeledett, midőn azonban ugrásra készülve, leguggolt — egyik harczos ijedtében azt se tudva mit cselekszik — lándzsáját az oroszlánra hajitá, mire ez dühében három ölet szökött előre s szikrázó szemekkel és mennydörgő orditással állt meg a csapat előtt. A mabotsák a hányan voltak, annyi felé futottak, a feldühödött vad pedig utánuk rohant, s azt, ki lándzsáját rá hajitá, veszett haragjában egyetlen harapással megölte, huszonegynek pedig futásközben ugy összemarta vállait, karjait, és lehasogatta a hust hátukról körmeivel, hogy tizenöten még az nap belehaltak sebeikbe, azután még kettőt szétszaggatva — öt menekülő után még a tóba is belerohant — s ezeknek is mind összehasgatá hátukat és karjaikat, midőn uszva akartak előle menekülni, a rá következő éjjel pedig iszonyu vérfürdőt rendezett a falu marhái között nősténye és kölykeivel.

Ilyen és hasonló esetek persze oly vak rémületet gerjesztenek — mihez még hozzájárulnak a különféle babonás vélelmek is — hogy nem merik ezt a hatalmas ragadozót megtámadni, vagy, ha megtámadják is és helytállnak, rendesen több emberélet áldozatul esik.

Még a viléz, harczias arab nép is csak csapatosan és akkor meri *„a vastag fejü urat"* megtámadni, midőn az jóllakottan tanyáján hüsel. Innen nagy lármával kutyákkal, kődobásokkal kizavarják, azután addig lődöznek rá hosszu puskáikkal, mig harmincz-negyven lövéstől találva, végre összeroskad. De mig ez megtörténik, addig dühében néhány vadászt darabokra szaggat, vagy másfél tuczatot pedig csunyán össze-vissza szabdal. Ez azonban mindegy! A diadal és öröm megvan a vastagfejü ur fölött, amely marháikban és nyájaikban annyi kárt okozott.

Az Atlasz-hegység lakatlannak látszó kopár völgyei, kedvencz tanyái az oroszlánnak. Ez a kopárság és lakatlanság azonban csak látszólagos, mert azok a szabadságot és függetlenséget korlátlanul szerető arab törzsek, kik a franczia fenhatóságot megszokni nem birják, laknak e hegységek közt s hozzáférhetlen rejtekhelyeket találnak a számtalan szakadék és völgykeblekben. De egyik rossz helyett a másikra találtak, mert itt meg az oroszlánok és párduczok tizedelik a nyájakat . . .

De ez már egészen megszokott dolog náluk és a mohemedánok megingathatlan egykedvüségével a Kismet rendelkezésébe belenyugodva, körülbelül minden gazda igy csinálja évi számadását: *„ennyi az oroszlánoké, ennyi illeti meg adóban az államot, ez pedig nekünk marad . . ." és az oroszlánok adója „tizszer" többet tesz ki évenként, mint az államé!*

Fajra nézve kétféle oroszlán létezik, de változat van hét, a melyek nagyság, erő, szin és alakra nézve meglehetősen különböznek egymástól, de valamennyinek kizárólag Afrika és Ázsia a hazája.

Az ó-korban Görögországban, sőt állitólag Sziczíliában is élt egy oroszlán-faj, de ez még kisebb és gyengébb volt az Ázsiában élő sörénytelen oroszlánnál.

Legnagyobb és legfenségesebb a dél-afrikai berber, a senegali és a capföldi oroszlánok. A perzsa-, indiai és a sörénytelen oroszlánok sokkal kisebbek és jóval gyengébbek.

A capföldi oroszlánok között a sárga és fekete sörényüek a legszebbek és köztük ezen utóbbiak a legvadabbak és legveszélyesebbek, mert majdnem a tigris féktelen vadsága, ravaszsága és vérszomjával ölnek, támadnak meg mindent, mi eléjük akad.

A fekete sörényü oroszlán ráles a hazatérő pásztorra s nyája vagy udvara közepéből ragadja magával, sőt egészen a tüz mellé merészkedik és onnan hurczolja el áldozatát . . . és amely vidéken honos, ott nincs bátorságban, kivált alkony közeledtével a hazatérő utas, a vizért menő asszony, gyerek, sőt nincs bátorságban a sátorából, vagy lakásából kilépő benlakó sem.

Az oroszlán elől futással menekülni, még a leggyorsabb mén hátán is képtelenség . . .

Beéri a széllel versenyző zebrát, quaggát, antilopokat . . . s zsákmányát üldözve nem is fut, de három-négyöles szökésekkel repül . . . miközben hatalmas sörénye zászlóként lobog, bojtos farka pedig, mint egy repülő, kanyargó fekete fejü kigyó korbácsolja a levegőt . . . s egyetlen szökéssel terem zsákmányán, vagy leüti talpának egyetlen csapásával.

Mint már emlitettük, a nőstény oroszlán kölykeit féltve megtámad tanyájának környékén minden élőt, legyen az ember vagy állat. Ezt egyrészből kölykeit féltve, azok iránti gyengéd szeretetből teszi, másrészt pedig, hogy ezeket zsákmánynyal tulbőven elláthassa.

A kölykek négy-öt hónapos korukban először az erdő, vagy a barlangjukat rejtő szakadék, vagy sürüség széléig követik anyjukat, hová nekik az öregek a zsákmányt hordják. Féléves korukban, kiválasztva egy sötét éjszakát, az egész család — közösen megy rabolni — s ettől kezdve a fiatalok folyton kisérik az öregeket . . . s nyolcz-tiz hónapos korukban már kecske, juh és antilop nyájakat maguk is megtámadnak . . .

Csak kétéves korukban fejlenek ki annyira, hogy egyetlen harapással megöljenek egy-egy lovat vagy tehenet és hat-nyolcz lábnyi keritéseket könnyen átszökhetnek. Ez és az egy és két éves koruk közti idő a legnagyobb csapás a benlakókra, mert akkor valóságos vérfürdőket rendeznek a nyájak közt, hogy a fiatalok ölni tanuljanak . . .

Teljes kifejlettségüket nyolcz éves korukban érik el . . . akkor már erejük teljében vannak, noha az erő, nagyság és sebesség még az évekkel folytonos növekedik. A hímeknél hároméves korukban kezd az a szép hullámos sörény nőni, mely oly fenséges s méltóságos kifejezést ad e királyi vadnak, mely szintén nyolcz éves korukban éri el teljes gazdagságát.

Erről a fejedelmi méltóságot kölcsönző sörényről, sokat vitatkoztak a természettudósok, hogy mi czélra lett az teremtve, miután a természet czél nélkül nem alkot semmit?

Egy német tudós végre kisütötte ezt a fejtörő kérdést azzal, hogy a sörény a himeknek különösen a nász idején való élethalál párharczoknál vivó és védő álarczul szolgál, a melylyel a karmokkal felfegyverzett talpcsapásokat háritja el fejéről. A mikor az oroszlán harczra készül, arczizmait összehuzza és sörénye minden szála felberzenkedik. Az arcz ez által megkisebbedve, a védő sörény által a szélein elfedetik. Az arczon egyuttal vastag bőrdudoro-

dások támadnak és ezek közé mélyednek a szemek és az orr, a merev szőrökkel boritott felső ajk pedig kétoldalt magasan kipuposodik és az ütések róla, mint valami rugalmas vánkosról visszapattannak. *Si non e vero, e bon trovato!*

A szellemi életnek azt a szép vonását, hogy az oroszlán mintegy házastársi viszonyban él nőstényével, tőle elvitatni nem lehet. Ez a vonás a macskafajoknál ritkaság, példa erre, ezen fajnak másik hatalmas képviselője: a tigris, amely ezen szép vonásból, mit sem örökölt és mig az oroszlánban a macskafajnak minden jó tulajdonságai megvannak, addig a tigrisben a macskafajnak minden rossz tulajdonsága van összpontosulva.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A búbos vöcsök.

Egyike a legszebb, legérdekesebb, de egyuttal a legfurább alkatu vizi-szárnyasainknak, kivált pompás szinezetü nászruhájában, melynek tömött, vastag atlaszfényü tollazata, hátán, szárnyain és a nyak felső részén sötétesen hullámzott umbra-barna, hasán hófehér, oldalain sötétbarnásan csikolt élénk sárgásbarna szinezetü, karélyosan szegett uszóhártyás, nagy lábai zölden foltozott sárgák, szemei élénk pirosak, hosszu, hegyes csőre pedig erősen rózsa-szinü. Arczát nagy gömbölyü tollgallér köriti, fekete, gesztenye-vörös és narancssárga szinezettel, feje tetejét ellenben egy kétágu, bársony-fekete toll-bóbita ékesiti.

Miután évenként két vedlésen megy keresztül, a pompás tavaszi és nyári nászruhán kivül, van neki egy egyszerübb őszi ruházata is, mely nagyjában ugyan a nászruha főbb szinezetének megfelel, de hiányzik a pompás tollgallér és élénk szinezete, a kaczkiásan felmeredő kettős bóbita, mert ezek jóformán csak kicsi, suta maradványnyá zsugorodnak össze.

A körülbelül vadrucza nagyságu szárnyas, a hideg északot kivéve, egész Európában, sőt Ázsiában, Észak-Afrikában és Amerikában is feltalálható, nálunk pedig a náddal, kákával s egyéb vizi növényekkel szegett álló belvizeinknek és nagyobb tavainknak rendes lakója, ellenben folyóvizeinken csak a költözködés idején tartózkodik, miután október végén vagy november elején a hideg elől délibb tartományokba költözködik, a honnan csak márcziusban tér vissza hozzánk és ezen vándorutjain a nappalokat pihenéssel töltve, utját mindig az éj setét homályában folytatja . . .

Természetére nézve a vöcsök (Podiceps cristatus) a legtőzsgyökeresebb vizi madarak egyike és souverain egyeduralkodója a hullámoknak és ezt a védő és éltető elemét csak a legvégső szükségben hagyja el, hogy a szárazra menjen, a hol nemcsak ügyetlenül és esetlenül mozog, de még felrepülni sem tud, ellenben a vizben nálánál gyorsabb és ügyesebb mesteruszót és bukót keresve sem lehet találni. A viz hátán eszik, pihen és alszik s eledele mindenféle vizirovar, álcza, apró halak, békák, békaporontyok és szitakötő-lárvák, melyeket alábukva, a viz fenekén keresgél össze és azután felbukva, a viz szinén fogyaszt fel. Ezen táplálék mellett minden szál tollát, pelyhét, melyeket elhullat, vagy amelyek tisztogatás, rendezgetés közben csőrére tapadnak és ki-

tépődnek, nagy mohósággal elnyeldesi. E különös szokása abban leli magyarázatát, hogy ezek a tollak valóságos védőburkot képeznek a gyomorfal körül, hogy ezt a keményhéju rovarok és a tüskés szitakötő-álczák sertései ellen megvédelmezzék . . .

Hogy mennyire kitünő uszó és buvár, azt mutatja az, hogy a viz alatt gyorsabban képes uszni, mint a viz felett, ugy, hogy a parton tovafutó ember a viz alatt tovasikló vöcsökkel nem képes lépést tartani, hanem hátramarad, mert ez pár másodpercz alatt legalább ötven lépésnyire képes tovalökni magát és a milyen gyorsan bukik fel, ép oly villámgyorsan tünik el a viz alá . . . Teljes biztonságban érezve magát, könnyedén és kecsesen, mint valami parafadugó uszkál és hintálódik a viztükrön, megriadva azonban, oly mélyen alámerülve siklik tova, hogy csak feje, nyaka és háta közepe látszik ki a hullámokból . . .

A milyen sajátságos az alkata, ép oly furcsa és groteszk járása van neki a szárazföldön, mivel lábai egészen hátul a testvégén állanak, ép azért járásközben a test egészen függélyesen áll. Daczára ennek egy-egy darabon elég gyorsan képes szaladni, de csakhamar kifáradva, kifelé meresztett lábakkal hasravágódik.

Mint már emlitettem, a szárazon nem tud felrepülni, ellenben a viz szinén öt-hat lépést előre lökve magát, emelkedik gyors szárnycsapásokkal a levegőbe és midőn április végén, — vagy májusban náluk is elérkezik a szerelem bűbájos korszaka, akkor az egymást gyengéden szerető és csakis szigoruan egymásnak élő párocska megkezdi a fészeképités csodálatos munkáját a nád, káka vagy más mocsári növények közelében. Ez az uszófészek abban különbözik a más fészkektől, hogy egészen átázott anyagokból lesz épitve és a tojások ugyszólván egész nedvességben lesznek kiköltve. Ugyanis a him és nő néhány szál nádat vagy kákát a viz szine alatt letörnek és *ezekre a csonkokra* a viz hátán uszkáló, vagy a viz fenekéről felhozott különféle vizinövényeket, leveleket és nád cseretet raknak rá és mindezt egy circa 30 cm. széles és 15 cm. magas gomolylyá fonják össze, vagy pedig a viz ringó szinén megépitve fészküket, hogy a viz hullámzása el ne sodorja, néhány szál szivós füvel vagy szittyóval egyik-másik nádszálhoz vagy kákához hozzákötik. Itt eszembe jut, hogy minő jót nevettem F. M. Helbornnak azon a leirásán, mely a „*Vom Fels zum Meer*" cz. folyóirat 1886. évfolyamában volt közölve. Ebben azt irta, hogy „ha a nősténynek költés közben veszély fenyegeti, akkor a mennyire csak lehet, fészkére lapul és egyik lábát gyorsan a vizbe eresztve, ezzel lassan és óvatosan evezni kezd és ez által fészkét a nád és káka sürü rejtekébe kormányozva, megmenti a veszedelemtől." Hát ez igen szép volna, ha igaz lenne, mert, ha a fészek, mondjuk, egy megfeneklett faághoz, kákacsomóhoz van kötve, vagy éppen a lecsikkantott nádtövekre van épitve, hogyan hajókázik el vele a nád közé?? Erről Hellborn ur, ugy látszik, elfeledkezett! . . .

Ennek a fészeknek tojóágya jóformán nincsen, majdnem egészen lapos, csakis a kotoló madár testsulya nyom belé egy kis sekély mélyedést és inkább a viz által odasodort és megfeneklett korhatag giz-gaz csomónak, mint fészeknek látszik és ugyancsak avatott szemnek és tapasztalt észlelőnek kell

lenni, ki a fészket felismeri benne. A másik csudálatos építészeti tulajdonsága a lengén libegő fészeknek az, hogy a le- és felszálláskor a tojó aránylag nehéz testsulya folytán fel nem billen. Valóságos remeke az egyensuly problémájának! Május hó közepén a nőcske 3—6 tojást rak, melyeknek nagysága egy kisebbfajta tyuktojáséhoz hasonló és három hétig a himmel felváltva üli őket . . .

E tojások eredeti szinezete piszkosan fehéres-sárgás-zöld, de a nedves és rohatag fészekanyagtól bepiszkolódnak és zöldesbarna foltok keletkeznek rajtuk, melyeket azonban langyos vizzel könnyen le lehet róluk mosni — és valahányszor a tojó fészkéről távozni akar, gyorsan a viz alá bukik és annak fenekéről annyi iszapos gizgazt hoz fel, a mennyi csak csőrébe fér és ezzel takarja be tojásait, ugy, hogy az egész egy gazzal kevert iszapos sárkupaczhoz hasonlit.

Mikor a fiatalok három hét mulva kibujnak a tojásból, ebből az érdekes szárnyasból a leggyöngédebben szerető és gondos madáranya válik, mely csakis kicsinyeinek és ezek nevelésének él és a leggyengédebb szeretettel nekik szenteli minden idejét és erejét és őket minden veszély s rablótámadás ellen a kétségbeesés és a szülői szeretet szilaj bátorságával egészen körömszakadtig védelmezi, hegyes csőrével, erős szárnycsapásaival, ellenben a him, a veszély idején gyáván kereket old és cserben hagyva családját, csak biztos távolból, szájhősködő kiabálással és lármával adja tudtul feleségének, hogy ő is szeretne ám segiteni, csak volna hozzá bátorsága! Különösen a ragadozófélék fenyegetik a kicsinyeket, épp ezért a bátor és harczias tojó a vizből fel-felszökve, minden szárnyashoz — még a legártatlanabbhoz is hozzá vág, hosszu hegyes csőrével, ha ezek fészkének, vagy fiainak a közelébe merészkednek.

Ha veszély nincsen, akkor nagyobbrészt az apa veszi át az őrködést s ilyenkor bátorságát fitogtatva, be nem áll neki a szája, különben a kicsinyeket mind két szülő vezeti és gondozza, noha az oroszlánrészt ebből is az anya veszi ki magának. Kezdetben a kicsinyeknek a mindenféle rovarálczát csőrükben adják oda, később a viz szinére helyezik nekik és egyuttal a bukásban, buvárkodásban is valóságos tanitást és leczkéket kapnak, hogy a kisebb-nagyobb halakat elkapni megtanulják. Érdekes elnézni, hogy ha a kicsinyek fáznak vagy elfáradnak, milyen gondos szeretettel veszi őket anyjuk a hátára és igy uszkál velük ide s tova és mikor már elég volt nekik a pihenésből, akkor éppen csak annyira merül a viz alá, hogy kicsinyeit a ringatódzó hullámok szépen leemeljék a hátáról.

A vöcsök husa, mint vadpecsenye, hal- és mocsárize miatt ehetetlen, annál értékesebb azonban a bőre, melyekből — remek atlaszfényü és szép szinezetü tollazata miatt, — pompás női karmantyuk, kalapdiszek, gallérok és boák készülnek. Egy-egy ilyen bőrt 4—5 koronával is szivesen megfizetnek a szücsök és prémkereskedők. Csakhogy ember legyen a talpán az a vadász, ki ezt a nagyon óvatos, szemes, vigyázó és mindent megfigyelő, neszes szárnyast puskája végére tudja kapni . . . Mert, ha a szárazról akarja meglopni, akkor óvatosan a tó közepére lőtávolon kivül vonul, ha pedig ladikon akarja megközeliteni, egy villámgyors rövid percz alatt elrejtőzik a nád és

káka közé, sőt, ha a szabad viz közepén lepi is meg, kevés esélye van, hogy eltalálja, mert oly villámsebesen bukik fel és alá, hogy a töltés csak a viz szinét éri, a vöcsök pedig akkorra már meseszerü gyorsasággal messze löki magát a viz alatt.

Mint park-, tavi, vagy állatkerti diszszárnyas szintén egyike a legszebbeknek és legérdekesebbeknek, mert igen könnyen megszelidül s apró halakkal és mesterséges táppal a fogságot igen jól és huzamosan kiállja, csakhogy bő bazinjának, vagy tavacskájának kell lenni, hogy kedvére uszkálhasson, mert viz nélkül hamar elpusztul. A másik ok, a miért tartása nehézségekbe ütközik, az, hogy nem állja a hideget és télen legalább is 8—10 fok hőmérsékletü zárt helyen kell tartani és ott is bő vizű bukó- és uszóhelylyel ellátni . . . A harmadik nehézség pedig az, hogy megszerzésük a legtöbb esetben csak a véletlen ritka kedvezéséből sikerül, tudniillik, ha annak a tónak a vizét, a hol tartózkodnak, sikerül leereszteni, akkor az iszapból nem tudnak felrepülni, vagy ha bugdácsolás közben a zavaros vizben kirakott varsákba, halfogókba vagy hálókba belekeverednek, a kicsinyeket pedig azért nehéz megfogni, mert veszély esetén, anyjuk a szárnyai alá rejti őket és velük együtt bukik le a viz védő mélyébe . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

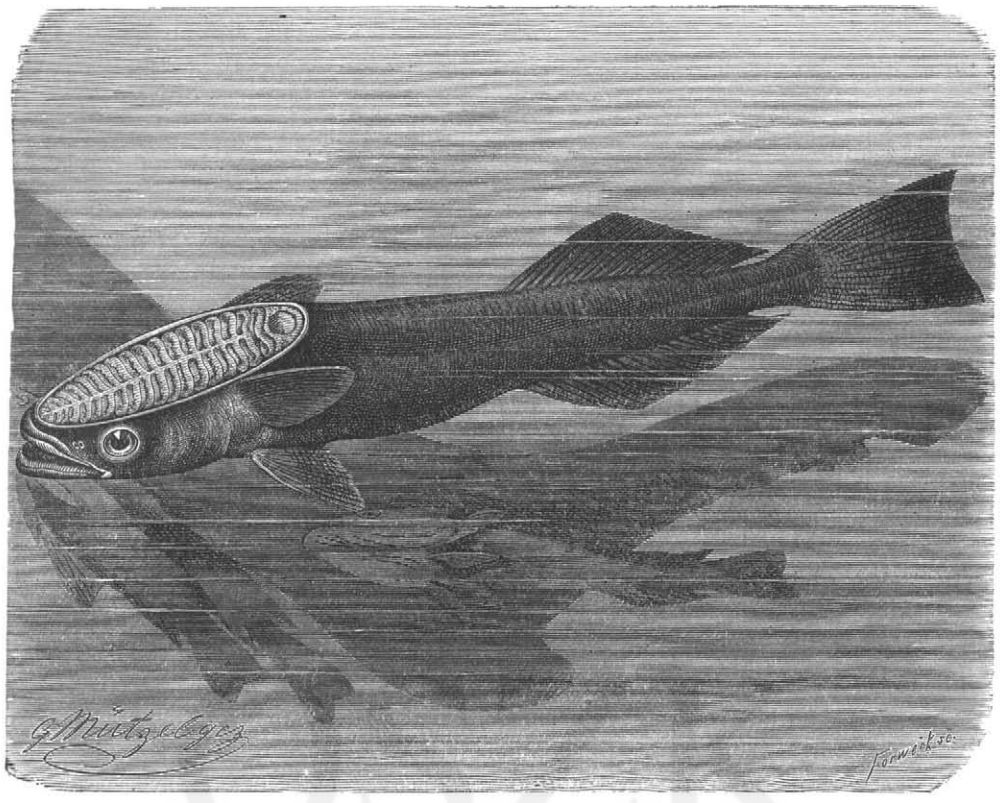

A hajófogó halak a czápa mellett.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A tengerek tigrise.

Méltán annak nevezhetni a czápát, a hajósoknak ezt a leggyülöltebb és legjobban rettegett rémét.

Ez az óriási szörny a porczos halak osztályába tartozik és majdnem félholdalaku szája nem elől ül a fejében, hanem testének alsó részén, hátul az orra mögött, azért a hátára kell fordulnia, ha martalékát meg akarja ragadni. Nyakának mindkét oldalán öt kopoltyuval és ugyanannyi nyilással rendelkezik, melyeken át a szájába tóduló vizet kilövelli.

A czápafajok közül többen eleveneket szülnek a világra, legtöbb azonban lapos, négyszögletü tojásokat rak, mely tojások egy szarunemü kemény, sárgásszinü tokba vannak zárva, melyek egy hosszas, de egyik végükön nyitott bőrzacskóhoz hasonlitanak.

E zacskók mindkét végükön zsinórszerüen megnyúlt szarunemü függelékkel vannak ellátva, a mely zsinórokkal a tengeri növények, vagy korallok ágaira vannak felfüggesztve.

Ezeket a czápatojásokat a természetrajzi gyüjteményekben „*tengeri egér*"-nek nevezik.

Eddig majdnem száz faját ismerik, de évezredekkel azelőtt, midőn földünk nagyobb részét még tenger boritotta, sokkal több fajt számláltak és megkövesedett fogaik és lenyomataik után, némelyik őskori czápa a 70—80 lábnyi hosszuságot is elérte.

Ezzel az ijesztő nagysággal szemben a ma élő óriási czápának (Selaxe maxima) néven ismert faja, majdnem felét, a harminczöt láb nagyságot eléri és négyezer foggal fegyverezett szája daczára az emberre nem veszedelmes.

Kalapácshalnak. (Zyaena malleus) nevezett rokona falánk és vérszomjas természeténél fogva már sokkal veszedelmesebb. Ezt a nevét kalapácsszerü alakjától nyerte, mert tizennégy-tizenhat lábnyi testén keresztben ülő feje mindkét oldalon czölöpformán meg van hosszabbodva és ennek két végén ülnek gonoszvillogásu, zöld tüzben szikrázó szemei. Legveszedelmesebb és legfalánkabb azonban valamennyi között az *emberevő czápa* (Carcharias glaucus)! Ez a tengereknek a tigrise és hyénája! Kegyetlen rablója és gyilkos hóhéra a vizek és mélységek minden lakójának.

Már alakja is rémületet és iszonyatot keltő! Apró csontszemcsékkel boritott, érdes bőre barnásszürke szinezetü. Huszonöt-harmincz lábnyi, sőt még hosszabb, óriási teste ötven-hatvan métermázsát is nyom s hegyes háti- és hasuszonyai nélkül alakja egy fokozatosan megnyult hengerhez volna hasonlitható. Hegyesorru fejében apró, álnoktekintetü szemek villognak és ő az egyedüli a halak között, mely szemeit forgatni képes.

Irtózatos szája nyolcz-tiz láb kerületü és felső állkapcsa rendszerint hat, az alsó pedig négy sorban álló fogsorral van felfegyverezve. Ezek az egy-két hüvelyknagyságu, aczélkemény fogak háromszögletes alakuak s szélükön fürészesen vannak kicsipkézve, és egy ruganyos izom segélyével szükség szerint előre, hátra fektethetők.

Daczára ezen mindent összemorzsoló fogazatnak, a czápa nem rágja meg, hanem egészben nyeli el zsákmányát, miután fogai csakis a préda megragadására és széttagolására valók.

Ennek az iszonyatot gerjesztő külsőnek mindenben megfelel a természete. Kielégithetlenül falánk, prédaéhes, vad és kitartó természeténél fogva, heteken át kiséri a hajókat, hogy ami a fedélzetről a tengerbe hull, legyen az halott, vagy eleven, elkaphassa. Éles szaglása és ugyanilyen finom hallása ebben nagy segitségére vannak, mert négy, sőt hat tengeri mértföldnyi messzeségből megérzi a hullámok mélyébe sülyesztett holtakat, vagy dögöt és ugyanilyen mélységében az Oczeánnak meghallja az emberi beszédet vagy lubiczkolást.

Társaságában rendesen két halfaj tartózkodik, melyek közül az egyiket jó barátjának, a másikat pedig ellenségének nevezhetjük.

Ez az elválaszthatlan jóbarát a *Pilot*-nak (Naucrates ductor) nevezett egy lábnyi hosszu ezüst fényü halacska, melyet a matrózok „*Czápavezetőnek*“ neveznek, mivel azt hiszik róla, hogy ez mutatja meg neki az utat zsákmányához. Ez azonban csak naiv mese, mert ez a falánk rabló maga is elég legény ahhoz, hogy zsákmányára rátaláljon. Hogy micsoda ösztön vagy hajlam füzi ezt a kis Dávidot a tengerek Góliáthjához, az még ma sincs felderitve, de

annyi bebizonyitott tény, hogy állandó kisérője neki és elválaszthatlan ragaszkodás füzi a czápához.

A pilota rendesen a czápa feje körül uszkál és, ha a czápa a hajóhoz közeledik, akkor ez a kisérő állandóan a torka körül tartózkodik, vagy egyik uszonya alá huzódik, néha ellenben gyorsan jobbra vagy balra előre uszkál, mintha a környéket akarná kikémlelni, de azután hüségesen visszatér hozzá.

Egy izben egy szalonnával ellátott czápahorgot eresztettek le a hajóról, melytől a czápa vagy husz ölnyi távolságban uszkált a hajó körül. A kis pilotahal villámgyorsan lökte magát oda és a csalétket minden oldalról körülnézve, visszatért a czápához és annak tátongó torkát többször körüluszkálva, farkával a vizet verdeste, a mire a czápa is megmozdult és néhány perez mulva horog és csalétek mindenestől eltünt a torkában.

Egy másik esetben pedig egy pilota magányosan követte napokon keresztül a hajót, mire a matrózok azt mondták, hogy óriási társát elveszitve, most másikat keres helyette.

Az ellenségnek mondott másik kisérőjét *hajófogó* halnak (Echeneis naucrates) nevezik. Ritkán fognak czápát a nélkül, hogy két-három ilyen hal ne volna kolosszális testébe ragadva. Két faja ismeretes neki. Az egyik csak az egy láb hosszu (Echeneis remora) és a Közép-tengerben él, a másik pedig, amely három-négy lábra is megnő, minden világtengerben található. Ezeknek ragaszkodása azonban már meg van magyarázva világosan.

Ugyanis uszóhólyagjuk nincsen és uszonyaik annyira kicsinyek, hogy e miatt szerfelett lassu uszók. Fejük teteje azonban egy ovális alaku, lapos tárcsával van ellátva, amelyen salugáder formán fekvő bőrlebbenyek vannak, amelyeknek segitségével oly erősen hozzátapadnak a hajók fenekéhez, a viz alatti sziklákhoz, nagyobb halakhoz és czápákhoz, hogy a legnagyobb erővel sem lehet őket leválasztani és mivel a nagyobb halak rendesen gyors uszók szoktak lenni, tehát ezekkel szállittatják magukat a tengerek egyik részéről a másikra. E tulajdonságaik miatt a partvidékek lakói farkukba egy érczgyürüt füzve, az erre erősitett fonál segitségével a tengerbe eresztik és teknősbékák fogására használják, miután oly erősen hozzátapadnak ezeknek a teknőjéhez, hogy általuk a teknőczöket a felszinre lehet vontatni.

A czápák legnagyobb számban a déli tengereket lakják, hol gyakran egészen a viz szinéig feljönnek. A Földközi-tengerben ellenben leginkább a mélységekben tartózkodnak, mert a gyakori hajójáratok nyugalmukban zavarják őket.

Eledelük minden, a mi él! A fókák, tokok és tinhalaktól kezdve minden a mi csak megehető, de legkedvesebb nekik az emberhus, kiválóan a négereké. Azért a régibb években, midőn a rabszolgakereskedés virágzott, a czápák seregestől kisérték a néger rabszolgákat vivő hajókat, mivel ezek a hajók a mindenféle ragályos betegségben elhalt négereket a tengerbe vetették.

Ez okból rémei minden hajósnak, kiváltképpen a hajótörötteknek, kik néha egy-egy gerendába kapaszkodva, vagy rozzant tutajra szorulva, igyekeznek menekülni.

A „Magpin" nevü angol hajó rémes történetet beszél el e szörnyek vérszomjáról és falánkságáról:

A Magpin a cubai partok közelében sülyedt el és legénysége egy nagyobb csónakba menekült, a dühöngő vihar azonban csakhamar felforditotta ezt a mentőcsónakot is.

A matrózok a halálveszedelem eme pillanataiban is betartva a fegyelmet és engedelmességet, Smith hajóhadnagy parancsára igyekeztek a csónakot felállitani, java munkájuk közepette azonban az egyik egyszerre csak elkiáltotta magát, hogy egy czápa hátuszonyát látja a hullámok közül felmerülni.

Ez a vészkiáltás olyan fejvesztett rémületet okozott, hogy mindenki csak a saját menekületéről gondoskodott. Tudták ugyanis, hogy menthetetlenül veszve vannak, ha e szörnyek egyike jelenlétüket felfedezi.

Semmi fegyelem és parancsszó nem használt többé és a csónak, melyet fel akartak egyenesiteni, előbbi felborult állapotában maradt, midőn azonban a rettegett szörny nem mutatta magát, Smith hadnagy ujra a csónak felállitására és az élelmiszerek egy részének a megmentésére kezdte buzditani a legénységet. De mivel tudta, hogy nem képes belőlük azt a hitet kiirtani, hogy a tengernek ezen a táján számos czápa tartózkodik, tehát, hogy bátorságot öntsön beléjük, megparancsolta mindazoknak, kik legszélről dolgoztak, hogy lábaikkal és karjaikkal zajosan verjék a vizet, hogy ezzel a lármájukkal a czápákat a környékről elriaszszák.

Ez a parancs a legénységet csakugyan megnyugtatni és felbátoritani látszott és a csónak már pereméig kiemelkedett a zajló hullámokból, mert négy ember szakadatlanul merte kifelé belőle a vizet és ha még egy kevés ideig türelemmel és engedelmesen dolgoztak volna, hát mindnyájan megmenekülnek.

A vizet merők lázasan dolgoztak és már mindenkinek arczán a menekülés reménye derengett, midőn mögöttük egyszerre zajos sistergés és bugyborékolás között tizenöt czápát láttak a csónak felé közeledni.

Fejvesztett rémület fogott el ujra mindenkit és hogy megmenekülhessenek, a csónakot elereszteték, mire az ujra felfordult és megtellett vizzel, minek következtében a huszonkét főből álló legénységnek a veszte meg volt pecsételve.

Kezdetben a tenger félelmes szörnyei semmi kedvet se mutattak a támadásra, hanem a hullámok között bukdácsoló legénység között ide-oda uszkálva, játszadoztak, le-lebukva, fel-felmerülve óriási testükkel.

Ez a játék azonban nem soká tartott! Egy hajmeresztő fájdalomorditás jelentette, hogy egyik embernek a lábát tőből leharapták és midőn a viz ennek következtében a vértől piroslani kezdett, a czápák, mint a tigrisek, a megérzett vérszagra, támadni kezdtek . . .

Egyik velőtrázó fájdalomorditás a másik után harsant fel, mert majd egy kéz, majd egy láb lett, mintha taglóval vágták volna le, tőből leharapva. Néhányat a felfordult csónak gerinczéről rántottak alá, mások pedig a rémülettől aléltan és féleszméletlenül sülyedtek alá a viz fenekére.

Smith hadnagy ezzel a hajmeresztő halálveszélylyel szemben is a legnagyobb hidegvérüséggel és körültekintéssel osztogatta a parancsait és tiszteletére legyen mondva a szerencsétleneknek, voltak, akik megfogadták és teljesiteni iparkodtak ezeket a parancsokat.

A csónakot ujra oldalára billentve, két ember a vizet iparkodott kimerni. A hadnagy a csónak hátrészébe kapaszkodva, lelkes szavakkal bátoritotta és buzditotta embereit, a czápák azonban már vért kóstoltak és nem akarták a gazdag zsákmányt ereszteni.

Smith látni akarta, hogy még mennyi viz van a csónakban, e végett kissé feljebb kapaszkodott és ezalatt elfeledkezett a lubiczkolásról, mire egy czápa mind a két lábát térden felül leharapta . . .

Bámulatos önuralma daczára, a rettenetes fájdalom metsző sikolyt facsart le ajkairól, de, hogy a legénységet el ne rémitse, el akarta azt titkolni. A legénység azonban a vereslő hullámokról bajt sejtve, parancsnokát a csónakba emelte és annak hátsó részére fektették.

A haldokló, rettenetes fájdalmai daczára, csak a többiek megmentésére gondolt, s röviden megmagyarázta nekik, mi módon menekülhetnek a halálveszélyből és meghagyta nekik, hogy azok, akik megmenekülnek, mondják meg az admirálnak, hogy kötelességét utolsó lehelletéig teljesitette.

Ebben a pillanatban a csónak két belekapaszkodó matróztól nagyot billent, mire a szerencsétlen hadnagy legurulva, a hullámok közé zuhant, hol azonnal két czápa rohant reája és valósággal kétfelé szakitva, tüntek el vele a vértől zavaros hullámok mélyében.

Este nyolcz óra felé már csak két ember maradt életben a huszonkettőből és noha halálosan ki voltak merülve a félelemtől és erőfeszitéstől, mégis a csónak elejére és hátuljára állva, mindaddig merték a vizet, mig csak a csónak annyira meg nem könnyebbedett, hogy nem kellett az ujabbi felborulástól félni.

Bár a tenger szörnyei folyton ott uszkáltak körülöttük, mégis pihenőre dőltek és csak akkor riadtak fel ólomsulyu, nehéz álmaikból és folytatták a vizmeritést, midőn észrevették, hogy a falánk és telhetetlen szörnyek csónakjukat fel akarják boritani.

A csónak veszedelmesen billegett, mire a két kétségbeesett ember, hosszszunyelü vizmerő vedreikkel a hullámokat kezdték nagy zajjal csapkodni és torkuk szakadtából orditoztak.

Ez használt! A prédaéhes szörnyek csapatjából egyik a másik után tünt el a mélyben és végre az utolsó is eltávozott, mert a milyen vérszomjasan falánk és vakmerő, épp olyan gyáva is tud lenni, a tengereknek ez a szörnyü Leviathánja.

Voltak esetek, midőn torkában a beletört horoggal, oldalában pedig két szigonydöféssel ujra visszatért és beleharapott a leeresztett csalétekbe, máskor pedig a legkisebb lárma is elriasztja, miután a czápa ritkán támad arra, ki kezeivel és lábaival lubiczkolva, zajt üt maga körül, mihelyt azonban elcsendesedik, a kilőtt nyil gyorsaságával támad reá.

Ezért a matrózok olthatatlan gyülölettel üldözik és vadásznak rája.

Mihelyt egy czápa a hajó körül mutatkozik, azonnal megnépesül a fedélzet és az erős czápafogóhorgot vagy szigonyt, csalétekkel ellátva, mely vagy egy oldal szalonna, vagy pedig egy darab besózott romlott hus szokott lenni, hosszu lánczra kötve, a hajó faránál a hullámok közé süllyesztik.

Alig, hogy a horog lemerül, a czápa villámgyorsan löki magát előre és a másik pillanatban már megfeszül és megcsörren a láncz a rettenetes állat bősz hánykolódásaitól.

— Fogva van! Fogva van! — ujjong a hajószemélyzet a tisztektől kezdve az utolsó hajósinasig és mindenki siet a kötél végét megragadni, hogy a viczkándozó szörnyeteget a fedélzetre vontassák.

Midőn az óriási test a vizből kiemelkedik, fejére és farkára hurkot vetve, a fedélzeten végig fektetik s a tapasztaltabb vén matrózik közül egyik egy jól irányzott bárdcsapással levágja a farkát, nehogy ide-oda csapkodásával veszedelmet okozzon, azután bárdcsapásaikkal a hánykolódó szörnyeteget elszéditve, késeikkel felhasitják.

A czápa gyomra valóságos tárháza szokott lenni a tengerbe hullott mindenféle tárgyaknak. Igy egy czápaóriásnak a gyomrában egy mosogatódézsát, három borosüveget, egy ökörfejet, egy fél evezőlapátot, egy csorba tányért, egy réz teaüstöt, egy lószőr-vánkost és három sipkát találtak.

A czápa husa kemény, emészthetetlen és utálatos izü, óriási májából azonban több tonnára való kitünő minőségü halzsirt olvasztanak, bőre pedig *chagrin* név alatt, mint igen keresett dolog, diszműáruk, kardmarkolatok s egyéb tárgyak bevonására lesz felhasználva.

Afrikának és Indiának a partvidékén a benszülötteknek szintén kedvencz sportja a czápavadászat.

Egy kétélü yatagánnal vagy machétával felfegyverkezve, vetik magukat a hullámok közé és midőn a tengerek tigrise nyilgyors lökéssel feléjük sikamlik és hátára fordulva, elnyelésre tátja rettenetes torkát, akkor egy ügyes döféssel, egy rántással végighasitják. Sokszor megesik azonban, hogy a vakmerő vadász, a hullámok játéka miatt, döfését elhibázza, ilyenkor azután a vadászból üldözött lesz és igen sokszor a czápa gyomrába kerül.

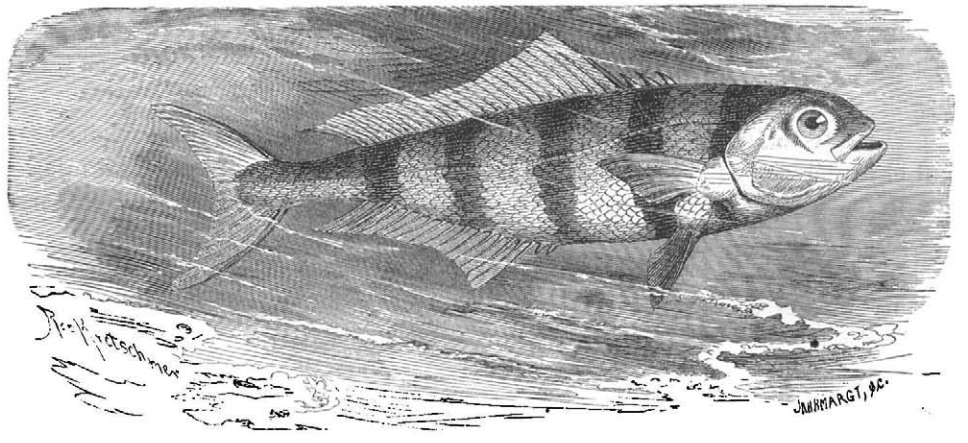

A pilotahal.

Az emberevő.

Azzal az indiai pária-mesével kezdem, midőn két sakál csaholva felelget egymásnak a Ganges folyó partján elterülő dsungelban a holdfényes éjszakában:

— Hoho! Hoha! Kehah! Mi látszik a bambuszok és tamarindok sürüjén át a folyó vizében fényesen bukdosni? Éppen olyan duzzadt és fényes, mint a vangou gyümölcse? Vagy tán maga a holdvilág? . . .

— Hoho! Hoha! Kehah! Egyik sem az! Egyik sem az!

— Hát mi? Talán egy nagy felforditott hasu teknős béka? Vagy a folyó vizén leuszó hulla a halottégető helyről?

— Hoho! Hoha! Kehah! Nem az! Egyik sem az!

— Akkor bizonyosan egy nagy felfujt hólyag vagy uritök, melyet ideoda ringatnak a folyó hullámai?

— Hoho! Hoha! Kehah! Nem az! Hanem Auroussala brahmin tökkopaszra borotvált fejét s rizszsel szétpukkadásig telezabált poczakját látod, a mint az éjszaka hüsében fürdőzik és a gurival*) vizet öntöget a kopasz feje bubjára! . . .

— Hoho! Hoha! Kehah! Nem látsz, nem hallasz a sürüben surrogni, dorombolni valakit?

— Nem! Nem! Auroussala fujtat, horkol, tüszköl, mint valami jóllakott krokodilus a folyóban . . .

— Hoho! Hoha! Kehah! Valami fénylik! Valami villog a bambuszok és tamarindok sötétségében . . .

— Nem! Nem! Auroussala zsiros hasa, hájas tagjai fénylenek!

— Hoho! Hoha! Kehah! Hájnak, vérnek a szagát érzem! Vacsora szagát érzem! Hoho! Hoha! Kehah! Tigris van a közelben!

— Hoho! Hoha! Kehah! Igaz! Igaz! Tigrist látok! Tigrist érzek! Auroussala, a kövér brahmin lesz ma a vacsora! . . .

Csakugyan ugy is volt! A brahmin kövér teste kéjes jólesés közt fujtatott, lubiczkolt a hüsitő hullámok ölében... A gurival szünet nélkül locsolta, hüsitette kopasz fejét, hájas vállait . . . és a holdfény mindent pazarul megezüstöző sugárözönében, észre sem vette, hogy a partot szegő bambuszok és

*) Guri, vörösrézből készült kis öntőzőedény.

tamarindok összefonódott sürü rejtekéből két topáz-zöldben villódzó pont mered rá lángoló szikrázással, a sürüség fátyolszerüen aláomló szövevénye pedig megrezdül, megrázkódik, mintha félne, összeborzongna valamitől . . .

Halk, álomszerü volt ez a lombsuttogás! De mégis felriasztotta a fa tetején alvó pávakakast, melynek vészthirdető rikkantásába egyszerre légreszkettető bődülés vegyült és a szétrepülő bambuszszálak közül egy feketén csikozott rőtvörös árny veté magát a brahminra és rettentő torkával derékon ragadva, csörtetve szökött vele vissza a sürüségbe.

A falu gyászt öltött a szent emberért! De az általános sirás és jajveszéklés mellett leverő rémület uralkodott az egész faluban és környékén, mert ez az emberevő tigris a környéken állandó tanyát ütött s nem egészen hat hónap alatt száznál több embert s ezek között huszonkét gyalogpostát falt fel és szaggatott szélylyel.

Senki se mert még világos nappal sem távozni a faluból, mert a melyik tigris egyszer emberhust kóstolt, az, mint a pálinkaivó, mindig csak ez után jár. Hiába legel előtte a csorda, hiában hemzseg az erdő és a dsungel a vadak mindenféle fajától, nem kell neki más, mint csak emberhus s vérszomját nem oltja más, mint embervér és még, ha éhezik is, akkor se vadász másra, hanem inkább koplal és éjjel-nappal addig bujkál, addig sunynyog rejtőzködve a falu és a földek körül, mig csak emberzsákmányra nem talál és utoljára még a faluba is bemerészkedik és udvara közepéből, gunyhója ajtajából ragadja el áldozatát . . .

Még jóformán el se siratták szent emberüket, máris ujabb rémhir és ijedelem verte fel a falu egész lakosságát! A biró feleségét, hajnalban, midőn vizet meritett a folyóból, elhurczolta a vérszomjas bestia. Csak törött vizes korsóját s vértől ázott piros csikos fejkendőjét találták meg a folyóparton, más egyebet semmit, egyetlenegy vérnyomot sem!

A sirás és jajveszéklés erre még nagyobb mérvet öltött. Az áldozat férje és a helység vénjei a félelem és izgalomtól egészen fejüket vesztve, tanácstalanul lótottak, futottak ide-oda, midőn a skót származásu Allan őrnagyot látták egyetlen szolgája kiséretében a falu felé közeledni . . .

Erre mindenki megváltva lélekzett fel és a falu szabaditó angyalául üdvözölték a rettenhetetlen vadászt, kit a kegyes Whisnu isten éppen a legnagyobb szükségben és veszedelemben küldött segitségükre . . .

— Miért nem küldtetek értem? Pirongatta a birót és a falu véneit, midőn ezek a rémülettől sápadozva, elmondták neki a történteket . . .

— Nem tudtuk, merre jársz, szahib! Válaszolták nagy szánom-bánom között, mire az őrnagy egy szót se vesztegetve tovább, a nyomozáshoz látott...

A folyó partján látható nyomokat követve, észrevette, hogy a tigris zsákmányával egészen más uton távozott, mint a melyen jött . . . és mint nyomai világosan mutatták, egész éjjel a falu körül ólálkodott és a vizet meritő asszonyt napkeltével nyomon követte egészen a folyó partjáig és ott rohant rája vizmerités közben . . . Elébb azonban rálesett és levágta a falu legszebb arni bikáját, midőn az a folyóba merülve, ivott és hüsitette magát, testét azonban ott hagyta, a nélkül, hogy egy falatot is evett volna belőle . . .

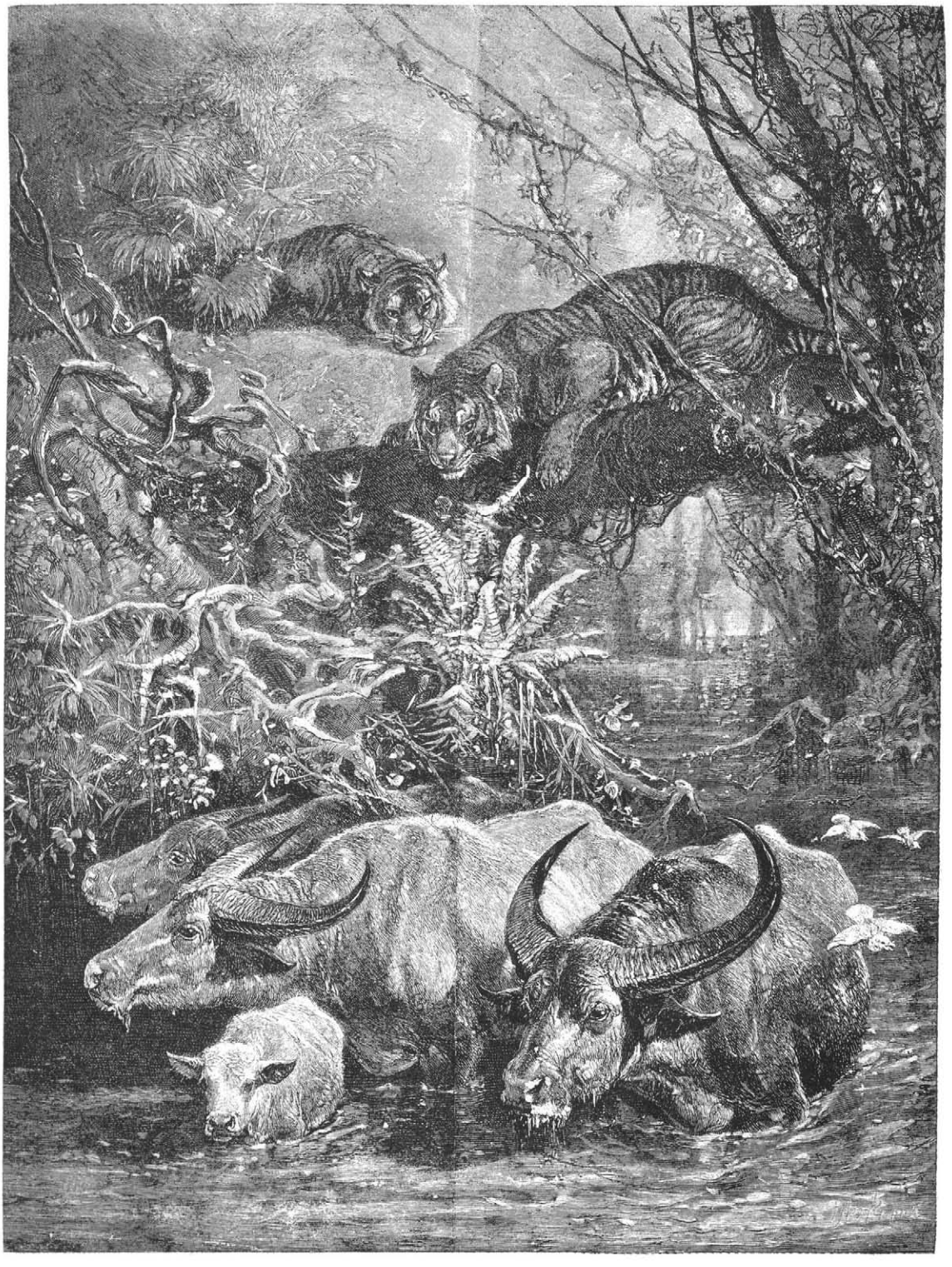

Az arni bivalyokra leső tigrisek.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A nyomok onnan egy nem éppen nagyon sürü bozóton keresztül, egy kiszáradt patakágynak a homokos medrében tisztán lenyomódva vezettek tova s daczára annak, hogy mindeddig, egyetlen vércsepp se mutatkozott, az őrnagy mégis bizonyos volt, hogy a biró feleségét szájában hurczolta tovább, mert elölábai mélyebb nyomokat hagytak a hátulsóknál . . . Nem messze a patakágy ellaposodó fordulójától, lépteinek neszére a bokrokról egész sereg légykapó madár röppent fel, mire arra felé tartva, a homokban egy nagy beszáradt vértócsát látott sötétleni, mely lepve volt a legyeknek és bogaraknak minden fajtájától . . . és a körülötte levő nyomok arra látszottak vallani, hogy a tigris zsákmányát itt vagy rövid pihenés czéljából, vagy pedig azért letette, hogy jobban fogai közé vehesse . . .

Vizsgálódásai közben az őrnagy egyszerre halk csontropogást és lassu morgást hallott, nem messze a bokrok között, de hiába erőltette füleit és szemeit, a ritkás bokrok mögött nem birt semmit felfedezni. Erre egy kis kerülőt tett arra felé, honnan jobban beláthatott a bokrok közé, hol azonban a tigris helyett csak három marakodó sakált talált, melyek irigy morgás között huzkodták, rastogtatták a szerteszét heverő csontokat és agyarkodva czibálták, rágták le róluk a véres husczafatokat . . .

Ez a hely volt az emberevő véres áldozathelye és lakomázó asztala! . . . A homokon beszáradt, fekete vértócsák sötétlettek szerteszét és félig lerágott, összeroppantott koponyák rájuk száradt hajmaradványokkal hevertek mindenfelé, egész halom kéz, lábszárcsont és oldalbordával egyetemben, melyek között vértől ázott ruhadarabok, hajfonatok voltak elszórva, itt-ott pedig csillámló arany és ezüst amulétok ragyogtak, villantak meg a napsugárban...

Iszonyu, hajmeresztő kép volt ez! Egy véres utolsó itéletnek, egy vérfürdőben uszó pokoli hekatombénak a velőtfagylaló képe! . . .

Legalább harminczöt, harminczhatra becsülte az őrnagy az itt fölemésztett áldozatok számát és mélyen megindulva tette tarisznyájába a két tömörezüstből készült, széles karkötőt, egy pár drágaköves fülbevalót és egy arany női mell-ékszert, a milyent csak a férjes asszonyoknak szabad viselniök . . .

A két karkötő és a mell-ékszer a hajnalban elhurczolt legutolsó áldozaté volt, mert rájuk ismert férjének, a birónak leirásából és a mint lehajolt értük, a bokrok között fényesen megvillant valami a másik oldalon is. De alig, hogy szétválasztotta a bokrokat, irtózva döbbent vissza, mert ott is egy véres hekatombét talált, mely hajmeresztő iszonyatosságában hasonló volt a másikhoz . . .

Itt is széttépett s lerágott emberi tagok, naptól aszalt koponyák voltak szétszórva a száraz vértócsák között és a fényesség, mely az imént a szemébe ötlött, egy vörösréz markolatu késtől eredt, melynek közelében egy levélzacskó és egy bambuszbot hevert néhány zörgő rézgyürüvel beaggatva, a milyent a telingák, vagyis a gyalogpostaküldönczök szoktak hordozni, hogy annak zörgő csilingelésével már messziről jelezzék közeledésüket.

Miután a tigrist nem találta lakmározó helyein, a véletlen kereséssel pedig nem akart időt vesztegetni, az őrnagy visszatért a faluba, hol a kar-

kötőkben csakugyan felismerték a biró feleségének az ékszereit, a késben és a rézgyürüs bambuszbotban pedig a mult héten eltünt telinga tulajdonaira ismertek rá . . .

A faluban az őrnagy erre átöltözött telingának, kiket ez az embervérben telhetetlen bestia kiváló szenvedélylyel és előszeretettel szokott meglesni és megrohanni. Ebben az öltözetben egészen biztosra vette, hogy minden fáradtságos és hosszas keresés nélkül ráakad a tigrisre, melynek éles fülei már messziről megneszelik a telinga botján csüngő rézkarikáknak az ütemes csengését. Ezek a rézkarikák és egyéb csörgő apróságok továbbá még arravalók, hogy már messziről figyelmeztessék a szembejövőket, hogy térjenek ki a gyalogposták elől, kik különben a leveles zacskóikat szintén a hosszu bambuszbotra akasztva, szokták hordani.

Az őrnagy tehát letörte a bambuszbot csörgős végét és övére erősitette, ugy, hogy minden lépésére zengett, csilingelt és igy indult neki másodszor is rövidcsövü duplafegyverével a kezében, két pisztolylyal és egy hatalmas schikari késsel az övében, hogy az emberevőt rejtekéből előcsalja . . .

— Whisnu segitsen, szahib, hogy megtaláld! A tigris valami sürü rejtekben hever! Igy szokott tenni a melegben és ha torkig ette magát! Nehéz lesz előcsalnod! — szólott fontoskodva a falu vénjeinek egyike, mialatt a biró összes rokonságával együtt, felesége ékszerei fölött jajgatott és kesergett . . .

— Ne félj, majd előcsalja ez a nagy csengés-bongás! Azt hiszi, hogy a telinga közeledik! — felelte az őrnagy — azzal sietve neki indult, mert a nap égi utjának már nagyobb részét átfutva, a lenyugvás felé közeledett . . .

Ünnepélyes csend, hangtalan némaság ült az egész tájon . . . Egyetlen füszál, egyetlen falevél se mozdult, csak a kiszáradt patakágy csillogó homokszemei surlódtak az őrnagy lábai alatt, ki lépteit a már emlitett nyomokon ujra a véres áldozathelyek felé irányozta . . .

A nyugváshoz készülő nap részutos sugarai oly sajátságos fénynyel öntötték el a vidéket, a rézgyürük pedig olyan kietlenül csengtek, bongtak ebben a hangtalan csendességben, hogy az őrnagy bátor és félelmet nem ismerő szive hevesen dobogni kezdett és hideg veriték ütött ki a homlokán, midőn a kisérteties temetőhely felé közeledett, melyen annyi szerencsétlen vérzett el . . .

Egy pillanatig ugy tetszett neki, mintha azok véres árnyait látná a nap tüzes sugaraiban lebegni és vibrálni, a másik perczben azonban boszankodva rázta le magáról ezt a nyugtalanitó érzést és megfeszitett érzékekkel figyelt, hallgatódzott mindenfelé . . .

A nap bucsuzó sugaraira a tájék is lassan-lassan ébredezni kezdett . . . A patakágy bokrai között egy pár bülbül*) szállongott, bucsuzó esti dalát zengve, a távolban pedig a vöröshátu foglyok és a vadpávák éles hivogatásai harsogtak bele a dsungel tyukok pityegő kárálásába és a pihenni készülő majmok veszekedő visitásaiba.

Bármily halkan, andalitóan zengett is a bülbülök esti dala, az őrnagy

*) Pycnonotus Arsinoe.

most pokolba kívánta őket a pávákkal, foglyokkal és minden lármával együtt, mert zavarták a figyelésben és hallgatózásban és nem birta világosan kivenni, hogy csakugyan megzörrent-e az embermagas dsungelfü a háta mögött, midőn a szárazpatak medrén keresztül menve, az aszulevelek halk zörgését vélte hallani? . . .

Ebben a pillanatban egy sakált látott a patak ágyán keresztül surranni. Megállott tehát és hallgatódzni kezdett, de semmi se mozdult, mire az övére akasztott rézgyürüket kezdte rázni, csörgetni, de midőn erre sem mozdult semmi, ujra vigyázva tovább indult . . .

A nap e közben már egészen alászállott a hegyek mögé és a bokrok között félhomály kezdett terjengeni. Az őrnagy erre megállott és gondolkozni kezdett, tovább menjen-e, vagy pedig itt maradjon, mert első elhatározásához hiven a folyómeder fordulójánál akart lesbe állani.

A mint azonban a meder tulsó partjára lépett, ugy tetszett neki, mintha megint hallaná az előbbihez hasonló lassu, száraz levélzörgést, mire tüstént megállva, balfelé fordult, honnan a zajt hallani vélte . . . És csakugyan akkor világosan látta, hogy az embermagas, sürü fü gyengén ide-oda hullámzik, mintha nemcsak az alkonyi szellő lebbegetné, hanem mintha benne lassan és óvatosan feléje kuszna valami . . . azután pedig erős duruzsoló fonást hallott, a mivel egyidőben azt is észrevette, hogy a magas füvel kevert alacsony bozót mögött, nyolcz-tiz lépésnyire valami mozogni kezd . . .

Ebben a feszült, várakozásteljes pillanatban, hogy jobban odaláthasson az őrnagy pár lépésnyire hátrább vonult . . . És ez a pár lépés mentette meg neki az életét! Mert ugyanebben a pillanatban a szétrepülő bozótból, egy óriási tigris szökött hörgő fujtatással elő és alig hat lépésnyi távolban bömbölő orditással állott meg előtte . . .

Óriási vén állat volt . . . Csikos bőre fénylett, ragyogott a nap utolsó sugaraiban, mint valami velenczei brokátköpeny s fejét lesunyva, gyürüs farkával oldalait korbácsolta, éppen ugráshoz készült, midőn az őrnagy fegyverétől nyakszirten találva, a patakágy homokos medrébe hempergett, hol azután második golyójával megadta neki a kegyelemlövést . . .

Ugyancsak ezzel az Allan őrnagygyal történt, hogy egy déltájon a folyó partjain cserkészve, egy csapat arni bivalyt pillantott meg a folyó vizében hüsölve. A bokrok között csendesen meghuzódva, egyszerre csak a folyó felett áthajló kyrafának a törzsén két leselkedő tigrist látott lelapulva, a melyek közül az egyiket abban a pillanatban lőtte le, midőn a bivalyokra készült vetni magát, a másik pedig a lövés durranására eltünt a sürüség között . . .

A csapdát állító trapper.

Prémvadászat a magas északon.

Amint beköszönt a tél hullongó havával és szikrázó jégpáncéljával, elökerülnek a prémek, bundák és szőrmegallérok különféle nemei a szücsök jól gondozott rejtekeiből és ugyancsak megbámulják azt a szerencsés halandót, ki kabátján egy kékesszürke sarki róka, vagy egy bársonypuhaságu remek tengeri vidragallért visel, mert nem mindenkinek adatott meg az a kivételes szerencse, hogy ilyen ritka és drága szőrmét viselhessen, miután egy hibátlan kék rókabőrért 200—300, egy tengeri vidragereznáért pedig 2500—2600 koronát is fizetnek. Ezek a rémdrága prémek Szibéria, Grönland, a Spitzbergák és Észak-Amerika Jegestenger övezte, valamint a Behring-szoros örök hó- és jéghegyfedte tájairól kerülnek hozzánk, a szibériai és az orosz-amerikai nagy prémtársaságok utján.

Mert csak a magas észak az igazi prémes állatok hazája, hol a hótól roskadozó, komorzöld fenyvesek határtalan rengetegei, sivár hópuszták, kopár sziklahegységek s szakadékos völgykeblek váltogatják egymást és ahol éjszaka

a tündéri aurora borealis ragyogtatja szivárványszinü sugárküllőit a sötét aczélkék égbolton.

A tenger harsogásán, a jéghegyek szakadozó ropogásán kivül nem hallátszanék más hang a fagynak, némaságnak és az élettelenségnek ebben a zordon birodalmában, ha csak az északi állatvilág mozgalmas életével meg nem élénkitené a tájat.

A halmok és lejtők törpe nyirfával és arbutuscserjével tarkázott oldalain a hófehér hölgymenyétek (Mustela erminea) játszadoznak egymással. Ezeknek a bőréből készül a királyi hermelinpalást fekete csikjaival. Játszadozva követik a törpe egerek (Mus pygmeus) apró nyomait és mélyen a hóba ásott alagutjait, közbe-közbe egy-egy félénk sarki nyulat (Lepus glacialis) ugratva fel fektéből, melynek hófehér bundája teljesen beleolvad a hótakaró szeplőtlen fehér szinébe.

Játékuk közben észre sem veszik, hogy a fenyveserdők homályából egy barnaszőrü állatka szökken nagy óvatosan elő és a mespilus-cserjék mögé huzódva, éhvillogásu szemekkel, ugrásra készen, lesi minden mozdulatukat. Ez a barnaszőrü állat a drága bundáju czobolymenyét (Mustela zibellinus), amelynek gereznája annyira keresett és értékes, hogy azt a belőle készült téli bundát, melyet Miklós czár I. Napoleonnak ajándékozott, 150.000 koronára becsülték, egy párisi szépségnek pedig a bundája 30.000 frankba került ebből a szőrméből.

A czoboly egy ugrással nyakonkapta az egyik hölgymenyétet és épen a lakmározáshoz készült fogni a vértől piros havon, midőn a bokrok közül két ujabb hivatlan kosztos jelentkezett a lakomához! . . . Először óvatosan és sunnyogó lelapulással közeledtek a mit sem sejtő czobolyhoz, de midőn elég közelre meglophatták, vakmerő szemtelenséggel kurrogva, ugrottak melléje.

Mindkettő a mi rókánkhoz hasonlit, csakhogy kisebb. Az egyik tiszta hófehér, mint a legszüzebb hótakaró, a másik pedig a palához hasonló kékesszürke bundát visel. Ez a sarki, vagyis a szibériai róka (Vulpes lagopus) a prémes állatoknak egyik királya.

A czoboly rövid marakodás után mérges prüszköléssel kereketoldott, nehogy őt is az erősebb jogánál fogva, felpecsenyézzék, mert a sarki róka épen nem válogatós az élelemben! Megeszik az mindent a világon, amit a tenger hullámai és a hómezők nyujtanak neki. Dög vagy friss hus, az neki mindegy, csak ennivaló legyen!

Nyáron a környezetnek megfelelő föld- vagy sziklaszinü szürkésbarna bundát visel, amely télre átváltozik hófehérré vagy palakékessé. Ez a kékesszinü válfaj vagy szinváltozat a legdrágább és legkeresettebb, s azért vadászszák is serényen az osztják, jakut, tunguz és szamojéd népek s a szibériai és az amerikai prémvadászok, vagyis a trapperek, kik egész életüket az északi rengetegek és végtelen hómezők lakatlan tájain vadászva, töltik el.

A sarki rókát, mivel a golyó az értékes prémet átlyukasztva, megrontaná, a legtöbb esetben lesvermekben, hurkokban és csapdákkal fogják, amely csapdának azonban olyan ügyesen és annyi furfanggal kell elkészitve lenni, hogy a róka koma meg ne orrontsa és gyanut ne fogjon, különben bele nem

megy, vagy legfeljebb a beletett csalétket lopja ki bámulatos ügyességgel belőle.

Bár, ha olyan kitanult okosnak nem is mondható, mint a mi rókánk, de ravaszságra, torkosságra és szemtelen tolakodásra nézve a miénk bátran leczkét vehetne ettől az északsarki rokonától. E tulajdonságairól az északi tájon járt utazók majdnem hihetetlen dolgokat és csodákat beszélnek . . .

A Behring-szigeten alig él rajtuk kivül más négylábu és midőn ott egy tudományos expedicziót tanyát ütött, nemcsak éjjel, de nappal is a legnagyobb szemtelenséggel a kunyhókba tolakodtak és elloptak, elcsentek, elhurczoltak mindent, amit csak megmozditani lehetett. A 15—25 kiló nehézségü besózott husos hordókat kigörgették, s addig görgették, dobálták és harapdálták, mig a tartalmához nem férhettek; sőt vakmerő szemtelenségük annyira ment, hogy midőn az expedicziót egyik-másik tagja valami állatot nyuzott, folytonosan körülte sürögtek, forogtak és kilesve a kedvező pillanatot, a kezeik közül kirántották a prédát és fel se vette a többi, midőn a vadász e szemtelenségen nekidühödve, késével két-három körülötte szemtelenkedő rókát leszurt.

Az elásott élelmiszereket, bármilyen jól el voltak rejtve s ásva és nehéz kövekkel befedve, kikaparták és ellopták. A nehezebb köveket — kettő-három a vállát nekivetve, akárcsak az emberek — elgörgették, ha pedig a hust egy földbe ásott magas póznára akasztották, addig ásták, kaparták a pózna tövét, mig az ki nem dőlt; ha pedig igy nem birtak vele, egyik ravasz macskaügyesen felmászott rá és elrágva az akasztózsineget, a prédát ledobta a többieknek.

Az expedicziónak minden mozdulatát éberen megfigyelték. Ha vadászni mentek, egy kisebb csapat elválhatlanul nyomon követte őket tisztes távolságban és bármit lőttek is, azonnal ott termett a ravasz banda és részt követelve, lopni próbált a prédából.

Ha a tenger hullámai valami nagyobbfajta állatot: delfint, rozmárt vagy fókát kivetettek, rögtön ott termett ez a mindig éhes és örökké szaglálódó prédaéhes rókahad és hihetetlen gyorsasággal felfalta és eltüntette a csupasz csontokig. Amit nem tudtak felfalni, vagy ha munkájukban valaki megzavarta őket, azt gyors lótás-futás között darabonként a hegyek és sziklák közé hurczolva, elrejtették a kövek, bokrok vagy a hó alá és a felturt havat farkukkal olyan ügyesen elegyengették, hogy a legélesebb szem se tudott reáakadni és ezt olyan gyors, ügyes és egyértelmü munkával végezték, hogy valóban bámulatraméltó volt.

Ugyanis az ilyen munkánál egy-két szemes ravasz mindig őrt állott valami kedvező helyen, honnan a környéket beláthatta és ha embert vagy valami nagyobbfajta ragadozót látott közeledni, rövid csahintással jelt adott, mire az egész csapat egyesült erővel nekiállva, a prédát olyan gyorsan és ügyesen beásta a homokba vagy hófuvásba, hogy nem lehetett még a nyomára se többé reáakadni.

Daczára ennek az egyetértő munkának, az egész banda örökké veszekedett és marakodott egymással, csak ha lopni kellett, akkor állott be közöttük a béke és egyetértés. Az expedicziő tagjainak, midőn azok az enyhébb éjjeleken a füstös és szorult levegőjü kunyhók helyett a szabadban aludtak, tömérdek kellemetlenséget okoztak lármás lótás-futásukkal s kurrogó marakodásukkal

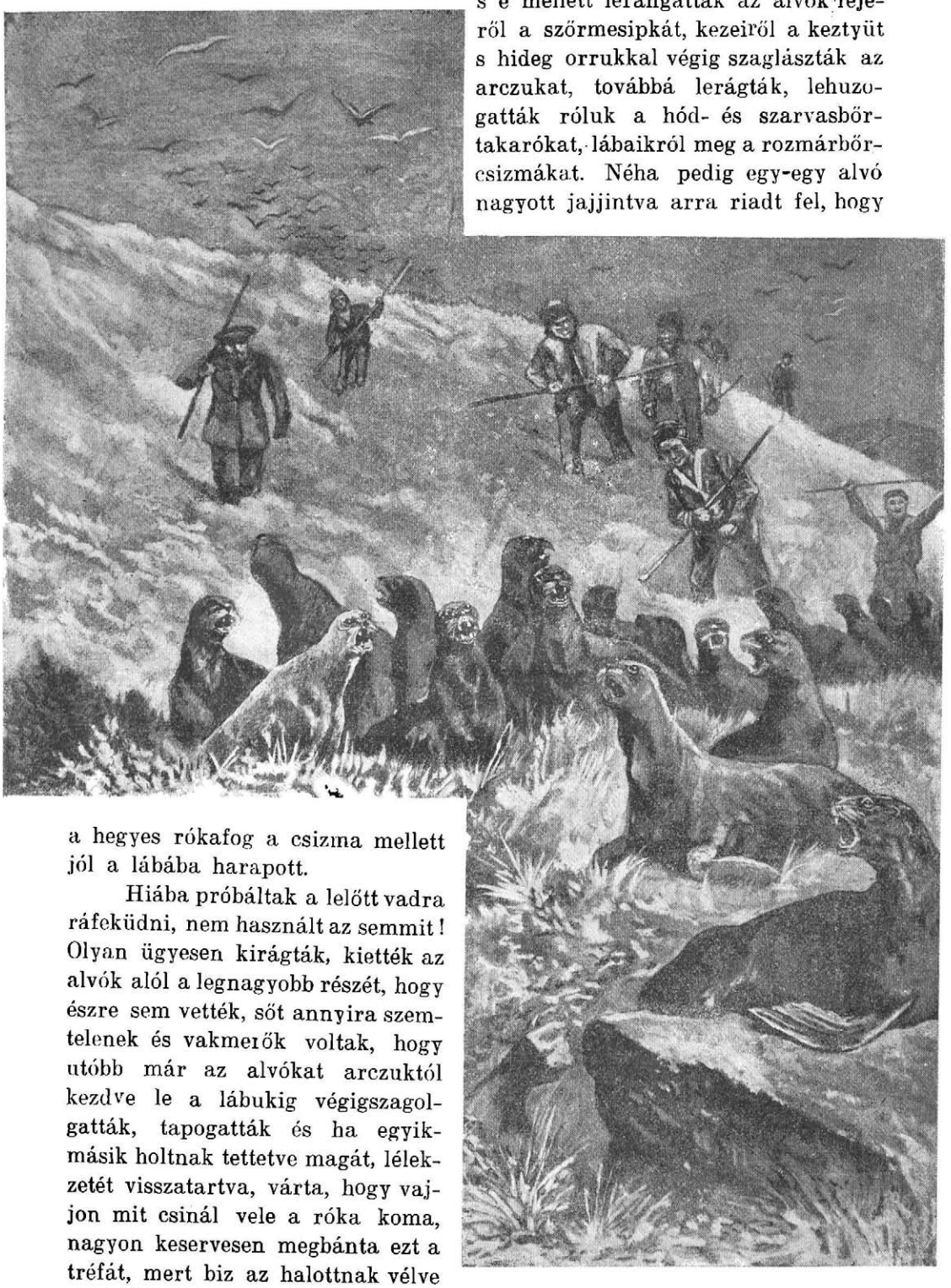

s e mellett lerángatták az alvók fejéről a szőrmesipkát, kezeiről a keztyüt s hideg orrukkal végig szaglászták az arczukat, továbbá lerágták, lehuzogatták róluk a hód- és szarvasbőrtakarókat, lábaikról meg a rozmárbőrcsizmákat. Néha pedig egy-egy alvó nagyott jajjintva arra riadt fel, hogy a hegyes rókafog a csizma mellett jól a lábába harapott.

Hiába próbáltak a lelőtt vadra ráfeküdni, nem használt az semmit! Olyan ügyesen kirágták, kiették az alvók alól a legnagyobb részét, hogy észre sem vették, sőt annyira szemtelenek és vakmerők voltak, hogy utóbb már az alvókat arczuktól kezdve le a lábukig végigszagolgatták, tapogatták és ha egyikmásik holtnak tettetve magát, lélekzetét visszatartva, várta, hogy vajjon mit csinál vele a róka koma, nagyon keservesen megbánta ezt a tréfát, mert biz az halottnak vélve a tréfálót, jól az arczába vagy a kezébe harapott neki.

Érdekes volt nézni, midőn reggelenként az egész rablóbanda a tengerparton portyázott, az ott szanaszét a napon heverő fókafajok között. Minden egyes alvó fóka gyökeresen végig lett szaglálva és vizitálva, hogy nem akad-e döglött közöttük, mert kivált az oroszlánfókáknál gyakran megtörténik, hogy álmukban agyonnyomják a kicsinyeiket . . . Volt is nagy mozgás, ha néhány ilyenre találtak, de csak rövid ideig, mert néhány rövid percz alatt az agyonnyomott fókafiak nagy huzalkodás és csaholás között a rókagyomrokba vándoroltak. A fókavadászoknak, midőn a tengerpart füves sziklái között heverő fókacsapatra támadnak és azok nagyobb részét leölik, néha valóságos csatákat kell ezzel a vakmerő rókahaddal vivniok, nehogy az agyonvert fókák bőrét szétmarczangolják és tönkre tegyék . . .

A tengeröblöt kerítő magas sziklapárkányokon temérdek tengeri madár fészkelt. E párkányok azonban olyan magasan és meredeken feküdtek, hogy egy macskának is nehéz dolgot adott volna oda felkuszni. A tojásokra és zsengehusu fiókákra éhező sarki rókákat ez azonban nem rettentette vissza, hanem kötéltánczoshoz méltó ügyességgel megmászva a sziklafalakat, a tojásokat hegyüknél feltörve, kiszörpölték, sőt az expediczió nem egy tagja látta, amint egy-egy alkatojást állával a melléhez szoritva, vagy pedig óvatosan a fogai közé véve, egyik-másik nőstény róka törés nélkül lehozta a legmeredekebb magasból, hogy fiókáinak vigye, amelyeknek száma néha 8—12-re is rug. Az anya fiókáit egész az önfeladózásig szereti és dédelgeti és midőn a kölykezés ideje április vagy május hóban elérkezik, a hegy vagy partoldalba körülbelül tiz láb hosszu bejáratot kapar, melynek végét katlanszerüen kibővitve, melegen kipárnázza mohával és szőrökkel. E katlanból vagy nyolcz-tiz mellékkijáró vezet minden irányban és ha a rókaanya észreveszi, hogy a vaczkát felfedezték, fiókáit más, biztosabb helyre hordja, néha több órányi távolságra.

Szinte csodálatos, hogy minő cselt eszel ki akkor a róka koma, ha valami szárnyas pecsenyére éhezik. Kikeresi a dunnakacsák és az alkáktól legjobban látogatott helyeket és ott fejét és lábait elnyujtva, a hátára fekszik és teljesen mozdulatlan marad, de lombos farkának alig észrevehető gyenge csóválgatása jelzi, hogy lehunyt szempillái alól élesen kémlel mindenfelé . . . és midőn a mindenfelől rajzó szárnyasok mozdulatlan dögnek vélve, végre a közelébe merészkednek, egyszerre villámgyorsan felrugja magát és a másik pillanatban már a fogai között vergődő kövér falattal vidáman üget tanyája felé . . .

Amilyen örömmel keresik és vadászszák a trapperek és vadfogók egyrészt a sarki róka kékszinü változatát, annyira átkozzák és gyülölik másfelől az egész rókanemzetséget és ezzel együtt a wolwerént, vagyis a torkosfalókat (Gulo borealis), amelynek kissé érdesszőrü, de azért nagyon szép bundája szintén a keresett szőrmék közé tartozik.

Mert jaj annak a vadásznak és vadfogónak, ha egy-egy kitanult vén sarki róka, vagy egy wolwerén a felállitott csapdáira ráakad!

Ugyanis a prémvadász annyifajta és olyan nagyságu csapdákat állit fel, amilyen prémes vadat akar elejteni. Mert más csapda kell a hódnak, más a

vidrának, a nyestféléknek és a rókáknak és ha czobolyt, hermelint vagy egyéb nyestféléket akar fogni, akkor szekerczéjével levág néhány fiatal fát s azokból egy csomó, körülbelül méternyi hosszu czövekeket farag s azokat tojásdadon megnyult félkör alakban leveri a földbe. Ebbe a keritésforma czövekelésbe — melynek hossza és szélessége mindig a vad nagyságához van mérve, annyira, hogy annak csak kétharmada férjen bele és ne tudjon benne megfordulni — a bejárónál keresztbe tesz egy hosszu husánggal feltámasztott nehéz tuskót vagy fatörzset, amely viszont egy könnyen járó peczekkel van feltámasztva és amelyre a csalétek van reáerősitve. A csalétek rendesen abból a vadból áll, amelyet az illető állat kedvel, ennek hiján husból vagy piritott szalonnabőrkéből. A csapda azután a bejárón kivül, nehogy a vad gyanut orrontson, be lesz csalókán fedve galyakkal, fakéreggel vagy hóval. Ha most a vad félig a csapdába kuszva a csalétket megrántja, a rázuhanó tuskó agyonüti. Nagyon egyszerü, de nagyon bevált és elmés szerkezetü csapda ez, amelylyel rókát és más minden vadat lehet fogni és egy ügyes, gyakorlott prémvadász napjában negyvenet-ötvenet is elkészit belőle a több mértföldnyi tágas vadászterületen.

A fiatalabb és tapasztalatlanabb rókák belemennek ezekbe és a másféle csapdákba, a vén, ravasz kékrókák és wolwerének azonban óvatosabbak és ugy felcsufolják a szegény vadfogót, hogy sirva néz utánuk.

Ugyanis, midőn ez napkelte vagy napalkony táján csapdáit felkeresi, szomoru meglepetéssel látja, hogy azokból nemcsak a csalétek, de a benne volt és megfogott vad is gavallérosan ki van takaritva, mert a vén ravasz nem a csábitón invitáló nyiláson bujt be, hanem szépen kiásta a csapda oldalát vagy hátulját és onnan lopta ki a csalétket, vagy a belé szorult vadat; a vascsapdánál pedig nem felülről, hanem alól kaparta el a havat és igy hiába csappan el a vasfogó, a kitanult ravasz kaparászó talpát nem fogja meg. E kár után káromkodva bandukol az övig érő hóban a másik csapdához. Abból is, sőt kétségbeesve látja, hogy a többiből is ki van lopva, fel van falva a benne volt drága prémes zsákmány az utolsó darabig és mintegy kiáltó gunyból csak kevés vér, vagy a farkának ott maradt vége tanuskodik arról, hogy mi lenne benne, ha benne maradt volna!

Ami vadat ez a két rabló fel nem tud emészteni, azt elhurczolja és elrejti mindenfelé. Amit elhurczolni nem tud, mintha csak boszut akarna állani a vadászon, azt használhatatlanná tépi és marczangolja, sőt nemcsak a csapdákat rabolják ki, hanem, ha ráakadnak valamely faoduban vagy sziklaüregben a vadász eldugott rejtekére, ahol az fölösleges élelmiszereit és zsákmányolt bőreit tartogatja, ezt a rejteket is tisztára kirabolják és tovahurczolva, elássák a hóba, vagy elrejtik valamely hozzáférhetlen faoduba és sziklaüregbe.

Ilyen módon egy vagy több sarki róka tönkreteszi a prémvadász minden igyekezetét és fáradtságát, mert, ha a vadásznak egyszer a nyomába szegődik, az másképen nem szabadulhat tőle, mintha egy másik, távolabb fekvő tájon próbál szerencsét. De még ez se biztos! Ez a drága bundáju lator, amilyen nagy kószáló kedve van, ha nyomaira ráakad, ezeken oda is utána vándorol, hogy dühbe hozza, kétségbeejtse és tönkretegye, sőt, mint Parry kapitány beszéli, egy ilyen vén ravasz sarki róka napokig lóstatott fel-alá a fo-

lyóparton, hogy az előle a tulpartra és onnan másik tájra vándorló vadfogónak elveszett nyomaira rábukkanhasson és midőn hosszas keresés után a nyomokra reáakadt, a zajló jégtáblákon keresztül követte a folyó másik partjára és hangos csahollással, mintegy örömriadót fujva, vigan és serényen tovább követte az eltünt vadász nyomait, hogy a csapdáit továbbra is kifosztogassa.

A kékrókánál, mely válfajt ma már az Aleuta-szigeteken szabad életmódjának megfelelő körülmények között, mesterségesen is tenyésztik, jobban fizet a drága gereznáju tengeri vidra (Enhydris marina) vadászata. Ez jóval ritkább az előbbinél, mert mig a kék rókabőrökből évenként 5000—6000 darab kerül ma már a piaczra, mintegy 900.000 korona értékben, addig a tengeri vidráéból alig kerül 2500—3000 darab évenként vásárra, de 2—3 millió korona értékben . . .

A tengeri vidra, melynek hosszu, sürü szőrü és leirhatlan selyemlágy és atlaszfényü bundája a legszebb feketebarna bársony színében ragyog, tősgyökeres tengeri lakó. Az Aleuti-szigetcsoporttól a Behring-szigetekig, mindenütt található s eledelét: kagylók, rákok, héjanczok és apróbb halak képezik. Kitünő uszó és bukó, amelyben nagy segitségére vannak uszonyformán ellaposodó széles hátsó lábai, amelyekkel azonban a szárazföldön is meglehetős gyorsan és ügyesen mozog egy darabig, de csakhamar elfárad.

Mennél vénebb az állat, annál fényesebb, lágyabb és ragyogóbb fényü a bundája, sőt a nagyon véneknél a szőrök hegyei fehéres szinben játszanak, mely az állat gereznájának, ragyogó ezüstszinü árnyalatot kölcsönöz. Az ilyen bőrök a legdrágábbak és ezeket különösen Chinában a főmandarinok kedvelik, akik a szőrök hegyeit még meg is szokták aranyoztatni, hogy fényét és szinhatását még hatásosabban fokozzák . . .

Az Aleuti-szigetek lakói a tengeri vidrát *kalannak*, a félig felnőtt fiókákat: *koschlokinak*, a szopós kölykeket pedig: *medvekinek* nevezik és érdekes dolgokat beszélnek e hatalmas, majdnem borjunagy állat életmódjáról. Ez a hármas elnevezés mutatja, milyen becsben és tiszteletben áll az aleuták népénél ez az állat, melynek egész háztartását és életmódját ugy ismerik, mint a saját magukét.

A tengeri vidrák legjobban családi körben szeretnek tartózkodni. A him, a nő és a fiókáik órák hosszán át fáradhatlanul eljátszadoznak egymással a lágyan ringó hullámok hátán, vagy a partok napfény aranyozta jégtábláin és puha fövényén. A czirógatásoknak, kedveskedéseknek se hossza, se vége. Egymás mulattatására bohó bukfenczeket hánynak, merész bukó- és uszóműveleteket végeznek, mialatt a szülők szemei szeretetteljes gondossággal ügyelik a fiókák minden mozdulatát. A szülők annyira önfeláldozólag szeretik kicsinyeiket, hogy saját életüket is feláldozzák, hogy azok a veszélyből menekülhessenek és ha fiókáikat elrabolják, a szülők gyermeksiráshoz hasonló hangon jajongnak és a fiaikat vivő csónakot messze elkisérik, a meddig csak láthatják. A kicsinyétől megfosztott anya nem eszik fájdalmában és csontjáig lesoványkodva, hetekig kóborol fel-alá azon a partokon, hol fiókáit elrabolták. Vonzó és megindító jelenet az is, midőn a szülők a kicsinyeknek

uszóleczkéket adnak. Ilyenkor egyik gyöngéd és bohó tréfa a másikat éri. A kicsinyek fürge halként viczkándoznak a szülők körül, kik majd az egyiket, majd a másikat a levegőbe dobva, előlábaikkal labdaként felfogják; majd a hátukra veszik; majd pedig hanyatt fekve, mint az anya gyermekét, előlábaikkal gyengéden magukhoz szoritva, ölelgetik, dédelgetik, kivált, ha elfáradnak, sőt emberformán kedveskedve, valósággal csókolgatják őket.

Szép napfényes és csendes időben, több család a tenger partjaira vonul ki pihenni és szunyókálni. Ilyenkor aztán a benszülött vadászok szél ellenében óvatosan meglepve őket, rájuk rohannak és a fejükre s orrukra intézett bunkócsapásokkal ölik meg azokat, a melyek nem birnak elég gyorsan a hullámok mentő mélyébe visszamenekülni. A menekülni nem tudó öregeknek ilyenkor valóságos köny potyog a szemeiből és előlábaikkal szemeiket eltakarva, kétségbeesett nyöszörgéssel várják a halálos bunkócsapást. Továbbá vadászszák őket csónakokra ülve, a melyeken hosszu sorba oszolva, bekeritik őket és midőn a fáradtra hajszolt kalan lélekzetvétel végett felbukik, golyóval vagy nyillal szemen lövik őket, nehogy a drága prémet átlyukasztva, megrontsák. Fogják őket még a part közelében kedvencz játszóhelyeiken, felállitott hálókkal, vagy pedig a vadász másfél méter gömbölyded lyukakat vág a jégen s azok mellé hosszu sorban póznákat verve le, ezekre bőrből font kötelet függeszt. Ezen kötélről megfelelő csalétekkel ellátott hurok, vagy vidravas lóg a viz alá, melybe, ha a kalan beléakad, ezt a kötélre függesztett csengetyü azonnal jelzi és akkor a lesben álló vadász a vidrát késlekedés nélkül a felszinre rántja, nehogy az erős állat hánykolódásával a hurkot és kötelet elszakaszsza és elmeneküljön.

Sajátságos és megfejthetlen titka a természetnek az, hogy mennél értékesebb, szebb és tömöttebb bundát visel a kalan, annál vigyázóbb, éberebb és óvatosabb, mintha maga is tudná szőrméjének az értékét és keresettségét. Az ezüstfehérrel tarkázott vén vidrákat alig lehet elejteni, annyira éberek és óvatosak, mig ellenben azok, a melyeknek a bőre fakó, ritka és fénytelen, mintha sejtenék, hogy rájuk ugy sem vadásznak, alig hogy óvakodnak a vadászoktól. Ez bebizonyitott tény, a melyről Steller maga is több izben meggyőződött. Egy ezüstfehér szőrü vén kalanra ugyanis másfél hónapig lesett és vadászott, mig végre nagy nehezen, mindenféle cselfogást kipróbálva, nagyobb részt a véletlen segitsége folytán elbirta ejteni, ellenben a kopott szőrü és fiatalabb példányok minden félelem nélkül csónakja körül bukdácsoltak órák hosszán keresztül, olyan közelben, hogy majdnem az evezőjével elérhette őket.

Természetesen ugy ezeknek, mint a kékrókának és velük együtt az északi prémes vadaknak a vadászata nehéz fáradalmakkal, nélkülözésekkel, sok esetben pedig életveszedelemmel van összekötve . . .

Eltekintve attól, hogy a vadásznak mértföldekre és mértföldekre terjedő jég- és hófedte sivatagokat és rengetegeket kell naponként széles hóczipőin bebarangolnia, metsző fagyot és más egyéb nélkülözéseket türnie, mindennap készen kell lennie arra is, hogy meglepi a legnagyobb és legfélelmesebb ellenség, az északi tájak réme: a hirtelen kitörő hózivatar és az utvesztő köd, mely sokszor hetekig megüli átláthatlan fátyolával a tájat . . .

Ilyenkor a magányos vadász el van veszve! Mert a sürü ködben irányt és utat vesztve, nem talál vissza védő tanyájára és a hosszu ide-oda való bolyongásban vagy valami feneketlen hószakadékba zuhan, vagy pedig a hidegtől, fáradtságtól és éhségtől kimerülve, végre is a fagy martaléka lesz...

A hózivatar ellenben még a ködnél is rettenetesebb! Mert az orvul és váratlanul támad a mit sem sejtő vadászra. A nap egyszerre koromsötét éjszakára változik és a feltámadó orkán, mely a száz éves fenyő óriásokat gyenge nádszálként tördeli össze, minden élőt elsöpör és magával ragad, vagy pedig az özönnel hulló hótömeg maga alá temeti. A meglepett prémvadász hiába akar menekülni! A koromsötétségben nem lát egy lépésnyire se, a harminczöt—negyven Celsius foknyi rettenetes hideg csontját-velejét fagylalja... A sivitó orkán labdaként ragadja a gomolygó hótömegek közé, melyek perczenként két lábnyi magasan boritják a földet . . . és a mikor elbukik, olyan hótömeg zudul reá, mely alól nincs menekülés . . . a fagytól ellankadt embernek nincs ereje kivaczkolódni . . . és ott fagy, ott fullad meg a végtelen, fehér hótakaró alatt . . .

Ezekért a veszélyekért azonban kárpótolja a rengeteg erdő, az észak állatvilágának változatos képeivel s kárpótolja az emberhangtalan, fenséges magány, a melyet nem cserél fel semmivel a világon, a ki megszokta, mert csak annak magány az, a ki meg nem érti a természet örökké uj és változatos képeit, a melyek mozgó panorámaként vonulnak el a prémvadász előtt, ki egyszerre félre kanyarodva megáll, széles hóczipőin, mert a rengetegnek elcserjésedő szélénél a *mink-nyest*, vagyis a pékán (Mustela canadensis) csapázza a viburnum és arbutus bogyók után keresgélő hófajdok nyomait, közbe-közbe figyelve szemez és fülel a rengeteg buskomoran zugó mélye felé, honnan az erdei és fenyves foglyok fázó pityegése olvad belé a szél bus morajába.

Odább egy-egy hófedte tamarak-fenyőnek és a szomszédos kupresszusfának busongva hajló ágairól szikrázva porlik alá a hótömeg . . . Egy karcsu királynyest szökik ágról-ágra a toronymagas Lambert-fenyők és czédrusok törzsén villámsebesen fel-alá rohanó *fekete-* és *szürke ereteket* üldözve . . .

Kigyóként surran át a lombok összefonódott labyrintjain, madárként, mintha szárnya volna, szökell ágról-ágra és épp oly villámsebességgel czikázik fel-alá a mohos törzseken, mint a hajszolt mókusok és végre is egy remekül kiszámitott nyilgyors szökéssel majdnem röptében kapja el a rémületében egészen fejétvesztett, fáradtan lihegő mókusok egyikét . . .

A vadász szemei villognak az igazi vadászhévtől és gyönyörtől, a mint a mókus vérét mohón szivó királynyestre figyel, mert az egyszerre neszelni kezd és rövid előlábaival a fa mohos derekához támaszkodva, egész kigyószerü karcsuságában felegyenesedik.

A vörösbogyóju taxusfák irányában az erdő visszhangos ropogása hallszik. A fagyott hó csikorog, az águegyekre fagyott jégcsapok csendülve összeverődnek . . .

Egy falka jávorszarvas töri át magát a hótól roskadozó cserje tömkelegen és az alatt a dőlt vörös czedrus alatt vonulnak el, mely 40—50 lábnyi

hatalmas törzsével estében egy kanadai fenyőnek a főágára dől... melynek lombjai körül zöldesen szikrázó, vérszomjas szemek merednek a közeledő csapatra . . . s a másik pillanatban egy hatalmas test veti magát lezuzó szökéssel a vékony águegyeket késedelmesen csipkedő jávortehénre . . .

A csorda riadtan menekül tova a felhörrenő nyávogó orditásra . . . s gőzölgő vér festi pirosra a felturt havat, a *sarki hiuz* (Lynx borealis) pedig győzelmes kurrogással szivja, kortyogtatja az átharapott nyakütérből kiszökellő párolgó vérsugárt . . .

Egyszerre azonban riadtan kapja fel fejét és szemeit mérges szikrázással a szemközti boróka sürübe meresztve, vértől párolgó torkából haragos fuvás és vertyogás tör elő, mert a bokrok közül egy *carcajou* (Gulo luscus) dugja elő tömzsi, busa fejét és fogait vicsoritva, szimatol a friss vérszagra, mintha részt akarna követelni a még mindig vonagló prédából . . .

A carcajou azonban nem mer közeledni, hanem csak sunnyogva bujkál a bokrok között és éhvillogásu szemekkel lesi, mikor hagyja ott a hiuz az elejtett prédát . . . Jól tudja ő, hogy az az áldozatnak csak a vérével lakik jól, a többit nekik hagyja . . . s e közben lassan aláereszkedik a téli éjszaka ködfátyolos sürü sötétségével és visszhangverő néma csendjével, melyet csak a hóterhelte rengeteg fáinak a ropogása zavar meg, midőn egy-egy szétrepedő faóriás nagyot durran a fagytól . . .

Egyszerre azonban, mintha maga ez a ködfátyolos sötétség is elkezdene süketen üvölteni, olyan visszhangzó vonitás és csaholás veri fel a táj fagyos csendjét . . . Egy vadászó farkascsapat üvöltő kardala ez, mely száguldva rohan a menekülő jávorcsapat nyomába, a melyet hóvárából sikerült kizavarnia . . . A fagyos hó csikorgása, a fel-felüvöltő vonitások egyre távolabb, egyre enyészetesebben hangzanak el az éjszakában . . . mire a rengetegből, mint a daemonok kinhahotája, mint a fojtogatott ember sikoltásba fult hörgése, harsanik fel az *óriási uhu* (Strix virginiana) hajmeresztő jajongása, mely borzalmas hangokra, mintha maga az éj is megrémült volna, szorongó, kietlen csendesség ereszkedik a tájra... csak a távolból... a messze távolból, éjszak felől, hangzik a partokon megtörő tengernek a tompa morajlása . . .

E zajló morajba virradat felé az észak felé huzó hattyuk, sarki ludak és jeges réczék mélabus hangja olvad belé a magasból . . . Még szürke minden . . . csak a jégtáblák csillognak a haragos zölden zajló hullámokon . . . A hullámok tetején egy-egy drága prémü *kalan*, vagyis *tengeri vidra* (Enhydris maritima) ringatódzik, odább pedig egész csapat fóka kúszik fel lomhán az aszú tengeri füvel és jégtáblákkal boritott magaslatra . . . Gyanutalan nyujtózkodnak el vagy esetlenül csusznak-másznak ide s tova, mig közöttük és felettük rikoltozva, szállongnak az ébredező sirályok és osztriganyitogatók reggeli után keresgélve . . . de ez a békés csendélet csak addig tart, mig az össze-visszadőlt jégbuczkák és hóhalmok mögül egy csapat fókavadász nem tör elő, kik az esetlen lassusággal menekülő állatok nagy részét nehéz furkóikkal agyonbunkózva, valóságos vérfürdőt rögtönöznek a tenger eme keresett prémü lakói között . . .

* *
*

November elején, mikor mindezek az állatok felöltötték már becses téli bundájukat, kezdődik a prémvadászat ideje és a hires Hudson-bay társaság, valamint az amerikai prémtelepek vadászai, trapperei, vadfogói és voyageurjei kezdenek utra és a vadászatra készülődni a jeges tengerpartok, a hófödött lapályok és a téli mezt felöltött végtelen rengetegek mélye felé . . .

De, hogy is ne, mikor a végtelen területeken elszórt beváltó állomások, váracsok, telepek , bármily mennyiségben hozzák is a prémeket, készségesen átveszik, mert ugy az amerikai, mint az orosz, angol és német piaczokon, a prémáru egyike a legkeresettebb czikkeknek. Egy-egy darab hibátlan tengeri vidrabőrért, mely különösen Chinában nagyon keresett czikk, 1800—3000 korona mesés árakat fizetnek, a ritka és szintén kevés számban vásárra kerülő kék- vagy ezüstróka-gereznáért pedig 1000—1500 koronát is elkérnek és hogy egy ezzel bélelt bunda minő rengeteg értéket képvisel, azt legjobban mutatja az orosz czárnak a londoni világkiállításon sokaktól megbámult és megirigyelt bundája, mely circa 68.000 koronára volt becsülve . . . Ellenben egy keresztes róka-bundáért 80—90 koronát, egy pékánért 28—40 koronát, a nyestéért 25—30 koronát, a fouterauért 15—20 koronát fizetnek, a vidraprémért pedig, mely szintén igen keresett czikk, hüvelyenkint 1—2 koronát is adnak szépsége és minősége szerint. Egy szép hiuzbőr szine, rajza, tömöttsége és nagysága szerint 8—25 koronát, egy kasztorbőr 3—10 koronát ér, ellenben a valamikor annyira keresett és drága hermelin-prém ma már az európai piaczokon alig számit valamit, csakis Chinában veszik és kedvelik.

A mi magát a Hudson-bay társaságot illeti, ezt a társaságot Ruprecht herczeg, a szerencsétlen Pfalzi Frigyes fia és I. Jakab angol király unokája alapitotta többedmagával... és sokáig félelmetes versenytársa volt neki a Mackenzie által alapitott Északnyugati társaság, a melylyel, sok versengés és valóságos harczok után, végre egy társasággá olvadt. Volt idő, mikor 60—80 ügynököt, 70—100 tolmácsot, 1250—1500 vadászt és trappert is tartott zsoldjában s voltak évek, mikor tiszta nyereségeként 2,259.994, sőt 6,666.224 koronát fizetett ki részvényeseinek, hivatalnokai között pedig jutalékként 756.170 koronát osztott szét. Vadászai mellett, természetesen a territoriumán és az a körül lakó különböző indián törzsek is ennek a társaságnak 166 kereskedelmi telepén váltják be a prémkészletüket és midőn a beköszöntő tavasz megszabaditja a tavakat és folyamokat nehéz jégpánczéljuktól, akkor az összes prémkészlet nehéz fáradtsággal a Hudson-öböl melletti York-, vagy Moose-telepre, onnan pedig Montreálba vagy Vancouverbe és innen lesz aztán Londonba, Párisba, Lipcsébe és Amsterdámba elszállítva . . .

Ez dióhéjba szoritott története ennek az egész világot áthálózó, hatalmas prémtársaságnak, melynek kiterjedésével csak a szibériai prémkereskedés vetekedhetik és hogy mily fáradalmakkal és nehézségekkel jár a szállitás, azt mutatja az, hogy a legtávolabbi telepekről egy-egy szállitmánynak a főtelepre való szállitása sokszor két-három évig is eltart. Mert a szállitás az uttalan rengetegeken, lapályokon, fenyéreken, hegyeken és völgyeken át, hol lépten-nyomon óriási tavak, rohanó folyamok, zuhatagok gátolják a haladást, végtelen lassan megy, mikor pedig beköszönt a tél zordon fagyával és több

méter magas hóleplével, akkor minden utazásnak és szállitásnak vége . . . és csak azok az edzett-testü és bátor szivü vadászok merészelnek skiffeken és hóczipőkön ennek a végtelen és iránytalan hó és jégmindenségnek merészen neki vágni, kik életük javarészét ennek veszélyeivel és fáradalmaival küzdve, ebben töltötték el.

A vadászatra és a hosszu utra készülődés a vadászoknak nem sok idejüket veszi igénybe, mert vastag gyapjutakarójukat kétrét összehajtva, beletesznek egy hétre való szárított hust, vagy indus módra készitett pemmikánt, egy kis üstöt, egy czinpoharat, teát, sót, dohányt és néhány könnyü aczélcsapdát, azután a takaró négy sarkát összecsomózva, átkötik és vállaikra vetik. A puskán és töltéseken kivül magával visz ujabb időben egy zacskó gyujtószert és aczélt, kovát, taplót s késével és szekerczéjével övében, hóczipőin neki indulva, egyik a rengetegeknek, másik a hegyeknek tart, a harmadik, negyedik pedig a mocsaras ingoványokat, folyókat vagy tengerpartokat keresi fel egyesben, vagy többedmagával, a szerint, a mint azt az egyes vadak természete, vagy a vadászat módjai kivánják.

Hóczipőin egyes helyeken szélgyorsan siklik tova a magas hórétegeken, más helyeken csendesen ballagva, a havat kutatja éles szemével, hogy nem akad-e valahol valami vadnak a nyomára? A folyók s tavak partjain, hol a hódoknak gátjai és galyakból font kunyhói állanak, csalétekkel ellátott s fából ácsolt hódfogókat állit fel, a csuszkálóknál pedig ráles a vidrákra, de bármi vadra fogja is a fegyverét, rendesen szemén lövi a vadat, hogy prémjében kár ne essék, azután bőrét lerántva, saját egyszerü és gyors módja szerint, kikésziti és ha az állat husa ehető, hát estéli tanyahelyén azt is elfogyasztja . .

Ha nyestnek, pékánnak vagy efféle szőrmésnek akad a hóban nyomaira, szekerczéjével levág néhány fiatal fát és azokból egy csomó, körülbelül méternyi hosszu czövekeket farag és azokat hosszukásan tojásdad félköralakban leveri a földbe. Ebbe a keritésforma czövekelésbe — mely mindig az illető vad nagyságához van mérve — ennek körülbelül csak kétharmada fér bele, hogy ne tudjon benne megfordulni és a nyilásban keresztbe tesz rajta egy rövid tuskót, azután pedig levág egy fát és letisztitva róla az ágakat, ezt vele feltámasztja. A csalétek, mely többnyire szárított husból, bőrkés szalonnából, egy-egy mókusból, vagy a nyestfélék által kiválóan kedvelt fogoly, vagy hófajd fejből áll, egy botocska alaku fapeczek végére van erősitve, a melylyel a nyilás nehéz tuskója olyanformán van megtámasztva, hogy ha a csalétket a vad megrántja, hát a rajta nyugvó fatörzs ráesik és agyonüti. A csapdát aztán végül a vadász befedi fakéreggel, galyakkal vagy hóval; csak a nyilást, vagyis a bejárót hagyja szabadon, azután tovább ballag és egy uj nyomnál ugyanezt ismétli, ugy, hogy egy gyakorlott vadász napjában negyvenöt-ötven ilyenforma csapdát is elkészit . . .

Ellenben, ha kettős rugóju, fognélküli s a mi patkányvasunkhoz hasonló aczélcsapdáit akarja használni, ezeket a havon fesziti ki s csalétekkel bőven ellátva, hóval betakarja és a csapda lánczára valami nehéz czölönköt, vagy

tuskót akasztva, minden nyomot elsimit körülötte, hogy a vadak meg ne érezzék. A csapda rendszerint a vadnak lábait fogja meg, midőn ki akarja a csalétket a hóból szabaditani és ha magával czepeli is a könnyü vasat, messzire nem hurczolhatja, mert a kölöncz nehéz s a hóban megfeneklik, vagy pedig a fák, bokrok és gyökerek közt mihamar fennakad. E csapdák könnyüségük daczára oly erős rugókkal vannak ellátva, hogy nemcsak a farkast és rókát, hanem a wolwerént és a hiuzt is megfogják és egy erős ember csak nagy erőfeszitéssel birja kétfelé nyitani . . .

Az ilyenformán felállitott csapdákat a vadász rendszerint vagy még az nap alkonyat tájban, vagy másnap reggel keresi fel, hogy zsákmányát összeszedje. Néha azonban nagyon szomoru meglepetés éri, mi akkor történik, ha egy ravasz wolwerén akad a nyomába, ez és a sarki rókák, mint már elmondtuk, kilopkodják csapdáiból a vadat.

A prémvadászok élete nagyon nehéz és fáradtságos volta mellett, igen gyakran keserves csalódásokkal jár, de másrészt, mivel a szabad természetet testtel-lélekkel szeretik, ez fenséges nagyszerüségével bő kárpótlást nyujt nekik a kiállott fáradalmakért. Hosszu, fáradtságos utakat kell nekik tenni, nyakig érő hóban, uttalan rengetegekben, hótól roskadozó, sürü bokorszövevények között; nagy batyuval a hátukon hegyeken, völgyeken, jégbuczkák között, össze-visszadőlt fatörzseken vastag ruházatban, fegyverét, mindenét magával czipelve, mikor aztán nyomra lel, neki kell állnia a fadöntésnek és csapdakészitésnek és midőn ebben rogyásig kifáradva, meglepi a közelgő est homálya, alkalmas éjjeli tanyahely után kell néznie és ujra nehéz munkával pihenésre kell készülődnie . . .

De mindezekért kárpótolja őket a rengeteg . . . a leirhatlanul szép, hallgatag és téli mezében annyira fenséges rengeteg! . . . A kétszáz lábnyira felnyuló, hatalmas fenyőkolosszusok, czyprusok, taxineák hótól roskadozó, sötétzöld ágaikkal, melyeknek komor homályában sajátságos bus morajjal panaszol a szél és midőn elhallgat, a beálló mély csendet csak a fagytól repedező fák ropogása, a jégcsapok csengése és néha-néha egy-egy mókus fütyülő kiáltása töri meg . . .

Ez az élettelen magány, ennek hangtalan és szivszoritó csendje, a rengeteg zordon, fagyos nyugalma, az elhagyatottság és a teljesen önmagára utaltság érzetével, oly nyomasztón és különösen hat a lélekre, hogy egyik-másik vadász nem is birja ki soká, ellenben La Ronde, Florimont, Cheadle, Rits, Rosesbois és a többi hires prémvadászok annyira vágyódtak utána, hogy alig várhatták már a mindent betakaró hólepel és a vadászidény kezdetét . . . és midőn leszáll az éj . . . egy óriási fenyőnek védő ágai alatt, vastag takarójába burkolódzva, a vadász illatos fenyőágakból rakott nyugalmas fekhelyére telepszik. Lábainál hatalmas máglya ég, jól megrakva, hogy egész éjjel lobogjon és lángoljon . . . A fényesen lobogó lángokba merengve, kurta pipáját sziva, hallgatja, mig csak el nem alszik, a tüz ropogását és az éj rejtelmes hangjait, . . . melyekbe koronként a farkasok távoli éhüvöltése, a hiuz vertyogása és az uhuknak borzalmasan hahotázó jajongása bődül bele . . . De

ezek az ismert hangok mind nem zavarják őt . . . csendesen elalszik fekhelyén . . . lábainál fényesen lángolva ropog a tüz, feje fölött pedig kavargó füstoszlop és az olvadó hó párás gőze emelkedik a hófelleges sötét éjszakai égboltozat felé csendesen, altatóan és fenségesen . . .

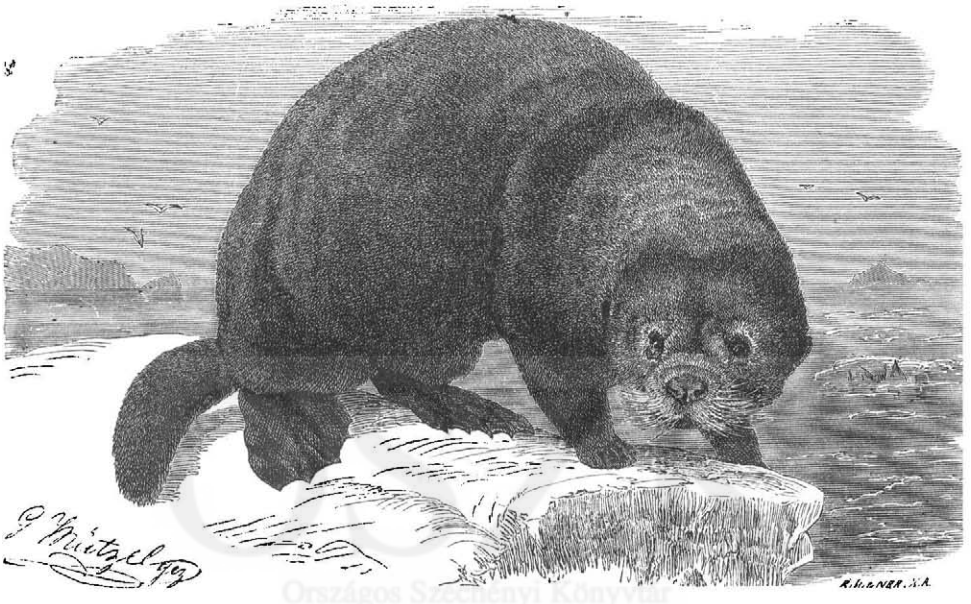

A Kalan.

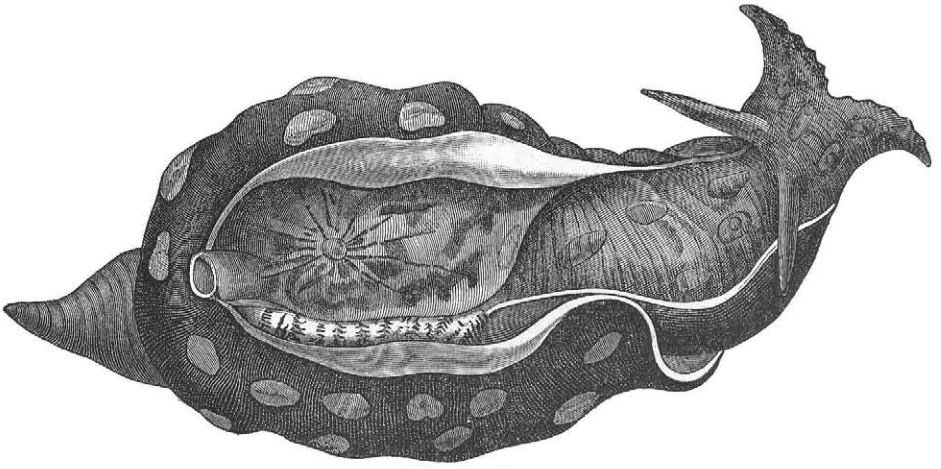

Aplysia depilans.

Az állati mérgek hatása.

Ha Lollia Paulina, Locusta, Messalina, Cleopátra, Toffana, a Borgiák, a Ferrarák, Listius László, Brinvilliers marquisnő, szóval a régi és ujabb koroknak ezek a hirhedt méregkeverői, ha csak tizedrésznyire ugy ismerték volna a kigyó és egyéb állati mérgek hatását, mint azok ma ismerve vannak, ugy meglehetős számu áldozataiknak a száma bizonyára megszázszorozódott volna! . . .

Toffana asszony nem készitette volna a hires Aqua Toffanát, a melyet gyengéd hangzatossággal Aqua di Perugiának, vagy Manna di San Nicolao di Barinak is neveztek, Ozanari szerint arsenicumból vagy körisbogár kivonatból, továbbá Brinvilliers marquisnő se fordult volna az arsenicum, rézsulfid és higanysókhoz, ezekhez az otromba ásványi mérgekhez, melyeket áldozatai testéből, még az akkori nagyon simplatudásu vegyészek is a legegyszerübb chemiai experimentumok segélyével kanálszám szedegettek elő . . .

Az ó-kor bürökitala, a mostoha anyák aconituma, az olasz szépségeknek megunt szeretőiket másvilágra küldő belladonnája és mandragórája nem mindig öltek biztosan. Locusta, Lollia Paulina és Messalina már kissé jobb nyomon haladtak, midőn az állati mérgekhez fordultak, csakhogy az Aplysia depilans nevü tengeri kagylóból szürlézett mérgük még nem elég raffinált módon lehetett elkészitve, vagy talán kellően adagolni nem tudták, mert nem mindig hatott kedvük szerint, vagy ha hatott is, hát az áldozatoknak hosszu kinlódása, rettenetes fájdalom ordítása a félvárosnak tudtára adta, hogy meg vannak mérgezve és megfelelő ellenszerekkel ki lehetett ragadni őket a halál torkából . . .

Állitólag Borgia Caesar és hozzá mindenben méltó hatalmas pártfogója, egy indiai orvostól nehéz aranyak árán vásároltak egy olyan gyorsan

ölő és biztos hatásu mérget, mely az áldozat testében semmi látható és kideríthető nyomot nem hagyott maga után. Ezt a mérget nem kellett beadni, hanem a vérre hatott. Egy véletlen csekély kis karczolás, akkora csak, mint egy jó balhacsipés . . . és az illető menthetetlenül veszve volt.

Ezt a véletlent Borgia Caesár és pártfogó apja nagyon ügyesen tudták irányitani, mert Borgia Caesarnak volt az a történelmi nevezetességü oroszlánfejü gyürüje, melylyel lekötelező mosolygással „barátságos" kézszoritásokat osztogatott.

Ez a gyürü egy tátottszáju oroszlánfőt ábrázolt smaragd szemekkel, rubin nyelvvel, a főnek azonban olyan hegyes és finom fogai voltak, hogy kézszoritás közben az illető kezét „véletlenül" megsértették, a nélkül, hogy észrevette volna. De ez a parányi kis karczolás menthetetlen utlevél volt a másvilágra! . . .

Nagyhatalmu pártfogójának, a közhit szerint apjának, pedig a Vatikán egyik vendégfogadó termében volt egy hires szekrénye, mely tömve volt művészi ritkaságokkal és más efféle unikumokkal, melyeket vendégei, köztük azok a „nem szeretem", vagy „alkalmatlan" személyek is, a kiktől szabadulni akart, midőn kellőkép megcsudálták, a házi gazda, vagy Borgia Caesar felszólitotta az illetőket, hogy nyissák ki a szekrényt és nézzék meg közelről az illető műremeket . . .

A milyen ritka munkáju volt a szekrény, szintén olyan művészileg volt készitve fantasztikus alaku kulcsa is, csakhogy azon *„a lakatos hanyagságából"* egy le nem reszelt, hegyesen kiálló szilánkocska maradt, mely a kulcs elforditása közben az illető tenyerét könnyedén megsértette, de ez a jelentéktelen kis karcz elég volt arra, hogy az illető mihamarébb, minden gyanus tünet nélkül, a másvilág lakója legyen . . .

Hanem: „quis quid peccat, in eo punitur!" Borgia Caesart is elérte a Nemezis, mert őt is egy ismeretlen, de rettenetes hatásu méreggel mérgezték meg. Egy Carneval-féle ünnepély alkalmával — ellenségei, ismerve a szépnem iránti féktelen szenvedélyét, egy feltünő szépségü nőt juttattak látkörébe, kinek oly hevesen kezdett udvarolni, hogy az, midőn egy kissé merészebben ölelte meg a szokottnál, erényes felháborodásában a hajából kirántott tűjével karjába szúrt.

Hanem hát Borgia Caesar nem hiába járta ki a világ legnagyobb méregkeverőinek az iskoláit, mert karjának a jelentéktelen szurásból eredő heves fájdalmaiból s egyéb más jelekből, még elég korán megsejtette, hogy megmérgezték. A gyors segély és nagy tudománya daczára a mérgek és ellenmérgekben, mégis csak annyira vitte, hogy életét megmenthette ugyan, de tiz évig pokolbeli kinok közt nyomta az ágyat s évenkint a mérgezés forduló napján kinjában tajtékzott és őrjöngött. Ezen 10 év alatt bőre ötször hámlott le — azaz megvedlett, mint a kigyóké — és egész teste épp olyan foltos lett és maradt örökre, akár a párduczé s a délczeg, hóditó lovagból, egy támolygó, rokkant aggastyán lett.*

* Hope dr. Toxicologia animal.

Az a menthetetlen halálos méreg, mely az oroszlánfő fogaira és a kulcs hegyes szilánkjára volt edzve, nem lehetett más, mint valami tropicus kigyóméreg. Mert ez és az egyéb fajta állati mérgek, minden mérgeknek a királyai! Más méreg nem hathat oly parányi mennyiségben annyira halálosan, mint ezek! Továbbá a kigyómérgek 10—15 évig is megtartják teljesen öldöklő hatásukat, azért a hottentották és több amerikai- és afrikai-, indus- és négertörzsek megszáritva teszik el a kigyók méregmirigyeit s alkalomadtán feloldva, a nyil és lándzsa hegyeknek a bekenésére, vagy pedig az ugynevezett nyilméregnek a készitéséhez használják, mely méregnek főható anyagát szintén a kigyóméreg képezi.

Már maga a természet is az óvakodás visszarettentő Kain jegyével bélyegezte meg alakjukat, mert a mérges kigyók pillantása ijesztőn vad és alattomos, szembogaruk függélyesen metszett, mint a macskáé, lapos fejüket a méregmirigyek szivalakura duzzasztják, farkuk pedig nem fokozatosan, hanem a vastag testhez aránytalanul egyszerre vékonyul el s legtöbbnyire rétesformán összekunkorodva, emelik fejüket támadásra, miközben tátott szájukból kivillanik a hosszu, párosan görbült méregfog. A Cobra di Capello kigyónál pedig a nyaktáji bordák a többinél hosszabbra vannak fejlődve s midőn ezen bordáikat felemelik, nyakuk ennek következtében pajzsformán kiszélesedik, miért is a görögök az ilyeneket pajzs-kigyónak (aspis) nevezték.

Ezek az ismertető jelek azonban koránt sem megbizhatók, mert vannak fajok, a melyek alakjukra nézve egészen a méregtelen kigyókhoz hasonlitanak. Ezt a leczkét Jávában életével fizette meg egy hajóskapitány, ki egy ártatlannak látszó kigyót megmarkolva, annak marásába tiz percz alatt belehalt, Dumeril pedig, ki egész életét a kigyók tanulmányozásának szentelte, egy viperafajnál szintén tévedett és majdnem életével fizette meg ő is tévedését.

A mérget a felső állkapocs két oldalán fekvő ágas-bogas alaku mirigyek termelik, melyek egy-egy csatornácskával összeköttetésben vannak a felső állkapocs végébe ékelt két tűhegyes, szintén csatornás, vagy lyukas méregfoggal. Ezek a fogak mozgékonyak s a nyugvás pillanatában zsebkésnek a pengéi formán feküsznek az inyhus között, a harapásnál azonban rugógyorsan kiegyenesednek. Ezen mozgás szülte feszülés és nyomás, valamint a kigyó akarata következtében a harapás pillanatában a mirigyekben levő méreg a csatornákba és innen a fogak csatornáin, vagy lyukain át a sebbe lövellődik . . .

A kigyóméreg Bollinger, Albertoni, Fontana, Fayrers, Taylor, Pravy, Dumeril, Wilson, Christison, Gauthier és Halfold vizsgálatai szerint egyes fajoknál tiszta és átlátszó, másoknál kissé zavaros, de valamennyinél nyulós, kissé zsiros tapintatu, fehéres, sárgás, vagy gyengén zöldes folyadék, összetételét és alkatrészeit azonban teljesen nem sikerült kideriteni, mert daczol minden chemiai tudománynyal. A fentnevezett tudósok szerint valami fejérnyenemü, valami savas és még *valami öldöklő* alkatrészből áll, mely beszáritva, hatását még évek multán is megtartja és ujra feloldva, a belemártott tü, nyilhegy vagy tőrnek a legcsekélyebb karcza is menthetetlen passe partout a másvilágra! . . .

Mitschell, Gibbs, Armstrong, Reichert ujabb vizsgálatai szintén meg-

erősitették, hogy a kigyóméreg kémhatása savas és hatóanyagát a globulinhoz és peptonokhoz közel álló fehérnyenemü anyagok, minők az echidnin, viperin, crotalin, acantophin és hoplocephalin, stb. alkotják, melyek Briegel és Fränkel szerint ugyanolyan mérges toxalbuminok, vagyis ptomainok, mint a milyeneket némely pathogen bakteriumok készitenek . . .

Helyes! Ez a megfejtés nagyon kielégitene mindenkit, ha még megfejtené azt is, hogy miből állanak azok az echidninnek, viperinnek, crotalinnak stb.-nek nevezett részek is, melyeknek elképzelhetlen kis mennyiségü paránya képes egy embernek minden csep vérét halálosan felbomlasztani?! . . .

Ezt a mérget, éppen mivel oly parányi mennyiségben is öldöklőleg hat, a kigyók aránylag igen csekély mértékben termelik, mert egy 6—7 lábnyi hosszu csörgö-, vagy lándzsa-kigyónak és a hatalmas Lachesis mutá-nak a méregmirigyei sem tartalmaznak belőle öt-hét cseppnél többet, de ezzel ugyanannyi száz embert meg lehetne halálosan mérgezni . . .

Indiában és Ázsiában évenkint 10—20.000-re, Dél- és Észak-Amerikában 7—8000-re, Ausztráliában 4000-re, Afrikában 6—7000-re és Európában pár százra lehet átlagosan, az ismert és ismeretlen esetekkel együtt a kigyómarás s egyéb állati méreg következtében elhaltak számát tenni.

E megdöbbentő nagy számok már ősidőktől kezdve kényszeritették az emberiséget, hogy e mérgek, kivált a kigyóméreg ellen hathatós ellenszereket keressenek.

A vegytan elméletileg meg is találta ezt az ellenszert, mert a görebekben és eprovettákban a szemüveges, a bungarus, a lachesis kigyó mérgét a Kalium hyperoxyd vizes oldata megsemmisiti, de ez egészen hatástalan marad még akkor is, ha mindjárt közvetlen a marás után a sebbe öntik!

A Kalium hypermanganicum 5%-os, az Acidum chromicum 1%-os oldata, továbbá a salétromsav, az ammoniák, a brom- és jódsók oldatai azonnal a sebbe öntve, több esetben segitettek, de nem mindegyiknél, — igy tehát megbizhatlanok, — e szerint érvényben marad az a régi igazság, hogy a kigyómarás ellen egészen biztos szerünk, még mai nap sincsen!

Az indusok, négerek, indiánok, creolok és az ültetvényesek által dicsért és használt Aristolochia serpentária, Polygala senega, Mikania Huaco, Argemone mexicana, Euphorbia prostata, Cephaëlis Ipecacuanha, Bignonia és Jacaranda-fajok s nálunk a Ruta graveolens, Dictamnus albus, a Gentiana lutea nedve, vagy főzete nem mindig megbizható, részint azért, mert mire ezt a növényeket megszerzik, nedvét kipréselik, vagy megfőzik, addig a kigyóméreg már erősen a vérbe hatolt, részint pedig azért, mert mindenféle más körülmények és jelenségek állhatnak be, melyek ezek hatását megsemmisitik.

A kigyókövek,* melyeknek hatásáról annyi csodás mese forog közszájon, Blyth szerint, porozitásuknál fogva hatnak, azaz ezen tulajdonságuknál fogva gyorsan magukba szivják a sebbe hatolt mérget, nem egyebek megszenesitett szarvasaggancs, csont és krétából készült mészkemény lyukacsocs külemü keveréknél. Ebben az állitásában azonban Blyth téved, mert Indiában vannak

* Bővebb leirásuk a szerzőnek: „Őserdőkön tengereken" czimü művében.

majdnem a türkizkőhöz hasonló kék- és zöldszinü kigyókövek, sőt vannak vörösesbarna szinezetüek is. A kékek és zöldek a legritkábbak és hatásuk minden esetben biztos! . . .

Afrikában vannak az ugynevezett kigyóméreg doktorok,* akik szavahihető utazók és tudósok állitásai szerint, valóságos csudákat művelnek gyógyitásaikkal és a legkétségbeesettebb esetekben is mindig segitenek. Ezek, ép ugy, mint egyes afrikai négertörzsek, magukat és gyermekeiket először csak nagyon gyenge mérgü, azután fokozatosan mindig erősebb mérgü kigyókkal maratják meg, vagy oltatják be magukat ezek mérgével és egy titkos összetételü nedvvel, hogy a kigyóharapások ellen magukat immunissá tegyék és az igy beoltott embereknél nem volt rá eset, hogy a legerősebb mérgü kigyó harapásától elpuszultak volna.

G. A. Farini emliti és a londoni természettudományi társaság előtt be is mutatta a Kalahari pusztában tenyésző N'aubu nevü gyiknak a fejét, (többet nem tudott belőle szerezni), hogy annak megszáritott pora a sebbe hintve, minden kigyómarást meggyógyit. Több esetnek maga is szemtanuja volt és valamennyi néger mind megerősitette azt, hogy a N'aubu pora minden kigyómarást meggyógyit; miután maga is oly mérges, hogy marásával embert és állatot megöl.

Ezek volnának a kigyóméreg eddig ismert ellenszerei, mely alkalommal felvethető méltán az a kérdés, ha az előbb emlitett Kalium hyperoxyd a görebekben és eprovettákban megsemmisiti a kigyómérget, miért nem semmisiti meg ugyanakkor annak romboló erejét az emberi szervezetben is? . . .

Itt áll meg minden vegytani tudomány s szerintem ez a kigyóméreg Achilles sarka és rejtélye!

Mert, ha a vegytan a mai, mondhatni majdnem a tökély fokán álló tudományával nem tudja a méreg alkatrészeit s ennek megfelelőleg ellenszereit is kideriteni, akkor erre talán századok folytán sem lesz képes és ez is egyike marad azoknak a megfejthetlen titkoknak, melyeknek rejtélyét a természet magának akarja megtartani!

Ezt a rejtélyt növeli még az is, hogy a kigyóméreg nemcsak a vérre, de a gyomorra is hat, mert bevéve csak ugy halált okoz, mintha külső sérülés utján a vérbe jut . . . Egy ideig azt hitték, hogy a gyomorra nem ártalmas, mert Blyth azt állitotta, hogy Indiában látott egyes kigyószeliditőket, kik a szemüveges-kigyó méregcseppjeit egész élvezettel felszürcsölték . . .

Ez lehet! Oka azonban abban rejlik, hogy a felszürcsölt méregadag nem volt a gyomorra halálos mennyiségü, vagy pedig az illető hozzá szokott már, mint a morphium evő a morphiumhoz.

Hitték továbbá azt is, hogy egyes faj melegvérü és gerinczes állatoknak, mint szorgalmas kigyópusztitóknak, a szervezete ellentáll a kigyóméregnek, mint az európai sündisznó, a görény, a kigyászó sas, továbbá a Kapföldi titkár madár (Gypogeranus serpentarius) és egyes Mungo-, Viverra- és Ichneuman-fajok.

* Szerzőnek: „Őserdőkön tengereken" czimü művében. A „Kigyóméreg és doktorai" czim alatt kimeritően vannak ismertetve.

Ez a hit azonban téves, mert ezek valamennyien ép ugy belevesznek a mérges kigyók harapásába, mint más állatok, hanem mivel a természet ezeknek a pusztitására rendelte őket, hát adott nekik olyan ügyességet, gyorsaságot, olyan védő toll-, szőr- vagy tüskemezt, hogy a mérges kigyók ördögien gyors támadása ellen sikeresen tudnak védekezni.

Én magam láttam egy sündisznót és egy kigyászósast* a viperamarásba belepusztulni, De Molle pedig Martinique szigetén egy odatelepitett titkármadarat látott, mely rettenetes görcsök és rángatódzások között mult ki egy lándzsakigyó marásától.

Nemcsak a melegvérü, hanem a hidegvérü kigyók, békák s halak is elpusztulnak, sőt, még a gerincztelen, vagyis a fehérvérü állatokra is halálos a kigyóméreg hatása, csakhogy ezeknél lassubb vérkeringésüknél fogva, hosszabb idő letelte után állnak be a halálos tünetek.

Az a kérdés pedig régen meg van oldva, hogy az erősebb mérgü kigyó harapása a gyengébb mérgüt megöli, sőt vak dühében a saját testét véletlenül megmaró kigyó is belepusztulna a saját mérgébe — ha mérge a testébe jutna, de ez azért nem történik meg, mert a méreg sebbe jutásához a kigyónak a nyomás mellé, még a saját akarata is szükséges, és bármilyen vak dühvel vagdal is maga körül, mihelyt a saját testébe érzi a fogait, rögtön visszarántja a fejét s a mérget nem lövelli a sebbe . . .

Európának circa huszonöt kigyófaja közül hét faj mérges s ezek közül öt faj a Vipera-félékhez, kettő pedig a Halysok- és Coclopeltisekhez tartozik. Ezeknek mérge sok esetben nem okoz halált, de annyi mindenféle fájdalmas tünet lép fel és ujul meg időnként a gyógyulás után, hogy az illetők keservesen szenvednek bele . . .

A kigyóméreg hatását fokozzák a megmart egyén szenvedélves véralkata, a forró napok, felhevült állapot, a kigyó vénsége s a méregmirigyek tellettsége, ellenben szeliditik a phlegmaticus véralkat, hideg időjárás, a kigyó fiatal volta, vagy, ha előzőleg méregmirigyei a marás következtében kiürültek és végre a segély és ellenszerek gyors alkalmazása.

Fájdalom, ezek a körülmények a tropicus égövek alatt alig használnak valamit és csak az európai mérges kigyóknál jöhetnek tekintetbe, s mindezek daczára mégis számos haláleset fordul elő, ahol nem segit semmiféle ellenszer és tudomány, mint a következő esetből láthatni:

„Egy Hörzelmann nevezetü kapa-kaszakerülő csavargó, több izben kérkedett Lenz, a hires német ophiolog előtt azzal, hogy apjától olyan erőt és varázsmondatokat örökölt, hogy a mérges kigyók nemcsak messze elkerülik, de csipésük reá nézve teljesen ártalmatlan. Egy izben meglátogatta Lenzet, ki jól berendezett viváriumában mindig nagyobb számu kigyót tartott észlelés czéljából, s midőn a tudós megmutatta neki kigyóit, hogy ő is megmutassa mennyire nem fél azoktól, mielőtt Lenz megakadályozhatta volna, belenyult a viperák szekrényébe s az ott csendesen fekvő homoki viperák közül egyet dere-

* Szerzőnek: „Őserdőkön tengereken" czimü müvében a „Kigyók és sasok küzdelme" czim alatt részletesen van egy ilyen párharcz leirva.

kánál fogva kikapott s magasra emelte, miközben néhány zagyva, érthetetlen szót — szerinte varázsigét — mormogott. Lenz ijedtében egészen megmerevedett, mert a kigyó erősen tekergett, sziszegett, s ádáz, dühös pillantással meredt Hörzelmannra. De ez, minderre nem ügyelve, a kigyó fejét szájába kapta és ugy tett, mintha a kigyót nyálával itatná. Azonban pár másodpercz mulva gyorsan kikapta szájából s elkáromkodva magát, visszadobta helyére, miközben párszor véreset köpött. Néhány pilanat mulva azonban arcza rohamosan égni, vörösödni kezdett, szemei pedig mint egy dühöngőnek szikráztak s forogtak és rekedt hangon dadogta: „Az egész tudományom nem ér egy fagarast. Varázskönyvemmel csunyán megjártam!!!" Lenz először komédiának, majd hányavetiségnek vette a dolgot, mert Hörzelmann nem akarta a marás helyét megmutatni és minden segélyt konokul visszautasitott, de majd erős fájdalmakról panaszkodva, kijelentette, hogy a kigyó nyelvét egészen hátul harapta meg, s azt mondta, hogy haza megy, hol biztos szere van a kigyóméreg ellen, s a kinált olajat visszautasitva, szilárd léptekkel kalapjáért a fogas felé ment, de egyszerre tántorogni, ingadozni kezdett és összeesett. Eszméletét azonban nem vesztette el, mert bár igen halkan, nehezen, de egészen értelmesen beszélt, hanem arcza egészen a kicsattanásig izzó pirban égett, tekintete pedig mindinkább törtebb és bágyadtabb lett. Halkan, töredezve egy vánkost kért a feje alá, mert ugymond: feje nagyon nehéz és erősen szédül. Egy kényelmes karosszékbe fektették tehát, hol megtámaszkodhatott, s e helyzetben csendesen maradt pár perczig. Miután aznap szilárd táplálékot nem evett, először mardosó éhségről, majd kinzó szomjuságról panaszkodott, de midőn vizzel kinálták, irtózva fordult el attól, s kérte a körülállókat, hogy kössék fejét jó szorosan a szék támlájához, mert ugy érzi, hogy darabokra fog szerteszét szakadni; majd setétségről, s ebben szemhasogató zöld villanásokról panaszkodott, miközben feje egyszerre csak lehanyatlott, hörögni kezdett, azután vége volt. E jelenet tanui megrendülve s megdermedve álltak, mert e rémjelenet alig tartott 15 perczig s noha a halál után minimum 4—6 óra kell, hogy a test kihüljön, Hörzelmann teste 10 percz mulva kőmerev és jéghideg lett s a következő reggelen (az eset délután 4—5 óra között történt) a testen nagyfoku feloszlás s puffadás jelei mutatkoztak, a homlok, szem, orr, jobb kar és czomb erősen zöldes-kék, a nyelv pedig óriásilag kidagadva a szájból, egészen fekete szinü volt."

Ez a leirt borzalmas eset egy európai kigyó mérgének a hatása volt s noha a sebbe és a vérbe a méregből nem juthatott több, mint amennyit átlag két finom tü hegyével fel lehet valami nyulós folyadékból egyszerre mártani, mert az európai kigyók méregfogai átlag 3—5 milliméter hosszuak, s a harapás szintén alig 3—6 milliméter hosszu páros karczot okoz, tehát a hajszálnál is vékonyabb csatornán a méregnek jóformán alig látható parányа kerül csak a vérbe!

Mennyivel rettenetesebb s bomlasztóbb a hatás a tropicus kigyóknál, melyeknek méregfogai 1—2, sőt 3 czentiméter hosszuak, élesek, hegyesek, mint a legfinomabb angol varrótü, keményck, mint az aczél, s méregcsatornájuk is tehát jóval bővebb, s igy a nagyobb sebbe nagyobb mennyiségü mé-

reg ömlik, mely azután az áldozat egész vérét rémesen rövid idő alatt teljesen szétbomlasztja, elerjeszti! Aki látott valaha vérmérgezést és ennek symptomáit, az megközelitőleg — de csak megközelitőleg — némi fogalmat tud alkothatni arról a leirhatlan kin és szenvedésről, mely az áldozatnak még csontját s velejét is megrázza, mert a fent leirt eset kivételes módon, kinok, görcsök és vonaglások nélkül ment végbe . . .

A kigyókon kivül vannak még gyikok, békák, halak, férgek, pókok, rovarok, csigák, kagylók és puhányok, amelyek méregtertalmu fogazatuk, fulánkjaik, tüskéik, váladékuk, vagy husuk élvezete által halált, hosszantartó betegségeket, rosszullétet vagy heves gyulladásokat okoznak.

Már a régi egyptomiak a *szarvas viperát* (Cerastes cornutus) és az *Ureusnak* nevezett cobrát (Naja haje) halálos mérgük miatt szentnek tartották és a hyeroglyphákban képével a hatalmat jelezték, mivel ezeknek is, mint a királyoknak, hatalmuk volt az ölésre. Ugyancsak a virágok között belopott Ureusz kigyóval mérgezte meg magát Cleopatra királyné is.

Afrikának halálos mérgü kigyói közé tartozik az alig egy láb hosszu *Efah vipera* (Vipera efah), a puffogó vipera (Echidna arietans) és még számos mérges kigyó, amelyek között két-három méter hosszu, kar- és czombvastagságu félelmes példányok is vannak.

Indiában és Ceylonban a szemüveges kigyót (Naja tripudians), melyet a portugallok Cobra di capellonak neveznek, a tumril (sipféle) hangjai mellett tánczra tanitják, egy fekete szinü fajtája pedig, Ceylon szigetén, mint házőrző csuszkál, mászkál éjszaka a ház körül, éles, kotkodálásszerüen káráló sziszegésével messze riasztva a tolvajokat.

Közeli rokonát, a hatalmas nagyságu *Suncherchor kigyót* (Naja bungarus), melyet a benszülöttek Gnauboknak, azaz kigyókirálynak neveznek, az indiaiak képzelete a kigyók uralkodójának tette meg s azt hiszik róla, hogy minden kigyó engedelmesen hódol neki, az engedetlenkedőket pedig felfalja. Ezt meg is cselekszi, mert főtáplálékát a mérges és méregtelen kigyók képezik, melyeket ugy hatalmas nagyságával, mint erejével könnyen hatalmába kerit. Különben ez is egyike a leghalálosabb mérgü kigyóknak, mint: a *fái vipera*, a Budru-pam (Bothrops viridis), a *szikla kigyó* (Bungarus coeruleus) és a *gyürüzött vipera* (Bungarus annularis), melytől azért rettegnek, mivel kiválóan szereti magát az emberi lakásokba befészkelni s innen kapta Bungarum pama nevét is, mely annyit tesz, mint látogató halál. Észak-Amerika és Dél-Amerika csörgő- és más számos fajta mérges kigyóiról hires. Ezek között legfélelmesebb az *erdőmester* (Lachesis muta), ez a majdnem czombvastag, két öles óriás, két czentiméternyi méregfogakkal és olyan támadó, dühös természettel, hogy embert, állatot megrohan, ha csak messziről a pihenő helye felé közelednek. Martinique szigetén rémletesen elszaporodott a *Lándzsa kigyó* (Bothrops lanceolatus), mely az emberi lakásokba való befurakodásával egész csapásává vált a gazdag és paradicsomi szépségü szigetnek.

Ausztrália, a milyen szegény emlős állatokban, olyan gazdag a mérges kigyókban, mert csak a Furia-félékből (Hoplocephalus) 25 faja van, melyek

közül a *porphir kigyó* (Pseudoechis porphyraceus) és a *tüskés farku halálkigyó* (Acantophis antarticus) a legrettegettebb és évenként nemcsak számtalan menniységü juh és szarvasmarha, hanem a gyarmatokról megszökött fegyencz is esik méregfogaiknak áldozatul.

Az európai *homoki viperát* (Vipera ammodytes), Echidna és Echis név alatt már Aristoteles is ismerte. Ez és a *kurta kigyó, vagy keresztes vipera* (Pelias berus), az *Aspis* (Pelias Redi), a spanyol félszigetet lakó *Letest-viperája* (Vipera Letesti), a Cyprus szigetén és az Euphrat vidékén honos *eufrateszi Vipera* (Vipera euphratica), a Volga és Ural között Ázsiából ideszármazó *Hálisz kigyóval* (Trigonocephalus halys) és a *gyikász kigyóval* (Coelopeltis monspessulána) együtt — Európának a mérges kigyói.

Nem panaszkodhatik tehát Európa sem, mert eléggé el van a mérges hüllőkből látva és nem panaszkodhatik hazánk sem, mert a kurtakigyónak egy fekete változata a *fekete vipera* (Pelias berus var. prester) a Rákoson és a budai hegyekben gyakori, a homoki vipera pedig a Bánságban, Hunyadmegyében, Mehádia és Déva körül annyira nagyszámban fordul elő, hogy — mint Tömösváry Ödön állitja — Déva mellett 1880-ban egy ujonnan nyitott kőbánya üregében, mintegy 30 m² területen több száz, sőt majdnem egy szekérre való homoki viperát találtak mély téli álomba merülve.

Mexicoban a benszülöttek nagyon félnek egy 60 czmternyi gyiknak, a *Heloderma horridumnak* a marásától. A kreolok gilatiernak, a spanyolok escorpionnak, a régi törzslakó aztékok pedig *tola-chininek*, azaz a király büntető karjának nevezték, mert a halálraitélt gonosztevőket az inkák parancsára a nap temploma mellett tartott Heloderma gyikokkal halálra maratták. A halál rettenetes görcsök, tajtékzó vonaglások és görcsös rángások között állott be, s állitólag az áldozat teste egészen megfeketedett a vérbe jutott méregtől . . .

A. G. Farini a Kalahari pusztán való átutaztában, a benszülött négerektől egy *N'aubu* nevezetü gyikról hallott beszélni, melytől halálos mérge miatt nagyon félnek, de viszont nagyon keresték és drágán megfizették, mert megszáritva és porrátörve, még a leghalálosabb mérgü kigyómarást is meggyógyitotta, ha porából a késsel felhasitott marás helyére egy keveset ráhintettek.

Ez a világos sárgásszinü, alig tizennyolcz czentiméter hosszu gyikocska elhagyatott néger kunyhókban, száraz giz-gaz között tartózkodik, s nagyon nehéz megfogni, mert nagyon fürge és apró lábai daczára szélsebesen tud szaladni és fogásánál nagyon kell vigyázni, mert megriasztva és felbőszitve, az emberre ugrik és megmarja. Mérge menthetetlenül halálos, azért jobban félnek tőle, mint a legnagyobb mérges kigyótól. Farini a legnagyobb jutalom igérete mellett sem birt egyhez hozzájutni, noha minden család tartogat belőle egy-egy darabkát és csak hosszas alkudozás után tudott egy száraz N'aubu fejet kapni, a melyet a londoni tudóstársaságnak be is mutatott. Ő maga szemtanuja volt, midőn egy Echidna arietans által megmart és már majdnem végvonaglásban lévő ökör, pár óra alatt jobban lett, két nap mulva pedig teljesen felgyógyult, midőn egy kevés N'aubu port hintettek a marás

helyére, továbbá egy vipera által megmart szürke ló is helyreállott, sőt, hogy Farinit teljesen meggyőzze, huszonöt darab tölténnyért egy James nevü benszülött szeme láttára megmaratta magát a lábán és kezén egy hatalmas fekete cobrával (Naja haje). Farininak a haja szálai ágaskodtak rémületében, de a néger csak nevetett és késével kissé megnagyobbitva a marások helyeit, egy kevés port hintett és egy darabka antilopbőrrel bekötötte. A marás után szédült egy keveset és a láz borzongatta, de reggelre kelve, semmi baja se volt neki.

Ennél még mérgesebbnek tartják és jobban félnek a Kalahari lakók egy *Kamerunak* nevezett kis féregtől, melyet a bushmanok K'ugaanak (marhahalál) neveznek. Ez a fü között, közel a talajhoz ragadós nyálkája segitségével, apró kavicsszemekből olynforma házat épit magának, mint a csiga — és ha a ló vagy ökör a füvel együtt felfalja, menthetetlenül belevész. Midőn a sarjadzó fü még rövid, százai és százai pusztulnak el tőle a szarvasmarháknak és lovaknak.

Hazai varasbékáink között: a *közönséges varangy* (Bufo vulgaris), a *foghagymaszagu varangy* (Pelobates fuscus), a *tüzeshasu varangy* (Bombinator igneus), valamint a *foltos szalamandra* (Salamandra maculata) és a *gőte*-félékből a Triton taeniatus, a T. cristatus, a T. alpestris és a T. Montaudoni szintén mérgesek, csakhogy ez a méreg kisebb mértékben nem halálos és ha a gyomorba kerül, legfeljebb erős hányást, fájdalmas görcsöket s véres hasmenést, a felbőrön pedig pár napig tartó heves gyulladásokat okoz. Ezt a mérget többnyire fehéres nedv alakjában, a felbőr szemölcsein nyiló kisebb-nagyobb gömbölyded mirigyek választják ki, a melyek a varasbékáknál a halántéktájon a fültőmirigynek (parotis) nevezett félhold-, vagy babszemalaku kérges kinövésén csoportokat alkotnak.

Ennek a különben igen mérges váladéknak, mely megfelelő adagokban a vérbe vagy gyomorba oltva, szintén öl, a hatóanyaga a leukomain. A váladékból előállitott békaméreg phyrnin, a gőteméreg pedig *salamandrin* névalatt ismeretes a toxicologiában.

Egy uj-granadai (Dél-Amerika) békának, a Phyllobates melanorrhinusnak a váladéka a leghalálosabb kigyómérgekkel vetekedik. A benszülöttek ebbe mártják nyilaik és tőreik hegyét. Szemtanuk beszélik, hogy a hatása rettenetes, mert a legkisebb karczolásra az áldozatnak egész teste mondhatatlan kinok között, rövid perczek mulva, kőkeményre megmered és azután villámsujtottként összecsik és, ha ilyen békát kutya, macska a szájába vesz, nyelve akkorára dagad, hogy majd szétfeszíti állkapcsaikat és megfullasztja őket. A mocsári madarak és gázlók ezeket a békákat ösztönszerüleg kerülik, és, ha véletlenül egyet elnyelnek, azt rögtön kiadják és beledöglenek . . .

Legtökéletesebb méregszerve a békahalak (Batrachidae) családjába tartozó *lengeri varangynak*, a Thalassophrynének van. Ez Közép-Amerika partjain él és tüskés háttaraja van. Kopoltyuján a mérges kigyókéhoz teljesen hasonló berendezésü csatornás fogaival lövelli mérges váladékát a sebekbe, s legtöbb esetben halált okoz. A kigyógyultak évek során

át fájdalmas, genyesedő daganatokban, tagmerevedés és szaggatásokban szenvednek és rendesen rövid életüek szoktak lenni.

A halak közül az európai tengerekben élő *nyílfarku rája* (Trygon pastinacea) bőrváladéka mérges, mely, ha a farkán levő csonttüske hasitása folytán a sebbe kerül, hosszantartó fájdalmas gyulladást, a kar, vagy lábnak napokig tartó bénulását okozza; a hollandi tengerben lakó *Szentpéter hala* (Trachinus draco és a Tr. vivipara) pedig háttarajának és kopoltyujának éles tüskéivel oltja a sebekbe bőrének szintén igen mérges váladékát, ha a halász vigyázatlanul találja megfogni.

Kifejlett méregmirigyekkel birnak, a melyek háttarajuk hegyes tüskéi alatt vannak szétágazva, a *Scorpaena porcus* és a *Sc. scrofa* nevü tengeri halak, ugy, hogy a halászok ijedve fordítják ki mindenestül hálóikat, ha beléjük kerülnek és nemcsak az emberek, de még a halak is ismerik e tulajdonságukat, mert még a hálókban is menekülni igyekeznek a közelükből . . .

Még félelmesebb ezeknél a Maláyi-tengerben az ottani halászoktól a *Nou*-nak nevezett hal (Synanceia verrucosa). Háttarajának tizenhárom mozgatható tüskéje alatt egy-egy zacskóalaku méregtömlője van és a tejhez hasonló mérges nedvnek a vezetésére ezeknek a tüskéknek mindegyike megfelelő csatornával van ellátva.

Veszedelmes fegyverének a tudatában, bátran nekitámad minden feléje közeledőnek és minden oldalra mereszthető tüskéivel megfelelőleg védeni is tudja magát. Wyart Gill a Sunda-szigeteken való jártában, érdekkel nézte, a mint egy csinos malay-i leány bóditót szórva a tengerbe, halászni kezdett. A sekély vizü sziklás öböl csak ugy hemzsegett a mindenféle haltól, melyek mohón kapdosták egy borsféle és sabadillanemü növény megtört magvaiból és a lisztből készült bóditót, csakhamar szédelegve kezdték csapdosni farkukkal a vizet . . .

A lány egymásután dobálta a partra a halakat, de midőn egy különösen szép és jóizü pitahal után kapott, az egy korallhasadékba menekült és midőn oda benyult érte, egy odahuzódott Nou erősen megsebezte a karját. A lányka rögtön félbehagyta a halászatot és jajgatva sietett hazafelé és midőn ott Wyart felkereste, már akkor karja tüzveresve gyulladva, idomtalanul fel volt dagadva és a lányka kinjában haját tépve fetrengett fekhelyén. Hiába raktak rá mindent, hiába próbálta rajta végig Wyart is a tudományát, a lányka 24 óra mulva meghalt a legnagyobb tetanusban.

A tengerekben élő Clupea humeralis, Diodon, Tetrodon, Sphyraenafélék és a tinhal (Thynnus vulgaris), továbbá az *édesvizi tokfélék*, a *márna* (Barbus fluviatilis), a *sügér* (Perca fluviatilis), a *menyhal* (Lota vulgaris) bizonyos testrésze mérges hatásu, de nem mindig, hanem csak bizonyos időben különösen az ivás idején.

A Sphrynaeának, Scorpaenáknak, a sügérnek a tinhalnak a mája mérges, a Diodon, Tetrodon, márna- és csukaféléknek ellenben az ikrája és a petefészke mérges tartalmu, ugy, hogy heves rosszullétet, hányást, szédülést és hasmenést okoznak.

A Clupea humeralis csak a Quadeloupe-sziget körüli vizeken mérges,

San-Domingo körül már nem — és megtörtént, hogy a Toulon nevü franczia hajón öten meghaltak typhusszerü tünetek között ennek a halnak az élvezetétől és a többi pedig, a ki evett belőle, sulyosan megbetegedett . . .

Ezt mondhatni számos tengeri és folyami rákról, a Mytilus edulisnak és a Cardium edule-nak nevezett szivkagylókról és osztrigákról, melyeknek élvezetébe nemcsak typhusszerüleg belebetegedtek, de bele is haltak. Ezekben is a mérges hatásu anyag: valamely pathogen bakteriumokat fejlesztő ptomain, azaz a mytilotoxin, mely szintén halálosan ölő méreg a szervezetre.

A tengerinyul-csiga (Aplysia depilans), mely Pliniusnál Ossa is formis név alatt van felemlitve, a Földközi-tengerben mindenütt közönséges és utált jószág. A halászok átkozódva és undorodva lökik ki hálóikból, mert undoritó nyálkájával a halakat mind élvezhetetlenné teszi, mérges volta miatt pedig félnek tőle.

Undoritó, émelyitő szagu, vörösesszinü nyálkát választ el, mely annyira mérges, hogy a szervezetbe jutva, haj, szakáll, bajusz és a szemszőrök kihullanak tőle, innen ered a neve: *depilans*, azaz szőrirtó.

Neronak hires udvari méregkeverőnője: Locusta ebből szürlézte halálos italait, Domitián ennek a nedvével mérgezte meg testvérét: Titust, mert az ó-kor méregkeverői, ugy látszik, szintén jól értettek a chemiához, miután ebből az undokszagu nedvből teljesen szintelen, szagtalan és izetlen nedvet voltak képesek előállitani . . .

A meduzákat, aktiniákat, pelagiákat, Physalisokat, ezeket a pompás virág-, csillag- s fejkötő-alaku, ragyogó szinü puhányokat, maró nedvük után, tengeri csallánnak, urtica di mare nevezik a partok lakói. Mert, ha kézzel hozzájuk nyulnak, csipnek, égetnek, mint a tüz. A bőr megvörösödik, fájó hólyagok keletkeznek rajta, sőt az érzékenyebb szervezetü embereknél még heves lázakat is idéznek elő . . .

Bates irja, hogy az Amazon- és az Orinoco-folyók menti őserdőségekben, olyan maró nedvvel telt szőrü hernyók élnek, melyeknek legcsekélyebb érintése tüzként éget . . . Ha valakinek nyakába vagy kezére hullnak, azt hiszi, izzó parázs esett reájuk . . . Az erdőket lakó vad topinamba-törzsek négy elfogott katonát ezekkel kinoztak halálra akképpen, hogy mezitelenre levetkőztetve őket, testüket telerakták ilyen hernyókkal. Egy fogoly katona, ki a törzsfőnök kegyeit megnyerve, életben maradt és később sikerült neki megszökni, beszéli, hogy a szerencsétleneknek hajmeresztő kinorditásától az egész erdő visszhangzott . . .

Méregnek nevezhetjük a méhek és darazsak fullánkjainak edző nedvét is, miután ötven méhnek a csipése képes egy nyulat megölni, ellenben a békának nem árt. Állitják, hogy nagy lódarazsainkból tizenkettő szintén képes egy lovat megölni. Ezt nem tudom, de láttam azt, hogy egy gyermekkori jó pajtásom majd belehalt ezeknek a csipésébe és csak hosszu betegeskedés után tudták lábra állitani, a mikor majdnem az egész bőre lehámlott a testéről . . .

A nagy Humboldt Sándor irja, hogy az Amazon- és Orinoco-folyókon, valamint ezek partvidékén az utazást nem a mérges kigyók, kaimánok,

jaguárok és a vad botokud törzsek teszik veszélyessé, hanem ezeknek a vidékeknek az egyptomi hétcsapásokhoz méltó átkai, a mérges csipésü mosquitók!

Ezeknek az ördögi állatoknak minden szurása egy-egy adag égető méreg, a mely majdnem megbolonditja az embert, olyan türhetetlen fájdalmat, égető viszketést és lázakat okoz . . .

A *scorpiofféléknek és százlábuaknak* a tropicus tartományokban élő fajai szintén halálosan ölő mérget rejtegetnek mirigyeikben, mely sok esetben az emberre is halálossá válik, kisebb állatokat azonban menthetlenül megöl. A Kalahari-puszta lakói a fekete scorpio csipését ugy gyógyitják, hogy ha egy megszurta valamelyiket, rögtön keres egy másik scorpiót és azzal lehetőleg a sebzett hely közelében ujra megszuratja magát, hogy egyiknek a mérge elölje a másiknak a hatását és Farini állitása szerint ez a „similia similibus"-féle gyógymód minden esetben hatásosnak bizonyult . . .

A scorpiófélék rokonai közül a pókok számos faja szintén bir méregmirigyekkel, mely csöves méregmirigyek egészen az állkapocs közelében a sarlóalaku méregkarmok tövében feküsznek, maga a pókméreg pedig viztiszta, olajszerü, de rendkivül keserü és erősen savas hatásu nedv.

Oroszországnak Don- és Volgavidéki rónáin a Kara-kurtnak (fekete farkas) nevezett pókfaj él és teszi veszedelmessé a legelőket, mert csipésétől ember, állat egyformán elhull.

Olaszországban pedig a *Malmignattonak* nevezett Lacrodectes tredecimguttatus nevü nagy póknak a marása, még veszedelmesebb a Tarantelláénál (Lycosa tarantula), mert emezénél még hevesebb lázakkal, ájulásokkal félrebeszéléssel és görcsökkel párosult choleraszerü tüneteket okoz, a marás helyén pedig igen fájdalmas és tüzes daganat marad hátra . . .

Nem hagyhatom végül megemlités nélkül hazánknak egy ritkaságát és nevezetességét, az *óriási százlábut* (Julus hungaricus), mely a déli hegyvidéken a régi Bánságban, Hunyad, Szeben és Fogaras vidékén található . . . Ez a ránézésre irtózatot keltő óriás százlábu nem valami mérges ugyan, de marni tud és az érintésre erősen jódszagu büzös váladékot izzad ki testén, mely, ha a bőrrel érintkezik, azt megvörösiti és mulékony égetésszerü érzést okoz.

A földi kakuk és a csörgőkigyó párbaja.

Állatpárbajok.

Az állatvilágtól, kivált ennek magasabbrendü egyedeitől az észt, értelmet és öntudatot, valamint a lelki élet megnyilvánulásait megtagadni nem lehet! . .

Hiába nevezte Descartes automatáknak, Buffon csupán ösztöneik után indulóknak az állatokat s hiába tagadtak meg tőlük minden szellemi tulajdont, az akarat szabadságát! . . . az igazságot nem lehetett véka alá rejteni, mert az kitört és eget kért! . . .

Legujabban Lacassagnac és Flourens tettek e tekintetben igen mélyreható észleleteket és különösen Lacassagnac, a lyoni egyetem tanára mondja szerfelett fontosnak az állatok szellemi életét az emberekre nézve, mert e kettőnek az összehasonlításából lehet csak kideriteni azt, hogy a magasabbrendü állatvilágnak egyes cselekedeteiben öntudatos akarat és értelem-e, vagy pedig az ösztönnek nevezett inkább anyagi, mint szellemi megnyilvánulás jut kifejezésre? . . .

Az észt, értelmet, az érzelmek kifejezését, az akarat öntudatos nyilvánulását, a bünök és szenvedélyek egyes nemeit a lelki élet megnyilvánulásának nevezik az embereknél . . . és ha ugyanezek nyilvánulnak meg az állatvilág cselekedeteiben, akkor ezek az ösztön megnyilvánulásának nevezhetők-e csak azért, mert nem *kétlábu*, hanem *négylábu* teremtésektől vagy madaraktól erednek?!

Az ösztön veleszületik az állattal és ellenállhatatlan erő képében kényszeriti arra, anélkül, hogy abban az akaratnak, vagy értelemnek csak parányi része is lenne. Ezt teszi az állat, mert tennie kell, mert benne és vele születik és teszi azt valamennyi állat a maga életszükségleteihez és viszonyaihoz *egy-*

formán, ámbár külalakja és formája a különböző állatfajoknál különböző lehet, de alapjában mindig egy és ugyanaz, azaz általánosan kötelező.

Ellenben az akarat, vagy egyéb szellemi megnyilvánulás nem kötelező állapot az állatoknál, hanem azoknál a magasabbrendü fajoknál és egyedeknél nyilatkozik meg, a melyeknél, mint az embernél, azokra kedvező, vagy legalább is azt megközelitő szervileg és szellemileg fejlett állapotot talál . . .

Ezen értelmi megnyilvánulás egyikének mondhatjuk az állatpárbajokat, a melyek okaikban, lefolyásukban néha megdöbbentően hasonlitanak az emberek közt lefolyt párbajhoz, természetesen a segédeket, párbajorvosokat és az utána következő diadalmi lakomákat bele nem értve.

Igy Münzl beszéli, hogy Abesszíniában több hónapon keresztül a sziklahegyekben tanyázó páviánokat figyelve, észrevette, hogy közöttük egy vézna, betegesnek látszó fiatal hím volt az egész csapatnak a bünbakja.

Akár a forrásnál ittak, akár midőn a gumós növények hagymáit keresgették, ha ez a bünbak egy jó falatra talált, elvették tőle, s mellé ütötték, karmolták s harapták folytonosan, midőn pedig a kövek alatt férgekre, rovarokra vadásztak, kettő, három is reárohant, ha valami kukaczot vagy rovarfélét talált, azután nagy püfölés között lefogták és még a szájából is kiszedték a kövér falatot. Ez a szegény kiközösitett jószág, mindig a csapat hátulján kullogott, a vén vezérre még rá sem mert nézni, nemhogy a közelébe merészkedett volna és mig a többiek a kiálló sziklapárkányokon melegedtek és egymást bogarászták, ez szomoruan és félénken egymagában félrehuzódott és bus szemekkel nézett a többi boldogokra, a melyek vigan hanczuroztak és melegedtek.

Különösen egy ravasz pofáju vén hím acsarkodott rá legjobban — és ha ez csak messziről ránézett is, mindjárt szükölve, vinnyogva alázatosan akart tovacsuszni, de az rögtön rajta termett és ütötte, püfölte, mint a kétfenekü dobot . . .

Egyik nap azonban, Münzl legnagyobb bámulatára, ezt a bünbakot egy vén nősténynek a társaságában találta, melynek bőrét a legnagyobb szorgalommal bogarászta és midőn a ravasz pofáju vén, szokása szerint püfölni kezdte, a vén nőstény vitézül neki támadt.

Valóságos párbajt vivtak érte, mely jó tiz perczig tartott és az lett a vége, hogy a nőstény annyira helybenhagyta a vén verekedőt, hogy az orditva megfutott előle és a többi napokon is, ha valamelyik bántani akarta, mindig a vén nőstény vette fel helyette a harcz keztyüjét és megvédelmezte támadói ellen . . .

A másik eset a londoni állatkertben történt.

Egy vén rhesus majom barátságot kötött egy gonosz, harapós természetü páviánnal és csodálatos, de egyuttal megható is volt látni azt a vonzalmat és szeretetet, a melylyel iránta viseltetett. Ha az ápoló valamiért meg akarta fenyiteni a páviánt, a rhesus majom olyan keserves nyöszörgést, olyan kétségbeesett ugrándozást, szökellést vitt véghez kalitjában, hogy az őrnek legtöbbször megesett a szive rajta és nem bántotta, ha pedig a korbácsával ráhuzogatott, a rhesus majom jajgatott, nyöszörgött helyette.

Egyizben azonban a kalit tisztogatását végző őrt minden ok nélkül a pávián olyan veszedelmesen megharapta a kézcsuklóján, hogy majdnem elvérzett bele — és e miatt, valamint javithatatlan gonosz természete miatt, az igazgatóság a páviánt agyonlövetésre itélte. De mi történt! A harapás után, a rhesus, mintha csak megsejtette volna, hogy mi vár a pajtására, egy lépést se tágitott oldala mellől. Mindenkivel szemben, a ki csak a kalit felé közeledett, mérges, ellenséges állást foglalt és mikor az őr bejött a kalitba, hogy a páviánt a szomszéd ketreczbe hajtva, elválaszsza a rhesustól, ez a szelid, békés jószág, reátámadt az őrre és karmolni, harapni kezdte, a pávián pedig a büntetéstől való féltében, gyáván bebujt az alvó házikóba és nem lehetett semmivel sem előcsalni.

Az ételt oda hordta barátjának a házikóba és a bejáró lyukat testével elfödte, midőn az őrt puskával látta közeledni, a melyet különben jól ismertek, mivel azzal szokták a parkba betolakodó tolvaj szarkákat, héjákat és ölyveket lelődözni . . .

Igy ment ez vagy egy hétig, amikor az igazgató a nagy odaadó barátság láttára nemcsak megkegyelmezett a bünösnek, hanem még egy harmadik társat is, egy nőstény páviánt zárt hozzájuk.

Ettől a naptól kezdve azonban keserves napjai voltak a hüséges rhesusnak! A háládatlan pávián minden idejét a jövevény nősténynek szentelte és, ha a rhesus is melléjük akart telepedni, azt püfölésekkel és harapásokkal zavarta el maguktól. A rhesus egy ideig csak türt és szomorkodott, egyszer azonban, midőn a nőstény pávián az elpártolt barátot balházni kezdte, a mi eddig mindig a rhesus foglalkozása volt, ez rárohant a nőstényre és azt a ketrecz másik végébe kergetve, leirhatlan dühvel kezdte tépni és harapni . . . Erre a hím pávián is beleelegyedett a küzdelembe, a rhesus azonban, bármint marta is a volt jóbarát, azt nem bántotta, hanem csak a nővel folytatta a párharczot, mig az őrök szét nem választották őket.

Az elefántok, mint társaságkedvelő állatok, rendesen kisebb-nagyobb számu csordákban szoktak élni és minden ilyen csordát a legvénebb és legtapasztaltabb hím vezet és kisér mindenfelé . . .

Ez vigyáz és őrködik mindenre, támadás esetén pedig ő veszi fel a harcz keztyüjét és a többiek csak akkor elegyednek a harczba, ha a vezér egyedül nem bir megküzdeni az ellenséggel . . .

Viszont azonban ez a vezér feltétlen engedelmességet követel és minden legkisebb kihágást, ellenszegülést, vagy rendetlenséget szigoruan meg szokott torolni és hatalmas orrmányával vagy agyaraival sulyos csapásokat és döféseket osztogatva, zavarja szét a czivakodókat és verekedőket . . .

Különösen a csordában levő mogorva természetü vénebb hímek, irigységből, tülekedési kedvből minduntalan összeakaszkodnak egymással, sőt a rendet csináló vezért is megtámadják, a mely ilyenkor legelőször is a rendet állitja helyre, azután az ilyen megférhetetlen és rossz természetü himet kiközösiti és elkergeti a csordából . . .

Előbb azonban a vezérrel párbajt kell neki vivnia, hogy ki az erősebb, ki a hatalmasabb?

A csorda ilyenkor félre áll és füleit rázva, felemelt orrmányokkal szemléli a viadalt.

A két kolosszus orrmányát suhogtatva, előre szegzett agyarakkal és földetrengető robajjal rohan egymásnak . . .

Egy-egy sulyosabb ormánycsapásra a gyengébb térdre roskad, a koloszszális fej lökésére pedig megtántorodik vagy oldalára esik. A föld reng, a kar, czomb, derék vastagságu törzsek nádszálként törnek, zuzódnak össze a küzdelemben, dühös trombitálás, fujtató szuszogás hallatszik, melybe ziháló fájdalombődülés recsesen bele, midőn a hegyes agyar czombjába vagy oldalába furódik az egyiknek és hegyomlásként belerendül a föld, midőn a legyőzött óriás test végig zuhan a földön . . .

Az ilyen párbajoknak rendesen akkor szokott vége szakadni, midőn a küzdők egyike kimerülve, vagy megsebesülve, elmenekül a harcztérről vagy pedig, ha egyik agyara beletörik a küzdelembe, a mi szintén gyakorta meg szokott történni . . .

A győztest a csorda fülsiketitő trombitahangokkal üdvözli, mely egyuttal a futónak kinzó gunyriadalként harsog a fülébe . . .

A legyőzött és megfutott elefánt attól a percztől fogva, nemcsak a saját csordájából, hanem minden más idegen csordából is ki van közösitve. Megfejthetetlen dolog, de való tény, hogy az ilyen elefántot egyetlen egy csorda se ereszti magához, hanem rátámadnak, elüzik, sőt, ha nem tágit, meg is ölik . . . Miről tudják meg, miről ismernek rá a távoli messzebb vidéken lakó idegen csordák a kiközösitettre, még csak sejteni se lehet, de tény az, hogy ráismernek és elzavarják maguk közül, ugy, hogy egyedül és társ nélkül kell neki leélni napjait a rengetegekben . . .

Az ilyen kiközösitett, magánosan kóborló elefántokat Indiában és Ceylonban *remetéknek*, Afrikában hahdschillnak, azaz *csavargónak*, ha pedig csak egy agyara van neki, azt *ghunes-nak* nevezik.

Ezektől félnek a vadászok és benlakók a legjobban! . . . Mert az ilyen kiközösitett elefántban szünet nélkül forr és tombol a düh . . . Az elefántok nyugodt, méltóságos járása helyett rohanva, száguldozva járja az erdőt és rétségeket, pozdorjává törve, zuzva az utjába eső fákat és bokrokat, mintha azokon akarná a benne tomboló dühöt kitölteni . . . Jaj minden élőnek, mely utjába kerül! Irgalom nélkül neki támad, feldöfi és kásává gázolja. Ember, állat nincs előtte biztonságban! Rátámad a szembejövő erdei vadakra, neki rohan a legelésző szarvasmarháknak, szétkergeti a csordát, párharczot viv a neki támadó bikával. Utána ered a lovas embereknek, szétkergeti dolgozókat a mezőről, szóval nem kegyelmez senkinek és semminek! . . .

Skinner őrnagyot csak a véletlen szerencse mentette meg, midőn az erdőszélen elvágtatva, egy ghunes lovastól együtt több ölnyire felhajitotta a levegőbe. Az őrnagy estében a bokrok sürüje közé zuhant, mely elrejtette a dühöngő elefánt szemei elől, felhasitott ágyéku paripáját azonban addig paskolta ormányával s gázolta talpaival, mig csak egyet mozdult . . .

A másik esetben egy ghunes a gyakorlótérről kergette szét a katonákat és vagy egy fél tuczat embret halálra gázolt, mig végre agyonlőtték.

A bambuszból épitett rizspajtákat, górékat, vandáli dühvel rombolja, döntögeti halomra, a csorda bikáját pedig Putah falunak a közepéig kergette a legelőről, mire az egész falu népe az erdőbe menekült előle.

Wilson őrnagyot ceyloni utja alatt szintén csak egy hajszál mentette meg az agyongázoltatástól . . .

Hordszékében ülve, épen szunyókálni kezdett, midőn kisérete nagy zsivajjal menekült szerte szét a szélrózsa minden irányában, őt magát pedig a hordszékkel együtt ott hagyták az ut közepén.

Kitekintett hordszékéből és egy csavargó elefántot látott fölemelt orrmánynyal, bőgő trombitálás között, földet rengető dobajjal az erdőből feléje rohanni.

Épen csak annyi ideje maradt, hogy hordszékéből kiugorva, egy közeli fára felmászhatott. Ha egy pillanatot késik, a dühöngő kolosszus beérte volna, igy is majdnem csizmája sarkát érintette felemelt orrmányával . . .

Az őrnagy a biztos fatetőről nem éppen a legkellemesebb érzések között nézte, mint rohan, kurta farkát ostorszerüen pöndörgetve, tőle a gyaloghintóhoz, mely iszonyu fejének a lökésére recsegve felbukott, azután agyarával és faderékvastag talpaival nekiesve, azt rapittyává törte, gázolta és hasogatta, mig csak egy darab maradt belőle . . .

Még érdekesebb ennél egy ilyen kóborló *hahdschillnak* egy vizilóval történt párbaja.

Két szudáni vadásznak éppen csak annyi ideje maradt, hogy a nekidühödt csavargó elől a folyó partján álló villámütött fára menekülhetett.

A villámütött, sudaravesztett fán azonban csak az egyiknek akadt helye, a másiknak pedig a fa vizszintes ágára kellett menekülni, mely egészen a folyó közepéig nyult be . . .

Az ág azonban annyira alacsonyan feküdt, hogy egészen a végére kellett kusznia, hogy az elefánt ormányával el ne érhesse és ott a viz szine fölött némileg biztos helyen érezte magát.

A félelmesen bömbölő elefánt először vak dühében a fának esett és midőn azt hiába döngette, feszegette az agyarával, félelmes orrmányát az ág végében görcsösen megkapaszkodó vadász után kezdte nyujtogatni, de midőn igy se érte el, orrmányát az ág köré csavarva, olyanokat rántott rajta, hogy a korhadt ág recsegve letörött, minek következtében a sulyegyent vesztett elefánt a sikos partról a folyóba zuhant, magasra felkavarva az iszapos hullámokat . . .

A másik pillanatban mindjárt felbukott ugyan, de vele együtt felbukott egy másik szörnyeteg is: egy hatalmas viziló, a melyet az alázuhanó elefánt érzékenyen megdöfött az agyarával . . .

A vizek hatalmas Behemothja óriási torkát tátogatva, rontott a nyugalmát háboritó betöröre és a két félelmes kolosszus bömbölve, prüszkölve támadt egymásra. Egész hullámhegyeket, iszapzuhatagot verve maguk körül, küzdött a két Lewiathán a viz fölött és viz alatt . . . A harcznak azonban hamar vége szakadt, mert abban a pillanatban, midőn a hahdschill félagyarát a viziló bordái közé döfte, ez rettenetes fogaival tőből leharapta az elefánt

kanyargó orrmányát . . . és iszonyu testével rádőlve, annak vértokádó fejét egészen a viz alá nyomta . . .

A két vadász bámulva szemlélte a gigászi harczot, mert abban a pillanatban, midőn az elefánt az ágat orrmányával megrázta, a rajta lógó szudáni, mintha parittyából lökték volna ki, a folyó közepére repült, a honnan egy kis kerülővel szerencsésen a partra uszva, tanuja lehetett a küzdelemnek, melynek következtében nemcsak egy fél elefánt agyarra, hanem még az annál jóval becsesebb vizilófogakra is szert tehettek, miután ugy az elefánt, mint a viziló halálra sebesitve egymást, a küzdtéren maradtak . . .

Gyakoriabbak ennél az elefánt és orrszarvu közötti párbajok. Ez a két hatalmas gigász ereje tudatában ugyan kerüli egymást, de midőn a fürdésnél vagy itatónál véletlenül egymásra bukkannak, egyik se tér ki a másik elől . . .

A tó sekélyes hullámait fodrozza a hüvös reggeli szellő . . . Busa fejét lehajtva, messzire hangzó szürcsöléssel kortyogtatja üde vizét a *kobaoba*. Ez az orrszarvuak között is óriásnak nevezhető rhinoczerosfaj, négy láb hosszu szarvat hordoz rengeteg fején, mely rettenetes fegyverrel, minden vágásra öles hosszu barázdákat képes hasitani a földbe, ereje pedig olyan óriási, hogy fejének a lóditásával egy lovasembert könnyedén a levegőbe hajit . . .

Rengeteg testével elnyujtózva a vizben, észre sem vette, hogy az aranysárgába hajló ég alján élesen válik el egy fekete árnyék és lassan közeledik a tó felé . . . és csak akkor kapta fel nagyot horkantva a fejét, s ugrott szuszogva lábaira, midőn a parti bokrok recsegve szétváltak és egy óriási árnyék vetődött a vizszinre . . .

Mind a ketten meglepődve a váratlan találkozástól, a kobaoba haragos röfögést, az elefánt pedig kihivó trombitarecsegést hallatott, azután, mielőtt a rhinoczerosz még jól megvethette volna a lábait . . . az elefánt kardalakulag meggörbült, hatalmas agyarait a vállának szegezve, egy rohanó gőzmozdonynak az erejével hanyatt lökte a vizbe . . .

A rhinoczerosz dühösen fujt, röfögött és esetlen alakjától nem várt sebességgel talpon teremve, ugyancsak dolgot adott az elefántnak, hogy szarvának a döféseit agyaraival félreüthesse.

A tó partjára egy keskeny sziklaszoros nyilott és a dühösen támadó kobaoba elől az elefánt lassu hátrálással abba huzódott befelé, hogy oldalai fedezve legyenek, azonban elszámitotta magát, mert a szoros falai olyan alacsonyak voltak, hogy korántsem fedezték, s hozzá még a keskeny szorosban se szabadon mozogni, se megfordulni nem tudott . . . és az utána kapaszkodó rhinoczerosz pedig nem elölről, hanem oldalt rontott reá és négy láb hosszu szarvát kiálló oldalába meritette . . .

A sulyosan megsebesitett elefánt légreszkettetőn elbődült és nagy robajjal térdig a tó vizébe rohant hol ormányát telesziva, vastag vizsugárt lövellt vértől bugyogó oldalára, azután pedig a partra törtetve, orrmányát suhogtatva, kereste ellenfelét . . . A rhinoczerosz azonban eltünt, mire az elefánt ujra a tóba gázolva, jó ideig hüsitő vizsugárral fecskendezte az oldalán tátongó sebét, azután tántorgó nehéz léptekkel az erdő sürüjébe távozott . . .

A következő állatpárbaj az óriás Góliáthnak a törpe Dáviddal való küzdelmét mutatja:

A cincinnati állatkertben a kigyók rendesen eleven állatokkal lettek étetve. Igy egy két méternél jóval hosszabb csörgőkigyónak a kalitjába egy szürke mókust eresztettek. A kigyó már féléve mult, hogy mit sem evett, mihelyt tehát az evet kalitjába szökött, erősen zörögni kezdett csörgős farkával, melylyel ébredezni kezdő étvágyát és támadó szándékát jelezte.

A mókus először ijedten szökdelt fel-alá a kalitban, egyszerre azonban a kigyó zörgő farkára ugrott, mókus észszel talán azt vélve, hogy az a zörgő valami az, amitől neki félnie kell és amint ráugrott, éles fogaival a kigyónak két pikkelyét leharapta, midőn azonban tovább szökellt, a csörgőkigyó mérges fogaival a czombjába harapott.

A seb erősen vérzett és az égető fájdalom a különben félénk evetet annyira felbőszitette, hogy mérges fütyüléssel a kigyó hátára szökött és fogait olyan erővel mélyesztette a kigyó nyakába, hogy hátgerinczét teljesen átharapta, ugy, hogy a kigyó rövid, görcsös vonaglás után dögölve maradt a küzdtéren, a mókus pedig daczára a méregfogak harapásának, tulélte a küzdelmet . . .

Érdekes a *kaliforniai földi kakuknak* (Geococcyx californicus) párharcza a csörgőkigyóval!... Ez a körülbelül szarka nagy, egyszerü barnásszinezetü madár leginkább a kaktuszbokrokkal benőtt homokos, sivó helyeket szereti, a melyek egyuttal kedvencz tanyái a csörgőkigyóknak is, amelyek kedvtelve sütkörésznek a naptól átfütött izzó homokban.

A földi kakuk azonban annyira engesztelhetlen ellensége ezeknek a mérges hüllőknek, hogy mihelyt egy ilyen csuszó-mászót megpillant, izgatott rikácsolással kiséri, zavarja és ezen viselkedésével rávezeti a disznókat és a többi kigyópusztitó állatokat, mivel maga gyenge lévén hatalmas ellenségével megküzdeni.

Ha azonban a homokban, vagy valamelyik kaktuszbokor alatt alva találja, ezt a félelmes hüllőt, akkor a legszurósabb tövisekkel ellátott kaktuszbokrok leveleit letörve, azokkal az alvó kigyót egészen körülsánczolja és mikor a kigyó igy szorosan körül van véve a tüskétől meredező kaktuszágakkal, akkor néhányat összekunkorodott testére dob . . .

A tüskeszurásokra felriadó kigyó hánykolódni, tekeregni kezd, azonban mennél bőszebben sziszeg, mennél dühösebben hányja-veti magát, annál jobban belekeveredik és össze-vissza szurkáltatja magát a tüskéktől. Szárnyas ellensége pedig szünet nélkül dobálja rá tüskés lövegeit, ugy hogy végtére is a fájdalomtól és vérvesztéstől elgyengülve, a tüskék halálosan felnyársalják . . .

Ennél azonban még érdekesebb egy nőstény oroszlánnak és egy spanyol szamárnak a párbaja, mert komoly volta mellett még mulatságos humorral is párosul.

Ugyanis a cincinnati állatkertnek egyik pártfogója egy spanyol származásu szamarat ajándékozott és midőn munkáját végezve, szokás szerint istállójába baktatott vissza, egy alig hároméves nőstény oroszlánnak a kalitja előtt kellett mindennap elhaladnia.

Egy napon azonban az oroszlán annyira dühbe jött, hogy olyan erővel szökött kalitja rácsához, hogy a vaspálczák kitöredeztek és a másik pillanatban már az oroszlán a szamárra vetve magát, annak jobb czombjába harapott...

A fiu, ki a szamarat vezette, megfutott, hogy fellármázza az állatkert személyzetét, egy ott levő látogató pedig a városba sietett, hogy az éppen ott tartózkodó Robinson-féle állatseregletből segitséget hozzon az oroszlán befogatásához . . .

Eközben dühös küzdelem folyt az oroszlán és a szamár között, melyet a nézők a 200 méternyire fekvő gazdasági épületek tetejéről szemléltek.

Az oroszlán többször ráugrott a szamárra, de ez patáival olyan vitézül védekezett, hogy mindannyiszor ledobta és midőn vagy félóráig igy folyt a küzdelem, mely alatt az oroszlán a szamarat többször földre teritette, ez azonban ügyes rugásaival mindannyiszor kiszabaditva magát, talpra ugrott, végre olyan hatalmas rugást mért az oroszlán veséinek a tájékára, hogy az félkábultan felhemperedett és fájdalmában nyögve, néhány lépésre hátrakuszott . . .

A küzdelemtől és a kapott sebektől nekivadult szamárban azonban ugy felpezsdült a büszke és gőgös spanyol vér, hogy most már ő kezdett támadni!... Száját tátogatva, harsogó orditással rohant a földre hasalt oroszlánra s jókat rugva rajta, hátát megragadta a fogaival és beleharapott, azután dühében felrántva, megrázta, mint a macska a patkányt és ugy ellóditotta, hogy csak ugy bukfenczezett bele . . .

Az oroszlánt a szamárnak ez a váratlan támadása olyan zavarba hozta, hogy riadtan kuszott hátrafelé, mire a fülesmester ujra nekirontva, ugy oldalba rugdosta, hogy elbődült bele, azután a czombjába harapott neki, mire az oroszlán bemenekülve az istállóba, a jászol alá huzódott . . .

A nekibőszült füles oda is utána rontott és fogaival a lábát megragadva, vonszolni, rángatni kezdte, mire a megriadt oroszlán egy hatalmas ugrással átrepülve rajta, a szabadba menekült, hol először is a fák kérgét hasogatta le a leveretése fölötti dühében, azután pedig a hálókkal és pokróczokkal elősietö személyzetet támadta meg, ugy hogy utóljára is le kellett lőni, hogy valami halálos veszedelmet ne okozzon . . .

A hős szamárnak a sebeit pedig azalatt bekötözték. A szegény füles bár csunyán helyben volt hagyva, mégis — midőn az esetnek hire ment a városban — valóságos népvándorlás támadt! Ezeren és ezeren siettek nézni és megbámulni . . . Nála is bebizonyult az a közmondás „... és mindenki a szamarat akarta látni . . .“ Az állatkertnek sohasem volt olyan dus bevétele, mert reggeltől késő estig valóságos ostrom alá vették a pénztárt! . . . A lapok naponként hasábos bulletineket adtak ki a *„magas szenvedő“* állapotáról, s nemcsak a neves állatorvosok, de emberoperateurök is ajánlkoztak a *hires beteg* gyógyitására, „ki“ feldiszitett istállójában szőnyeggel leteritett almon heverészett, mely aranyos korláttal volt elválasztva a közönségtől, az oroszlán bőre pedig előtte volt leteritve . . .

A lapok egy nap komoly megrovást intéztek a közönséghez, hogy a drága

beteg nyugalmát ne zavarják, miután egy ur hangosan viczczelődni kezdett az istenitett szamár fölött, a közönség egy része pedig nevetett rajta . . .

De hiába volt minden! A hires szamárnak összezuzott térdét kétszer is operálni kellett és mindennek daczára az állatkerti igazgatóság nagy bánatára és keserüségére, a homéri harcz után egy hét mulva vérmérgezésben megdöglött . . .

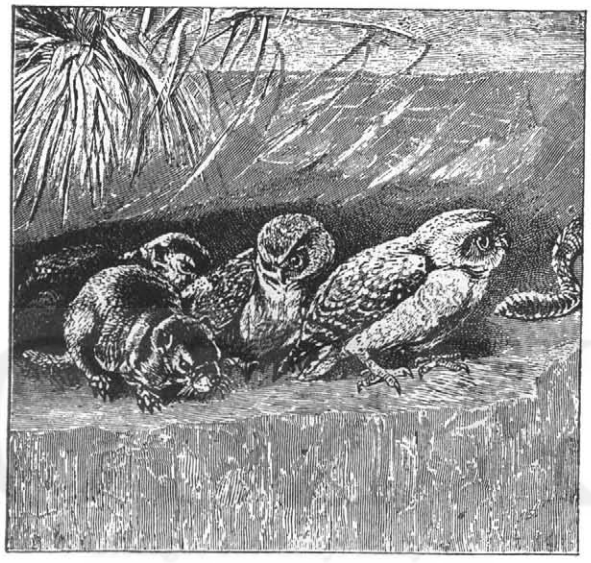

A prairie kutya és lakótársai.

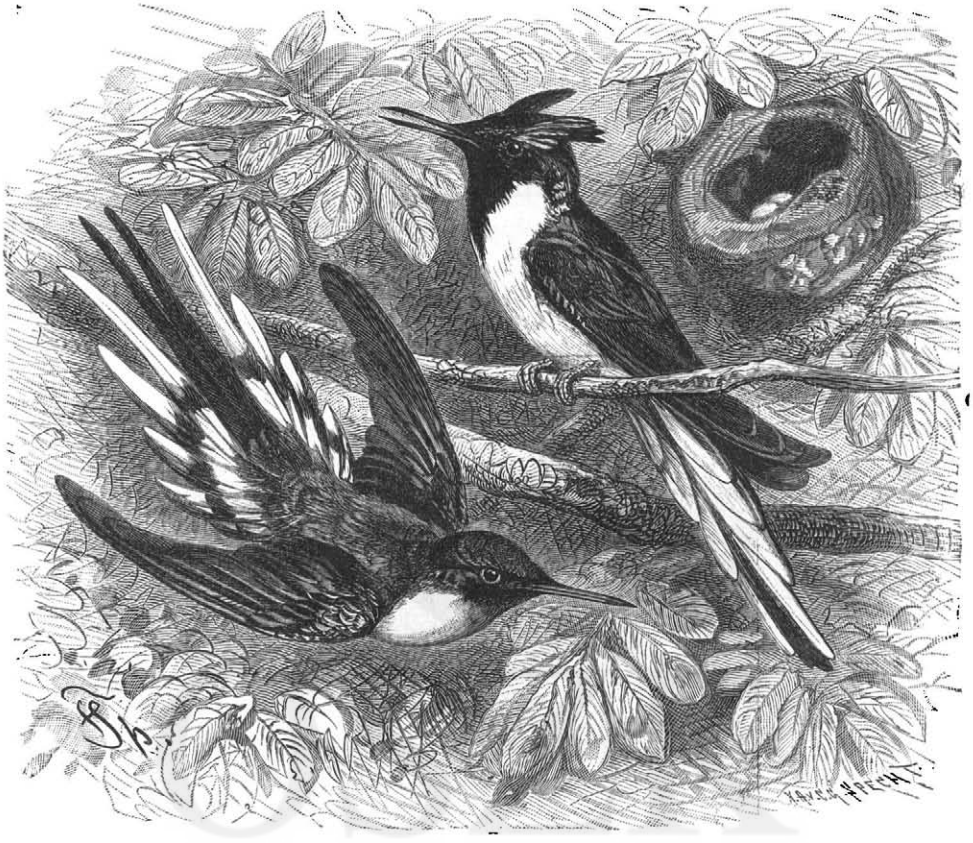

Kolibriészek a passiflorián.

Az őserdők ékszerei.

Áthatolhatlan sürü chaosza a fáknak, bokroknak, leveleknek és az egymásra dőlt korhadó faóriásoknak, melyek ugy össze-vissza vannak fonva-szőve a folyondároknak és kuszó növényeknek ezerkaru szálaitól, hogy helyenként a nap egyetlen parányi sugara se hatol be soha! Ez az őserdő!

Ebben a zöld levélrengetegben, melynek végtelen levélboltozata alatt olyan zöldes félhomály dereng, mint a tenger fenekén, minden lépésnek, minden mozdulatnak fejszével kell utat nyitani. Maga a talaj a korhadó fák és levéltömegek rohájától annyira kövér és televény, hogy minden atomja egy-egy csirát és életet rejteget magában, a nehéz fojtó levegő pedig forró és páradus, mint a tulfütött üvegházakban, ugy, hogy az erdő minden levele párát izzad és gyöngyözik a nedvességtől . . .

Az őserdőknek eme örökös félhomályt rejtegető mélyében siri csend és halotti mozdulatlan némaság uralg. A hallgatás örök országai ezek, a hol egyetlen madárhang s leghalkabb rovarzümmögés nem hallik, csak a természet

zajtalan keze munkálódik szünet nélkül és hihetetlen bujasággal kelti életre az ezerféle növényzetet.

Az évszázadokon át egymásra dőlt korhadó faóriások és az egymásra halmozódott aszu levéltömeg fölött lépten-nyomon uj élet virul. Itt nem az élő szüli az élőt, hanem a halálból és enyészetből támad uj élet. A láb bokáig süllyed a kövér és gőzölgő rohába, melynek penészes és erjedő lehellete halálos lázaknak és egyéb vérmérgező nyavalyáknak a tenyésztő fészke, kivált az európai emberekre . . .

Ellenben az őserdőknek a szélein és tisztásain, hová szabadon süthet be a napsugár és akadálytalanul járhatja át a levegő és a szelek áramlata. . . ezer szinben égő virágtenger, lüktető, zajgó állatélet tárja elő szindus és mozgalmas pompáját a legkáprázatosabb változatosságban.

Egy ilyen napfényben fürdő őserdőrészletet nemcsak leirni, de még lefesteni is lehetetlen!

Leirhatlan bujasága a természetnek, szemkápráztató pompája a legégőbb szineknek van tündéri tarkaságban egymásba fonódva, egymásba szőve...

A bársonyos levélzöld százféle árnyalata közül majd égő vörös virágkelyhek lángolnak elő, majd a számtalan felfutó lián, kuszónövény, folyondár és iszalag sárga, vörös, fehér, kék, rózsaszin és égő violaszinü virágzáporba öltöztet minden bokrot és fát egészen a sudaráig, sőt onnan meg alámolva átkapaszkodik egy másikra, harmadikra, tizedikre, huszadikra, virágos hidakat, tündéri lugasokat alkotva, melyek körül töméntelen sokaságban aranyos fényü rovarok, drágakő ragyogásu lepkék zümmögnek, szállongnak, megittasulva, az egész környéket betöltő vad-narancsfák, ibolyafák részegitő illatától . . .

A napfényes tisztásokon a grummijáma és paulinia fák árnyékában széles levelü calladiumok és arumok bólogatnak tölcséres virágaikkal, az Eupatoriák sürü gesztjei között a tulipántok, jáczintok, fritilláriák és geraniumok diszlenek az égővirágu amaryllisekkel egyetemben, odább pedig puskadörgésszerü ropogással a pálmák virágfüzérei fakadoznak fel, termékenyitő himporukat minden irányban szétlövellve . . .

Az ilyen helyeken, a hol amugy is a természet minden szépsége és gazdagsága van összezsufolva, virulnak az őserdők királyai: a Yuccák és az őserdők ékszerei: az Orchideák, melyeket, mint valami ragyogó, fényes udvar, vesz körül a virágok sokasága . . .

A Yucca gloriosa, mint valami többágu fenséges kandelaber, emeli virágfüzéreit a magasba, melynek ágain buja sokaságban vörössel csikozott bágyadt fehér szinben csillognak harangalaku virágai, ellenben a Yucca aloifolia virágai hosszu füzérekben nyulnak fel, kivül vörös, belül pedig ezüstösen fehér szirmokkal.

A Yuccák álmatag éjjeli növények. Nappal, még az árnyékban is, leveleik bágyadtan hanyatlanak alá s pompás virágaik bezáródva; aluszszák át a napot . . . midőn azonban a hold ezüstös fénye önti el a tájat s a csillagok miriádjai fénylenek a magasban, akkor leveleik, mintegy varázsütésre merészen kiegyenesednek s virágharangjaik kinyilva, árasztják kábitó illatukat...

Az Orchideák ezekkel ellentétben, az erdők legmélyén virulnak, hová a

napsugár nem hat. Ezek a nap tüzes csókjára ellankadnának, azért hát az erdő mélyének páradus, nedvességtől gőzölgő árnyékában tárják ki csudás szinpompáikat.

E királyi virágok legtöbbje nem a talajból, hanem, mint az élősdi növények, korhadó fatörzseken, vén faóriások ágain, mohos sziklapárkányokon telepednek meg és majd ezekbe furva gyökereiket, majd pedig hosszu, vékony légi gyökereket eresztve, a korhadó fából és magából a páradus levegőből szivják táplálékukat.

Az orchideák virágai alig hat-hét sziromból állanak, de ezekből mégis annyiféle alak és változat fejlődik, hogy a leghevesebb képzelet sem tudna változatosabbakat előállitani. Szépségükről és illatukról azonban az üvegházak orchidea gyüjteményeiben alig lehet fogalmat szerezni, mert azok csak halvány kisértetei az őserdők mélyében élő rokonaiknak.

Egyesek drágakövekkel kirakott ékes kis papucskához hasonlitanak lengő szalagkötőkkel, vagy csokrokkal diszitve, mint a Cypripedium caudatum, másik tarkaszárnyu pillangóhoz, mint az Oncidium papilio, majd pedig mintha kiterjesztett szárnyu kolibri himbálódznék a hajlós zöld száron. A Stanhopea virágai közepén, mintha rózsaszinü galambok üldögélnének, az Odonttoglossum crispum gyémántos rendcsillagot mimel virágaival, a Cattleya gigas pompás szines legyezőhöz hasonlit, a Lycaste Skinneri pedig tovaszállni készülő rovarnak az alakját mutatja.

Az Oncidium amplicatum majus száraira, mintha aranypénzek volnának felfüzve, a Masdevallia fajoktól pedig az első pillanatra visszaretten az ember, mert mintha hosszu csudalábu, feketepiros, sárgahasu pókok, hasastestü szunyogok üldögélnének, leselkednének a zöld levelek fölött, szóval, mintha csak Flórának, a virágok Istenasszonyának pipereasztalkáját fosztották volna meg kincseitől, mert egyes fajok apró ampolnákat, gyöngyfüzéreket, korsócskákat, mások pedig kosárkákat, rezgőket, csokrokat, forgókat látszanak ábrázolni mindenféle szinben, a bársony lágyságával, a selyem és atlasz ragyogásával.

Az Orchideák családja rendkivül gazdag és kiterjedt, mert eddig körülbelül 400 faját és vagy 10.000 változatát ismerjük, a melyből a tropikus zónákra circa 340 faj 8500 változattal esik.

A virágok történetében a legérdekesebb fejezetet a tropikus orchideáknak az európai üvegházakba való meghonositása képezi és körülbelül vagy száz évvel ezelőtt lett az első tropikus orchidea Európába importálva és általános csodálatot keltett szépségével és remek illatával, de mivel a gondozásához az akkori kertészek nem nagyon értettek, az első kisérlet nem sikerült és fel is hagytak vele egészen a negyvenes évek elejéig, a mikor a nagyobbhirü üvegházak és növénykertek birtokosai, ujra megpróbálkoztak a tenyésztéssel.

Mint valaha Hollandiában a tulipánszédelgés idejében, midőn egy Semper Augusztus hagymáért 3000 aranyat fizettek és mindenki a tulipánok után bolondult, épp olyan orchidea-láz fogta el a virágkedvelőket, midőn tenyésztését ujabban felkarolva, ez a virágfaj a piaczra került.

Mert az orchideák a disznövényeknek azon fajtáihoz tartoznak, melye-

ket a kertészek és kedvelők sem természetes, sem mesterséges uton nem birnak a keresletnek megfelelő mennyiségben szaporitani, azért tehát, hogy a rohamosan növekedő keresletnek megfelelhessenek, a nagyobb tenyésztők és kereskedőházak, fiatal kertészeket, mint gyüjtőket küldtek ki a tengerentuli világrészekre, hogy uj fajokat és tenyészképes példányokat gyüjtsenek számukra. Egészségüket és életüket koczkára téve, a gyüjtőknek be kell hatolniok az őserdők mélyébe, hogy az orchidea-fajok tenyészhelyeit, alakját és virágzását tanulmányozzák és elvirágzásuk után néhány hónapra, mikor a növény tulajdonképeni nyugvó ideje elkövetkezik, akkor kell hozzáfogniok a gyüjtéshez . . .

Kosarakkal, zsákokkal és ha lehet őszvérek kiséretében keresi fel a már kijelölt helyeket, azután egy benszülött négert vagy indus kulit felmászatva a fákra, vagy sziklagerinczekre, a növényt óvatosan leszedeti, azután kosorakba vagy zsákokba csomagolva, megmászhatlan hegylánczokon, lázakat lehellő maláriás mocsárokon utnak indul, hogy több heti küzdelmes vándorlás után elérhesse a kikötőt, hogy kincseit hajóra rakhassa.

Azzal azonban, hogy elkerülte a bennlakók gyilkos fegyvereit, a vadállatok fogait és a kigyók halálos mérgü marását, még nem szakadt vége a bajoknak és kellemetlenségeknek, mert előtte áll még a legnagyobb baj, mely fáradságosan gyüjtött orchidea fajaikat tönkreteheti, mert tönkre mennek biztosan, ha a hónapokig tartó tengeri ut alatt a dohos és penészes hajófenék megfertőzött levegőjének lesznek kitéve, ha pedig a fedélzetre helyezi őket az átcsapkodó hullámok sós vize egytől egyig megöli növényeit.

El lehet képzelni, minő rengeteg pénzbe kerül egy ilyen kiküldetés és mennyi veszélyt kell az illetőnek kiállania, nem lehet tehát csodálkozni azon, ha egy ritka és ujabb faju orchideáért mesés árakat kell fizetni. Sok faj természetesen ezrekre, százezrekre menő példányban kerül Európába, ugy hogy termőhelyein e miatt ritkasággá válik és talán az az idő sincs messze, hogy a kimerithetlen bujaságu és termékenységü tropikus orchidea termőhelyeket a divatozó orchidea-láz teljesen kipusztitja, ugy hogy majd az orchideák gyüjtését is, mint egykoron a havasi gyopárt Svájczban, állami intézkedésekkel kell megvédelmezni.

Ennek daczára még igen sok hely van a tengerentuli országokban, hová gyüjtő még be nem tehette a lábát és ahol még igen sok ujfajta orchidea várja a felfedeztetést.

Igy legutóbb a német Forstermann Borneoban hatvanféle uj fajt fedezett fel s természetesen, midőn ezek piaczra kerültek, olyan óriási feltünést és izgalmat okoztak, hogy egyért-egyért egész vagyont fizettek a gyüjtők és kedvelők. Előfordul az is, hogy a gyüjtők kiküldőiktől parancsot kapnak, hogy azokat a ritka fajokat, melyeket nem képesek Európába szállitani, semmisitsék meg, hogy elmondhassák azt, mint egy brüsszeli czég tette, hogy az ő példányain kivül ez és ez a fajta sehol se található.

Vannak egyes fajok, melyek drágaságban a gyémánttal vetekesznek, igy Amerikában egy dusgazdag magángyüjtőnél van egy tő, mely egy millió koronát ér, ezenkivül kincseket érő példányai vannak a londoni Rothschild

háznak, Schröder bárónak, a zürichi botanikus kertnek és a berlini Borsig háznak.

Természetesen egyes fajok értékét nem a szépségük, hanem a ritkaságuk határozza meg, igy megtörténik, hogy egy olyan faj, melyért a gyüjtő 5—6000 koronát fizet, virágjában alig különbözik egy 2—3 koronástól és ritkaságát csakis a gyüjtő éles szeme tudja felismerni és megbecsülni.

E miatt igen sokszor fordulnak elő olyan tévedések is, hogy hajját tépi miatta az illető. Igy pár évvel ezelőtt egy orchidea, melyet közönséges Cypripediumnak, azaz Mária czipőcskének tartottak, Londonban lett néhány koronáért eladva, midőn ott azonban kivirágzott, egy olyan ritka példányt fedeztek fel benne, hogy egy gazdag gyüjtő 15.000 koronát fizetett ki érte. Időközben azonban egy szemes gyüjtő ennek a ritka fajnak a tenyészhelyét felfedezte a Kalkutta és Manipor közötti sziklás helyeken és pár ezer példányt gyüjtve belőle, azokat Londonba küldötte. Természetesen óriási lett a meglepetés és az elámulás, midőn az a ritka példány, melyért még januárban 15.000 koronát fizettek, ugyanazon év junius havában 3 koronáért lett kapható. Ma már minden gyüjteményben látható Cypripedium Spicerianum név alatt.

De nemcsak ilyen meglepetések, hanem mindenféle furfanggal párosult lefőzések, csalások fordulnak elő a gyüjtők között, hogy mindegyik a maga firmája számára szerezhesse meg a ritkább fajokat.

Egyik hires londoni tenyészdének egy szemes, de annál nagyobb gazember gyüjtője, midőn észrevette, hogy riválisa, egy német gyüjtő, ritkább fajokra talált, mint ő, mivel máskép nem tudta levenni lábáról a borneoi vad főnököt, fogta magát, elvette feleségül egyik kifurt orru leányát, mire az após uram lágy lett, mint a viasz és veje óhajára a németet a tartomány határára hordatta és elkobozta tőle a fáradtságosan szerzett egész gyüjteményt persze a fia ura számára, a kit aztán többet nem látott se az após, se a felesége.

Ugyanez a jómadár megtette azt a tréfát Indiában egy collégájával, hogy éjszaka kinyitotta annak a félszernek az ajtaját, a melyben az orchidea fajtáit tartotta és beeresztette rájuk a ház kecskéit, melyek reggelre valamennyit tövig lerágták.

Másik esetben pedig egy közönséges Lycaste fajnak fehér husos szirmaiba kék festéket fecskendezett és, mint enormis ritkaságot egy hamburgi gyüjtővel elcserélte, három más olyan ritka fajjal, a melyekkel czége hirneve mégegyszer akkorára emelkedett, mivel a hamburgi gyüjtőnek megmaradt példányai utközben tönkrementek — és az a három volt egyedüli egész Európában.

Nem egyszer megtette azt is, hogy ha hozzáférhetett egy-egy riválisának a gyüjteményéhez, hát annak ritka példányait megsemmisitve, helyettük hasonló közönséges fajtákat csempészett a kosaraikba.

Egyszer azonban czudarul megjárta ő is, mert hasonló pénzzel fizettek neki is vissza, midőn Madagaszkárból hazafelé utazott. Gazdag gyüjteménye a födélzeten volt egy nagy lapos kosárban erősen a padlóhoz kötve. Egy hirtelen támadt viharnál azonban, azzal a rettentő hiradással ugrattak fel reg-

gelije mellől, hogy kosara az ingó hajóról a hullámokba zuhant, de nagynehezen kihalászták. Midőn felvágtatott a feldélzetre, látta, hogy a zsinegek el vannak vágva és mivel kivüle még három orchidea-gyüjtő utazott vele a hajón, magáról itélve, ezeket vette gyanuba, de nem mert beléjük kötni, mivel egyikre se tudott volna rábizonyitani semmit.

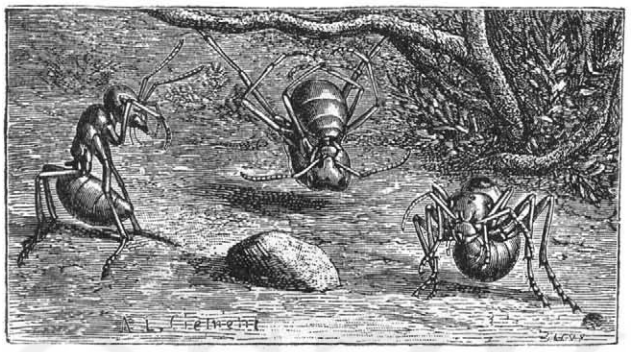

A hangyák tisztálkodása

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Chamäeleonok.

A megsemmisülés lánczolata a létért való küzdelemben.

A nap már felkelt és tüzes csókjaival felszivta a harmat könyeit az erdő fáiról és leveleiről.

Az erdő át van fülve a vadnarancsfák és myrthusok illatától . . . a levegőben zománczos szárnyu pillangósereg tánczol ringó szárnyalással, aranyos szárnyu rovarok zümmögnek és tarka tollu madárcsapat szökdel zajos csiripolással a vörösbogyóju bokrok ágbogain . . .

Két óriási Tupelofa között (Nissa candicans) áttörhetlen sürü levélfalat szőttek a passiflora virágaival és aranylósárga gyümölcseivel átszőtt kuszonövények, melyekre, mintha biborpalástot boritottak volna, ugy beteritette a gobea égőveres tölcséres virágaival . . .

Két rubin kolibri (Trochilus colubris) szállong drágakőszerü csillogással a virágok körül. Akkorák, mint egy cserebogár. A him nyaka égő rubinként szikrázik a gyémánt szintjátszó sziporkázásával, többi része pedig aranyzöld smaragdként csillog. Dongószerü zümmögéssel surrannak virágról virágra. A passiflora virágairól, melynek himporszálai a kinszenvedés kinzóeszközeit: a szögeket, kalapácsot, harapófogót és töviskoszorut mimelik, a gobeák tölcséres virágaihoz surrannak döngicsélő szárnyalással, hogy azokból a mézet és a benne tanyázó apró rovarokat kiszürcsöljék.

Minden szál tollacskáját mérgesen felborzolva, sivitó czirpeléssel rontott a bátor himecske a háromszorta nagyobb lepkékre és rovarokra, melyek közelébe és a levelek közé rejtett fészke felé közeledtek és nem nyugodott addig, mig csak messze nem kergette a tolakodókat . . .

A legélesebb szem sem birta volna a gobea indájára kötözött olasz dió-nagyságu fészkét felfedezni, annyira összhangzott és egybeolvadt annak szine és anyaga a környezettel. Az egész fészek a tillandziák hajszálvékony szálaiból volt fonva, féldiónagy tojóágya pedig az anemonák lehelletfinom selyemszőröcskéivel volt lágyan és melegen kipárnázva.

Diadalmas czirpeléssel szállt azután nőcskéjét követve a fészek szélére, s azt kezdték csőröcskéikkel igazgatni, rendezgetni, midőn fölöttük egyszerre csak halkan megzörrent a levelek sürüje és egy undok, szőrös pók ereszkedett alá, levélről-levélre ugrálva, hosszu szőrös lábaival . . .

Minden levélnél leselkedve, megállt és gonosztekintetü, tüzes szemeit fenyegetőleg meregetve, ollóalaku görbe rágonyait nyitogatta, miközben vörösbarna szőrökkel fedett teste, mint az ugrásra készülő tigris, alattomosan meglapult a virágok és levelek mögött . . .

Valahányszor a him kolibri virágról-virágra rebbent, a madárölő pók (Mygale avicularia) óvatosan elrejtette magát, azután pedig ugráló szökésekkel közledett a fészek felé és midőn annak föléje ért, ugráskészen meghuzta magát a gobea virágai mögött és csak azt várta, hogy a him ujra a fészekre szálljon . . .

Midőn ez megtörtént, ráugrott és átkapta karmos lábaival. A him kolibri élesen felsivitott, de hiába vergődött, csapkodott szárnyaival, támadója hosszu szálakat eregetve, csakhamar ugy össze-vissza kötözte, hogy mozdulatlanul csüngött a levelek között, mialatt nősténye fájdalmas czirpeléssel keringett a fa körül . . .

A madárölő pók ekkor felfelé szökellve, a levelek sürüjébe rejtett hálójához, annak gömbölyüre szövött nyilásánál megállt és a kolibrit a rákötözött szálaknál fogva lassan felfelé kezdte vontatni, hogy gyilkos barlangjában kedve szerint fellakmározhassa. Zöld lencséjü szemeit áldozatára szegezve, észre sem vette, hogy a levelek és indák között szivárványos fényesség villan meg és a levelek közül egy aranyzöld gyikfejecske, az Anolis, dugja ki magát és gyémántként fénylő szemeivel kutatva, kémlelődve néz mindenfelé . . . Egész teste kékesen fénylő smaragdzöldben játszik, torka ellenben égővörösczinóber szinben lángol, tehát sokkal szebb és tarkábbszinü mint szinváltoztató rokonaik a közönséges chamäeleonok . . .

Fürge keresgéléssel szaladozik fel-alá a kuszó növények indáin tapadós-végü ujjacskáival, midőn egyszerre megpillantotta a mozdulatlanul meglapuló Mygalet, de az is őtet, mert most már nemcsak a nyolcz, de mind a tizenhat gonoszul forgó szemét alattomosan rámereszti. Az Anolis erre egyszerre nyom nélkül eltünik a nélkül, hogy helyéből megmozdult, vagy csak egy levél is megzörrent volna.

Az óriáspók szemeit mindenfelé meregetve, keres és kutat utána, azután nagy óvatosan szőrös lábaira ágaskodva, forgatja szemeit mindenfelé . . . de nem látja seholsem. Ellensége bizonyára megfutott, mire görbe rágonyait párszor fenyegetőleg összecsappantva, ujra a vontatás munkájába mélyedt . . .

Az Anolis azonban nem tünt el, hanem a helyén maradt és, mint a chamäeleonok családjához tartozó gyikok, ugy ő is csak a szinét változtatta el, hogy ellenfelét tőrbe csalja. A ragyogó zöld test és a lángoló szinü torok eltünt és egész teste annak a kuszónövény kérgének a piszkosbarnába játszó szürke szinét vette fel, a melyen mozdulatlanul meglapult, hogy a legélesebb szem sem fedezhette volna fel, hanem a kuszónövény megvastagodott kérgének tartotta . . .

A Mygale lábait serényen mozgatva a kolibrit már majdnem félig a halójáig vontatta, midőn a vontatószálak belekeveredtek a passiflóra csillagos virágaiba és megakadtak . . .

A Mygale erre gyorsan leszaladt, hogy a szálakat kibogozza és mig azzal vesződött, az Anolis felhasználva a jó alkalmat, a kuszónövények másik oldalán a pók hálójáig surranva, annak közelében lesbe állott . . . és midőn az visszatért, reá rohant és megragadta . . .

A Mygale ijedtében a magasból levetette magát, de az Anolis oda is utána rohant, a hol azonban a küzdelemnek hamarosan vége szakadt, mert bármily dühvel védekezett is mérges rágonyaival, az Anolis egymás után harapdálta le szőrös lábait, azután fejét összeroppantva, megindult vele az egyik Tupelofán levő oduja felé, hogy ott békén elkölthesse . . .

Ugyanazon fának a törzsén jó magasan egy gömbölyü lyuk sötétlett, melyben valaha a bibormellü harkály fészkelhetett.

Utána azonban más lakó foglalta el, mert időnként egy hegyes orru, szikrázószemü fej ütögette ki magát, prédátleső, vad pillantással és megpillantva a fölfelé törekvő Anolist, villámgyorsan pattant ki és szaladt lefelé . . .

A törzs elágazásánál egy ideig meglapulva leselkedett, azután szélesre felfujt sziszegő torokkal vetette magát a mit sem sejtő Anolisra, mely az első pillanatban az ijedtségtől megdermedve, zsákmányát elejtette, de azután látva, hogy ellenfele, az undok alaku Skorpio Lizard csak alig valamivel nagyobb nálánál, bátran felvette a harcz keztyüjét.

Pompás szinezetét rohamosan változtatva, ő is felfujta a tokáját és nekiágaskodva, mérges sziszegéssel nézett farkasszemet ellenfelével . . .

Néhány pillanatig nyelvüket öltögetve, méregették egymást gonoszul szikrázó szemeikkel, azután vállaikat emelgetve, fujtak, sziszegtek és hosszu farkukat ostorként suhogtatták a levegőben . . . azután egyszerre olyan vak

dühvel ugrottak egymásnak, hogy mindkettő sulyegyent vesztve, a földre hemperedett, de azonnal talpraszökve, ujra szembeálltak egymással . . .

A fésüsfarku, tüskéshátu Skorpio Lizard ellenfele gyengéit ismerve, mindenáron a hasa alá és a farkához igyekezett férni, de mily ravaszul ugrált, mesterkedett is, a fürge Anolis farkcsapásaival mindannyiszor félreléditotta és mindig szembe állva vele, fogait mutatta neki . . . Igy ment a harcz jó darabig, mig végre a düh mindkettőn annyira erőt vett, hogy egymásba kapaszkodva, marták, körmölték egymást . . .

A Skorpio Lizard azonban mégis erősebb volt. Az Anolis ragyogó szinezete fakószürkére kezdett változni, mely erejének kimerültségét jelentette és midőn ennek következtében mozdulatai is lasubbakká lettek, a Lizard egyszerre csak a hátára szökött és az Anolis farkát nagy mérgesen leharapta, mire az feladva a küzdelmet, a legközelebbi bozót védő sürüségbe menekült.

A Lizard ura maradván a csatatérnek, először egy kissé kipihente magát a fárasztó küzdelem után, azután szájába kapva zsákmányát, éppen azon gondolkozott, hogy azt a földön, vagy pedig oduja magasában költse-e el, midőn a harcztért beárnyaló sárgásvirágu szömörczebokor vizszintesen kinyuló ágáról egy rézvörös test ereszkedett alá, melynek láttára a Lizard a rémülettől szinezetét rohamosan változtatva, recsegő brekegést hallatott . . . azután egészen fejét vesztve az ijedtségtől, nem a fára menekült, melynek összefonódott sürüségében megmenekülhetett volna, hanem futott, ugrált a merre látott, vakon, eszeveszetten . . .

A biborkigyó villámgyorsan levágva magát, szélesre tátott torokkal siklott utána s közbe-közbe félöles szökésekkel lökve magát előre, csakhamar beérte a halálrafáradt skorpió gyikot és horgas fogaival megragadva, kétszerháromszor átgyürüzte a testét és erős szoritásával megfojtotta . . .

A Lizárd tompán nyögött és vonaglott a kigyó érczesen fénylő rézvörös gyürüi között és midőn már nem mozdult, a rézkigyó pikkelyes testét egész hosszában kinyujtva, rángó mozdulatok között lassan-lassan elnyelte, a mitől teste kétszer olyan vastagra dagadt . . .

A bő lakoma után, alkalmas helyet keresve a pihenésre, lassan tovakuszott és éppen nagy kényelmesen rétesformán akart összekunkorodni a meleg napfényen, midőn egy fölötte elvillanó fekete árnyék és a magasból alásivitó rekedt vijjogás felriasztotta.

Alig, hogy támadó állásba vágta magát, máris suhogó zugással vágódott alá légi honából a héjaformán tarkázott kigyászóölyv és mindig szükebb köröket huzva, kerengte körül a magasra ágaskodó biborkigyót, mely szintén köröskörül forogva, szikrázó szemekkel leste szárnyas támadójának minden mozdulatát . . .

Mindig lejebb-lejebb ereszkedve, az ölyv egyszerre csak összekapta a szárnyait és lehulló kőként villámsebesen csapott alá a kigyóra és annak méregfogait pajzsként előremeresztett szárnyaival félrecsapkodva, rövid küzdelem után derékon kapta hosszu karmaival és görbe csőrével olyan csapásokat mért a sziszegő hüllő fejére, hogy az kábultan nyult végig a földön . . .

mire körmei közé kapva, diadalmas vijjogással emelkedett vele fölfelé a napfényes magasba . . .

Alig emelkedett azonban a fák koronája fölé, biztos, erőteljes repülése egyszerre bukdosó, tétovázó vergődéssé változott és bármint erőlködött, nem birt magasabbra emelkedni, a hosszan lecsüngő kigyó pedig mintha eltünt volna karmai közül . . .

Tán leesett? Nem! . . . A napfényes magasban az ölyv fehér teste, mintha csillogó biborvörös övvel lenne átszoritva! Aggodalmas, rekedt vijjogás sivit alá a magasból, mert a kábulásából felocsudott rézkigyó az ölyv testére csavarodva, egyik szárnyát is átszoritotta rugalmas gyürüivel, ugy, hogy az most bukdosó vergődéssel hull lefelé a földre, hol tovább folyik az elkeseredett élet-halál küzdelem . . .

Az ölyv vad vijjogással csapkod, vergődik, tépett tollak szállongnak szerteszét a levegőben, el-elbukik, megint lábra áll, de a testét szoritó gyürüket nem birja letépni magáról. A végsőkig ingerelt hüllő ellenben minduntalan szélesre tátogatja a torkát, hogy hegyes méregfogait a mellébe vághassa, az ölyv azonban tud vigyázni magára és vissza-visszavág és e közben elkapja a kigyó állkapcsát a csőrével . . .

Most már övé a győzelem! Dühös roppantással zuzza össze a kigyó lapos fejét, mire a testét szoritó gyürük reszkető vonaglással lehullanak róla . . .

Pihegve rázkódik össze, azután szárnyait kezdi suhogtatni, mintha épségüket próbálná . . . a másik pillanatban aztán körme között a fáradtsággal kiküzdött kigyóval, suhogva felfelé emelkedik, miközben diadalmas vijjogása győzelmesen és merészen visszhangzik az erdő felett . . .

Ezekre a kihivó vijjogásokra még élesebb, még áthatóbb vijjogás felel neki a magasból, melyeknek hallatára a kigyászó ölyv megsuhogtatja a szárnyait és sebes repüléssel igyekezik tovamenekülni.

Ellenfele a fehérfejü halászsas azonban vihargyorsasággal közeledik másfélöles hosszu szárnyain . . . Fehér feje deresen villanik meg a napfényes magasban és sárga szemei a harcz és támadás tüzében égnek.

Egy-két szárnylebbentéssel a kigyászó ölyv fölé emelkedik, hogy reácsaphasson, ez azonban szintén fölébe emelkedik, vagy oldalvást csap el a hatalmas szárnyak mellett . . . A kigyó karikázva hull le körmei közül, de a hatalmas légi király nem vágódik le utána, hanem vijjogva tovább üldözi. Keringve folyik a légi harcz tovább . . . A hatalmas karmok már egyszer megragadták és tépett tollak, piros vércseppek szállongnak, a kigyászó ölyv sebessége lankadni kezd és mindenáron az erdő védő sürüségét akarja elérni és éppen szárnyait készül összekapni, hogy lefelé suhanhasson, midőn a fehér fejü sas utóléri és győzelmes rikoltással beléje vágja körmeit . . .

Egyetlen csőrcsapással megölve, zsákmányával a folyó tulpartján levő őrhelyére, egy villámütött hyckorifa felé evez öles szárnyaival . . . és éppen, midőn annak egyik kinyuló ágára akar vele leereszkedni, egy lövés durranása hangzik a sürüből és a lég hatalmas királya átlőtt fejjel bukik le zsákmányával együtt a minden állatok urának: az embernek a lábai elé . . .

Igy folytatódik ez tovább és tovább szakadatlanul a természet háztartásában a kicsinytől kezdve a nagyig a létérti küzdelem nagy munkájában, a melyben az erősé a jog és a hatalom, a gyengébbé a halál és elmulás! . . . A természet öröktörvénye ez, a melynek változatos forrongásában az élet és halál, a születés és megsemmisülés fokozatos lánczolatán alapszik az az egyensuly, mely teremt, éltet, fentart és határt szab minden fajnak és egyednek a szaporodásában ugy, mint a megsemmisülésében . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Az erdök remetéje.

Az erdők Machiavellije.

A közeli fajrokonság daczára, mely a rókát (Canis vulpes) a föld leghübb és legegyenesebb természetü állatához: a kutyához füzi, ennek merő és legkiáltóbb ellentéte, mert a milyen hüséges a kutya, épp oly kitanult ravaszságu; épp oly hamis és kétszinü természetü emez és a mennyire védi amaz gazdája tulajdonát, olyan tolvaj és rabló természet szorult ebbe a rőtveres bundáju latorba, melyet méltán nevezhetünk honi állatvilágunk Machiavellijének és erdőink Mefisztofelesz-ének.

Nincs állata hazánknak, mely karakterének sokoldalusága és érdekességére nézve rengetegeink ezen rablólovagját felülmulná, épp ezért a legrégibb időktől kezdve napjainkig százféle mesében, mondában, versben, prózában meg van örökitve és fel van dicsérve, ki van szidva körmönfont ravaszsága, kitanult tolvajlása és az az élelmes ügyessége, melylyel nemcsak minden hely-

zetet és alkalmat ki tud kellően aknázni, hanem a veszély legkritikusabb pillanataiban, melyben más állat rendszerint a félelemtől megzavarodik, ugyszólván eszét veszti, ez a vöröscsuhás bravó, valami geniális mesterfogással, mindig tovább viszi és megmenti az irháját.

Ugy-e bár, azt gondolná az ember, hogy az ilyen százfélekép megénekelt, a napi élet fázisaiban ezerszer emlegetett állatnak, még a gondolatait is ismerik? Dehogy ismerik kérem! Ha ez a ravasz Csalavér-koma olvasni tudna, megpukkadna nevettében attól a sok mesétől és ráfogástól, melyeket azok a hires, neves szaktekintélyeknek kikiáltott, akadémiai levelező tagoknak választott, de erdőt és eleven állatot sohase látott tudós urak nagyképüsködő opusaikban a világba kürtölnek. Ezeknél a jó uraknál — kik tizenkét természet históriából fabrikálnak egy tizenharmadikat — a synonima és a rendszer a fő! Patvar vigye az állat karakterét, biologiáját! Hanem egy kazal synonimát összeharácsolni, egy legeslegujabb rendszerrel lefőzni a világot az ordok, genusok, familiák, subordok, subgenusok, stb. össze-vissza cseréléséből. Ez a tudós munka! No meg a szőrszálhasogatás! Karaktere, biologiája, családi élete, háztartása az állatoknak — laikus munka, melyeket a synonimafalók spanyol gőggel lenéznek; épp azért azt a sok mesét, képtelenséget, melyek a tizenkét természethistóriában benne vannak, hüségesen készpénznek véve, változatlanul belerakják az ő tizenharmadik gyártmányukba, a ki azonban igen nagy tudósnak van kikiáltva — az néha még hozzá is álmodik valamit.

Ki hinné továbbá, hogy ennek a tyuk- és libáttartó gazdáktól százszor elátkozott, erdészektől, vadászoktól agyonszidott állatnak életmódjára és karakterére vonatkozó igen sok markans és jellegző sajátossága még mai nap is ismeretlen.

Az erdészek, vadászok, a kiknek, ugyszólván ismerniök kellene a rókafaj életmódját és háztartását, mint a magukéit, ezeket nagy részben a mesék és a vadászlóditások csalóka szemüvegén keresztül nézik s nemcsak elhiszik, de még maguk is tóditják azoknak a vadásziróknak légből kapott állitásait, kik tapasztalataikat szintén a fentemlitett módon gyarapitják.

Ennek példájára üssük fel egy nagy és igen hires természetrajzi munkának a rókáról szóló részét. A nevét nem akarom megmondani, de azért mindenki rá fog ismerni a nélkül is, mert ebben a hires műben a rókának családélete és apai örömeiről, olyan ideális kép van rajzolva, mely igen szép és megindító ugyan, de a valósággal homlokegyenest ellenkezik; igy:

„A nőstény tavaszszal nagy körüllátással kiválasztott s önmaga által ásott katlanban vagy egy odvas fában és sziklaüregben megkölykezik. Ettől a perctől kezdve példaszerü és valóban megragadó családi élet veszi kezdetét, mely némely párnál az egész életen keresztül tart. A hü férj nejét a legválogatottabb falatokkal látja el, melyeket naponkint vagy a katlan elé vagy pedig egyenesen nősténye elé rak stb.“ . . .

Csak ennyit idézek, nem többet! De ennyi is elég tulon-tul, mert a him rókánál önzőbb, hütlenebb és az egoizmusnak a legvégső határáig hódolóbb családapa nincs a föld kerekségén. Nem törődik ez nőstényével, fiaival, hanem magukra hagyva, nőstényére bizza egészen a nevelés gondjait, ő maga

pedig az alatt ravasz fejében betörést, kalandokat s prédaszerző terveket koholva, óvatosan leskelődő léptekkel járja be az erdőt és vidéket, fürkésző szemeivel mindent meglátva, éles füleivel a leghalkabb zörejt és hangot fölfogva, csodafinom szaglásával a szimatnak legkisebb parányát is megérezve.

Alakja és szinezete annyira ismeretes mindenki előtt, hogy szószaporitás volna azt ismételni, mindamellett, mivel, hogy szinezete a vidék és égalji viszonyok következtében, változásnak van alávetve, a két főbb és ismertebb árnyalatot röviden felemlitem. Az egyiket szőrméjének világosabb alaptónusa miatt: sárga, arany, nyires, szücs vagy homoki rókának nevezik. Ennél szürkés-fehérrel derezett hát, sárgás-vörös vállak, ugyanilyen felsőnyak, fehér has és torok s fekete lábak az irányadók, karakterisztikus ismertető jele azonban farkának hegyén a fehér csillag vagy rózsa, mely a fekete, kormos, füstös, hegyi, erdei rókánál legtöbbször hiányzik. Ennek a gereznája olyan, mintha hamuval vagy korommal lenne befuvallva, farka feketés, torka és hasa hamvas vagy kékesszürkén van árnyalva.

Saját tapasztalataira támaszkodva, már az öreg Brehm meggyőződött arról, hogy a legtöbb madár kivételével, minden állatnál nem a párházasság, hanem a szabadszerelem: a venus vulgivaga az uralkodó és a legtöbb apa, mitsem törődik az ivadékaival. Hanem hát ez az alapjában és nagyjában igaz állitás észrevétlenül és elfeledve maradt! . . . ellenben a rókapár monogamicus — és családi élete — bizonyos zoologiai orthodoxiává fejlődött és állandó megdönthetetlen hagyományként ez a hiedelem gyökeret vert a természetrajz körében. Persze nem könnyü volt ezt a megrögzött hitet, melyre a hagyományok régi fátyla, ugyszólván rászövődött, megdönteni. Ezt szobai elmélettel, mikroskoppal és synonimákkal széttépni nem lehetett, hanem a rejtek és sürüségek csendes árnyában, a rengeteg magányában, az erdők éjjeli csendjében órák, napok és heteken át szemfüllé válva, ki kellett lesni, meg kellett lopni, a karakter, a családélet mindama titkos vonásait, melyeket az állatvilág biztonságérzetének teljében csupán az erdő magányának szokott mutogatni . . .

Ekkor aztán kitünt, hogy a „kan róka" nem él monogamiában a nőstényével . . . és, hogy a páros együttélésnek még csak nyoma sem létezik közöttük, hanem a nemi ösztön kielégitése után megy mindegyik ivar a maga utján és a hüséges és gondos családapának kikiáltott kan róka, a szó teljes értelmében valóságos vagabund a szerelemben is és több hiteles szemtanu látta, hogy a nőstény azt a kant ajándékozta meg szerelmével, a melyik győztesen került ki az udvarló kanok marakodásából.

A bagzás, vagyis a párzás ideje egész február hóban tart. Ezen idő alatt a nőstény nappal rendesen egy vagy több udvarlóval a vaczkába rejtőzködik, mely idő alatt sajátságos, de átható erős büz áramlik ki belőlük és ennek a büznek nyomán követik a bagzó himek a nőstényeket, még nappal is azt a sajátságos, páva rikácsoláshoz hasonló csahólásukat hallatva, melyeket betükkel: „grauu vagy griauu" formán közelithetünk meg. Ezenkivül van még egy másik, a hollókárogáshoz hasonló csahólásuk is, mely a „gock", vagy „grock"

szókkal fejezhető ki, mely hivásokra a kereső kanok rendesen felelni szoktak, ugy hogy ezek utánzásával aztán puskavégre is lehet csalni őket.

A párzási idő multával a nőstény magában, sohasem a kan társaságában, keresi ki és választja ki kölykező helyét és épp ilyen eldugott rejtekben tartja kölykeit a him és a többi atyafiság előtt. A rókapárra nézve nem létezik család és nem léteznek családi örömök! . . . Ezt kézzelfoghatólag bizonyitja a himeknek teljes és hibátlan nyári bundája, ellenben a nőstényeké a szoptatástól és heveréstől koszlott, tépett, csapzott s helyenként le van kopva.

A párzási hely kiválasztására nézve is tulzottak, valótlanok a legtöbb leirások. A mely helyet alkalmasnak talál azt elfoglalja, legyen az lyuk, sziklahasadék, faüreg vagy száraz galyhalom, sőt még a talaj eldugott mélyedését is elfoglalja és ha egyszer kiválasztotta kölykező tanyáját, nem törődik vele, mély vagy sekély-e az, arra se tekint, hogy az rendes katlan, nyári lakás, vagy szükségből vájt menedék-e, erdőben van-e, vagy azon kivül, hanem arra van legtöbb figyelemmel és ott üt tanyát, hol a környék kiadó és kényelmes vadászterülettel kinálja és hol elegendő prédára talál . . .

Vadászataiban ellentmond mindazoknak, kik azt állitják, hogy ezt tanyájától messze cselekszi. Vadász biz az egészen tanyájához közel, kivált midőn kölykei még kicsinyek, csakhogy kétszeres elővigyázattal és éberséggel, a mint azonban kölykei növekednek és erősödnek, akkép változnak meg a rókaanya természete és szokásai is.

Kezdetben állandó kisérői a kettőzött éberség és elővigyázat, a kölykek növekedésével ezek iránti szeretetből aztán ezeket nemcsak levetkezi, de bátor és támadó természetüvé is válik, igy nem egyszer történt meg, hogy a lyuka közelébe tévedő borzebet megrohanta és elkergette, sőt megtörtént az is, hogy egy nőstény róka kölykeit távol fekvő lyukából egy egészen a falu közelében levő levágott galyhalom alá hordta és onnan a legvakmerőbb rablóbetöréseket intézte a falu baromfi-ólaiba.

Bizonyára kevesen láttak ujszülött, vagy egy-két napos rókakölykeket! Ezek 14—15 czentiméter testhoszszal birnak és vastag, tömzsi, szélesorru fejük, feltünő vastag nyelvet rejt magában. Rövid, a nyak és fejhez szorosan odalapuló, háromszögü fülecskéik zárvák, szemeik be vannak ragadva, bundájuk pedig a szülésnek első stádiumában rövid, sima és füstszinben játszó barnás-szürke, homlokukon fakóbb árnyalattal, ellenben farkuk hegyén és mellükön már mutatkozik egy piczinyke, fehér foltocska . . . Néhány nappal később a szőrözet hegyei erősebbé, alapja gyapjassá kezd változni, szinezete pedig élénkebb szürkébe hajlik. Testük és tagjaik erőteljes fejlődésnek indulnak, hanem a tömzsi fej és széles lapos orr, még nem hasonlit anyjukéhoz, valamint a szemek sem állanak a jellegzetes ferde állásban és hiányzik belőlük az öregek sárgás-zöld csillogása, miután az övékei még egészen szürkés-kék, egyenes vágásu, ravaszság nélküli, vidor, fiatal szemecskék . . .

A harmadik héten azonban a metsző-, szem- és tépőfogak fejlődése után, a rókafaj jellegzetes hegyes orru, felálló fülü typusa, annak élénk, fürge temperamentumával előtérbe kezd helyezkedni és az előbbi a kutyatypushoz közelálló hasonlóság végkép eltünik és a mindinkább sárgássá világosodó szemek-

ből a rókafaj ébredező, eszes ravaszsága villog elő a fiatalság gondatlan pajzánságával egyesülten.

A fiatal kor vig és gondtalan játékai és hanczurozó enyelgés között nő és fejlődik az ivadék tovább; ebben a stádiumban, az erdő csendes magányában, egyik-másik kiváncsi fejecske a lyuk széléig, sőt még azon tul is kimerészkedik. Mindenki ismeri, legalább képben, azt a jelenetet, midőn az anya egy fogolylyal, egérrel, nyulsüldővel vagy más egyéb zsákmánynyal tér haza és a fiatal ivadék azon fogait és öldöklő ügyességét próbálgatja, mig nem a serény és gondos anya által mindig nagyobb és nagyobb területen, az erdő és virány védő rejtjeibe és bokrosaiba lesznek vezetve, hogy megtanitsa őket az élet és létérti küzdelem feladataira.

Ekkor már félig kinőtt rókakölykek miniatur másai anyjuknak. Ugyanaz a hegyes, mozgékony orr, felálló fülek, lombos farkacskák, az öregéhez hasonló fakó gerezna — csakhogy kicsinyben, ellenben apró, tolvaj-hegyes mefisztofeleszi hamisságu pofácskáikból, a ferdén álló, ravasz villogásu szemeikből, egészen anyjuknak és a rókafajnak kitanult fondorravaszságu tüze pislog és csillámlik elő egészen az ősi fajerőben . . .

Nagyon sokszor megtörténik, midőn a szemes és óvatos anya gyanus, ivadékai biztonságát veszélyeztető jelenségeket vesz észre a katlan táján, már zsenge korukban megismerteti őket a költözködéssel és egyiket a másik után a szájába fogva, oda, arra a messzebb fekvő s biztosabb tanyára hordja, melyet vándorlásaiban már jó előre kiszemelt kicsinyei részére, melyeket egész őszig gondos anyaként kisér, vezet, oktat és védelmez, őszszel azonban már a kicsinyek saját szárnyukra lesznek bocsátva, de azért még együtt tartózkodnak valami sürüség védő rejtekében, hanem ekkor már annyira előtérbe lép a testvérekben is az önállóság és az önzés érzete, hogy majd egyik, majd a másik marad el a közös tanyáról, ugy, hogy midőn az első hó leesik, akkor már mindegyik, mint teljesen kifejlett és önálló egyed kóborol és tolvajkodik választott lakhelyén.

A minő sajátos és egyéni a karaktere, épp olyanok a rókának a nyomai is. Nem kell hozzá éles, gyakorlott vadászszem, hogy a fehér hóleplen felismerhesse, mert aki egyszer látta, az azonnal ujra felismeri az első látásra.

Akár lépésben, akár koczogásban kullog, egyik lábát a másik után egyenletesen szedegetve, nyomódik lábfej lábfej után egyenes vonalban a hóba, melyet a vadásznyelv zsinórnak vagy füzérnek nevez, ellenben a lyukából való gyors és egyenetlen kiugrás következtében, nyomai rendetlenek és könnyen megkülönböztethetők, a lassu és meggondolt lépésekkel kikeczmergő borzétól.

Katlana biztos rejtekéből kilépve, előleges szemlét tart a vidéken, mielőtt megindulna és csak ezután tart koczogó futásban az erdő felé, melynek szélén ujolag megáll és a kutyához hasonlóan, hátsó lábaira ereszkedik, hogy igy ülve, rablóterveit kikoholja. A falu tyukólaiban próbáljon-e szerencsét vagy a szántások hófedte barázdáiban rejtőző nyulat, a gyepük, vágások és a cserjések mögött, a metsző szél ellen védelmet kereső fogolycsapatot lopja-e meg?

E felett még nem határozott, azért hát nyomai sem zsinóregyenesen, hanem czikk-czakkosan, mint ravasz fejében kóválygó tervei, vezetnek tova,

midőn egyszerre futását zsinóregyenesen a hóból kisötétlő bokros felé irányozza . . . és óvatosan szél alatt (a szélnek ellenében) haladva, egyszerre csak megáll s egyik első lábát felemelve, sunyorgatva, megfontolva, olyanformán néz a bokrok mögül felreppenő fogolycsapat felé, mint aki az ilyent jövőre nézve jól megjegyzi magának, hogy egy másik alkalomkor hasznára fordithassa.

Azután fülelve, nézdelődve bandukol tovább, mignem egy fajrokonának az övéhez hasonló zsinóregyenes csapájára bukkan a hóban. Ez a csapa egy vén körtefának alacsonyan fekvő odvához látszik vezetni, mely alatt a mezei verebeknek elszórt, széthullongatott tollazata azt látszik bizonyitani, hogy a szemes rabló meglehetősen megtizedelte a körtefa odvában a hideg és szél ellen alvótanyát kereső verébcsapatot.

Mindent tud és mindenre gondol, valamint mindent megjegyez magának, mert most ama repczeföld felé fordul, hogy ott vadászó ügyességét, de egyuttal a földmivelésre és erdőkulturára való hasznosságát bebizonyitsa egyik-másik barázdában az egérfogással.

Azok a karakterisztikus nyomok a hóban, melyek a serény vadásznak a barázda hosszában tett ugrásait dokumentálják, dokumentálják egyuttal azt is, hogy rövid pillanat alatt, a hó alatt futkározó egeret rántott ki a fagyos felvilágra és mohó falással éhező gyomrába temette. E nyomok tovább vezetnek s minden ugrással egy vagy két egér vesztét jelöli, mely vadászatot nemcsak télen üzi éjjel-nappal nagy passzióval, hanem nyáron is, nemcsak a szántás barázdáiban, de a mezőn, erdőn, réteken is, igy némelykor meg lehet bocsátani neki egy-egy kakas vagy liba elrablását, mert egérpusztitásaival igen nagy és számottevő hasznot okoz a földmivesnek, miután ő is, mint a macska, menyét és más efféle állatok, nem pusztán éhségből, hanem passzióból, még pedig szenvedélyes passzióból, egész gyönyörüséggel és fáradhatatlanul vadász az egerekre.

De nem mindig sikerdusak e rőtvörös bravónak éjjeli és nappali vadászkirándulásai; kivált erős, fagyos teleken, midőn vastag hótakaró boritja be hideg palástjával a szunnyadó természetet és a veséket átjáró északi szél szomoruan zörgeti az aszufüvek szálait a puszta, élettelen és magányos avarokon . . .

Ilyenkor éhségtől beeső horpaszokkal, farkát leeresztve morózusan kullog előre-hátra a vendégszeretetlen puszta földeken és morózus kedélyhangulatát, gyomrát korgató éhségét üvöltéssel végződő, rövid, ugatásszerü csaholással hirdeti a ködös nappali tájnak s valamivel ingerültebben a holdvilágos téli éjnek.

Mindezeknek daczára, egykönnyen nem esik kétségbe, mert miként fajrokonai: a kutyafélék, ugy ő is szivósan és soká el tud türni fagyot, éhséget és minden nélkülözést. Ha az erdők, mezők nem teritenek asztalt részére, ellátogat a falvakba, tanyákra és majorságokra, melyek ez időben válnak legtöbbször hőstettei és rablóbetörései szinhelyévé.

A legközelebbi magaslaton vagy buvhelyen kiválasztja magának a betörésre legalkalmasabb udvart vagy portát, melyeknek állományáról és

körülményeiről előleges kémutjai és csatangolásai közben tudomást szerzett és mindaddig ott rejtőzködik fülelve, vigyázva, mig csak az éjfél csendes órája el nem érkezik, amikor is a legmélyebb álom ónsulya zárja le a gyülölt komondorok és lánczos kutyák szemeit a majorságokon. Ekkor aztán árnyéklassan árnyékgyorsan hussan a háztól az udvarig, az udvaron a baromfiólig, melynek minden lyukát, gyengeségét még nyári rekognoszcirozásaiban megjegyezte. Ekkor aztán jaj azoknak a baromfiaknak, melyeknek istállója nem ép és nincs gondosan bezárva! A gazdasszony és a cselédek legkisebb gondatlansága, hanyagsága drágán lesz megbüntetve, mert szagláló, keresgélő orra, éles, figyelmes szemei, feltaláló esze, no meg serény és körmös előlábai segitségével megtalálja a hanyagul foltozott rést, kitágitja a hasadást, befeszegeti a rosszul zárt ajtót, a til-tul berakott nyilást és szelelő lyukakat, mire aztán nemsokára a nyakon kapott liba, pulyka vagy kakasnak a végső sikoltása ugratja ki a gazdát vagy cselédet az ágyából, de már akkor csak bottal üthetik a vörös rabló nyomait. Néha olyan vakmerően intézi ostromát, kivált ott, hol a házörző kutya lánczra van kötve, hogy a felriadt gazda, méregtől átkozódva, villát, seprőt hajithat utánna a mellette villámként elsuhanó rablónak, ami persze nem sokat árt neki és fittyet hány ugy ennek, mint a torkaszakadtából ugató lánczrakötött kutyának és szerzett zsákmányát elrejtve, elkaparva vagy uj betörő terveket eszel ki, vagy pedig haza vive a mesékben megénekelt „*Malepartus*“ nevezetü várába, ott jó étvágygyal elkölti és nagyot s hosszut alszik utána kényelmes katlanában.

Ad vocem Malepartus vára! Ennél megint alkalom nyilik, hogy egy közkézen forgó, kardinális valótlanságról fellebbentsük a fátyolt.

Ugyanis az is százfélekép meg lett a természetbuvárok által irva, a vadászok és erdészek által igazságnak esküdve, hogy ez a rőtbundáju Mefisztofelesz a tisztaságra kényes és finnyás borzot ugy üzi el nagy fáradtsággal készitett földalatti barlangjából, hogy ezt nem éppen Ylang-ylangként illatozó gonoszbüzü vizeletével befecskendezi, szagos és kompaktabb minőségü látogatójegyeit pedig egyenesen katlanja torkába rakja le és azután a gazdátlan lakot magának foglalja el, sőt állitják még azt is, hogy ezen bosszantásokon kivül a remete természetü borzot harapásokkal és az erősebb jogán üzi el jogos lakából.

Ezek ellenében az igazság az, hogy a borz a rókának sem büzével, sem penetrans szagu váladékával nem sokat törődik, sem szaglászati, sem tisztasági szempontból és igen sokszor megtörténik, hogy őszszel téli szállását ő üti fel a rókakoma lakásában, még pedig elfoglalja a legalsó legkényelmesebb katlant, ugy hogy a jogos tulajdonosnak a felső etázszsal kell megelégednie és ez meg is elégszik és békén meglaknak mind a ketten, ő fölül, a borz alul egy lyukban, mert a rókakoma nem igen mer kikezdeni a morózus természetü, harapós és nála jóval erősebb erdők remetéjével.

Egy másik, még megrovandóbb balhit és téves felfogás, mely már sok szerencsétlenségnek lett okozója az, hogy a rókára, mint a kutya közeli rokonára, ráfogták, hogy épp ugy megvesz, mint az, szerencsére azonban az ez irányban megejtett vizsgálatok és anatomiai kutatások kideritették, hogy a

rókáknál a veszettségnek tartott járvány nem egyéb, mint ideges dühkitörés, azaz egy neme a dühkórnak, de nem a fenti értelemben.

E kisérleteket legbehatóbban a württembergi Salgau mellett ejtették meg és a veszetteknek hiresztelt rókák által megmart kutyákon, háziállatokon, erdei vadakon és embereken az „ebdüh"-nek nyoma sem mutatkozott. És ennek ellentmond még az is, hogy a veszetteknek hiresztelt rókák ellenkezőleg a veszett kutyákkal, mind jó husban voltak, teljes hibátlan gereznával birtak és tekintetük sem mutatta azt a zavart, téveteg foszforeszkáló szemcsillogását a veszettségnek.

Megemlitésre és további észlelésreméltó még az a körülmény is, melylyel ezek a rókák magukat elemésztették. Egy jó részük vizbe fojtotta, más részük pedig felakasztotta magát, mely két tény aktaszerüleg és hivatalosan is meg lett erősitve. A hivatalosan felvett tényállás a következő: „A róka egy és fél lábnyi magasan függött a földtől, fogaival egy viziránvosan kinyuló fenyőágba oly erősen beleharapva, hogy az ágat le kellett vágni, mert a fogakat és állkapcsot máskép nem lehetett kifeszíteni. A többi mellékágak, valamint a fa törzse számtalan helyen, de mindig a vizszintes ággal egyenlő magasságban össze-vissza volt marva, harapdálva, a föld pedig alatta széttiporva s fölrugdalva volt, ahogy a dühkóros róka mindaddig harapva fel-felugrált, mig fogai annyira bele nem vágódtak az ágba, hogy végre nem tudta kirántani. A fán nem volt, mondjuk, huros rigó vagy efféle madárfogó hurok vagy egyéb oly csalétek, ami rókát az ugrálásra és harapdálásra csábithatta volna, hanem felakasztotta, respektive beleharapta magát a saját jószántából és akaratából a dühkór zavart és fölgerjedt állapotában. Ezen erdei zsivány álma, büntudatos természetének megfelelőleg nagyon éber, de ennek daczára megtörténik némelykor, hogy a cserkésző vadász álmában pörköl rá, sőt néha még a hajtásokon is főbe kólintja egyik-másik hajtónak a botja — de csak akkor, midőn zsákmánytalan, hosszu téli kóborlásaiban, végre a fáradtságtól és éhségtől elgyötörve, legalább az álom feledtető karjaiban próbál enyhülést keresni vagy pedig annyira torkig ette magát, hogy valósággal eltompul bele.

Sokat zaklatott, vadszegény területen nem egyszer vándorutra kél és a hegységből a sikságra, északról pedig délre költözködik, attól a helyes ösztöntől vezetve, mely compass- és helyismeret nélkül, természetének és életmódjának megfelelő lakhelyre vezérli, amikor is a különben barátságtalan és magányosságot kedvelő természetét levetkőzve, több fajbelijével összeállnak közös vadászatra. E barátság azonban csak az izes zsákmány elejtéséig tart, azontul nem, mert már az első falatnál összemarakodnak és felmondják egymásnak a társas barátságot, mely barátság sokszor már hajtás közben is marakodássá és szétoszlássá fajul, igazat adva annak a régi közmondásnak: rókának róka a barátsága.

Nem éppen csudálatos az sem, midőn a hosszu téli évad után, a rügyfakasztó tavasz öltöztetni kezdi virághimes palástjába a mezőket és erdőket, a sok vidéket bekószált róka komát négy helyett három lábon látjuk szokott vadászkirándulásaira indulni. E gonosz amputácziót a csalétkes rókavas okozta, melybe a téli szükségtől korgó gyomorral, szokott gyanakodó óvatos-

ságát feledve, beleszorult, de aztán Mucius Scaevolaként beleragadt lábát hősiesen lerágva, egy lábbal szegényebben, de tapasztalásban gazdagabban, tovairamlott.

Az ilyen rókát többé aztán meg nem fogják még egyszer semmiféle csapdában, akármilyen furfangosan legyen is az szerkesztve, valamint hogy az a róka is mindig idejében ki fog bujni a hajtók gyürüjéből, a melyiknek bundáját ilyen alkalommal egy adag göbecscsel már megzörgették.

Tapasztalatai gazdag tárházában egy vén rókának annyi emlék s átélt élmény és adat van feljegyezve, hogy ezeknek alkalomadtán mindig hasznát veszi és igy egész bátorsággal lakmározza fel a vadfogónak kirakott tőreibe és egyéb furfangos kelepczének látszó madárfogó eszközeibe került huros rigókat; a hurokba akadt nyulat, a halászok haltartóiban rejlő halakat, sőt néha napján maga is halászni és rákászni próbál, nem ugyan azzal a mesés móddal, a hogy ráfogják, hogy lombos farkát ereszti a lékbe csalétkül, hanem a jégbe vágott léknél hasra feküdve, a friss levegőt élvező és a lék nyilásánál nyüzsgő halcsapat közül a lábával egyiket-másikat kirántja védő eleméből... Ezektől az eszközöktől — noha finom orrával megérzi az emberszagot rajtok, még sem fél, mert kitapasztalta, hogy rája nézve nem veszélyesek és ezek nem csaptatók . . .

Csatangolásai és vadászkirándulásai közben nemcsak a vadászok leshányásaival, hanem sokszor magához méltó ellenféllel is meg kell küzdenie, midőn erejét tulbecsülve, sokkal nagyobb falatra veti a szemét, mint a melyet legyőzni képes. Igy az alább leirt küzdelmet egy uhuval, Scholtz V. jó barátomtól, mint szemtanutól, hallottam elbeszélni:

„Egy meredek, felülről azonban megközelithető sziklaszálon egy nagy suholy, (Bubo maximus) ütötte fel fészkét, egy tölgynek gyökerei és fattyuhajtásai között és szorgalmasan ülte tojásait, midőn a márcziusi hajnal derengésében hazatérő róka szimatot fogott róla . . .

Mintha elevenitő villanyfolyam futotta volna át renyhe fülét, farkát, eleresztett tartását, mert sunyorgó szemei egyszerre nagyra nyilva, tüzelni, villogni kezdtek és fejét szimatolva, magasra emelte, hogy szobormereven megállva, fülelni, fontolgatni kezdjen, mialatt prédavágytól egyre tüzesebben lángoló, mongolvágásu szemei a környéket és távolságot méregették, kémlelték, azután tisztába jöve a csatatervvel, ugrásra lapult és mintha rugók lökték volna fel, szökellt le a látszólag mit sem sejtő uhura . . .

Csakhogy ennek éleshallásu fülei szintén jó előre megneszelték az arra kullogó vöröskabátos haramiát és midőn ez támadásra szökellt, a suholy villámgyorsan hátára vetette magát és előre meresztett, gyermekkéz nagyságu, karmos lábaival ugy beleragaszkodott támadója orrába, mintha présbe szoritották volna . . . E fogadtatásra éppen nem számitó róka, mintha oldalba kapták volna, neki ágaskodott és mindenkép igyekezett egyetlen fegyverét, éles fogaikkal felfegyverzett orrát a csunya csavarból kiszabuditani, de hiába ugrált, tánczolt, kapálódzott, a vaskörmökből nem birt szabadulni, e mellett a füles sziklalakó, hatalmas csőrével és erős szárnyaival vágta, pofozta, szab-

dalta irgalmatlanul a bundáját, hogy csak ugy repült, szállongott a szőre csomóstól az uhu tollaival együtt . . .

Lehemperedett s farkát hasa alá kapva, olyan bukfenczeket hányt, mint egy bajazzo, majd tótágast állva, ide-oda hemperegtek, egyszer egyik, másszor másik kerülve felül . . . A gonosz kelepczébe került rőtkabátos erdőfosztogató fujt és prüszkölt dühében, meg fájdalmában, de hiába! Lábaival bár hogy karmolta, rugta ellenfelét, nem szabadult tőle, pedig egész marsokat dobolt velük az uhu oldalain, hogy csak ugy repültek a tollak bele . . . Igy ment ez a késhegyig menő berserker párharcz jó darabig! A róka mindent megpróbált, mindent megkisérlett, hogy szabaduljon; a leglehetetlenebb erőlködéseket tette, lábaival, farkával dolgozott, hányta-vetette magát, majd gombolyagba gurult, majd csukacgyenesen kivágódva, méternyi magasságra rugdosta fel magát a levegőbe, de mindhiába, a szájkosártól nem birt szabadulni s fogait nem használhatta . . . mig végre ravasz esze megsugta neki, hogy a düh vak szenvedélyét félretéve, többet észszel, mint erővel . . .

Erre a tervekben és fondorlatokban gazdag készlettel rendelkező rókafej, a nyers erőn diadalmaskodva, kifőzött egy mentő eszmét és a másik pillanatban talpra pattanva, minden erejével nekirontott annak a sürü és tüskés bozótnak, mely küzdteriiknek egyik oldalán végig huzódott és ennek tömkelegébe betörve és belegázolva, az orrába ragadt ellenséget szépen leseperte magáról, mely csőrét diadalmasan csattogtatva, szállt vissza fészke peremére, a négylábu rabló pedig megtépve, megcsufolva, lába közé huzott farkkal, prüszkölve, kullogott tovább, hogy katlanja védő rejtekében a sebeket és vereséget kiheverje . . .

Kölyök korában befogva, mint a kutyafajok legtöbbje, könnyen megszelidül és könnyen felnevelhető, miután mindenféle ételre rá lehet szoktatni...

Igy boldogult Péchy Imre min. tanácsostól hallottam, — ki nagy állat- és természetbarát lévén — falusi jószágán mindenféle állatot és szárnyast nevelve, többi között fiatal rókák is voltak, melyek annyira megszelidültek, hogy kutyakölykekként szaladgáltak utána a kertbe, házba s mindenfelé. Minden négylábu állattal, a kutyákkal különösen nagy barátságban voltak, kivéve a macskákat és egy fiatal farkast, mely az udvar másik részében volt elzárva. A kutyák ételéből csak ugy ettek, mint ők és egy izben tejbe főtt rizskása készülvén ebédre, a szakácsné valahogy vajat kevert belé, minek következtében nem került az asztalra, hanem a kutyák elé lett téve. A két róka ebből az édes csokoládéval meghintett kásából becsületesen belakmározott, sőt annyira izlett nekik, hogy egy részét a faapritó tőke mellett a földet felkaparva, oda elásták és este felé ujra delektálták belőle magukat.

A két róka fölnevelkedve, egyikük végleg megszökött egyik nap, mert az erdő nem messze volt a háztól, a másik pedig éjjelenkint kihuzva fejét a nyaklóból, megszökött és a távoli udvarok baromfiait kezdte tizedelni, de hajnalhasadásra mindig otthon termett és fejét visszadugva a nyaklóba, olyan ártatlan pofát vágott, mintha vizet se tudna zavarni.

Az otthoni majorságot — pedig volt mindenféle — nem bántotta. Szemei ugyan fel-felvillantak, ha egy kacsa vagy tyuk közelebb merészkedett

hozzá és néha-néha elfeledkezve magáról nekik is ugrott, a mennyire láncza engedte, de azután, mintha egyszerre eszébe jutott volna a „nem szabad", visszahuzódott tőlük és éhvillogásu szemei, megint azt a vizet zavarni nem tudó, sunyin ártatlan kifejezést vették fel, mintha eszébe se jutna neki baromfihusra éhezni . . .

A faluban azonban egyre nagyobb riadalom és consternatio támadt. Minden éjjel eltünt egy-két darab baromfi, hol itt, hol ott . . . Először a megszökött rókára kezdtek gyanakodni, hogy az téreget vissza nevelési helyére, de nyomát se tudták neki felfedezni . . . Hiába lestek rá, nem birták a látatlan tolvaj létét felfedezni és midőn már majdnem általános lett minden háznál az őrködés, akkor a közvetlen szomszédságban lakó zsidó árendásnak sabeszre leölt és megkoppasztott két hizott libája tünt el a kamrából, a két hatalmas libamájjal együtt . . .

E libamájak egyikét aztán egyik vizsla kaparta ki a ház oldalánál, közel a rókaházhoz, maga a róka pedig csendesen szunyókálva házában, olyan tele hassal hevert, hogy majd kipukkadt. E felfedezésről mit sem szólva, ura lesbe állott és éjféltájon, midőn a kakasok kukoritani kezdtek, látta ám, hogy a fiatal ravaszdi hegyes orrával minden szöglet felé szimatolgatva néz, felül és vizsgálódik, azután egy riszszantásra kihuzva nyakát a szijörvből, egy pillanatig hegyezett fülekkel megállva az udvar közepén, árnyékként tünt el a szürkület homályában . . . hajnalra kelve azonban jámbor pofával ismét házában hasalt, a harmadik szomszéd termetes kakasának azonban az éjszaka folyamán teljesen nyoma veszett . . .

Most már meg volt fejtve a rejtély! Csicsa, ez volt a neve, uj nyaklót kapott, melyből minden mestersége daczára sem birt kiszabadulni . . . E miatt nem is állta a dicsőséget sokáig! Egy éjszakán lánczostól, nyaklóstól együtt eltünt a házból és bucsu fejében egy hizóba tett libának harapta el a fejét, de csak ezt és nyakának azt a részét tudta megenni, a meddig a ketrecz léczei közül ki tudta ránczigálni, szabadulása pedig akként történt, hogy a láncz vége madzaggal lévén a rókaház vaskarikájához kötve, ezt elrágta és a lánczot a nyaklóval együtt emlékül magával vitte . . .

Az Alföldön való tartózkodásom alatt egyik barátomtól, az Andrássy uradalom gazdatisztjétől egy rókakölyköt kaptam ajándékba, melyet ő ásott ki és nevelt fel öt hónapos koráig.

Ez is a kezességig szelid és jámbor volt, jól táplált testtel, gyönyörü bundával, vitorlája pedig a legszebbek közül való volt, melyet valaha csak láttam . . . Uj helyén nagyon hamar megszokott, sőt észre sem lehetett venni rajta, hogy érzi a helyváltozást, mert az első naptól kezdve, midőn helyére kötve, megvendégeltem, közeledtemre hizelgő farkcsóválgatással és örömet mutató felugrással fogadott, még legédesebb szieszẗa közben is . . .

Bármivel kináltam, elfogadta és megette. Megette a fügét, szentjánoskenyeret, a czukorsütemént, főtt krumplit, a nyers és főtt tojást, a kenyeret minden alakban. Csirke-, lud- és efféle csontokat tisztára feltakaritotta, a beleket felhabzsolta; sőt nemcsak az édes tejet lefetyülte a legnagyobb délicziával, de az áludttejet, turót, sajthajat, almát, körtét, a levesben főtt zöldséget,

de még a savanyu káposztát és füstölthust is megette, egy sonkacsonton pedig három nap is elrágódott . . .

A házi kutyákkal a szerint — a mint kedélye hozta magával — barátkozott és el-eljátszadozott, sőt néha-néha egész békességgel egy tálból ebédeltek, de a macskákat, ha csak a háztetőn látta is meg, láncza daczára akkorákat szökellt, ugrott, hogy szinte felbukott bele.

Minthogy hátul az istállók közvetlen szomszédságában levő, luczernás talaju pajtás-kert elején volt a menageria, ő is ott székelt és az istállóból ki-kijáró tengeri nyulak ott szaladgáltak és majszolták a zöldet a közelében...

Egy délután láttam ám, hogy egy fehér-fekete házi nyulacskával iparkodik barátságot kötni, mely közelében legelészve, csak akkor-akkor ugrott egyet, midőn lombos farkát meglóbbálta, vagy első lábaival feléje kapott. Észrevétlen félreállva, nézni kezdtem ezt a játékot. Miska, ez volt rókámnak a neve, lehasalt s fejét lábaira nyugtatva, sunyorgott a tapsikára, majd farkával a földet veregetve, hanyatt vágta magát és elnyujtotta lábait a nyul felé, majd meg hason kuszva, iparkodott megkaparintani. Igy ment ez a játék mindenféle változatban napokon keresztül, mig végre a negyedik napon mit láttam!

A fehér-tarka nyulsüldő Miskának egyenesen az orra előtt legelt, ez pedig szemeit el nem véve róla, hevert ott, mintha a megevett füszálakat akarná olvasni. A nyul ide-oda csuszkálva, keresztül ugrált rajta, és eltürte, hogy lábaival magához huzza, lombos farkával felforditsa és ide-oda kergetősdit játszszék vele. Bement Miskának az óljába, ott felturta a szalmát s végtére olyan nagy barátságot kötöttek, hogy ha a nyul valamitől megrezzent, nem a többiek után az istállóba, hanem Miska házába menekült be egyenesen.

Már három hétig tartott ez a benső barátság, a Muczi belekóstolt a Miskától félrerugdalt kenyérdarabokba, körülszaglászta ételes vályuját, sőt magát Miskát is orrától a farkáig, midőn egyszerre Miska másik jóbarátja, egy kicsiny, egérszinü olasz agaram közébük ugrott, mitől a nyul annyira megijedt, hogy nem Miska házába, de az istállóba menekült vissza, honnan vagy három napig még orrát se dugta ki . . .

Ez idő alatt Miska szemei egy perczre se fordultak el az istálló ajtajától. Kedvtelenül, mogorván lézengett háza körül, a kutyákat elmarta közeléből. Ha én mentem feléje, furcsa, szükölés forma hangot hallatott, mintha kérne valamit és ha egy nyul kisurrant az istállóajtón, füleit meregetve, nyugtalanul lótott-futott, a hogy csak láncza engedte . . . Végre a harmadik nap multával, a fehér-fekete nyul ujra kimerészkedett. Miska pedig azt sem tudta, hogy mit csináljon örömében. Valósággal meg volt kavarodva és majd eltépte láncát az ide-oda való szökellésben. Az ismerkedést és barátságot azonban egészen ujra kellett neki kezdenie. A háladatlan nyul egészen elfeledkezett vöröscsuhás barátjáról, a mely pedig majd megbomlott utánna és mindent elkövetett, hogy ujra magához édesgesse . . . Végre megint szent lett a barátság és Miska egészen boldog lett bele, mignem egyik nap, a szürke kandurmacska szintén a pajtáskertbe tévedt verebészni, vagy káposztapillékre vadászni. A nyul Miska közelében legelészett, midőn a kandurt is a közelébe

vitte a büne, mire Miska, mint a kit puskából lőnek, támadt rá és nyakon kapta. A macska rettenetesen nyávogott, vertyogott és körmeit belevágta a róka pofájába, mely morogva marta, szabdalta és tán megfojtotta volna, ha még jókor ki nem szabadulhat a fogai közül. A nagy dulakodás és vertyogás zajára a nyul természetesen mindjárt kereket oldott és szokása szerint, most megint Miska házában keresett menedéket és midőn minden elcsendesült, nagy vigyázva ujra előjött . . .

Miska vérző pofáit nyalogatva és törülgetve, hason feküdt, de szikrázó szemei mindenfelé a macska után nézdelődtek és meg se mozdult, midőn nyulpajtása feléje közeledett . . . De csak addig, mig közelébe nem ért. Ekkor azonban, mint a macskánál, épp oly gyorsan egyet rugott magán és derékon kapva a dédelgetett játszótársat, szemmel nem követhető gyorsasággal három, négy darabra szaggatva, mohón befalta, ugy hogy csak a farka és feje maradt meg belőle, azután megint hasra feküdve, egyet-egyet nyalt összekarmolt pofáján . . . .

Ez időtől fogva, a melyik nyulat elkaphatta, annak tüstént néhai lett a neve és ha csak messziről látott egyet, már nyugtalanul, idegesen rángott minden porczikája, szemei pedig éhsóvár villogással követték és lesték minden mozdulatát . . . Igy tehát Miskánál is bebizonyult, hogy „a rókának róka a barátsága“, és az egyszer élvezett nyulpecsenye sirját ásta minden további barátságnak“ . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

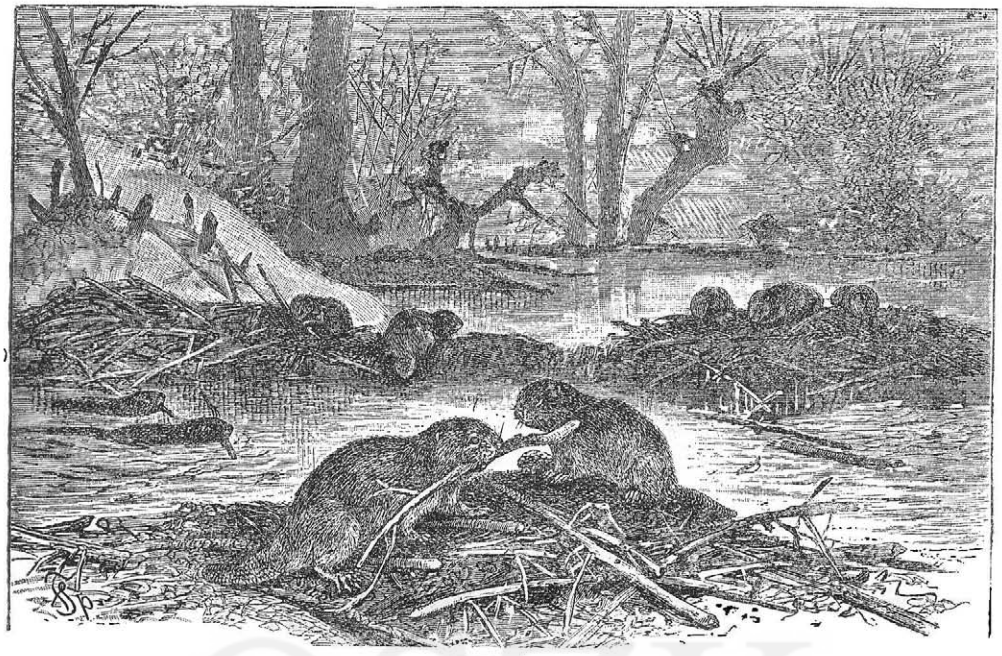

Hódtelep.

Az őserdőktől a ketreczekig.

(Állatkereskedelem.)

Ez a czim olyan, mint az Aflaszhegységi Asthall-gyümölcs. Kivülről érdes, egy cseppet sem étvágygerjesztő, de a belseje annál izesebb! Ez is unalmasnak igérkezik, de igen sok érdekes és vonzó dolgot rejt magában.

Az első római császárok idejében az állatkereskedés akkora lendületet vett, hogy a mostanival össze sem lehet hasonlitani.

A római circus maximusban százával hemzsegett az oroszlán, tigris, párducz, a hyena, medve, bölény, a vadak más mindenféle nemeivel, a győzelmes diadalmenetek alatt pedig a meghóditott országok kincsei mellett, a triumphator diadalkocsija körül ezeknek állatvilágát is elvonultatták a rómaiak kiváncsi szemei előtt.

Azután következtek a nagyszerü állatviadalok!

Plinius beszéli, hogy Pompejus 600, Caesar 400 oroszlánt áldozott e czélra, Augustus 3500 párduczot és oroszlánt, Nero 400 medvét és 300 oroszlánt nyilaztatott le testőrseregeivel a római nép mulatságára, Severus császár alatt pedig az amphitheatrum nézői előtt egy óriási hajó jelent meg, melynek oldalai, midőn egyszerre szétváltak, százai és százai gomolyogtak elő a tigriseknek, párduczoknak, medvéknek, oroszlánoknak, struczczoknak, bölényeknek és vadszamaraknak, amelyek aztán vad marakodással egymásra támadtak.

Krokodilusok, giráffok, vizilovak, rhinoceroszok nem voltak ismeretlenek a rómaiak előtt, mert midőn Augustus az egész circust viz alá meritette, az uszkáló hajók vadászai 36 krokodilust öltek le.

E nagyarányu forgalom mellett természetesen az állatszeliditès és idomitás se lehetett idegen előttük, mert a Bacchus ünnepélyeken az isten kocsiját szeliditett párduczok huzták, Aurelian diadalkocsiját 200 szelid oroszlán kisérte, Heliogobál pedig egy oroszlánok, tigrisek és szarvasok által vont kocsiban bámultatta magát s vendégségeinél szelid oroszlánok, tigrisek s medvék jelentek meg a vendégek rémületére, sőt azt a tréfát is megtette velük, hogy holtrészeg lakomázó társai az oroszlánokkal egy szobába zárva, aludták ki mámorukat.

Az állatviadalok, a keresztények üldözése és más efféle látványosságok természetesen tömérdek állatot igényeltek, melyeket részben a meghóditott provinciák helytartói, részben a hivatásos vadfogók szállitották, legnagyobb részben pedig a római állatkereskedők, melyekhez a mostani Jamrach, Hagenbeck, Cross stbbi nagykereskedők csak szatócsoknak bizonyulnak, mert a római Vitruvius Rufus Gordianus császár állatseregletébe egyszerre 42 elefántot, 19 orrszarvut, 72 oroszlánt, 194 párduczot, 86 tigrist, 90 hyenát, 200 antilopot, 40 vadlovat, 40 vadszamarat, 22 medvét stbbi szállitott és ezeknek nagy része szeliditett volt.

Mit emésztett fel ezeknek a szállitása, tartása és személyzete, az elképzelhető.

Az egyptomi II. Ptolomäos állatokkal is kereskedett és különösen elefántvadászai voltak nagy számmal és gazdagon megjutalmazta azokat az állatfogókat, akik valami ritka állatot keritettek meg állatkertjei és seregletei részére.

A császár ismert bőkezüségétől elkápráztatva, néhány vadfogó és elefántvadász elhatározta, hogy egy akkora kigyót fognak a részére szállitani, a milyent még nemcsak Alexandriában, de a világon sem láttak, mert egyikük kalandozásai közben a belvidék mocsarai közt egy 20 méter hosszu szörnyetegre bukkant.

Ez a rémes nagyságu kigyó, mely a mesék sárkányaihoz teljesen méltó vala, rendesen karikába csavarodva sütkérezett a vizparton az ivó állatokra leselkedve és ezeket rettenetes tépő fogaival megragadta s iszonyu gyürüivel átszoritva, összemorzsolta és elnyelte.

A vadászok ugy okoskodtak, hogy hosszu testénél s a természettől lomha mozdulatainál fogva, lánczokkal és hurkokkal könnyen lefülelhetik, kivált ha jóllakva hever a vizparton.

Ezzel a tervükkel azonban keservesen megjárták! . . .

Hurkaikat és lánczaikat készen tartva, alig, hogy a kigyó felé közeledtek, ez felemelte a fejét! A bikanagy fejben forgó tüzes szemeknek rettenetes pillantása, a ki-belövellő kétágu nyelv, s az a rémes zaj, melyet érdes pikkelyzete a bokrokhoz való surlódásában okozott, s testének hatalmas méretei, annyira megrémitették őket, hogy nem a legbiztosabb kézzel vetették farkára hurkaikat. De alig hogy a hurok érintette, torkát kitátva, süketitő szisszegés között, nyi-

ként lökte magát előre s egy vadászt fogaival megragadva, egy másikat pedig testével átgyürüzve egy-kettőre végzett velük, mire a többiek vad futásban kerestek menedéket.

Ennek daczára nem adták fel tervüket, hanem amit erővel nem tudtak elérni, csellel akarták megpróbálni és e végből egy óriási gömbalaku kosarat fontak egy rotang-féle növénynek elszakithatatlanul szivós rostjaiból, amelynek kerek nyilását könnyen el lehetett zárni és midőn a kigyó barlangját kifürkészték, megvárták, mig az zsákmányt lesni távozik, akkor pedig ásókkal, kapákkal nekiesve, a barlang elejét kivájták, ugy hogy a kosarat nyilásával kifelé belé lehessen állitani . . . Alig, hogy készen voltak, már hallották a szörnyeteg zajos közeledését, mire trombitáikkal nagy zenebonát csapva, a biztos távolból kövekkel dobálták, égő nyilakkal lövöldöztek rá, hogy megriasztva, minél gyorsabban barlangjába meneküljön.

A kigyó a szokatlan lármától és az égő nyilaktól megriadva, nem tétovázott, hanem rengeteg testével eltünt a nyilásban, mire két lovas ember sebes vágtatva odanyargalt és a kosár nyilását összerántották.

A kigyó mindaddig csendesen meghuzódott rejtekében, mig a köveket elszedve, a fonott alkotmányt gerendákkal és emelő rudakkal a veremből ki nem emelték. A szük helyre szoritott hüllő szerencséjükre nem tudta teljes erejét kifejteni, mindazáltal olyan rémes és sohse hallott hangokon fujt és sziszegett, s olyan veszett dühvel rágta, szaggatta fogaival börtöne fonadékát, hogy kétszer is elszaladtak mellőle. Hogy a kosarat fogaival át ne rághassa, egy ember a lándzsájával ott bökdöste és szurkálta, ahol érte, mire az fejével a fájós helyhez kapkodva, békét hagyott a fonadéknak.

Hihetetlen fáradalmak és nehézségek árán végre szerencsésen Alexandriába szállitották, hol Ptolomäos császár fejedelmileg megjutalmazta őket és egyik idomitójával rendszeres éheztetés és dresszurával annyira megszeliditette, hogy a messze földről odasereglett nézők és vendégek kedvük szerint megcsudálhatták.

Ilyen nehézségekkel ment a régi korban egy-egy nagyobb és ritkább állatnak a fogása és szállitása és ezzel kapcsolatban *elmondhatjuk, hogy ez ma sem megy könnyebben*, mert azokon a vidékeken és országrészekben, ahol a vadállatok élnek, e tekintetben még ma is azok a viszonyok és nehézségek uralkodnak, mint a régi időben, s addig, mig az illető állattranszport valamelyik kikötőbe nem ér, temérdek nehézséggel, fáradalmakkal és mindenféle bajjal kell a szállitóknak megküzdeni.

Mielőtt azonban ezeknek vázolásába fognék, leirom Európa egyik legnagyobb állatkereskedőjének: Hagenbeck Károlynak az állatseregletét és kereskedését Hamburgban, melynek története szintén nem nélkülözi az érdekességet.

Ez a nagy kereskedelmi menageria Hamburg Szt.-Pauli előrosában az uj lóvásártér 13. sz. alatt van.

Először is egy tágas, boltozatos helyiségbe vezettek, melynek falai egészen a boltozatig kalitokkal voltak telerakva, amelyekben százai és százai repkedtek, csicseregtek a legpompásabb tollu exoticus madaraknak. Több szelid kakadu és vörös, kék és sárga tollazatu Arara fényes érczkarikákon himbálódzott, egy

szelid majom — ugy látszik a személyzet kiválasztott kedvencze — szabadon mászkált, nyargalászott fel-alá. Itt találtam magát Hagenbeck Károly tulajdonost is, ki a legszivesebben fogadott és maga vezetett tovább tágas birodalmában.

A madarakra nézve megjegyezte, hogy ő tulajdonkép csak állatkertek és menageriák részére szállit. A magánosok számára testvére. Hagenbeck Krisztinának a madárkereskedése szállitja az exoticus madarak mindenféle fajtáját.

Innen a tágas udvarra jutottunk, mely telve volt kisebb-nagyobb, vassal, plével kivert nagy ketreczekkel, ládákkal és verschlagokkal. Itt történik az állatok csomagolása és elszállitása. Éppen egy szeliditett farkast expediáltak egy kisebb állatsereglet részére. Egy jávai medve pedig egy oszlophoz kötve várta az elszállitást. Ebből az udvarból nyiltak a részben nyilt, részben pedig zárt félszerek és helyiségek, melyeknek hatalmas ketreczeiből dörgő bőgés, harsogó orditás fogadott.

Mindjárt a bejáratnál két hatalmas ketreczben egy pár berberoroszlán bőgött, orditott, egy királytigris pedig fel-alá szökellve, alattomos, szikrázó szemekkel kereste a szabadulás utját. Azután a kalitoknak hosszu, egymásra rakott sorai következtek, melyekben hyenák, párduczok, leopárdok, gépárdok, csitáhk, medvék, farkasok voltak. Néhány óriási kenguruh vakaródzva bámult meg bennünket, a majmok serege fülhasitó visitással, torzpofákkal és a gyümölcshéjak egész záporával üdvözölt. Vadpulykák, indiai és jávai pávák, amerikai hokkok, penelope tyukok, odább áfrikai struczok, egy indiai kazuár, két ausztráliai emu mozogtak, pityegtek különféle nagyságu rekeszeikben. A külföldi fürjek, foglyok és fáczánok fényes csapatja egy egész oldalt foglalt el.

Itt Hagenbeck üléssel kinált meg, mire ő maga is egy ládán foglalt helyet, amelyben egy 16 lábnyi boa constrictor heverészett a vizzel melegitett bádogedényre rakott pokróczok között.

Éppen legjobbkor jöttem, mert egy óriási dézsában a krokodilokat és kaimánokat fürösztötték és etették nyers hussal, hallal, odább néhány fókát csomagoltak be elszállitás végett, egy gondozó fiu pedig vállán két kisebbfajta páviánnal, egy jávai majmot pedig kézen vezetve, vitte őket át egy másik helyiségbe szintén elszállitás végett, mialatt egy érczesen fénylő, remek tollazatu Lophophor- és chinquina-fáczán szabadon sétáltak a kalitok tetején, elhullott szemek után keresgélve, egy kis pekari disznó pedig mérges röfögéssel vágott a felügyelő mopszlija felé.

— Most éppen nem a legnagyobb készletem van — kezdé Hagenbeck, — hanem néhány hét mulva egy nagy szállitmányom érkezik Suezból. Ez, fájdalom, szintén nem lesz elég nagy, hogy a beérkezett megrendeléseket fedezné, miután a szállitás alatt nagyon sok elhull, ugy, hogy, ha ügynökeinktől és szállitóinktól megkapom az értesitést, hogy ennyi állatot inditottak utnak, örülök, ha annak fele érkezik meg.

A mi üzletünk nagyon koczkáztatott és nagyon kétséges vállalat, mert annyi mindenféle esélynek, kárnak és véletlennek van kitéve, hogy nem a mi akaratunk irányitja az üzletet, hanem a jó szerencse és véletlen! Igy Nor-

végiából 15 jegesmedvét rendeltem meg — és megérkezett belőlük — egy darab! Ez a királytigris az amsterdami állatkertnek van eladva 4500 márkáért, de van még két megrendelésem, a melyet jelenleg nem tudok foganatosítani. Ezt a pár oroszlánt 5400 márkáért adtam el és három nap mulva szállítva lesznek. Egész fiatal párt adok 1800 márkáért, de ott az az öt esztendős pompás him maga 10.500 márkát ér.

— Hát annak az óriási kigyónak, mi az ára, a melyen ül? — kérdém.

— Ez ritka szép nagy példány, tehát 650 márka, de adhatok 150 márkáért egyet, krokodilokat, kaimánokat pedig nagyságuk szerint 18 márkától 30-ig és 80—300—400 márkáig, mert ezek a dögök olcsók. Ellenben az a perui ezüst oroszlán 650, az az óriási kenguruh 750, az a him strucz pedig 1500 márka.

— Hát ennek a majompárnak mi az ára?

— Oh, az két gyönyörüen kifejlett kék pofáju Mandrill! Elsőrangu ritkaságok! A himnek ára 900, a nőstényé 600 márka. Egy pár hyenának az ára 900 márka, azé az indiai ajkas medvéé 210, a jávai Bruáné 300, azé az európai barna medvéé 180, de ezt az amerikai Grizzly medvét nem adom 8900 márkán alól.

Természetesen a *fűevők* jóval drágábbak a husevőknél, mert többet fogyasztanak. Mi állatkereskedők, e szerint becsüljük az állatokat.

A legfiatalabb elefánt se adható 6000 márkán alól, egy fiatal rhinoczerosz pedig 18.000 márka és ugyanennyibe kerül egy pár zsiráff is, mert most nagyon ritkák és minden szorgalmazásom daczára, sem birnak vadászaim, fogóim és ügynökeim szállitani.

Ezelőtt két évvel olcsóbbak voltak, mert akkor egyszerre 33 darabot kaptam; köztük egy négy méter magas pompás példányt; az *ahlfeldi Reiche czég* pedig, mely inkább madarakkal kereskedik, ugyanekkor 25 darabot kapott szintén egy szállitmánynyal. Ilyenkor 6000—8000 márka között ingadozik az áruk nagyság és szépség szerint. Néha ilyen szerencsésen beüt a szállitmányunk és rendesen az ilyen szerencsés esélyek rántanak ki bennünket a nagyobb veszteségekből. Én jó áron adtam el zsiráffjaimat. Maga Amerika vett 15 darabot, négyet pedig Renz circusigazgató.

— És mennyibe kerül az állatok élelmezése?

— Nem számitva azt a veszteséget, midőn egy-egy ritka és drága példány eldöglik — mi szintén elég gyakran fordul elő — nagyon sokba. Épp ezért, annál drágább egy-egy állat, mennél tovább van raktáramon. Például egy 3½ méter magas elefánt naponkint 50 klgram szénát, 46 klgram korpát és kenyeret kap, de még ez sem elég neki, mert az alomul alászórt szalmát egy szálig minden nap felcsemegézi. A ragadozók — a husevők — naponkint átlag elfogyasztanak nálam 1½—2 lovat, még pedig az utolsó darab csontocskáig, mert az oroszlánok tigrisek, hyenák, párduczok a legkeményebb csontokat is péppé morzsolják. Ezenkivül marha- és borjuhus, kenyér, zsemlye, piskóta, gyümölcs, méz, zöldség, saláta, czukor, mindenféle magnemü és gabona, hangyatojás, lisztféreg, tojás, hal, répa, burgonya, csirke, tyuk, nyul, tej, vaj, szalonna fogyasztatik el a mindenféle állat által nagy

mennyiségben, mi télen, midőn a zöldség és efféle drága, igen nagy kiadást ró reám.

— Nem lenne szives elmondani, hogyan keletkezett a Hagenbeck-féle állatkereskedés?

— Szivesen, de előbb tekintse meg a zebrák, antilopok és elefántok istállóit.

Ide érkezve, egy orrszarvut, két elefántot, tevéket, 11 kaffer-bivalyt láttam a tágas ólakban egymástól rácsokkal elválasztva és midőn megnéztük a többi állatokat, visszatérőben Hagenbeck igy folytatta:

— Vagy negyvenöt évvel ezelőtt atyám vetette meg az alapját. Nagy tokhalászatunk volt s egy izben egyik hajónk egy eleven jegesmedvét hozott északról magával, a melyet atyám, mint látványosságot csekély dijért mutogatott a hamburgiaknak. Ettől kedvet kapva, nemsokára néhány fókát, sarki rókát s barna medvét hoztak hajósaink, ugy, hogy egész kis menageria lett belőle.

Ezeket az állatokat atyám igen jó áron eladva, belátta ennek az üzletnek a jövedelmezőségét, igy aztán mindig többet, többet szerezve és rendszeresebb alapokra fektetve, üzletünk annyira megnagyobbodott, hogy már minden világrészben vannak ügynökeim és szállitóim, minek példájául felhozom, hogy a napokban várok Tibetből 6 Yakbivalyt, a Spitzbergákról 4 pézsmaökröt, Indiából 4 tigrist, Afrikából 2 elefántot, 4 oroszlánt, 3 leopárdot, 1 genett macskát, 2 foltos hyenát és 20 darab különféle antilopot és Sumatrából 2 rhinoceroszt.

— Körülbelül mennyi állatot adott el eddig az utolsó hat évben?

— Azt megmondhatom pontosan! Könyveim szerint 61 elefánt, 42 giraff, 6 rhinoceros, 110 oroszlán, 18 királytigris, 80 különféle egyéb macskafaj, 106 különféle medve, 111 hyena, 332 teve, zebra, vadszamár, bivaly, antilop, quagga, szarvas, stbi, 342 nagyfajta kigyó, 252 krokodil és 3900 különféle majomfajta és vagy 800 kisebb fajta kigyó, gyik és csuszó-mászó szállittatott el az állatkertek, menageriák és magánosok részére.

Ezenkivül el lettek adva nagyszámu strucz, kazuár, emu, sas, keselyü, daru, kacsa, lud, bagoly, ölyv és sólyomféle madarak. Nem számitom darabszám a kisebb fajta ragadozókat és más állatokat, valamint a papagájokat és egyéb apróbbfajta diszmadarakat, mert ezeknek darabszámát lehetetlen megadni, miután százezrekre rugnának!

— Igen, uram! Évenként számos vadászt, fogót, ügynököt és ápolót küldök az észak zordon tájékaira ugy, mint a tropikus zónák rengetegeibe, kik kimondhatatlan veszélyek, fáradtságok és nélkülözések mellett fogják, szállitják nekem az állatokat, vizhiánynyal, élelmi és szállitási zavarokkal küzdve, az időjárás viszontagságai, a vadnépek és vad állatok ellen harczolva, igy nem csoda, hogy ha az állatok fele eldöglik, mig a kikötőkbe érnek vele.

Mily fáradtságba kerül egyes állatfajoknak a megszerzése és elszállitása, mutatja a következő eset:

Az első vizilovat (Hippopotamus amphibius) 1850-ben hozták Londonba az egyptomi alkirály szivességéből, még pedig ugy, hogy egy udvari ebéd

alkalmával Murray kairói angol követ sajnálkozva felemlitette, miszerint a londoni állatkert nem bir egy vizilovat szerezni.

— Jó, szólott Abbas pasa, az alkirály, majd gondoskodom róla! Erre mindjárt sürgős parancs lett küldve, hogy a nubiai kormányzó azonnal jöjjön Kairóba. Mikor a kormányzó kiséretével együtt lovakon, dromedárokon megtette a 150 mértföldnyi utat, a basa ezzel fogadta:

— Vannak vizi lovak kormányzóságodban?

— Parancsára, fenség!

— Jól van, elmehetsz! De a nubiai sereg hadparancsnoka jöjjön azonnal!

A kormányzó visszautazott, a parancsnok pedig azonnal utnak indult egész táborkarával Kairóba és midőn megérkezett a pasa őt is azzal fogadta:

— Parancsnok, vannak vizi lovak országodban?

— Parancsodra, fenség . . . de . . .

— Mit, de?! Szerezz nekem egy eleven vizi lovat, érted? Egy fiatalt és mielőbb! Salaam!

Tovább egy szó sem lett vesztegetve, a parancsnok mihelyt visszaérkezett, rögtön kiadta a parancsot erre nézve. Ezt azonban könnyebb volt megparancsolni, mint megtenni, mert a fiatal vizi lovat féltékenyen őrködő anyja egy perczre se hagyja magára — egy ilyent kellett tehát elejteni, hogy borjához jussanak, ami juliusban, a fehér Nilus Obaysch nevü szigeténél, több száz mértföldnyire Kairótól végre sikerült is. Az anyát negyven vadász hosszu küzdelem után, elejtette, borjunagy pár hetes fiát pedig elfogták. Midőn egyik vadász a viczkándozó kis szörnyeteget a csónakba akarta emelni, ez kicsuszott a kezei közül, mert olyan sikos és nyálkás volt a bőre, mint valami halnak.

A fiatal hippopotamust két egyenlő lépésre szoktatott teve vitte egy bivalybőrből készült tömlőben, mely egyuttal fürdőkádjául szolgált, miután a mindennapi fürdő nélkül elveszett volna. Tiz teve szállitotta részére tömlőkben a vizet, tizenkét kecske kisérte utjában. Ezek voltak a szoptatós dajkái. Novemberben érkezett Kairóba, ahol kitelelt és tavaszszal egy gőzhajón Southamptonba indult. A gőzhajón olyan kalit volt számára készitve, mely egy fürdőbazinba nyilott, melynek vizét minden két nap megujitották. Southamptonból külön vonat vitte Londonba és csudálatos volt az a ragaszkodás, melylyel ápolója, egy nubiai iránt viseltetett. Ha ez nem volt mellette, olyan tombolást vitt végbe, hogy azonnal vissza kellett térnie. Az ottani állatkertben igen szépen fejlődött és 1854-ben egy himet szereztek melléje.

Londonban a nőstény háromszor borjazott, de belőle csak egyet tudtak felnevelni. Midőn a harmadik fiók a világra jött, a hippopotamus házat mindenki elől elzárták. A két ápoló az anyát és gyermekét csak egy kis elfüggönyözött ablakon át szemlélhette, mert az anya annyira féltette fiát, hogy a legkisebb zaj és lárma kimondhatatlan dühbe hozta. A kicsi, mint valami parafadugó olyan vigan és könnyedén uszkált a megfelelő fokra felmelegitett vizü tavacskában köröskörül és usztában szopott, azután pedig pihenni tért és befurta magát a szénába és szalmába. Házukat alig lehetett tisztitani az anya dühössége miatt, idegent pedig a tájára se eresztettek. Maguk az ápolók is csak suttogó hangon beszélgettek, lábujjhegyen jártak a leteritett szőnye-

geken, a melyekkel a szomszédos folyosók padlója s falai be voltak aggatva. Igazán, egy herczegnőnek a betegágyas szobáját nem gondozták annyira.

A viczekirály 1855-ben a párisi Jardin de plantesnak szintén ajándékozott egy pár hippopotamust, az amsterdami állatkert pedig Cassanova állatkereskedőtől vett egy párt 12.000 aranyforinton.

Ugyanilyen nagyértékü és keresett az állatpiaczon az orrszarvuaknak minden fajtája, melyeknek Európába való szállitása körül Cassanova, a londoni Jamrach czég és Hagenbeck K. szereztek érdemeket és hogy minő esélyeknek van egy ilyen állatnál kitéve az álatsereglet tulajdonosa, láthatjuk a következő esetből.

A régiek azt tartották, hogy a rhinoczeros csak akkor lesz szelid, ha egy tiszta szüzlány szoptatja és szeliditi, de akkor se lehet benne bizni soha!

Ez az utóbbi állitás teljesen igaz! Ugyanis Illinois városban 1872-ben a Warner et C. circus egy szeliditett rhinoczerossal akart productiókat tartani. A rhinoczerost az orrába füzött karikánál fogva huszonnégy ember vezette drótkötélen a porondra. Ez a vastagbőrü csuda egész csendesen hagyta magát a porondra vezetni, ott azonban nagy dühvel jobbra-balra vágva fejével, a huszonnégy embert széjjelzavarta maga mellől, aztán nekirontott a sátornak. Első áldozata egy szolga volt, kit fejével felöklelve, lábával halálosan a mellére gázolt, a másiknak pedig szarvával a hasát felhasitva, a beleit ontotta ki, azután nekirontott az ülőhelyeknek, honnan a közönség esze nélkül menekült kifelé. Az ülő padokat egy percz alatt rapittyává törte rettenetes szarvával, azután a menekülő pénztárnoknak vállát kificzamitva, egy ápolónak a karját törte el. Mindig vadabb dühbe jöve, nekiesett a kalitoknak és összetörte a párduczok és a tigrisnek a kalitkáját, azután betört a szomszédos muzeumsátorba és ott minden ritkaságot összegázolva, kitört az utczára és ott is egy féltuczat embert felöklelve, végre egy üres házba rohant be, melynek ajtaját nyitva találta és a hol végre az utána eredő személyzet nagy nehezen lefülelte. Az általa okozott kárt 15.000 dollárra becsülték.

Az állatkereskedés megalapitója és rendszeres szervezője az olasz származásu Cassanova volt, ki 1868-ban egész váratlanul levelet intézett Cassalából (Nubia) Hagenbeckhez, hogy Afrika belsejéből egy nagy állatszállitmánynyal odaérkezett, a mire Hagenbeck odaküldte George nevü ügyvivőjét, hogy vele a vásárt megkötve, az állatok elszállitásáról intézkedjék.

Hogy hogyan lesz egy ilyen karaván szervezve és hogyan történik az elszállitás, arról az alábbiakban igyekszem megfelelő képet adni.

Cassanova legelőször egy majomszinháznak a directora volt, midőn azonban szinháza leégett, szenvedélyes vadász létére Abesszíniába, majd pedig Nubiába ment, hol mindenféle vadállatokat összeszedve, azokat Európában eladta. Ebben segitségére volt Marno Erneszt, a bécsi állatkert volt vezetője, ki társul szegődött melléje.

Egy ilyen expeditió 10—12 hónapot vesz igénybe és legalkalmasabb novemberben, mindjárt az esős évszak után kezdeni, mert ilyenkor van kilátás a legtöbb fiatal állatra.

Cassanova és Marno kiindulási ponttul Suakimot, a Vörös-tengernek

ezt a déli Nubiában fekvő kikötőjét választották. Az Európában vásárolt utikészlet itt lett kiegészitve s itt lettek bérelve a szállitáshoz szükséges dromedárok, hajtsárok és nemcsak a szükséges élelmiszerekről, fegyverekről, hálók, kötelek és vasrudakról kellett gondoskodniok, hanem a cserekereskedéshez szükséges tárgyakról, minők: czukor, rizs, só, pálinka, üveggyöngyök és szövetek stb., a melyekkel a benszülött vadászokat fizették. E mellett gondoskodnia kellett néhány tele zacskó Mária Terézia tallérról is, mert más pénzt a benszülöttek Afrikában el nem fogadnak.

Tizennégy napi készülődés után 30 tevével megindultak a Tackaföld fővárosa: Cassala felé, hová 18 napi fáradtságos menet után — a sivár, puszta és vizszegényes tájakon át — megérkezve, rövid pihenő után az Atbara és Serith folyók tájékán lakó homr-arabok törzséhez igyekeztek, kik a legjobb vadászoknak vannak elismerve az egész déli részen.

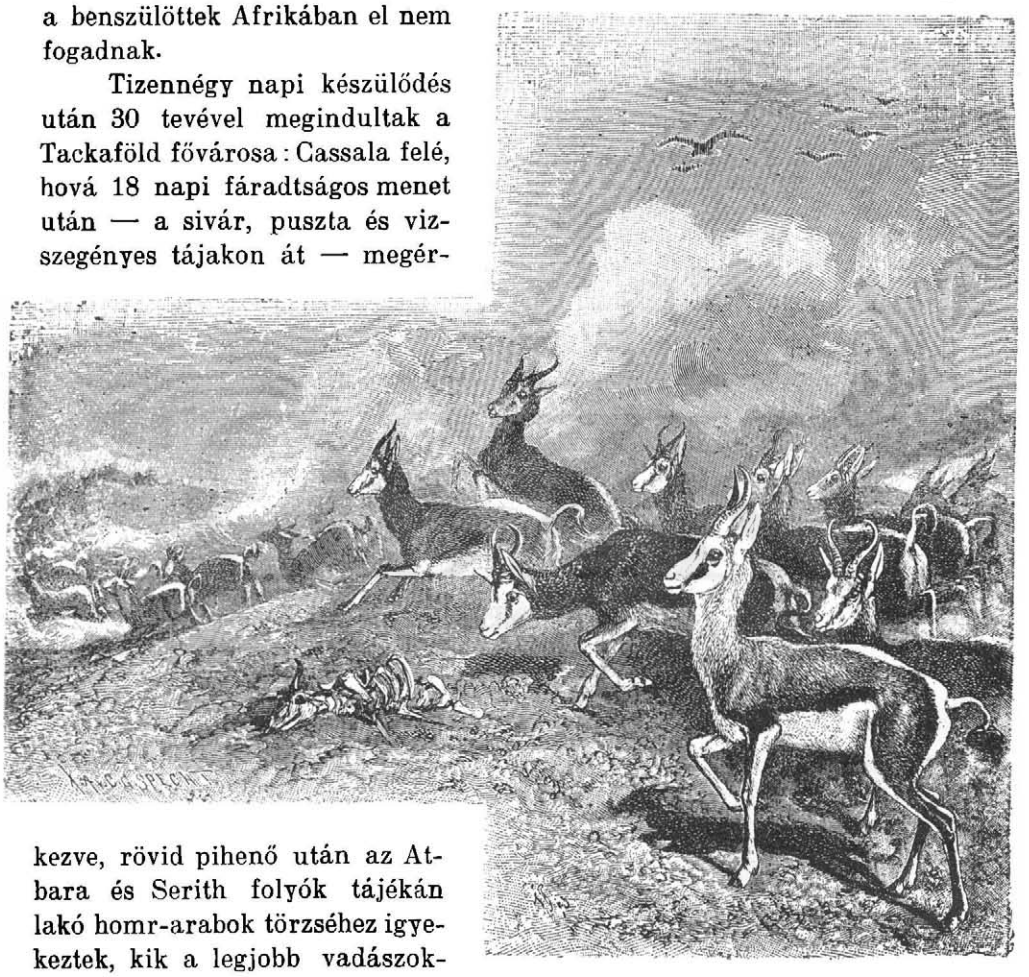

Menekülő antilop nyáj.

Cassanova és Marno a homr-arabok seikjével hosszu huza-vona és megfelelő ajándékok után végre megkötötték az egyezséget, hogy minden 1—3 éves elefántért 100 Mária Terézia tallért fizetnek és a vadászoknak kiadva a megfelelő előleget, a csapatok kivonultak elefántvadászatra.

A homrok apró, de kitartó lovaikon, egész mezitelenül, nehogy a tüskéktől meredező növényzet között fennakadjanak, mihelyt egy elefánt-csordát megpillantottak, üzőbe vették és a hamarább kifáradó fiatalokat, az öregektől elszakitották s olyanformán kötözték meg, hogy csapatjukat követniök kellett.

Ha valamelyik elefánt borjának a segitségére sietett, egyik homr az állat elé ugratva, igyekezett figyelmét lekötni, mialatt a másik hátulról lováról leugorva, borotvaéles kétélü kardjával a lába végén levő Achilles inat vágta el egyetlen csapással . . . A dühvel hátraforduló elefánt elől a homr azonban már nyeregbe szökött, mire ujra az előbbi játék ismétlődött, hogy második lábán is átvághassák az Achilles inat. Mikor ez megtörtént, az elefánt teljesen béna lett, mire lándzsáikkal könnyen végeznek vele.

Felnőtt elefánt elfogásával nem vesződnek, mert elszállitása csaknem lehetetlen, miután a fiataloké is hihetetlen nehézségekkel és fáradtsággal van összekötve. Az alig egy méter magas, egy éves elefántborjut három ember alig tudja megfékezni.

Utjukban néha több ezer darabból álló antilopnyájakkal találkoztak, melyek riadt szökellések között menekültek tova a füves lapályokon, nyomon követve a kisebb-nagyobb ragadozók csapatjaitól, amelyek böven kivették a tizedet a nyáj hátramaradozó csoportjaiból . . .

Tizennégy nap mulva tért vissza az első csapat a fiókelefántokkal, tüskétől össze-vissza karczolva és négy ló hiányával, a melyek tönkre mentek, néhány nap mulva aztán visszatértek a többiek is, ugy hogy Cassanova 11 elefánttal tért vissza Cassalába. Itt egy kiszáradt folyó melletti tamarisk erdőben ütött tanyát, mire a benszülöttek közelről és távolról körül sereglették, állataikat eladásra kinálva. Itt még öt fiatal elefántot vett, darabját 25 Mária Terézia tallérért, több giraffot 20—30 tallérért, néhány fiatal oroszlánt 2—4 tallérért, hyénákat 1 tallérért, sőt még olcsóbban is darabját, mert ebből annyi volt a vidéken, hogy éjszaka táborukat csapatostól kullogták körül, de a legkisebb neszre tovairamodtak. Ha néhányat agyonlőttek közülök, társai még elevenen felfalták, több izben pedig a prédára induló oroszlán menydörgő orditása harsogott nem messze tőlük.

Nem csak fiatalabb, de vénebb ragadozók is lettek elfogva a következő módon:

Midőn kifürkészték a barlangját vagy buvóhelyét, a bejárat elé egy ketrecz lett helyezve felhuzott ajtóval, hátulról pedig dárdával és bunkókkal fegyverzett emberek tüzes üszköket, lobogó hasábokat dobáltak buvóhelyére. Ha hátulról akart kitörni, tüzzel, bunkóval és lándzsáikkal visszaverték, mire a megriadt vad, a kalitkába szökött, melynek ajtaja azonnal le lett eresztve.

Ezeket a ketreczeket teveháton szállitották tova, mig az elefántok, giraffok, antilopfajták és struczczok, szóval a szelidebb természetü állatok fiókái gyalogszerrel követték a menetet, a melyet a viz és élelemhordó tevék, öszvérek csapatja, a szoptatós dajkáknak fogadott kecskék és a ragadozók etetésére, valamint a személyzet táplálására szolgáló juhok, kecskék vagy borjuk serege követett.

A fiatal struczczokat nagy számmal hordták a benszülöttek. Ezeknek darabját fél és negyed tallérért vették meg. Leirhatatlan ezeknek a fiókáknak a falánksága! Megettek ezek mindent az elejtett és levágott állatok beleitől kezdve a saját ürülékükig!

Ennek a nogy csomó állatnak jó fele része elhullott, mig Suakimba s onnan Európába értek.

1868. tavaszán Cassanova ismét Afrikába indult és ezen utjában a 32 elefánt mellett, egy fiatal orrszarvut is vásárolt, a mely addig még élve nem került Európába. Azonkivül 7 zsiráf, 12 teljesen kinőtt strucz, nagyszámu oroszlán, hyéna és antilop követte a transportot.

Meglepőn tarka és változatos képet nyujt egy ilyen induló és vándorló állatkaraván! Az ügynökök tevéiken ülve, osztogatják a parancsokat, a többi dromedárok hátán mindenféle alaku ketreczek, kalitkák vannak. A giraffok, antilopok, elefántok porázra fűzve lépkednek, körülöttük a fekete személyzet sürgölődik, igazgatva, rendezgetve. Az élelem, viz, szintén dromedárok hátán követi a menetet, a melyet ökrök, juhok, kecskék csapata zár be, a melyek a kiséret és a ragadozók élelmét képezik.

Ez volt az a szállitmány, a melyet Hagenbeck megvásárolt és ennél is nagy veszteséggel kellett a hosszu utnak és fáradalmaknak adóznia.

Daczára, hogy Cassanova több csapatra osztotta fel a szállitmányt és a forró napokat pihenésre használva, csak az éj hüvös óráiban mentek állomásról-állomásra, továbbá csak azok az állatok lettek lábon hajtva, melyek a gyaloglást kibirták, a vadállatok és gyengébbek ketreczekben, teve háton lettek szállitva, mégis 13 elefánt, 2 giraff, 8 strucz és 22 antilop hullott el, mire Suakimba értek.

Suakimban Hagenbeck ügyvivője átvette és hajóra rakta a szállitmányt, a mi megint végtelen nehézségekkel volt összekötve.

Ugyanis a gőzös, a sekély vizállás miatt nem közelithetett a parthoz, hanem az állatokat bárkákra és talpakra rakva, kellett a hajóhoz szállitani. A ketreczbe zárt állatoknál ez még könnyedén ment, de az elefántoknál és a többieknél keserves munkát okozott. mert övet kellett kötni a derekukra és elsőlábukra s igy kellett felhuzni őket a hajóra, mely a giráffoknál még nehezebben ment azért, mert nehéz volt az egyensulyt náluk eltalálni, minek következtében hosszu nyakukat könnyen kitörhették. El lehet képzelni azt a ficzánkolást, rugkapálást és azt az orditást, bőgést és visitozást, a mit ez alatt az állatok véghez vittek.

A hajón eleintén meghuzták magukat. A hajónak sajátságos himbálódzása, az emberek járás-kelése, minden vadságukat megtörte; de annál gonoszabb jelenetek játszódtak le a vihar kitörésekor, minek következtében némelykor az egész szállitmány tönkre megy. A suezi-csatorna még nem volt megnyitva, ott tehát ujra ki kellett szállitani és vasutra rakni valamennyit s mivel itt a tenger még sekélyebb, mint Suakimnál, a bárkákkal és talpakkal órák hosszat kellett hajókázni, mig szárazföldre jutottak. Ennél a kihajózásnál egy bárka felfordult és öt elefánt megint elpusztult. A másik szállitmány minden baj nélkül megérkezett Kairon át Alexandriába, a hol ujra megkezdődött a hajóra szállitás munkája.

Triesztbe szerencsésen megérkezve, maga Hagenbeck vette át a drága szállitmányt és onnan Hamburgba szállitotta. Természetesen a vasutnak megfelelő berendezést kellett az állatok számára teremtenie. A kocsik falai

szalmával és vászonnal lettek kibélelve, a giraffok részére a kocsik tetejét le kellett emelni, hogy lehető kényelemmel és biztonságban utazzanak.

Daczára, hogy a 32 elefántból csak 11 érkezett meg Hamburgba, Hagenbeck mégis boldognak érezte magát, mert a ritkaságok ritkasága: a fiatal rhinoceros vigan és egészségesen érkezett oda és csakhamar 1500 font sterlingért eladta a londoni állatkertnek.

Afrikának csudás és változatos állatvilága egyike ugyan a kiapadhatlan forrásoknak, de sajnos, az állatseregletek egyik legfőbb vonzó erejét, a tigrist nem termeli. Ennek egyedül Ázsia a hazája.

A tigrisek legtöbbnyire Kelet-Indiából, angol kézen, a londoni hires Jamrach állatkereskedő czég révén kerülnek Európába.

Teljesen kinőtt, vén tigrist nem igen szeretnek fogni, mert ennek a szállitása szerfelett nehéz és tul sokba kerül és ritkán szokott vevője akadni, miután ezeket nem lehet megszeliditeni és mivel mindig a szabaduláson jár az eszük, szétrágják a kalitok farészeit s a napvilágot kerülve, fujva, horkolva, mindig a legsötétebb szögletekbe huzódnak, minek következtében felülik és felfekszik egyes testrészeiket, miáltal kelevények támadnak, szőrük lekopik és hátuk meggörbül, szóval csunyák és koszlottak lesznek.

Legjobban kerestetnek a 4—6 hónapos kölykek. Midőn egy-egy tigrispár tanyát üt valamely vidéken, a chikarik, (fogók, vadászok) a nőstényről egy szempillantás alatt megmondják, mikor fog megkölykezni? Ekkor megvárják ezt az időt, mit arról tudnak meg, hogy a him nősténye nélkül kóborol, ekkor rálesnek az itatónál, vagy csalétket kötve ki és elejtik. Fejéért az angol kormány rendesen 50 rupiát (100 márkát) fizet.

A nőstényt ellenben kölykeivel együtt gondosan figyelik és midőn a chikarik észreveszik, hogy a kölykek már anyjuk nélkül is ellehetnek, a mit az anyatigris közönyös viselkedéséből könnyü meglátni, elejtik az anyát is és a kölykeket könnyü szerrel megfogják, mert ezek anyjuk holtteste mellett maradva, keservesen nyávognak. Feje ennek is a kormányépületbe, a fiókák ellenben Kalkuttába lesznek szállitva, mely utazás a belső részekből rendesen két-három hónapot vesz igénybe, a mely alatt a kölykek elérik a négy vagy hat hónapos életkort.

A fogzás a tigrisnél, mint minden macskafajnál, a legveszedelmesebb szokott lenni. Ebben igen sok belepusztul, azért erre való tekintettel Kalkuttában különös gonddal lesznek ápolva, azután ketreczekbe zárva, Európába lesznek szállitva. Jamrach 120 tigrisből csak 75-öt szállitott Európába, a többi mind a fogzásban pusztult el.

A tigrist fogják továbbá vermekben is. Miután a vadászok megleskék, merre jár az itatóra, — mert ehhez mindig egy uton szokott járni — alkalmas helyen mély gödröt ásnak, melynek tetejét csalókán és könnyedén füvel és gazzal fedik be, közepére pedig egy eleven kecskét kötnek ki, melynek egyik lábára hosszu zsineg van kötve, melyet koronkint a lesben ülő vadász erősen meg-megrángat, hogy hangosan mekegjen. A tigris éles füleivel és még élesebb szaglásával már messziről megneszeli a prédát és villámgyorsan ott teremve, a kecskére szökik, mire a verem teteje beszakad alatta és a fenekén

levő 1½ méter hosszu, élesre kihegyezett teakfa czölöpökön felnyársalja magát.

Ha a fiatal tigris egyszer az emberekhez szokott, ugy mindig szelid marad, csak etetés idején nem szabad hozzá soha közel menni. Jamrach egy ápolója, Engelke Ágost, egy két éves tigrist hozott magával Kalkuttából, mely csak éjjelre lett ketreczébe zárva. Nappal a hajón mindenkivel nyájasan barátkozott, de legkedvesebb barátja egy kis patkányfogó kutya volt. Jamrach több izben megkisérlette a tigrist más állatokkal együtt nevelni fel és ez legjobban sikerült neki a közönséges indiai sakállal. Ugy látszik, hogy ennek a szagát nem szivelhette s azért nem is kapott kedvet a marakodásra és vérontásra.

Sajátságos, hogy az emberen kivül a tigrisnek a majom a legnagyobb ellensége és csudálatos az a düh és bátorság, a mivel a tigrist megtámadja, midőn nem tud előle menekülni, beszéli Jamrach, ki egy nagy sörényes Hamadryas páviánt egy fiatalon fogott, de teljesen kinőtt tigris kalitjába zárt be.

A Hamadryas rettenetes erővel szökött a tigris hátára és fogait oly erővel vágta beléje, hogy a tigris semmikép se tudta magáról lerázni és a személyzetnek ugyancsak meleg munkájába került, mig széjjel tudták őket választani. De a pávián még akkor sem nyugodott, hanem kivülről a rácsnak esve, azon keresztül kezdte tépni, czibálni, mialatt dühét a vaspálczákon töltè ki, a melyek csak ugy ropogtak a fogai alatt.

1865—1867-ig csak a legnagyobb nehézségek árán lehetett eleven tigriseket szerezni, miután ez időben az indiai ékszerészek a tigris körmöket ékszereknek és amulétoknak dolgozva fel, 6—7 rupiát fizettek egy körömért, ugy hogy a vadászó chikárik sokkal jobb keresetnek tekintették a tigris vadászatot, a fogásnál, azonkivül a bőrét is jól értékesithették, kivált a szépeket, mert azoknak még ma is darabjáért 180—300 rupiát fizetnek.

Hajmeresztő azoknak az embereknek száma, kik Indiában évenként a tigrisek zsákmányává lesznek. Ha a tigris egyszer emberhust kóstol, attól fogva, mindig arra vadászik és ez rendesen a vadszegényebb vidékeken szokott előfordulni, ugy hogy egész biztosan lehet állitani, hogy Singapur szigetén valamennyi tigris emberevő, mert vadban ott nem igen válogathat, azért rendesen mindennap egy chinai favágó munkás esik nekik áldozatul.

Jamruch sok singapuri tigrist látott, vénet, fiatalt, de szelidet egyet sem! Ezek a legrosszabbak. Igy Madrasban a „Birds Eye" nevü postahajó egyik alkalmazottja arra riadt fel álmaiból, hogy egy tigris ágya felett átrágta a kajütje falát. Ez is egy singapuri volt!

Mielőtt a Suez-csatornát megnyitották, nagy nehézségekkel járt a tigrisek szállitása. Igy például a részére szállitott 7 tigrisnek 32 ökröt kellett élelmül a hajóra venni, a melyek közül nyolcz nap alatt valami járványban tizenhat elhullott, a mi miatt a tigriseknek csakhogy éppen éhen fel ne forduljanak, naponkint egy kilogramnyi hus-adaggal kellett megelégedniök, mig a Capfokon ki lehetett a huskészletet egésziteni.

Az eddig vázolt szállitási nehézségeken kivül gyakran még szerencsét-

lenség és egyéb más veszedelem is szokott elő fordulni az utazás és a szállitás közben

Igy Cassanovával történt, hogy java szállitás közben egy pompás himoroszlán ketreczének podvás oldalát kirugva, egyenesen a tevékre vetette magát és hamarjában azokból hármat levágva, egy zsiráffnak a hátán termett és annak nyakúterét átharapva, neki esett az elefántborjuknak és egy párt azokból is halálra sebezve, földhöz vágta két emberét és azokat is rutul össze-vissza szabdalta, azután neki esett egy zebrának és annak oldalát kihasitva, akkor tudták csak agyonlőni, midőn az antilopok között nagy vérengzést vitt véghez.

Ugyancsak Jamrachnak is megugrott szállitás közben Kalkutta utczáin egy tigrise. Ugyanis a kalit feneke el volt törve és midőn azt az ápolók észrevették, ijedtükben földre ejtették a kalitot, mire a tigris a legszebb galoppban a legnépesebb utczán vágtatott végig, de egy szemközt jövő utczai gőzsimitóhengernek a pöfögésétől megijedve, a legközelebbi házba rohant, a hol éppen négy személy a reggelinél ült és asztaluk felett egy ugrással átrepülve, a konyhába bukott be és ott egy szegletbe huzódott. A szakács majd ónos lett ijedtében, de mégis volt annyi esze, hogy kiugrott és az ajtót bezárta maga után, mire alig egy óra mulva egy fiatal kecske segitségével sikerült egy ketreczbe csalogatni, a nélkül, hogy legkisebb szerencsétlenséget okozott volna.

Sokkal czifrábban folyt le egy ehhez hasonló eset a sik tengeren, egy hajó fedélzetén.

Batávia kikötőjében utolsó rakományul egy ketreczben két fekete párducz és egy csomó hosszulábu keletindiai juh lett a fedélzetre véve, ezek eleségéül.

A ketrecz erős fából volt készitve, de elején a rácsozat szokás szerint, nem vasból, hanem bambuszból volt összeróva, mi ugyan a kormányosnak aggodalmat okozott, de a kapitány azzal nyugtatta meg, hogy Kelet-Indiában még a tigriseket is ezen a módon szállitják, mert a vadállatok kimondhatatlan respektussal viseltetnek a bambusz iránt és nem mernek hozzá nyulni, mivel tudják, hogy hamar szétpattan és megsebesiti őket.

A kalitot tehát vastag kötelekkel a fedélzetre erősitették és vizhatlan ponyvákkal jól leboritották, hogy a fedélzetre csapkodó hullámok a ketreczbe be ne ömöljenek.

A hajó utnak indult s már egy hónapja, hogy a tengeren voltak, a nélkül, hogy valami előadta volna magát. A párduczok, mindennap megkapva a maguk részét a juhhusból, annyira nyugodtan viselték magukat, hogy szinte elfeledkezett róla mindenki, milyen veszedelmes pasasirok utaznak a hajón.

Egy nap azonban, midőn a legénység napkelte táján a fedélzet mosásához látott és midőn e miatt egyik a ketreczről leemelte a kátrányozott

vitorlaponyvát, meglepetve látta, hogy a ketrecz üres és a párduczok az éjszaka áttörték a bambuszrostélyt.

E rémhirre a legénység nagy része a magasba, a vitorla-kötélzetre menekült, a kapitány és a kormányos pedig revolverekkel és puskákkal felfegyverkezve, a bátrabbakkal együtt megkezdte a vadászatot, de megparancsolta, hogy a párduczokat lehetőleg elevenen kell elfogni, a mihez azonban a legénység nem valami nagy kedvet mutatott!

A legnagyobb vigyázattal és óvatossággal láttak a kutatáshoz és először is a juhok rekeszébe mentek, remélve, hogy a párduczokat ott találják. A juhok azonban csendesen kérődzve hevertek, mire aztán a fedélzetet, a kajütöket, a matrózok kamráját vették sorra, de a két szökevénynek sehol semmi nyoma sem mutatkozott és midőn a fedélközt és fenékrészeket is minden eredmény nélkül átkutatták, arra a gondolatra jöttek, hogy a két szökevény valószinüleg a tengerbe ugorva, a hullámokba veszett.

Ebbe megnyugodva, abbanhagyták a kutatást és a fedélzet mosásához láttak. A kormányos erre parancsot adott az egyiknek, hogy a hajó elejét, hol a szakács a konyhahulladékot a tengerbe szokta hányni, szintén mossák le, mire a matróz a korláton áthajolva, az azon alól kiálló vaspálczákra készült ereszkedni, de abban a pillanatban rémült orditással pattant vissza:

— A párducz! A párducz!

Csakugyan az egyik párducz ott volt, de annyira beleszorult fejével és lábaival a vaspálczák közé, hogy legnagyobb erőlködése daczára, se tudott kiszabadulni.

A kapitány erre megparancsolta, hogy a három legerősebb legény szabaditsa ki a beleszorult bestiát és dugják vissza a ketreczébe, de midőn erre senki sem akart vállalkozni, busás jutalom igérgetésével ösztönözte a többieket. De hiába! A bőszülten hörgő, araszos karmait mutogató ördögi pofáju bestiához senki se mert nyulni és végre is, miután máskép nem lehetett segiteni, a kapitány agyonlőtte . . .

A másikat hosszas keresés után, a főárbocz tövében összegöngyölt kötélcsomók és vitorlák alatt találták meg. Midőn az egyik matróz a vitorlát felemelte, hörgő orditással szökellt a fedélzetre és ott ugrásra lapulva, az egyik matrózra szökött és vállába véste a körmeit.

A matróz ijedtében hanyatt vágódott és ez mentette meg a halálveszedelemtől, mire a kapitány rálőtt, de csak egyik első lábát találta. Erre a kormányosra vetette magát, de összezuzott lábaival nem birta magát fentartani és ujra a fedélzetre hemperedett, a hol egy jól czélzott lövéssel a kapitánynak végre sikerült leteriteni . . .

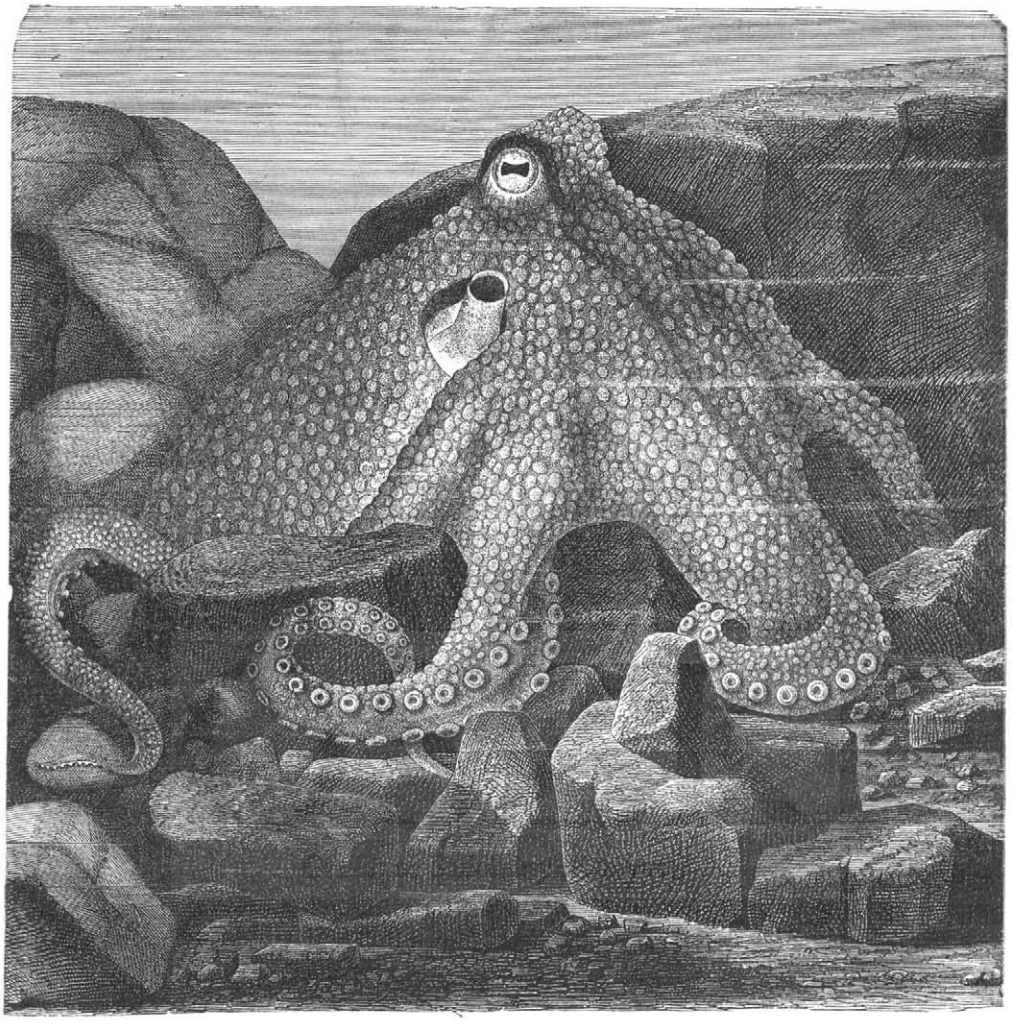

A polyp és sziklalészke.

A krák.

A tengerek elérhetetlen mélye a csudák egész világát és az ismeretlen állatfajok egész tömegét rejtegeti magában, a melyekből, sajnos, hogy csak a véletlen játéka folytán ritkán és elvétve kerül egy-egy a tengerek mélyéből fel a napvilágra.

Ilyen állat a *krák* is, a hogy a régiek azokat az óriási nagyságura nőtt polypokat nevezték, melyek hordó nagy testükkel és szálfanagyságu, szívó-köpölyökkel ellátott nyolcz karjukkal, rémei voltak a tengereknek.

A tudomány ezeknek a kolosszális nagyságu szörnyeknek a létezését jó ideig tagadta, ma már azonban létezésük kézzelfoghatólag be van bizonyitva

és *Monfort Denis*, ki egész életét a polypok megfigyelésére szentelte, igen érdekes dolgokat ir ezeknek a szörnyeknek az életmódjáról.

Már alakjuk és kinézésük is oly félelmes és visszariasztó, mintha a természet nem a teremtés gyönyörétől áthatott inspirátiójában, hanem a szörnyalakoktól gomolygó lázálmok örjöngő deliriumában teremtette volna meg!

Mert zsákalaku bibircsós testükön, gömbölyü szivóköpölyökkel végigrakott nyolcz kigyóformán terjengő fogókar ül egy ormótlan fej társaságában, melynek kidülledő dudorain két mozdulatlan nagy szem villog, borzalmat és irtózatot gerjesztő, hideg, álnok kifejezéssel.

Szinezete szürkés, mint azoké a szikláké, melyek tartózkodási helyein: a Földközi- és Atlanti-tenger és az Ind-oczeán partvidékének a fenekén találhatók, de ez a szin haragjában és fölgerjedésében élénk téglavörössé, sötétbarnává és violaszinné változik rohamos gyorsasággal . . .

A sziklák hasadékai, barlangjai és a fenék homokja egyformán kedvencz tartózkodási helyei, valamint azok a kráterszerüen mélyedő lyukak, a melyeket terjengő karjaival összehordott kövekből, maga készit magának.

Ezekbe rejtőzködik és szivóköpölyökkel ellátott karjaival a kövekbe kapaszkodva, les zsákmányára: a halakra, rákokra, csigákra és mindenféle puhányokra, melyeket fogókarjaival magához ránt és papagálycsőr görbe szájával összeőröl s magába temet. Megtámad és rárohan mindenre, a mi él, a mi mozog és közelébe kerül! Álnok szemeit, fenyegető merevséggel a közeledő prédára szegezve, hátrafelé vágódó lökéssel indul feléje, azután villámgyorssan megfordulva, tigris ügyességgel veti rá magát. Nagysága különböző. A kis dió nagyságtól, ökör, vagy kisebb tök nagyságuig változik, de vannak olyan colosszális óriások is, melyeknek nyálkás, kautschukszivós teste 2000 kilogrammot is nyom!

Ezeket a kicsinyeket Olaszországban, Chinában, Indiában csemegeként eszik s azt mondják, hogy fiatal korukban nagyon izletesek, vén korukban ellenben rágósak, szivósak és ehetetlenek. Sőt a régi görögök és rómaiak is olyan nagyra becsülték, hogy Plautus nagy csudálattal emliti, hogy Viternius lakomáján egész hekatombé volt a füszerekkel töltött polypokból. Hogy menynyire drága és inyenczfalatnak tekintették, mutatja Philorenusnak, a hires evőnek és nyalánk tobzódónak az esete, ki Syrakusában egy három láb nagyságu polypot egymaga megevett. Ettől a nehéz emésztetü nyalánkságtól azonban oly rosszul lett, hogy orvosai a halálát várták. Erre behozatta a polypnak még megmaradt fejét és azt is megette, mondván:

— Most már készen vagyok az alvilági útra, mert nem hagyok itt semmit, a mit sajnálhatnék . . .

Ereje, szivóssága és támadó dühe még a legkisebbnek is bámulatos.

Monfort szokásos sétáját végezte a tengerparton egy nagy dognak a társaságában, mely különösen a puhányok felkutatására volt betanítva, midőn egyszerre annak ugatása riasztotta fel gondolataiból.

Oda sietve, látta, hogy egy polypot kerülget, mely háromláb hosszu karjaival, mint valami ostorral védekezett s a kutya hiába igyekezett egyiket vagy a másikat a fölötte suhogó karoknak elkapni. Néhány perczig érdeklődve

nézte ezt a furcsa párharczot, mert a kutya olyan hatalmas és erős állat volt, hogy egy izben egy éhes farkast teritett le rövid küzdelem után. Ennek daczára a polyp nem akart menekülni, sőt inkább dühe perczről-perczre fokozódni látszott, midőn azonban a tudóst megpillantotta, taktikát változtatott és lassan a mélyebb viz felé kezdett vonulni. Ezt a kutya felhasználta és egyik kevésbé gyorsan suhogó karját megragadta fogaival, mire a polyp négy karjával villámgyorsan belekapaszkodott. A kutya hiába védekezett minden erejéből, a szivós ölelésből nem birt szabadulni és utoljára félelmében és fájdalmában panaszosan üvölteni kezdett, a polyp pedig, melynek szemei dühös villámokat szórtak és szinezete a sötét violából vörösbe s ebből vörösbarnára változott, ellenállhatatlan erővel a mély viz felé hurczolta, hempergette az üvöltő és rugkapálódzó ebet.

Ekkor már neki is közbe kellett lépni, ha kutyáját elveszíteni nem akarta. Neki vetve hátát a sziklafalnak, sikerült is egy erős rántással a polyp két karját leválasztani. A felbőszitett bestia erre olyan hangot hallatott, mely hasonlitott egy harapós kutyának a morgásához és karjaival dühösen csapkodva, Monfort is megragadta a két karjával olyan erősen, hogy a fájdalomtól felorditott, mire a kutyája is ujult dühvel kezdte tépni és marni a polypot, mig végre kettőjük erőlködésének nagy nehezen sikerült a félelmes dögöt ártalmatlanná tenni, de ettől kezdve Monfort megfogadta, hogy megfelelő fegyver nélkül többé nem fog polypvadászatra indulni és hasonló nagyságu polyppal kikezdeni, pedig ennek a teste sem volt nagyobb egy kisebbfajta töknél.

Beale hajóorvos pedig a következőket beszéli el a polypok veszedelmességéről:

Midőn hajójuk a Bonin-szigeteknél horgonyzott, apály idején a partra sétált, kagylókat és moszatokat gyüjteni.

A kövek és sziklák között keresgélve, egyszerre egy ökölnagyságu, különös alaku állatot vett észre, mely hátráló lökésekkel, a tovább huzódó hullámok felé lökte magát mind a nyolcz karjával.

Megismerte a polypot, mely, midőn feléje közeledett, riadtan igyekezett a mentő hullámokat elérni. Természeténél fogva undorodott ugyan az efféle állatoktól, de ennél nem tudott ellenállni a kisértésnek, hogy egyik lábával annak 1½--2 lábnyi hosszu tekergő karjára ne hágjon, az azonban oly erővel hányta-vetette magát, hogy a nedves homokon minduntalan kicsuszott a talpa alól és midőn undorodását legyőzve, egyik karját kezeivel ragadta meg, a polyp a többivel ugy belekapaszkodott a közelben álló sziklába, hogy minden erejével se birta onnan lerántani.

Hiába huzta, rángatta mindenfelé, nem engedett; egyszerre azonban fejét felemelve, egy pillanatig rámeredt dühtől izzó szemeivel, a másik pillanatban pedig a sziklát elereszve, villámgyorsan mezitelen jobb karjára tekerődzött, amelyről a ruhát csigakeresés közben a válláig felgyürte.

Azonnal érezni kezdte, mint mélyednek szivóköpölyei erősen a karjába és látta, mint kattogtatja görbecsőrü száját, hogy husába haraphasson.

Az orvost az undortól és irtózattól az ájulás kerülgette és önkénytelenül elkiáltotta magát és ezt a kiáltását szerencséjére a sziklák tulsó részén

Tengeri pókok lakomája.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

a szintén kagylókereséssel foglalkozó kapitány meghallotta és gyorsan segitségére sietett, azután a kikötött csónakhoz vezetve, mialatt az orvos másik kezével a dög fejét rángatta félre, hogy ne haraphasson, a kapitány darabonként metélte le róla a ráfonódott szivókarokat és késével felhasitotta az undok dög testét.

Monfort beszéli, hogy egy izben neki egy polyp az oldalába harapott. A seb nagyon fájdalmas volt és hasonlitott egy éles ollónak a vágásához, a szivóköpölyöknek a helyén pedig napokig kék véraláfutások voltak láthatók és azoknak helye is szerfelett fájdalmas maradt jó ideig.

Az indiai-oczeán partvidékén a fürdőknek és buvároknak állandó rémei, mert a tengerfenék minden mélyedése és sziklaüregе polypoktól van lakva. A madagaszkári partok sziklás helyein senki se merészkedik a hullámok közé, mert majd mindegyik benszülött tud olyan esetet, hogy a polypok a fürdőzőket a viz alá rántották. A Közép-tengerben ritkán nőnek akkorára, hogy az emberekre nézve veszélyessé válhatnának, mégis nemrégiben az olasz partokon bebizonyult annak a közmondásnak az igazsága, hogy: „az elővigyázatot mindig jó szem előtt tartani".

Egy hajóskapitány több barátja társaságában fürdött a parti sziklák közelében és szerteszét uszkálva, egyszerre csak a kapitány segélykiáltását hallották felharsanni. Vetekedve siettek mindannyian a segitségére, de még mielőtt elérhették volna, hajmeresztő sikoltás között valami láthatatlan erő a viz alá rántotta. Az utána bukók jó ideig hiába keresték a fenéken, ugy három óra mulva azonban rátaláltak egy sziklaüregnek a torkában. Egy polyp tartotta átfonva rettenetes karjaival és már akkor testének egy részét fel is emésztette. A kik a kapitány kétségbeesett halálküzdelmét látták, ugy vélekednek, hogy a polyp először a lábainál, azután pedig a jobb karjánál fogva ragadta meg a szivóköpölyeivel, midőn azzal ki akarta magát szabaditani és midőn a baljával lefelé nyult, a szörnyeteg azt is elkapva, a viz alá rántotta. Másként nem lehetett, mert azon a helyen a viz nem volt mélyebb öt lábnál!

A czethalászatról hazatérő hajósok ujabb időben megint emlegetni kezdték a mesének tartott óriási polypok létezését, mert midőn az egyikmásik *busa-szöketőt* (Physeter macrocephalos) megszigonyozták, ez kinjában gyomrának egész tartalmát kiadta.

Ennek tartalma nagyobbrészt kedvencz eledeléből, a molhuszkák mindenféle fajából állott, de voltak közöttük olyan polypkarmaradványok, melyeknek vastagsága egy ember vastagságát megütötte.*

Egy ehhez hasonló darabot hoztak nemrégiben Angliába, melynek hossza hat láb, átmérője pedig két lábat tett ki és szivóköpölyei akkorák voltak, mint egy csemegetányér.

Ez az eset akkoriban nagy zajt ütött a tudós világban és midőn az angol alsóházban Coffin kapitányt az ambra keletkezése felől megkérdezték,

* A busaszöketőnek, a bálnával, vagyis a czethallal ellentétben, olyan bő torka van, hogy akkora falatokat kényelmesen elnyelhet, ellenben a czethal szűk torka miatt csak apró szalagfélét képes elnyelni.

többek közt elmondta, hogy egy általa elejtett cachelotnak, azaz busaszöketőnek a torkában egy nagy kigyóhoz hasonló testet talált, midőn azonban kivették, kiderült, hogy az egy polypkarnak a maradéka volt.

Ez a maradék huszonnyolcz láb hosszu volt és szivóköpölyei pedig tányérnagyságuak voltak, e mellett látszott, hogy az a maradék nem közvetlen a fejnél volt leharapva, hanem feljebb és a vége is hiányzott. Mekkora testnek kell lennie, mely nyolcz ilyen 28 lábnyi hosszu karnak megfelel és mekkora szörnynek, mely ilyen testből és óriási karokból áll?

Az egész világ által ismert „nantucketi Ben Johnson, a vén czethalász" egy cachelot torkából 35 láb hosszu polypkart emeltetett ki, mely vastagságában vetekedett hajójának legvastagabb árboczával, Reynolds kapitány ellenben 45 lábnyi darabot 2½ láb átmérővel, de mivel egy csepp olajat se birt belőle kisajtoltatni, a tengerbe visszalökette.

Fries A. norvégiai lelkész az eklézsia évkönyveibe 1680-ban feljegyezte, hogy a vihartól korbácsolt dagály hullámai egy óriási krákot a tengerszorosok egyikébe sodortak, mely a szük szorosnak sziklacsucsai között megfenekelve, nem birt szabadulni. A parton álló fákat belekapaszkodott karjaival gyökerestől kitépte, és midőn óriási teste rothadni kezdett, másfél óra járásnyira pestissé tette a levegőt undok büzével heteken keresztül.

Pennant kapitány és testvére, a hajóorvos beszéli, hogy az indiai-oczeán óriási krákokat rejteget mélyében s azt állitják, hogy szavahihető egyének erősitik, miszerint olyan gigánticus példányok is léteznek, a melyek kiterjesztett karjukkal 120 lábnyi hosszuak.

Az indiai-archipelagus benszülöttei valahányszor csónakjaikban a tengerre szállnak, egy éles bárdot visznek magukkal, hogy a csónakjukba kapaszkodó polypkarokat menten elvághassák, különben veszve lennének, mert az óriási karok a könnyü csónakot a mélybe ránták alá.

Deus Magnus John, egy dünkircheni hajóskapitány az afrikai partvidék közelében a szélcsendtől meglepetve, vesztegelt hajójával és ezt az időt arra használta fel, hogy a hajó oldalait a reátapadt tengeri hinártól, moszatoktól és kagylóktól letisztogattassa.

E czélból több matróz kaparókésekkel ellátva, a lebocsátott kötélhágcsókon majdnem a viz szinéig leereszkedett és midőn javában dolgoztak, egyszerre a viz szinén egy óriási polyp jelent meg és egyik karjával két embert átkapva, a másikat egy harmadik után nyujtotta, ki éppen akkor a fedélzet kötélzetén a nagy árboczra készült mászni.

Szerencsére a polyp tekergő karja annyira belebonyolult a kötélzet közé, hogy egyhamar nem birta kiszabaditani, igy az átfogott matróznak ideje maradt segélyért kiáltani, mire néhány bátor társa éles bárdjaikkal az óriási kart darabokra vagdalva, kiszabaditották, néhányan pedig a szörnyeteg óriási testébe hajigálták szigonyaikat, hogy két társukat is kimenthessék a halálos ölelésből . . .

Ez azonban nem sikerült, mert a szörny a két szerencsétlen hajmeresztő sikoltozásai között lassan a viz alá merült. Hiába eresztette utána egy darabig a kapitány a szigonyok köteleit, mert midőn huzni kezdték, a szörnye-

teg egy pillanatra ujra megjelent ugyan a viz szinén, de mindjárt reá oly gyorsan alámerült, hogy a megfeszült kötelek egymásután elszakadtak.

A st. maloi kikötőben a Szent Tamásnak szentelt kápolnában egy hasonló eseményt ábrázoló fogadalmi kép van a főoltár fölé akasztva.

A háromárboczos „Aigle" éppen horgonyait készült felvonatni a nyugat-afrikai partok közelében, midőn a tenger csendes hullámai egyszerre nagy háborgással kétfelé nyiltak és egy kolosszális polyp rettentő karjait suhogtatva, jelent meg a viz szinén és egyikkel két matrózt megragadva, magasan a levegőbe kapta, a többiekkel pedig oly erővel kapaszkodott a kötélzetbe és az árboczokba, hogy a hajó majdnem féloldalra dőlt.

Szerencsére a legénység a jegesztő rémület daczára sem veszitette el a fejét, hanem tengerészbárdokat ragadva, először két társukat szabaditották ki, azután pedig a polyp többi karjainak esve, addig vagdalták, mig a szörnyeteg a hajót elereszstve, visszamerült a hullámok mélységébe.

Midőn a hajó Szt. Malo kikötőjébe szerencsésen bevitorlázott, a hajószemélyzet lefestette a szörnyü jelenetet és azután a képet ünnepélyes körmenetben védőszentjének a kápolnájába vitte, hol a hálaadó szent mise után, fogadalmi képül a főoltár fölé akasztották, a hol a mai nap is látható.

A cachelotokban gyakran talált polypkar-maradványokból méltán lehet következtetni, hogy ez az óriási tengeri emlős nemcsak ellensége, hanem méltó ellenfele is a krákoknak.

A cachelot fogakkal fegyverzett s hegyesen megnyult alaku, óriási alsó állkapcsával hatalmas fegyverrel bir ez ellen az óriási fejlábu ellen, mely a tengerek kikutathatlan mélyeit és algaerdőkkel benőtt sziklavölgyeit lakja, hol óriási karjaival az aczélkemény koralltörzsek, vagy sziklacsompók ormaiba kapaszkodva, tányérnagyságu mozdulatlan szemeivel leskelődik préda és martalék után . . .

Midőn a cachelot gőzhajónagyságu teste megjelenik, a rettentő karok a hullámokat paskolva, csapnak le rája, ez azonban nem sokat törődik vele, hanem hegyes alsó állkapcsával a kráknak testét, mint valami lándzsával átdöfve, rettentő állkapcsaival egymásután harapdálja le a fogai közé került tekergő karokat, azután egy-kettőt lökve magán, óriási testsulyának a lóditásától. a sziklákhoz és korallcsompókhoz tapadt karok lefoszladozva, a vonagló test óriási falatokban eltünik a cachelot szobanagyságu gyomrában, mely állitólag a polypokban lévő szépiától termeli a mesés drágaságu ambrát, a régi keleti bölcseknek és büvészeknek ezt az örökifjitó és halottébresztő gyógyszerét.

A királytigris.

Álmosan hömpölygnek a folyó hullámai, mintha az olvasztó hőségtől azok is el lennének tikkadva . . . Egy szellőcske se leng, egyetlen hang se hallatszik, a dsungelök állatvilága tikkadtan vonja meg magát a lombok és bozótok legsürübb rejtekeiben . . .

A tarkán csikozott bambusz és rotangbozót aranyos zöld félhomályában a vad pávák sátoroznak, s időnként neszelve emelik fel bokrétás fejüket, melyeknek forgói ragyogó drágakövekként csillognak és figyelve néznek a corinthafák sürüje felé, melyeknek földig hajló ágai átláthatlan sürü menyezetet képeznek . . .

Az altingia fákon hüselő majomcsapat szemei szintén a corinthabokrok sürüségére vannak változatlanul szegezve, melyeknek lombjai időnként megmozdulva . . . egyszerre szétnyilanak . . . és ebben a pillanatban a majomcsapat fáról-fára menekülve, riadó lármával, a felreppenő pávasereg pedig éles kiáltozással jelzi a dsungelök és erdők állatvilágának, hogy a királytigris elhagyta fekhelyét . . .

Valóban a corinthafák földighajló lombsátora alól egy királytigris pár bukkant elő.

Tarkán csikozott bőrük velenczei brokátköpenyként ragyog, midőn a jóllakottságtól lustán nyujtózkodva, álmosan pislognak zöldben villódzó szemeikkel a vakitó napvilágba, azután nagyot ásitva, lesunyt fejjel czammognak a folyó felé égő szomjukat oltani . . .

Elől megy a him a széles levelü sások és vizililiomok között gázolt csapán, a nő kissé hátramaradozva követi, mert a rikoltozó pávasereg röptét kiséri zöldben karikázó szemeivel . . .

A him már térdig a hullámokban állva, hangos lefetyüléssel szürcsöli a vizet, egyszerre azonban légreszkettetőn elbőditi magát, mert a hullámok mélyéből egy pánczélos krokodilfej (Crocodilus biporcatus) emelkedett ki és fejénél fogva megragadta iszonyu fogaival . . .

Más koponyát péppé zuzott volna talpának rettentő csapásával, de a pánczélos krokodilfejnek aczélos körmei mitsem ártanak . . . Nősténye ijedt orditással szökdel fel-alá a parti bozót között és a halálos düh és az ijedtség szikráival szemeiben nézi himjének rémes erőlködéseit, melyet a husz lábnyi

krokodil egyre mélyebben vonszol a vizbe . . . mig végre egy hörgésbe fuló orditással mindkettő eltünik a vértől vöröslő vizforgatag alatt . . .

De nem mindig igy történik! Néha a tigris iszonyu erejü talpaival a krokodil állkapcsáját széthasitja, mint a kesztyüt, mert rettentő erejénél és vérszomjánál fogva épp oly zsarnokilag és korlátlanul uralkodik Indiának állatvilága felett, mint a kincsekben gazdag Bengáliának hatalmas Maharadzsája . . .

A tigris mindenben a ragadozók ideálja! Jóval vakmerőbb, telhetetlenebb, vérszomjasabb és kegyetlenebb az oroszlánnál és zsákmányát, még a nála jóval gyengébbet is, nem nyilt támadással, hanem alattomos, kigyószerüen lappangó orvtámadással rohanja meg és ha az éhség gyötri, nálánál nincsen félelmesebb ellenfél, megsebesitve pedig a düh valóságos veszett paroxismusával konczol és öldököl . . .

Az oroszlán és a tigris karakterét összehasonlitva, fajegységük daczára, nagy a különbség! Az oroszlán a legtöbb esetben nyiltan támad . . . Éhségét orditásával jelezve, áldozatát nem csellel, hanem erejére támaszkodva, iparkodik elejteni és nem öl többet, mint amennyivel éhségét csillapithatja. A tigris ellenben kigyószerü lappangással, orvul és alattomosan támad és a nyáj közé kerülve, mintha megrészegednék a vérszagtól, addig öl és marczangol, mig bele nem fárad. Barnásvörös feketén csikozott bőre annyira hasonlit a dsungelök és erdei tisztások rőtvereses árnyalatához, hogy a legtapasztaltabb vadász szeme sem veszi észre a bozótok és a bambuszszálak tarka szövevényében, az oroszlán szinezete ellenben a puszták homokjának fakósárgás szinét viseli . . .

A tigris sokkal jobban vágyik az emberhusra, mint a puszták királya. Rémesnek mondható azoknak az áldozatoknak a száma, melyekről az indiai kormány Kékkönyve beszámol.

1875-ben egyetlen egy nősténytigris miatt 13 falu lett néptelenné és 260 négyzetmértföldnyi táj lakatlan pusztasággá. 1869-ben egyetlen egy nőtigris 267 embert falt fel, Alsó-Bengáliában pedig hat év alatt 13.500 ember lett a tigrisek prédájává és e között a nagyszámu áldozat között jóformán alig akad európai ember, mert bebizonyitott tény az, hogy mint az oroszlán a négereket, ugy a tigris is inkább a benszülötteket rohanja meg, mint a fehéreket. Támadásainak Indiában különösen az ültetvényeken dolgozó kulik és chinaiak vannak kitéve. Hiába védik magukat nád és bambuszfalakkal. A tigris észrevétlenül hátulról támad reájuk és talpának ütésével koponyájukat beszakitva, elhurczolja őket.

Megtörtént, hogy egy ültetvényes lovát a fához kötve, egyik chinai munkásának éppen a kávébokrok között magyarázott valamit, midőn egy tigris a kétméteres nádfalat átszökve, az ültetvényesnek közvetlenül az oldala mellől ragadta el a chinai munkást, miután a legnagyobb könnyüséggel és biztossággal 16—20 lábnyira szökik, ha azonban áldozatát elhibázza, nem üldözi tovább, hanem a sürübe szökve, elsompolyog.

India, Jáva és Sumátra erdeiben a bőségben tenyésző vaddisznók, szarvasok, zebuk és bivalyok bőséges táplálékot nyujtanak neki, mert jóformán

nincs az az erős állat, mely le ne roskadna, midőn a dsungelök füvében feléje kuszva, egyetlen lezuzó szökéssel a hátán terem és talpának a csapásával nyakát vagy a gerinczét töri le... A kemény koponyáju bivalyok között azonban sok esetben félelmes ellenfélre talál, mert azok szarvaikkal vagy a levegőbe hajitják, vagy pedig homlokukkal a fák derekához szoritva, összezuzzák . . .

Amilyen kitünő ugró, ép olyan ügyesen kuszik a fákra és kitartóan uszik, sőt még a nagyobb folyóktól és széles tengerszorosoktól sem riad vissza.

Midőn az angolok a Malakkai-félsziget déli csucsán fekvő Szingapore szigetet elfoglalták, az időben hire-hamva se volt ott a tigriseknek, de alig, hogy a bors- és a gambirültetvények megmunkálására nagyobbszámu chinai munkást telepitettek a szigetre, ezek közül mindennap felfaltak egyet-kettőt a tigrisek, kivált azok közül, kik az erdő és a dsungelök irtásánál dolgoztak. Hiába vadásztak rájuk, hiába tüzött ki a kormány egy-egy tigrisfejre 100 dollárt, a tigrisek száma folyton szaporodott, mert a Malakkai-félszigetről — daczára, hogy egy mértföldnyi széles tengerszoros választotta el, éjjelenként átusztak a Szingapore szigetre, — sőt egy reggel a szigetet körülvevő hálókba, félig megfulladva, egy tigrist találtak, amely lábaival és karmaival annyira beleakadt a háló bogaiba, hogy nem tudott szabadulni.

Gondwana tartománynak egyes részeiben a tigrisek annyira elszaporodtak, hogy a Gangesz alsó részeit lakó szegény Molunghi népnek, kik a sófőzők kasztjához tartozva, ott sót főznek, a folyó alacsony homokszigeteire kellett menekülnie. De hiába! A tigrisek ott is valóságos ostromzár alá vették őket és átuszva a Gangeszt, csónakjaikból és földbe ásott kunyhóikból ragadozták ki az embereket. Ezeknek a szerencsétleneknek nem lehet erről a szomoru helyről menekülniök, mert nemcsak a Sunderbund járatlan rengetegei, a tigrisek és vámhivatalnokok nem engedik, de kasztjuknak szigoru törvényei is odakötik őket elválhatlanul.

Erejét tekintve, minden izma, minden szál idege aczélból látszik lenni. Nemcsak egy embert, szarvast, vagy egy fiatal bivalyt, hanem még egy lovat is képes könnyedén elhurczolni.

Hasskarl beszéli, hogy Bantámnak déli partvidékén, az ottani törzsnek a főnöke egy lovat vásárolva, azt négy fegyveres őrizetére bizta. Ezek, hogy a tigriseket elriaszszák, az éjszaka beálltával az istálló mind a négy sarkán nagy tüzet gyujtottak . . . Egyszerre azonban hatalmas orditás rázta meg a levegőt és a tigris a három méter magas bambuszkeritésen átszökve, az őrökön keresztül az ágaskodó paripára vetette magát és azt egy csapással leteritette és mielőtt a fejüket vesztett harczosok magukhoz tértek volna, szájában a lóval ujra átszökött a keritésen és eltünt a sötétségben . . .

Igaz, hogy a jávai lovak nem nagyobbak az orosz kozáklovaknál, mindazonáltal egy majdnem tiz láb magas bambus-sövényen egy ilyen lóval is átszökni — óriási izomrerőre mutat! . . .

A tüzzel és lármával el lehet ugyan riasztani, de, ha éhes vagy ha fel van dühösitve, akkor tüznek, lángnak és mindennek vakon neki rohan, mint Mékongban történt, hol nyolcz rizsmivelő ült és hevert kunyhójuknak a lobogó tüzhelye körül, midőn egy éhes tigris a kunyhó tetejét beszakitva,

egyet megragadott közülök és egyetlen harapással megölve, a többi hétnek lármája és orditozása daczára, a tetőnyiláson át magával hurczolta.

Forbes, ki sokáig tartózkodott Indiában, hajmeresztő részleteket közöl arról a fejvesztett rémületről, melyet egy-egy betörő tigris a falvak és kisebb városkák lakói közt képes gerjeszteni. Mindenki fut és menekül, az anya gyermekét, a család a betegeit cserben hagyja, csakhogy a saját életét megmenthesse.

De nem is csoda! Guwrathban egy éjjel három fegyveres őrt faltak fel, a postaküldönczök pedig fáklyavivők, dobverők és fegyveres kisérők nélkül nem mertek éjjel kimozdulni.

Guzerat tartományban a Gunea folyó gázlójánál két héten keresztül minden nap egy levélhordót hurczoltak el, a tizenötödik napon pedig az ember helyett a bőrpostazsákot ragadta el a tigris, mert a küldöncz azt eldobva, a nem messze legelésző bivalyok közé menekült, melyek az utána eredő tigrist hatalmas szarvaikkal tovariasztották.

A Kutkum-Sandi sziklaszorosban egy nőtigris ütötte fel leshelyét és hét hónapon keresztül minden nap egy embert falt fel, melyek között tizenhét levélhordó volt. Ez a falánk szörnyeteg minden összeköttetést megszakitott a kormányzóság és a felső tartományok között, miután ez a szoros volt az egyetlen közlekedő ut. Hiába tüzött ki a kormány magas vérdijat a fejére, egyetlen vadász se merészkedett ez ellen az épp annyira ravasz és óvatos, mint vakmerő és vérszomjas ragadozó ellen sikra szállani.

Végre Hodgson kapitány, a hires tigrisvadász elejtette ugyan, de fél karjával és majdnem életével fizette meg ezt az utolsó tigrisét.

Elliot őrnagy és Rice hadnagy társaságában indult utnak és három héten keresztül hiába keresték, csapázták, nem tudtak nyomára akadni — és ennek daczára mégis minden nap eltünt egy-egy utas vagy küldöncz, kiknek véres maradványait majd itt, majd amott lelték meg.

Három heti sikertelen hajsza után, Rice és Elliot a szorosutnak erdős lejtőit kutatták, Hodgson kapitány pedig egymagában a szoros alsó részénél, a Thuga folyó körüli dsungelben néhány foglyot akart lőni reggelire s ugy beszélték meg, hogy tiz óra táján a folyó gázlójánál találkoznak.

Reggel hat óra felé járhatott az idő. A kapitány a foglyok hivó hangjaira figyelve, gázolt a tisztások magas füve között és hogy jobban szétnézhessen, a folyó magas partja felé indult. A sárga és vörös virágu gambi-bokrok körül azonban egész sereg tarka lepkét látott szállongani, amelyekből néhányat széles peremü kalapjával nagy nehezen elfogva, Elliot barátjának akart velük kedveskedni, aki szenvedélyes lepkegyüjtő volt.

A lepkéket kalapja széles peremére tüzve, veritékben ázva érkezett a folyóhoz, amelynek partján egy ideig vizmentén haladva, a tulsó parton álló corintha-fa alatt egyszerre csak egy óriási tigrist vett észre, mely a szétszaggatott véres emberi maradványok mellett aludni látszott . . .

A kapitány örömteljes borzongást érzett! Ez az! A Kutkum-Sandi rettegett emberevője! Végre, hosszu keresés után reáakadt!

Szemeit a tigrisre függesztve, óvatosan lépdelt tovább, midőn egy száraz galy megroppant a talpa alatt.

E roppanásra a tigris villámként szökött fel fektéből, s vadul szikrázó szemeit a kapitányra meresztve, morgó hördülés közt oldalait csapkodta gyürüzött farkával . . .

A kapitány lövésére felorditva, ugrásra guggolt, a második lövésre pedig magasan a levegőbe szökve, hanyatt vágódott és oldalára fordulva, mind a négy lábát görcsösen elmeresztette.

A kapitány látva, hogy halálosan van találva, gázlót keresett, de előbb, régi jó vadászszokás szerint, ujra meg akarta tölteni fegyverét. De hiába kutatott táskájában golyók után . . . azokat a sátorban feledte és csak a farkasok számára való két vágott ólommal töltött patront talált az apróbb szárnyasvadakra való töltények mellett a táskájában . . .

— Szerencsémre a tigris halálosan van találva! — gondolá a mozdulatlanul elterülő vadra pillantva, miközben a két vágott ólommal töltött patront a puskájába tolta, azután a legsekélyesebb helyet kikeresve, lefelé a folyóba gázolt, mig végre egy aláhajló fának a galyát megragadva, felkapaszkodott a tulsó part meredek tetejére . . .

A hatalmas ragadozó vagy negyven méternyire hevert tőle, mind a négy lábát mozdulatlanul elnyujtva . . . Majdnem két méternél hosszabb, óriási vén állat volt, ragyogó vörösbarna szőrmével, melynek fekete csikjai bársonyként fénylettek, hasa és hatalmas pofaszakálla pedig fehér volt, mint a hó . . .

Már épp a lábát emelte, hogy közelről is megszemlélje, midőn a tigris, melyet a golyó csak erősen megszéditett, talpra szökve, hörgő orditással szökellt feléje . . .

A kapitánynak alig volt annyi ideje, hogy czélba vegye, midőn azonban látta, hogy a dühöngő bestia érezni se látszik a testébe furódó ólomdarabokat, gyorsan a földre vetette magát s lélekzetét visszatartva, halottként, mozdulatlanul feküdt ott . . .

Ez az utolsó gyenge reménye maradt a menekülésre. Futással nem menekülhetett volna, mert a tigris pár pillanat alatt beéri és leteriti, más fegyvere nem volt, azt azonban tudta, hogy a halottakat csak a végső szükségben szaggatja szét és falja fel . . .

A másik pillanatban a tigris már mellette állott. Érezte forró, büzös fujtatását és szive görcsösen összeszorult, midőn a hatalmas talpak tollkönnyüséggel ide-oda forgatva, dobálták. Mikor ezt megunta, lehasalt melléje és széles talpát a kapitány szájára fektette, kinek álla majd betörött, lélekzete pedig akadozni kezdett a rettenetes nyomástól . . .

Egy ideig reménykedve várta, hogy visszahuzza a talpát, midőn azonban fulladozni kezdett, fogaival oly erősen beleharapott a tigris egyik ujjába, hogy az rögtön visszarántotta a talpát, de eközben karmaival a kapitány orrát betörve, az állát ugy összeroncsolta, hogy majd elalélt a fájdalomtól.

Ennek daczára megtartotta egész lélekjelenlétét s halott-mozdulatla-

nul maradt és mialatt egyik örökkévalóságnak tetsző pillanat a másik után mult el, azon gondolkozott, mikép menekülhetne rettentő helyzetéből? . . .

De csak barátai segitségére számithatott, kik bizonyára keresni fogják és erre kell elhaladniok, hogy a gázlóhoz jussanak . . . és noha a sebeit nyalogató bestia folyvást rászegezte zöld karikákban villódzó szemeit, időnként egy-egy lopott pillantást vetett lezárt szemhéjjai alól a tájra . . .

Igy multak a rettentő perczek egymás után, midőn egyszerre a távolban Ricet és Elliotot pillantotta meg, kik lassan közeledtek a folyó felé . . .

A fölötti örömében, hogy segitségükkel tán megmenekülhet, ő, a tapasztalt és óvatos vadász, annyira elfeledkezett magáról, hogy félig felemelkedve, harsány segélykiáltást hallatott . . .

Ezt a vigyázatlanságát azonban majdnem az életével fizette meg! Mert a tigris rövid dühorditást hallatva, szökött fel fektéből, hogy torkon ragadja, mi ellen a kapitány karját ösztönszerüleg az ágaskodó tigris torkába taszitva, azt visszalökni igyekezett . . .

A tigris hátrált is, de a kapitány karját rettentő fogaival egy harapással összeroppantotta, ugy, hogy egy pillanatra az irtózatos fájdalomtól az ájulás kerülgette és félig eszméletlenül hevert a vadállat fogai között és midőn az eleresztette, végigzuhant a földön . . .

Eszmélete ugyanekkor visszatért és rettentő fájdalmai daczára ujra mereven és mozdulatlanul maradt, mire a tigris fujtató morgás közt macskaként körülkerülgetve, érdes, tüskés nyelvével az arczából és állából patakzó vért kezdte nyalogatni, közbe-közbe pedig vadul villódzó szemekkel figyelte, hogy áldozata nem lélekzik-e? . . .

Hodgson kapitány zárt szemekkel, mozdulatlanul feküdt, csak halálfélelemtől szorongó szive vert görcsösen. Erre a tigris kis idő mulva felállt, szélylyel nézett, azután vagy tiz lépésnyire lehasalt, de pár percz mulva egyetlen szökéssel ujra mellette termett és körmeit belevágva, egyik oldaláról a másikra hengergetve, nézte, szimatolta, hogy van-e még élet benne? . . .

Valahányszor melléje szökött, a kapitány rögtön visszafojtotta lélekzetét és igy ment ez majdnem egy teljes óráig, mialatt a kapitány oly rettentő kinokat állott ki, hogy már-már a halált kivánta enyhülésképpen, de az élethezi ragaszkodás és az a remény, hogy ennek a rettenetes játéknak tán nemsokára vége szakad — mindannyiszor visszatartotta attól, hogy szétszaggattassa magát a tigristől.

Megint egy hosszu negyedóra mult el, mely alatt a tigris nem mozdult, mire a kapitány szempillái alól óvatosan széttekintve, látta, hogy vagy tiz lépésnyire tőle, a tigris sebeiből erősen patakzik a vér és midőn felakarna tápászkodni, reszkető lábai nem birják, hanem mindannyiszor visszahasal, de vérben forgó szemei azért mereven ő reá vannak szegezve . . .

Megkönnyebbülve lélekzett fel és most már remélni kezdte, hogy megmenekül. Mozdulni azonban nem mert, mert a tigris ujra rettentő erőfeszitéseket tett, hogy feltápászkodhassék. Nagynehezen fel is állott reszkető lábaira, de mindjárt rá szédelegve felbukott és tompa orditás között vonalogva tépte,

szaggatta kimeresztett körmeivel a harasztot . . . azután néhány rángás után nem mozdult többet . . .

Hodgson kapitány azonban még jó ideig várt, azután nagy nehezen felegyenesedve, a folyó partjához vánszorgott . . . Ott azonban elhagyta az ereje és midőn Rice és Elliot rátaláltak, inkább halottnak, mint élőnek lehetett tartani.

Hosszu szenvedés és az orvosok gondos ápolása folytán kiheverte ugyan sebeit, de egyik karját amputálni kellett, arcza és álla pedig a mély lyukaktól és az irtózatos sebforradásoktól örökre el lett éktelenitve . . .

A tigris a legfélelmesebb ragadozó, azért vadászata is a legveszedelmesebb. Az angol kormány ez okból mindent elkövet ennek a félelmes duvadnak a pusztitására és van is eredménye, mert a Dekhani hegyvidék Kandesch nevü tartományában öt év alatt 1032 darab tigrist ejtettek el.

Hodgson után Rice hadnagy vadászott nagy szerencsével a tigrisekre, utána pedig Elliot őrnagynak az öcscse: Elliot Richárd, a zászlótartó.

Jó duplacsövü fegyverrel, hajtókkal és megfelelőleg idomitott kutyákkal Rice merészen hatolt be a bozótok és dsungelök mélyére a felzavart tigris után, s pár esetben majd otthagyta a fogát, mert a ravasz duvad, mig Rice a nyomait csapázta, oldalt került és hátulról rohanta meg.

Egy izben az mentette meg, hogy egy pocsolya viztükrében pillantotta meg a háta mögött ugrásra készülő tigrist, pár esetben pedig a pávák és a majmok tették rá figyelmessé.

A hajtók lármája elől a tigris rendesen a bozótok járhatatlan mélyébe huzza meg magát és sohse meri a nagy lármával közeledő hajtók seregét megtámadni, kik ötféle nagyságu dobjaikkal, kürtjeikkel és különféle hangszereikkel és ócska pisztolyaikat durrogtatva, pokoli lármával törtetnek be a bozótba. Ezeket a hajtókat kardokkal és lándzsákkal fegyverzett emberek kisérik, leghátul pedig a parittyások hada zárja be a menetet, kik nagy köveket hajigálnak a bozótba, hogy a tigrist felriaszszák . . .

Néhány hajtó időnként a fák tetejére kuszik, hogy a tigris hollétét és menekülési irányát jelezze — és midőn azt a legnagyobb lármával sem birják felverni fektéből, égő fáklyákat és szalmakoszorukat hajigálnak rejtekhelyére, amelyek aztán rendesen ki is ugratják a rejtekből.

Egy izben Rice és Elliot negyven hajtóval egy dsungelt kutattak át és az embermagas fü miatt mind a ketten egy-egy alacsonyabb fának az ágai között foglalták el leshelyüket . . .

Mindjárt a hajtás kezdetén egy hatalmas tigris szökkent ki a nádasból és a magas fü között kigyószerü kuszással egyenesen a leshelyük felé tartott. A fa alatt őrtálló hajtó azonban a tigris közeledtére megrémülve, elorditotta magát, mire a tigris neszt fogva, villámgyorsan visszaugrott, Ricenek azonban mégis volt annyi ideje, hogy czélba vehette és mielőtt még eltünt volna a bambuszszálak tömkelegében, rálőtt . . .

A felharsanó bődülés tudatta, hogy találva van, mire a két vadász, sokkal több vadászhévvel, mint elővigyázattal, utána eredt és csupatjuk élén

a vérnyomokat egy tisztásig követték, ahol azonban minden további nyomnak vége szakadt.

Néhány hajtót a fákra küldve, ezek sem vettek észre semmit a fü és bokrok között, erre Rice és Elliot kiséretük élén ujra a magas fü között a nyomozáshoz láttak, de alig haladtak husz lépésnyire, midőn hatalmas bődülés között a megsebesitett tigris egy mélyedésből előszökve, Ricere vetette magát . . .

Ennek éppen csak annyi ideje maradt, hogy fegyvere mindkét csövét a tigrisre süsse, mely tán a füsttől, durranástól vagy golyóktól megriadva, egy óriási szökéssel, Elliotra rohant . . .

Mindez egy villámgyors pillanat alatt történt és midőn Rice a tigris után rohant, már barátját a tigris karmai között a földön fetrengeni látta.

Szerencséjére a főhajtó ép annyira dicsérendő bátorsággal, mint hidegvérrel oldala mellett maradva, egy töltött fegyvert nyujtott át neki . . .

Rice lőtt, de hibázott . . . és midőn másodszor el akarta nyomni a ravaszt, a tigris az alatta fekvő Elliotot karjánál fogva megragadva, afelé a mélyedés felé kezdte hurczolni, a melyből oly váratlanul előrohant.

Ricen hideg borzadály futott végig! Ha a tigrist halálosan nem találja, a feldühitett vad, barátját darabokra szaggatja . . . Czélzásra emelt fegyverrel követte tehát a szökellő bestiát, hogy az alkalmas pillanatot kileshesse . . . de mindig remegve habozott . . . mig végre egy szerencsés lövéssel fejen találva, a tigris az eszméletlen Elliotra hemperedett, mire egy másik lövéssel teljesen szétzuzták a vonagló bestia agyát . . .

Midőn a tigris Elliotra rohant, talpával a fejére sujtott, mit az szerencsére czélzásra emelt fegyverével fogott fel, de mégis elalélt bele, miután az ütés oly erős volt, hogy a fegyver keményfa agya letörött, kakasa pedig egészen laposra volt görbülve . . . s maga Elliot törött karral és mély sebekkel menekült a halálveszélyből . . .

Az indiai fejedelmek rendesen elefánthátról vadászszák a tigriseket. Az elefántok erre a czélra vannak idomitva, mindazáltal sokszor megtörténik, daczára ezen óriási állatok okosságának és erejének, hogy a vadászat nagyon szerencsétlen fordulatot vesz.

Ha a ráugró tigrist az elefánt orrmányával elkaphatja, akkor vége neki, miután a földre sujtva, kolosszális lábaival agyontiporja, vagy agyarával a földhöz szegezi. Ha azonban a tigris az elefánt hátára szökhetik, vagy homlokára ugorva, éppen legkényesebb részét, orrmányát ragadja meg, akkor a legjobban idomitott elefánt is megvadul félelmében és a hátán ülőkkel, a földre hemperedik, hogy a tigrist agyonnyomja, vagy pedig megvadulva az erdőbe rohan, hogy a beléragadt vadat a fák ágai lesöpörjék, vagy valamelyik fa törzsén összezuzza.

Ilyen esetekben a rajta ülők többszörös életveszélyben forognak. A neki vadult elefánt őket is agyonnyomhatja, a fák ágai közt halálra zuzódhatnak vagy pedig a felkapaszkodó tigris rohanja meg őket, ha még idejében egy jól czélzott golyóval le nem teritik. Ilyen esetek több izben megtörténtek és két angol tiszt közül az egyiket az elefánt hátára szökött megsebesitett tigris

marczangolta halálra, a másikat pedig az ülőtoronynyal együtt, a közeli erdő fái zúzták össze, midőn a nekivadult elefánt a fák közé rohant . . .

Midőn egy-egy uralkodó rajah, vagy maharadzsa tigrisvadászatra kivonul, az ezeregyéjszakai mesékbe illő tarka és fényes kiséret követi lóháton, elefántokon és apró zebu vonta szekereken . . .

Az elefántok hátára a haodah-nak nevezett diszes vagy egyszerü ülőtorony van csatolva, az óriási állat nyakán pedig a mahaut, az elefánt vezetője és gondozója ül, ki egy rövidnyelü szigonyforma hegyes vasösztökével az elefántot igazgatja.

Ezek az óriási orrmányosok egész rendszeresen lesznek a tigrisvadászatra idomitva. Rendesen a bátor és tüzes természetüeket szokták erre a czélra kiválogatni és először szarvas vagy őzhajszákon lesznek a vadászathoz és a puskadörrenésekhez szoktatva és midőn ezeken már jól be lettek gyakorolva, akkor vaddisznókra vadásznak velük . . .

Az elefánt minden állat között a vaddisznók iránt érez legnagyobb ellenszenvet és ezektől tán jobban fél, mint a tigrisektől — ugy, hogy amelyik elefánt nyugodtan viselkedik a vadkanvadászaton, azzal már egész bátran lehet tigrisre vadászni, de hogy az elefánt mégis tökéletesen be legyen dresszirozva, a lelőtt tigrisek hulláival, vagy fogságban tartott tigrisek mutogatásával szoktatják a ragadozó látásához és büzéhez . . .

Manners őrnagy szintén egyike volt a nevesebb tigrisvadászoknak és midőn Gwalliorban a szentnek tartott Rungi Ras brahmint egy tigris fürdés közben elhurczolta, a benszülöttek hozzá folyamodtak segitségért.

Az őrnagy néhány barátjával három elefánton indult a tigris elejtésére és Schur-Kani, egy benszülött vadász, a hajtók élén már a Dschumma folyó partján várt reájuk . . .

Virradat táján elérték azt a vad sziklavölgyet, hol Schur-Kani előtte való nap a tigris nyomait csapázta és midőn Manners elefántjáról leszállva, megtekintette a patak partján látható hatalmas nyomokat, Schur-Kani azt erősitette, hogy a tigrist nem a bozótban, hanem a szakadékos sziklaszorosban kell keresniök.

— Miből gondolod ezt? — kérdé az őrnagy.

Schur-Kani büszkén felegyenesedett:

— Sahib (Uram!) Nem hiába neveznek engem Bagh-Marnak (tigrisölő), ismerem én a cheetah (tigris) természetét. Amelyik tigris emberhust kóstolt, az előtt a legkövérebb szarvasok legelhetnek, mert az csak emberhus után vágyik . . . Az emberevő mindig a sziklaszorosokban üti fel tanyáját . . .

Az őrnagy azonban mégis meghajtatta a völgynek mindkét oldalán elterülő füves és bozótos lapályt, ő maga pedig elefántjaival keresztül-kasul kereste a völgy fenekét, de a tigrisnek nem akadtak még csak a nyomára sem.

Egy mangofa felé közeledve, annak ágai között néhány majmot láttak ugrándozni, egyszerre azonban a majmok félbehagyták ugrándozásaikat és meglapulva az ágak között, mereven a völgyszoros vége felé néztek, hol a magas fü gyengén hullámzott, ugyanabban a pillanatban pedig az őrnagy elefántja felemelte az orrmányát és rövid trombitaszerü harsogást hallatott.

Légrády Testvérek műintézete Budapesten

KIRÁLYTIGRIS.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— Sahib! A tigris nyoma! Egészen friss nyom! — kiáltá az elefánt nyakán ülő mahaut (vezető), miközben a fü közötti csapára mutatott.

Az őrnagy azonban nem ért rá a nyomokat vizsgálgatni, mert a hajtók ebben a pillanatban rémítő zajjal a völgyből nyiló szoros felé mutogattak, melynek meredek oldalán, lőtávolon kivül — a tigris lassu léptekkel történetett fölfelé . . .

A mahautok ösztökélésére az elefántok harsogó trombitálással eredtek utána, mire a tigris is megfordult és gőzölgő torkát kitátva, haragos bődüléssel néhányat orditott, azután eltünt a bokrok és sziklacsompók között . . .

A csapat nemsokára elért a völgyet és szorost környező magaslatra, a hol egy gránitcsompón ülő pásztor őrizete alatt egy kecskenyáj, távolabb pedig egy csorda bivaly legelészett a terebélyes fák alatt . . .

Az elefántok, középen az őrnagygyal, három oldalról kezdtek leereszkedni a meredélyen, mire a pásztor felállva a gránitcsompóra, egy erythryna bozót felé kezdett mutogatni, amely mögött a tigrist látta eltünni . . .

Az őrnagy elefántja orrmányával a bozótot hajlitgatta félre, midőn a bivalyok egyszerre nyugtalan bömbölés és fujtatás között a földet kezdték hasogatni szarvaikkal, utána pedig földetrengető robajjal rohantak a rémülten összebuvó kecskék felé, mert a pásztor háta mögött lévő sziklacsompók közül a tigris szökellt hatalmas ugrásokkal elő . . .

A pásztor ijedt orditással vetette le magát a gránitczövekről és a bivalycsorda közé akart menekülni, mire az őrnagy czélba vette a tigrist . . .

Lövésére menydörgő bődülés felelt s abban a pillanatban a tigris megfordulva, három öles szökésekkel Tresdeale kapitány elefántjára vetette magát s annak nyakába kapaszkodva, körmeit az ott ülő mahaut czombjába vágva, azt a földre rántotta és mindenáron a haodahba igyekezett vetni magát . . .

A megvadult elefánt orrmányát suhogtatva, rémült trombitálással rohant a magaslatnak és mindenáron le akarva a nyakát marczangoló tigrist rázni magáról, annyira hányta-vetette magát, hogy Tresdeale mind a két lövésével hibázott, a mellette ülő vadász pedig ijedtében a másik fegyvert kiejtve kezéből, meredten bámult a fogait vicsorgató bestia dühtől karikázó szemeibe . . .

A lövésekre a tigris talpának egy csapásával bezuzta a haodah vékony oldalát és az elefánt homlokára kapaszkodva, éppen a bentülőkre készült vetni magát, midőn az elefánt homlokával egy fának rohanva, Tresdeale és kisérője a haodahhal együtt a földre zuhanva, eszméletlenül terültek el . . . a tigris pedig kettétört derékkal fordult le az elefánt homlokáról, mely dühös bőgés között hatalmas talpaival és agyaraival agyongázolta és a földhöz szegezte a vonagló bestiát . . .

Ekkor érkeztek oda Manners őrnagy és Loftus kapitány elefántjaikkal, amelyek az agyongázolt tigrist orrmányaikkal ide-oda forgatva, zajos fujtatással és recsegő trombitálással nyilvánitották örömüket . . .

A kapitány és kisérője csakhamar magukhoz tértek az esés okozta kábultságból, a mahaut és az elefánt azonban csunyán össze-vissza voltak szabdalva a tigris körmöktől . . .

Schur-Kani megtekintve a tigrist, meglepetve kiáltotta el magát:

— Ez nem a Bagh (emberevő), hanem a nősténye! A Baghnak még itt a szorosban kell rejtőzködnie! . . .

Manners őrnagy, kit nagyon rossz kedvre hangoltak a történtek, ennek hallatára kissé jobb kedvre derült és a sebesülteket pár hajtóval együtt a bivalyok mellett hagyva, Schur-Kanival a rejtőzködő tigris felhajtásához látott . . .

Schur-Kani jól jövendölt, mert alig félórai hajtás után, egy hatalmas himtigrist zavartak ki a hajtók gongjai és tülkei a bozótból, amely azonban egyszerre megint ugy eltünt a szemeik elől, mintha a föld nyelte volna el . . ..

Az erythryna bokrok közül felreppenő vadpávák és dsungletyukok intő rikoltozása azonban rávezette őket a rejtekre, mely a völgyteknő keleti részén levő sekélyes patakágy felé huzódott és innen kizavarva, Manners lövésére dühösen felorditott és ujra a bozót mélyébe huzódott . . .

— Találva van! Találva van! — ujjongott Schur-Kani . . . — Egy félóra mulva elvérzik! Várj, sahib (uram), egy félórát! . . .

Az őrnagy azonban nem akart várni, hanem midőn a sebesült tigris a hajtók kődobálásaira csak menydörgő bődülésekkel felelt és nem akart kitörni, a magával hozott röppentyükkel akarta a bozótot felgyujtani . . .

Az aloë- és kaktusz-féle növények husos levelei és a bambuszok nyers szálai azonban nem fogtak tüzet . . . A röppentyük sivitó sistergéssel pattogtak, sziszegtek, a tigris nagyokat hördülve bőgött, orditott, de nem mozdult . . .

Az őrnagy káromkodott és pár hajtót a fák tetejére küldött, hogy kémleljék ki a tigris fekvését, de midőn azok se birtak az összeboruló bozótnak a mélyébe belátni, elefántjának az okosságába bizva, betörtetett a bozótba, hogy a mögötte levő lejtős hegyoldal tetejére jusson . . .

Schur-Kani mindenáron le akarta beszélni e vakmerő vállalkozásról, de az őrnagy nem hallgatott rá, mire a hajtókat visszaparancsolva, az őrnagy mellé ő is felkapaszkodott az elefántra . . .

Manners elefántja, a vén Baby, nagy füleit minden neszre kémlelőleg hegyezve, apró szemeivel a bozót mélyét fürkészte, mely majdnem összeborult a fejük felett . . . Lassan lépdelt s időnként meg-megállva, orrmányával a levegőt szimatolta.

— Baby érzi a tigrist . . . — mondá az őrnagy csendesen, Schur-Kani pedig ugyanekkor hátrafordult, hogy jelt adjon az utánuk törtető elefánt mahautjának, hogy kerüljön melléjük . . .

Ez volt a szerencséjük, mert alig hogy az elefánt Baby mellé törtetett, a mögöttük levő bozótból egy harmadik tigris egyetlen egy szökéssel az elefánt hátán termett, de Schur-Kani golyójától a szeme között találva, lefordult onnan . . .

A dörrenésre haragos bődülés harsant fel előttük, melyre Baby dörgő trombitálással felelt, s ugyanekkor az előttük feltáruló kis tisztáson, egy cytisus bokor tövében a megsebesitett himtigrist pillantották meg, mely ugyanabban a pillanatban dörgő orditással Baby fejének szökött . . .

Az őrnagy fegyvere eldördült, de Baby is készen várta, mert a feléje

szökő tigrist orrmányával a levegőben elkapva, lábai elé sujtotta és óriási talpaival pár pillanat alatt kigázolta belőle a párát és azután társával együtt recsegő trombitálással hirdették győzelmüket . . .

Most értek csak rá megbámulni az őrnagy és a kapitány a Schur-Kani által elejtett tigrist, melynek itt lappangását még csak nem is sejtették, miután olyan csendesen meghuzta magát a hajtók lármája alatt . . .

— Három tigris egyszerre Gwalliorban, ez sok a jóból! — mondá az őrnagy. — A nősténytt és himet értem, de honnan kerül ide a harmadik?

— Ez a cheetah valami kóborló lehet, sahib! — felelte Schur-Kani az általa lelőtt ragadozó fogait és talpait vizsgálva . . . — Nem régen lehet a vidéken! Nézzed csak, fiatal, alig négy éves állat! Gwallior vidékén nem terem a churaunt nevü tüskés növény. Ennek a hasa pedig tele van a churaunt tüskéivel. Amelyik tigrisnek a bőrébe heverés közben ezek a tüskék beletörnek, az elhagyja az erdőt és más vidékre költözködik, hogy kinzó fájdalmaitól szabaduljon . . .

— Fiatal, négy éves tigris és meg merte támadni elefántunkat? — kérdezte az őrnagy kétkedőleg . . .

Schur-Kani fölényesen mosolygott:

— Ez a tigris a fájdalomtól meg volt vadulva és dühödve. Nemcsak a churaunt tüskéi ingerelték, hanem nézzed csak, a jobbik lába egészen meg van dagadva és genyesedve, mert nemrégiben egy tüskés disznót üthetett le, melynek a tüskéi a talpába törtek és gyulladásba hozták. Ha én le nem lövöm, hát amugy is beledöglött volna!

— Mit? Ebbe a talpgyulladásba! Ez a szivós életü bestia, melyik néha tiz-tizenöt golyót is elvisz?

Schur-Kani komolyan bólintott:

— A tigris vére a nagy forróságtól és az örökös husevéstől folytonosan bomlásra és gyulladásra kész állapotban van, ugy, hogy a legcsekélyebbnek látszó seb előbb-utóbb megöli, mert gyulladásba jő és elgenyesedik . . . Ezt elhiheted nekem. Midőn a Vyndhiasz-rengetegeit jártam, nem egy tigrist láttam épp ilyen csekélynek látszó sebekben megdögölve . . . Kérdezd csak Johnson sahibot, a doktort! Amilyen könnyen megdöglik az emberektől megsebesitett tigris, épp ugy a tigrisektől megsebesitett ember is ritkán épül ki sebeiből, mert a sebek rendesen elmérgesednek! . . .

Egy öreg mohamedán pap, fiával, egy herkulesi termetü és erejü fiatalemberrel Chittrahtól alig két mértföldnyire, egyszerre csak hatalmas tigrisbőgést hallottak a közeli bozótban. Az öreg lóháton ült, a fia pedig mellette gyalogolt.

Midőn a tigrisorditást hallották, a fiu sietésre ösztönözte apját, ez azonban a mohamedánok fatalizmusával meg volt győződve arról, hogy Allah, ha akarja megmenti őket, akár elfutnak, akár helyben maradnak és hangosan imádkozni kezdett.

A tigris azonban minden imádság daczára kirontott a sürüből és az öreget lováról lerántva, el akarta hurczolni, fia azonban kardot rántva, a tigrisre támadt, mire az apját elereszve, őt ragadta meg és a bozót mélyébe

hurczolta. Kevéssel a történtek után, az arra járók ráakadtak az öregre és Chittrahba szállitották, hol még aznap meghalt, noha sebei nem voltak halálosak . . .

Ugy az indiai, mint a jávai fejedelmek és nagy urak nagyon kedvelik az állatviadalokat és minden nagyobb ünnepélynél az elefántnak az orrszarvuval, a tigrisnek az elefánttal vagy a bivalylyal való küzdelme szokott az ünnepély fénypontja lenni!

Különösen a jávai nagy uraknak nagyon kedvelt mulatsága a tigrist bivalylyal vagy lándzsás harczosokkal viaskodtatni.

Már az ünnepélyt megelőző nap, azt az utczát, melyben a „Rompok", vagyis a tigris és bivalyviadal tartatik, a lándzsások sorai állják két sorban végig, a fejedelem, a kormányzó és az ott tartózkodó európaiak részére pedig egy bambuszszálakból összeállitott pavillon van fentartva.

A küzdelem szinhelyén áll a hat méter magas, tágas, hengerded alaku bambuszkalit, melyben a viadal hőse, a koszorukkal és szalagokkal felczifrázott bivaly jár-kel a lármától és zajgástól a lehető legrosszabb kedvben fel és alá . . .

Ehhez a kalithoz egy kisebb kalit van csatolva, melynek ajtaja amabba nyilik. Ebben rejtőzködik a tigris. A fejedelem intésére felhuzzák a kalit ajtaját, de a tigris jó ideig nem akar rejtekéből előbujni, csak midőn lobogó fáklyákkal ingerlik és sütögetik, akkor kuszik át a nagy kalitba, de legkisebb kedvet se mutat a viadalra. Aggodalmasan kuszik, szaladgál körösközül a kalitban, mig végre a bivaly, mely minden mozdulatát öklelésre hajtott fejjel és koronként tompa, kihivó bőgéssel kiséri, egyet döf rajta, mire a tigris a kalit oldalára kapaszkodik.

A kalit tetején álló lándzsások erre forró vizzel, maró bors- és paprikalével addig öntözik és lándzsaszurásokkal addig ingerlik a küzdelemre mind a kettőt, mig végre a tigris egy szökéssel a bivaly jobb fülébe csimpeszkedve, karmait a nyakába vágja . . .

A bivaly a fájdalomtól bömbölve rohan fel, alá és minden áron le akarja rázni magáról s majd a földön hurczolja, majd a levegőbe hányja a nyakába csimpeszkedő fenevadat, mig végre sikerül a levegőbe dobni és midőn a földre hull, szarvaival olyanokat döf rajta, hogy az mozdulatlanul terül el a porondon.

A bivaly erre körülszaglászsza, midőn azonban a tigris utána kap fogaival vagy karmaival, a hatalmas szarvak ujolag olyanokat döfnek rajta, hogy mind a négy lábát elnyujtva, holtnak tetteti magát és nem mozdul. Hiába minden ingerlés! Hiába öntözik maró bors- és paprikafőzettel, hiába büzös asafoetida és foghagyma oldatokkal, minden lándzsaszurás és fáklyasütögetés daczára, nem mozdul, nem akar támadni, mire kinyitják neki a kisebb kalit ajtaját, hová behuzott farkkal és tompa bömböléssel bemenekül.

Délután a másik Rompok a fejedelmi palota előtt játszódik le.

A nagy négyszögletü térség több sor lándzsással van körülvéve. Lehetnek vagy kétezren.

A tér közepén két szalmával behintett kisebb bambuszkalit és egy tető-

formán készült nagyobb harmadik kalit áll. A lándzsások sorait ezernyi néptömeg állja körül. A két kisebb kalitban egy-egy tigris rejtőzködik és midőn a fejedelem intésére, az egyik kalitra halmozott szalmát meggyujtják, ugyanaz a tigris, mely délelőtt a bivalylyal viaskodott — semmi áron sem akar előbujni. Már attól félnek, hogy megég, vagy ott fullad a füstben, midőn tompa bőgés között hátuljával kifelé kuszik, de a fegyveres tömeg láttára, ujra visszamenekül égő kalitjába, ahonnan csak nagy nehezen lehet lándzsaszurásokkal, forró borsfőzetekkel ujra kiüzni . . .

Midőn végre haragos bömböléssel kiszökik, akkor a földre veti magát és lehajtott fejjel valami rejtek és menekülés után kémlel. Hiába uszitják, hiába dobálják, nem akar mozdulni! . . .

Ekkor a tetőforma kalit alatt rejtőzködő fegyveresek lándzsáikat minden oldalról kidugva, a kalitot előre görgetve, támadták meg a tigrist, mire az felszökve, nagy ugrásokkal menekülni próbált.

A tigris rendesen mindig szél ellenében szokott haladni, most azonban, mivel ebben az irányban sok fegyverest látott, a fejedelmi pavillon kevéssé elállt szögleténél akart kitörni, de az ott álló lándzsások ugrása közben át és átszegezték lándzsáikkal.

Ezután a második kalit lett lángbaboritva. Az ebben rejtőzködő tigris a láng fellobbanásakor rögtön nagy orditással kiszökött és a nagyszámu fegyveres láttára fogcsattogtatva igyekezett a szél mentén levő oldalon kitörni, de az eléje szegeződő lándzsáktól visszariadva, hatalmas szökésekkel a másik oldalra támadt. Midőn ott is feléje meredő lándzsákkal fogadták, pár ölet hátrafelé kuszva, lekuporodott, azután mintha aczélrugók lökték volna fel, ugrott a fegyveresek sorainak, hol azonban a testébe furódó lándzsák csakhamar leteritették . . .

A tigrisnek több válfaját különböztetik meg. Legszebb és leghatalmasabb közöttük az *indiai* vagy *bengáli* tigris. Ez a királytigris, melynek hazája India nagy része. Itt él és korlátlan egyeduralkodó zsarnoka a buja őserdőknek ugy, mint a bozótos és mocsaras dsungelőknek és magas hegységeknek . . . Legjobban szeret a corinthafák földig aláhajló lombsátora alatt rejtőzködni, melyeknek lombja olyan buja sürüségü, hogy a napot és világosságot nem ereszti át levelei között, azért vadászatánál először ezeket a rejtekeket kutatják át.

A *jávai-* vagy *Sunda*-tigris Jáva, Borneo és Sumatrának szigetvilágán él. Valamivel kisebb a bengáliai királytigrisnél, nyakán a szőr sörényszerüleg meg van hosszabbodva, de fejének vad zordonságát emelő szakálla hosszabb, farka ellenben rövidebb és vékonyabb.

A *szibériai tigris északi* hazájának megfelelően halványabb szinezetü. Ez a válfaj már nyári és téli bundát visel, sőt Tibetben, Chinában és Mongol országban akadnak egészen halvány, majdnem fehér szinezetü változatok is . . .

Nem hiába nevezik a jávai költők az *„utak és ösvények egyedurának és az állatok királyának"*, valóban ez a királyi vad az, zsarnok, kegyetlen, hatalmas és vérszomjban telhetetlen.

Az annami, cochinchinai és jávai benszülöttek a setétség beálltával már nem mernek pallizádokkal köritett kunyhóikból kimozdulni és vékony bambusznádfalaik mögött hallgatják a rengeteg urának süket üvöltését, mikor fekhelyét elhagyva, zsákmánykeresésre indul.

Yunghuhn német utazó azt állitja, hogy „el van veszve az az ember, kit egy tigris megragad, vagy maga alá teper és kár egy másodiknak életét koczkáztatni azért, hogy azt megszabaditsa, mert amugy is belehal sebeibe."

Hát ez lehet igen okos, de valójában nagyon önző és szivtelen állitás! Igaz ugyan, ha valakit a tigris megragad, rendesen csak halálra marczangoltan lehet kiszabaditani karmai közül, de ez nem elég ok arra, hogy embertársát valaki felfalni engedje.

A halált sok esetben nem a sebek, hanem a nagy felindulás és ijedtség okozta izgalom és a sulyos vérvesztesség idézi elő, mely a forró klima alatt rendesen halált okoz, továbbá a forró klimának a sebeket elmérgesitő és a vért felbomlasztó hatása okozza.

Voltak esetek, hogy egy benszülött, midőn a tigrist társára szökni látta, ijedtében őrjöngeni kezdett és másnap reggelre meghalt, egy cochinchinai franczia katona pedig midőn őrmesterét az erdőben egy tigristől szétszaggattatni látta, az ijedtségtől egész életére megőrült . . .

Dr. Morice beszéli, hogy Cochinchinában egy nagyobb hajtóvadászaton a rendőrtiszttel és egy franczia katonával egy elhagyatott csatornahálózat mellett fekvő temetőben a sirhalmok között foglalt állást . . .

Midőn a tigris a sürüből kitört, mind a hárman rálőttek és megsebesitették, mire az egyenesen a katonának rohant . . .

Ez a sirdombra állva, töltött fegyverrel várta, mire a rendőrtisztviselő egy lövéssel ujra megsebesitette, de ez a tigrist nem téritette el utjából, hanem a sirdomb tövébe érve, levegőt rázó orditással két lábára felágaskodott . . .

Ekkor lehetett látni, hogy néha a legbátrabb ember is mennyire fejét veszti, ha szemközt áll ezzel a rettenetes vadállattal . . .

A katona már több tigrisvadászaton vett részt, el is ejtett kettőt, bátor, sőt vakmerő ember hirében állott, mégis, midőn a tigris két lábára állott és fehér mellét a legjobb czélponttal mintegy odakinálta neki, ahelyett, hogy rálőtt volna, zavarában és ijedtségében néhány másodperczig a tigris feléje csapkodó talpait puskatusütésekkel igyekezett elháritani, mire a tigris megragadta rettentő karmaival és egyik lábánál fogva, nagy ugrásokkal magával hurczolta . . .

Dr. Morice és a rendőrtisztviselő utána rohantak és sikerült is nekik két jól czélzott lövéssel a tigrist örökre megállitani, mely hatalmas, de nem életveszélyes sebeket ejtett a katonán, mindazáltal másnap reggelre, midőn a doktor amputálni akarta, meghalt — a nagy vérvesztesség, vagy a még nagyobb ijedtség következtében . . .

A chinchilla és vadászata.

A chinchilla — vagy ahogy a hölgyek a divat mindent elferditő nyelvén nevezik: a dzsindzsula-prém — egyike a legkeresettebb és legszebb prémeknek.

Már a régi inkák korában is annyira becsülték, hogy csak magának a királynak és a főnemeseknek volt szabad ezt a prémet viselni és a belőle készült szövetek, amelyek selyemfényben és lágyságban versenyeznek a hires cashmirsálokkal, Peru ősiparában a legjobban keresett és legdrágábban fizetett czikkek voltak; a spanyol udvarnál és az ország szépei között, mint Acosta és Molina irják, valóságos forradalmat idéztek elő azok a chinchilla-prémek, de különösen a szövetek, amelyeket Pizzaro és Almagro az udvarnak és szivük választott hölgyeinek küldtek a mesés aranyországból!

A chinchilla (Eriomys lanigera) a rágók rendjébe, a nyulegerek családjába tartozó, majdnem hörcsögnagy állatka. Szinezete: felül sötéten fuvallt, gyengén kékesbe játszó fényes ezüstszürke, alul fehér és bundája fényben, lágyságban és puhaságban vetekedik a legfinomabb selyembársonynyal . . . Hazája a délamerikai Cordillerák nyugoti része, hol Peruban, Chileben és Boliviában van legjobban elterjedve.

Ott, ahol a növényzet már csak szórványosan van képviselve, a hegység 2000—3000 m. magasan fekvő részén, a legvadabb szakadékok, kopár hegylejtők, sziklacsompókkal beszórt zord magaslatokon van az ő igazi hazája és ő az, mely ennek a zord, vad és elhagyatott hegyi tájéknak derüs életet és karaktert ád a szó szoros értelmében . . .

A tiszta és derült napokon, kivált a reggeli és hajnali órákban, midőn még a természet is szunnyadni látszik, kiülnek lyukaik elé és életteljes, nagy, fekete szemeikkel kiváncsian figyelnek mindenre, mi körülöttük történik. A legkisebb zaj, mozgás, vagy valamely idegenszerü tárgy rögtön fölkelti figyelmüket és a legcsekélyebb gyanut orrontva, valódi szemfényvesztő gyorsasággal tünnek el a lyukak, hasadékok és sziklák tömkelegében. Ahol az előbb még század és század játszottak, futkároztak tarka összevisszaságban, az a hely egy szempillantás alatt élettelenné, üressé változik; mert egy állat sem érti jobban náluknál, mint kell minden legkisebb esővájta lyukat, odut, repedést felhasználva, egy kilencz-tiz méter magas, egészen függélyes és sima sziklafalon felmászni, a legelső üregben eltünni, azért is a hegységnek mindig

az a része a legkedvenczebb tartózkodási helyük, amely legjobban össze-vissza van furva mindenféle üreggel és hasadékkal. Ez okból szereti az árnyékot is, amelybe szinte beleolvad ködszürke bundájával és kerüli a napsütötte oldalakat.

Természetére nézve a kényességig tiszta és mosakodó. Lyukában és magán semmiféle piszkot meg nem tür, hanem lombos farkát elnyujtva, evetként a hátsó lábaira ül és igy tisztogatja, fésülgeti bársonypuha bundájának minden legkisebb szőrszálát. Szaporodását még eddig nem igen sikerült alaposan megfigyelni, de a chinchilla-vadászok véleménye szerint a párzás nincs időhöz kötve és a nőstény 2—4, vagy 3—6 kölyket vet, amelyeket vakon hoz a világra és nem valami nagy anyai szeretetet tanusit irántuk, mert mihelyt a kicsinyek a lyukból kijönnek, attól a percztől fogva magukra hagyja őket, ha pedig megtámadják, fiait minden aggály nélkül magukra hagyva, elmenekül.

Eledelét szintén evetként, első lábaival viszi a szájába. Ez az eledel a sziklahegységek kopár kebelén tenyésző füvek, mohfajták és különféle gyökerekből áll, azért jófajta szénával, minden különösebb gondozás nélkül, a fogságban könnyen el lehet tartani.

Félénk és minden neszre megriadó természete daczára, hamar és könnyen megszelidül, ugy, hogy szabadon lehet futkározni hagyni a szobákban és a ház körül. Észtehetség dolgában nagyon korlátolt, körülbelül egy fokon áll a tengeri malaczokkal és nyulakkal és ápolója iránt se hálát, se ragaszkodást nem mutat, de bármi kedves legyen is fürge és mozgékony természetével, kiváncsisága és tolakodása néha szinte terhessé válik, miután minden utjába kerülő tárgyat megvizsgál, megforgat, székekre, asztalokra, ágyakra felmászkál, sőt nem ritkán gazdájának vagy vendégeinek még a nyaka közé is ugrik, szóval egészen a tolakodásig barátságos, de ezt nem ragaszkodásból, hanem kiváncsiságból és nyughatatlan természeténél fogva teszi.

Természetesen, keresett szőrméje miatt annyira vadászszák, hogy azokon a helyeken, hol nemrégiben még bőven volt található, ma már csak szórványosan mutatkozik és innen is mindinkább magasabbra, a legrejtettebb és leghozzáférhetlenebb sziklarégiókba vonul vissza, ahová csak a legtapasztaltabb és legedzettebb benszülött indián vadászok merészkednek.

Ezek, hogy ez a keresett és drága prém be ne véreződjék és ez által értékét ne veszitse, vagy veszendőbe ne menjen, nem puskával lövik, mint a tapasztalatlan európai vadászok vagy telepesek, hanem nyillal. De még ily módon is sok prém megy veszendőbe, mert a megsebesitett chinchilla, hacsak ott nem marad, utolsó erejével a legközelebbi üregbe vonszolja magát és ekkor elveszett a vadászra nézve, ha pedig ott marad, a széles vas- vagy kovanyilvessző oly nagy lyukat üt a bőrön, hogy e miatt tetemesen veszit az értékéből . . .

Ez okból vagy menyéttel szokták vadászni, vagy pedig hurokkal fogják a chinchillákat.

Az elsőhöz a benszülött vadászok rendesen egy perui menyétfajt (Mustela agilis) szoktak használni, amelynek betanitásához remekül értenek. Ez

amilyen fürge és eszes, épp olyan vérszomjas állatka, valóságos szenvedélylyel kutatja a chinchilla nyomait és követi a lyukába. Ez előtt nincs oly meredek sziklafal, amelyre fel ne kusznék; nincs olyan tekervényes és szük üreg, amelybe karcsu és kigyóformán elnyuló, hajlékony testével fürge gyikmódjára be ne furná magát, sőt még a halálosan sebesült, vagy a lyukában megdöglött chinchillákat is kihozza a gazdájának és legfeljebb a vérét szopja ki, alig észrevehető lyukat harapva a nyakütér táján. Ezt azonban egy jól iskolázott *cobenteros*-nak vagy *huron*-nak — igy nevezik e menyéteket — nem szabad tenni, mert ellustul s hanyaggá és megbizhatlanná válik.

A chinchillavadászat másik módja a hurokkal, vagy a csaptatóval való fogás. A hurkokat agave rostokból, de leginkább lószőrből fonják és kora hajnalban, vagy napszállat után azok elé a repedések, lyukak vagy sziklahasadékok elé rakják le, amelyekben a chinchillák tanyáznak. Másnapra kelve azután, az indián hurokvetőnek nincs egyéb dolga, mint a beléjük akadt állatkákat összeszedni és az orrukra mért ütésekkel megölni.

A csaptatóval való fogás még egyszerübb, mert ez nem áll egyébből, mint egy darab kővel sulyositott és olyan könnyedén feltámasztott deszka- vagy fadarabból, mely a leggyengébb érintésre is azonnal összeomlik és az alája kerülő állatkát agyoncsapja. Sok esetben csaptatóul csak egy ilyen módon feltámasztott szikladarabot használnak, mely épp olyan jól beválik, mint a fadarab.

Az indián vadászok a chinchillák természetére számitva, a hurkokat és csaptatókat együttesen helyezik el. Mert ez az ezüstös prémü állatka egészen a butaságig kiváncsi. Minden idegenszerü tárgy, furcsán elhelyezett kődarab, rögtön feltünik neki és akkor aztán addig vizsgálja, lökdösi, tapogatja és járkel körülötte, mig beléje nem akad.

Persze, a vadászatnak ehhez a módjához indián kitartás, türelem és szivósság szükséges. Mert amilyen kiváncsi természetü a chinchilla, éppen olyan félénk, ijedős és óvatos is és sokszor megesik, ha megriasztják, vagy, ha a vadász közeledtét megsejti, 2—3 napig, oda se nézve a koplalásnak, se buvik elő a lyukából, valamint a lyukában marad a borult, ködös és szeles napokon is és ilyen esetekben azután a hurokvető nem tehet egyebet, mint buvóhelyén türelmesen várakozni, amit a Cordillerák zord és változékony időjárásu szakadékaiban csakis egy edzett indián vadász tud vasnyugalommal és edzettséggel kitartani.

Végre, van még a chinchillavadászatnak egy másik módja is, amelyet a benszülött indián vadászok használnak és ez a fuvócsővel való vadászat.

A vadászatnak ezt a módját leginkább a gran-cachobeli indiántörzsek és a rengetegeket lakó tupis-, tupinamba-, botokud-, borore-, marali- és a cheistörzsek gyakorolják . . .

Ez a fuvócső egyszerü, vagy mondjuk ártatlan kinézése daczára a legfélelmesebb fegyverek egyike, mert az a kis szálka- vagy tüskeszerü löveg, mely belőle kirepül és alig okoz nagyobb sebet, mint egy tüskekarczolás, menthetlenül halált okoz, miután hegye méreggel van bekenve. Ez a méreg a Curara vagy Urare és egyes liánfajták nedvéből és kigyómérgekből van összefőzve.

Maga a fuvócső egy méter hosszu vagy valamivel hosszabb csőből áll. Ezt a csövet rendesen egy fiatal és egyenes miritipálmából készitik ugy, hogy a belét kifurva, a cső oldalát addig csiszolják, mig tükörsima lesz. Ekkor ezt a csövet egy hasonló módon kifurt másik csőbe szoritják bele és egyik végére czélzógomb gyanánt a pakának a szemfogát illesztik, a másikra pedig a klarinétéhoz hasonló fuvószopókát illesztenek. A belevaló lövegek egy-két czentiméter hosszu tüskéből vagy kemény vasfából faragott faszálkákból készülnek, melyeknek végére vad selyemből, vagy gyapotból gömbölyitett akkora kis csomócska van illesztve, hogy a csőből a legkisebb fuvásra kiröppenhessen. A löveg vége az emlitett méregbe van mártva, mely méreg az állat nagysága szerint másodperczek, vagy perczek alatt menthetetlenül öl.

Ezzel a zajtalan és könnyü fegyverrel a vadász alkalmas rejtekből halomra lőheti a legszemesebb és legvigyázóbb vadakat. Mert a löveg nem okoz nagyobb fájdalmat egy bolhacsipésnél, ugy hogy az állat jóformán meg sem érzi, hanem néhány pillanat mulva egyszerre csak kábulni, tántorogni kezd, azután rángatódzva összeesik és vége van . . . Ezen a módon tehát egymás után lövik le a legelésző és játszadozó chinchilla-csapatokat, anélkül, hogy megriasztanák vagy megfélemlitenék őket.

Mint már föntebb emlitettük, a nagy kereslet következtében a chinchillák nagyon megfogytak, ennélfogva a prémbehozatal évről-évre kevesbedik. Csak a legutóbbi tiz esztendőt véve alapul, 1890-ben az évenkénti behozatal átlag 1500 tuczatot tett, 1900-ban pedig ez a mennyiség már 600 tuczat prémre szállott alá, ami megint évről-évre kevesbedik. A chinchilla-prémkereskedés főszékhelye a La-Plata államok nyugoti részén fekvő Molinas városban van, valami Jacinto de Tenebrados nevü kereskedő kezében, aki a benszülött indián vadászoktól a chinchilla-prémek tuczatját csekély 6—7 pezosért, azaz a mi pénzünk szerint 24—29 koronáért vásárolja össze és mikor ezek a prémek a londoni és lipcsei hires prémvásárokon eladatnak, egy darabért majdnem elkérik ezt a tuczatárt, vagy ennek kétszeresét.

A dámvad.

Legtipikusabb vadja parkjainknak, állat- és vadaskertjeinknek, mert európai gímfajaink közül ez diszlik és szaporodik legállandóbban a fogság tágra vagy szükebbre szabott korlátai között.

Királyi rokonához: a nemes szarvashoz csak általánosságban hasonlit, mivel termetére jóval kisebb és egészen nélkülözi ennek délczegen nemes alkatát, fejedelmi kevély tartását, továbbá, mert fara magasabb állásu lévén vállainál, ennélfogva előrésze sülyedtebb, alacsonyabb, mi okból előre nyujtott és a kecskére emlékeztető konyán hajlott tartással mozog, melyhez különben még sok más tekintetben is hasonlatos tulajdonságai vannak.

Feje, fülei és aránylagosan tömzsibb teste a nemes gím karcsu, megnyult alkatánál jóval rövidebb, ép ezért lábai is rövidebbek s vaskosabbak és ennek formás idomaitól elütő szögletes testállását pedig csontszerkezetének a kecskéhez hasonlatosan előtérbe lépő fejlettsége okozza . . .

Egy teljesen kifejlett dámszarvas, melynek, szintén a kecskére emlékeztető, hosszu farka félszer nagyobb a szarvasénál, általában 100 kilogrammot nyom, mely suly azonban nagyon ritkán haladja meg a 125—130 kilogrammot. A tehén kisebb a bikánál.

Nyári takarója, — melyet április vagy májustól számithatunk — a fej-, nyak- és gerinczhosszat kivéve — vöröses-barna alapon álló fehér foltokból áll, hasa, ennek oldalai és a lábak fehéresek, ugyszintén sötétes farkán is visel egy feketével szegett fehér foltocskát, mely fekete szegély továbbá szemeit és száját is köriti.

Október végétől vagy később fellépő téli szőrméje a fej, nyak és füleken vörösbarnásan lehellt piszkosszürke, mely szin a háton és oldalakon feketés árnyalatot mutat, de hasa és hasoldalai, valamint lábai világosabb, sokszor vörösesen lehellt szürkék.

E leirt szinezet azonban majd sötétebb, majd világosabb árnyalatokban változik, mert egy gimfajunknál sem változik annyira a szin, mint éppen a dámvadnál, miután találhatni köztük gyakran egész fehéreket sárgásakat, szürkéket, sőt feketébe hajló egyedeket is. E fehér változékok azonban, ép ugy, mint a nemes gímnél, nem mindig kakerlakok, (legalább a vadonélőknél nem) hanem legtöbbször fejletlen albinok, melyet a különböző küljelekből mindig meg lehet biztosan állapitani.

A mi természetét illeti, az kóborló és nyughatatlan, mindazáltal mégis jobban megtartja tartózkodási helyét és váltóit, mint a nemes gím és ezénél nagyobb falkákban is jár. Kedvelt tartózkodási helyei rétekkel és ligetekkel szaggatott erdők, mérsékelt klimáju előhegyek; a barátságtalan, zord, magas hegyi rengetegeket azonban, hol még a szarvas tanyázni szokott, kerüli, ép ezért hazánk mérsékelt égalju és szántókkal, ligetekkel és rétekkel szaggatott erdőségei megbámulni való pompás dámvadállományokat rejtegetnek árnyas méhükben.

A mi természetét és életmódját illeti, azok a szarvaséval jóformán egyeznek, csakhogy nem annyira vad, szilaj, óvakodó és gyanakodó természetü, mint ez, mozdulatai azonban bármennyire könnyedek és tetszetősek, mégis nélkülözik büszke rokonának fejedelmileg nemes, méltóságos tartását, öntudatos mozdulatait és délczeg járását. Iramjának gyorsasága, valamint ugróképessége, szintén nem marad a szarvasé mögött, csakhogy mig a szarvas behuzott farkkal, egyöntetü és folytonos irammal indul futásnak, ez farkát és mind a négy lábát egyszere a levegőbe szedve, nagy szökellések között iramlik tova és valósággal átrepüli a bozótokat, a 1.5—2 méter magas sövényeket, árkokat és patakokat, minden nehézség nélkül, az uszásban meg éppen mesternek nevezhető.

A harmadik év végén kezdenek a him szarvai ütközni néhány tompa hegygyel és az ötödik évben fejlődnek lapátalakulag szélessé, hátrészükön a szemekkel és a hatodik évben a bika eléri teljes kifejlődését, mi a tehénnél már a harmadik évben bekövetkezik. Az agancsok elhányása azonban később áll be, mint a szarvasnál és dus, kövér legelőjü helyeken, ezen agancsok sokszor 5—6, sőt ennél több kilogrammnyi sulylyal is birnak, mig átlag a dámvadagancsok sulya rendesen 3 és 4 kilogramm közt szokott váltakozni.

A 18 cm. széles, sőt ennél is szélesebb, lapátalaku agancsok szinezete világosabb a szarvasénál és rendesen sárgásszürke vagy sárgásbarna szinezettel birnak, mely szin nagyritkán megközeliti a szarvasok agancsainak sötét feketésbarna szinezetét. E szin azonban nem természetes, hanem rendesen azon fáknak a kérgében rejlő cserző festanyagtól származik, mely fák kérgéhez ugy a dámvadak, mint az őzek és szarvasok agancsaikat hozzádörzsölik és köszörülik, hogy a reászáradt és elhalt bőranyagtól megszabaduljanak. A

dámvad azonban nem képes lapátalaku agancsainak minden részét olyan egyenletesen és jól a fák kérgéhez köszörülni, mint a gímszarvas az ő egyformán gömbölyü alkatu agancsait, vagy mint az őz, az ő szintén gömbölyü és hoporjásan gyöngyös szarvait, innen ered tehát, hogy a dámvadak agancsai világosabbak és nem oly egyenletesen szinezettek, mint fentemlitett rokonaié.

A gím-szarvas és dámvad tápláléka egy és ugyanaz, csakhogy a dámvad mohó előszeretettel csipegeti le a fák és bokrok rügyeit és gyenge hajtásait és a gím-szarvasnál sokkal mohóbban és telhetetlenebbül pusztitja a fák kérgeit, miáltal ennél sokkal érzékenyebb károkat okoz, kivált a fiatalabb erdőkben és vágásokban.

Bőgése, azaz párzási ideje október közepére, vagy végére esik, tehát egy hónappal később lép fel, mint a gímszarvasé és mig szeptemberben jól felhizva, a dámszarvas annyira ellustul és renyhélkedik, hogy közvetlen fektéből engedi csak magát felriasztani, addig, október végén vagy november elején valóságos veszekedő krakélerré változik át és vetélytársait kihivó, rekedt bőgése nemcsak este, éjjel, hanem még délutánonkint is nap-nap után felveri az erdők álmatag nyugalmát.

Falkáját folytonosan körös-körüljárva, minden pillanatban készen áll a harczra és tülekedésre. A falkája körül kotnyeleskedő fiatal bikákat könnyü szerrel veri el a közelből, de, ha egy magához méltó vetélytárs dobja oda neki a harcz keztyüjét, akkor feszülésig kidagadó nyakkal és hangos, emberi horkolásra emlékeztető bőgéssel ront neki és mindent legázoló, vak dühvel egész a rogyásig folytatja a küzdelmet.

Ezen tülekedést kereső, fékezhetlen ingerlékenysége és mindenre könynyen fellobbanó vad dühe miatt, a két-három hétig tartó bőgési időre, az erőteljesen és jól kifejlett bikák nem valók a parkokba és vadaskertekbe, hanem e czélra a gyengébb és fejletlenebb himek válogatandók ki, nehogy kárt tegyenek az állományban és az eredményes szaporodásra való tekintettel, egy bikára átlag tiz tehenet lehet számitani.

Természetesen a bőgés ideje alatt, midőn lázongó, felgerjedt vérrel kóborolják be a rengeteget, husuk — feltünően erős bakszaguk miatt — teljesen élvezhetlen és a tehén körülbelül junius végén, julius elején, rendesen egy, ritkábban két borjut ellik, mely borjacskák kezdetben szerfelett gyengék és gyámoltalanok, miért is az anya által hűségesen és kiváló szeretettel lesznek szoptatva és minden ellenségtől vitézül megvédelmezve. Két-három hét mulva azonban anyjuk kivezeti őket a védő sürüségből, hol ellésük óta rejtve voltak — a legelőre és ha a közelben ember, kutya vagy más fenyegető ellenség mutatkozik, akkor a gondos anya kezdetben késlekedő, maradozó csörtetéssel, azután mindinkább sebesedő futással távozik és különféle cselfogásokkal, minők: kitérések, oldalugrások, saját csapásán való vissza-visszatérés — igyekszik az ellenséget fiai buvóhelyétől eltávolitani, mely cselvetéseket különben a dámvadak vadászat közben is előveszik, hogy a kutyákat csapáikról eltávolitsák, sőt nem egyszer megteszik azt is, hogy a hajtóvadászat hevében a sürüség közé szöknek és ott meglapulva, a kutyákat, hajtókat vakon elrohanni engedik rejtekhelyük előtt.

Sajátságos és charakterisztikusan jellemző e gímfajnál a vidám, játszi kedélyállapot mellett jelentkező bizonyos nyughatatlanság és a tréfára és játékra való kedv és hajlandóság mely nemcsak a borjaknál, de a teheneknél és a fiatalabb bikáknál is mutatkozik. E játszi kedélyesség a borjaknál és teheneknél kecses ugrándozás és szökellésekben nyilvánul, miközben hátsó lábaikra ágaskodva, előlábaikkal, nyulak módjára hadonásznak, a villások és fiatalabb bikák pedig ferdére hajtott nyakkal, magasra szökellve, szarvaikkal a bokrokat és mohot döfölik, barázdálják vagy pedig egymásnak rohanva, gyengén összeütögetik ütköző szarvaikat. Tréfára és játékra való hajlandóságuk ugy látszik rokonságban áll, az erős ének, fütty és kürtharsogás iránti előszeretetükkel, mely előszeretetük még a kiváncsisággal is párosulva, teszi lehetővé a vadásznak, hogy a különben éber és óvakodó vadat lőtávolságra csalja, sőt, ha egyik vadász hangos énekszóval jó előre megy, bizonyos távolságban hátramaradó társa, a bokrok vagy sürüség rejtekéből könnyen lövésre kaphatja a legszebb bikát, mert a távolodó énekszó annyira lebilincseli és elvonja a falka figyelmét, hogy az ügyes vadász, minden nehézség nélkül kiválaszthatja belőlük a legczimeresebb agancsost.

A megsebesitett dámvad a szarvashoz hasonlóan, szintén nagyot ugrik, futásnak ered vagy pedig a lövésre összerezzenve, hátsó lábaival kivág; karakterisztikus jellege azonban a dámvad betegségének vagy sebesülésének az, hogy farkát iramja közben bekunkoritja, a halálos lövésnél pedig a bekunkoritás mellett görcsösen ide-oda csóválja.

Hogy e rövidre összevont alak- és életrajz némikép teljes legyen, még megemlitem, hogy a dámvad bőre sokkal lágyabb, nyujthatóbb és kikészitésre még alkalmasabb, mint a szarvasé; azt pedig, hogy szebb és tetszetősebb, a yöröses alaptól elütő fehér foltokkal, azt nem is kell bizonyitani, valamint azt is minden vadászember tudja, hogy husa is sokkal izletesebb, levesesebb, porhanyóbb, mint a szarvasé és augusztus meg szeptember hónapokban valósággal át van hálózva a kövérségtől, mi e becses vadpecsenyét sokak előtt még kivánatosabbá teszi.

Mint minden rokona, ugy ez is sokat szenved a gímfajok ősi ellenségeitől: az *Oeustrus bovis*, *Oeustrus auribarbis* és a *Gastrus nasalis* nevü bögöly- és szunyog-féléktől, melyek bőre alá rakva petéiket, az azokból kikelő lárvák mélyen aláfurakodva, fájós daganatokat, kelevényeket és kütegeket idéznek elő, melyek aztán a szegény vadnak kinos viszketegséget és fájdalmas feltöréseket okoznak. Különösen az *Oeustrus auribarbis Meigenii* által vannak a gímfajok molestálva. Ez az élősdi légy a bőr alatt él és az orr nyákhártyái között és a *Gastrus nasalis*-sal egyetemben, egészen a nyeldeklőig elvándorol és nem peteként, hanem kis, eleven álczaként születve az anyalégy által, bizonyos folyadékkal az állat orrába lövelltetik. A virgoncz és eleven lárvák a fejgyürüiken levő tapadó kampócskákkal és horgokkal azonnal a husba furódnak és akaszkodnak, mi által egészen megvaditják az állatot, mely folytonosan nyughatatlanul tipródik, fejét rázza, fujtat és tüszköl, valamint tüszköl akkor is, ha egy-egy bögöly szunyog-raj zümmög feje körül, mely különben a falkát futásra is kényszeriti.

Néha sikerül a folytonos tüszkölés, fuvás vagy köhögés által az állatnak a lárváktól szabadulni, azok azonban, melyek az orrüregbe ragadnak, ott megfészkelik magukat, hogy aztán harmadik életévükig kampóikkal a toroküregbe furakodva, ott nagymérvü és fájdalmas gyulladásokat okoznak, mely gyulladások sokszor magát az állatot is megölik.

Természetesen a bőr alatt élő álczák a bőrt keresztül-kasul lyuggatva, ezt részben értéktelenné teszik, miért is tavaszszal ennek kevés becse szokott lenni; később azonban e csomók feltörnek, a lyukak behegednek, mi által aztán a bőr ujra egészszé válik.

Ezen élősdieken kivül — melyeknek kártékony életfolyamát a nagynevü *Brauer* oly behatóan tanulmányozta — nem kevés nyughatatlanságot okoz a *Lipoptenák*-hoz tartozó, szarvastetünek nevezett élősdi, mely a gímfajok bőrén, a szőr között él, miután szárnyait levedlette magáról és csipése, szipolyozása által kinozza a szarvast és dámvadakat.

Nem tudom mennyiben igaz, de némely öreg vadász azt állitja, hogy a szarvas és dámvad, hogy a nagyon elszaporodott szárnyas tetvek csipéseitől szabaduljon, az erős illatu erdei menta közé hengergőzik, vagy pedig a füstike (Fumaria) csipős nedvével üzi el a fenti módon a tetveket magáról. Ez az állitás a szarvasoknál tán még hihető lenne, mert ezek néha vigan hengergőznek az erdőszél vagy fekvésük gyepes talaján, a dámvadnál azonban ezt már nehéz lenne elhinni, mert ez nem szokott a füben vagy mohon hemperegni soha.

Mielőtt e közleményt bezárnám, nem lesz tán érdektelen, ha feljegyzéseimből egyet-mást boldogult nagyanyám kedvencz dámvadjairól elmondok.

„Kati" a tehén és „Patkó" a bika, jóformán még gyenge szopós borju korukban kerültek nagyanyámhoz, ki nagy állatbarát lévén, nagy gazdaságában egész menageria vette körül — és a kis dámborjukat a novai főerdésztől kapta és egyideig egy Miczi nevü kecske szoptatta őket gidáival együtt . . .

Konyha-lovainak öreg kocsisa, ki olyan ezermester-féle volt, midőn a dámborjak megerősödtek, Patkót állitólag kiherélte és igaz, hogy majd öt évig békésen meg volt a nélkül, hogy a párzási ösztön megnyilatkozott volna nála. Rendes tartózkodási helyük a gyümölcsösből nyiló pajtás kert volt, a gyümölcsfák között bő kaszálóval — és a téli hidegekben különösen éjjelre, a nagy szénapajtába vonultak, hol nyáron a gabonát csépelni szokták. Miczi, a kecske hüséges társuk volt és ez kapatta rá őket a zöld dohányra, melyet az öreg kocsis vetett magának, a melyet aztán le is legeltek egész a gyökeréig. Miczi mellett igen jó barátságban éltek egy vén czirmos kandurral, melynek — a sok egér miatt — a szénapajta szintén kedvencz tartózkodási helye volt; de délelőtt, délután az óra pontosságával megjelentek a konyha előtt a sós kenyérért, melyet kiválólag szerettek. Ha a kert rácsajtói be voltak csukva, addig döfödték, ágaskodtak, mig valaki ki nem nyitotta. Kati rendesen hallgatott, de Patkó néha fujtatva el-elbődült, ha jóideig senki se jelentkezett. Midőn a télire való káposztát eltették, akkor mind a három ott lebzselt az udvaron és megették a káposztalevél mellett a szeletekre szelt belevaló birsalmát, sőt még

a fekete borsot is, melyre szintén a nyalánk Miczi tanitotta őket, mert ez kóstolt bele mindenbe legelőször.

Az istállóba azért szerettek bejárni, hogy a falon kivirágzó salétromot nyalogathassák, különben Miczivel egyetemben megették a lehullott körtét, almát; ha a rózsafákhoz férhettek, tüskéi daczára, lelegelték; megették azután a rezedát, sárga violát, árvácskát nagyanyám boszuságára ha nem vigyáztak rájuk, pláne Patkó még a száraz korpát is szerette, melybe Kati alig hogy belekóstolt; a nyers krumplit, répát, minden fajta zöldséget kiváló ízes falatként kedvelték — és akár kenyérrel, rétessel vagy pogácsával kinálta őket az ember, ha tészta volt, akár édes, akár sós, akár zsiros, akár nem, azt jóizüen megették. Szelidségük páratlan volt a maga nemében, miután nagyanyám minden szavát jóformán értették. Mihelyt meglátták, lépésről-lépésre kisérték és el nem maradtak tőle semmiféle édesgetéssel sem. Hozzá dörgölődztek, fejüket tartották, különösen fiatalabb korukban a legbohóbb ugrándozások és capriolok között szökellték őt körül és a mikor leült, békésen köréje telepedtek és értelmes szemük folytonosan az ő jóságos arczára volt függesztve. A nagy házi kutyát semmibe se vették, de a vizslák és kopók láttára Patkó tüstént nyugtalan és ingerült lett. Kati nem, de ez fejét leütve, minden mozdulatukat szarvait szegezve ellenük, kisérte és ha közelébe jöttek, fujva feléjük döfött és lábait emelgette türelmetlen, izgékony tipródással.

Miczi volt közöttük a minden rosszra rávevő diabolus rotae; Patkó a mindenre rávehető, csinytevő társ, Kati ellenben a mindentől óvakodó, pajkos csinyeket kerülő jó gyerek. Igy, midőn Vili bátyám indiai gyékényeit és a papir eperfa háncsából készült, czifrára festett chinai gyékényét megmosva, száradni kiteritették, Miczi elkezdte, Patkó folytatta, és megettek egy jódarabot mindegyikből, sőt a torkos Miczi Patkót még a pinczegádor tetejére is felcsalogatta volna, ha ez is ugy tudott volna mászni, mint ő, hogy a cseréptetőn nőtt husos levelü takács fülfüvet vagy kőrózsát, a hogy igy is nevezik a Sempervivum tectorum-ot, feltorkoskodhassák — e helyett azonban Patkó kárpótolta magát nagyanyámnak az árnyékba száradni szétteregetett hársfavirágjával, melyet egy szálig megevett.

Sokat tudnék még e három jó pajtás csinyjeiről beszélni, mert Kati a „jó" szintén csak kivételesen volt jó, mert abból sohse vonta ki magát, midőn a ravasz Miczi valami megrohanást tervezett a konyhakert ellen. Ebbe bejutni és a bejutásra valami ravaszságot kifundálni, ebben Kati is mester volt, valamint abban is, hogy rövid félóra alatt egy egész czukorborsó-ágyat lelegelt, vagy a karalábét és káposztát pusztitották ki, vagy pedig egy-két saláta-ágyban csináltak olyan tabula rasát, hogy egyetlen ép fő sem maradt, mert Kati csak abból vonta ki magát, midőn Miczi a saláta vagy karalábé után, csemegéül, vagy a nagyon is illatos izsop- és zsályabokrokat pusztitotta, vagy az utakat szegélyző puszpángbokrok bőrszerü leveleit csemegézte.

Circa vagy öt évig voltak meg a legnagyobb békében és egyetértésben, mialatt nem lehetett észre venni, hogy Patkóban a párzási ösztön felébredt volna és a kutyákat kivéve, szelid és jámbor volt mindenki és minden iránt,

Legrády Testvérek műintézete

DÁMVAD.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

midőn azonban Miczi ismeretlen okból megdöglött, e szelid és jámbor természetének egy részét levetkezte és azok iránt, kiket nem ismert, neszes és bizalmatlan lett. Azelőtt mindenkitől meghagyta magát simogatni, sőt szerette, ha beczézték, most az idegenek, különösen a lobogó női ruhák elől futott és félretért, rosszabb kedvében pedig, ha valaki ismeretlen simogatni akarta, feléje vágott, vagy fejét leütve, öklelő állást vett.

Miczi halála után rövid időre érkezett haza Vili bátyám, a hajóskapitány, hogy végleg megtelepedjék otthon és midőn egy izben szeliditett gépárdja, a „Rizlán", Patkóra támadt, ettől kezdve annyira megvadult, hogy nem lehetett vele birni. Most már mindenki iránt neszes, bizalmatlan és alattomos lett. Még azok is kiket azelőtt nagyon szeretett, félhettek tőle, mert természete annyira ingerlékeny és kiszámithatatlan lett, hogy nem lehetett tudni, melyik perczben ökleli fel az illetőt. Még nagyanyám sem volt biztos előtte; a szolgálót pedig, ki rendesen etetni szokta őket és mindenféle inyencz-falatokkal dugta, traktálta kedvenczeit, kétszer felöklelte, másodszor pláne a kocsisoknak kellett elverni róla nehogy veszedelmessé váljék. De nemcsak az emberek, hanem saját huga, Kati is sokat szenvedett tőle s alig mult el nap, hogy meg ne öklelte volna. E miatt szigoruan a fáskertbe lettek internálva, honnan nem volt szabad többé, mint azelőtt, az udvarra jönniök és midőn az öreg kocsis egy izben a lovakkal hajtott a fáskertbe, Patkó ezekre is olyan dühvel rájuk támadt, hogy majd fölforditották a szekeret és kicsi hija volt csak, hogy valami nagyobb szerencsétlenség nem történt, ekkor a fáskert végében egy elkülönitett helyre lettek internálva, honnan éjszakánként gyakran hallatszott Patkónak ingerült, fujtató bőgése, pedig azelőtt alig lehetett hangját hallani . . .

Alig egy hétre a szükebb helyre történt internálás után egy késő délután, az öreg kocsis roppant indignált és alarmirozott arczczal rohant nagyanyámhoz és azt ujságolta, hogy Patkóban „nemének ösztöne és tudata" a legnagyobb mértékben felébredt és a mindenkép védekező Katit dühös fujtatás és szaggatott bőgés közt ostromolja. „Pedig Isten bizony, kiheréltem!" bizonyozta az öreg kocsis esküdözve, és ugyancsak csóválta, rázta a fejét, hogy nem érti a dolgot, másnapra kelve azonban, szegény Kati a végét járta, mert a szó szoros értelmében annyira össze-vissza volt döfdösve, hasogatva, hogy két napra rá megdöglött, Patkó pedig annyira meg volt szilajodva, hogy utoljára is le kellett lőni, mert mindenkép ki akart törni a kerités mögül . . .

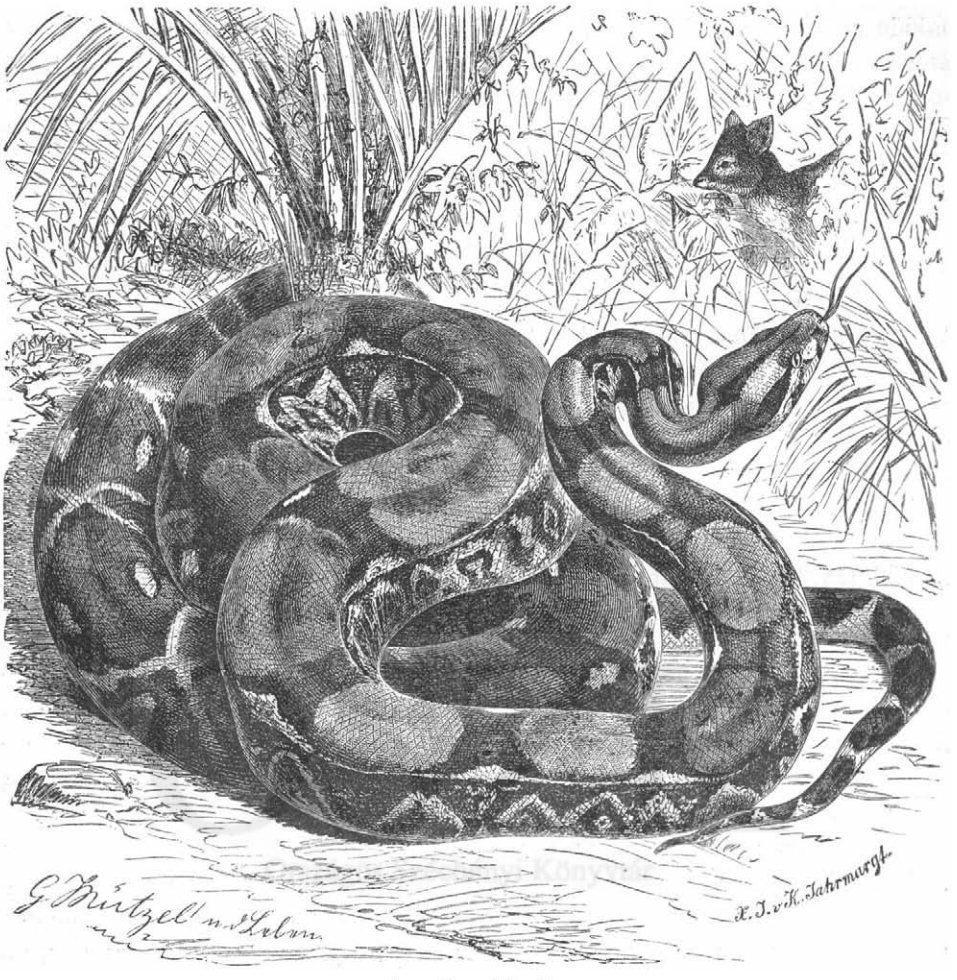

A python kigyó.

A félelmes utitárs.

Ez az eset Bickmoore angol természettudóssal történt és kicsi hiján mult, hogy életével nem lakolt érte.

Szingaporeból Saigonon keresztül éppen Hongkongba készült és a hajó is már egészen utra készen állva, már-már horgonyait készült felszedni, midőn a Cambodiából visszatért Saint-Martin nevü barátjának a kiséretéből négy ember egy meglehetős nagy deszkaládát hozott a részére, uruknak azzal a tréfás üzenetével, hogy abban az ő számára *„egy kiválóan érdekes valami"* van, de csak akkor szabad megnéznie, hogy mi az, ha már a hajó utnak indult.

Bickmoore azonban, kinek tudvalevőleg a kiváncsiság a gyenge oldalai közé tartozott, nem várta meg a hajó elindulását, hanem felszakitva a ládát burkoló gyékény egy részét, kimondhatatlan meglepetésére a láda rácsozatán

át egy olyan óriási python-kigyót pillantott meg, a milyent még sohasem látott.

Ezt a szörnyet Bankok táján fogták camphorgyüjtés közben a bennlakók, midőn valami állatot elnyelve, torkig jóllakott és tehetetlenül hevert a folyó partján, de mivel azóta már hetek és hónapok teltek el, most ujra éhesen és olyan fenyegető mozdulatokkal forgolódott szük ketreczében és olyan ördögi pillantással meredt szörnyü szemeivel Bickmoore-ra, hogy az ijedten csapta vissza rá a gyékényt és nem a legszivesebben köszönte meg barátja ajándékát, de mivel a kigyó eddig nem látott ritka nagy és faju példány volt, a hajóra szállittatta, miután alkohollal telt tartályai már a fedélzeten voltak és elhatározta, hogy a kigyót rövidesen a ládájában öli meg és csak aztán teszi el alkoholba.

A kis gömbölyü, bőbeszédü franczia kapitány válogatott udvariassággal fogadta, midőn a fedélzetre lépett s ő maga mutatta még a legnagyobb készséggel kabinját a fedélzet hátsó részén. Erre a matrózok is málhái után nyultak és éppen a kigyót rejtő szekrényt akarták legelőször a kabinba czepelni.

Bickmoore ezt a fedélzeten hagyatta és a kapitánynak bizalmasan megsugta, hogy mi van benne . . .

A kis franczia szörnyüködve csapta össze a kezeit, a matrózok pedig nagyon ijedt pofát vágtak és olyan félelemmel kerülték a tudóst és a kabinja táját, mintha az az ördöggel állott volna czimboraságba és kabinja pedig a kigyóktól és sárkányoktól hemzsegett volna.

Bickmoore azonban megnyugtatta őket és a kigyót rejtő ládát négy matrózzal a hajó oldalán levő vasoszlopokra akasztott nagy mentőcsónakba helyeztette a főárboczczal szemben és megigérte, hogy másnap ezt a *félelmes utitársat* meg fogja ölni.

Másnap a hajó már napfelkelte táján kifeszitette vitorláit és Bickmoore csak addig akart várni a kigyó megölésével, mig a kikötőből a sik tengerre érnek, de mivel a Monsun szelek változása folytán majdnem szélcsend állott be, ujra horgonyt kellett vetniök.

Bickmoore a sánczkorlátnak dőlve, az első hadnagygyal beszélgetett, midőn az egyik matróz a mentő-csónakba mászva, valamit nagy ijedten a kigyóról kiabált társainak. Bickmoore nem értette a szavakat, de látva a legénység félő és ellenséges pillantásait, hogy végét vesse minden további kellemetlenkedésnek és aggodalomnak, sajnálkozva bár, felugrott a mentőcsónakba és a deszkaládát egy lökéssel a tengerbe lóditotta.

Csak akkor bámult el, midőn már megtörtént, hogy a láda olyan könynyü volt, mintha semmi se lett volna benne, és csak akkor gondolt arra, hogyan birta ő maga a ládát a tengerbe lóditani, midőn annak megemeléséhez legalább is két ember volt szükséges?

Ezt a talányt azonban megfejtette az előbbi matróz azzal, hogy ő látta, miszerint a láda üres volt.

Erre mindenki a sánczkorláthoz tódult és lenéztek a ládára, mely csakugyan üresen és könnyedén lebegett a hajótól szántott hullámok hátán.

A kapitány és legénység kérdőleg meredt rá: Hová lett a kigyó? De Bickmoore nem tudott rá megfelelni, arról azonban biztositotta a kapitányt, hogy midőn a ládát a mentő-csónakba helyezték, a szörnyeteg még benne volt a maga egész rettenetes nagyságában.

— Akkor a hajón, vagy a fedélzeten van! — kiáltották valamennyien és erre neki látva a keresésnek, tüvé tették az egész hajót a fenéktől kezdve a tetejéig, de semmi nyomára se akadtak és midőn a keresésből nagy diadallal visszatértek, mindenki meg volt győződve arról, hogy a kigyó már nem is volt a ládában, midőn azt a fedélzetre hozták.

A tudós azonban bizonyos volt a maga dolgáról, mert látta a kigyót. Jól emlékezett rá, hogy a láda hat és félláb hosszu, majdnem kétláb magas és háromláb széles volt és teteje rácsozatszerüen léczekkel volt leszegezve, a melyek mindegyikét egyetlen szög tartotta és ezenfölül gyékénynyel volt leboritva.

Semmikép se tudott tehát a dologban megnyugodni, hanem kikérdezte azt a bizonyos matrózt, ki erre azt válaszolta, hogy ő határozottan látta, hogy a ládának a tetején két vagy három szál lécz fel volt szakitva.

Bickmoore erre odament a kapitányhoz:

— A kigyónak okvetlenül a hajón kell rejtőznie! — mondá határozottan. Én voltam, aki a fedélzetre hozta, az én kötelességem tehát felkutatni és megölni!

A kapitány nem éppen rózsás kedvvel vette a hiradást és teljesen a tudósra bizta, hogy tegyen, a mit jónak lát. Ha valakinek a legénység közül kedve van hozzá, hát vegyen részt a hajszában. Neki a feje fáj. Mindjárt a kabinjába megy és lefekszik . . .

A rakományon kivül még egy tehén borjastól és négy ló volt a hajón, melyeknek részére a szükséges széna a hajó közepében volt felhalmozva. Bickmoore tehát azt hitte, hogy a python bizonyára a széna között keresett magának buvóhelyet, de mielőtt a kereséshez látott volna, mivel nagyon sütött a nap, ujra felmászott a fedélzet végén levő háromszögletes tetejü deszkarekeszre, hol széles peremü szalmakalapját hagyta.

A mint felmászott, észrevette, hogy a tetőzet egyik deszkája meg van lazulva s a vége felé gyengén ide-oda mozdul.

Vigyázva felemelte tehát a szélét és a legnagyobb rémületére ott látta a kigyót szorosan összekunkorodva, mert a háromszögü rekesz annyira kicsiny volt rengeteg testének, hogy az egészet szétfeszitette és a levált deszka a kigyó testén feküdt.

Bickmoore a forró éghajlatnak megfelelő könnyen volt öltözve, azaz egy vékony félselyemszövetből készült nadrág, ugyanilyen szellős chinai baju (bluz) és kanavászvászon czipők, de azért a kalapját ujra lehajitotta, hogy annál könnyebben mozoghasson és megküzdhessen a szörnynyel.

Először is egy nagy és éles késért kiáltott, hogy a deszkák hasadékán keresztül olyan vágást mérhessen reá, a mivel a derekát megbénithassa. A deszkákat felemelni nem lehetett, mert akkor horgas fogaival könnyen megragadhatta volna, mely esetben a tudós menthetetlenül el lett volna veszve,

mert a szörnyeteg hatalmas testével egy lovat, vagy bikát agyon tudott volna morzsolni.

A szakács legélesebb szelőkését kereste elő. Egy lábnál hosszabb borotvaéles, nehéz kés volt ez, mely egy kisebbszerü kardnak is beillett volna.

Bickmoore erre teljes erejéből ránehezedve a tetőre, a benyujtott késsel a kigyó gerinczét igyekezett átvágni, a másik pillanatban azonban rettenetes sziszegés között Bickmoore a deszkatető egy részével a fedélzetre repült, a kést pedig a kigyó magával befelé ragadva, áttörte a rekesz válaszfalát és behuzódott annak a tulsó tágasabb részébe.

A legénység rémült orditással menekült a fedélzet tulsó végére, mire a nagy lármára a fejfájós kapitány is előjött egészen krétafehér ábrázattal és mindkét kezében egy-egy töltött pisztolyt szorongatva, nagy gyorsan a vezénylőhidra mászott.

A tudós szemrehányó szavaira, a matrózok lassan visszasompolyogtak ugyan, de egyik a másik után, a mentő-csónakokba és a kötélzetre menekült.

Csak ketten maradtak mellette, a hajóhadnagy és a kormányos.

Bickmoore fájó oldalait tapogatta s ha a kigyó ütése nem a deszkát éri, minden bordája bezuzódott volna s mialatt ő kissé kifujta magát, a kormányos felmászott a rekesz tulsó végére s a deszkák nyilásán át pisztolyával ráczélzott a sziszegő szörnyetegre.

A lövés dörrenésére a kigyó nyilgyorsan vágott kifelé a fejével és a közel álló Bickmoore bluzát fogaival megragadva, a rekeszbe akarta rántani, hogy átgyürüzhesse és összezuzza. A hajó egész legénysége rémülten orditott fel, mert mindenki elveszettnek hitte, a mi meg is történt volna, ha a könnyü bluz a rettentő fogak alatt el nem szakad. Igy is az iszonyu rántástól a tudós ugy odavágódott a deszkafalhoz, hogy majd beleszédült.

A hajó bátor hadnagya és a kormányos nyomban segitségére rohantak és mivel most már a szörnyeteget késsel megtámadni nem lehetett, mert elég helye volt a védekezésre és a kirohanásra, Bickmoore elhajitotta az odanyujtott másik kést és helyette egy nehéz vasfából készült dorongot kapott fel, azután a leszakadt deszkák helyét egy kabin ajtóval betámasztva, két társának intett, hogy a rekesz tetejét csak annyira emeljék fel, hogy a python derekára sujthasson . . .

A mint a tetőt felemelték, a szörnyeteg Bickmooretól alig félölnyire feküdt gömbölyüen összekunkorodva. Derekán mély seb tátongott, melybe még benne fészkelt a kés és rettentő fájdalmat okozhatott neki, mert óriási teste minden izében vonaglott és reszketett. A zörgésre felemelte testén nyugvó fejét és vérvörös torkát szélesre tátva, dühtől szikrázó szemei lángoló parázsként izzottak.

Bickmoore a vérét érezte megfagyni, midőn egy pillantásra szembe nézett vele. Az óriási hüllő lángoló szemei azt látszottak mondani: „Te vagy én, de egyikünknek veszni kell“ . . . S a másik pillanatban kilőtt nyilként a keskeny nyiláson át lábai felé kapott fogaival, Bickmoore azonban husángjával olyant vágott a feje hátuljára, hogy szédülten huzódott vissza a tető alá.

A tető másodszori felemelésére azonban már nem volt idejük, mert a

python, alig hogy összeszedte magát, ijesztő sziszegést hallatva, farkának egy ütésével leröpitette a tető egyik deszkáját és azon kivágódva, támadt Bickmoorera, ki husángjával védekezett és midőn igy már vagy tiz-tizenöt perczig védekezett, érezte, hogy az ereje fogyni kezd, ellenben a szörnyetegnek fokozódó dühével az ereje is mintegy fokozódni látszott. Egyszer-kétszer el-eltalálta ugyan husángjával, de az nem sokat látszott ártani neki, ellenben a szörnyeteg vagy kétszer majd megragadta iszonyu fogaival és bluzát, meg nadrágját egészen rongyokká tépte.

Bickmoore arczáról a veriték patakzott és husángját éppen csapásra akarta emelni, midőn a kormányosnak az a mentő gondolat ötlött az eszébe, hogy egy hosszunyelü széles hajósbárdot nyujtson fel neki.

Bickmoore szikrázó szemekkel ragadta meg ezt az utolsó mentőeszközt és midőn a szédültségéből felocsudó python ujra támadásra tátva a torkát, reá vetette magát, olyan szerencsésen találta bárdjával, hogy fejétől két lábnyira majdnem teljesen kétfelé szelte hatalmas testét, egy második vágással pedig teljesen elválasztotta törzsétől . . .

A vonagló óriás test ropogva zuzta szét a rekesz maradékát és a levágott fej vérében uszva, még akkor is görcsösen tátogatta a torkát s aczélos fogai ropogva mélyedtek a deszkákba . . . Bickmoore bár az erőfeszitéstől szédelgett egy kissé, nem tudott nyugodni addig, mig egy heverő kötelet nem keritett és azt a szörnyeteg véres testére hurkolva, a hajókorláton át a tengerbe vetette, hogy még emléke se maradjon meg ennek a *félelmes vendégnek* és az átélt rettenetes küzdelemnek.

OSZK Országos Széchényi Könyvtár

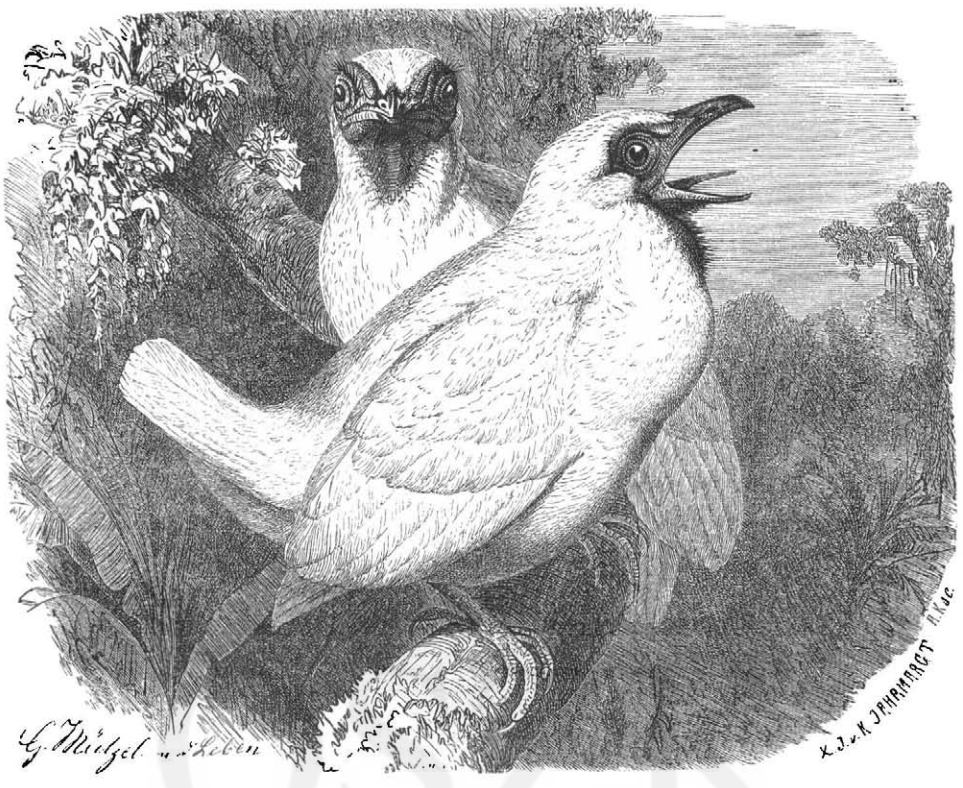

A campanero, vagyis a harangmadár.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Az emberevés.

A legrégibb korok művelt népei is a legszörnyübb és legundokabb vétek-nek tartották az emberevést és ma pedig, ha az elvadulás és elállatiasodás legfelsőbb fokát akarjuk jellemezni, azt mondjuk róla, hogy „*kannibáli*“ . . .

A határtalan elvetemültségnek, minden jobb és emberi érzésnek absolut megtagadása és az emberi léleknek a legirtózatosabb eltévelyedése ez a kannibalizmus, mely minden jobb érzésü ember előtt annyira irtózatosnak és hihetetlennek látszik, hogy az emberevést sok ideig tulzásnak és az utazók fantasztikus meséjének tartották és még a távoli őserdők mélyében, a tengerentuli országok ismeretlen helyein lakó vad néptörzsekről se akarták elhinni, hogy az anthropophagia undok bünének hódolnak.

Pedig hát be kell vallanunk, hogy az emberevés volt, van és tán lesz is!...

A régibb korok homályából az emberáldozatok tévelygése mellett az emberevés büne is felbukkanik. A tatárjárás idején hazánk is szinhelye volt ennek és nincsen kor, nincsen ország, a melyben ez a rettenetes eltévelyedés szórványosan ne mutatkozott volna.

Az emberevés büne tehát régi, de tanulmányozása e bünnek, az legujabb

keletü dolog és a modern tudósok között Letourneau, Schaaffhausen és Vogt foglalkoztak e kérdéssel és kutatták azt, mi indithatja az embert a kannibálizmusra, mikor ez a természetellenes, undok szokás még az állatvilágban is csak szórványosan fordul elő, miután ritka állat az, mely a saját fajtáját megeszi? . . .

Hudri, a persa bölcs, vágta szemébe Tamerlánnak a teheráni koponyahalom előtt ezt a szertelen mondást: *„Az isten képére teremtett ember a legféktelenebb állat! . . .“*

Valóban az, a melyik az emberevés bünébe esik, mert, szerintem nem lehet arra mentséget találni, bármilyen inditó okokból cselekedte is azt! . . .

Erről persze ugy mellette, mint ellene, a humanizmus köpenyébe burkolózva, kötetnyit lehetne irni, de e helyett inkább térjünk át arra, mi indithatja az embert az anthropophágiára?

Egyes népek *vallási mysticismusból* dogmává avatták az emberevést. Igy a régi peruiak gyermekek vérével sütötték a napistennek áldozatul felajánlott lepényeket, melyeket egy harmatkása-féle növénynek a lisztes magvaiból gyurtak. Továbbá Perez Antonio atyja irja, hogy az áldozó papok a napistennek bemutatott emberi sziveket megsütve, megették.

A babona és balhiedelem, a melyek különben is melegágyai minden efféle tévelygéseknek, szintén szülő okai a kannibálizmusnak.

Egyes tizenöt-tizenhatodik századbeli orvosi könyvek tanitják, hogy az emberi agyvelőből szürlézett elixirium az életet meghosszabbitja, a sült emberhus meggyógyitja a sorvadást, főve pedig hathatós hideglelés elleni medicina. Németországban a mult században végeztek ki egy embert, ki azt hitte, hogy ha kilencz szüznek a szivét eszi meg, repülni fog, mint a madár, Csehországban pedig a hatvanas évek közepén egy ember hét embernek a szivét ette meg, mivel szerinte egy hang folyton azt sugdosta a fülébe, hogyha azt megteszi, minden rejtett dolgot meglát a föld alatt, viz alatt és mindenfelé.

Livius irja, hogy Hannibál katonáival szintén emberi sziveket étetett, hogy bátrak legyenek, egyes négertörzseknél, valamint az uj seelandi maoriknál még ma is fennáll az a hit, hogy ha ellenségeiknek szemét, agyvelejét és szivét megeszik, akkor azoknak vitézségét, bátorságát és okosságát örökölni fogják.

A hires Pomare királynőnek: „Aimata“ volt a neve, a mi annyit tesz, hogy „szemet eszem.“ A karaibok az emberi tarkót és nyakat, az uj-kaledóniaiak a szemeket tartják minden erőt és vitézséget magában rejtő varázseledelnek.

Gyülölségből szintén támadhat emberevés. A párisiak XIII. Lajos király tábornagyát a hires d,Ancre-t annyira gyülölték, hogy eltemetett holttestét másnap kiásva, darabokra vagdalták és eladták, hogy mennél több ellenségének jusson belőle. Alambert nevü nemes vérébe mártotta ujját és lenyalta, Prieux de Syr pedig a szivét nyilvánosan megsütve, eczettel, olajjal és borssal fogyasztotta el.

A hires De Witt János kanczellárt annyira gyülölték, hogy szivét a hollandiaiak megették Hágában, Sziciliában pedig annyira gyülölték a csend-

őröket, hogy szivüket nyilvánosan árulták a mészárszékekben megkoszoruzott tányérokra téve.

Az éhség nagy kerítő és ez rákényszeritheti az embereket a kannibalizmusra. Ennek példáit különösen nagy éhinségek és ostromok idejében láthatni. Jeruzsálem ostroma alatt egy anya a fiát ölte meg és főlve, sülve megette. 1590-ben, negyedik Henrik alatt, az ostromzár alatt álló kiéheztetett párisiak nagyon sokan emberhuson éltek. Ferrault-Bois gazdag urnő két meghalt gyermekét besózatva, egész házi népével azokból táplálkozott. Az 1030-iki három éves nagy éhinség alatt valósággal vadászták az embereket Franciaországban, nem egyet itéltek máglyára, mert emberhus mészárszéket nyitott. A szomoru emlékü tatárjárás alatt hazánkban is voltak efféle emberhus-kereskedők, kik áldozataikat különféle ürügyek alatt magukhoz csalva, leölték és husukat kimérték. A harmincz éves háboru alatt a szászok, Thiers szerint pedig 1826-ban az éhinséggel küzdő francziák megették az elesetteket.

A hajótörések történetében kötetre menő esetei vannak az emberevés borzalmas büneinek felsorolva. Midőn az elsülyedő hajó legénysége az Oczeán végtelenjén minden élelmiszeréből kifogy, akkor *„tengerész ebédet"* rendeznek. Sorsot huznak s akire a sors esik, leölik és elfogyasztják. Alig két évtizeddel a Mignonette nevezetü hajó legénysége leölte és megette a matróz fiut. A londoni törvényszék pro forma halálra itélte ugyan őket, de a királyné megkegyelmezett nekik, egy matróz azonban beleőrült ebbe a lakomába, mert folyton azt érezte, hogy a hajóinas husa izzó parázsként sütögeti és átégeti a gyomrát.

A legundokabb neme azonban az emberevésnek a *nyalánkság és torkosság*. A polynéziai szigetek lakói, valamint a szumatrai batta törzsbeliek azt állitják, hogy az emberhus ize a disznóéhoz hasonlit. Az afrikai fan- és spórnégerek hadifoglyaik, ellenségeik s rabszolgáik husát mészárszékekben árulják. A Viti szigeteken a rabszolgák és hadi foglyok tömve lesznek mindenféle jóval, hogy minél előbb meghizzanak. Egy fidzsi szigeti törzsfőnök egy egész embert fel tudott falni együltő helyében, a másik pedig kilenczszáz embert fogyasztott el uralkodása alatt. Ugyancsak e szigetek a marai-nak nevezett áldozó templomában az emberhusfőzésre külön készitett fazekak, ékesen faragott forgató-villák és trancsirozó-kések vannak őrizve. Az emberhus-szakácsok kiváló nagy tiszteletnek örvendenek és az inyencz törzsfőnökök részére az egészben sütött hadi foglyok krumplival, batatával és egyéb füszerekkel lesznek megtöltve és hogy az inycsiklandozó disz se hiányozzék, az ilyen egészben megsütött hadifogoly teljes fejdiszével, fegyvereivel és egyéb hadi ékességeivel diszitetten lesz feltálalva.

Egy jámbor hittérítő misszionárius Uj-Seelandban egy megkeresztelt és áttért maori anyókának feladva az utolsó kenetet, azt kérdezte tőle, nem kiván-e valamit? Az öreg először a fejét rázta, azután azt mondá, hogy a mit ő kivánna, azt a misszionárius nem tudja neki megszerezni. Ez azonban addig erősködött, mig az anyóka kirukkolt vele és azt mondá: „Az én gyomrom már nem kiván semmit, de egy tizéves gyermek kezét mégis megenném, és talán meg is gyógyulnék tőle, ha apró csontjait édesdeden szopogathatnám."

Ennek méltó pendantja a következő:

A Sagitt angol expeditio orvosa: Goddie doktor Nohoat néger királynak gyengéd szemrehányásokat tett, hogy miért türi országában az emberevést és miért eszik különösen ő emberhust, mikor a disznóhus sokkal jobb és izletesebb? . . .

A feketebőrü felséget azonban ez a szemrehányás annyira dühbe hozta, hogy menydörgő hangon ráorditott az emberszeretö doktorra:

— Hát nem vagyok én király? — kiáltá mellét verve. — Az emberhus nekem dukál! Ti fehérek csak faljátok a disznóhust! Nektek elég jó az is! . . .

Ezek után a vázlatszerüen odavetett rövid visszapillantások után a kannibalizmusnak egy nem rég történt véres esetét beszélem el, az emberi elvetemültségnek és a baromi eldurvultságnak kiáltó képe gyanánt:

Cayennében a Comté folyó partján elterülő őserdőnek a tisztásán, egy régi elhagyatott indián tanyán, 1855. január 3-án két ember suttogott halkan egymással nyugtalan és óvatos tekintettel nézve mindenfelé.

Az egyik egy félig elégett fatörzsön ült, a másik pedig előtte állott s mind a kettő durva vászonból készült inget, nadrágot, nehéz faczipőket és széles peremü szalmakalapot viselt és több társukkal együtt pár hete, hogy megszöktek a Comté folyó jobb partján fekvő Szent-Mária nevü fegyenczgyarmatról* és azóta az őserdők mélyében kóborolnak . . .

Az egyiket Perroznak, a másikat Voirinnak hivták.

A megszökött fegyenczek az indiánusoktól a több hóval azelőtt elhagyott carbetnek nevezett levelesgunyhót, az ott maradt kezdetleges konyhaeszközökkel együtt birtokukba vették és a carbet egyik szögletében néhány rongyos ruhadarab, a másikban pedig egy véres teknősbéka medencze szomszédságában hagyma, szalonna és mandioka liszt hevert rendetlenül össze-vissza hányva.

— Hol van Benoit? — kérdezte Voirin Perroztól, miközben néhány hasábot hajitott a füstölgő tüzrakásra . . .

— A többiekkel együtt a rengetegbe ment pálmakelért — felelte rá a másik . . .

— Te, Perroz, — kérdezte ismét kis idő mulva Voirin, — nem untad még meg ezt a nyomorult életet? Már husz napja kóborlunk itt a vadonban, de én már torkig vagyok vele! Jobb szeretnék a fegyenczgyarmaton lenni!

— Én is! De hát mit tegyünk? Ha visszatérünk a gyarmatra, Raissegnier, a hóhér ötven korbácsütése vár ránk. Ennyi dukál az első szökésért! . . .

Voirin vállát vonta.

— Eh, mit, nem halnánk bele! Ellenben itt ebben a vég- és ösvénynélküli rengetegben a halál és nyomoruság vár reánk. Gazember volt, a ki mondta, hogy a vadtól és mindenféle gyümölcstől csak ugy hemzseg az erdő! Hazudott! Élelmiszereink a végét járják, hurkainkat és csapdáinkat pedig kerülik a vadak! . . .

Francziaország 1854-ben Cayennében a Comté folyó jobb partján két fegyenczgyarmatot: A Szent-Ágoston és Szent-Mária nevü coloniákat alapította, hová az anyaország legveszedelmesebb gyilkosai és banditái lettek deportálva.

— Hát a tegnapi őz, a mit ettünk?

— Perroz, mondok néked valamit . . . — suttogá egészen annak a füléhez hajolva. — Nem vetted észre, hogy milyen különös ize volt annak az őzhusnak? Se te, se én nem láttuk az őzet, se azt a helyet, a hol elejtették és megnyuzták! . . . és ugyanazon napon tünt el egyik társunk, a Lussac is . . . Azóta rettenetes gyanu fészkelte magát belém . . . Félek és borzadok! Etienne rettenetes pillantásokat lövell mindnyájunkra, Vivien és Logé-tól, ettől a két kebelbaráttól pedig borzadok! . . . Hidd el, jobb volna, ha szépen itt hagynánk őket és visszatérnénk a Szent-Mária gyarmatra . . .

— De hát ki mondta neked, hogy társunk Lussac . . .

— Lussacot ép ugy meggyilkolták, mint most Benoit-t . . . — szólalt meg mögöttük egy reszketeg hang és a bokrok mögül egy harmadik fegyencz szökevény lépett elő . . .

— Irgalmas egek! Benoit-t meggyilkolták. Honnan tudod ezt, Gallois? — kérdezte mind a kettő elborzadva . . .

A jövevény halotthalvány volt és minden izében remegett. Látszott rajta, hogy valami rettenetes jelenetnek lehetett a tanuja, mert alig tudott beszélni és sebesült lábát, mely piszkos rongyokba volt burkolva, alig tudta maga után vonszolni.

— Ott voltam . . . láttam . . . — susogá összerázkódva. — Az erdőben teknősbékák után keresgélve, éppen egy óriási Cimarouba fa mögött állottam, melynek lehullott virágait az erdei teknőczök nagyon kedvelik, midőn a tisztáson Etienne-t, Logé-t, Vivien-t és Benoit-t láttam megjelenni.

Alig hogy a tisztásra léptek, mind a hárman Benoit-ra vetették magukat. Etienne kardjával sujtott rá, Logé mellébe döfte kését, Vivien pedig hátulról szurta le. A szegény Benoit rémesen felsikoltott és összeroskadt.

— Tudjátok, hogy Vivien valaha mészároslegény volt. Neki esett tehát, mint egy ürünek és rövid idő alatt a husos részeket a májjal és szivvel együtt lemetélte. Ebben az undok munkában Logé is segitett neki és melléje még undokabb tréfákat mondott, Etienne pedig némán és sötéten nézte őket.

— A gazemberek! Gyilkosok! Egyik nap mi velünk is igy fognak tenni!... — kiáltá Voirin elborzadva . . .

— Gondolhatjátok rémületemet . . . — folytatá Gallois. — Ha meglátnak, én is Benoit sorsára jutok. Lehuzódtam tehát a fák és bokrok közé és midőn Vivien rettenetes munkáját végezve, Benoit maradványait a sürüség közé lökték, négykézláb a bokrok közé mászva, hozzátok siettem, hogy figyelmeztesselek benneteket! Mindnyájunknak résen kell lennünk! . . .

— De mit tehetünk mi? Védekezésről, ellenkezésről szó sem lehet, hiszen mind a hárman gyengék, kimerültek és betegesek vagyunk! . . . — mondá Voirin csüggetegen . . .

— Mit? Rá kell szednünk ezt a három gyilkos gazembert és szökni, mihelyt csak lehet. . . De csitt! Itt jönnek! . . . — susogta Perroz, miközben a tüzet kezdte piszkálni, mintha azzal foglalatoskodott volna.

Ebben a pillanatban Etienne, Loge és Vivien a carbetbe léptek.

Etienne magas, vállas, javakorbeli ember volt, sötét arczszinnel, fekete

szakállal. Lapos arcza hátrahajló homlokával, előre álló arczcsontjaival és vérrel aláfutott vad, könyörtelen pillantásu szemeivel, egy tigrishez hasonlitott s nyitott inge alól kilátszó szőrös melle hatalmas izomerőre mutatott . . .

Logé és Vivien mellette két alárendelt gazembernek a typusát mutatták a legelvetemültebb orgyilkosok és banditák czinikus és vérszomjas fajtájából... Két sakál a tigris mellett! . . .

Viviennek az ingujjai fel voltak gyürve s kezei a könyökéig véresek voltak. Ő és Logé hozták a véres hust Benoit ingébe és nadrágjába göngyölve . . .

— Mit sugtok-bugtok igy összebujva, héj? Nem tudjátok, hogy az tilos? Ugorjatok hát, lusta lajhárok, itt az ebéd! — rivallt rájuk Logé harsányan . . .

— Még pedig pompás pecsenye, fiacskáim. A legfrissebben ejtett pompás vadszeletek! Logé barátunk érti a mesterségét s olyan szakácsmüvészettel fogja elkésziteni, hogy a szátokat is megnyaljátok utána, — tette hozzá czinikus röhögéssel. De mivel a három fegyencz még erre se mozdult, összehuzta merev, kigyóhideg szemeit és rájuk orditott:

— Mit, hát megnémultatok vagy megsüketültetek? Egy, kettő! Szaporán elő az edényekkel, különben Etienne apó haragudni fog! Nézzétek csak, amugy sincs ma valami rózsás kedvében . . .

Etienne, ki némán állott ott, erre zordon és vad pillantást vetett rájuk, mire mind a hárman siettek, a két gazember czinikus tréfái és csipkelődései között, a szükséges edényeket Logé keze ügyébe késziteni.

Midőn megsült a hus, Logé elrémitő hidegvérrel és étvágygyal látott két társával az evéshez, Voirin, Perroz, Gallois ellenben krétafehérek lettek az utálattól és félelemtől, de enniök kellett, nehogy gyanut keltsenek maguk iránt.

Etienne, bár farkasétvágygyal falt, a szokottnál zordonabb és hallgatagabb volt. Vivien és Logé ellenben egyik czinikusabb tréfát a másik után eregették.

— Milyen kitünő falatok! — kiáltá Logé . . .

— Ujra éled tőle az ember! — kontrázott neki Vivien . . .

— Milyen kár, hogy a mi drága Benoit barátunk nem vehet részt ebben az izletes lakomában! — mondá Vivien hypokrita pofával.

— Benoit barátunk nem éppen rossz! — felelte rá Logé és a két szörnyeteg erre olyan hahotára fakadt, hogy a könyeik csurogtak bele . . .

— Hohó! Van még három ökör, kiket hasonló módon levághatunk . . . és e szavaknál a három bandita baljóslatu pillantással a másik háromra nézett . . .

— Ez a mi tartalékunk s elég lesz, mig Braziliába érünk! — röhögte Vivien, a fogait piszkálva . . .

— De vajjon eljutunk-e odáig? — kérdezte Etienne mogorván, ki az egész idő alatt most szólalt meg először.

— Minden bizonnyal! A három ökör eltart odáig — erősité Vivien . . .

— Ezek mi vagyunk! — gondolá magában a halálsápadt Voirin, lopva Galloisra és Perrozra kacsintva . . .

Etienne azonban a fejét rázta.

— Ne beszélj vadakat! Ezekben az átkozott végnélküli rengetegekben az

európai embert halálos lázak, vadállatok és mérges kigyók környékezik lépten-nyomon. Brazilia határa még messze van . . . Daczára, hogy ezer állat mozog körülöttünk, mégis ehen halhatunk. Hány társunknak, akik a fegyenczgyarmatokról elszöktek, eltünt, nyomaveszett ezekben a járhatatlan rengetegekben.

— Nekünk van még három ökrünk! — röhögte ujból Vivien . . .

Másnap reggelre azonban Vivient és Logét Etienne haragos káromkodása riasztotta fel álmaiból, mert Voirin, Perroz és Gallois nemcsak elszöktek, eltüntek, hanem magukkal vitték a szalonna és mandioca liszt maradékát is.

Utánnuk eredni, üldözőbe venni őket az őserdő összefonódott sürüjében, határos volt a lehetetlenséggel s ezért Etienne és Logé vad átkokban és káromkodásokban fujták ki dühüket, Vivien, a czinikus gazember azonban elröhögte magát . . .

— Ökreink visszatértek a jászolhoz!

— Tartok tőle! — mormogta Etienne. — Bizonyára bünbánólag visszatérnek a fegyenczgyarmatra és az őrséget a nyomunkba uszitják! Jó lesz erről a tájról eltisztulnunk!

A Comté folyó partján folytatták tehát tovább utjukat és két napra rá, egy régi elpusztult ültetvény romjai között ütötték fel tanyájukat, miután az eső erősen esett és térdig kellett gázolniok az erdő felázott latyakos talajában.

Etienne és Vivien magukban voltak és aguti hurkokat fontak a kuszónövények szivós indáiból. Logé nevét emlegették, ki a folyó partjára rakott hurkai után nézett . .

A két bandita összedugott fejjel suttogott, midőn Logé egyszerre csak riadt pofával előttük termett:

— Föl! — kiáltá a sietségtől fulladozó hangon. — Pajtások és fegyenctársak vannak a folyónál . . .

— Hányan? — kérdezte Vivien.

— Öten vagy hatan! Megláttak és nyomomban vannak!

— Ha bagnoszökevények is, azért nem jó barátok! — mondá sötéten Etienne . . . Különben majd meglátjuk és kését mélyebben övébe nyomva, az érkezők elé siettek.

Az ujon jött szökevény fegyenczbanda hat tagból állott.

Az első, ki vezérüknek látszott, középtermetü ember volt, de széles vállai és hatalmasan fejlett izmai rendkivüli izomerőre látszottak mutatni és rövidre nyirt haja, szakálla, valamint erélyre és elhatározottságra mutató arczvonásai, katonás külsőt kölcsönöztek alakjának.

Ez volt Raissegnier, a Szent-Mária fegyenczgyarmat megszökött hóhérja.

Mellette állott egy valóságos Herkules emberi alakban. Robinnak hivták s valamikor vásári erőmüvész volt s 150 kilogrammos súlyokkal dobálódzott. Ez övig mezitelen volt, nagy fejét bozontos vörös haj köritette és ijesztő vastagságu karjai, valamint melle tele voltak rikitó szinü tetoválásokkal. Egyik karjára ez volt tetoválva: „Halál a hütelenre!", a másikra „Mindent Hillyért"

es egy olyan sulyos fütykösre támaszkodott, hogy más megemelni alig birta volna.

Ez a Hilly egy vézna termetü, csupasz arczu fiatal ember volt. Fejére egy nagyvirágu zsebkendő volt kötve, derekáról pedig rojtos öv fityegett alá és a vásári komédiások mosolygó pózolásával nézett a közeledők felé.

A többi három barnabőrü arab szökevény volt.

A találkozás a két csapat között nem valami szivélyes volt.

A két vezér, ki még a bagnoból ismerte és ott sem igen szenvedhette egymást, igen hideg köszöntést váltott:

— Hát ti is megszöktetek? — kérdezte Etienne Raissegniertől.

— A mint látod! Nem állhattam ki tovább a négy fal között! Felvigyázót, zsandárt, a dobszóra való felkelést, lefekvést nem birta ki tovább a természetem . . .

— Hogyan akadtatok ránk ebben az istentelen vadonban?

— Négy napja, hogy véletlenül ráakadtunk a folyó partján a nyomaitokra. Tudod, ha az arab egyszer nyomra akad, hát azt többé el nem veszíti... Hanem hol vannak a többi társaitok? Hiszen nyolczan szöktetek meg ti is a bagnoból?

— A többiek . . . a többiek . . . — ismétlé kissé tétovázóan Etienne, azután odahajolva annak füléhez, halkan odasugta neki: — A többiek bizony útközben ott maradtak . . . Nem találtatok annak nyomaira? A holtaknak kellett az élőket fentartani . . .

Raissegnier összerázkódott és önkénytelenül hátra lépve, olyan lesujtó pillantással nézett a banditára, hogy az minden elvetemültsége daczára is kénytelen volt lesütni a szemeit.

— Mit? Megöltétek őket? . . .

— Nos, hát igen! — válaszolá szemtelenül Etienne . . . A mint látom, ti is három fekete birkát hoztatok magatokkal e czélra, — szólt az arabokra mutatva.

— Elég! — mondá Raissegnier visszautasító hangon. — Értelek! Hóhér voltam, az igaz, de annyira még nem aljasodtam le, hogy gyáva orgyilkos legyek! . . . És mig én köztetek leszek, ez nem fog történni többet! Értetted! Jaj neked, ha társaim valamelyikéhez mersz nyulni! . . . Akkor hóhérod leszek! . . .

A két vezér fenyegető pillantása, czikázó kardokként keresztezte egymást . . . A harcz meg volt üzenve közöttük . . . de Etienne a tulerő láttára, okosan hallgatott . . . és forrongó dühét elnyelve, boszuját alkalmasabb időre halasztotta . . .

— Ne heveskedj annyira, pajtás, hiszen csak tréfáltam! — mondá Etienne tettetett vidorsággal.

— Tréfáltál? No, elég ocsmány, vérkeverő tréfa volt . . . Én azonban nem tréfálok! Emlékezz szavaimra! — szólott fenyegető hangon Raissegnier, azután mindnyájan bevonultak a romok közé és az evéshez láttak.

Az ujonjötteknek még volt némi kétszersültjük és azt megosztották ezekkel, az arabok azonban, mint tősgyökeres vadonlakók, hamarosan tudtak a

sovány konyhán segiteni, mert egyikük a pálmafákon egy jókora Leguán gyikot fogott, a másik pedig ehető bogyókkal, pálmakellel és igen jóizü lisztes gyökerekkel tért vissza, ugy hogy olyan bőséges vacsorát csaphattak, a miben már régen nem volt részük . . .

Miután az ültetvény romjai csak ugy hemzsegtek az undoritó százlábuak, a mérges scorpiók, mosquitók, pókok és a még veszélyesebb mérges kigyók seregétől, egy nagy carbetnak az épitéséhez fogtak s ez a munka, valamint az élelembeszerzés gondjai egyidőre elaltattak minden személyes haragot és gyülölséget.

Mindennek daczára tüz lappangott a hamu alatt . . .

Etienne csak a kedvező alkalmat várta, hogy boszuterveit közölhesse társaival. A három bandita hamar megértette egymást és arról kezdtek tanácskozni, mint lehetne az utból félretenni Robint, Raissegniernek ezt a herkulesi erejü testőrét? Mig az vele tart, nem lehet kezdeni semmit, különben mindnyájukat pozdorjává töri.

A ravasz Vivien lett tehát megbizva, hogy Robin hangulatát ebben az irányban ügyesen kikémlelje . . .

Ez meg is történt nemsokára és várakozásukon felül sikerült.

Ugyanis vannak emberek, kikkel az árulás ellenállhatlan ösztönként velük születik és vannak olyan elvetemült természetek, kiket egyetlen szóval, minden gonosztettre és árulásra rá lehet venni. Ilyen volt a Herkules is.

— Rendben van a dolog! — mondá Vivien sugárzó pofával, midőn visszatért. Robin beleegyezett, de kikötötte, hogy Hillynek még a hajaszálát sem szabad meggörbiteni.

— Nem, az ő kedves Hillyjét nem eszszük meg! — röhögte Logé ocsmány tréfával.

No, majd meglátjuk. Ennek a fiatal ficzkónak olyan ropogós, finom husa lehet, mint a mandula. Hillyt legutoljára eszszük meg. Ünnepi falatnak tartogatjuk! — mondá Vivien.

Mig a három gazember boszuterveit koholta, Raissegnier a carbeten dolgozott s ennél a nehéz munkánál olyan erőt fejtett ki s erdei vágókését olyan energiával kezelte, hogy nem merték nyiltan megtámadni, annál inkább nem, mert még a herkulesi erejü Robin is vigyázatra és óvatosságra intette őket.

Cselhez folyamodtak tehát és egy nagy fatörzset négyen felemelve, azt mintegy véletlenül rá akarták ejteni, hogy azzal földrezuzva és megsebesitve, ne tudja magát védeni, Raissegnier azonban egy ügyes oldalugrással kikerülte a veszedelmet . . .

Hogy ez nem sikerült, Logé és Vivien, midőn a miritipálmák vágásában kifáradt, a legnyájasabb pofával, nagy bozótvágó kését akarták kölcsön kérni tőle, de Raissegnier, mintha sejtett volna valamit, vigyázott magára és nem adta ki egyetlen fegyverét a kezéből . . .

Midőn Robin bejelentette Etiennenek, hogy minden cselvetésük dugába dőlt, ez sötéten csak annyit felelt neki:

— Tudom már! Majd az éjszaka végezünk vele! . . .

Midőn a sapu madár éles kiáltásaival az éjszaka közeledtét jelentette,

csakhamar le is ereszkedett a fekete sötétség sürü, csillagtalan fátyolával a rengetegre, mire a fegyenczek nagy tüzeket gyujtottak, hogy a mosquitokat és a vadállatokat elriaszszák.

Raissegnier ki volt fáradva és merülve a nehéz munkától és minden porczikája kivánta az álmot és pihenést, de bár szemei majd leragadtak a fáradtságtól, mintha megérezte volna a veszedelmet, nem mert elaludni.

— Robin! — kérte ezt. — Majd eldülök a fáradtságtól, de valami fenyegető, sötét előérzet, nem enged aludni. Egy két óra egészen fel fog üditeni. Örködj felettem, mig alszom!

— Alhatsz bátran! Én őrködöm! Egy légy se fog feléd közeledni . . . Jó éjt! . . .

— Köszönöm, pajtás! Egyedül csak benned bizom! — szólott, megszoritva az áruló jobbját és a másik perczben már horkolva elaludt . . .

Az orvtámadás már előre meg lévén beszélve, a szerepek ki voltak osztva . . . Etienne karddal, Vivien, Logé késsel fognak Raissegnierre támadni, midőn Robin herculesi erejével az alvó kezeit és lábait leszoritja . . .

Robin jeladására a három bandita ólálkodó tigris gyanánt surrant a carbet felé és mint a kigyók csusztak az alvó fekhelyéhez. Vivien kését az áldozat torkába döfte, Etienne mellét és fejét vagdalta kardjával, Logé pedig nehéz fustélyütésekkel a karjait bénitotta meg, mialatt Robin minden erejéből ránehezedve, a földre nyomta . . .

Raissegnier álmából felriadva, bár emberfölötti erőfeszitéssel rázta le magáról orgyilkos támadóit, de félig átvágott torkával, a szemébe omló vértől megvakitva, béna karjával nem tudott védekezni, hanem kirohanva a carbetból, az erdő sürüjébe menekült . . . A vérszomjas gyilkos banda üvöltve rohant utána . . .

Hollófekete sötétség boritott mindent, csak a világitó cucujok és más fénybogarak repdestek keringő csillagok gyanánt a fák sürüje között . . . igy Raissegnier találomra az első ösvényen menekült tova, Etienne azonban nyomon követte és még néhány szurást adva neki kardjával, midőn azonban ezt egy végső, halálos csapásra emelte, a lesujtó kard csak az üres levegőt érte . . . Raissegnier pedig eltünt előle, mintha a föld nyelte volna el . . .

Etienne dühösen felorditott, de hiába kutatták át vele együtt odasiető czimborái a bokrokat, a sürüséget és a fák alját, áldozatuknak egészen a nyoma veszett.

Egyik a másikat halmozta el szemrehányásokkal, de legjobban dühöngött Robin, kit Etienne utoljára azzal csillapitott le, hogy Raissegnier halálos sebeivel nem menekülhetett messzire és másnap reggel bizonyára rá fognak a holttestére akadni.

Egy rettenetes felhőszakadásszerü zápor, aminő csak Guyanában szokott előfordulni, véget vetett a további keresésnek és a carbetba kergette őket vissza, másnap azonban, midőn ujra a kereséshez fogtak, hiába tették tüvé az egész környéket, nem akadtak áldozatuk holttestére.

Robin és Etienne borzadályát az a titkos félelem növelte, hogy Raissegnier nem halt meg és megmenekülve, a csendőröket nyomukba fogja uszitani.

E gondolatra a dühnek valóságos paroxismusa vett mind a kettőn erőt.

— Logè az oka, hogy megmenekült! — orditotta Etienne tajtékzó ajakkal . . . — Miért nem találta jobban! . . . Majd én megmutatom, hogy lehet egy embert megölni... Én nem hibázlak el, mint te Raissegniert... és ezzel egy vadállati orditással Logéra rohanva, a földre teperte, mialatt Robin és Vivien a kezeit és lábait szoritották a földre . . .

E pillanatban Hilly lépett a carbetba.

— Ide az öveddel! — acsarkodott rá Vivien és midőn Hilly azt szokott bókoló mosolyával odanyujtotta, Etienne ráhurkolta azt hörgő, orditozó czimborájának a torkára és pár percz alatt megfojtotta vele . . . Igy pusztitják és falják fel egymást a fenevadak!

Vivien, a volt mészáros, éppen ugy, mint Benoit-t, a karddal felhasitotta és müértően széttagolva, a legjobb részeket megsütötte és ebben az emberevő lakomában a szép Hillynek is részt kellett vennie. A három arab azonban nem volt erre az undok kannibalizmusra rávehető, hanem még az nap este felhasználva a sötét éji homályt, megszöktek és inkább visszatértek a fegyencztelepre, mint az emberevők társaságába . . .

Mi történt azonban Raissegnierrel? Abban a pillanatban, midőn Etienne kardjával feléje sujtott, félreugrott, de ugyanakkor érezte, hogy a föld eltünik lábai alól és egy mélyedésbe zuhanva, eszméletlenül terült el annak fenekén..

A zuhogó eső nemsokára eszméletre téritette, a nagy vérveszteségtől azonban alig birt megmozdulni, de mégis volt annyi ereje, hogy tátongó sebeit iszappal betömje, hogy a vérzést elállitsa.

Rettenetes perczeket élt át és minden perczben gyilkosai visszatértét várva, lelkét Isten kezeibe ajánlotta. Igy töltötte az egész éjszakát! Midőn a regg szürkülni kezdett, látta, hogy a folyó partján fekszik és hogy a hullámokon egy nagy tömeg össze-visszafonódott uszófa közeledik feléje.

A gondviselés itt is feléje nyujtotta segitő kezét.

Ugyanis a partomlás folytán kidőlt fák egészen a folyó fölé hajoltak és a rájuk fonódó kuszó növényekkel együtt valóságos hidat képeztek a folyó közepéig. Ez alatt a hid alatt kellett az uszófatömegnek elusznia . . .

Minden erejét és bátorságát összeszedve, a félhalott és törött karu Raissegnier kimondhatlan nehézséggel erre a viz fölé hajló hidra vonszolta magát és ott az alálógó kuszónövényekbe kapaszkodva, midőn az uszófatömeg alája ért, ráeresztette magát és elterült rajta, mint valami tutajon.

Az uszófatömeg szép lassan tovavitte a félhalott embert és estefelé elérte rajta a Bellane nevü ültetvényt és ott partra mászva, az ültetvényen segélyben és ápolásban részesült . . . Midőn sebeit bekötve, étellel-itallal felüditették, kérésére az ültetvényes a Szent-Mária fegyenczgyarmatra szállitotta.

Raissegnier esete és a kannibálok szörnytettei nemcsak a gyarmaton, de még a néger és indián lakosság között is a legnagyobb felháborodást és szörnyüködést keltették és mindent elkövettek, hogy a banditákat csellel, vagy erővel kézrekerithessék . . .

Erre a bátor tettre egy derék benlakó indián vállalkozott.

Csónakját megrakva füstölt hallal és más egyéb élelmiszerekkel, Raissegnier leírása nyomán leevezett a folyón odáig, hol a banditáknak őt okvetlen észre kellett venniök. Meg is látták csakhamar és mindenféle jelekkel igyekeztek magukhoz édesgetni.

Az indián először ugy tettette magát, mintha nagyon meg lenne rémülve, csak lassan engedett a hivogatásnak és midőn halait élelmiszereivel elébük rakta, Vivien röhögve veregette meg a vállait:

— Megveszem a halaidat és élelmiszereidet, te derék vörös ficzkó, te, de lásd, most nincs pénzem! Hanem tudod mit, egy utalványt adok a jegyzőmhöz, az majd kifizeti! . . .

Robin és Hilly majd megpukkadtak e tréfára a nevetéstől és ők is tóditani kezdték:

— Persze, kifizetjük, mihelyt a tőkéink megérkeznek . . . De honnan jösz, te derék ficzkó, te?

— A Bellane ültetvényről!

— Hol van az? Messze van innen? — kérdezte Robin a füleit hegyezve . .

— Nincs messze innen!

— Hát aztán sok cseléd és ember van-e az ültetvényen? — kérdezte tovább.

— Csak egy kis néger, egy öreg ur, egy öreg asszony és még két ember! . . .

— Etienne, Robin és Vivien összenéztek.

— Ugy! Hát aztán van-e sok élelmiszer ott? Ruha, vászon, talán még arany is, hé?

Az indián szemei ragyogtak és mosolyogva biczczentett fejével:

— Oh, sok, sok arany! Az ur igen gazdag . . . Sok arany onza van a ládájában . . .

— Az ördögbe is! Nem volna jó, ha azon az ültetvényen egy látogatást tennénk, companeros? — mondá Robin halkan Viviennek.

— Én nem bizom benne! Hátha csapdába csal és elárul bennünket! — szólott közbe Etienne gyanakodólag.

— Legyen eszed! Ez a rézszinü birkapofa? Száz lépésről lerí arczáról a jámborság és együgyüség! Mióta Raissegnier eltünt, valóságos nyulfi lett belőled. . . Mindenben veszélyt és árulást látsz! . . . — mondá Vivien korholó hangon . . .

— Raissegnier fogja vesztünket okozni! — felelte Etienne sötéten . . .

— Raissegniernek vége! Punktum! A folyóba esett, azért nem találtuk és ott felfalták a kaimánok. Szavazzunk! Én a látogatásra szavazok! Szeretném az ültetvényes kisasszonynál tiszteletemet tenni! . . .

Robin és Hilly kaczagtak.

— Én is! Én is! Menjünk mindjárt. Előre! — kiáltá Vivien és fenyegető pillantást vetve az indián nyugodtan mosolygó arczára, parancsoló hangon rárivallt:

— Ficzkó, te bennünket az ültetvényig viszel csónakodon, érted? és ha

valami rosszban töröd a fejedet, lakolni fogsz, — mondá kését félig kihuzva a hüvelyéből . . .

Az indián csak egykedvüen mosolygott e fenyegetésre, mire a többiekkel együtt Etienne is nagy mogorván a csónakba szállott, mely csaknem a párkányáig alámerült a tulteher alatt, azért a szokottnál lassabban haladhattak . .

Már sötét éjszaka volt, midőn a Bellane ültetvény közvetlen közelében partra szálltak : . . Minden csendes volt és az álomba merült ültetvényen a legkisebb nesz sem zavarta az éj csendjét, mindazáltal Vivien előre ment a környéket kikémlelni, de csakhamar azzal a megnyugtató értesitéssel tért vissza, hogy az ültetvényen minden lélek álomba van merülve és halálcsendesség uralkodik az egész környéken . . .

— Éppen ez a nagy csendesség nem tetszik nekem . . . Árulást érzek! — dörmögte Etienne . . .

— Ostoba, gyáva! — gunyolódott Vivien szemtelenül . . . Maradj hát a csónaknál, mi majd elvégezzük a dolgot, de egy fillért sem kapsz a zsákmányból . . . — tette hozzá megvetőleg.

Etienne késéhez kapva, elfojtott szitkokat mormogott, de Robin csendre intette őket . . .

Az ültetvény kapujáig egy mind a két oldalán Cujava és palaczkfákkal beültetett hosszu, de szük ösvény vezetett, amelyen a banditák óvatos léptekkel haladtak előre. Etienne és Robin az indiánt maguk közé véve, szorosan annak oldala mellett haladtak, hogy az árulás legcsekélyebb jelére azonnal leszurhassák. Az indián azonban olyan hűnek és odaadónak mutatkozott, hogy Vivien csak nevette és gunyolta Etienne gyanuját, mert hiszen éppen az indián volt az, ki lépten-nyomon a legnagyobb csendre intette őket . . .

— Messze vagyunk még? — kérdezte Robin halk suttogással . . .

— Éppen fele utján vagyunk! — válaszolá az indián, — mire Hilly megérintette Robinnak és Viviennak a vállát.

— És ha a lakók közül valaki felébred és lármát üt?

— Hadd lármázzon! Ez a kis szerszám majd elhallgattatja, — felelte a két bandita és vésztjósló mosolylyal mutatták késeiket . . .

Az ültetvény kapujának a közelében egyszerre éles kigyósziszegést hallottak közvetlenül a lábaik alatt, mire Etienne és Robin önkénytelenül félreugrottak, az indián pedig, ki cselből utánozta a sziszegést, felhasználva ezt a kedvező pillanatot, zajtalanul eltünt a bokrok között . . .

Ez a sziszegés azonban egyuttal jeladás is volt, mert ugyanabban a pillanatban a négy bandita szuronyos zsandároktól és katonáktól volt körülfogva és bármilyen kétségbeesetten védekeztek is, csakhamar összekötözve hevertek a földön.

A vizsgálat során Benoit-nak és még néhány áldozatnak a maradványait megtalálták, mire a pör gyorsan befejezést nyerve, Hilly életfogytiglani kényszermunkára, Etienne, Robin és Vivien pedig nyaktiló általi halálra itéltettek.

A minden emberi érzésből kivetközött banditák a vizsgálat folyama alatt a legundoritóbb cynizmust tanusitották.

Midőn a biró azt kérdezte tőlük, hogy Benoitnak a fejével és agyvelejével mit csináltak? Vivien durván elröhögte magát:

— Milyen kár, hogy erre nem gondoltunk. A velő pompás eledel! . . .

Ez a három halálitélet azonban nem rettentette vissza a többieket, mert ugyanazon év őszén egy megszökött fegyenczcsapatból hetet gyilkoltak le és faltak fel társaik, az 1866. év emberevői pedig négyet és ezeknek a borzalmas lakomáknak a hajmeresztő maradványait mind a két esetben a vizsgálóbizottság a helyszinén találta . . .

Hát még hány ilyen kannibáli eset történhetett, amelyekről nincs tudomása senkinek! . . .

Sok fegyencz szökött meg évenként a Szent-Ágoston és a Szent-Mária fegyenczgyarmatokról, akiknek teljesen nyoma veszett a Comté-folyó partján elterülő őserdők rejtelmes mélyében . . .

A vadon veszélyeinek estek-e áldozatul, vagy az emberevők falták fel őket, azt csak a vadon mélye és a százados faóriások tudnák megmondani...

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

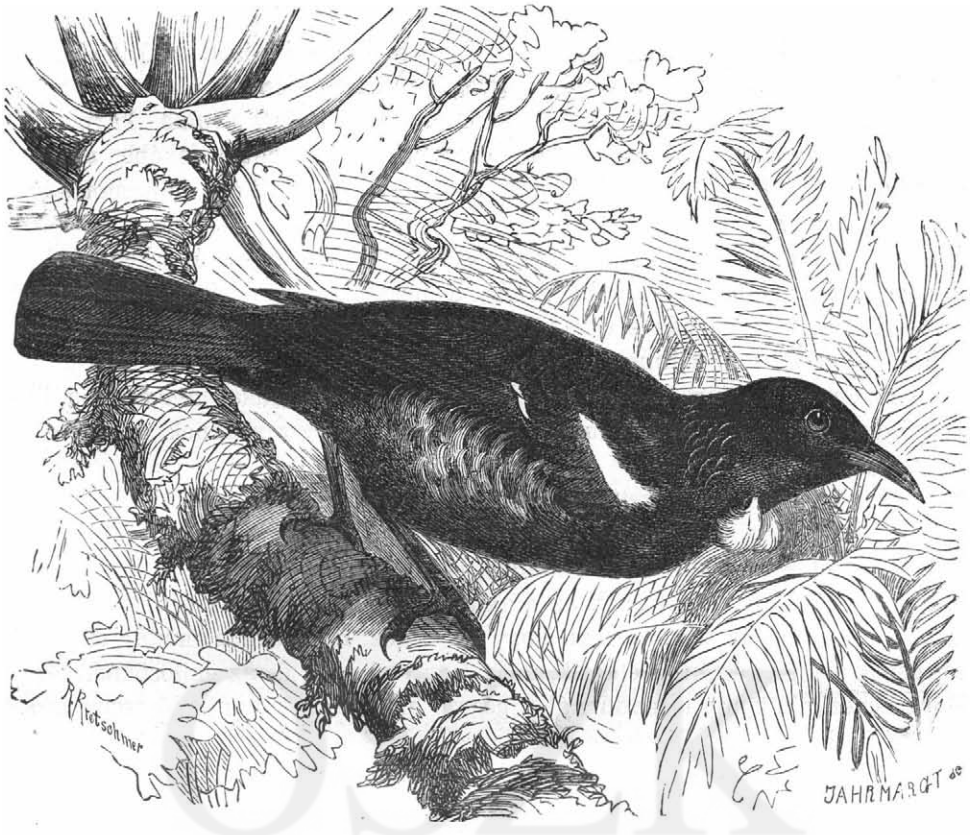

A Poë, vagy pásztormadár.

Országos Széchényi Könyvtár

Szárnyas énekmüvészek.

Az erdők szive, az erdők lelke a madárének! . . .

Sok jeles mesternek adott ihletet, több fenséges művet inspirált a zenében és irodalomban a madárdal! . . .

Berliozt „A trójaiak“ czimü operájának a megirására a madárének lelkesitette és azokhoz a megrázó hangokhoz, midőn Dido és Aeneas menhelyet keresve, futnak az elhagyott erdők és sivatagok szellemeinek jajgató hahotája elől, madárének, madárzsivaj adta a dallamot és hangszerelést . . .

Liszt Ferencznek: „Szent Ferencz“ művében madárhangok vannak utánozva, Beethoven hatodik Symphonia pastoralisába szött adagióban a fürjnek pitypalattya, a kakuk édes kukukkolása, a fülemile bübájos panasza szólal meg és az csattog kesereg Liszt Mephisztó keringőjében, Davidow románczában és Schumannak: „A madár, mint proféta“ czimü felséges művében . . .

De nem mindegyik madár énekel! . . . Az eddig ismert tizezernél több faj között nincs ugyan egyetlen egy se, a melyik hangot nem adna, de ebben az óriási nagy számban csak vagy százötven fajnak van megadva az éneklés művészete . . .

A mérsékelt égöveknek egyszerü ruházatu tollasai között sokkal több az éneklő faj, mint a tropikus zónák ragyogó tollazatu szindus madarai között, mintha a természet ezzel az isteni adománynyal akarta volna kárpótolni Európa szárnyasait egyszerü, fakó ruházatukért és mennél fakóbb, egyszerübb tollruhát ajándékozott nekik, annál édesebb és andalitóbb dallamot adott nekik a torkukba.

Igy a bübájos hangu fekete és vörös fülemile, az énekes és fekete rigó, a változatos édes dallamu barátka zenér, a poszáták, kenderikék, mind-mind fakó-szürkés, fakó-barnás s egyszerü fekete ruhát viselnek, mely alig van élénkitve valami más szinnel. . .

Az éneklő madaraknak az a tehetsége, hogy hangjukat zengzetes dallamossággal rezegtetve, melodikusan változtatják, hangszervüknek a szervezetében rejlik.

Erről a régi természettudósoknak nem volt tudomásuk, miután akkor még az összehasonlitó boncztan még hét pecséttel lezárt titok volt előttük.

Arisztotelesztől s Pliniustól kezdve, valamennyien abban a hitben voltak, hogy a madár éneke nyelvének az alakjától, hosszuságától és érzékenységétől függ. Ez a tévedésük onnan eredt, hogy azt hitték, miszerint a madár éneke is a gégének azon a részén keletkezik, melyet az embernél és az emlősöknél gégefőnek nevezünk, pedig a madárnál a gégefő alsó része a hangadó szerv és ez ott fekszik, hol a gége két részre oszolva, a jobb és bal tüdőbe nyulik lefelé.

Ugyanis a madarak két gégefővel birnak: alsóval és felsővel. A felső a tulajdonképpeni igazi gégefő, mely a nyelv mögött fekszik és a nyelés- és lélekzés munkáját végzi; az alsó gégefő a syrinxs az tehát, mely a hangszer szerepét játszva, az éneklés művészetére alkalmas.

Rendszerint a gége két hörgágának az eloszlási pontján fekszik, nagyon ritkán a gége végén, vagy valamelyik ágában. A két ág felső porczgyürüinek a gégével összenőtt karimája szabadon mozog, mellette az igen komplikált szerkezetü, szerfelett véredénydus izomkészülék, a szabályozó szerepét teljesiti, miután a dobhártyaszerü, rezgérzékeny külső és belső hanghártyáknak feszülését és petyhüdését szabályozza. E szervek mellett még a gégének a vége egy felfujt hólyagszerü zacskóval megfelelően át van alakulva bizonyos fajoknál. Ez a dobnak nevezett rész, különösen a vizi madarak gégéjében van pregnansul kifejlődve és a hangnak trombitaszerü vagy recsegőn öblösitő erősitésére szolgál.

A dobnak egy csontos nyelvecskével kétfelé osztott alsó nyilása a hörgökbe vezet s ennek a nyelvecskének mind a két végén két-két lefelé görbülő nyulványkája van, a melyekre a rezgő hanghártyának nagyobb része, mint egy keretre van kifeszitve.

A tulajdonképeni éneklő madarak gégéjében ehhez a nyelvecskéhez még egy félhold alaku lebbenyke van hozzánőve, mely azonban nem egyéb, mint a hanghártyának a folytatása, a mely mellékesnek látszó létére, nagyon is fontos szerepre van hivatva, miután a hanghártyánál azt a szerepet játsza, mint a gőzgépen a biztositó szelep, azaz ennek tulságos feszültségét van hivatva enyhiteni.

A madár hangja leginkább a belső hanghártyák rezgéséből keletkezik, a melyek akkor jönnek rezgésbe, midőn a kilehellt levegő a félhold alaku lebbenykét rezgésbe hozza, a melyhez hozzájárulnak a külső hanghártyák széleinek a rezgései is — és a szerint, a mint a hanghártyák egyik vagy másik része rezg, a hogy azok meg vannak feszülve, keletkezik a hang lágysága, mélysége, változatossága, ércze és karaktere, vagyis az a sokféle dallam és hangárnyalat a melyet énekes madarainknál méltán csudálhatunk! . . .

A madarak énekében, valamint hangjában rejlő tömérdek változatot a bennük kifejezett érzések, körülmények és befolyások okozzák. Ezekkel fejezi ki vágyait, örömeit és szükségleteit és bármit fejezzen is ki, a hang természetszerüleg mindig más és más csengéssel vagy modulatioval bir.

A vadászok ismerik a fekete rigó figyelmeztető sivitását, a melylyel előlük a vadakat elriogatja, de ismerik az erdő tollas és négylábas állatai is, pedig állitólag hangjának csak hét vagy nyolcz-féle modulatiója van.

Éneke akkor legszebb és leghangzatosabb, midőn nőcskéje szerelmét igyekszik megnyerni és a násznak abban a boldog szakában, midőn fészkét épiti. Mihelyt a nő tojásait üli, a bájos ének szakadozott, éles rikácsolássá változik át. A nőnek hagja rendszerint dallamtalan, kotyogó kerregés, midőn azonban fiókái kikelnek, lágy és dallamos csicsergéssel nyugtatja meg őket és tanitja a repülés és élelemkeresés munkájára.

Az anya figyelmeztető, intő szava szintén éles csettegésben nyilvánul és ha fiainak egyike-másika nem figyel vagy engedetlenkedik, lágy dalából egyszerre abba az éles, szakadozott kerregésben tör ki, mintha haragját türelmetlenségét akarná kifejezni vele.

Ezek a változatok többé-kevésbbé valamennyi fajnál nyilvánulnak és ezen sajátságukat már az éles megfigyelésü Arisztotelesz is ismerte ugyannyira, hogy egyes megfigyeléseit, melyeket egy időben, mint meséket elvetettek — ma igazaknak ismeri el és méltó elismeréssel honorálja a tudomány.

A madarak természetes énekét nem csak ma, de már a régi időkben is, kellemesebbé, változatosabbá és hangzatosabbá iparkodtak változtatni az által, hogy egyes fajokat jobb énekü fajokkal párositottak, az egyes énekeseket pedig énekes madarakkal, zeneszerekkel, füttyszóval vagy másféle mesterfogásokkal strófákra és dallamokra tanitották.

Ehhez természetesen a madaraknak azok a fajai kivántattak, a melyek az éneklés mellett utánzó tehetséggel is birnak.

A Thüringiai erdőkben és a Harz-hegységben a kanáriknak, erdei pintyeknek és pirókoknak énekre és dallamokra való tanitása ma már számtalan falunak egyedüli kereseti forrását képezi. Évenként 60—80.000, sőt több kanári lesz a világ minden részébe szétküldve, ugy, hogy a harzi kanári ma már Ausztrália és Amerika legtávolabbi telepein is feltalálható és maga az alfeldi Reiche-czég évente 40—50,000 darab énekest szállit az amerikai, ausztráliai és az angol piaczokra, a kisebb tenyésztők pedig mihelyt a fiatal kanári nemzedék már teljesen ki van képezve, az énekeseket fából faragott apró kalitokba helyezve, sorjában és egymás fölé egy könnyü háti állványra helyezik és görcsös botjukat kezükbe véve, megindulnak a távolibb falvakba

és városokba házalni és a merre elhaladnak, erdőn, mezőn és hegyháton át az erdő madarai is csattogó chórussal kisérik vándorló énekes társaik zengő seregét.

A madarak énekének ez az ismertetése bevezetése akar lenni annak a minden oldalról hozzám intézett felszólitásnak, hogy valamelyik könyvemben ismertessem a tengerentuli tropikus zónák legjobb énekeseit . . .

Ennek most eleget teszek és kezdem a tengerentuli énekesek királyával, a *Sháma rigóval.* Természetrajzi neve: Kittocincla macruora.

Ez a felső részén fényes kékes-fekete, alsó részén pedig szép vörösbarna, rigónagyságu madár Indiának a lakója, hol remek énekéért szintén a legjobban keresett és becsült énekesek közé tartozik. A fogságot jól kiállja, nem kényes és dala a legváltozatosabb modulatiókkal és dallamokkal átszőtt, hangos üvegtiszta csattogás, mely majd a fülemile epedő verésével, majd a rigó fuvolázó dalával váltakozik és ezüstösen csengő diadalmas fanfárszerü ütemekkel végződik. Éneke közben hosszu farkát le s fel billegteti, mintha dalához a taktust verné. Könnyen megszelidül, igen okos, figyelmes és e mellett nagy utánzó tehetségénél fogva dallamokra tanitható. Eledele száraz vagy friss hangyatojással, reszelt sárgarépával, zsemlyemorzsával egyenlő részekben kevert vegyiték, melyhez kevés reszelt nyers, vagy főtt marhasziv is keverendő és naponként az étel tetejére 6—8 drb lisztféreg. Édes szőllő, körte vagy egyéb levesgyümölcsért legcsattogóbb dalával fizet, melyet különben a két-három heti vedlési időt leszámitva, egész éven át a nap legnagyobb részében szorgalmasan hallat. Ára a hibátlan énekeseknek még kissé magas, miután ritka és értékes dalos, de 30—45 koronáért, sőt néha jóval olcsóbban is kapható.

A schámával vetekedik az énekművészet pálmájáért, utánzótehetségben pedig messze felülmulja az uj-seelandi *Poë* vagy *Pásztormadár* (Prosthemadera Novae Zeelandiae), amelyet a benszülöttek Tuinak és Mokaynak is neveznek.

Ez a seregélynagy, zöldes érczfényben játszó feketetollazatu madár torka alatt, mintha papi nyakkendője lenne, fehér tollbokrétát visel, nyaka körül pedig, mintha megőszült volna, hajszálvékony, borzolt tollgallér ékeskedik. Leginkább a vörösvirágu Phormium tenaxnak a mézével él, de amellett rovarokkal és édes levesgyümölcsökkel is táplálkozik. Éneke valóságos tüneménye a legtisztább csengésü csudafinom üvegharang- és flótahangoknak, melynek ezüsttiszta futamai leirhatatlan finom timbreje, a sárgarigóra emlékeztető gördüléssel zengenek. Más madarak énekét, dalokat, zenedarabokat eltanul és ezeket a saját dalával összeszőve, összefonva, gyönyörü dallamokat variál belőlük, sőt nagyszerü utánzótehetségénél fogva emberi szavakat, egész mondatokat tisztán és igen gyorsan megtanul. E tehetsége és csodás éneke miatt még a hazájabeli emberevő vad maorik is vesszőből fonott kalitokban kunyhóik diszhelyén tartják és nagyon megbecsülik és kedvelik annyira, hogy még a maoripapok, a tohongák, egyes nagyon kiváló énekművészeket és beszélőket szentmadárként a szent helynek nevezett ware-utáhban tartják és ápolják.

Nyelve végén ecsetszerü nyulvánnyal bir, amelylyel a virágok kelyhéből a mézet kinyalogatja. Mihelyt a nap első sugara kivillanik, rögtön megcsendül tündéri dala a haraszt és gummifák tetején, azután a virágdus berkekbe és földekre vonul mézet szivni és rovarokra vadászni s a nap nagy részét énekléssel, élelemkereséssel és szálldogálással töltik.

A kalitban nagyon fürge és mozgékony madár és gondos ápolás, megfelelő élelmezés mellett igen jól kitart. Aki a madáréneket kedveli, annak a legmelegebben ajánlhatom. Nekem volt öt és mondhatom, hogy egy énekesben sem találtam annyi gyönyörüséget, mint bennük, mert rendkivül fürge és mozgékony voltuk mellett, az utánzásra s tréfára rendkivüli hajlammal birnak. Igy az enyémek néha a legjava és legszebb ének közepette, olyan komikus hangbeszövést, kiáltást, rikkantást, kukorékolást, macskanyávogást, harangozást vagy berregést műveltek, hogy a legelsavanyodottabb kedély is jóizü kaczagásra fakadt s e mellett olyan komikus fejforgatást, groteszk ugrásokat és bókolásokat tettek, hogy az ember könnyei csorogtak a nevetéstől, miután a Tuik minden hangot utánoznak, amit körülöttük hallanak.

Az időben szomszédomban egy örökösen krákogó öreg ur lakott, ki néha jól be-beszokott csipegetni. Ilyenkor olyan vad, reszelős hangon énekelt, hogy az ember haja szála felállott bele. Az én Poëim ezt eltanulták és borizü danáit, rikkantásait s rekedt krákogását a saját izlésük szerint variálták. Aki azt hallotta, amint ez az öt madár az öreg mormikálását, prüszkölését, danározását különböző hangokon utánozta és czifrázta, kaczagógörcsöt kapott a nevetéstől.

E mellett végtelen hamar szelidülnek és oly kezesek lesznek, mint egy kis czicza. De ismétlem, nagyon gondos ápolást és élelmezést kivánnak, de meg is érdemlik ezt.

Először is egyesen kell őket tartani — lehet ugyan párszám is, mert a nő is egyformán tanulékony, de éneke mégsem egészen oly tiszta és változatos, mint a himé — egy nagyon tágas seregély vagy rigónak való kalitban. Minden nap tiszta, bő homokot, friss ivóvizet és tágas fürdőt kivánnak, mert többször szeretnek fürödni és igen tisztálkodók.

Eledelül egyenlő részekben: reszelt nyers sárgarépa, lisztes főtt krumpli, édes, de füszernélküli kétszersült vagy piskóta, (szükség esetében lehet a piskóta vagy kétszersült helyett zsemlyemorzsát, vagy friss és édes kukoriczalisztet adni), száraz hangyatojás (ezt forró vizgőzön kissé meg kell előzőleg lágyitani) vagy hangytojás helyett főtt marhasziv megreszelve. Ezek jól összekeverendők és finom porczukorral jól be kell hinteni, azután tetejére fejenként öt-hat agyonnyomott lisztférget tenni, melyek szintén czukorral hintendők be, mert mézevő madár lévén, édesség nélkül nem eszi. Én czukor helyett ezen étekkeverékre és a lisztférgekre tiszta friss mézet csorgattam, nem tulbőven — és a méztartás mellett 6—9 évig vigan és egészségesen kitartottak, mig ellenben a czukorral tartott Poëk rendesen görcsökben pusztulnak el. Ezen keverék mellett édes levesgyümölcsöt, idény szerint ami volt, dugtam a kalit drótjai közé. Egy-egy szem szőlőt, cseresznyét, leves császárkörte szeletet, ringlót, baraczkot stbbi, télen pedig egy-egy fél füget vagy datolyát.

A meleg időjárásnál nagyon ügyelni kell, hogy a fenti étekkeverék meg

ne savanyodjék s a gyümölcs rothadt vagy romlott, savanyu ne legyen, valamint a kukoriczaliszt kesernyés dohosságára, a hangyatojás penészességére is nagyon kell vigyázni, mert a megsavanyodott és felforrt ételtől elpusztulnak az ausztráliai és uj-seelandi madarak ismert betegségében, a görcsökben. A főtt és czukrozott rizst étkükbe keverni nem ajánlom, valamint a czukros tejbe mártott kétszersült ételtést se. Az ilyen értékes madár megérdemli, hogy részére az ember otthon házilag készittessen könnyü és egész szárazra kisütött tojáskenyeret vagy kétszersültet és ezt kell megreszelni. Ha kissé erőfogyottan érkeznek meg az utról, például a vételnél, hozatalnál, akkor a fent leirt étekkeverékbe, még keményre főtt tojás is reszelendő és néha változatosság okáért a krumpli helyett ez keverhető étkükbe.

Én példányaimat ezelőtt 15 évvel még nagyon drágán, párját 80 márkával fizettem, ma már azonban egyes kitünő énekesek 30—35 koronáért kaphatók s talán olcsóbban is, de mondhaton, hogy ezt az árt nagyon megérik!

A poë után, mint kitünő utánzót és énekest a csufoló rigót (Minus polyglottus) emlitem fel, melynek bő ismertetését és leirását „Őserdőkön — tengereken" czimü művemben már megadtam.

Ezek után a *Klarino madár* (Myadestes Townsendi), mint az énekesek királynője érdemli ki az érdeklődést. Körülbelül rigónagy ez a fakón kékes palaszürke szinü észak-amerikai szárnyas, mely a Colorado vidék sziklahegységei, cyprusfákkal benőtt szakadékai között meglehetős számban él és az éneklő légykapó madarak családjához tartozik.

Éneke olyan sajátságos, érczesen csengő timbreral bir, hogy megközelitőleg sem tudom valami hanghoz hasonlitani, valamint sajátságosan vonzó és andalitó melódikusságát sem. Mintha nem is madár, hanem valami ismeretlen hangszer játéka és hangja lenne. Egyszerüen mesésen szép, elragadó és csudálatos, kivált éjjel, napfelkeltekor és napszállatkor. Tisztán, andalitón csendül meg, leirhatlan lágysággal, mélységgel és tiszta érczes zengéssel fonódik egyik különös és sajátságos melódia a másikba. Majd pedig mint a klarinét hangja, emelkedik felfelé és lépcsőzetesen alámélyedő oktávokban ringva, csengve, busong, panaszkodik, csattog, zönög és fütyürész valami leirhatatlan hatásu, de harmonikusan egymásba fonódó hangegyvelegben . . .

Tartása, gondozása megfelelő kalitot és olyan gondos táplálást kiván, mint a fülemile, közbe azonban nyáron friss, télen pedig eltett, megszáritott, de forró vizzel ujra felpuhitott bogyófélék is vegyitendők. E czélra az érett földi bodza, fái bodza, madárcseresznye és galagonya bogyói és a földiszeder, áfonya, stbbi a legalkalmasabbak és lisztféreg. Az enyéim a csufoló rigó étekkeverékét kapták és igen jól kitartottak mellette. A kalitban csendes, megfontolt viselkedésü. Nappal sokat ül, csak este és éjjel mozog, de akkor is nesztelen, alig hallható ugrándozással, szóval természetében nincs meg a fülemile és a zenérfajok vergődő, neszes, riadós ugrálása és repkedése. A poëval együtt évenként csak egyszer kerül piaczra és vele együtt ritkaságszámba megy. Ára a hozatal nagysága szerint majd egyáru a poëval, vagy öt—hat koronával olcsóbb.

A dél-amerikai *Schapu* (Cassicus cristatus) szintén méltán nevezhető az énekesek királyának. Ez a varjunagy madár majdnem egészen fekete, farka azonban, a két középső toll kivételével, szép czitromsárga szinü. A társaságot nagyon kedveli, mert 30—80 párszám fészkel az őserdők legmagasabb fáin, hosszan lelógó zacskóalaku fészkeket szőve. Éneke csudálatos és elragadó varázszsal van a hallgatóra s tisztaságban, érczben, elbüvölő lágyságban felülmulja az üvegharmonika zenéjét, midőn egy teljes accordnak minden oktávájàn keresztül bűbájosan cseng, vibrál és flótázik. Igen könnyen megszelidül és szerfelett tanulékony és jó utánzó. Eledele reszelt nyers sárgarépa, ugyanannyi finoman vagdalt nyershus, vizbe áztatott és jól kicsavart kemény zsemlye és hangyatojás összekeverve — szóval ugyanaz, mint a fuvola madáré, de ezenkivül bőven mindenféle gyümölcs és bogyó, idény szerint. Ára ritkaságánál fogva eddig 25—30 márka volt, de legutóbb már 18—20 márkáért is lehetett elsőrangu énekeseket kapni.

Az ausztráliai erdők hangosszavu dalnoka a *Fuvola madár* (Barita tibicen és a Barita organica). Varjunagy, fényes fekete és fehér tollazatu impozáns madarak, hatalmas, fuvolaszerüen hangzó énekkel. Terjedelmes és erős hangjuk miatt, mely a fuvola lágy futamai mellett, ezüstösen zengő érczczel párosul, inkább parkokba és terraszokra, mint szobába való énekesek, viszont azonban könnyü szelidülésük, nagy tanulékonyságuk miatt, mint szobamadarak is igen ajánlhatók, mert éneküк habár erős is, nem kellemetlen és fülsértő, hanem az orgona hatalmas zugásaként tölti el a fület. Igen erős és kitartó természetüek s eledelük egyenlő részekben reszelt sárgarépa, friss vagy főtt hus, sziv, zsemlyemorzsa, édes turó s főtt krumpli jól összekeverve. E mellett nyáron minden megfogható sáska, sváb, cserebogár, szöcske s földi giliszta. Ajánlatos részükre nyáron a bő cserebogár idényben ezekből nagy mennyiséget összegyüjtve, forró vizzel megölni, azután napon jól megszáritva lisztté összetörni vagy megőrölni. Ez a cserebogárliszt a legkitünőbb madáreleleml! Nyersen reszelt sárgarépával keverve, rendkivül tápláló és mindenfajta lágyétkü madár szivesen veszi. Még a legdrágább és legkényesebb madarak étkébe is belekeverhető. A fuvolász, ha nem is nagy számban, de minden évben rendes vendége a madárpiacznak és 25—30 koronáért, sőt olcsóbban is kapható.

A *baltimor troupiál* (Ictérus baltimorensis) és a *jamaikai Troupial* (Icterus jamaicensis) remek szinezetü éneklők. Testük a legragyogóbb narancsvörös és fénylő kékesfekete szinben ragyog, szárnyaikon világos övekkel. A baltimorei kisebb, a jamaikai jó seregély nagyságu. Énekük melódiákban gazdag és változatos, andalitó fuvolázás, lágy és tiszta hangokkal. Igen szorgalmas énekesek, erős természetü madarak, diszei a szobának és kalitoknak. Könnyen szelidülnek, dallamokra tanithatók. Eledelük és tartásuk ugyanaz, mint a csufoló rigóé. Az elsőt 10—12 márkáért, a másodikat 20—24 márkáért meglehet kapni.

Az Indiában élő *aranyhomloku czukormadár*, (Goldstirnige Blattvogel, Phyllornis aurifrons) a leggyönyörübb tollazatu és a legkellemesebb halk énekü madarak közé tartozik. Azért emlitem meg német nevét is, miután

elfogadott és ismert magyar neve után a német és külföldi árjegyzékekben a t. olvasó nem találja meg s latin tudományos nevét pedig csakis a nagy czégek szoktak jelezni. Ez rigó nagy, vékony, görbe csőrrel, gyönyörüen ragyogó aranyos levélzöld tollazattal, mely homlokán s mellén narancsszinben tündöklik s a melle közepén levő sárgán szegett sötét folt pedig a világosság szerint ultramarin, türkiz és égkék szinben játszik. Éneke halk, andalitó és változatosan gazdag csergedező melodiákban s valamelyest hasonlit a magányos rigó (Turdus solitárius) énekéhez. Igen könnyen szelidül és azzal az étekkel és gondozással, melylyel a Poët tartjuk, ez is könnyen és sokáig kitart a fogságban. Ritkaságánál fogva ára is magas, mert rendesen 50 márka szokott lenni, de néha 36 márkáért is kapható. Ezt azt árt azonban szépsége, éneke és érdekes volta miatt az igazi kedvelőnek nagyon is megéri.

A szajkó rigók családjába tartozó *fehérfülü vagy chinai szajkó rigó* (weissohrige (chinesische) Heherdrossel (Garrulax auritus vagy (chinensis) és a *barnaszemsávos szajkó rigó* (Singheherdrossel, chinesische Spottdrossel, Garrulax canorus) az énekes madarak fejedelmei! Éneküket változatosságban, melódia gazdagságban, tiszta lágyságban, üvegtiszta érczben, egy madáré se mulja felül, mert majd a fuvola édes lágy hangján ringat, majd az üvegharang gyöngyöző tisztaságában cseng, rezeg, csattog, trilláz, gyöngyözik, cseveg, szóval leirhatlanul változatos, szép és elragadó. Emellett elsőrangu utánzó mind a kettő! Szinezetük szerény s nem tarkák vagy szindusak, nagyságuk azonban imponáló, mert a rigó és a mi mátyásunk nagysága között ingadozik. Könnyen szelidülnek, a fogságban jól kitartanak és igen tanulékony és intelligens természetüek. Eledelük: száritott hangyatojás, nyersen reszelt sárgarépa, főtt keménytojás, nyers vagy főtt marhasziv, friss és édes kukoriczaliszt, zsemlyemorzsa vagy cserebogár liszt egyenlő mennyiségben jól összekeverve, naponként 6—8 lisztféreggel. (A főtt tojás helyett cserebogárliszt adható). A fenti keverékhez másfél kávéskanál apróra tört kendermag keverendő hozzá. Édesleves gyümölcs kedvencz csemegéjük.

Ezen énekes fejedelmekből bármelyiket melegen ajánlom bárkinek, mert elmondhatom, hogy nekem madárének nagyobb gyönyörüséget nem okozott, mint ezeké.

Órákig elültem kalitjaik mellett, hallgatva és ámulva a változatok gazdagságán, édességén és dallamain, mindig más és más melódiával, csengéssel, fuvolázással és az üvegharangok andalitó zenéjével variálva, összeszőve, álmatagon, csattogón, erősen, halkan, mélyen és magasan, de mindig másmás, mindig szebb és szebb ütemekben . . .

Az első, főszine kékesszürke, torka, nyaka, homloka és szemtája fekete; a másodiké pedig felül sötét, alól világosabb barna, szemei körül fehér gyürüvel és megnyult sávval. Hazájuk China, hol a legkeresetteb és legkedveltebb kalitmadarak közé tartoznak. Mind a kettő a szelidség netovábbja volt. Egy szem szőlővel vagy körteszelettel kezemben, ha kalitjukat kinyitottam, a vállaimra szálltak, fejüket nyujtogatták a kaparásra és mindenféle mód hizelegtek, kedveskedtek. Ha egyiket egyik kezem, másikat a másik mutató ujjamra vettem, mind a kettő harsogva reá kezdte a dalát és egyik a másikat iparko-

dott felülmulni énekben és változatosságban. E mellett igen jó utánzók is voltak és a többi madarak énekéből a megfelelő strófákat a magukéba szőve, a saját hangterjedelmük és hangárnyalatukhoz idomitották. Áruk, becsükhöz képest, nem drága, mert 25—30 márkáért, sőt ennél jóval olcsóbban is kaphatók, ha kissé nagyobb számban kerülnek piaczra.

Kedves énekes, vidor, mozgékony és fürge jószág a *chinai fülemile, napmadár* (Chinesische Nachtigall, Sonnenvogel, Leiothrix luteus), mely korallpiros csőrével, barátságos, okos tekintetü, ragyogó nagy barna szemeivel, olajzöld hátával, cseresznyepirosas sárgával övezett szárnyával és narancsszin mellével a legszebb szárnyasok közé tartozik. Egész nap fürge kecscsel, mozgékony vidorsággal ugrál, szökell kalitjában és szorgalmasan hallatja hangos csattogásu, rövid, de igen kellemes és eléggé változatos rigó karakterü dalait, melybe a flóta lágysága igen harmonikusan vegyül bele a csengő csattogással fütyült trillákba. Hazája, daczára, hogy chinai, fülemilének hivják, India s a Hymaláya hegyvidék rhododendron bokrokkal benőtt oldalai és erdői. A czinke-rigók családjába tartozik és évenként annyira nagyszámban kerül piaczra, hogy minden időben kapható 4—6 korona potom árban, sőt olcsóbban is. Hamar szelidül és megszokik az ő merész, vörösbegyhez hasonló kandi, figyelő természetével és egy kevés tört kendermaggal és kevés bogyófélével vegyitett fülemile étek mellett hálásan kitart a fogságban és majdnem az egész éven keresztül hallatja énekét.

Mint énekeseket felemlitem még a perzsa és török költők dalosát, az édesszavu bülbült is, mely alatt igazában a csalogányt kell érteni. Mert az indiai és afrikai bülbülfajok között, a *bubos bülbül* (Schopfbülbül, Otocampsa jocosa) és a *sárgafarku* bülbül (Pycnonotus Arsinöe) érdemelnek említést, de csak mint középszerü dalosok. Ugyan ilyen az északamerikai *kékzenér* (blaue Hüttensänger, Sylvia sialis), a mi vörösbegyünk fajrokona, mely remek ultramarinkék felső és vörösbarna alsó szinével a legszebb kalitmadarak egyike ugyan, de dala csak halk, busongó rövid és egyforma strófákból áll. Eledele ugyanaz, mint a napmadáré, ára pedig 1—2 koronával drágább szokott lenni.

Pompás dalos a majdnem rigó nagy *vörös kardinál* (Cardinalus virginianus). Dala erős, csattogó, strófáival, nyögdécselő futamaival és változatos szövésével a fülemilére emlékeztet. Kár, hogy ez a pompás, tiszta vérpiros, fején merész bubot viselő madár nem jön többé piaczra, vagy ha jön is, csak alig pár példányban, miután az északamerikai kormány a madárvédelmet czélzó törvényeivel, ennek, mint féregpusztitó hasznos madárnak a fogását és kivitelét szigoruan eltiltotta. Továbbá tilalmat vetett a ragyogó *szép pápa pintyre* (Fringilla ciris), mely violakék fejével, aranyzöld hátával s szárnyaival és karminpiros hasával versenyez a legszindusabb tollasokkal és az egészen aranykéken fénylő tollazatu *indigo pintyre* (Fringilla coerulea).

Ellenben évenként sok ezer párban kerül piaczra a füszerek hazájából: Indiából, a *tigris pintynek* (Tigerfink, Estrelda amandava) nevezett kis énekes. A him vöröses tollazatu, fehér pettyekkel behintve, csőre korallpiros, a nőcske ellenben fakóbb szinezetü. Nagyságra az iczi-piczi ökörszemhez

hasonlitanak. A kalitban párosan kell tartani őket és a magkereskedésekben kapható tiszta fehér köles mellett, mely igen kevés fénymaggal és senegal kölessel legyen keverve, (legjobb ezt a keveréket a madár vagy magkereskedésekben készen venni), igen jól és hálásan évekig elélnek. Nemcsak szemre szép kalitdiszek ezek a parányi kis szárnyasok, hanem kedves éneklők is, mert a himnek van egy rövid, de végtelen kedves és fülbemászó dalocskája, a melyet szorgalmasan énekel, melléje pedig nőcskéje serényen szekundál neki és ennek a csöppségnek az éneke oly hangos, hogy az egész szobát betölti.

Fel lehetne még sorolni több exotikus énekest is, de mivel a javát, az énekesek kitünőségeit felsoroltam, többet ismertetni feleslegesnek tartom, mivel ezeknek az éneke nem versenyezhet a mi dalosaink énekével.

Volna még egy exotikus dalár, a melynek éneke valóságos csudának nevezhető bübájos és kimondhatatlan édes melódiájáért, de ez még nem került élve s valószinüleg nem is fog Európába kerülni egyhamar! . . .

Ez az amerikai őserdők lakója, melyeknek áthatolhatlan tüske bozótjaiba rejtőzködve, csak bübájos és csudaszerü dalát hallatja. Maga nem látható, mert örökké a legsürübb levél rejtekekben és szövevényekben bujkál, a legkisebb zörejre pedig azok legmélyebe surranva, vonja meg magát. Énekét napkeltekor és napnyugtakor hallatja. Azok az utazók és benszülöttek, a kik hallották, azt mondják, hogy olyan csudaszerü, finoman csengő, üvegtiszta, lágy és kimondhatatlan andalitó szépségü hangot és dallamot még semmiféle hangszerből vagy madártorokból nem hallottak. Ez a kis tollas Orpheus, az *éneklő ökörszem* (Troglodytes cantans) s dalával, ugy mondják, épp ugy meginditja és elbájolja a sziveket és hallgatókat, mint a görög mythologiának köveket és vadállatokat elbüvölő lantosa . . .

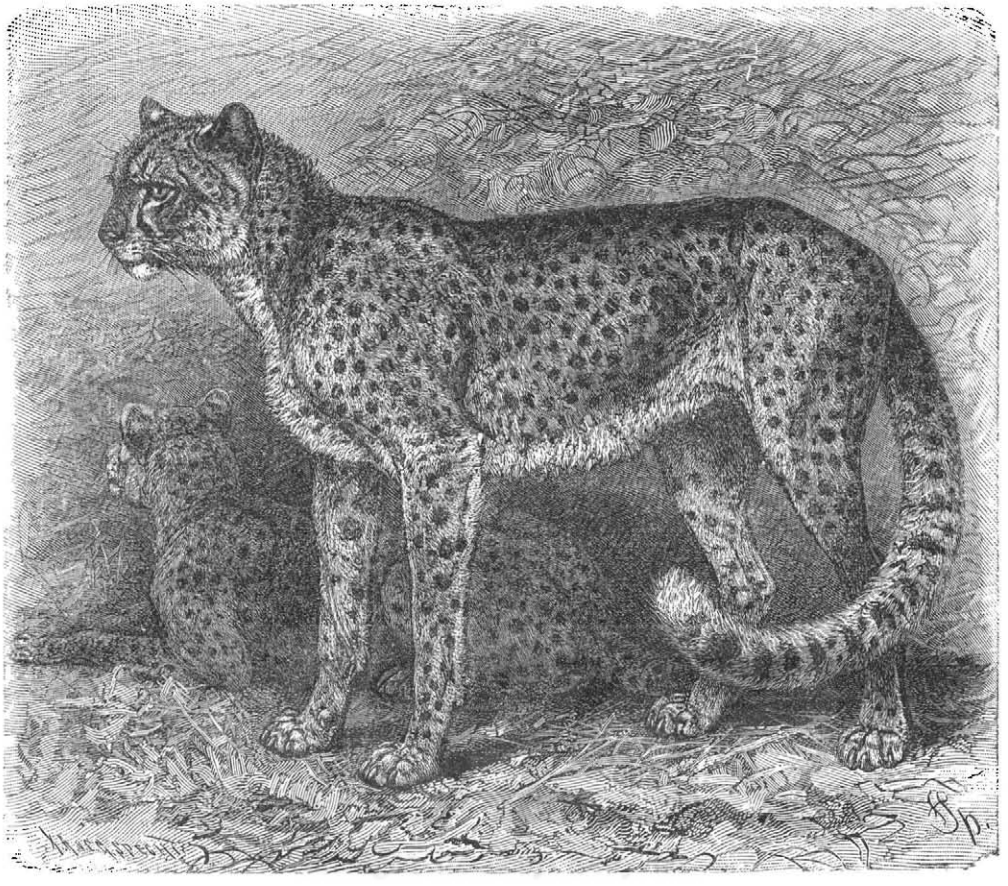

A vadász-gepárd.

Bőre pettyes, mint a párduczé s felületes rátekintésre alakja is párduczszerü ragadozóra vall, mindazonáltal a gépárdok nem félelmes macskafaju ragadozók, melyeknek alattomos, támadó vadság, ragadozó vérszomj a főtermészetük, hanem a macska és kutyafaj között álló közép származékok és fajtájuk mintegy összekötő kapcsot képez e kettő között . . .

A ragadozók (Carnivora) rendjében a macskák (Felinae) nagy családjában egészen külön álló alcsaládot képeznek, miként görög származásu nevük: Cynailurus (kutyamacska) mutatja. És e név jellegzetesen találó.

Mert fejük és hosszu farkuk és duruzsoló fonásuk macskaszerü, de már hosszu lábaik, vaskosabb alakjuk a kutyára vallanak s erre vallanak be nem huzódó, elkopott, kifityegő körmeik is, mert ezek mozgatható idegei oly erőtlenek, hogy a körmök folyton kitólulnak, mig a macskafajoknál az idegek ruganyos feszültsége folytán, a hosszu hegyes körmök behuzhatók.

Továbbá gömbölyü pupilláju szemeiknek nyilt okos, a macskafajok álnok hunyorgását és hasitott pupilláját nélkülöző tekintete, szintén a kutyák hüséges, ragaszkodó nézését juttatja a vizsgálódó eszébe s ezeknek ragaszkodó, barátságos s könnyen szelidülő természetéből is jóval több van bennük, mint a macskáéból ugy, hogy egy szeliditett gépárdtól se gazdája, se az idegen nem félhet jobban, mint egy kutyától és vad állapotban sincs rá egyetlen eset se, hogy valaha embert megtámadott volna és az is tény, hogy minden vadon fogott gépárd hihetetlen rövid idő alatt megszelidithető és vadászatra beoktatható, mely szintén a kutyához jobban hajló természetét dokumentálja . . .

E csupán Ázsiát és Afrikát lakó pompás állatoknak négy faját ismerjük, ugymint: az Indiákat, Turkesztánt, Persiát és Turkománniát lakó *Tschitát*, vagyis *Sörényes gépárdot* (Gueparda jubata) és az Afrikában élő *Fahhad*-ot vagy *Vadász-gépárdot* (G. venatica), a *Pettyezett gépárdot* (G. Soemmeringi-i) és végül a *Gyapjas-gépárdot* (G. lanea).

Több szaktudós e négy fajt egynek tartja ugyan, de a köztük lévő fajalkotó jellegek sokkal élesebbek és határoltabbak, semhogy csupán változatoknak lehetne tartani őket és ez állitásunk mellett eléggé bizonyitanak a következők:

Az ázsiai Tschiták fülei rövidek és szélesek, szemcsillagai gömbölyüek, szőre kivált a háton és nyakon göndördeden hullámos s alapszinezete igen világos sárgásszürke, egész testén fekete és barna foltokkal tarkitva, melyek farka végén olvadnak néhány gyürübe össze.

Az afrikai *Fahhad* ellenben sörénynyel nem bir, szőre sima, alapszine majdnem narancssárga, hasa fehér és nincs foltokkal tarkitva, melyek farkát gyürüdeden élénkitik; fej- és hátfoltjai azonban nagyobbak, élénkebbek a Tschitahéinál; a *pettyezett gépárd* alapszine ezénél sötétebb, foltjai sokkal kisebbek s faji jellege a fejlett sörény; a *gyapjas gépárd*-nak pedig nehézkes, tömött alkata és vaskos tagjai, egyszinü feje, világos izabella sárgás alapszinén sötétfakó foltjai hirdetik a faji különbséget . . .

A mi a légi vadászatoknál a nemes sólyom, ugyanaz a gépárd a négylábuak között, a parforce vadászatoknál pedig betanitott gépárdokkal hajtani és ejteni meg a könnyülábu vadat, ez az indus, arab, persa és abessyniai fejedelmeknek ma is a legkedveltebb mulatsága és miként mindenben, a keletiek ebben is végsőkig tudják fokozni és kimeriteni a vadászat hevélyét és nemes izgalmu gyönyöreit . . .

Mert csakugyan lehet-e annál gyönyörübb, hevélyesebb látvány, midőn a kopó- vagy agár-falka helyett egy vagy több gépárd, e remekül szinezett, hajlékony testü állat, a talaj minden bokrát, gödrét fedezetül használva, kiszámitott mozdulatokkal, bámulni való ügyességgel és fortélylyal megközeliti és zsákmányul ejti a kiszemelt vadat? . . .

Nem — ennél érdekesebb s a vadász minden idegét lázba hozó látványt nem képzelhetünk, az pedig meg éppen már az „Ezeregyéj" varázsfényü meséibe való jelenet, midőn egy-egy sah vagy indus-maharadzsa, tollbokrétás arabs lovain, palankin hordó elefántokon, arany- és drágakövektől szikrázó kiséretével, egy-egy ilyen vadászatra kivonul . . . A vadász gépárdok vagy

egy könnyü, oldalnélküli bambuszszekerecskén vagy kalitokba zárva, követik a menetet . . . s tarka szőrméjük fénylik, ragyog az exotikus napsugár vakitó özönében. Minden tagjuk remeg; fujnak, horkolnak a szemüket fedő bőrsapkák alatt s a vadászláz, a vadászhevély rajtuk is részegitő módon gyakorolja hatalmát . . .

Ugy-e szép kép ez? . . . És e szép képet nálunk is meglehetne honositani és hogy mennyire érdekessé, keresetté tenné a mi parforce vadászatainkat, az az alábbi eset leirásából ki fog tünni, melyet a hires *Rousselet* után közlünk:

Mindenki tudja, hogy még a legneszesebb vadak is jobban bevárják a dobogó lovast, a nyikorgó kocsit, mint a csendesen haladó gyalog embert, igy én is, két kisérővel, egy könnyü négykerekü talyigára ültem, melyet ökrök huztak. A talyigán három betanitott gépárd volt velünk, nyakörveiknél fogva a talyigához kötve, szemeikre pedig könnyü bőrsapkák voltak huzva, hogy a távol legelő vad láttára, vadászszenvedélyük idő előtt ki ne törjön.

Rövid keresés után, egy gyapotföld szélénél, a távolban legelésző gazellákat láttunk s kissé oldalt kitérve, vagy ezer lépésnyire megközelitettük a bivalyok fedezete alatt e neszestermészetü, óvatos állatkákat, mire gyengéd simogatás és hizelgő szólongatások között levéve az egyik gépárd sapkáját, a távolban legelésző vadakra figyelmeztettük . . .

Az okos, intelligens jószág már értette, miről van szó, mert mihelyt sapkáját levettük, keresőleg szétnézett és megpillantva a gazellákat, vadász szenvedélye abban a pillanatban felébredt benne s oly kigyófürgén, olyan lepkekönnyen csuszszant le a talyigáról, hogy még csak egy pattanás se hallatszott.

Erre kezdetét vette azon látványok egyike, mely a vadászok minden csepp vérét forrongásba hozza!

A gépárd karcsu testét kigyószerüen elnyujtva, egészen a földhöz lapulva, kuszott a gazellák felé . . . Szemét mereven a nyájra irányozva, gyorsan és nesztelenül közeledett feléjük, a talaj minden bokrát, minden mélyedését és fűcsomóit felhasználva, hogy magát elrejtse és fedezze . . . a mi annyira sikerült is neki, hogy a szemes állatok, még a ritkásabb helyen se vették észre, kigyóügyesen kuszó alakját.

Midőn vagy negyven-ötven lépésnyire megközelitette a nyájat, egy pillanatig megállt és heves fuvással szivta be a feléje lengő vadbüzt, a másik pillanatban aztán, kivágódó rugóként felszökve, villámgyors irammal a nyáj között termett, megragadta az előre kiszemelt nőstényt, de ez valahogy kitépve magát fogai közül, a megriadt száguldó nyájjal együtt szélsebes futásnak eredt . . .

A gépárd gyönyörü szökésekkel közvetlen az elszalasztott nőstény mellett rohant és vagy négyszáz lépésnyi viharsebes iram után, talpával leütötte s mindjárt nyakon ragadva, mohón, hosszu kortyokban szivta a kiömlő vért, mire mi is lovainkra szöktünk és oda vágtatva, szolgáink egyike felvágta a zsákmány nyakerét és a kiömlő vért egy nyeles kanálba fogva, megitatta a Tschitáht és sapkáját megint szemeire huzva, ujra előbbi helyére kötötte . . .

Egy mimoza liget szélén, melyet beláthatlan, táblaegyenes, füves lapály

keretezett, nemsokára egy másik gazella-csapatra bukkantunk, mely a dus legelőn egyes párokra szakadozva, legelt és játszadozott. Ez alkalommal mind a három gépárdnak levettük a sapkáit.

Leirhatatlan szép volt, midőn a pettyesbőrü Tschitah egyik a másik után vadászhévtől szikrázó szemekkel, csuszszant le a talyigáról . . . mindegyik kiválasztotta a maga zsákmányát és azt se tudtam, melyiknek az ügyességét, meglepő fortélyait, vagy mesterien rejtőző mozdulatait bámuljam a három közül, midőn a gazellák egyszerre neszt fogtak valamitől és futásnak iramodtak . . .

A három Tschitah erre szintén száguldásba kezdett, a mire mi is utánuk eredve, hangos rivallással biztattuk őket . . .

A legelső Tschitah egy hatalmas szökéssel a csapat közepébe vetette magát, mire a nyáj szétriadt, de a kiszemelt erős bakot torkon ragadva, ettől egy darabig hurczoltatta magát, de talpának csapásai alatt, a szép vad csakhamar felbukott . . .

A második gépárd szintén csakhamar a csapat közepébe szökött, de az amugy is megriadt gazellák erre oly kétségbeesett oldalugrást tettek s oly egyszerre szaladtak szerteszét, hogy e váratlan mozdulat a Tschitaht is zavarba hozta. Tétovázva szökellt majd ide, majd oda, mi által elhibázva a rohamot, a menekülő nyáj oly nagy térelőnyt nyert, hogy felhagyva az üldözéssel, haragos duruzsolás közt, rosszkedvüen kullogott vissza a talyigához. A harmadik irama azonban festőin gyönyörü volt! Szélsebesen, orsóvá nyult testtel, rohant a futók nyomában s kigyóként csapkodó farka, égő lángolásu szemei, tetőpontra hágó vadászszenvedélyét jelezte, melyet a mi buzditó rivallásaink még jobban fokoztak . . . Minő izgalmas vágtatás volt ez, e gyönyörü vad nyomában! Mennyire felülmulta gyönyörre, vadászizgalomra, azokat a szarvas-, nyul- és rókahajszákat, melyekben otthon Európában résztvettem! Végre miután remek iramával kellőleg kigyönyörködtetett bennünket, egy mesteri szökkenéssel a csapat közé vetette magát és talpcsapásával megszéditve egy bakot, torkánál fogva a földre rántotta . . .

Rousselet e szép leirása ujra kimondani késztet, hogy e vadászatot nálunk is sikerrel meglehetne honositani, mert ez kitünik azokból a próbákból, melyeket e czélból tettek: Igy I. *Lipót* egy pár gépárdot kapott a török szultántól ajándékba, melyek a Bécs határában és a császári vadaskertek környékén tartott vadászpróbákon annyi ügyességet és szépséget fejtettek ki, hogy a főuri vadásztársaság egész extazisba esett; a további próbákat azonban az akkori háboruk izgalmai elfeledtették, de legjobban elfeledtette az, hogy a hires *Ocskay*-nak egész Bécsig portyázó kuruczai, a császári vadaskertbe törve, a két gépárdot, több más ritka exotikus vaddal egyetemben paprikásnak főzték meg és jóizüen megették . . .

1842-ben *Waldemár* porosz herczeg Spandau környékén vadászott nagy sikerrel és gyönyörüséggel két Fahhaddal; a legujabb kisérletekből pedig felemlitem azt, hogy *Vicomte D'Abray*-nak jelenleg is van egy Tschitahja, mely hü kutyaként kiséri mindenhova és vierzoni birtokain ezzel vadász nyulakra, *Esquire Collary* és *Doumont Coll*, e két dusgazdag skót mágnás 1882-ben

igen szép sikerü parforce vadászatot rendezett gépárdokkal és ugyanezt sikeresen müvelte a belga *Grammont-Qumeer* gróf és Perpignanban *Clossy Mendé marquis* . . .

Hogy minő becsült, értékes és keresett vadászati tényezők a gépárdok s minő festői, élvezetdus a velük való vadászat, azt a legrégibb korból nyert adatok is tömegesen bizonyitják, melyek szerint a mongol fejedelmek néha 500, de 1000 darab gépárddal is vadásztak egyesült vadászataikon; *Barbaro* József utazó 1474-ben egy örmény fejedelem udvarában százat látott e nemes állatokból, palotaszerü diszes házaikban tartva s nagyszámu, fényes szolgaszemélyzet által gondozva; az öreg *Gessner Konrád* két gépárdot ir le müvében, melyekkel az akkori franczia király nagyon szeretett vadászni. Abessiniában, Maroccoban, Nubiában szintén a legnagyobb becsben állnak a legrégibb időktől fogva, ép ugy, mint Elő- és Hátsó-Indiában, Persiában s Afrika egyéb részeiben napjainkban, hol a vadászatnak eme nemét nemcsak a gazdagok, hanem a legszegényebb pusztai beduin seykek is a legnemesebb passzióval üzik, kik minden hosszas czeremonia nélkül kedvencz gépárdjukat egyszerüen maguk elé emelik a nyeregbe s ugy vágtatnak el, mig csak vadat nem találnak a puszták és steppék végtelenjén . . . Az eddig elmondottakból látható, hogy a szeliditett gépárd ép oly megbizható és ártalmatlan, mint akármely házi kutya és semmiféle koczkázattal, veszélylyel nem jár a tartása és attól se lehet náluk tartani — mint a szeliditett macskafaju fenevadaknál, hogy szelidségük csak bizonyos korig és határig és csak bizonyos, ismert személyiségekkel szemben tart — és e határokon tul, fölébred bennük a félelmes ragadozó természet és vadság . . .

A gépárdoknál ez nem áll be soha, mert a jó indulatu, szelid és ragaszkodó kutyatermészet mind a négy fajnak a legfőbb jellemvonása . . . Erre vall az, hogy az egész vén korukban fogott gépárdok is, feltünő hamar szelidülnek és minden vadságukat teljesen levetkezik. Rendesen csapdákban, lesvermekben és hurkokban fogják, vagy pedig kölyök koruktól nevelik fel őket. hogy mily könnyü és veszélytelen a velük való bánás, legjobban mutatja az, hogy a lábaival, vagy egyéb részével hurokba került gépárdot egyetlen ember is könnyen lefüleli, csak arra vigyázzon, hogy meg ne harapja, miközben a haragosan duruzsoló, fogait vicsorgató ide-oda hánykolódó állatra egyszerüen rádobnak egy pokróczot és igy lefülelve, egy ketreczbe zárják. A szelidités első módja abban áll, hogy nap-nap után egész csapat asszony és gyermek gyülekezik kalitja köré és itt fecsegnek-locsognak, nevetgélnek. hogy mielőbb hozzászokjék a zajhoz és emberekhez; 3—4 hónap után szelid szavak, etetés és ápolás által vad természetét teljesen levetkezi, ugy, hogy vadászatra lehet használni, melyre nem sokat kell idomitani, miután a vadászati ösztön, neki is, miként a nemes sólyomnak, már vérében van, és a mondott 3—4 hónapi szelidités után többé nem zárják kalitba, hanem egyszerüen kikötik, mint a kutyát, valami vékony szijjal vagy madzaggal, a melynek csak a neve madzag — még ezt se rágja avagy szakitja el, annyira békés, jóindulatuvá válik, sőt még akkor se, ha valami szárnyas apró-jószág, kutya vagy macska téved közelébe. Noha ezekre rárohan és megfojtja, ha eléri őket — különösen, ha ingerlik — de csak addig,

mig a kötél engedi és ezt még a nőstény gépárd is csak kivételes ritka esetben szakitja el egy felgerjedtebb, felbőszitettebb állapotában — miután a nőstény a himnél jóval szilajabb, konokabb és ingerlékenyebb természetü és szeliditése pár héttel rendesen tovább is tart a himénél.

Már utaltunk arra, hogy nálunk is meglehetne minden koczkázat és veszély nélkül honositani a vadászatnak eme érdekes hevélyben és szépségben felül mulhatatlan nemét, miután a gépárdok tartása — akár a *Tschitah*-é, akár a *Fahhad*-é — alig igényel több gondot, fáradtságot és költséget, mint drága vadászebeinké, természetesen leszámitva a gépárdok beszerzését, miután egy szelid vadász gépárd ára rendesen 400—900 márka között ingadozik, de volt eset, hogy 350 márkáért is lehetett kapni, midőn nagyobb számban került piaczra és előjegyzett kinálatok voltak az állatnagykereskedők listáin.

Gondozása a nagyon tágas, kényességig tiszta és *erősen fütött* helyiségen kivül, egyéb különösebb gondot alig igényel, miután tejjel, főtt hussal és tejbe áztatott fehér kenyérrel megelégszik, mert nem nagy evő és nem válogatós.

Ez a tartás megfelelő az állatkerti példányoknál is és az a sokat hangoztatott panasz, hogy a gépárdok nem tartanak ki nálunk fogságban, egyes egyedül azon alapszik, mert az állatkerti ketreczek rendesen szükek, büzös levegőjüek, légvonatosak és hidegek . . . Egyes egyedül ezek az okai a gépárdok korai pusztulásának és gyors elbetegedésének; ha tetszés szerint kifuthatják és kiugrálhatják magukat naponként, tiszta, jó levegőjü és legalább 18—19 fok melegre fütött helyiségben, (nyáron pedig kinn a szabadban) csak oly jól kitartanak, mint bármely más exotikus jövevény. Ezt saját tapasztalásból állithatom.

Ugyanis atyai nagyanyám legifjabb öcscse nyugalmazott hajóskapitány volt és egyuttal szenvedélyes természetbuvár is, s nálunk a vidéken megtelepedve, egész menageriával vette magát körül . . . Neki volt egy Fahhadja, mely nekem legkedvesebb gyermekkori játszópajtásom volt.

Rizlán, igy hivták a gépárdot, nagybátyámat szelid kutyaként mindenhová követte s nemcsak szavának, de legkisebb intésének és tekintetének példásan engedelmeskedett. Télen-nyáron egyaránt nagybátyám szobájában időzött, a hüvösebb időkben rendesen a nagy cserépkályhához közel, hol a szőnyegen sokszor egész délutánonként eljátszadoztunk . . . Boldogult édes anyám ugyan először még nagybátyám biztatásai daczára is halálos rettegéssel nézte ezt a játékot, de midőn látta, hogy Rizlán milyen ártatlanul hengerbóczázik a vastag szőnyegen, milyen komikusan ölelget hosszu lábaival, sutafülü fejét majd ölembe, majd vállam fölé furva, s milyen ravasz jókedvvel ugrik fel az asztalra és a nagy cserépkályha tetejére, hogy onnan aztán villámgyorsan többször egymásután le- és felszökelljen az én mulatságomra, mint türi el, hogy én nyakába kapaszkodva, hurczoltassam vele magamat köröskörül a szobában, lassanként megnyugodott . . . és e megnyugvását nem is bánta meg, mert se hüvösebb időben a szobákban, se nyári melegekben a gyümölcsös kert füvében rendezett pajzán játékokból nem származott a legkisebb baj sem soha!

Rizlán a kényességig tiszta volt; fürdeni ugyan nem szeretett és midőn

néha langyos vizbe mártott kefékkel megmosták, még ettől is megborzongott és komikus borzongással rázta, száritotta magát. A szobákban nem csinált abszolute semmi piszkot, hanem szükségleteit a folyosó végére készitett homokos ládában végezte. Ha az ajtó csukva volt, ez elé heveredve várt, mig ki nem nyitották . . . Szabadon járt-kelt a háznál mindenfelé . . . Nem volt torkos, nem volt tolvaj. Nem rágott, nem tépett össze semmit; poros vagy nedves helyre le nem feküdt volna egy világért se és midőn megtörtént, hogy az eperfa alatt beleheveredett ennek lehullott gyümölcseibe és a fekete-vörös lé bemocskolta szőrméjét, nem nyugodott addig, mig csak utolsó parányát le nem nyalogatta és többé az eperfának feléje se ment . .

Ha nagybátyám néha távozva, nem vitte magával és hosszu madzagon kikötötte az udvar parkirozott részébe vagy a gyümölcsös fái alá, nem volt eset, hogy a madzagot elszakitotta volna. Órákig elnéztem, a mint erős, macskaszerü duruzsolással a távolba merengett, hol a bogarászó fecskéket nézte, hol pedig a galambok röptét követte okos, szelid szemeivel

Vagy pedig szelid, ragaszkodó pillantásu szemeit egy pontra szegezve, ilyenkor nem törődött a pillangókra vadászó macskával, a filagória árnyékában horkoló vén vizslával és az ide-oda suhogó galambokkal . . . de, ha vadászni volt kedve, akkor utána ugrott mindennek, ide-oda hajszolta a megrémült kandurt, a vén vizslát, kigyóként elnyulva kuszott a földön szemelgető verebek és galambok után, sőt kétizben tanuja voltam, midőn nagy ügyesen a kapargáló tyukok közül választott magának áldozatot; két ölnél hosszabb remek ugrással szükkenve rájuk, de ezeket is, mint a megtámadott kutyákat és macskákat, néhány könnyü rázogatás, vagy harapás után ott hagyta.

Fára nem mászott, hanem ugrani remekül tudott . . . Mintha szárnyai letek volna, olyan kecses és az aczélrugó gyors pattanásához hasonlóan, ugrott fel a filagória tetejére, a kert kőfalára vagy a méhesre, ellenben körmeit gyakran élesitgette az alma és cseresznyefák oldalain . . .

Dorombolása erős és már távolról hallható volt, sőt néha-néha, hosszas, elnyujtott füttyszerü csahintást hallatott, mely egyformán fejezte ki örömét vagy bosszuságát . . . Mert akkor is hallottam tőle, midőn simogatták, beczézték, melyet rendkivül szeretett és akkor is, midőn egy vendégünk kamasz fia, Rizlánt ingerelte és bosszantotta, a mivel a gépárdok csak elronthatók és harapóssá, megbizhatlanná tehetők, mint akár a legszelidebb házi ebek.

Vili nagybátyám kitartó szenvedélyességgel járt vele nyulászni és foglyászni és esténkint mindig elragadtatástól csillogó szemekkel beszélte el és mutogatta, hogy Rizlán minő remek mozdulatokkal, ügyes kuszással, kiszámitott helyismével fogta el a kukoricza közt vagy a barázdákban meghuzódó nyulat s minő remek kerülgetéssel férkőzött a foglyokhoz és kapta el egyikét vagy másikát . . . és ilyenkor Rizlán, mintha csak értette volna, hogy ő róla van szó, szőnyegén kényelmesen elnyulva, elégedett dorombolás között hunyorgatta szemeit, egyikünkről a másikra nézve . . .

Midőn nyulászni indultak, nagybátyám a kertek alatt távozott s miután ez uton ritkán találkoztak valakivel, Rizlán mellette vagy előtte szökellt és ugrált szabadon, csak ha a városon ment keresztül, vezette pórázon, részint

a lakosság nevetséges és tulzott félelme, részint pedig a csavargó kutyák miatt, melyek közül néhányat párszor csunyán megtépett, különösen, ha rámorogtak vagy ugatásukkal felbőszitették . . .

Nagybátyám kedvenczét (mondhatom az egész ház kedvenczét) a szükségesen tul válogatottan tartotta. Minden héten kétszer pár főtt galambot vagy csirkét kapott; tejben főtt köles, rizskása, levesbe vagy tejbe apritott fehér buzakenyér vagy tejbe főtt buza- és zabdara tették változatossá menüjét. A frissen fejt meleg tejet nagyon szerette, valamint a friss tojást is, melyből hármat-négyet élvezettel felhörpölt. A földről azonban nem nyalta föl, csak, ha edényébe tették, akkor roppantotta fel mindig csucsos hegyüknél fogja a tojásokat . . . Néha egy-egy falat kalácsot vagy kugelhupfot megevett a kezemből, még akkor is, ha kávéba mártottam, de azt nem igen szerette. Legjobban szerette a főtt borju- és tehénhust, a disznóhushoz, szalonnához ellenben hozzá se szagolt, sőt jóizüen evett a kocsisok hajdinakásájából és tejfeles kukoricza-gániczájából is . . .

Öt és fél évig volt Rizlán nekem játszótársam, nagybátyám birtokában pedig összesen majdnem kilencz évig volt, midőn az orrán támadt kelevénytől betegeskedni kezdett és ebben három és fél hónapi szenvedés után el is pusztult. A gyógyitására hivott állatorvos azt állitotta, hogy valami rovar vagy hullalégy csiphette meg, s ettől eredt volna az az egész vérét halálosan megmérgező genyes daganat . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A magasban és mélységben.

Dél-Amerika gerinczének: az Andesz-hegységnek szárnyas királya a *Kondor* (Sarcorhamphus gryphus), az európai Alpeseknek pedig a szakállas saskeselyü (Gypaëtus barbatus).

Mind a kettő a légnek és magasságnak határtalan ura és korlátlan fejedelme, mert szárnyainak **három méteres** röpterjével 8—10.000 lábnyi széditő magasságban szeli át méltóságosan uszó repüléssel a lég birodalmát, sőt, mint

Humboldt állitja, a Cotopaxi tüzhányó felett 20.000 lábnyi magasban is látta a kondorokat parányi elvesző pontként lebegni.

Ebből a szédítő magasból kémlelnek alá messzelátó, éles szemeikkel préda után és ha a bérczek kimagasló csucsain, az ásitó mélységek párkányain egy-egy lámát, vicunnát, vagy zergét vesznek észre, a feldobott kő visszaeső sebességével ereszkednek alá és hatalmas szárnyaiknak, suhogó ütésével, kampós csőrük csapásaival, igyekeznek kiszemelt áldozatukat a mélységbe alázuditani.

Az Andesz-hegység széditő hegyi ösvényein, szorosain és a feneketlen mélységek fölött vezető párkányokon láma és öszvérháton szállitják az árukat és terményeket. Hosszu sorokban, egymás után lépdelnek ezek az okos és vigyázó állatok a széditő mélységek fölött, mégis nem egyszer megesik, hogy egy tovagördülő kőben megcsuszva, málha, állat a sötéten ásitó mélységbe hull és alig hogy annak fenekére ért, karmin-pirosan égő szemeivel máris észrevette és fehéröves suhogó szárnyain utána ereszkedik a fekete tollu griffmadár, hogy fellakmározza, sőt megtörtént az is, hogy közelben fekvő fészkét féltve, vagy pusztán vakmerő támadási vágyból lecsapott a lámákra és öszvérekre s azokat lezuhanó testsulyával, nagyerejü szárnycsapásaival a mélységbe zuditotta.

Ugyanezt megcselekszi az Alpeseket és erdélyi bérczeinket lakó szakállas-saskeselyü is, kivált, ha fészkét félti, néha pedig valóságos harczot viv a gödölyéjét védő zergeanyával vagy legelő bakokkal . . .

Azok a mesék azonban, hogy a kondor vagy a szakállas keselyü karmaival a gyermekeket a levegőbe kapva, fészkébe vitte, költött valótlanságok, mert egyiknek sincsenek ugy alkotva a lábai és nincsenek olyan hatalmas körmeik, hogy azokkal prédájukat megragadva, a lég magasában tova vigyék.

Azokat a gyermek-, kecske- és juhrablásokat, melyek a szakállas-keselyü rovására vannak irva, mind a kőszáli sas (Aquila fulva), ez a vakmerő, erős és hatalmas légi rabló cselekedte, mert ez kifejlett karmaival egy csecsemőt vagy kisebb gyermeket könnyen tova tud vinni.

A spanyolok a szakállas-saskeselyüt „Quebrantahuesos"nak, azaz csonttörőnek nevezik. Ez a hatalmas szárnyas ugyanis nemcsak a hus, hanem a csontok iránt is kiváló előszeretettel viseltetik, miután gyomra olyan maró és erős nedvet választ el, mely a legvastagabb csontokat is rövid idő alatt feloldja és elemészti. Azokat a nagy csontokat, melyeket nem bir lenyelni, magasan a levegőbe vive, valami lapos sziklára ejti le, hogy szétzuzódjanak . . .

Fent a lég mérhetlen magasában és a felhőket hasitó bérczcsucsok birodalmában, hová rajtuk kivül más nem igen jut, olyan korlátlan egyeduralkodóknak érzik magukat, hogy rácsapnak és megtámadják azokat a vakmerőket, kik oda behatolni merészkednek. Igy több esetben megtörtént, hogy Dél-Amerikában a *Harpiák* (Harpya destructor) és a *Kondorok*, Afrikában a keselyük megtámadták és rácsaptak a léghajókra, az Alpesek közt ellenben a szakállas-saskeselyük a zergevadászokat támadták meg és a mélységekbe igyekeztek zuditani.

A limai egyetemnek a tanára: Olivarez, egy barátjának a társaságában

tudományos kisérletek megejtése végett, a dél-amerikai Cordillerák egyik kis falujából léghajón készült felszállani a magasba.

A ballon minden felszerelésével együtt, mint: a kosár, háló, homokzsákok, már a felszállásra készen állott a helyszinén és midőn a szükséges műszereket, a kevés élelemmel és ivóvizzel együtt belerakták, délelőtt 11 órakor jelt adtak a köteleket tartó indusoknak a felszállásra.

A hely egy tágas hegykatlan volt 2000 méter magas bérczcsucsokkal körülvéve és a léghajó csakhamar ezek felé közeledett. A magasságmérő barometer ellenben csak 570 méternyi magasságot mutatott, igy, ha nem akarták, hogy a heves déli szél, léghajójukat a sziklához sodorja, a homokzsákokat ki kellett üriteniök, minek megtörténtével, a léghajó széditő sebesen emelkedni kezdett, ugy, hogy a barometer rövid idő mulva 2500 méter magasságot jelzett . . .

Mélyen alattuk a táj felséges panorámaként kezdett kibontakozni. . . A messze távolban délen és északon a Cordillerák hatalmas hegyláncza feketéllett, a nyugati látóhatár szélén pedig a Csendes-oczeán partvidéke olvadt bele széles szalagként a távolság kékes ködébe . . .

Czéljuk az volt, hogy a hegység fölött keresztül-kasul hőméreti, légnyomási és nedvességméréseket eszközölve, két-három óra mulva, valamely alkalmas helyen leszállnak. Csakhogy egészen másként történt, mint gondolták, mert alig egy óra mulva olyan hideg légréteg közé jutottak, hogy a foguk is vaczogni kezdett, minek következtében a ballont feszitő gáz is annyira lehült, hogy az pár száz méternyire aláereszkedett.

Két homokzsáknak a kiüritésével a ballon ujra nyilegyenesen a magasba szállott és a barometer 4100 métert mutatott, de ennél még jóval feljebb kellett szállniok, mert az itt uralkodó nyugati széláramlat a tenger felé ragadta volna őket.

Ujra két homokzsákot üritettek tehát ki, mire a ballon 4800, — majd 5000, hat percz mulva pedig 5200 métert szökött felfelé . . . A föld teljesen eltünt szemeik elől és könnyü ködfátyol lebegett alattuk és felettük, a ballon pedig egyre emelkedett fölfelé . . .

A hőmérő zérus alatt 6 Celsius fokot mutatott és észrevették, hogy a levegő mindinkább ritkulni kezd körülöttük, de még nem érezték semmi nyomasztó hatását. Könnyen lélekzettek, tisztán láttak és hallottak . . .

Jó ideig az 5000 méter magasnak tiszta, csendes légrégiójában egy helyben lebegve, Olivarez tanár kissé oldalvást, fölöttük egy mozdulatlan fekete pontot látott lebegni az elvesző magasban . . .

Mi lehet az? Felhő? Annak nagyon kicsiny, pontszerü és mozdulatlan...

Figyelmeztette rá barátját is, de az is hiába nézte, nem tudta kitalálni, hogy mi lehet!

Följebb tehát! Minden áron meg akarták tudni, hogy az a rejtélyes pont mi lehet?

Megfelelő mennyiségü homokot kiszórva, a ballon sivitva suhant felfelé, mire az a sötét pont is valamivel nagyobbnak látszott és ugy tetszett nekik,

mintha az is mozogni kezdene . . . és majdnem ugy látszott, mintha az is egy léghajó lenne . . .

Erre a lehetetlen gondolatra, most jutott csak eszükbe, hogy a távcső után nyuljanak és midőn azt a rejtélyes pontra irányozták, egy könnyü légáramlat ballonjukat kissé odább lenditette, ugy hogy éppen függélyes irányban jutottak a pont alá és nem láthattak semmit, mert a ballon teste egészen elfedte a szemeik elől . . .

A barometer ekkor már 5650 métert mutatott, de ők még ennél is magasabbra igyekeztek . . .

Hogy ezt elérhessék, Olivarez a nyolczadik, tehát az utolsó előtti homokzsák tartalmát szórta ki . . . A ballon erre nyilegyenesen hasitott felfelé, a pont azonban mégsem volt látható, mert még mindig függélyesen fölöttük lebegett . . . Hiába hajolt ki, majd az egyik, majd a másik oldalán a kosárnak, a ballon hatalmas gömbjétől nem láthatott semmit . . .

Körülbelül öt-hat perczig szállhattak a legnagyobb gyorsasággal felfelé, midőn egyszerre oly erős lökést éreztek, hogy az egész ballon megrázkódva, jobbra-balra inogni kezdett . . .

Mind a ketten ijedten néztek egymásra. Mi lehet a lökés oka? Tán gázömles vagy repedés történt? . . .

Olivarez éppen szólni akart, de barátja: Pellejo abban a pillanatban elkiáltotta magát:

— Egy óriási sas! . . . Egy kondor támadta meg ballonunkat! . . .

Csakugyan, a ballon kissé az oldalára dőlve himbálódzott, mert egy eddig nem látott óriási nagyságu kondor körmeivel és lábaival a ballon hálózatába beleakadva, hatalmas szárnyaival vadul csapkodott, csőrével pedig dühös rikoltozással vagdalt mindent, amit csak ért maga körül . . .

Mind a ketten megrémültek, mert attól lehetett tartani, hogy a nekibőszült ragadozó beszakitja a ballon burkolatát és azután őket támadja meg.

Pár perczig tanácstalanul meredtek a csapkodó szárnyasra, melynek végre sikerült lábait a háló közül kiszabaditani, mire harsogó rikoltással csapott a magasba, de rögtön aláereszkedve, dühösen szállongott a ballon körül és mindig kisebb köröket szelve, támadólag suhogott feléjük hatalmas szárnyain . . . valószinüleg a léghajóban valami eddig nem látott ellenséget sejtve, mely az ő légi birodalmába betörni merészkedett . . .

Ilyen támadásra távolról sem számitva, semmiféle fegyverként használható eszköz nem volt velük . . . de, hogy valamivel mégis védelmezhessék magukat, mindegyikük egy-egy hosszu sárgarézcsövet kapott a kezébe, amelyet egyik műszerről feszitettek le . . .

Pellejo azonban ijedtében mindjárt ki is ejtette kezéből, mert a kondor ugyanabban a pillanatban a kosárra csapva, kabátjának a gallérját csőrével megragadta és olyant rántott rajta, hogy majd hanyatt esett bele . . . mire Olivarez olyant ütött reá, hogy a gallért leszakitva, rekedt visitással tovaszállott, de azután még vadabb dühvel ujra támadni kezdett . . .

Pellejo erre lefeküdt a kosár fenekére, a kondor pedig taktikát változtatva, a kosarat tartó kötelek egyikét ragadta meg csőrével és olyan erőseket

rántott, lóditott rajta, hogy mind a ketten abban a veszélyben forogtak, hogy kirordulnak belőle . . .

Olivarez a végső szükségben az utolsó homokzsákot is kidobta, remélve, hogy a gyorsan felszálló ballont a kondor nem fogja követni . . .

De nagyon csalódott! Amint a léghajó emelkedett, utána szállott a kondor is és vadul körülsuhogva, majd erről, majd amarról ujitotta meg támadásait . .

Olivareznek már a karja kezdett zsibbadozni, a folytonos csapkodásban . . . a barometer pedig rohamos gyorsasággal 6500—6700, majd pedig 7000 méter magasságot jelzett, de hiába, a kondor nem tágitott, sőt inkább ebben a szörnyü magasságban érezte magát igazán elemében, mert kétszeres dühvel és erővel folytatta támadásait . . .

Most már Pellejonak is segiteni kellett a védekezésben minden erejéből, de a kondor ügyesen kikerülte csapásaikat . . . Ők már fáradni, lankadni kezdtek, mert a megritkult levegő nehézségeit már érezni kezdték . . . az pedig egyre vadabb és bőszültebb lett. Fejük szédült, füleik csengtek, ajkaik és orrukból pedig a vér szivárgott . . .

Ha a felszállás nem segitett, tán segiteni fog, ha lefelé szállnak . . . gondolta Olivarez és megrántotta a ballon szellentyüjét . . .

A gáz sivitva ömlött kifelé, mire a léghajó lassan, majd gyorsabban sülyedni kezdett, de ellenségük nem maradt el tőlük egy nyomnyira sem . . . hanem a gáz süvöltésére még vadabb rikoltással válaszolva, folytatta támadásait . . .

Kezdtek kétségbeesni! Amint Pellejo kabátgallérját képes volt leszakitani, ugy a ballon boritékát is képes hatalmas csőrével végighasitani . . . és akkor hanyatt-homlok alázuhannak mindenestől . . . Irtóztató gondolat!

Olivareznek hideg futott a hátán végig, Pellejo pedig belesápadt, mert a kondor szárnycsapása a sapkáját repitette le fejéről. Olivarez káromkodva sujtott feléje és ez egyszer el is találta, mert a kondor sivitva röppent felfelé, de nem rájuk csapott le ujra, hanem lábaival a kötélzetbe kapaszkodva, a ballonnak támadt csőrével és szárnyaival . . .

— Irgalmas Isten! Ez az ördögi dög beszakitja a burkolatot! Üsd, Pellejo a lábait és ahol éred! Inkább ránk támadjon, mint a ballonra! . . . — orditotta Olivarez és a kötélzetbe kapaszkodva, mind a ketten nekitámadtak . . .

Szerencséjükre az erős kötélhálózat némikép védte a burkolatot, de még mindig 4200 méter magasban lebegtek, mégegyszer meg kellett tehát rántani a szelepet . . .

Amint ez megtörtént, a sülyedő ballont ujabb heves lökés és rázkódás érte, miközben hol erre, hol arra az oldalára feküdt . . .

— A burkolat! — orditotta sápadtan Pellejo . . .

— A kondor a hálózatba akadt karmaival! . . . — kiáltá kétségbeesetten Olivarez és a szelepet nyitva hagyva, ujra a kondor ellen fordult, mely szárnyaival hevesen csapkodva, a sülyedő ballont magával a magasba igyekezett emelni . . .

A magasságmérő 3200 métert mutatott . . .

— Agyon kell ütnünk mindenáron vagy elvesztünk . . . — kiáltá Oli-

varez és ezuttal ugy fején találta félelmes ellenfelüket hogy annak csapkodó szárnyai és vöröstarajos mezitelen feje reszketegen hanyatlottak lefelé és utánna esett volna a hatalmas test is, ha a hálózatba akadt lábainál fogva fenn nem akad . . .

Ebből megint az a baj származott, hogy a nehéz test a ballont egészen oldalára billentette, s e mellett egy felhőrétegbe jutva, sürü köd vette őket körül, a nekitámadó szél pedig egyenesen nyugat felé vitte a léghajót . . . ugy hogy nem birták magukat tájékozni, hogy hol és merre vannak?

Bárhogy igyekeztek, a kötélhálózatba akadt karmokat és ujjakat nem birták kiszabaditani, a ferdére billent léghajót pedig döczögve, ingadozva vitte a széláramlat nyugat felé, midőn egyszerre nagy zökkenéssel ujra sülyedni kezdett és nemsokára nagy örömükre, kijutva a sürü felhőtömegből, látták, hogy a barometer 1600 méter magasságot mutat és léghajójuk a hegység tulsó oldalán egy nyilt mezőség felé viszi őket, ahol végre épkézláb szerencsésen leereszkedtek a földre . . .

* *
*

A lég magasában lefolyt harcz ellenképéül, a következő küzdelem egy négyszáz lábnyi mélyen ásitó mélységnek a keskeny párkányán folyt le egy zergevadász és egy *szakállas keselyü* között.

A zergevadászok között már ősidőktől fogva az a hit van elterjedve, hogy ha egy zergebaknak a friss meleg véréből isznak, akkor a szédülés és szemkáprázás — a zergevadászoknak ez a két legveszedelmesebb megrontója — nem vesz rajtuk erőt. Az a szerencsés vadász pedig, aki a zergekirály meleg véréből ihatik, nemcsak le nem szédül soha, hanem épp oly merészen és könynyedén szöki át a mélységeket és szakadékokat, mint a bérczlakó hegyivad aczélos rugékonyságu lábaival . . .

Zergekirálynak nevezik ugyanis azokat a tapasztalt, vén zergebakokat, melyeknek a szőre fehér szinü, vagy pedig, amelyeknek kampós szarvait a tövükön messziről észrevehető apró szarvforma kidudorodások koronaként övezik. Természetesen ilyenek csak ritkán fordulnak elő és mivel tapasztaltságuk, erejük és ügyességük miatt csakis a véletlen különös segitségével ejthetők el, egy-egy ilyen zergekirály körül egész mondakör él a vadászok ajkain és természetfölötti erővel hiszik felruházva és azt tartják, hogy az a vadász, ki a zergekirályt elejti, szerencsétlenül jár, mert összezuzott holttestét rendesen ott hever a lelőtt zergekirály mellett a mélység fenekén.

Zingel Ulrick volt a messze környék legügyesebb és legmerészebb zergevadásza. Ha valakinek zergegödölye, sas vagy keselyüfiók kellett, Ulrick mester megszerezte azt, mert előtte nem volt mélység és nem volt olyan magas és keskeny sziklapárkány, amelyet merészen meg nem mászott volna, vagy amelybe kötélen le nem ereszkedett volna . . .

Ulrick mester egy idő óta nagyon mogorván és kedvetlenül mászta a bérczeket, mert közmondásossá vált vadászszerencséje cserben látszott hagyni, miután már egy hónapja járt-kelt éjjel-nappal mindenfelé, a legjáratlanabb

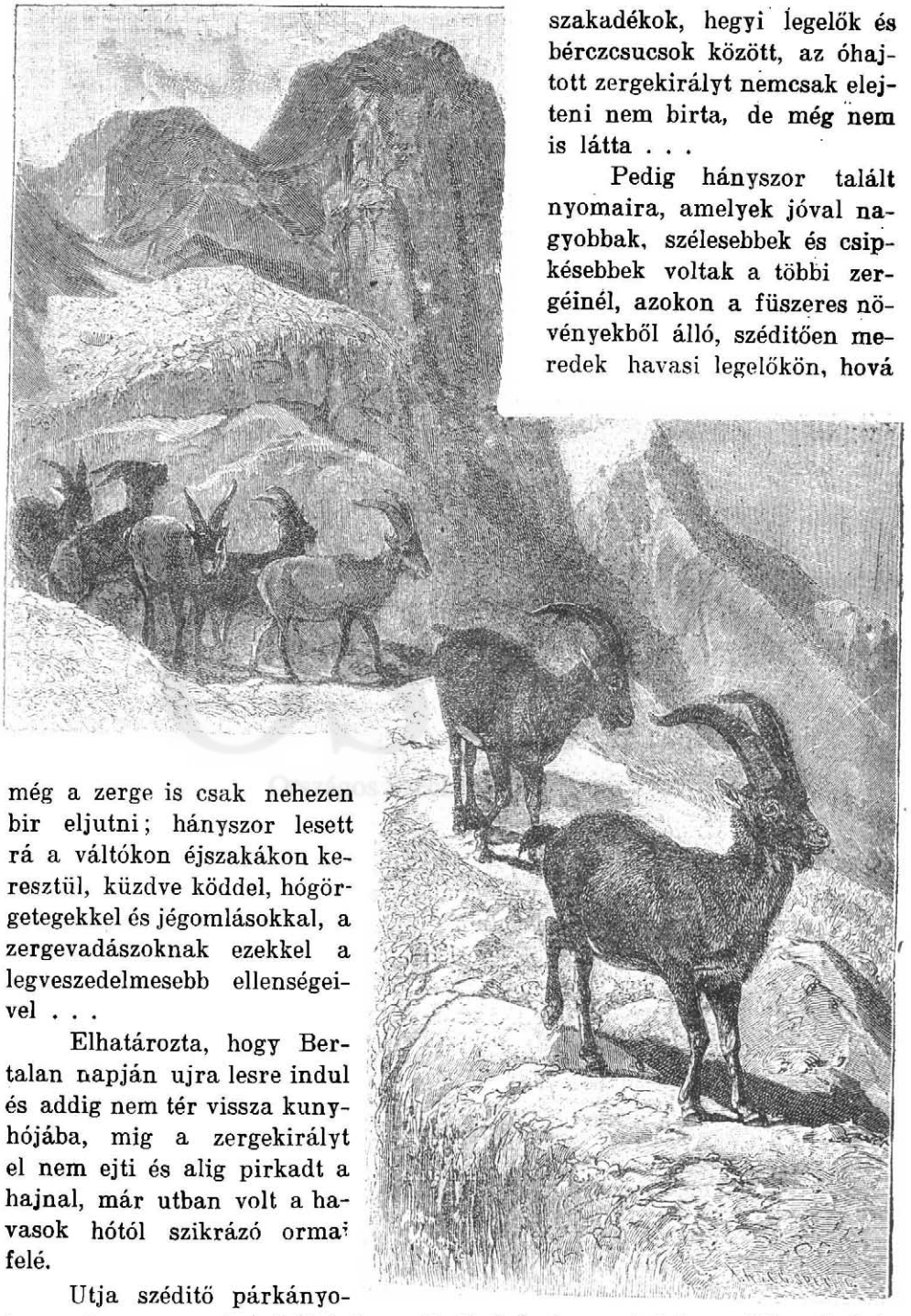

szakadékok, hegyi legelők és bérczcsucsok között, az óhajtott zergekirályt nemcsak elejteni nem birta, de még nem is látta . . .

Pedig hányszor talált nyomaira, amelyek jóval nagyobbak, szélesebbek és csipkésebbek voltak a többi zergéinél, azokon a füszeres növényekből álló, széditően meredek havasi legelőkön, hová még a zerge is csak nehezen bir eljutni; hányszor lesett rá a váltókon éjszakákon keresztül, küzdve ködděl, hógörgetegekkel és jégomlásokkal, a zergevadászoknak ezekkel a legveszedelmesebb ellenségeivel . . .

Elhatározta, hogy Bertalan napján ujra lesre indul és addig nem tér vissza kunyhójába, mig a zergekirályt el nem ejti és alig pirkadt a hajnal, már utban volt a havasok hótól szikrázó ormai felé.

Utja széditő párkányokon, a jeges szorosok és hófedett mezők tömkelegén vezetett keresztül, melyeket minden oldalról feketén ásitó mélységek környeztek és midőn biborpirban kezdtek izzani a hótakart ormok s kibukkant a nap aranyos arczával, fenn az átlátszó magasban egy fekete pontot látott mozdulatlanul lebegni . . .

Ulrick mester szemei megvillantak! Megismerte a szakállas saskeselyüt és tudta, hogy ahol az lebeg, ott legelésző zergéknek kell lenni . . .

Egy kissé megpihent a kék gentiánákkal és a pompás havasi szegfüvekkel benőtt hegyháton, hogy kellőleg tájékozhassa magát, azután neki indult az „ördög szarvak" felé vezető keskeny szoros utnak.

Az „ördögszarvaknak" nevezett bérczcsoport egyike azoknak a sziklatömkelegeknek, amelyek a leghozzájárulhatlanabb és legmeredekebb hegyi legelőket és a legmélyebb szakadékokat rejtik magukban, épp azért legkedvesebb helyei az óvatos és vigyázó zergenyájnak . . .

Remélte, hogy ott ráakad a keresett zergekirályra is, de alig haladt pár órát, midőn egyszerre sürü köd, a zergevadászoknak ez a leggonoszabb és legalattomosabb ellensége vette körül . . .

Helyéből egy lépést se mozdulhatva, várta, mig egyik-másik szakadékból előtörő szélroham szétüzi a ködöt . . . Egy alpesi holló károgva repült el a feje felett és néhány tovasuhanó zergének a sötét árnyékát látta elvillanni a szomszéd sziklacsucsokon, majd pedig egy kisebb csapat vadkecske vonult el alatta visszhangotverő kopogással.

Vadásztürelme ugyancsak kemény próbára lett téve, mert a köd csak délután felé szakadt fel, mire sietve nekivágott az „ördögszarvak" sötéten ásitó szoros utjának és midőn a korán beálló havasi alkony sötét fátyolát kezdte a bérczekre teregetni, egy szédületes sziklalegelőn találta magát, melyen egyfelől egy magasba nyuló sziklaszál, másik felől pedig feneketlen mélység zárta el a további utat. . .

Sietségében csak most vette észre, hogy egy kijárat nélküli szorosba került . . . és mivel már besötétedett, elhatározta, hogy itt várja be a hajnalt és majd a napvilágnál keres utat a továbbmenetelre . . .

Hosszu és hideg volt az éjszaka . . . Majd hódara, majd köd, majd pedig jeges eső esett, szürkület felé azonban kitisztult annyira, hogy éles szemeivel a messze távolban, az ébredező zergenyájak mozgó árnyékait tisztán kivehette . . .

Már halvány vöröses pir mutatkozott a keleti égaljon, midőn fölötte néhány aláomló kavicsnak a zörejére lett figyelmessé . . .

Zergék közelednek a legelőre! . . .

Egy kiálló sziklatömb mellé huzódott, mire csakhamar a mélység tulsó oldalán néhány közeledő zerge árnyéka imbolygott a sziklafalon, feje fölött pedig ujra hullani kezdtek a kavicsok és egy ugró állatnak az árnyékát látta gyorsan elvillanni. . .

Még a szivverése is megállott egy pillanatra, mert az elvillanó óriási árnyékban hatalmas szakálláról, koronás tövü szarvairól a zergekirályt ismerte fel . . .

Ezalatt a mélység tulsó felén a zergék előbukkanva, csendesen legelészni kezdtek, ő pedig dobogó szivvel nézegetett mindenfelé a világosodni kezdő szürkületben . . . midőn egyszerre csak a zergekirályt látta a mélységbe szögellő sziklacsucson hatalmas ugrással megjelenni . . . és mind a négy lábát egymáshoz szoritva szoborként állott meg a hatalmas állat az alig tenyérnyi nagyságu hegyes sziklacsucson . . . de csak egy rövid pillantásra, mert mindjárt

rá Ulrick mester fegyvere eldördült és a zergekirály magasan a levegőbe szökve, zuhant le az alatta ásító mélység fenekére . . .

A legelésző zergecsoport riadva menekült tovább, Ulrick mester pedig messzehangzó diadalkiáltást hallatott . . . és most már csak a napfelkeltét várta, hogy innen szabaduljon és ritka zsákmányát felhozza a mélység fenekéről . . .

Ismerve az ördögszarvak tömkelegének minden zugát-zegét, már készen is volt ebbeli tervével, midőn azonban a napvilágnál körültekintett, akkor látta csak, hogy a legveszedelmesebb helyzetbe került, mert a körülte tornyosuló sziklákon egy tenyérnyi párkányt, átjárót, vagy gerinczet se látott, amelyeken át a szorosból kijuthatna.

De azért nem vesztette el nyugalmát és hidegvérét, hanem egészen a mélység széléig kuszva, körültekintett.

A legfenségesebb kilátás tárult fel előtte, amilyent emberi szem valaha csak látott!

Fenn, a mélység felett sötét sziklafalak fehéren szikrázó hókoronákkal, mélyen lent, a mélység fenekén pedig szilaj hegyi patak zuhogott tompa morajlással és mindenfelé nagyobb-alacsonyabb bérczek, szakadékok és sziklafalak tömkelege . . .

Hosszu fontolgatás után végre utat talált a menekülésre. Azon az uton, amelyen idejutott, vissza nem térhetett, a mélység oldalán azonban, alatta vagy két ölnyire egy kiugró sziklapárkányt látott, amelyről átjuthatott annak a bérczszálnak a párkányára, amelynek a csucsán a zergekirály állott és azt megkerülve, feljuthat arra a magaslatra, amelynek végén egy kivezető szoros ut öble nyilik . . .

Kővágó baltájával lyukakat vájva a meredek sziklafalba, nagy nehezen lejutott a kiugróra és onnan egy merész ugrással a szemközti keskeny sziklapárkányra, a melynek alig tenyérnyi széles gerinczén, kellett a bérczszálat megkerülnie. Alatta mindenütt feneketlen mélység tátongott, a sziklafalon pedig nem volt egy lyuk, egyetlen repedés, a melyekben megkapaszkodhatott volna . . .

Ennek daczára szerencsésen elért a fordulóig és lábait lehetőleg erősen megvetette a keskeny párkányon, hogy lyukakat vájva a sziklafalba, azok segitségével felkapaszkodhassék a feje fölötti lapos tetőre . . .

Tompa morajjal zuhantak alá a kődarabok a mélység láthatatlan fenekére, melynek falai, minden koppanást csak nagysokára és ezerszeres visszhanggal dörögtek, csattogtak vissza . . .

— Uristen! A ki innen lezuhan, annak csontjait az itéletnapi arkangyal ébresztő szava se tudja összeszedni, — gondolá elborzadva, midőn feje fölött valami egy pillanatra elsötétitette a napot, mintha futó felhő suhant volna el előtte, azután erős suhogás hallattszott . . .

Mindjárt tudta, hogy ez csak a hajnalban látott szakállas saskeselyü lehet és a másik pillanatban fején könnyü lökést érezve, kalapja lehullott a mélységbe.

Valóban az volt és a lehulló kalappal mit sem törődve, rekedt pyu-pyu sivitását hallatva, suhogta körül hatalmas szárnyain . . .

Valószinüleg fészke van a közelben és azt féltve, támadt rám, gondolá Ulrick megdöbbenve, mert a keskeny sziklapárkány csak olyan kevés támasztékot adott neki, hogy onnan egy könnyü ujjlökéssel bárki lelökhette volna . . . a másik perczben pedig dühösen kiáltotta el magát, mert a keselyü vörössárga tüzben égő szemeit rámeresztve, szárnyaival és csőrével kezdett feléje csapdosni.

— Átkozott haramia! Le akarsz lökni, hogy feleméssd husomat és összetörd csontjaimat . . . S e közben szorosan a sziklafalhoz simulva, nagy nehezen leakasztotta válláról a fegyverét, melynek egyik csöve még töltve volt . . .

Hogy egyensulyát el ne veszitse, nem mozdulhatott és fegyvere csövét, fölfelé tartva, a mint tudta, czélba vette a le-lecsapó saskeselyüt, azonban az a sötét hatalom, mely az alpesi vadászokat oly gyakran bajba dönti, ezuttal is ellene volt és az eldördülő lövés, csupán csak két szárnya tollát szakitotta le a ragadozónak, mely a másik pillanatban bősz rikoltással és a villámnál gyorsabban csapott le a vadászra . . . kinek előre feszitett bal lába, a lövés okozta rázkódtatás és a szakállas keselyü erős szárnycsapásai alatt megcsuszott, mire egyensulyát veszitve, hajmeresztő kiáltással zuhant le a feneketlen mélységbe . . .

Az esés okozta kábultság daczára, az önfentartás ösztöne azonban annyira müködött benne, hogy maga körül kapdosva, a rácsapó keselyünek egyik lábát görcsösen megragadta kezeivel . . . s daczára a ragadozó heves csőrcsapásainak, melyek záporként hullottak arczába és fejére, nem eresztette el . . . és csak arra emlékszik még, hogy egyszerre iszonyu ütődést érezve, eszméletlenül terült el a szakadék fenekén, hol a gentiána gyökeret gyüjtő emberek akadtak reá, kik aztán a közeli faluba szállitották, hol soká élet-halál között lebegve, felgyógyult ugyan, de örök életére nyomorék maradt, mert tompor- és lábszárcsontjai összetörtek, arcza pedig a keselyü vágásaitól és az éles szikladaraboktól teljesen össze-vissza lett roncsolva és a forradásoktól és mély sebbarázdáktól a felismerhetlenségig eléktelenitve . . .

A régi vadászjóslat tehát nála is beteljesedett, hogy a ki a zergekirályt elejti, az maga is szerencsétlenül jár . . .

„Toujours perdrix!“

„Toujours perdrix!“... mondá jóllakottan XIV. Lajos egy lucullusi lakoma után és a gourmandok szintén ismételhetik az inyencz királynak ezen emlékezetes mondását, miután a vadkereskedők kirakatai, midőn idénye van, mindig tömve vannak ezzel a kedvelt vaddal, a vendéglők étlapjai pedig a szakácsmüvészet leginytingerlőbb és legváltozatosabb fogásaiban kinálják ezt az izletes vadpecsenyét.

A fogolyról (Perdrix cinerea) van szó! Ez az ellentétes szinei daczára mégis oly kellemesen összhangzó tollazatu képviselője a tyukfajtáknak, egyik legtipikusabb szárnyas vadja hazánknak; ugyszólván nemzeti szárnyasunk, mert őseink konyhájában ép oly kimagasló szerep jutott neki a szakácsmüvészetben, mint akár napjainkban és a régi jó magyar gazdasszonyok, kik a főzést és tálalást valóságos müvészetté avatva, büszkék voltak ebbeli hirnevükre, ugyancsak értettek hozzá és a fogoly tollazatáról az első pillantásra meg tudták itélni, hogy az akkoriban nagyon kedvelt: *„kásás fogolyhoz“* és *„kelemenes csirkéhez“* vagy a *„szalonnával takart s tikmonynyal dugott tarlótyukhoz“* csakugyan idei vagy *„másfélivadu“* foglyokat szolgáltatnak-e be a vadászok, nem pedig vénebbeket, melyek aztán minden rájuk pazarolt szakácstudomány daczára sem adják meg azt az inyenczfalatot, melyet a fiatalabb szárnyas igér.

Ezeknek a kellékeknek a felismerése ma is csak épp oly kivánatos és

szükséges az igazi gazdasszonynál, azért hát azt hiszszük, nem lesz érdektelen, ha leirásunkat a fiatalabb foglyok pregnans ismertető jelével kezdjük el.

Midőn a fogoly már annyira fejlődött, hogy „patkója", vagyis a mellén levő pajzsdad folt mutatkozik, lábai rendesen sárgás-husszinüek, ellenben a vének lábai szürke vagy feketés-szürke szinüek, kivéve a mocsaras, lápos vidéken élőkét, melyeknél a fenti fiatal szin szintén szürkébe hajlik, de azért az öregekétől az első pillantásra megkülönböztethető. A fiatalok felső kávája szarufekete, az alsó pedig lágy és könnyen ide-oda hajlitható, a véneké ellenben halványkékes és jóval világosabb, alsó kávájuk pedig merev és kemény.

Ez általános jelek mellett az idei nemzedéket igen könnyü felismerni arról, hogy harmadik, negyedik és ötödik evezőtolluk nyele még lágy, két külső evezőtollukat azonban nehéz kirántani, mert ezek nyele már kemény, tollas végükön pedig erősen hegyesek; az egy és féléveseknél ellenben a szárnyak két első tollának nyelei lágyak, igy könnyü őket kirántani és hegyeik gyengén legömbölyitettek, mely ismertető jelek a kétéveseknél viszont a két legelső tollnál teljesen kemény hüvelyben és erősen legömbölyitett hegyekben nyilvánulnak.

A fogolykakasnál sötétnarancssárga homlokától ugyanilyen csik huzódik szemei fölött tarkója felé és világosan csikozott olajbarnás fejteteje feketén van szegélyezve, mig a szemei alatt ékeskedő élénk-vörös bibircsós, mezitelen folt a szem hátulján egy kis szögben egyesül. Nyakát, hátát s mellének elejét hullámosan rajzolt élénk hamuszin fedi, mely hátán sárgás árnyalatba játszik, melylyel pompásan összhangzanak oldalainak sárgával szegett vörösbarna foltjai, feketén foltozott fehér hasa és az ennek közepén sötétlő erős gesztenyebarna patkó, vagyis pajzs. Farka élénk rozsdavörös, háta vörösbarnás, feketén és világosan van csikozva. Csőre kékes-szürke, lábai — a vidék talajviszonyai szerint — erősen szürkés- vagy barnás-sárgák.

A jércze, vagyis tyuk valamivel kisebb, nyomottabb alkatu. Fehéren pontozott homloka, ennek vörösbarnás, vörösbibircsós szemfoltja jóval kisebb és halványabb. A patkó a legtöbb jérczénél hiányzik, a melyik nagyon öregnél pedig megvan, az halvány és szakadozott rajzu, háta azonban sötétebb szinezetü, mig farkának rozsdaszine világosabb. Általában a jérczét világosabb összszinezetéről könnyü a kakastól megkülönböztetni.

Hazája a téres nagy világ, — természetesen, szükebb értelemben véve — mert egész Közép-Európát és Ázsiát lakja és Németországon át egész Észak-Dániáig található. Ezenkivül Anglia, Spanyol-, Olasz-, Franczia- és Törökország állandó vadja, sőt részben Görögországban és Közép-Oroszországban délre egészen a Krimi-félszigetig és Kis-Ázsiában is el van terjedve.

A rengetegeket és nagyobb erdőségeket határozottan kerüli és a hegyes, dombos tájakon is csak elvétve, véletlenül található, mert valódi és kedvelt hazája és tartózkodási helye a sik rónaföld.

A kakas, természetére nézve, a legfürgébb szárnyasok egyike, mindazáltal járásában, mozdulataiban valami patheticus, hogy ugy mondjam, valami szinpadias negélv mutatkozik. Ugyanis növekedőfélben és szemelgetés közben lapult és hanyag magatartással jár-kel, ellenben a tisztásokon és puszta helye-

ken, valamint üldözés közben lehetőleg elnyult s magasra meresztett testtel, kissé előrehajtott nyakkal sebesen szalad, hogy mielőbb fedezetet, védelmet találjon a bokrok és gizgaz árnyékában, hol lehetőleg elbujva és meghuzódva lapul le, hogy a veszélyt elkerülje. A lelapulást és fedezést mesterileg érti és gyakorolja.

Felriasztva erős, berregő szárnycsapásokkal emelkedik fel, gekk-gekk vagy gikk-gikk-szerü pityegést hallatva és a felszállásnál szállongó, csapkodó repüléssel kezdi, mely egy darabig nyugodt, egyenletes szárnyalással, majd pedig megint nyugtalan szállongálással váltakozik, de mindig alacsony és egyenes irányban. Egy-két száz lépésen belül azonban már erősen lefelé hajlott és legyezőszerüleg szétterjesztett farkkal s függélyesen hajlott testtel ismét leereszkedik, hogy vagy tova meneküljön, vagy éjjeli szállásra huzódjék.

Éjjeli szállásul a bokrok, gyepük és sövények védettebb tisztásait, leginkább azonban a tarlók és kaszálók efféle részeit vagy a szántóföld barázdáit választják egyenként, páronként vagy csirkéikkel, késő őszszel pedig csapatostól, fejeikkel szorosan egymáshoz bujva, mely éjjeli tanyát a cserkészőnek aztán a sok elhullatott tollról és ürülékről könnyü felfedezni.

Az esti napszállatot és a hajnali szürkület első derengését a jérczék hangos „gorrbikkk“-, a kakasok pedig „girrbäkk“-szerü szólással üdvözlik, mibe aztán a többiek is egymásután bele-beleszólnak éles hivogatással. Ezután neki látnak az élelem-keresésnek és kaparásnak, mely circa délig eltart s utána pár órát pihenve, szundikálva, neki látnak a homokban és porban való fürdéshez, tisztálkodáshoz, vagy pedig felkeresik ivóhelyeiket a csörgedező patakok- és forrásoknál, miután a viz- és a homokfürdő nyáron a foglyoknál elkerülhetetlen életszükséglet, igy az erdőszéli tisztásokon, a tarlók és földek szélein, a szerteszét kapart helyekről és a homokban és porban formált, teknőalaku kis mélyedésekről mindjárt fel lehet ismerni, hogy e helyeken egy fogolycsapat kaparászott és fürdött a homokban.

A házi szárnyasok jólérzését kifejező, halk „kurr, kurr, kurru, kurrukk-szerü pityegéssel, majd kényelmesen elnyulva, süttetik magukat a nappal, majd pedig minden száll tollazatukat felborzolva, lábaikkal serényen kaparják, rugják a homokot, azután beleheveredve, szárnyaikkal csapkodva és mellük tollazatával felszedve, szórják, hullatják magukra a homokot jó ideig, azután megint elnyulva, elmeresztett nyakkal és lábakkal mozdulatlanul hagyják magukat süttetni a déli és kora délutáni napsugárral.

Elütőleg a tyukok többnejüségétől, a fogoly egynejüségben, azaz párjával él. Február végével már az egész télen át csapatban élő párok kettesével összeállnak, mely párválasztás a himek közötti szakadatlan küzdelem és berzenkedés között megyen végbe, ugy, hogy már márcziusban csakis kiválasztott párokat láthatunk együtt és a figyelmes észlelő ezeknek legtöbbszöri tartózkodási helyéről már jóelőre megtudja a kiválasztott fészkelési helyet jelölni, hol aztán április végén, május elején a jércze megkezdi a tojásrakást.

A talajba kapart, kevéssé vagy éppen semmivel se bélelt gödröcskében, melyet kiváló előszeretettel a jércze tüskés talajon, egy-egy hancsikon, mesgyeszélen, vagy az egész költésre oly vészthozó luczernaföldön szeret vájni, —

mely luczernaföldön a kasza éle sokszor a kotoló fogoly nyakát elvágja — minden reggel egy-egy tojást rakva, 10-től 16-ig, sőt néha többre is megy* a körtéded alaku piszkos-szürke vagy zöldes-szürke alapu tojások száma, melyeknek kiköltésére három hét kivántatik. Ezt az első tojásrakást egy második is követi abban az esetben, ha az első megsemmisül, de már a második rakás alig felét üti meg az elsőnek, mert ritka esetben lépi tul az 5—7-es számot.

Nem tudja az ember, mit bámuljon inkább, azt a csodálatraméltó odaadást, avagy azt a szivós kitartást-e, a mivel a fogolyanya tojásait üli, vagy azt a hüséges őrködést, melylyel a kakas kotló nőcskéjére vigyáz?

Örökké a fészek közelében tartózkodva, érdesen hangzó „körrr“-kiáltással jelez minden közeledőt és magát bénultnak, szárnyaltnak tettetve, lassu, imbolygón alacsony szállongással igyekszik ellenségét a fészektől jó messzire elcsalni, mely cselt mindaddig különféle fintákkal ismétli, mig csak a veszély el nem vonul, mire aztán félrecsapva, más irányban sebesen visszasurran fészkéhez, de bármilyen szivós szeretettel ragaszkodjék azonban a jércze fészkéhez, mégis elhagyja, különösen a tojásrakás idején, ha sokszor zavarva, riogatva lesz.

A fogolycsirkéknél kedvesebb, festeni való szép kis szárnyasokat egyhamar alig lehet találni. Fürge, mozgékony, graciózus kis népség ez, mely zsenge korában a meleget és a gyöngéd, gondos anyai ápolást kényességénél fogva nagyon is igényli; igy a nedves és esős nyár a fogolyállományra is kártékony, ellenben a száraz, forró nyarak után az ősz rendkivül dus fogolyállománynyal kecsegtet.

Zsenge koruk első hetében a csirkék férgekkel, kukaczokkal, álczákkal, rovarokkal és apróbb magocskákkal lesznek tartva és csak később kapnak rá a nehezebb minőségü magételre és ha a gondos anya a vágásban, erdőszélen vagy a réten egy hangyabolyra talál, akkor ünnepnapja és lakodalma van a csirkenépségnek, mert a feltárt boly hangyabábjainak valóságos farkas éhvel esnek neki és festeni való látvány az, a mint a kis bolyhos népség, suta szárnyacskáit lebegtetve, szalad, igyekszik oda, és kaparászva, forgolódva, vigadozó gőgicséléssel eszik, szemelget, a gondos anya pedig a hangyabolyt folyton széjjelebb kaparva, teritve, gondos szeretettel ügyel, forog közöttük és inkább csak mutatásul egy-egy kövér falatot felcsipve, majd ennek, majd annak a kedvencznek rakja fürgén kapkodó csőröcskéje elé.

Megindító látni azt a gondot és aggodalmat s azt a szeretetteljes iparkodást, melylyel a két szüle apróságait a közeledő veszélytől igyekszik megvédelmezni.

Minden irányban aggodalmasan szerteszét kémlelve, izgatottan lót-fut a kakas ide-oda, védelmet keresve, a jércze pedig rövid intőszóval maga köré gyüjtve a csirkéket, valósággal megparancsolja nekik, hogy a kijelölt rejthelyre bujjanak, mire nagy gyorsan egyiknek a közeli vetésben, másiknak a fü között,

* Én láttam egy luczernásban talált fészekben egy izben tizenkilencz, más izben huszonegy, sőt huszonhárom tojást is, 1876- és 1878-ban, Zalában, a csácsi és bozsoki határban.

A fogolycsalád.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

a harmadik-, negyedik-, ötödiknek a bokor alatt, gaz között, barázdában, ökörnyomban vagy kerékvágásban keresi és mutatja ki buvóhelyét, hol a kicsinyek villámgyorsan és ügyesen meglapulnak . . . és midőn igy valamenynyit elbujva tudja, a kakassal együtt minden cselt és fortélyt megpróbálnak, hogy az ellenséget fiaik rejtekhelyei közeléből lehető messzire elcsalogassák.

Bátran és önfeláldozólag szállnak szembe a veszélylyel, noha gyengeségük tudatában az ellent megtámadni nem merik, de minden figyelmét magukra irányitva, majd betegnek tettetve magukat, egyik erre, a másik arra száll, lankadtan, támolyogva, majd erőfogyottan vánszorognak, majd bukdácsolva le-leülnek és midőn ilyen fintákkal az ellent jó messzire elcsalogatták fiaik közeléből, akkor először is a jércze, egyszerre csak láthatatlanná téve magát, surran vissza sebesen fiaihoz, melyek rejtekükből engedelmesen egy lépést se távoztak és nagy sietve tovább menekül velük.

Ezalatt a kakas folyton ide-oda csalogatva ellenfelét, midőn családját biztonságban véli, egy mesterfogással szintén eltünik előle, de kereső és hivószavát csak akkor kezdi hallatni, ha az ellenség egészen elvonult a látkörből és ujra zavartalan béke és biztonság honol körülöttük.

Hivó-szavára a jércze azonnal örömteljesen felel, mire a kis család ujra egyesül, hogy kettőzött óvatossággal folytassa körutját, mely óvatosságot, akár éjjel, akár nappal, még a legszemesebb ragadozó vad is csak akkor tudja meglopni, ha valami véletlen kedvező körülmény jő segéitségére.

A fiókák növekedésével az eddigi családi élet és szokásokban is némi változás áll be. A fiókáknak a szülékhez és ezeknek azokhoz való benső ragaszkodása ugyan megmarad, hanem veszély esetén, a fiókák már a magok eszéből keresnek rejthelyet és menedéket és mindegyik önállóan gondoskodik a maga biztonságáról. Az ellenség közeledtére felrebbennek és csapatosan tovarepülve, ereszkednek le a távolban és ha még egyszer fel lesznek riasztva, csak akkor szaladnak szerteszét egymástól, s egyik erre, a másik arra repülve, lapul meg valami göröngy vagy bozót mögött, vagy pedig több felé szakadozva keresnek más-más irányban buvóhelyet és midőn a kakas a veszélyt elmultnak vélé, hivni kezdi őket, melyre a fiókák egymásután felelve, közelednek; mire apjuk egyiket a másik után anyjukhoz vezetve, ez ujra átveszi az egybegyült család vezetését. A növekedés későbbi stádiumában a fiókáknak — egyiknek a másik után — apjuk vállairól le kell az őrködés terhét venni és ki kell állaniok az őrhelyre, hogy a család biztonságára vigyázva, a környéken szemlét tartsanak. Ez a sorjában levő őrállás az iskola, melyben a fiókák lassanként kiképződnek és ha eközben szüleiket véletlenül elvesztik, ugy valamelyik idegen családhoz vagy csapathoz csatlakoznak, mert az eddigi tapasztalatok már megtanitották e zsenge népséget arra, hogy az egyesekre szakadozott csapat ki van téve az elpusztulásnak.

Augusztus közepéig a csapat apraja-nagyja bujkálva, csendesen tartja magát és a tapasztalt vadász örömmel figyeli e némaságot, mert ez gazdag akasztékot igér az őszi vadászatokra, mert tudja, hogy csak a fészkétől megrabolt foglyok hivása hallatszik az estalkony és regg óráiban mindaddig, mig

csak a második költés örömei el nem némitják bennök a panaszhangokat. E némaság azonban megszakitódik a fiatalok szárnyrakelésével, mely junius végén, julius elejében történik. Az öregek zajos, aggódó és hivó hangokkal kisérik a fiatalok e röpgyakorlatait, melyet a jércze alacsonyan a föld felett való repüléssel, a kakas pedig oldalfelszállással kisér, mely aggodalmas hivogatásnak és kiséretnek a szülék részéről csak akkor szakad vége, midőn a megerősödött és teljesen röpképessé fejlődött fiatalok a felszállásnál már nem hallatják azt a verébformán karicsáló félős csipogást, melyet a repülés még meg nem szokott és bizonytalan érzete fakasztott belőlük.

Teljesen röpképessé fejlődve, azaz midőn a csapat felkelve, a fiatalok sebes, biztos szárnyalással vagy száz, százhusz lépésnyi tért átrepülnek, lassanlassan megszünik a szülék vigyázata és aggodalma és az eddigi féltő gondoskodás, őrködő szülői szeretet és gyermeki ragaszkodás az ugynevezett „csapatbarátsággá" változik át, mely a rákövetkező őszi vadászévadra már csak a társas együvétartozóság érzetével füzi egymáshoz a szüléket és a nagykoruvá fejlődött fiókákat.

A fogolyvadászat népes állománynyal biró vadászterületen egyikét nyujtja a legélvezetesebb vadászörömöknek.

Miként minden vad, ugy a fogoly is a szeptemberi csendes, derült napokon makacsul megfekszik, mert tudja, hogy érzékeire bizton ráhagyhatja magát, ellenben az esős, szeles napokon nyugtalan s rebbenékeny, mert az eső csapkodása, a szél zugása között nem hallva a közeledő veszélyt, nem érzi magát biztonságban és nem állnak meg lőtávolban a vadász és kutya előtt, hanem messzire felkelve, a nyomaikon kereső kutya előtt messzire elszaladoznak.

Mig a harmat szikkadni nem kezd, addig a fogolycsapat reggelijét végezve, a tarlók, szántóföldek tisztásain és a barázdák között heverész és sokkal éberebb, riadósabb, mint napszakában, amikor is a fogoly a rejtett és védelmet igérő sürü növényzetet keresi fel.

Ritka vagy csekély állományu vadászterületeken, a fárasztó keresés és kóborlás helyett a foglyok tartózkodási helyére egyenesen és biztosan rátalálhatni, ha a foglyok már leirt reggeli hivásaira ügyel a puskás.

A szürkület első rózsaszinü derengésénél ugyanis már megszólal az ébredező szárnyasok hivogatása, melyből az öregek erős, átható hangja mellett kihallatszik a fiatalok tisztábban és finomabban csengő „girrbikkh"-je és nemsokára rá zajos surrogással az öregek és fiatalok együttes hivogatása között felszáll az egész csapat vagy láncz, melyet egy második, sőt néha egy harmadik felszállás is követ, a végét azonban ennek a mozgalmas és lármás reggeli excursiónak mindig a kakas többszörösen elnyujtott „girrbäkkh"-je fejezi be, mely egyuttal árulója a csapat tartózkodási helyének, miután e helyen keresgélve reggeli után, a nap legnagyobb részében is e hely közelében telepszik meg és szieszt'l, hol aztán kutyával könnyen felkereshető.

Szeptember első fele az igazi és legjobb idénye a foglyászatnak és röviden napszállat előtt egy órával, vagy néha kivételesen kissé ezentul is, a vadászat bő zsákmányt ad, mert a foglyok szivósan fekve tartják magukat, ezen időn

tul, a szürkület erősbülésével neszesek, riadósak lesznek s messze, lőtávolon kivül kelnek fel a kutya elől. Ép igy már szeptember végével is. A teljesen kitolladzott csapat nem jól türi az állást és csak október hóban, a vedlés néhány napjában tartja meg ujra szivós fekvését; mert hát szeptember hó vége tulajdonkép bezárója a fogolyvadászatnak, amint azt egy régi vadászközmondás a következőkkel bizonyitja:

„Mihelyt a fogoly a sarjadzó őszi vetés első zsengéjével jóllakik, nem áll meg a vadász előtt."

Ősz végével, gyakorta több csapat egygyé verődik össze és közösen vándorol, szálldogál avaron, virányon, még pedig néha ugyancsak nagy távolságokra elkóborol nyári otthonától és sokszor megesett az is, hogy egy-egy ilyen vándorló csapatra az erdők s rengetegek mélyén bukkantak rá, s miután ez a vándorló ösztön leginkább a vadászattól és fegyverdurrogástól megkimélt csapatokban szokott leginkább felébredni, általános vadászszabálylyá vált, egyetlen csapatot se hagyni tüzkeresztség nélkül a vadászterületen.

Pár nélkül maradt kakasok, fészküket vesztett párok, szintén ezidőben csatlakoznak a csapatokhoz, sőt egyes szavahihető vadásztekintélyek azt állitják, hogy a fiatalabb nemzedék a fészkétvesztett öregek csapatjából más csapathoz csatlakozik. Ennek bizonyitékául egy esetet magam is láttam, ahol egy csapat fiatal nemzedék, egy nagyszámu, tisztán öregekből álló csapat közeléből riasztatott fel és tizedeltetett meg a Nimródok által.

Az emberek üldözése után, kevés szárnyasnak akad annyi ellensége a világban, mint ennek a szép vörösbarna patkóval ékitett, tündöklő világos mellü szárnyasnak.

A négylábu ragadozók népes sorában, a rókától a menyétig, valamennyi ádáz ellensége neki, valamint a nappali és éjjeli orvmadarak is pusztitják, ahol érik, sőt még a földeken méltóságos nyugalommal és filozofáló magábamélyedéssel sétáló gólya, a hollókkal és varjakkal egyetemben, ugyancsak tizedeli a foglyok nemzetségét, kivált a fiatalját és ha még ezen rablópusztitásokhoz egy erős, kegyetlen tél is hozzászegődik, akkor a legnépesebb állományból még irmagul se marad a rákövetkező tavasz rügyfakasztó enyhe napjaira.

Feledhetetlen emlékü B. Dani urambátyámmal, ki a messzevidék kikiáltott vadászaauktoritása volt az Alföldön, magam is szemtanuja voltam, mint vadászsza a róka a foglyot. Nincs az a drága és hires vizsla, amelyik különben keresse és állja a vadat, mint ez a vörösbundás rabló. Még egy füszál se mozdult meg körülötte, midőn a halkan gügyögő és szemelgető csapatot annyira megközelitette, hogy egy ugrással köztük teremhetett. Az ugrást azonban elhibázta, mire az egész csapat nagy zsibajjal a levegőbe szállt, ő pedig lombos farkát csóválgatva, ravasz szemeivel ugyancsak megvigyázta, hová vágódik le az izes falatokat igérő pecsenye és ujra a legnagyobb vigyázattal közelükbe lopódzva, másodszorra magát az ugyancsak figyelő vén kakast kapta el remek szökéssel. És Dani urambátyám vadászos káromkodásokkal füszerezett esküdözései szerint, ez a vörös csuhás lator évenkénti rablóhadjáratában egymaga a legügyesebb vadásznál több foglyot pusztit el, ha pedig kölykei is vannak, akkor ez a szám megháromszorozódik, megnégyszereződik.

Boldogult urambátyám azonban még a rókánál is jobban utálta azokat a lesi puskásokat, kik tél és fagy idején, a didergő és koplaló fogolycsapatot melegedő helyén, vagy a tanyák és szérük közelében kiszórt etető helyeken lődözik halomra. Ezek annyira a gyomrában voltak neki, hogy egyet in flagranti tetten érve, csaknem megserétezett. Ez azonban csak az ő meleg és érző szivéről tett tanuságot, miután nemcsak szóval védelmezte a tél zordonságaitól amugy is keservesen szenvedő állatokat, hanem még idegen vadászterületeken is, az ő ocsuját és szemes életét szórták, hintették szét cselédei a koplaló szárnyasoknak, a nyulak részére pedig egy-két darab földjén egész télen át teritett asztalként zöldelt az e czélra ültetett káposzta és más efféle vetemény . . . E szerény megemlékezés legyen kis része annak a kegyeletnek, melyben emlékezete minden ismerősének, tudom, hogy még máig is élénken él szivében.

Természetesen a tél fagyától didergő és elgémberedett fogolycsapat, elcsigázva az éhségtől és nélkülözésektől, könnyen prédájává válik a zsákmányra vadászó tollas rablóknak és kivált ónos esők idején, vagy midőn az olvadó hóra a hirtelen fagy erős jégpánczélt terit és a kemény takaró alól élelmét ki nem kaparhatva, egyes csapatok pajták, szérük, majorságok, sőt még a kisebb falvak utczáiba is bemerészkednek, hogy a szemétdombok, trágyahalmok, vagy az őszi cséplések helyein sovány élelem után keresgéljenek. Miként a keményre fagyott hótakaró, ugy a mély és vastag hólepel szintén megnehezíti életüket, ellenségeiknek pedig megkönnyiti a zsákmányul ejtést, miért is a mély hótakaró alatt, részint a ragadozók és a hideg elleni védelem, részint pedig élelemkeresés szempontjából, egész hosszu folyosókat, utakat és üregeket vájnak. Fagyos szelek s nagy havazások idején kedvelt és keresett rejthelyeik a vágások, remizek, bokrosok, kisebb-nagyobb gödrök és szakadékok, miért is az igazi és körültekintő vadász, ha területén az ilyesmik hiányzanak, tüskés gallyakból és más efféle gizgazból védő sövényeket, mesterséges buvóhelyeket s rejteket emeltet állománya részére, hanem aztán ott is legyen ám a szeme, mert az efféléket a róka, nyest, görény és más efféle torkos rablók is csakhamar kiszimatolják és valóságos vérfürdőket csapnak az ott védtelenül meglepett szárnyashad között.

Bár fölösleges ugyan, de a teljesség kedvéért mégis csak megemlitem, hogy a fiatal szárnyasok husa hasonlithatatlan izü inyenczfalatokat, az öregeké pedig oly felséges ragout-kat ád az ügyes szakács vagy gazdaasszony kezei között, mely még a legkövetelőbb gourmand izlését is kielégiti. A történelem nagynevü, országokat és birodalmakat reszkettető alakjai között, többeket lehetne felsorolni, kiknél a fogoly pecsenye országok és nemzetek sorsába is belejátszott. Igy Antonius azért veszitett el egy ütközetet, mert nem volt képes a kaprival töltött fogolypecsenyét otthagyni, midőn rohamra szóltak a cornuták és tibicenek kürtjei. Nero a hizott foglyokért elengedte vazallusainak az évi adót. Aemiliust a fogolypecsenye állitotta talpra, hogy leverhette a fellázadt légiókat. Messalina bájait a fiatal fogolycsirkék husa tette hervadhatatlanná. Locusta fogolypástétommal küldte a Styx alvilági partjaihoz a hires és nagyhatalmu Cajus Apulejust, kinek ékesszólásától annyira féltek a hatalmasok.

Az öreg korukban fogott foglyokból — akár a kakasból, akár a tojóból

— ritka esetben válik szelid, kezes jószág. Vad, riadós s minden közeledési és szeliditési kisérletet ijedős vadsággal visszautasitó szárnyas marad és ha egyet nagynehezen sikerül is végre nem szeliddé, ragaszkodóvá, hanem csak nyugodt, a közeledést megtürő szárnyassá szoktatni, akkor is nagyon kevés örömét találja benne az illető, mert közönyös, semmiféle törleszkedést nem mutató és a legelső alkalmat a szökésre felhasználó természete végre is unottá és ellenszenvessé teszi.

Butaságnak azonban — mint legtöbben állitják — nem lehet e sajátságait mondani, mert ha a fogoly észtehetsége nem elsőrangu is, de azért nem buta, mert a szabad természetben való élete, viselkedése e ráfogásnak ellentmond.

Tojásait a házi tyukok által minden nehézség nélkül ki lehet keltetni és mint kis csirkéket, szépen fel lehet őket nevelni, csakhogy a növekedés első két hetében hangyatojással, férgekkel és pondrókkal bőven kell tartani őket. A második hét közepén, vagy a harmadik hét elején meglehet kezdeni akár a hangyatojás, akár vágott hussal és kevés áztatott és kicsavart kenyérrel vagy zsemlyével vegyitett zöld tápot is; a kissé vizben megpuhitott vagy puhitatlan köleskása adagolása mellett. Ez időben a köleskásával és más efféle apróbb szemü táppal kezdhetjük szoktatni a magételre is, de a negyedik hét végén már megfordithatjuk az arányt és a vegyitett magétket és zöld tápot nemcsak hogy adhatjuk, de egyenesen magvakat kell adnunk a zöld táppal együtt főételnek, miután természetszerüleg egyenesen e tápra vannak utalva. E tartás mellett, akár szabadban, akár zárt helyiségben lesznek nevelve, erőteljes, egészséges ivadékká fejlődnek, ha mindig bőséges homok (folyóvizek fenekéről való) és tiszta viz áll rendelkezésükre és ha ezek mellett fogságuk szük korlátai között egy darabka gyepes helylyel is kedveskedünk nekik, mindent megadtunk nekik, miket a jólétük, egészségük és tartásuk megkiván. Csak a nedvességtől, lucskos, nyirkos talajtól kell szorgosan óvnunk őket, mert ezektől elsatnyulnak és mindenféle pusztitó betegség csiráját szedik magukba.

Ez dióhéjban a fiatal foglyok nevelése, melyeket kevés gonddal szépen fel lehet nevelni, miután fajtájuk a szárnyasok világában a legerőteljesebb és legszivósabb fejlődésü szárnyasokhoz tartozik. E szivós életerő, vagy hogy ugy mondjam, a külhatásoknak szivósan ellentálló fejlődési képesség már a tojás méhében fejlődő zsenge ivadéknál is mutatkozik, miként azt a következő példából látjuk.

Lenz egy fészekalja fogolytojást egy tyuk alá téve, ez két napig szorgalmasan ült is rajtok, de azután otthagyta őket — és midőn a hires természettudós ezt észrevette, a tojások már egész jéghidegek voltak. Két nap mulva egy alkalmas kis törpe kotlót találva, ujra ez alá rakta a fogolytojásokat, természetesen néhány friss törpe tyuktojással egyetemben. A huszonegyedik napon a törpe tyuktojások kikeltek, a fogolytojások azonban nem. Erre a huszonkettedik napon egyet feltörve, egy eleven fiókát talált benne, de midőn a huszonharmadik napon utánuk nézett, a törpe tyuk szintén ott hagyta a kotolást és a tojások már egészen jéghidegek voltak. Kiváncsian törte fel az egyiket és a tojásban ujolag egy eleven fiókát talált. Erre a tyukocskát csirkéivel együtt egy

boritó segélyével ujra a tojásokra ültette, de másnap reggel megint csak elhagyatva és jéghidegen találta a tojásokat, de midőn ujra feltört egyet, mindezek daczára ebben is egy életerős eleven fiókát talált. Végső kisérletül az első kotlót keritette elő, melynek ezalatt annyira megjött a kotoló kedve, hogy szorgalmasan megülte a tojásokat, melyekből a következő napon aztán a többszöri elhanyagoltatás daczára, virgoncz és életerős fogolycsirkék bujtak elő és szép, egészséges példányokká nevelődtek fel.

Az igy felnevelt fogolycsirkék legtöbbje a házityukok szelidsége és természete mérvéig megjámborul, de kedvező alkalommal a kóbor, bujkáló természet még igy is ki-kitör legtöbbjéből. Ez elismert és sokszor tapasztalt tény, de mindennek daczára, viszont az is elismert és sokszor tapasztalt tény, hogy az igy felnevelt fogolycsirkékből a kezesség, szelidség, kedvesség és okosság netovábbjai lettek . . . Micsoda ellentmondás ez, vélik többen! Nem az kérem, mert ez frappáns bizonyitéka annak, hogy a gondos és szeretetteljes bánásmód és nevelés képes még a legelrejtettebben szunnyadó állati lelket is felébreszteni és intelligenssé tenni. Természetesen az, ki az állatápolást és tartást csakis egyedül az élelmezésben véli és azt tartva, hogy ezzel mindent megtett, azután rá sem néz többet, az ilyen megnyilvánulást nehezen fogja elérni, vagy, ha vakszerencséből néha eléri is, hát az nem az ő érdeme, hanem a véletlené! Ugyanis az állati lélek egyes intelligensebb és finomabban fejlett idegszervezettel biró példányoknál magától is megnyilatkozik a természettől általában megadott és megszabott határoknál nagyobb mértékben. De csakis egyes kivételes esetekben, mig, ha komolyan és szeretetteljes bánásmóddal foglalkozunk velük, gondozzuk, neveljük őket, még a *„legbutábbnak“* tartott állatnál is felébreszthetjük a szunnyadó értelmet és okossá, intelligenssé és ragaszkodóvá tehetjük, mert ma már nem szükséges azt hosszan bizonyitgatni, hogy az állatokban az értelem mellett, mint ezzel rokon szellemi tulajdonságokat: többféle nemes érzelmeket is fel lehet ébreszteni.

Nagyon hosszura lehetne szőni e theoretikus elmélkedéseket, de e rövidke kitéréssel csak azt akarom bizonyitani, hogy a butának, vadnak, és értelemnélkülinek declarált foglyokból honnan és hogyan kerül ki mégis annyi okos, ragaszkodó és intelligens példány? . . .

Ennek megfejtését rövid szavakban ismételjük tehát még egyszer: a szeretetteljes, gyöngéd ápolás, nevelés és gondozás teremti a szelid, ragaszkodó és értelmes állatokat és azokat teremt a foglyokból is! Én magam láttam vagy nyolczat, tizet, melyek csudái voltak a szelidségnek és legalább tizszer-huszszor ennyiről hallottam és olvastam szavahihető egyének állitásaiból . . .

Igy Nyiregyházán egy áldott jóságu öreg kisasszony, ki a mellett, hogy kötőiskolát tartott, egész menageriát tartott az állatokból és leány növendékeivel szintén megkedveltette az állatok iránti szeretetet, mely a mellett, hogy az állatot nemesiti, nemesiti egyuttal a lelket is mindenkinél!

A mindenféle szárnyasok között, volt neki egy fogolykakasa, melyet fiók korában egy erdélyi rokona a csirkékkel együtt hozott neki. A kakasnak „Órás“ volt a neve, mert, ha jó kedve volt, hosszu *„taktaktak“*-szerü ketyegést hallatott.

Ettől kapta nevét! Órás ismerte a tanulólánykákat egyenkint, sőt, ha nevüket hallotta, tudta már ki jő és szárnyait leeresztve, nagy sietve elibük futott a kis utczaajtóig. A kötőóra alatt, hol az egyik, hol a másik lányka mellett szieszẗázott és ugy a reggeli, mint a délutáni ozsonnákból, mindegyiktől részt követelt magának. Általában a változatosságot nagyon szerette, mert nemcsak a macskával, kutyával együtt evett, hanem a csiz, rigó, vörösbegy, fülemile vályuiból is együtt csipegetett ezekkel. A nap bizonyos óráiban a földön szemelgető galambokkal barátkozott, de a kötőiskola végén, alkony felé a tyukokkal kaparászott és mulatott az udvaron és mig asszonya le nem feküdt, azaz a mig gyertya égett, addig fel nem kereste alvóhelyét, mely asszonyának az ágya mellé állitott szék alatti szakajtó-kosár volt. Az idegent az első pillantásra megismerte. Nem félt ugyan tőlük, de nem is közelitett hozzájuk, hanem bizonyos távolban, egyik lábát felhuzva megállott és magasra nyujtott nyakkal, hosszan és figyelmesen megnézte őket. Ha valaki megtetszett neki, akkor ismert taktakját hallatta megnyugtató, lassu hangon, ellenben, ha ellenszenvet érzett irántuk, mi gyakran, kivált szeles mozdulatu, hangosan nevető, kiáltozó beszédü egyéneknél történt, akkor taktakját izgatott tollborzolás között, valóságos intő, alarmirozó harczi riadóként harsogtatta. Urnőjétől el nem maradt, még a sétatérre is elkisérte, szorosan mellette szaladozva. Ha idegen kutyát látott, villámgyorsan szoknyája alá bujt és midőn urnője a padra ült, ő közelében a füszálakat csipegette és bogarászott a sétatér gyepágyain. A levesben főtt tésztától kezdve a sült, főtt husig mindent megevett. A tejes kukoriczát mód nélkül szerette. Legjobban nyersen, de sülve és főzve is kedvencze volt, valamint a főtt kukoriczaszem is, mely szemeket rendesen csőrével háromfelé vágva, szedegette fel. A kenyérmorzsa, kalács-, kuglóf-, tortadarabkák, édes sütemények egyforma deliciával lettek általa elfogyasztva, ugyszinte a huslevesben főtt zöldség is, kivéve a petrezselymet és hagymaféléket, ellenben a krumpli mindenféle alakban, még nyersen is kedvelt falatja volt neki, sőt urnője nagynevetve emlegette, hogy midőn grojersajtot evett, „Órás“ még abból is csipegetni kezdett, a turósgaluskáról pedig a turóval együtt a töpörtyüt is felkapkodta, mely esetekből viszont az világlik ki, hogy szoktatás által mi mindenfélére rá lehet az állatot is szoktatni! . . .

A másik nevezetes fogoly egy „Panna“ nevü volt, mely nőneve daczára egyike volt a legszebb kakasoknak, a melyeket csak láttam.

Ez egy közelünkben lakó nyugalmazott kapitányé volt, ki városunkban arról volt hires, hogy egy farkast és egy hiuzt tartott udvarában.

Panna otthon hüséges kisérője volt gazdájának minden lépésénél és oly bátor és féltékenyen ragaszkodó volt, hogy a kiérdemült vizslát, mindig irigyen elverte, ha az gazdájához törleszkedni próbált. A kertben gazdájával egyetemben generális tisztogatást vitt véghez az eper és hónapos retekágyak apró csigái és mindenféle kukaczai között s midőn gazdája — szenvedélyes kertész lévén — virágpalántákat ültetett, Panna oly figyelmesen szemlélte minden mozdulatát és ugy járt, forgolódott a kezei körül, mintha ő is meg akarná tanulni. Reggel, midőn a nap kelni kezdett, hangos szóval hirdette a hajnalt és urához az ágyba repült és rendesen oldala mellé telepedve, egy félórát ő is

elbohiskolt még vele, de a rendes felkelési időn tul nem hagyta nyugodni. Izgett, mozgatt, ingét huzogatta, ujjait, kezét kopogtatta, ha nem akart felkelni és midőn ura mosdani kezdett (télen, nyáron övig mosdott hideg vizben és egész tócsát csinált maga körül). Panna a mosdó alatt futkosva, felborzolt tollakkal, leeresztett szárnyakkal engedte magára hullni a cseppeket, melyek néha egész bőrig áztatták, ugy, hogy alig birta magát a veranda napsütötte küszöbén elnyujtózva, megszárogatni. Ez volt kedvencz helye, miután a veranda oszlopa sürün be volt futtatva a gobea skarlátvörös virágtölcséreivel és midőn a nap erősen tüzni kezdett, ennek levelei alá huzódott és onnan észlelte csillogó, okos szemeivel az udvarban történteket.

Ebéd után, melyben ő is lehetőleg részt vett az asztal körül sétálva, szedegetve, midőn ura a kávé mellé pipára gyujtott a verandán, akkor Panna homokfürdőt vett. Egy deszkaládácskában állandóan volt készitve neki a pompás folyófenéki homok, melybe egész gyönyörüséggel és kéjjel hevert bele, minden szál tolla közé belerázva a homokszemeket. S fürdés végével pedig, midőn ura a rózsafákat vagy gyümölcsoltványokat nézegette, tisztogatta, ő a közelében tyukként kaparászott és négy óra tájban a mezőkre nyiló hátsó kertajtón át, nagy sétát tett ura társaságában a mezőkön és réteken. A kapitány beszélte, hogy gyakran felelgetett a fürjek pity-palatytyára vagy a bujkáló fogolycsapatok gyügyögéseire, de még csak nyomát se látta nála, hogy hivogató, vad rokonait szeretné felkeresni.

Vagy hét évig volt Panna a kapitány birtokában, midőn szeretett ura meghalálozott, kinek elhunytát e hü és ragaszkodó szárnyas annyira szivére vette, hogy harmadnapra rá — bujában elpusztult . . .

Mélyen megindító volt nézni — hallottam a kapitány jóval fiatalabb öcscsétől elbeszélni, — minő aggályos és szomoru kereséssel futkosta be a házat, midőn hőn szeretett urát a temetőbe vitték. Helyét nem találva, nyugtalan, bánatos sietséggel járta be ura szokott tartózkodási helyeit, panaszos hangokat hallatva, kereste a házban, kertben, udvaron mindenfelé... Hiába kinálták legkedvenczebb falatjaival, többé egy szemet sem evett, hanem a nap nagy részét az ágy előtt és a verandán való szomoru gubbaszkodásban töltve, harmadnapra, napalkonytáján megdermedve találtuk a verandán a mellett a nagy fonott karszék mellett, a melyben bátyám mindig ülni szokott.

Csak e két hosszabb példát emlitettem fel a butának és vadnak állitott fogolyról, de tudnék még többet is felhozni és czikkemet azzal az állitással zárom be, hogy mindenki többé-kevésbbé kedves és értelmes szárnyas barátot nevelhet magának a fiatal fogolycsirkékből! A kinek ez nem fog sikerülni, az magára vessen, mert nem a fogolyban, hanem az ő fonák gondozásában és nevelésében lesz a hiba!

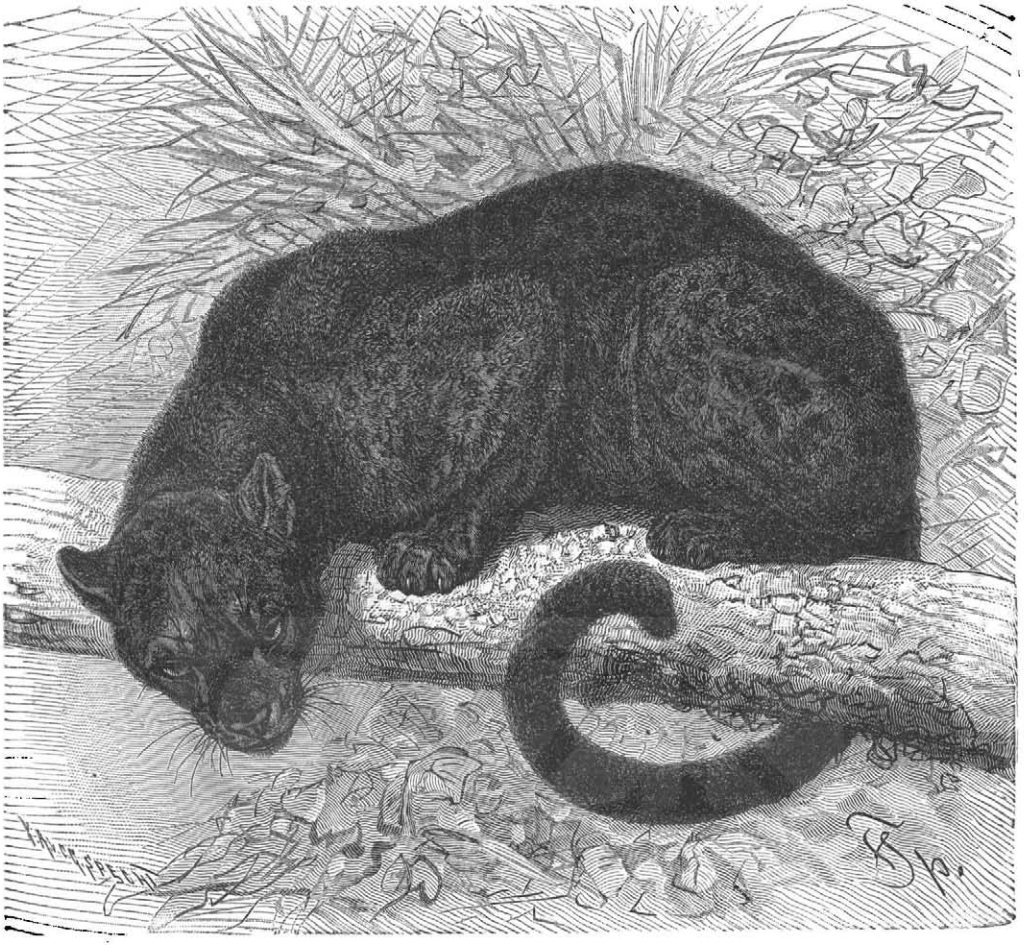

A fekete párducz

Állatszeliditők.

Harsognak a trombiták, a réztányérok csengnek és menydörög a nagy dob puffogása. Ebbe a lármás zenébe beledörren az oroszlán orditása, a tigris komor bőgése s a párducz rekedt nyávogása, a majmok sivitásától, a papagájok rikácsolásától kisérve és mikor ez a fülsiketitő zajongás elhallgat, akkor a kikiáltó hangja harsan fel, hogy: „most kezdődik az előadás az állatseregletben, melynek centrálkalitjában eddig nem látott mutatványokat végez az állatszeliditő betanitott oroszlánjaival, szeliditett tigriseivel s csodaszámba menő dresszirozott párduczaival . . .“

Az állatszeliditő akkor már készen áll, csak a közönség betódulását várja. Hatalmas, herkulesi alak, izmai egy capuai viadoréval versenyezhetnek, mégis, a mint gömbösvégü, rövid korbácsának a nyelét szorongatja, izmos ujjai izgatott remegéssel babrálnak azon, mert, ki tudja, vajjon élve tér-e

vissza állatainak a ketreczéből? Ha pedig neje és gyermekei vannak, nem tudja, viszontlátja-e őket?

Ez a gondolat minden előadás alkalmával az eszébe jut — és méltán! Mert hiába vannak vadjai a szelidség végső fokáig dresszirozva, a vadállat mindig vadállat marad, alattomos és megbizhatatlan természetü; hiába rejt korbácsának gömbje halálosan ölő robbanó löveget magában, hiába állnak kéznél az örök villákkal, elválasztó rácsokkal és más segédeszközökkel, mire ezeket használatba veszik, akkorra már rendszerint megtörténik a szerencsétlenség.

A legtöbb szerencsétlenség abból származik, hogy az állatszeliditő állatai szelidségében elbizza magát, azután nem számol az állatnak faji s egyéni természetével és szeszélyeivel, továbbá figyelmen kivül hagy némely csekélynek látszó jelenséget, a melynek pedig rendszerint nagyon sulyos következményei szoktak lenni, végre pedig nem gondol az állat életkorával.

Az elbizakodottságnak és meggondolatlanságnak kiáltó példáját mutatja a következő eset.

Az „Eagle" nevü gőzhajón a Baylei-Armstrong-féle állatsereglet részére egy fekete párduczot szállitottak New-Yorkba, mely egy erős deszkarekeszbe zárt vaskalitban volt a fedélzeten. Midőn az utasok ezt megtudták, mindenki látni szerette volna ezt a ritka pasasért, mit gazdája az élelmes yanke arra használt fel, hogy ülőhelyeket rögtönözve a fedélzeten, a kiváncsi utasokkal belépő dijjakat fizettetett.

Miután néhány száz utas volt a hajón, ez az ötlete meglehetősen jövedelmezett, midőn pedig a vele utazó szeliditő kijelentette, hogy 150 dollárért kész bemenni a párducz ketreczébe és vele különféle mutatványokat végezni, a közönség szivesen ráfizette ezt az összeget.

Voltak, akik erre a vállalkozásra a fejüket csóválták, mert ez a párducz nem a Szunda-szigetek kisebbfajta fekete párducza volt, hanem egy három és fél éves afrikai Felis pantherának a fekete változata, egy oroszlán nagyságu és erejü állat, mely egy kétéves bikát képes elvinni az állkapcsai között.

Ezt a fékezhetetlen vad természetü bestiát a szeliditő már négy hónapig Hamburgban dresszirozta és mint elsőrendü ritkaságot akarta New-Yorkban bemutatni.

A feltünés elkerülése végett eddig mindig csak éjszakánként etették és midőn levették a deszkarekesz falait, az odakészitett juhnegyed láttára meglátszott vadulni, olyan szökellést, fuvást és orditást vitt véghez . . . Midőn pedig betolták neki a juhhust, melyet a szakács egy darab marhacsonttal toldott meg, a nézősereg összeborzadt, mert a juhnak gerinczét és az erős lábszárcsontot piskótaként morzsolta szét rettenetes fogaival, miközben fekete pofájából olyan ördögileg szikrázó szemek villantak a közönségre, hogy néhányan a kapitányhoz siettek és kérték, hogy tiltsa meg a szeliditőnek a bemenetelt.

A kapitány azonban igazi yankee nyugalommal csak vállait vonogatta:

— Psaw! Se apja, se gyámja nem vagyok a szeliditőnek! Tehet, mit neki tetszik! Ha vásárra akarja vinni a bőrét, én nem tilthatom meg neki! . . . —

mondá egykedvüen, s e mellett ő volt az első, ki 100 dollárba fogadott, hogy a szeliditő nem kerül ki ép bőrrel a kalitból.

Ez a példa gyujtott! A többi yankek is fogadásokat tettek és a nyeremény felét mindenki a szeliditőnek igérte oda, ki jókedvüen mosolygott a bajusza alatt, mert egészen biztos volt a sikerről.

Csak arra nem számitott és azt nem vette észre, hogy a párducz az örökös sötétségtől, a hajó folytonos ingásától és a gépezet zakatolásától ki van véve a sodrából, hanem elbizva magát abban, hogy eddigi próbálkozásai baj nélkül sikerültek, félrehuzta a kalit hátulján levő reteszt és fogai közé véve robbanó golyóval ellátott rövidnyelü vasbunkóját, lehajtott fejjel s négykézláb bujt be a kalitkának alacsony ajtócskáján.

Mielőtt azonban lábraállhatott és a bunkót kezébe vehette volna, azalatt a villámgyorsan, rövid pillanatok alatt a párducz az ajtó zörejére hátrafordulva, egyetlen szökéssel rávetette magát és a másik pillanatban feje kásává morzsolva, eltünt a vadállat torkában . . . .

A hires Cassanovának és Wilhelmnek az volt a hátborzongtató forçemutatványuk, hogy fejüket az oroszlán kitátott torkába dugták. Ez a mutatvány mind a kettőjüknél számtalanszor minden baj nélkül sikerült. Egyszer azonban a rettentő állkapcsok összecsukódtak és mindkettőnek feje ott maradt az oroszlánok torkában. A szerencsétlenségnek az volt az oka, hogy Cassanova elfeledte lenyiratni a haját s néhány hosszabb hajszála megcsiklandozta az állatkirály torkát, Wilhelm pedig arczát sértette meg a fogak egyikében és a kibugyanó meleg vér szagára az oroszlán önkénytelenül összecsappantotta a fogait.

Wilhelmnek a felesége is ügyes és merész állatszeliditőnő volt és különösen hires volt nagyon szelid Fatima nevü nubiai nősténvoroszlánjáról. Férjének halálát minden évben meggyászolta és egy izben az jutott eszébe, hogy ezen a napon szokásos jelmeze helyett fekete utczai ruhában lépjen oroszlánjai közé. Fatima a szokatlan öltözet láttára morogni kezdett s kedvetlenül és akaratoskodva végezte produktióit és midőn Wilhelmné erre korbácsával reáütött, nagy orditással rávetette magát és jobb karját tőből leharapta neki. A segitségére sietö személyzet alig tudta kimenteni a feldühödt oroszlán körmei közül.

A szépségéről hires Miss Senide esete a legérdekesebb lélektani esetek közé tartozik s páratlanul áll a maga nemében.

1900-ban a párisi Cirque d'Hiverben tartott egyik előadásán Princz nevezetü óriási nagyságu és példátlan szelidségü himoroszlánja, mely öt év óta minden parancsának vakon és készségesen engedelmeskedett és vele szemben korbácsra soha nem volt szüksége, makacskodni és engedetlenkedni kezdett. A miss erre korbácsával arczonlegyintette, mire az oroszlán reárohanva, leteperte és fejét kezdte marczangolni, iszonyu orditás és hördülések között...

„Nem tudom leirni azt az érzést. — beszéli Miss Senide emlékirataiban, — midőn anyám rémült sikoltásait hallottam! A közönség sikoltozásai közül csak ez az egy hatott reám és az jutott eszembe, hogy áldott kezeit többé meg nem csókolhatom. Fájdalmat, félelmet nem éreztem; inkább sajátságos tompult érzéketlenség vett rajtam erőt . . . A pillanatok multak . . . Éreztem a

nyakamon végigpatakzó vér melegét, midőn Princz az arczomba harapott és szikrázó szemei az én elhaló tekintetemet keresztezték. Erre egy mentőgondolat villant hirtelen agyamba. Félig aléltan emelém fel kezeimet és czirogatni kezdtem Princznek haragos ránczokba szedett pofáját . . . Princz! Princz! kiáltottam neki hizelgőleg. Czirógatásaimra rögtön elereszteté fejemet és okos tekintetét rám vetve, farkcsóválva sompolygott a ketrecz másik oldalára . . ."

„Beismerem, hogy nem számoltam a természetével s nem lett volna szabad feldühösitenem! — beszéli tovább a miss, de mindezen tanulság daczára, ujra beleesett ebbe a hibába Dublinban, hol makacskodó és rosszkedvü nőstényoroszlánját, Fatimát, midőn korbácsával mindenáron engedelmességre akarta szoritani, az ugy összemarczangolta, hogy félévig feküdt sebeiben.

Legendával határos a berlini Berta nevü szép állatszeliditőnőnek a tragikus esete is. Egy lovaskapitánynak volt a menyasszonya, de az esküvőjük előtti napon Szahara nevü oroszlánja halálra marczangolta. Azt állitották róla, hogy oroszlánja szerelemféltésből ölte meg. Ez szépen és poétikusan hangzik! Sajnos azonban, hogy az érzékeny sziveknek ezt a gyengéd gondolatát oda kell módositani, hogy a vőlegény közvetlen a ketrecz előtt gyönyörködött menyasszonyában, kinek szemei inkább ő reá, mint állataira figyeltek és igy elfeledkezve a szükséges óvatosságról és vigyázatról, hátrálás közben érzékenyen rálépett az oroszlánra, ki erre aztán fellobbanó dühében szétmarczangolta.

A hetvenes évek elején a franczia származásu Bidelt nagyon fellengős módon az „állatszeliditők királyának" nevezték, pedig éppen nem érdemlette meg e czimet, mert ugy látszik, hogy a saját állatainak a karakterét és természetét se ismerte, vagy elég botorul és vakmerőn nem gondolt vele. Az 1878. évi párisi világkiállitás szenzációi közé tartozott, hogy feltünni vágyó hölgyek és gavallérok Bidel kiséretében idegizgató látogatásokra jártak az oroszlánketreczbe.

Egy ilyen vizitnél azonban majdnem megjárták, mert az egyik oroszlán az ismeretlenek járás-kelésétől nekivadulva, reájuk rontott . . . A vendégek egymás hegyén-hátán ép bőrrel ugrottak ki a ketreczből, de „Bidel király" urat rutul össze-vissza marczangolta éppen a legszelidebb és legmegbizhatóbb oroszlánja. Nem halt ugyan bele, de egész életére való bénasággal fizette meg a tréfát!

Hampelt és Kludskyt hasonló sors érte; a nyolczvanas évek hires állatszeliditőnőjét: Helliot Klárát szétlocscsant koponyával vonszolták ki a ketreczből, a szépségéről hires, franczia származásu Marguerita kisasszonynak jobb karját tőből harapta le kedvencz oroszlánja . . . Számtalan ilyen esetet lehetne még felsorolni, de még csak kettőt emlitek fel belőlük.

Az egyik a Bridgman-féle menazsériában történt Angliában, melynek tulajdonosa Tamás, ismert nevü állatszeliditő volt és Cordona kapitány név alatt tartotta mutatványait.

Kedvencz oroszlánja, a kitünően idomitott Wallace, a vasárnapi előadást megelőző próbák alkalmával igen ingerülten és akaratosan viselkedett és

mialatt a többi négy oroszlán Cordona korbácsának engedelmeskedve, a szomszéd kalitba kullogott, Wallace kalitjának egyik szögletébe huzódott vissza és abban a pillanatban, midőn Cordona tekintetét róla elforditva, másfelé nézett, vad szökéssel reávetette magát és a földre teperve, körmeit urának husába vágta.A nézőközönség rémült orditozása még jobban ingerelte a dühös bestiát! Cordona lélekjelenlétét megőrizve, egy ideig mindenkép védekezett és midőn segitségért kiáltozott, olyasmi történt, ami eddig páratlan és egyedüli a maga nemében!

Cordona segélykiáltásaira a másik négy oroszlán is a kalitba rohant és egyenesen gazdájuk védelmére sietve, Wallace-ra vetették magukat. Rettenetes küzdelem folyt az öt vadállat között és Cordona kapitányt bizonyosan meg lehetett volna menteni, ha a segélyére sietö személyzet villáival és vasrudjaival a küzdőket még jobban fel nem bősziti. A nagy felindulásban mindenki fejét veszté és senkinek se jutott eszébe, hogy a kalit hátsó ajtaját kinyissa, igy aztán Cordona Wallace által a szó szoros értelmében darabokra szaggattatott.

Cordonát emberei nem egyszer intették, hogy őrizkedjék és adjon tul Wallace-on, mivel az már több izben támadó kedvet mutatott vele szemben, de mivel párját ritkitó, hatalmas példány volt az Atlasz-hegységből, nem birta rászánni magát . . .

Wallace-t ez eset után agyonlőtték, mert az a vadállat, mely gazdáját szétszaggatta, többé idomitásra nem alkalmas.

Belgrádban, a Brodar Maxim-féle állatseregletben egyik tigris már napok óta nem akart engedelmeskedni és betanult mutatványait, különösen az abroncson való átugrást egyáltalán nem akarta végezni, s mig a másik két tigris engedelmesen végezte a dolgát, addig ez szikrázó szemekkel a kalit egyik szögletébe huzódva, leső pillantásokkal kisérte az idomitó minden mozdulatát.

Egyik esti előadás alkalmával Maxim mindenáron az abroncson való átugrásra akarta kényszeriteni és midőn a tigris nem engedelmeskedett, korbácsával reáütött, de abban a pillanatban az reáugrott s körmeit a vállába vágva, fogait Maxim fejébe mélyesztette.

A herculesi erejü idomitó erre a tigrist torkon ragadva, egyetlen taszitással messze ellökte magától, midőn azonban ki akart a kalitból menekülni, az ott levő hyéna rohanta meg s ugyanekkor a tigris is megujitotta támadását. Vérfagyasztó küzdelem állott be az idomitó és vadjai között, melyek orditva rángatták ide s tova, mig végre az elősietö személyzetnek sikerült néhány pillanat mulva Maximot kiszabaditani. A küzdelem alatt a másik két tigris mozdulatlanul a kalit szögletébe huzódva, torkaszakadtából orditott. Szerencséje Maximnak, hogy ezek nem vettek részt a küzdelemben, mert akkor menthetetlenül ottveszett volna, igy is hét mély tigris marta és több mint harmincz hyéna okozta sebbel, törött lábbal és vérében uszva vonszolták ki a kalitból.

A felsorolt példákból láthatni, mely dolgokra kell ügyelni az állatidomitónak és hogy némelykor minő csekély elnézés, figyelmetlenség vagy változás okozza a legnagyobb veszedelmet!

Ha jól emlékszem, a hirneves Armstrong mondotta, hogy egyetlen állat-

szeliditő sem ágyában hal meg, hanem valamennyi a vadak körmei között lehelli ki a lelkét és az eddigi példák igazat adtak neki.

A leghiresebb álltszeliditők voltak: a Batty- és Anderson-családok, Bruce, Cassanova, Kaufmann, Prohaszka, Wilhelm, Kleeberg, Martin és a Kreutzbergek stbbi, mégis közülök is sokan művészetük martyrjai lettek, mert hát a vadállat bármily szelid és tanult legyen is, mindig kiszámithatlan vadállat marad.

Pedig hát a Battyak valóságos csudákat műveltek a szeliditès és idomitás terén, ugy hogy azt mondták róluk, hogy bizonyos bóditó erejü ázsiai növény segitségével tompitják el és szeliditik meg vadjaiknak az érzékeit.

Mert Batty, kivált az öreg, valósággal kedélyeskedett tigriseivel, oroszlánjaival és párduczaival. Főelve volt neki, *hogy az állatban fel kell ébreszteni a lelket* és nem szabad méltatlanul bántani, kinozni és ingerelni. A délelőtti próbák kezdete előtt végigjárta a fenevadak kalitjait. A rácson át benyult hozzájuk, hizelgőleg megsimogatta, megveregette őket, nyájasan beszélt hozzájuk, sőt egy izben arczát a rácshoz nyomva, szivarjának füstjét tréfásan oroszlánjainak a szeme közé fujta, mire a hatalmas állatok tüszszögve ugrottak hátra, de azután ujra odasiettek, hogy Batty czirogassa és csókolgassa őket. Pedig Batty mindig ugy jött ki a ketreczből, hogy ruhái rongyokban fityegtek le róla és mellèből, karjaiból és vállaiból a vér serkedezett mindenkor és ha kérdezték tőle, hogy meg van-e sebezve? azt felelte rá: „nem, csak megkarmoltak", mert ezeket a sebeket állatjai nem rosszakaratból, hanem játékból, enyelgésből ejtették rajta idomitás közben, midőn hatalmas éles karmaikat önkénytelenül jobban kieresztették, mint kellett volna.

Batty egy izben fogadott egy angollal, hogy etetés alkalmával legnagyobb oroszlánjától elveszi a konczot. És ezt a fogadását meg is nyerte! Az oroszlán haragosan orditott ugyan s rettenetes körmeit és fogait mutogatta, de mégse bántotta.

Egyik ápolója szintén utánozni akarva gazdáját, benyult a ketreczbe, hogy megvakarja az oroszlán fejét. De rettentő módon megjárta. Az oroszlánok rárohantak és karját könyökben leharapták. Hiába rohant oda maga Batty, hiába korbácsolta és rivallt reájuk — még az ő mesés hatalma se használt, csak akkor huzódtak vissza, midőn a szerencsétlennek a karját leharapták.

Battynak az elveit, idomitási módját és titkos szereit a többi hires szeliditők is alkalmazták.

Igy egyik-másik opiumot, porrátört belladonna levelet, Mandragorát használ, mely bóditószerek eltompitják az állatok érzékeit és ezáltal vadságuk se ébred fel oly könnyen.

Bruce, Anderson, Kleeberg állitólag a macskafaju ragadozókkal való mutatványainál mindig valeriana növénynyel dörzsölte be magát, vagy pedig gamanderrel (Teucrium marum), mert ennek szagát a macskafaju ragadozók szerfelett szeretik s ez az illat kellemes bódultságba ringatja érzékeiket.

Azzal pedig, hogy a lelket iparkodnak bennük felébreszteni, már régen el van ismerve, hogy a legtöbbre mennek. Ez és a szelid bánásmód, valamint

az állat természetének és egyéni karakterének tüzetes tanulmányozása ma már főfeltételei az idomitásnak.

Az állatokat ütéssel, veréssel, tüzes vassal, égő röppentyükkel, pisztolydurranásokkal megfélemliteni és ezekkel megszeliditeni és idomitani nem lehet. Ez régi kegyetlen és oktalan slendrián! amelyekkel alaposan el lesznek rontva! Igaz, hogy a csuszás-mászásig meghunyászkodók és félénkek lesznek, de egyuttal ravaszok, alattomosak és boszuállók maradnak és csak a legcsekélyebb kedvező alkalom kell nekik, hogy dühük és vérszomjuk egész vadságában kitörjön.

Prohaszka, Kleeberg és a Kreutzbergek az idomitás további főelveinek tartják, hogy:

állatjainak egyetlen mozdulata se kerülje el a figyelmét, hanem mindegyiket külön-külön és azután együttesen folytonosan szemmel tartsa, háta mögé lehetőleg ne engedje kerülni őket és ha valamelyik boszus vagy ingerült, be se lépjen hozzá;

a makacs, engedetlenkedő vagy duzzogó vadat ne erőltesse, ütéssel ne ingerelje, ha vonakodik, hanem inkább hizelgéssel, jó szóval csillapitsa le és hagyja békében, mig magától engedelmeskedni fog;

figyeljen folytonosan állatai szemeire, ha a pupillák nagyok és köralakuan kigömbölyödnek, az a harag és ingerültség jele;

az idomitó lehetőleg mindig egy és ugyanazon jelmezben jelenjen meg az állatok között s a rikitó és kiáltó szineket lehetőleg kerülje;

kerülje az erős, ingerlő illatokat és a pálinkát; hanghordozása és mozdulatai lehetőleg nyugodtak és egyformák legyenek.

Áttérve magára az idomitásra, minden szeliditő lehetőleg a legfiatalabb korukban szerzi be állatait és lehetőleg maga neveli fel. A vén korukban befogott ragadozókat bizonyos fokig meg lehet ugyan szeliditeni, de idomitásuk lehetetlen.

A szeliditő azzal kezdi az idomitást, hogy maga eteti és gondozza állatait, miután az idomitásnak legelső feltétele az, hogy az állat megismerje és megszeresse a gazdáját.

Az etetést először a rácson kivül kezdi, azután egyesekhez bemegy a kalitba, s ott adja nekik az étket. Barátságosan szólitgatja őket s erőszakosan nem kényszeriti semmire, nem ijesztgeti, nem üti, veri egyiket sem.

A melyik közeledésére morog, fogait vicsorgatja, azt többszörös jó falatokkal igyekszik megnyerni és mikor már megengedik a hátukat simitani, gyengéden megpróbálja a fejüket vakargatni, mert az oroszlán és tigris, mint macskafajok, szeretik a simogatást s ilyenkor fejüket hozzádörzsölik az idomitó kezeihez.

A szeliditő ekkor már hozzá kezdhet a mutatványokra való idomitáshoz, melyeknek elseje rendesen azzal kezdődik, hogy a rácson át egy darab deszkát nyujtanak be neki, a melyet a kalit fenekén keresztbe állit, hogy az oroszlán megtanuljon rajta keresztül ugrani. Ehhez egy rövid korbácsot használ, a mely csakis intésre, pattintásra, nem pedig ütésre való.

Ha ezt már többféle magasságban megtanulta, következik az abroncson

való átugrás, a melyet először szorosan a deszka fölé kell tartani, hogy az állat megérthesse, mit akarnak tőle. Ezen a módon tanulja meg az oroszlán urát is átugorni. Ugyanis az ugy áll először meghajolva, később kiegyenesedve, az ugró deszka mellé, hogy midőn az oroszlán ugrik, a deszkával együtt rajta is átrepüljön. Hat-nyolcz leczke rendesen elegendő, mert az oroszlán e tekintetben igen intelligens és értelmes állat.

A nehezebb mutatványok közé tartozik az, hogy lefeküdjék és ura ráülhessen vagy ráállhasson.

Az idomitó először lovagvesszőszerü korbácsával czirógatólag az állat hátára vereget, azután kezeivel lenyomni igyekszik. Ha ez nem sikerül, először kezeivel nehezedik rá és ha ezt eltüri, csak akkor ül vagy áll reá teljesen.

Az idomitásnak leghátborzongatóbb mutatványa az, midőn az idomitó fejét az állat kitátott torkába dugja. Ennél ugy jár el, hogy jobbjával az oroszlán orrlyukait, baljával pedig alsó ajkát erősen megfogja. E fogás következtében az oroszlán állkapcsa nagyrészben erejét veszti és a száj annyira kitátható lesz, hogy fejét kényelmesen belédughatja.

Ezt a mutatványt Batty produkálta először és sok idomitó világhirnevet szerzett vele és méltán, mert csak egy hajszál csiklandozza meg ilyenkor az oroszlán szája padlását vagy ha érdes nyelve megsérti az arczát vagy nyakát — vége van. A rettenetes állkapcsok olyan erővel csappannak össze, hogy feje a torkában marad.

A másik nagy veszedelem e mutatványnál az, hogy tiz oroszlán közül hat bizonyosan ilyenkor talpával az idomitóba kapaszkodik és körmeit minden rossz szándék nélkül kieresztve husába vájja.

Bármilyen rettenetes érzés is ez, az idomitónak nyugodtan, mozdulatlanul kell maradnia, mig körmeit magától vissza nem huzza, különben elveszett. A legkisebb rángatásra, taszitásra, a körmök önkénytelen ingertől indittatva, még mélyebben hatolnak testébe, az oroszlán pedig a ránczigálás s a kiömlő vér láttára rendesen megvadul és ekkor az idomitó elmondhatja a Confiteor-ját!

Az a mutatvány, midőn az oroszlánokat s tigriseket a kalitban korbácscsattogások, pisztolylövések és behemoti orditozás között sebes futásban körül hajszolják, kergetik, rendesen az alsóbbrendü állatseregletek mutatványa és ezt csak fiatal, fejletlen állatokkal lehet produkálni. Ha az oroszlánnak a sörénye kinől, mi rendesen három-négy éves korában szokott történni — ezt a mutatványt nem lehet vele megkisérleni.

A kapföldi oroszlánt nem igen lehet megszeliditeni és ha megszelidül is, mindig hamis és megbizhatlan marad. A szeliditésre legalkalmasabbak a berberoroszlánok.

Az ujabbkori állatszeliditők között a vakmerőség netovábbját Martini követte el azzal, hogy a párisi hyppodromban oroszlánjait minden ketrecz és vasrács nélkül a porondra vezette. A közönséget csakis a lámpák és az alacsony korlát választotta el az oroszlánoktól s daczára ennek az eszeveszett vakmerőségnek a közönség zsufolva özönlött a hyppodromba.

Az első jelenetben Martini, mint állatviadalra itélt római rabszolga

jelent meg egy tőrrel és lándzsával felfegyverkezve az árénát utánzó porondon, tiz éves nőstény oroszlánja pedig dörgő orditással és fogait vicsoritva rohant reá. Martini lándzsájával feléje döfött, de az oroszlán megragadta s midőn rövid dulakodás után erős kézzel kirántotta a lándzsát, ujra reátámadt, Martini ugy tett, mintha a torkába döfné. Ez a mutatvány több izben szerencsésen sikerült és oly természethüen volt adva, hogy midőn az oroszlán tátott torokkal feléje szökött, a közönség kedvére elborzongott rajta és földet rengető tapsokkal jutalmazta. Egyizben azonban Fatima megvadulva a nagy tapsolástól, dühbe jött és orditva szökött Martinira, ugy hogy ez lándzsáját oly erővel döfte a torkába, hogy hanyatt lökte vele. Az oroszlán fájdalmában elbődült, de ura parancsára mégis engedelmesen melléje telepedett, de fájdalmában még akkor is folyvást üvöltött.

A második jelenetben egy oroszlánt és egy tigrist vezetett a porondra és ezeket lábai elé fektetve, többféle mutatványokat adott velük elő. Piéce de resistance-nak az oroszlán lehevert és Martini melléje heveredve, fejét a oroszlán nyakára hajtotta, mintha aludnék, a tigris pedig melléje feküdve, talpával átölelte a nyakát és hosszu hajával játszott . . .

A közönség erre a jelenetre mindig tombolni szokott elragadtatásában, mit egy izben az oroszlán megunva, felszökött és egészen a lámpákkal megrakott korláthoz menve, fogait mutogatva, iszonyu szemekkel nézett a közönségre. A tapsoló publikumnak erre a jelenetre minden hang a torkába fagyott rémületében, Martini pedig felugorva, az oroszlánt helyére visszaparancsolta. Szerencsére az rögtön engedelmeskedett és nyugodtan visszafeküdt ura lábaihoz mert különben czifra jelenetet ért volna meg a hyppodrom közönsége . . .

A tigris ravaszabb, alattomosabb és ezért veszélyesebb az oroszlánnál. Beszéltem a Cross-féle nagy állatsereglet egy állatszeliditőjével, ki azt mondotta, hogy tiz oroszlánja közé a legkisebb gond és aggodalom nélkül lép be, de valahányszor a tigris kalitjába lép, mindig elszorul a szive és Istennek ajánlja a lelkét!

Ugyancsak ez az olasz származásu Vercelli Pietro beszélte, hogy midőn egyizben a tigris kalitjába lépett, csak akkor vette észre, hogy mód nélkül fel van ingerelve.

Gyors ugrással szökött tehát vissza az ajtó felé, de a tigris gyorsabb volt, mert egy szökéssel közte és az ajtó között teremve, elzárta a menekülés utját és lehasalva, szikrázó szemekkel ugráshoz készült. Rettenetes perczek voltak ezek! A tigris egy hétéves óriási himpéldány volt és én hiába iparkodtam tekintetemmel megfékezni. Szikrázó szemeit rámmeresztve, sunnyogó morgás között kuszott felém mindig közelebb és minden bizonnyal ott vesztem volna, ha maga az igazgató, Cross, ki a mutatványoknál mindig a tigris kalitja mellett szokott lenni, ritka lélekjelenléttel be nem nyul a rács között és megragadva a bestia egyik hátsó lábát, a rácson át kifelé rántotta.

E váratlan támadásra és a fájdalomtól a tigris elbődült és arra felé fordult, én pedig ezt a perczet felhasználva, kiugrottam a kalitból és becsaptam az ajtaját.

A tigrisnél még alattomosabb és gonoszabb természetü az afrikai párducz, a fekete párducz pedig valamennyi között a legvadabb, legveszedelmesebb és legkiszámithatatlanabb, azért valóságos csodaszámba ment, midőn az amugy is hires Kreutzberg-féle állatseregletben a tulajdonos egy afrikai fekete párduczczal végzett mutatványokat. A hyénától gyáva természete miatt nem igen kell félni, de makacssága, konoksága miatt, idomitásra nem igen alkalmas. Mindazáltal néha megtörténik, hogy idomitójára támad s ilyenkor isten irgalmazzon neki, mert a hyena állkapczájában rettenetes erő lakozik. Egy puskacsövet és egy ökör legvastagabb lábszárcsontját piskótaként morzsolja össze és a hyenától mart sebekből az idomitó nem gyógyul fel soha!

Az állatseregletek az állatkertekkel egyetemben a tudomány és ismeretek terjesztésének a misszióját végzik — de az állatidomitás izgalma és veszélyes látványosságát be kellene tiltani, mondják némelyek!

Erről lehetne pro és contra sokat beszélni, szerintem azonban, ez — ha nem alacsonyodik le az állatkinzás hóhéri mesterségéig és az eszeveszett vakmerőség oktalan hóbortjáig, — szintolyan nemes művészet, mint bármi más, mert benne az emberi szellem és fensőség magas és nemesitő hatása nyilvánul meg az állatokra nézve.

Az ujabb kor hiresebb állatseregletei: az amerikai Titus, Ambourgh, Astley, Robinson, az angol Cross, Jamrach, a német Daggefell, Hagenbeck és a Kreutzberg-félék. Kivált ez az utóbbi hires a maga nemében, mert a legritkább állatpéldányok vannak benne valóságos diszpéldányokban képviselve — és a mi fő, a Kreutzbergek nem kapzsi haszonhajhászatból, hanem nemes ambitióból és szenvedélyből tartják fenn és az idomitást valósággal magasabb művészi ággá fejlesztették.

Az állatsereglet tulajdonosának a helyzete azonban nem valami rózsás!

Először is a rengetegszámu állatnak a fentartása, élelmezése és gondozása, a megfelelő szolga- és gondozó személyzettel együtt, tömérdek pénzbe kerül, azután annyi mindenféle véletlen esélynek, veszteségnek van kitéve, hogy némelykor a legcsekélyebb elnézés folytán sulyos anyagi károkat szenved!

Igy a Daggefell-féle menageriában történt, midőn az külön vonatján Passauból Bayreuthbe érkezett és sátrának felállitásához fogott, iszonyu büz áradt ki abból a ketreczből, melyben nyolcz oroszlán volt együttesen bezárva. Midőn a védő deszkafalakat a ketreczről leemelték, rettenetes látvány tárult szemeik elé!

A hét oroszlán vérszomjtól szikrázó szemekkel, vértől csepegő torokkal, neki vadulva rontott a rács vaspálczáinak, a nyolczadiknak pedig — a legszebb és legnagyobb Atlasz-hegységi példánynak — csak sörényes feje és egyes szétszaggatott testrészei hevertek egy óriási vértócsa közepében! Micsoda harcz és küzdelem lehetett az, midőn a hét oroszlán utközben, a ketrecz sötétjében a nyolczadikra támadt, hogy szétszaggassa és felfalja!

Senki sem emlékszik hasonló esetre, de mégis megtörténik ilyen, sőt még másféle is.

Igy a Kreutzberg-féle állatseregletnél, midőn az előadásnak vége volt,

az elefántot ismét visszavezették rendes helyére, a nagy központi kalitkába, mely különben az együttes mutatványoknak szokott a szinhelye lenni! Az oroszlánketrecz ajtaja azonban rosszul volt bezárva és egyik himoroszlán fellökve az ajtót, besurrant és az ottlevő elefántra vetette magát és karmait a hátába vágva, marczangolni kezdte.

Az elefánt, egyik lába a rácshoz lévén lánczolva, nem tudott eléggé védekezni és tehetetlen dühében és kinjában bőgött, trombitált és toporzékolt. A személyzet — noha mindjárt segitségére rohant és az oroszlánt ketreczébe visszakergette — nem sokat segithetett, mert az elefánt néhány nap mulva beledöglött rettenetes sebeibe, mi legalább 18—20.000 márka kárt okozott a tulajdonosnak.

Ilyen és hasonló esetek gyakran fordulnak elő. Az állatseregletek zsufoltsága és a ketreczeknél minden talpalatnyi térnek a kihasználása következtében, egyik-másik ragadozó átnyulkálhat a szomszéd ketreczekbe és ilyenkor majd a füle, egyik szeme vagy pedig a farka bánja meg a szomszéd lakónak a játék végét. Az ilyen megcsonkitott állat aztán fele értékét veszti. Igy én is láttam egy csoda nagy tigrist, melynek farkát egy oroszlán tőből leharapta. Az állat azelőtt megért 10.000 márkát és csonkasága miatt 3000 márkára szállt le az értéke!

Az állatszeliditést és idomitást már a régi görögök, de különösen a rómaiak, nagy mérvben kultiválták. Keleten pedig különösen Habes, Tripolis és Nubiában, valamint Indiában még a mai nap is nagyon is virágzik.

A tripolisi nagyurak háremeiket oroszlánokkal őriztetik, miután ezeket az éber háremőröket nehéz megvesztegetni. Elfogadják az ajándékot, de felfalják az ajándékozót is vele együtt. Theodor, a volt abesszíniai négus, ha trónján ült, mindig négy oroszlán hevert lábai előtt és a halálraitélteket oroszlánjaival szaggattatta széjjel. A mostani négusnak apja, nagyatyja szintén szeliditett oroszlánokkal kisértette magát mindenfelé. Az indiai ráhják és maharadzsák udvarában szelid tigrisek járnak-kelnek a csarnokokban vagy pompás ketreczekben fődiszét képezik a kerteknek.

Az európai és az ujvilági állatidomitók őséül azonban, noha 1811-ben született, mégis az amerikai származásu Vorboys van Amburghot kell tekintenünk.

Ennek az embernek csudaszerü és rejtélyes hatalma volt az állatok megszeliditésére és születését is a következő csudálatos álom előzte meg.

„1811-ik évnek julius havában az Oneida-öböl melletti rengetegben, Vorboys van Amburgh telepesnek a felesége a fáradtságtól ellankadva, mélyen elaludt egy vén hyckory fának a tövében és azt álmodta, mintha a medvék, farkasok, vadmacskák és cuguárok szelid kutyaként ki-bejárnának a házában, ő pedig egy nagy oroszlánfejből és talpakból készit ebédet övéi részére.

Mikor ebből az álomból felébredt, megszületett a fia, kit a keresztségben Izsáknak neveztek.

A szomszéd telepes lett a keresztapja, ki ezt az álmot ugy magyarázta, hogy a kis Izsák egykoron a legvadabb állatokat is meg fogja szeliditeni, az

apa ellenben jót nevetett a jövendölésen, mert ő maga olyan leküzdhetetlen rettegést és iszonyatot érzett minden vadállat iránt, hogy ez lett oka a halálának is, mert egy izben, midőn a városba rándult, egy fordulónál véletlenül egy életnagyságra festett vadkannak a képétől annyira megijedt, hogy belebetegedve, többet fel sem kelt ágyából.

A fiatal Amburgh Izsáknál ellenben már zsenge korában beteljesült a keresztapa jövendölése, mert a többi gyermektársai játékát kerülve, bogarakkal darazsakkal és hangyákkal játszadozott s minden idejét ezekkel töltötte el.

Midőn kissé nagyobb lett, a kisebb fajta emlős állatok iránt kezdett érdeklődni és a szomszéd félszerek egereit és patkányait, valóságos alattvalóivá szegődtette, mert többször látták, a mint szerény vacsoráját az egerek, patkányok és gyikok között szétosztotta, a melyek ugy körül rajzolták, kisérték, mint valami fejedelmet az alattvalói.

Édes anyja, ki minden effélét lelkéből utált, kérte, fenyegette, sőt néhányszor derekasan el is páholta érte, de mind nem használt, Izsák csak annál szenvedélyesebben ragaszkodott az állatokhoz.

Hetedik évében ült először lóra s attól a perctől fogva, a legvadabb paripa se birta levetni a nyeregből s igy idővel egyike lett a legjobb lovasoknak, ugy, hogy Kentucky államnak minden vad és fékezhetlen lovát hozzá vezették megfékezni, a mely már 12 éves korában önálló és elég tisztességes keresetmódot biztositott a számára.

Édes anyja jámborul és isteni félelemben nevelte és midőn egy izben a bibliának ezt a helyét olvasták: „Sokasodjatok és szaporodjatok el a földön, hogy urai legyetek a föld állatainak, az ég madarainak és a tengerek halainak . . .“ Izsák, fejét tenyerébe hajtva, gondolkozni kezdett és azt kérdezte anyjától? „Ha igy van, miért futnak az emberek a tigris elől s miért engedik magukat a oroszlántól szétszaggattatni?“

És midőn édes anyja nem tudott e kérdésre megfelelni, villogó szemekkel igy kiáltott fel:

— Hát én megmondom! A vadállatok azért félelmesek, mert mi, emberek, gyávák és kislelkűek vagyunk! Erejük és kegyetlenségük daczára, ők a gyengébbek és az emberi tekintet erejével, az emberi szellem és akarat fensőbbségével, le lehet őket igázni!

Ezt a theoriát, melyben Amburgh Izsák az állatszeliditésnek a titkát már akkor kitalálta, nemsokára a gyakorlatban is teljes mérvben alkalmazta.

Minden szabad óráját Kentucky vad rengetegeinek a bebarangolásával töltötte és a rókák, farkasok, bölények és vaddisznók természetét tanulmányozva, ezek szeliditésével tett kisérleteket.

És nemcsak sokat megszeliditett közülök, hanem szigoru rendet tartva, valóságos erdei rendőrséget szervezett. Ha valakinek a ragadozók nyulait, birkáját vagy szárnyasait elrabolták, Amburghoz fordultak a tettes megbüntetése, vagy elfogatása végett; ki a legtöbb esetben ki is fürkészte a rablót és derekasan elhusángolta, de a vérét egy állatnak se ontotta ki soha!

Egyetlen fegyvere egy rövid vaspálcza volt, a mivel az állat hátának bizonyos részére szokott ütni, a nélkül azonban, hogy veszedelmesen meg-

sértené. Nem tartotta szükségesnek, hogy az állatot megfoszszák szabadságától s nem is tette azt soha, hanem vagy a bozótban lesett rá, vagy pedig barlangjába csuszva, lepte meg.

Amburgh barátja: Watt Ephraim az amerikai lapokban következőleg irja le őt:

„Öt láb magas, inkább vézna, mint tellett alakja mellett, ritka erővel volt megáldva és ezt a fizikai erőt vasakarata, aczéledzettségü idegei még inkább nevelték. Vonásai gyengédek s nőiesen lágyak voltak, de szemeiben valami leirhatatlan erő és kifejezés rejlett. Nem szuró és villogó tüzes fekete szemek voltak ezek, hanem valami oly megbénitó és lenyügöző fakó, hideg, nyugalom és szilárd erő rejlett bennük, hogy a vadállatok nem birtak tekintetének ellenállni és mintha magnetikus erő rejlene bennük, engedelmeskedtek neki."

Öt évet töltve a rengetegekben, megunta a szárazföldet és tengerre kivánkozott. Nagy sietve tehát egy feketeszinü Baribal medvét keritett hatalmába és azt Hióbnak keresztelve, vasbotjával maga előtt arra a hajóra hajtotta, mely Bombayba készült.

Ez alatt az ut alatt lett Hiobnak az idomitása teljesen befejezve, még pedig ugy, hogy urának intésére, rögtön a habok közé ugrott. Ezzel az eredménynyel azonban nem volt teljesen megelégedve, hanem két fókát is beidomitott ugy, hogy medvéjével versenyt usztak, halakat fogtak és apportiroztak, mint a legjobb vizslakutya. A hajón mindenki bámulta ezt a mestermüvet, csak Amburgh nem volt megelégedve. Ő egészen másra vágyódott; egy czápát szeretett volna minden áron megszelidíteni és erről a szándékáról, daczára a kapitány és a hajótisztek intéseinek, semmi áron sem akart lemondani.

Egy reggelen, éppen midőn Hióbbal a fedélzeten reggelizett, egy hatalmas czápa bukkant fel a hajó közelében. Vasbotját megragadni, magát a korláton átvetve, a habok közé rohanni, egy pillanat müve volt csak! A kapitány megállittatta a hajót és az egész legénység a fedélzetre gyülekezett, mialatt Amburgh egyenesen a félelmes szörny felé uszott, mely tátott torokkal siklott feléje és rettenetes fogaival megragadva Amburgh vasbotját, magával együtt azt is a mélybe rántotta alá.

Hiába igyekezett Amburgh botját a fürészesélü, acélkemény fogak közül kirántani, nem sikerült, ugy, hogy végre is botja nélkül kellett a felszinre küzdeni magát. A czápa azonban nyomon követte és mielőtt a leeresztett mentőkötelet megragadhatta volna, már annyira a sarkában volt, hogy csak gyors alábukással tudott a rettenetes fogak elől menekülni és midőn ujra felbukott, egy szigonyért kiáltva, nyugodtan várta, mig a tengernek ez a vérszomjas tigrise felé közeledik és midőn ez megtörtént, a szigonyt a czápa hátába lóditva, a rajta függő kötelet a fedélzetre dobta, mit a matrózok azonnal megragadtak és teljes erejükből a vergődő czápát a viz felett igyekeztek tartani. Amburgh hivására Hiób azonnal a vizbe vetette magát és urának intésére a czápát megragadva, rettenetes talpaival agyonszoritani igyekezett; a miben néhány jól czélzott puskagolyó is segitett neki, mire hurkot vetve rá, a szörnyeteget a fedélzetre vontatták.

Bombayba érkezve, a nyughatatlan természetü Amburgh ujra Amerikába kivánkozott vissza és szerencsésen New-Yorkba érkezve, Hióbbal együtt, barátságot kötött egy Titus nevü állatsereglet tulajdonossal.

Amburgh az az ember volt, a milyent Titus csak kivánhatott magának. A főszeliditőt egy nőstény oroszlán, midőn a szomszéd ketreczbe akarta átterelni, szétszaggatta és vele együtt a két segédkező ápolót is megsebesitette.

Erre Amburgh vasbotjával felfegyverkezve, a vértől párolgó bestia ketreczébe lépett és vasbotjának egy ütésére, szemeinek egy tekintetére, a feldühödött bestia meghunyászkodva, feküdt lábai elé, mire Titus azonnal főidomárjává nevezte ki.

Innen Londonba hajóztak át az egész 70 kocsiból álló menageriával, hol az ott működő Astley czirkuszszal egyesülve, Amburgh a nagy czentralkalitban oroszlánok, tigrisek és párduczoktól körülvéve, mutatta magát.

Itt mutatta be ő legelőször azt a vérjegesztő látványosságot, hogy fejét először annak az oroszlánnak a torkába dugta, mely nem rég a főidomárt szétszaggatta, azután pedig legnagyobb tigrisét kétlábra állitva, ennek a torkába dugta a fejét.

A közönség tombolt elragadtatásában! Ő lett a nap hőse és a czirkusz bevétele hetenként 8000 font sterlingre rugott, miután a közönség, egymásra liczitálva a jegyek árát, tolongott az előadásokra.

Irók, tudósok s az előkelő világ eleje viziteltek nála, fiatal nemesek nagy összegeket ajánlottak fel neki, ha megtanitja őket az idomitás titkaira.

A bámulat és csudálkozás azonban akkor hágott tetőpontra, midőn Amburgh kihirdette, hogy kedvencz tigrisével együtt léghajón fog felszállni a magasba és onnan szállóernyő segitségével fog leereszkedni.

Midőn azonban egész London erre a sohse látott mutatványra tódult, az óvatos rendőrség az utolsó pillanatban betiltotta, mire Titus—Astley önérzetükben megsértve, elhagyták Londont és Párisba utaztak.

Itt szintén Amburghot ünnepelte az egész franczia Babylon, de a szemfüles rendőrség a léghajó-mutatványt itt is betiltotta, a mire innen egyenesen New-Yorkba hajóztak vissza és Amerika szabad földjén, végre sikerült ez a sohse látott hallatlan mutatvány. Amburgh felszállott és baj nélkül le is ereszkedett kedvencz tigrisével, — de csak egyetlen egyszer.

Itt Titus nemsokára meghalt és Amburgh lett a menageria tulajdonosa, de néhány év mulva ő is megunta a vándoréletet és állatseregletét eladva, megnősült és New-Yorkban pompás palotát épittetve, mint gazdag ember, gyöngéd családapa és a szegényeknek és szükölködőknek legjobb barátja halt meg egy *légycsipés* következtében.

Csudálatos iróniája a sorsnak! Az az ember, ki tekintetével és energiájával a legfélelmesebb vadállatokat igázta és győzte le, a legkisebb és leghitványabb állatnak, egy nyomorult légynek a csipésétől halt meg. Egész New-York siratta és sirkövére ezt vésték fel: „Amburgh Izsák, az állatok királya."

Szövőmadártelep.

A fürjek viadora.

Madrasz-fürjnek (Coturnix cambayensis), de cambay-fürjnek is nevezik ezt a jó rigónagyságu, de a mi fürjeinknél jóval kisebb szárnyast, melynek hazája egész India, a melynek minden részében feltalálható. A nyilt erdőségekben, a sürü dsungel bozótokban, a helyenként bokrokkal benőtt füves hegyoldalakon épp oly otthoniasan tanyát üt, mint a termőföldeken, a hol 6—8 főnyi s néha nagyobb falkákban is apróbb rovarokra s férgekre vadászgatva, a különféle magvakban leli táplálékát és midőn a nász ideje nála is beköszönt, egy-egy bokrocskának vagy lombosabb fücsomónak árnyas tövében sekély gödröt kaparva, azt vékony szálu füvel lazán kibéleli és abban többszöri párzás után rakja le január és márczius közötti időben, 5—7 darab tojását, melyet a nőcske 21 napig ül, mialatt a himecske szorgosan vigyáz a fészekre.

A mint látjuk tehát életmódja s természete sokban egyezik a mi fürjünkével, sőt még szinezete is megfelel a fürjköntös typikus rajzolatának, a mennyiben a himecske feje, pofácskái szép barnásvörösek, fejhátulja világosan hullámzott szürkésbarna s ugyanilyenek feketén hullámvonalazott háta és szárnyai. Farka barna, fekete sávval, hasa szürkésbarna, melle feketén hullámzott fehéres szinü. Csőre s szemei szintén feketék, lábai vörösek. A nőcske ellenben sötétbarna, fejének elején világos és feketés pontokkal finoman tar-

kázott; felső és alsó háta szürkésbarna feketén és világosan csikozva, szárnyai fakóbarnák, farka feketés, világos hullámcsikozással, torka fehéres, pofái, melle, hasa, világos vörösesbarnák, csőre fekete, de lábacskáik világos szaruszürkék, tehát a himtől könnyen megkülönböztethető.

Midőn Hagenbeck Krisztina árjegyzékében e fürjecskét 1887. évben jelezve láttam, először kérdést intéztem hozzá egynémely tulajdonságaira nézve, mire ő a következőket irta: „Ez a fürjecske a tulajdonképeni *„viador-fürj"*, mert ha két himecskét egymásra eresztenek, a nézők a legkecsesebb harczi játékot élvezendik, mert két betanitott vivókakas nem verekszik olyan elszánt dühvel és makacs kitartással, mint ez a kis szárnyas, a mely különben pompás énekével is megérdemli a gondozást."

E tulajdonságaiért Indiában is, hol *„Girzának"* vagy *„Girza pittának"* nevezik, egyike a legkedvelt szárnyasoknak. Alig van kunyhó, hogy az eresz alatt egy bambuszból font hosszu, lapos kalitkában ne hallatná egy-egy himecske, kivált napkelte és napnyugta táján üvegtisztán csengő és fokozatosan mindig a felsőbb regiszterekbe emelkedő rythmikus verését, a mely a mi fürjünkéhez csak annyiban hasonlit, hogy meg van benne is az a bizonyos tiktakszerü menet, de sokkal lágyabb, üvegcsengésszerüen édesebb tisztasággal és sajátszerü fülbemászó modulátiókkal . . .

De nem ez a szép ezüsttisztán csengő éneke az, a miért Indiában annyira kedvelve van, hogy a módosabb benszülöttek ereszei alatt öt, hat, sőt néha egy tuczat kalitka is függ, hanem harczias és verekedő tulajdonsága teszik annyira kedveltté és keresetté, hogy néha még az a szegény vizhordó is, kinek nemcsak kunyhója, de jóformán betevő falatja sincs, az oldalán függő zacskóban, vagy csinosan fonott táskában egy-egy girzát rejteget, hogy szomszédjának a girzájával szembe állitva, fürjviadalt rendezhessen és keservesen szerzett néhány garasát az ezen való fogadásban elveszithesse.

Az európai lóversenyeken sem tétetnek a fogadások lázasabb izgalommal, mint a girzaviadaloknál és a mint nálunk egy-egy délczeg paripa miatt a gazdája lábai alól elfut az egész vagyona és minden dominiuma, ugy Indiában is egy-egy girzának a kitartása és ügyességétől függ, hogy gazdag tulajdonosa nem-e mint koldus hagyja ott a küzdő teret?

Ez a sport Indiában már az ősidőktől kezdve virágzik s maguk a szentnek-tartott brahminok is hódolnak e szokásnak egész szenvedélylyel.

Miután ez a fürjfaj igen könnyen szelidül és hamar kezes lesz, a viadalra könnyen betanitható, annál inkább, mivel nem sok tanitás kell neki, mert a himecskék nemcsak a párzás idején, de minden perczben tüzbe jönnek és harczra készek, alig, hogy egymás csatára hivó jelhangját meghallják. A mint pedig megpillantják egymást, villogó szemekkel, felborzolt tollazattal rohannak egymásra és minden elképzelhető módon, csőrvágásokkal, rugással, sarkantyuzással, szárnycsapásokkal és egymásra való ugrálással igyekszik egyik a másikat leteriteni, vagy mennél több tollát kitépve, a küzdhelyről megfutamitani.

Hogy a himecskék harczias kedvét fokozzák és még bőszebbé tegyék öket, mint ezt a viadalra betanitott egyes bülbül fajoknál is tenni szokták,

bizonyos borsnemü növénynek a törött magvait keverik ételük közé, a melynek erejétől aztán valósággal megvadulnak s megrészegülnek. Egy-egy erőteljes, jó viador hirében álló girzáért néha két-háromszáz koronát is fizetnek, miután a fürjviadaloknál, melyet *„girzambiának"* neveznek, épp ugy, mint a chinai és délamerikai kakasviadaloknál, magas pénzben járó fogadások történnek, sőt egynémelyik szenvedélyes fogadó, mint elébb már emlitettük, minden vagyonát elveszti a fürjviadalokban, mely annyira nemzeti szokássá nőtte ki magát, hogy az angol hóditás előtt az audhii, a nepali és egyéb indiai fejedelemségekben, a girzáknak külön udvartartásuk és személyzetük volt, melynek feje egyike volt az udvar főbb méltóságainak, sőt maguk a maharadzsák is saját magas személyükben leereszkedve, nagy szenvedélylyel üzték a fürjek harczra való idomitásának nemes passzióját.

A madraszfürjek fogása hálókkal, hurkokkal és csalmadárral történik, vagy pedig egy szabadillafajtáju növénynek a bóditó nedvébe áztatott magokat szórva el, könnyedén elfogdossák az elkábult és repülni nem tudó szárnyasokat.

Az angol tisztek és európai vadászok azonban kicsisége daczára, elég passzióval lövöldözik őket, mert husuk, kivált az év bizonyos szakában, midőn a vadköles és bizonyos borsónemü növények apró magvaitól és a vadkendertől jól felhiznak, igen izletes.

Vadászatuk a csendes, száraz és forró napokon, daczára neszes és igen óvatos természetüknek, nem nehéz, mert ilyenkor kevés bujkálás és hajszolás után, erős szárnycsattogás között, hangos hivószavukat hallatva, egyszerre felkelnek s egyenes irányban tovahuzva, rövid repülés után, levágódnak a fü, vagy gazos közé. Zivatarra hajló, szeles, borult vagy esős napokon ellenben igen nehéz őket felzavarni, mert ilyenkor olyan gyorsan, olyan ravasz és óvatos bujkálással surrannak mindenfelé, hogy alig lehet puskavégre kapni egyet is belőlük, sőt még a kutya is csak nehezen tudja őket rövid felrebbenésre birni.

Annál érdekesebb azonban, a hogyan a benszülött ind főurak és a jobbmódu birtokosok vadászszák őket és ebben is, mint minden ilyen fajta dologban, hihetetlen fényt és pompát fejtenek ki.

E czélra ugyanis egy pirónagyságu, kicsi sólyomfajt, a Hierea coerulescenst, vagy mint benszülött nyelven nevezik, a *„Mutit"* használják.

Ez a szó annyit tesz, mint: *„maroknyi nagy"*, vagy: *„egy marékra való"*. Ezzel a sólyom kicsinységére czéloznak, miután az embernek a markába kényelmesen belefér és midőn a társaság girzavadászatra indul, mindenki valósággal markába szoritva, viszi magával szeliditett és betanitott Mutiját s midőn végre a lármától és hajszolástól ijesztett fürjek a sok ide-oda bujkálás után végre felrebbennek, a Mutit, mint egy követ, valósággal utánuk hajitják.

Ez a karcsu testü, felül kékesfekete, alól fehér és rozsdavörös kis sólyom, merészségre és támadó vérszomjra nézve vetekedik bármelyik nagy sólyomfajtával és midőn sebes dobással tova repittetik, éles visitást hallatva, szárnyal a menekülő fürjek után és egyet kiválasztva, nyilgyorsan a fölébe röppen és addig veri, tépi, szaggatja rá-rácsapó szárnyalással, mig a halálra

rémült és ellankadt fürj a földre nem zuhan és ekkor reácsapva, szemeit vagdalja és addig marczangolja, mig gazdája oda nem siet és ujra a markába nem veszi. Jutalmul rendesen ez a kis rabló a fürjnek agyvelejét kapja, mely, mellesleg megjegyezve, mint a némaság és süketség elleni gyógyszer szerepel a bráhminok régi orvosi könyveiben.

Ugy emlékszem, hogy Dél-Franczia országban és Olaszországban kisérletet tettek e fürjfajtának a meghonositásával. Ez a kisérlet azonban, mely inkább curiosumnak, mint komolynak volt vehető, nem sikerült, miután a kitelepitett és meleg éghajlathoz szokott fürjek a rá következő hüvösebb esős napok alatt elpusztultak.

Ez természetes is, mert ez a fürjfaj meghonositásra nem való, mert annyira kényes természetü, hogy a mi mérsékelt és változatos klimánkat nem állja ki.

A fogságot ellenben, *megfelelő, gondos* ápolás mellett jól kiállja. Én 1887-ben Hagenbecktől hozattam egy himet, azután pedig az alfeldi Reihe czégtől egy párt. Táplálékul fehér, senegal köles és fénymagból álló keveréket kaptak, egy kevés mák s törött kendermag, valamint fülemile-étek hozzáadásával. E mellett bőven lisztférget, félig érett utifümagfüzéreket, kölest kalászban (Kolbenhirse) és igen tágas, hosszu lapos kalitkát, bőven homokkal, mert a mozgásra és futkosásra tágas helyet kivánnak. Télen átlag 16—18 foknyi meleg, világos, derült és nyugodalmas helyen voltak, hová a nap besütött, mert a napsugárban és homokban szerfelett szeretnek heverni és kotorászni. E tartás mellett igen jól megmaradtak, vigan és szorgalmasan énekeltek.

Nálam nem költöttek, de, mint tudom, több madárbarát szerencsésen tenyésztette őket volierekben és madárszobájában, a hol épp ugy, mint hazájában, a lerakott gyeppázsitba, csekély gödröt vájva, laza módon kibélelték füszállal és más effélével. A költés márczius végén történt és 21 nap mulva a fiatalok kikelve, vidáman követték szülőiket. A fiatalok apróra vágott tojássárga, duzzasztott hangyatojás és vizzel kevéssé megnedvesitett édes kukoriczaliszt, vagy buzadara keverékkel lettek mindaddig tartva, mig magra kaptak. A fenti éteknél, a kukoriczaliszt és dara helyett, tojáskenyérmorzsát is lehet venni. A fiókák igen kecses és fürge kis teremtmények s anyjuk a legkisebb zörejre, rögtönösen hivó hangját hallatta, mire, ha messzibb voltak tőle, lelapulva rejtőztek mindaddig, mig csak védőleg a szárnyai alá nem szedte őket.

A tevepárducz.

A régiek igy nevezték a zsiráfot, miután latin nevét (Camelopardalis giraffa) a tevéből és párduczból kombinálták össze elég találóan teveszerü magas alakja és párduczszerüen foltozott szinezete után. A ki a zsiráfot a mérsékelt éghajlatu országok állatkertjeiben, kivált a mi nyomoruságos állatkertünkben látta, hol az állatok akklimatizálás helyett, torquemadai kinzással párosult vak tudatlanságból, pusztulásra vannak kárhoztatva, annak fogalma sem lehet arról a festői és plasztikus szépségről, a mit ez az állat tropikus napfénytől izzó hazájában mutat, a hol sötéten foltozott világos-vöröses narancsszinü bőre minden izommozdulatra más-más szinekben játszik, akár a napfény teljvilága aranyozza, akár pedig a mimozák sötétzöldje vet reá árnyékos reflexet . . .

Ez a hatalmas vad az állatvilág egyik legszebb, legsajátosabb és legérdekesebb egyede!

Ugyanis a kérődzők csoportjában egymaga alkot egy fajt s fajának mását hiába keressük az állatvilágban.

Teremtésénél, mintha a természet szintén szeszélyeskedni akart volna, miként a gnunál! Csakhogy, mig a gnu teremtésénél a természet szörnyeteget produkált, addig a zsiráfnál egy fenséges óriást alkotott a vadász és természetbuvár szivét megdobogtató minden szépséggel felékesitve s daczára annak, hogy alkatának minden része más-más állatéból látszik összetéve lenni, egészében mégis harmonikus, szép és egyöntetü.

Alakja egy rézsutosan épitett lótest, melynek hátulja majd egy félméterrel alacsonyabb a három méter magas előtestnél. Hátulján a szamáréhoz hasonló hatalmas bojtos fark fityeg, elején pedig a hosszu tevenyakon egy finom és ékes lófej nyugszik, a legszelidebb tekintetü gazella szemekkel és két, felálló szarvacskához hasonló szőrrel benött nyulvánnyal, ellenben a szemei fölött látható harmadik szarvféle nem egyéb, mint egy meglehetős nagyságu csontkidudorodás. Nyelve óriási féregalaku és hosszan kinyujtható, lábai az antilopokéra emlékeztetnek, ellenben vöröses fehér, vagy fehéres vörös narancsszinü sötétbarnásan foltozott bőre a párduczéhoz hasonlit. Magassága az öt, öt és fél, sőt majdnem a hat métert megüti, miután Stanley Közép-Afrikában több ilyen nagyságu zsiráfot elejtett, sőt elejtett egy olyan válfajt is, melynek foltjai nem sötétbarnák és három-négyszögletes, alakuak voltak,

mint a zsiráfoké rendesen lenni szokott, hanem majdnem egészen gömbölyüek és koromfeketék.

A zsiráftehén kisebb és gyengébb alkatu a himnél, kisebb szarvakkal, halványabb szinezettel, vékonyabb lábakkal és kisebb patákkal.

Hazája egész Közép-Afrika Nubiától kezdve, egészen a Kapföldig. Itt él a tulajdonképpeni erdőket és a sivár pusztákat kerülve, azokon a bozótos és fás mezőségeken, hol a hosszuszálu mohfélékkel és folyondárokkal benőtt, ernyőalaku mimozák és akáczfák bőségben diszlenek és apró, vigályosan szétszórt ligeteket alkotnak.

Az ilyen vidékek kedvencz legelőhelyei és a hol a vadászoktól nem lesz zaklatva, tiz-husz főből álló csapatokban él, egy vén, tapasztalt him vezetése alatt, mely magasságra, erőre a csapat valamennyi tagját felülmulja és daczára ismert szelid természetének, a nyájában nem tür semmi rendetlenkedést, hanem keményen össze-vissza rugdalja s hosszu nyakával felökleli a rendbontókat.

Féregalaku, hosszan kinyujtható s izomdus nyelvével a tövises zsiráfakáczok és mimozák leveleit, virágait s fiatal ághegyeit könnyedén eléri és lecsipkedi és ez a tulajdonképeni legelésmódja, ellenben annál fáradtságosabb, ha a földről a füvet akarja lelegelni, mert akkor hosszu lábait, a menynyire csak lehet, szét kell terpesztenie, hogy szájával a földet elérhesse. Bármilyen hihetetlenül hangzik, de való, hogy ez a tarkabőrü nagy állat, ezekben a ritka és világos mimoza-ligetekben, éppen tarkaságánál és kolosszális nagyságánál fogva, ugy beleolvad a tájba és a környezetbe, a mimozák törzsének, a mohok és bozótok szineibe, hogy bizonyos távolságból ugyancsak éles és gyakorlott szemnek kell lenni, hogy észrevegye, kivált, ha figyelve, vigyázva, mozdulatlanul áll . . . Ilyenkor hosszu felnyujtott nyaka csalódásig hasonlit és beleolvad a mimozák törzsébe és ágaiba.

Járásuk lassu, méltóságos, de azért kecses és könnyed, ellenben futásuk esetlennek és nehézkesnek látszik, erőlködő ugrásaikkal és ingaként előre-hátra lóbbálódzó hosszu nyakukkal. Egészben véve, noha iramjuk csudálatos és komikus hatást tesz, mindazonáltal nem nevet az, ki üldözőbe veszi őket, mert ugyancsak gyors iramu és kitartó jó lovának kell lenni, ha be akarja érni őket, mert hosszu és kitartó ugrásaikkal a legjobb ló és a legjobb Bischari-fajta futóteve elől elmenekülnek, kivált ha egy kis térelőnyt nyerhetnek.

Már a régi görögök és rómaiak előtt is ismeretes volt. Aristoteles Hipparion, azaz lópárducz néven irta le, Plinius párduczlónak nevezte el s felemliti, hogy Julius Caesar volt az első, ki az Amphitheatrumban a római népnek is bemutatta. A középkorban szintén több zsiráf hozatott Európába. Az egyiptomi szultán a hohenstaufi házból származó II. Frigyesnek küldött egyet ajándékba, valamint Medici Lorenzo is kapott egyet Keletről. Ettől kezdve majdnem 300 év mulott el, a nélkül, hogy a zsiráfról megemlékeztek volna, sőt egészen a feledés világába látszott merülni és miután csak itt-ott hiányos s csudásan elferditett leirások és rajzok maradtak fenn róla, utoljára létezését is tagadásba vették és az egyszarvuak, griffmadarak, satyrok, sphynxek és kutyafejü emberek mesevilágába sorozták, mig végre 1827-ben

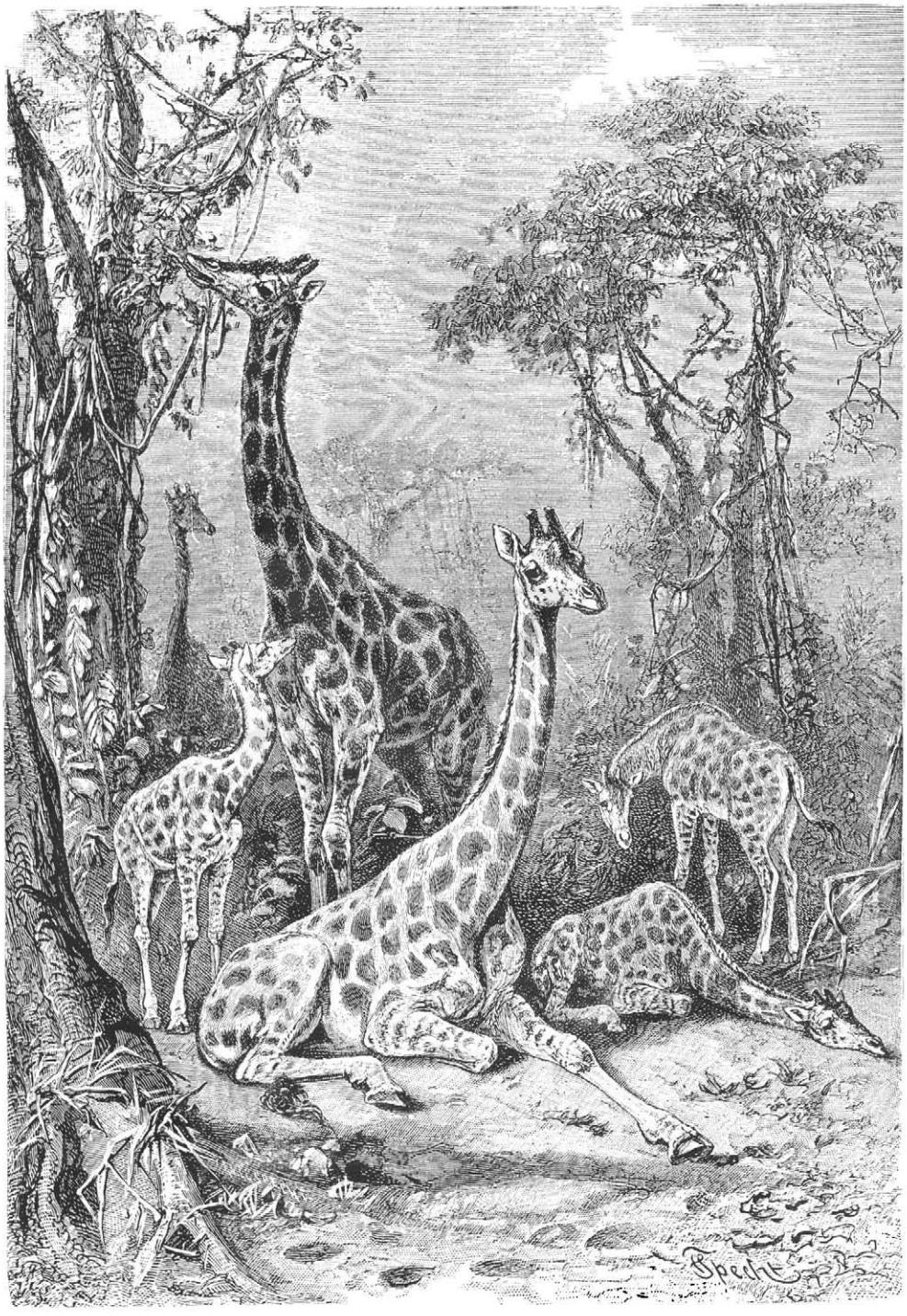

Pihenő zsiráfok.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

az első zsiráf ujra Európába érkezett és a tudós utazó Levaillant szakszerü leirást adott róla, miután Kapföldről belső Afrikába egészen a Namaquák földjéig hatolva, maga is elejtett néhányat, a benszülöttek birtokában pedig nagyszámu zsiráfbőrt látott.

A zsiráf husa nagyon jó és izletes, ha az állat nem tulságos vén és ha kövér és jól táplált. A vének és soványak husát kemény, izetlen és szivós voltuk miatt alig lehet élvezni, ellenben hosszu lábszár és egyéb csontjainak igen dus velőtartalma nemcsak a benszülöttek, de jól elkészitve, még az európai emberek előtt is kivánatos inyenczfalatnak tekintetik. Épp ezért nemcsak értékes és szép bőre miatt, de ezért is szorgalmasan vadászszák, de ritkasága miatt az állatkereskedésben minden időben igen keresett és drága czikk volt a zsiráf és ezelőtt 10—12 évvel Hagenbeck, Jamrach, Reiche, Cross stb. állatkereskedők 10—12,000 márkáért adták el darabját, sőt néha drágábban is.

A benszülöttek vermekben vagy lesből ejtik el, de leginkább a „hopo"-nak nevezett veremben vadászszák. Ez a hopo egy valóságos állatmészárszék en masse, vagyis az igazi vadászember előtt egy undoritó óriási hekatomba!

Ugyanis egy negyven-ötven méter széles s hosszu és megfelelő mélységü gödör, verem lesz ásva, vagy egy ennek megfelelő természetes szakadék lesz kiválasztva egy alkalmas és vadbő tájékon. Ez a verem vagy szakadék ágakkal, fatörzsekkel erősen be lesz keritve, valamint két oldalról az eleje is, hogy a vadak oldalt ki ne törhessenek. Néha magát a vermet is csalókán és könnyedén befedik gyeppel és ágakkal. Ekkor a törzsnek valamennyi vadászférfia, a szükség szerint felállitva, nagy lármával megkezdi a hajtást, ugy, hogy néha százakból, ezrekből álló antilopnyájat a belékeveredett zebra és gnunyájakkal, zsiráfcsapatokkal, struczczokkal együtt hajtanak bele a hoponak nevezett verembe, a mely sokszor szinig megtelik a beléhullt állatokkal és ezek hulláival.

A megriasztott állatok ész nélkül, vad kavarodásban egymás hegyénhátán gázolva, rohannak a hopo felé, melynek csalóka teteje azonnal beszakad alattuk. A hátulsók nyomják, taszitják az elsőket. Kétségbeesett ugrás, tombolás s vadul hangzó nyeritès, bőgés között zuhannak össze-vissza törve a hopo fenekére, mely csakhamar szinig telik a gomolygó állattömeggel. Egy-egy zebra, egy-egy hosszunyaku zsiráf a gomolygó tömegen gázolva, nyargalva, iparkodik kétségbeesett ugrásokkal a hopokeritésen átszökni, az antilopok bégetve eviczkélnek, amott egy-egy vergődő struczszárny leng s hosszu nyaka kigyóként hajladozik ide-oda. A kiszökni próbálókat bunkóütésekkel, lándzsaszurásokkal teritik le és csak az állatok igen kis részének sikerül a hopo oldalát kidöntve, megmenekülni, mikor az már szinig telve van a vadak minden nemével.

Ez undok mészárlástól elfordulva, a zsiráfvadászatnak egy másik nemét mutatjuk be, a melynek olvasására bizonyára minden igaz vadásznak a szive hevélyesen és vadászvágytól izgatva, feldobog, mert egyedül ez a méltó ehhez a nemes és fejedelmi vadhoz és e módon vadásztak rájuk a hires Baker, Gordon-Cumming, Bennett, Anderson, Farini, Belloni stb. Nimródnak mindmegannyi lelkes és méltó hivei . . .

„A tizenöt-husz főből álló zsiráfcsorda szokása szerint a legmagasabb

helyet választotta, a honnan a vidéket széltében-hosszában beláthatták, a mint ezt távcsövemen át jól láthattam, — beszéli Anderson.

Tudtam, hogy a völgyoldalt egyenesen meg nem mászhatom, mert hosszu nyakuknál fogva mindjárt észrevettek volna, e miatt tehát nagy kerülöt téve, a völgyoldal minden mélyedését és domborodását felhasználva, felülről igyekeztem őket meglopni, ami sikerült is, mert nemsokára balfelül megpillantottam a vezető himnek karcsu, hatalmas nyakát s mellette a többieket is, a mint a fák és bokrok galyait legelték.

Egy sürü bozót mögé lapulva közeledtem, a mennyire csak lehetett. Az állatok szél mentében legelészve, lassan vonultak tovább, ellenben én még kétszáz lépésnyire sem közeledhettem a hatalmas nagyságu vezető himhez. Kisérőmmel együtt a bozót mögé óvatosan a földre hasalva, dobogó szivvel lestem a vezérhimet, minden pillanatban attól félve, hogy szelet fog felőlem. Csakhamar másik két pompás állat szegődött melléje, a meredek völgyoldalon pedig számos zsiráfot láttam legelészve, fölfelé vonulni. A sok légy és szunyog láthatólag bántotta őket és többféle madarat, köztük az érczesen fénylő Lamprotornis-fajtákat, apró fehér gémeket láttam fejük fölött repkedni, sőt fejükre is szállni, hogy az orrlyukaikba telepedett legyeket elkapdoshassák, a mit a zsiráfok jólesőleg eltürtek. Ezt a tisztet különösen a vöröscsörü Buphagusok végezték nagy serényen s éles csőrükkel, mint valami sebészi eszközzel, nyitogatták fel a bőr alatt rejtőzködő álczák rejtekeit.

Egyszerre azonban összerezzentem, mert tarkómat erősbödő széláramlat hüsitette, a mely ittlétünket a zsiráfoknak is elárulhatja és csakugyan pár pillanatra rá a három nyulánk nyak magasan a levegőbe emelkedett s nagy fekete szemeiket felénk irányozva, szobor mozdulatlansággal figyeltek és néztek a bozót felé.

E figyelő állásra a nyáj többi része is neszelni kezdett s az alantabb legelők siettek felfelé a többiekhez csatlakozni és csakhamar az egész nyáj magasra nyujtott nyakkal, mohó pillantásokkal nézett leshelyünk felé. Ez pompás látvány volt! Remekül foltozott bőrük velenczei brokátként csillogott a napfényben, a mint narancsszin szobrokként emelkedtek ki a mimozák sötétzöld hátteréből.

Biztosra vettem, hogy a következő pillanatban tovarohannak. A talaj emelkedését végigtekintve, majdnem megközelitő biztonsággal kiszámitottam, mely irányba fognak fordulni, azért hát kisérőimnek intve, a milyen gyorsan csak lehetett, rohantam előre.

A megriadt nyáj a legsebesebb iramban vágtatott tova és hosszu, bojtos farkukat hátuk felett lebegtetve, éppen abba az irányba csaptak át, a hogy én gondoltam, a mi által nekem alkalmam nyilott, hogy nem egészen kétszáz lépésről oldalt rájuk lőhessek. Szerencsétlenségemre egy gödörbe estem, melyet nem vettem észre a magas fü között és mire kikapaszkodtam belőle, a lőtávolság jóval megnagyobbodott. Észrevettem azonban, hogy a vezető him, egyenesen jobbra törve, keresztül rohant néhány alacsony mimozafa között, hogy a nyilt fensikot elérhesse. Erre és is minden erőmből neki iramodva, hogy a csordának utját vágjam, oldalt fordultam és alig hogy megálltam, az egész

csorda előttem rohant el földet rengető dobogás között. Fegyveremet arczomhoz kapva, a vezető himet czélba venni egy pillanat müve volt s mindjárt rá kimondhatatlan megelégedéssel hallottam golyómnak a vágását, mindazáltal feltartóztathatatlanul még tovább rohant, de vagy kétszáz lépésnyire nagy zuhanással az alacsony bokrok közé zuhant. Második golyómmal egyet elhibáztam, mire kisérőm gyorsan másik fegyvert adott kezembe. Egy sötéten foltozott pompás himet czélbavéve, ez lövéseimre térdeire rogyott, de mindjárt feltápászkodva, sántikálva továbbügetelt. Fegyveremet megtöltve, az elejtett zsiráfhoz siettem, melyet golyóm lapoczkán érve, azonnal megölt. Ekkor láttam, hogy a második zsiráf, melyet elhibázni hittem, vagy száz lépésnyi távolra álldogál. Közeledésemre menekülni akart, de pár ugrás után felbukott, a mire kisérőm megadva neki a kegyelemdöfést, azonnal végzett vele. Vagy félóráig üldöztem még a futó nyájat, azután minden eredmény nélkül tértem vissza zsákmányomhoz, hogy kedvem szerint megcsodálhassam. Noha ez volt az első zsiráfom, mégis a vadászörömet és büszkeséget a sajnálkozás egy neme váltotta fel bennem, midőn e pompás, de teljesen védtelen állatot megpillantottam, mert daczára husz lábnyi magasságának, a természet semmiféle védőfegyvert nem adott neki és minden védelme csak gyors lábaiban és bámulatraméltó éleslátásában nyilvánul.

Az emberen kivül, az állatvilágból az oroszlán és párducz a legnagyobb ellensége neki. A párducz többnyire lesből rohan rá, az oroszlán pedig rendesen párjával, vagy többedmagával hajtja és midőn a vezető him beérve, egy szökéssel a hátán terem, a meghajszolt állat, minden erejét összeszedve, egy darabig még tovább rohan rettenetes lovagjával, mely hörgő orditás között, nyakcsigáját átharapva leteriti, a többiek pedig az alatt villogó szemekkel, oldalaikat bojtos farkukkal korbácsolva, állják körül, mig a legvénebb him végez vele.

Midőn lóháton és kutyákkal lesz hajtva, ha ezek bekeritik, iparkodik ugyan rugásokkal védeni magát, de ebben sem valami nagy mester. A himek párosodás idején viaskodnak ugyan s rugják, harapják néha egymást, de azért nem sok kárt tesznek egymásban, szóval teljesen védtelen állat, de azért mégis egyike a leghevélyesebb vadászélveknek, a gyors iramban száguldó jó paripa hátán ennek a szélsebes állatnak hegyen-völgyön utána vágtatni és egy jól irányzott golyóval leteriteni.

A farkas.

Az erdők haramiája.

„. . . A farkas az, mely egy leeresztett farku, sovány és hosszulábu nagy kutyához hasonlit", mondja Giebel, de talán csak az első, felületes megtekintésre, állitjuk mi és velünk együtt mindazok, akik nem akarnak azoknak a természettudósoknak a hibájába esni, kik majd a farkast, majd a sakált mondják kutyáink ősapjának — és ezen a réven akarják nekünk a közeli fajatyafiságot bebizonyitani.

Mert azt hiszem, hogy azt mindenki elismeri, hogy erdeinknek ez a falánk rablója csak bizarr és elvadult torzképe lehet az ember által régidőktől fogva megnemesitett kutyafajoknak, annyit azonban nem lehet eltagadni, *hogy a vadon lakói közül ez áll legközelebb a kutya legősibb karaktertypusához és csakis egyedül ezen a réven lehet „rokonságba" hozni a kutyafélék családjával,* miután beható megtekintésre épp annyi hasonló, mint eltérő alaki ismertetőjelet lehet rajta felfedezni . . .

A hasonló ismertetőjelek: a kutyákéval egyforma gömbölyü pupillák, a Spitz-fajok felálló, hegyes fülei, a fogazat, a véknyakon bemélyedő horpaszok és a soványas lábszárak, mely utóbbiak a juhászkutyáknál, ha nem is valami nagy mértékben, de mégis föllelhetők; ellenben rézsutosan álló szemeivel, csapott állásu koponyájával, a rókáéhoz hasonlóan, erősen hegybefutó pofájával, hosszas keskeny lábfejével erősen eltér a kutyáktól, éppen ugy vastag bozontos farkával, melyet behuzva vagy lomposan leeresztve, lógat és sohase kondorit fölfelé, mint a kutyák szokták, melyeknél a nagy Linné is félreismerhetetlen faji jelleg gyanánt utalt farkuknak kissé fölfelé való kunkorodására..

Hát bizony elismerjük, hogy ez olyan: „nesze semmi, fogd meg jól" bizonyiték a faji rokonság mellett, de nem tehetünk róla, miután a felhozott tényleges bizonyitékokkal ugyanannyi nemleges áll szemben s végezetül sem bizonyiték, sem tagadás nem marad feleslegben, mely vagy az egyik, vagy a másik részére döntené el a kérdést. Ezzel azonban nem azt akarom mondani, hogy nem lehetne még több alaki ismertetőjelet felsorolni, de igenis azt állitom, hogy ezekre szintén éppen annyi eltérő és tagadó sajátságokkal lehetne ráduplázni — amelyekből aztán megint csak a fentebb már elmondott circulus vitiosusba kerülnénk bele.

Ellenben, ha ezen messzire álló alaki atyafiságot a kettőnek individualitásával és karakterével állitjuk szembe, akkor ez az állitólagos rokonság őszi ködként foszlik széjjel, mert ez a telhetetlen bélü s éhségében örökké kielégithetetlen bestia általában annyira alantas fokon áll az állat-egyedek sorában, hogy még a legsundább ragadozók között is ő a legundokabb és legvisszataszitóbb. A legdühöngőbbel versenyez falánkságban, alattomosságban és álnokságban és még csak parányát se rejtegeti magában az oroszlán nemességének, az erdei medve humorának, a jegesmedve egyenesen nekitörő bátorságának és a kutyák ragaszkodásának és hüségének. Ismétlem, általánosságban beszélek, mert a farkasok között is akad elvétve, amelyik kivételt képez, vagy legalább annyira-mennyire levetkőzi álnok tulajdonságainak nagy részét az emberreli érintkezés, vagy szelidités hatása alatt, de ez a ritka kivétel csakis egyeseknek az individualitása javára irható, mely individualitás többékevésbbé majdnem minden állatnál feltalálható.

A farkas bundája szőrözetében, mint szinezetében csak ugy alá van rendelve a természet és a környezet nagy szintörvényeinek, mint a többi állaté, s e mellett a fény és meleg, a nyár és tél, valamint lakóhelyének északi vagy déli volta észrevehető különbséget idéz elő bundája szinezetében és minőségében . . .

Igy az északi tájak lakóinál a szőrözet hosszu, durva és sürü minőségü, a délieknél ellenben rövid és göndörded. Szinezete nyáron inkább rőtes, télen pedig sárgás-szürkében játszó, mig az északi vidékeken, például a Lappföldön tartózkodóknál hiányzik a sárgás árnyalat és e helyett a sok fehérrel kevert fekete szin az uralkodó — szóval, szinezete mindig összhangzik a tájék uralkodó szinárnyalatával, akár a déli tájak tarkább koloritja, akár az északi tájak egyhangu, hótól és jégtől szürke árnyalata képezze környezetét . . .

Igy például a mi farkasunk nyáron itt-ott szürkével vegyes rőtvöröses

bundát visel, télen pedig feketével árnyalt s fakó-sárgával kevert szürke a szinezete, fején, czombjain és hasán fehérrel keverve. Szőrözete nyakán, hátán felálló s durván bozontos és leghosszabb a hasán, czombjain, farkán és ez alatt a bozontos szőrme alatt — második bundaként — egy gyapjas köztakaró található, amely a kutyáktól szintén jelentékenyen megkülönbözteti.

Feltünően erős testének az előrésze: a rövid, izmos nyak a széles tarkóval és a fejtetővel, ellenben hátsó része jóval gyengébb, s majdnem ugy néz ki, mintha az izmos előrészszel szemben, kissé el lenne nyomorodva és tény, hogy a farkasnak leggyöngébb és legérzékenyebb része a dereka, mert egy becsületes furkóütéssel meg lehet bénitani, annál fejlettebb azonban az eleje, mert egy birkával vagy őzzel a szájában, a legnagyobb könnyüséggel tovább tud állani, noha nagysága körülbelül megegyezik egy nem tulnagy juhászkutyáéval, csakhogy természetben jóval vékonyabb és soványabb, mindazonáltal egy vén kifejlett ordas testsulyban eléri a 40—50 kilogrammot is.

Szinezetére és nagyságára nézve a farkasnak két nemét különböztetik meg, u. m. az erdei vagy hegyi és a réti farkast. Ez a megkülönböztetés azonban ugy természetrajzilag, mint vadászatilag téves, mert igen bajos volna őket akár egyik, akár másik szempontból megkülönböztetni, kivált ott, hol a nádasok környékén közelebb, vagy távolabb erdők, rengetegek, vagy erdős hegyek huzódnak végig. Mert midőn az erdőt meghajtják, akkor a nádasba keres buvóhelyet, mikor pedig kizargatják a nádasból, akkor a rengetegek fái és bokrai között keres menedéket, az pedig meg éppen a teljes lehetetlenségek közé tartozik, midőn a forgás idejében éjjelenként a nőstény elnyujtott üvöltéssel hivogatja maga köré a kanokat, hogy ez a két külön nemnek állitott nádi és erdei egyed egymással össze ne keveredjék.

Állitják továbbá, hogy a nádi, vagy réti ordas véznább és kisebb volna a hegyi vagy erdei egyedeknél. Ez sem áll! Mert az alföldön és a Tisza körüli nádasokban tanyázó farkasoknak juhok, marhák, csikók és sertésekben sokkal dusabban teritett asztala és választéka van, mint a rengetegben és a hegyi erdőkben csupán a vadra utalt erdei farkasoknak és miután pedig a farkasnál is — mint egyéb más állatnál a bő táplálék a fejlődésnek legelső és legfőbb tényezője, a réti farkasnak tehát nem véznábbnak, hanem fejlettebbnek kell lennie az erdeinél.

Nem beszélek egyes esetekről, azaz kivételesen nagyra fejlődött példányokról, valamint azt sem tagadhatom, hogy a nádi, vagy réti farkas rendesen fakóbb, vörhenyegesebb szinü és lomposabb az erdeinél, de ennek is megtalálhatók a természetes okai és pedig a nádasok és zsombékok, tehát a környezetnek bundájához hasonló fakón rőtvörhenyeges szinezetében és abban, hogy a rónákon és lapályokon, hogy röviden fejezzem ki magamat, a rátüző nap jobban megfakitja bundájának a szinezetét, mint az erdők és rengetegek árnyas, nap nem sütötte mélyében tanyázó farkasnak.

A mi hazáját illeti, ordasunk ebben meglehetősen világpolgár, mert az északi félteke ó- és ujvilágában sürübben vagy szórványosan, de majdnem mindenütt otthon van. A Pyrenék, az Ardennek és a Kárpátok hegységeiben, az Alpokon, a bérczek és szakadékok öblei között, egyiktől a másikig harsog

borzalmas üvöltése, kivált a fagytól csikorgó, visszhangos téli éjszakákon. Norvégiában, Orosz-, Lengyelországban, Szibériában, nálunk Magyarországon és Erdélyben jól ismert rabló, továbbá lakja még Ázsiát is, Amerikának pedig Mexikó és Flóridától a Jeges-tengerig huzódó roppant területeit minden irányban bekalandozza.

Közép- és Dél-Európa kultivált területein, Angliában és Szardinia szigetén stb. teljesen ki van már irtva, Németországban pedig szórványosan itt-ott, nagy ritkán és csakis akkor kerül egy ordas puskavégre, ha a határerdőségek és hegyek rejtekeiből odatéved. Izland, Grönland és a Közép-tenger szigetein, valószinüleg sohse tanyázott, ellenben Oroszország, Szibéria és Lengyelország még valóságos paradicsoma nekik — de legkorlátlanabb paradicsoma és leggazdagabb vadászterülete a farkasoknak Észak-Amerika, a Jegestenger partvidékétől egészen le Mexikóig . . .

Mert e mérhetetlen terület végtelen hegyláncai, szakadékos rengetegei, az óriási sziklahegység (Rocky-Mountains) éppen ugy, mint az északon fekvő Lorenzo-tótól a felső Missouriig terjedő 100,000 négyszögmértföldnyire huzódó terület és a Missisippi-folyó vidékének 70,000 négyszögmértföldnyire terjedő fütől hullámzó és vadban gazdag savannái, ontják neki a zsákmányt és prédát az itt lakó hét szarvasfajban, a megszámlálhatlan bölénycsordákban, a Kabrit antilopban és a gyarmatosok marhái, lovai, disznói és juhaiban . . .

Nálunk a farkas, a Kárpátokon kivül, nagyobb erdőségeinkben, az Alföldön, a Tisza nádasaiban, Erdélyben majdnem mindenütt előfordul és zord teleken néha még a falukba és a kisebb városvégi házak közelébe is bemerészkedik. Igy diákkoromban hallottam Nagy-Kanizsán, hogy egy leölt hasasdisznónak a beleit, melyeket egészen a szántóföldekig nyuló kert végébe hajitottak ki, egy farkas elvitte; Zala-Egerszegen pedig megtörtént, hogy egy gazdának szemeláttára fojtotta meg és vitte el a kutyáját városvégi portájáról, midőn éjszaka a nagy lármára kiment körülnézni, mert élelmében éppen nem válogatós és kielégithetlen falánkságában felfal és elfogyaszt mindent, ami elébe kerül s ezért elmondhatjuk róla, hogy a ragadozók között ő a sokatevő és mindentfaló, mint a keselyü a szárnyasok között.

A kisebb-nagyobb vadakon, háziállatokon kivül, megeszik mindenféle dögöt s ebbeli kiváló előszeretetében közel áll a délvidékek hiénáihoz és dögkeselyüihez. Ezeken kivül befal, felemészt rókát, nyulat, egeret, madarat, gyikot, kigyót, békát a cserebogárral egyetemben, sőt mint egyik-másik észlelő állitja, szükség esetén a kukoricza mellett nem veti meg az egyéb növényi eledeleket sem.

E notorius rabló — sunnyogó és haramia természetének egészen megfelelő lakást választ magának. Vad hegyi erdők, messze elhuzódó, sürü rengetegek, zegzugos szakadékok, lápok, nádas mocsarak, morotvák, járhatlan és hozzáférhetlen berkek, rétségek a legkedvenczebb tartózkodási helyei, kivált száraz évszakokban, midőn a magasan kiálló nád- és gyékénytövek összevisszafonódott zsombékjai között mély üregek és szakadékok támadnak.

Bárhol üsse is fel azonban tanyáját, éhségzaklatta zsákmányszomjában szinte hihetetlen messzeségü területeket bekóborol, mely kóborlásra hosszu és

inas lábai, kifejlett csontos alkata s nem éppen nehéz testsulya kiválóan alkalmassá teszik. Egy éjszaka hat, nyolcz- vagy tiz mértföldet bekóborolni játék neki, vándorlásaiban pedig rónákon, hegyláncokon keresztül 100 vagy 150 mértföldnyi utakat is megtesz, amint ezt I. Napoleon oroszországi hadjárata bizonyitja, ahonnan a vert franczia seregeket a farkasok egészen a Rajnavidékig falkásan követték és a fagytól elhullott embereket és lovakat még elevenen felfalták.

Kóborlásairól rendesen reggszürkület tájban tér vissza tanyájára, rablóhadjárataira ellenben nemcsak az éjszaka setétjét, de a holdvilágitotta éjeket is választja, igy elmondhatjuk róla, hogy nappali ragadozásai mellett, egyuttal hivatásos éjjeli rabló is.

Szerfölött éles érzékei, okossággal, elővigyázattal és mindezeket felülmuló féktelen vérszomjjal és rablóvágygyal vannak párosulva, minek következtében sokkal többet szétmarczangol, mint a mennyit el képes fogyasztani. Tiz-tizenöt percz alatt ugyanannyi juhot képes szétszaggatni, amelyekből aztán egy darabbal a legközelebbi sürüségbe vagy szakadékba vonul, hogy ott széttépve, fölemészsze. Kielégithetetlen éhségében s véghetetlen falánkságában egy juhot egész a csontjáig egy szuszra képes felfalni, nagyobb ragadmánynál pedig a maradékot, a kutyához hasonlóan elássa és ha biztosnak érzi magát, pihenni rendszerint valami közeli rejtekbe vonul, a honnan csak az éjszaka beálltakor indul éjjeli kóborutjára, miután egy helyen nem igen szeret sokáig időzni.

Végtelen vérszomja mellett legjellemzőbb vonása a gyávaság és ezt csak a hajszolás és a menekülni nem tudás végső szükségében vagy kinzó éhségében vetkőzi le s ilyenkor aztán gyávasága, furfangos és gyanakvó elővigyázata féktelen vadsággá és veszedelmessé változik, s vakmerően neki támad az embernek és nagyobb állatnak egyaránt.

Ez a kinzó éhség inditja arra a farkasokat, hogy télen kisebb-nagyobb csapatokba gyülekezve, közösen vadászszanak préda után . . . Az ilyen rablócsordákat — daczára, hogy közös és jól átgondolt támadási terv szerint üzik a vadászatot, az éhség és falánkság kielégitésén kivül, semmi nemesebb érzés nem füzi egymáshoz. Mutatja ezt az, hogy sulyosan megsebesült vagy elhullt társaikat kannibáli módon irgalmatlanul szétszaggatják és fölemésztik, sőt nemcsak ezeket, hanem még elsatnyult, beteges fajrokonaikat is.

Hogy mennyi előrelátással, milyen átgondolt és jól megfontolt tervvel vezetik és végzik ugy az egyes, mint a csapatokba verődött farkasok a vadászatot, az kiviláglik a következőkből:

Lépésben vagy ügető futásban, de mindig nagy körökben kóborol rabló utján s meggondolt elővigyázattal, gyanakodó óvatossággal sunnyog a tanyák, falvak, cserények és legelők körül . . . A szél és hang iránya legbiztosabb utmutatói neki . . . s hegyezett fülekkel, csalhatlanul éles szaglásával, legügyesebb kutyaként követi egyik-másik vad nyomait, melynek először is ovatos bujkálással igyekszik a közelébe férni, hogy pár ugrással vagy rövid hajszolás után beérhesse és levághassa. Ha elhibázza, utána rohan és szivós kitartással üzi, hajszolja, mig csak le nem vághatja.

Rabló vágyait természetesen sokkal könnyebben kielégitheti a legelő háziállatokon, mint a neszes és könnyü lábu erdei vadakon s azok a pusztitások, melyeket csikókban, borjukban, a juh-, kecskenyájak- és disznócsordákban okoz, eléggé ismeretesek és ezekről pásztorembereink sok érdekeset tudnak beszélni . . . Kevésbbé sikeresen támadja a vénebb marhákat és lovakat, mert ezek rendesen sikeresen tudnak védekezni, azért rendesen vigyázva körülsunynyogja a legelőket és azokat a fiatalabb marhákat és csikókat támadja meg, a melyek a legelésző csorda vagy ménes köréből félrecsapnak vagy elkószálnak . . . s ezekre aztán szélgyorsan rácsapva, torkonragadja és megfojtva, leteperi őket . . .

Ellenben éhségtől üzetve, vagy csapatokba verődve vakmerően nekitámadnak ménesnek és marhacsordának egyiránt — mire ezek megneszelve az óvatos bujkálással közelgő ordas rablókat, sajátságos, mondhatni intő nyeritéssel vagy bőgéssel figyelmeztetik a többieket a veszedelemre. A másik pillanatban aztán földet rengő gallopban rohan nekik a ménes és előlábaikkal levágják, ha nem tágitanak, sőt a csődörök nemcsak előlábaikkal, hanem fogaikkal is harapva, marva, vagy legyürik vagy megfutamitják a rablót . . .

Nem utolsó látvány a szarvasmarhák védőtámadása sem, melyek szarvaikat hegyezve, a düh kitörő bőgésével rohannak a támadókra és szarvaikkal s lábaikkal verik le vagy üzik el őket . . . Az, hogy a lovak és szarvasmarhák a farkasok támadásainál körbe állva és a gyengébbeket közre véve, hátsó lábaikkal kirugva vagy szarvaikat előre szegezve, védik magukat, nem egyéb szépen kiszinezett mesénél és vadászos lóditásnál . . .

Továbbá az sem lehetett utolsó jelenet, midőn ezek az éhdühös bestiák, a berni Lützelthalban — egy sikertelen hajtóvadászat után, másnap éjjel közvetlen a faluvégen huszonöt juhot szaggattak szét; a temesvári kamara-erdőben pedig a tél folyamán hetven őzet emésztettek fel s ezeken a vadászatokon jeltadó üvöltéseiket jól hallották a környék lakói, mert csak ugy visszhangzott tőlük a fagytól visszhangos rengeteg. Az az élet-halál küzdelem meg éppen festőnek való jelenet lehetett, mely a Kleinlützel falu közelében levő erdős szakadékban egy konda vaddisznó és egy éhes farkascsapat között lefolyt. Ugyanis a farkasok éjnek idején rárohantak a kondára mely azonban vitézül helytállott és bátran felvette a harcz keztyüjét . . . Hogy mily iszonyu dühvel folyhatott ez az élethalálharcz, az kitetszett a farkasok ádáz dühorditásából és vaddisznók rémségesen felhördülő röffenéseiből, a melyek a mély szakadék hangzáró öble daczára, ugy végig harsogták az egész falut, hogy minden lakó felriadt álmaiból . . . reggel pedig a letiport és felturt csatatéren, a megfagyott vértócsák között, három szétszaggatott kant és négy felhasitott bélü ordast találtak . . .

Marggraf szerint élénk világot vet a farkasok szellemi világára az a jól átgondolt támadási terv, a melylyel a hatalmas jávorszarvast (Cervus alces) kivált egy sürü, sudaras szálerdőben elejtik . . .

A 12—14 ordasból álló falka ezt a hatalmas vadat egy ilyen szálerdőnek hajtja, a hol közülök a legvénebb és legerősebb kan az üldözöttet valamelyik oldalon fülön ragadja, miközben testét és lábait a sudár törzseknek

vetve, még legsebesebb futásában is addig fel képes tartóztatni, mig az üldöző falka oda nem ér és minden oldalról belécsimpajkodva, le nem vágja vagy pedig erős teleken az erdők eme hatalmas királyát a mély hóba kergetik, hol ez besüppedő patáival nem védekezhetik . . . És mig elölről hatalmas, lapátalaku agancsaival sikerrel védi magát agyaraikat csattogtató támadói ellen, addig a többiek hátulról és oldalról levágják, miután a jávor nem tud elég gyorsan megfordulni . . .

A berkekben és legelőkön az ilyen farkascsordák a vadakat és háziállatokat körben igyekeznek körülfogni és majd erről, majd amarról egymásfelé hajtva, igyekeznek körülkeriteni és lerántani. Leggyakrabban azonban csak egy rohan a kergetett nyul, őz vagy rókának a nyomain, mialatt a többi rabló kétfelől száguld a nyomában, hogy a vad egyik vagy másik oldalon ki ne törhessen a hajtásból. Nem ritkán azonban megoszlanak és elállva a vadváltókat és a sürüség előtti utakat és tisztásokat, egy közülök egyenesen eléjük hajtja az üldözött vadat — és ezen a módon nem menekül elölük a gyorslábu nyul, őz, de sőt még az üldözőit különben ügyesen kijátszani tudó ravaszeszü róka sem.

De nemcsak az állatokra, hanem az emberekre nézve is veszedelmes az ilyen éhdühös farkascsordával a találkozás, mert a kit vagy a kiket a végzetük ezeknek az utjába sodor, azok rendszerint el vannak veszve és ha csak egy része igaz azoknak a hátborzongató történeteknek, melyek a farkastól felfalt emberekről és ezek kétségbeesett küzdelméről időnkint szárnyra kelnek, hát ezek is eléggé illusztrálják e vérszomjas bestiák veszedelmességét . . . Jóizüen mosolyogni lehet azokon a sokat leirt és szép illusztrációktól kisért vadászkalandokon és elbeszéléseken, melyeknek szinhelyét különösen Oroszországba szeretik áttenni, a hol még nagyon is nagyszámu farkascsordák kóborolnak mindenfelé. Ugyanis befognak egy szánba néhány erős és gyorslábu lovat és végigságuldva a rengetegeket szegő rónákon és avarokon, midőn a troikák csengő szavára vagy a csalogatóul velük vitt malacz visitására, a farkascsapatok előrohannak, a szánon ülő vadászok szép kényelmesen közibük puskáznak és vitézül visszaverik a támadókat. Ezt a szépen kigondolt, kedélyes vadászjelenetet az igazi vadászok, kiváltképpen azok, kik Oroszországot ismerik, tagadják, mert a többi között, az az egy fő bibije van hogy az ilyen vérszomjtól és kinzó éhségtől neki dühödött farkascsorda — közmondásos gyávaságát egészen levetkőzve, nem retirál meg a leghatályosab tüzelés elől sem, hanem csak egy nagyobbszámu vadászseregnek irtó tüzelése képes kemény küzdelemmel visszaszoritani . . .

Dél-Oroszország fenyérein kopókkal vagy agarakkal lóháton is vadásszák. Ez tulajdonkép egy neme a körvadászatnak, mert a kört egyre szükebbre zárva, egyik-másik falkával, hosszabb vagy rövidebb mezőnyü hajtás után, az ordasokat egy kijelölt helyre szoritják, a hol azután rendszerint egy ehhez készült ostorral vagy rövid doronggal egy-két orrára mért erős ütéssel leteritik és ha nagy ritkán megtörténik, hogy egyik-másik farkas, akár elől, akár hátul, kitör a hajszából, akkor a főkört negyed- vagy félórányi távol-

ságban követő tartalékkörök állják el az utját, a melyek kopó- vagy agárfalkáikkal a leirt módon üzőbe véve, ejtik el.

A mint olvastam, az orosz parasztoknak is kedvelt mulatsága a farkashajsza! Ugyanis többen összeállva, lóháton addig üzik és kergetik a felhajszolt rablót, mig ez tovább nem birja a hajszát és szembe fordul üldözőivel. Ekkor egyik-másik leugorva a lóról, nemez süvegét vagy prémkucsmáját balkezére csavarva, e módon felkeztyüzött kezét a fogait csattogtató rabló torkába dugva, mig az azt dühösen tépi és marczangolja, addig jobbjával egy elkészitett hurkot vet az orrára és nyakára, azután pedig leteperve, egy nagyobb ketreczbe vagy félszerbe zárják.

Rövid idő mulva, rendesen valami védőszent ünnepén, egy e czélra betanitott komondort uszitanak rá, hogy a kutya és farkas közti párharczban gyönyörködjenek, mely némelykor hol a kutya, hol a farkas győzelmével végződik.

Valamivel nemesebb a tatárok és kirgizek farkasvadászata. Ezek sólyom módjára betanitott sast eresztenek a felvert farkasra, mely addig üzi és csapdos le reá, mig csőrével, karmaival ki nem vájja a farkas szemeit, melyet azután az utána lovagló vadászok nagy diadallal lebunkóznak vagy leszurnak.

A farkasvadászat általános módja még a leshelyről vagy lesgunyhóból való lövés, melyeknek közelébe akár valami élő állatot vagy dögöt tesznek ki, vagy pedig farkasvermekben ejtik meg.

A kinek az első, hosszas türelmet igénylő vagy a második sok munkát és fáradtságot kivánó megejtési mód nem tetszik, az e czélra készült vasakkal vagy tőrökkel igyekszik ártalmatlanná tenni vagy pedig strychninnel megmérgezett csaldögöt tesz ki.

Ha van valami szép és dicsérendő jellemvonás ezekben az ádáz és vérengző természetü, bestiális ragadozókban, az a nőstényfarkas anyai szeretete kicsinyei iránt, melyeket nemcsak hüségesen gondoz, táplál és dédelget, hanem önfeláldozó bátorsággal és körömszakadtig való önfeláldozással védelmez minden veszedelem ellen s épp azért választja ki kölykei számára a leghozzáférhetetlenebb és legrejtettebb buvhelyeket, hogy ezeket a *himek falánksága elől elrejtse*, mert azok a kicsinyeket minden teketória nélkül felfalják, ha rájuk találnak és ha anyjuk nincs ott, hogy őket megvédelmezze, mely annyira félti ivadékait, hogy a legkisebb gyanus jelre, egyiket a másik után, szájában egy más, biztosabb buvóhelyre hordja át.

Épp ezért a kölykezés utáni első napokban nem hagyja el őket egy perczre sem, hanem csak egy-két nap mulva keres a maga számára valami prédát, akkor is valahol a közelben, hogy vaczkát mihamarább elérhesse és mivel a himfarkas absolute nem törődik a kölykek táplálásával és fölnevelésével, a nősténynek ugyancsak nehéz munkájába kerül, hogy a négy, hat, sőt nyolcz éhes apróságot mindennap a kellő mennyiségü táplálékkal elláthassa. Épp azért ez időben a legnagyobb vakmerőséggel kerülgeti a nyájakat, tanyákat és emberi lakokat, ahová azután bátran és merészen betörve, elragad min-

dent, mi körme közé akad, a tyuktól, kacsától és libától kezdve, juhot, kecskét. borjut, malaczot, szóval mindenfajta kisebb-nagyobb háziállatot.

És mikor aztán igy három hónaposra felnevelte a kölykeit, ettől kezdve ezek is elkisérik anyjukat rablóportyázásaira, hogy leczkéket vegyenek tőle a préda megszerzésében. Az ily rablóportyázásoknál az indulásra rendesen anyjuk adja meg a jelt elnyujtott üvöltéssel, amelyre a fiatal rablóivadék egész kórusban felel, melytől pár pillanatig szinte harsog a farkastanya környéke.

A kölykeknek ez a viselkedése lehetővé teszi, hogy az alábbi vadászfurfanggal, gondosan elrejtett tanyájukra rá lehessen akadni és amint hallomásból tudom, ezt a módot nálunk is sikerrel uzoválják.

Ugyanis az erdő minden zegét-zugát ismerő vadászok, néhány éjen át egymás után, az erdő azon részét, hol a farkastanyát gyanitják, óvatosan elállják, hogy a portyázásra induló farkascsalád üvöltéséből legalább a tanya környékét megtudhassák, mert az anya először is a fészek közelében kezdi rá jeltadó üvöltését, azután tovább menve, időközönkint ujra, meg ujra rákezdi, mig csak üvöltése a messze távolban el nem hal . . . ha tehát ilyenkor egyike a vadászoknak utánozza az anyafarkas üvöltését, a kölykek azonnal kórusban felelnek reá és ezzel elárulják tanyahelyüket.

A többféle nyavalya közül, melyek soraikat ritkitják, mindenesetre a legrettentőbb és a legveszedelmesebb a hydrophobia, vagyis a veszettség, melynek inditó okai, épp ugy, mint a kutyáknál, többfélék lehetnek. Hogy minő károkat és szerencsétlenséget képes egy veszett farkas a messze környék minden élő teremtménye között felidézni, azt hosszasan taglalni fölösleges! Elég, ha annyit mondunk, hogy minden utjába kerülő és elérhető embert, állatot, kutyát, szarvasmarhát össze-vissza szabdal és marczangol.

Köztudomásu dolog, hogy a kutya és farkas között leküzdhetetlen ellenséges viszony uralkodik, ennek daczára, amint ezt számos példa bizonyitja, mégis összepárosodnak egymással. Ivadékaik, vagyis a korcsok e kettő között olyan közép-hybridumok és ugatás helyett a farkaséhoz hasonló visszataszitón üvöltő vonitást hallatnak. Az eszkimók vérfrissités és erősités czéljából gyakran párositják kutyáikat elfogott farkasokkal s ez az oka, hogy ezek ugy alakra, mint természetre nézve, inkább a farkashoz hasonlitanak és ezt a hasonlóságot melancholikus és hátborzongtató vonitásuk még jobban emeli . . . De nemcsak a fogságban, hanem a szabadban is előfordul e két ellenséges faj között a párosodás és kis részben tán, a főokok mellett ez is hozzájárul ahhoz, hogy egészen fehér vagy fekete szinváltozatok is előfordulnak a vadonban élő farkasok között . . .

Nemzetgazdasági szempontból épp olyan káros duvad, ugy a házi-, mint a vadállományra nézve, akár csak az ázsiai vagy afrikai ragadozók, miről a következő rövid kis statisztika eléggé megvilágitó képet nyujt.

Igy az oroszországi Livland-kormányzóságban egy év alatt 15,182 juhot, 1807 szarvasmarhát, 1871 lovat, 3270 bárányt és kecskét, 4190 sertést, 703 kutyát, 1873 ludat és tyukot és horribile dictu tizenkilencz felnőtt embert és hét gyermeket szaggattak szét és faltak fel a farkasok, nálunk pedig évenkint egy farkasra körülbelül 6—800 korona értékü kárt lehet számitani, amelyet

lovakban, marhákban vagy egyéb apró háziállatokban véghez visznek és ha ezt az összeget a farkas életkorával megsokszorozzuk, mindenki könnyen kikalkulálhatja, mennyi kárt okoz egy ilyen bestia, melynek életkorát, a kutyáéhoz hasonlóan, átlagos számitással 15—20 évre lehet becsülni.

Ez a jellemrajz nem lenne teljes, ha curiosumkép meg nem emlékeznénk a régiek babonás tévhite által teremtett „*szakállas farkas*"-okról, melyeket a németek „*Werwolf*" néven hittek létezni. E babonás tévhit valószinüleg abból a rémületből és ijedelemből származott, melyet egy-egy veszett farkasnak a dulásai, vérengzései és támadásai okoztak, miután az ilyen állat szünet nélküli kóborlásaiban, minden utjába került embert és állatot össze-vissza marczangolt és levágott . . . A megrémült emberek fantáziája könnyen hajlik a mesékre és képtelenségekre és igy született meg a *kisértet-* és *rém*-farkasokról 1605-ben Amszterdamban megjelenő könyv, mely róluk a következőket irja: A szakállas farkasok nem egyebek, mint varázslók és bűbájosok, kik, ha testüket a sátántól ajándékozott büvös kenőcscsel, vagyis régi magyar nyelven szólva: „az Ármány által készitett „kantairral" bekenik és ha derekukra köritik a farkasbőrből készült büvös övet, nemcsak farkassá változnak, hanem ennek minden vadságát és vérszomját is öröklik mindaddig, mig a büvös övet magukon viselik.

Ezek azután farkasalakban bekóborolják a környéket és farkasként üvöltve, csaholva kiássák és fölemésztik a halottakat, minden élőt, kit elől-utól találnak, még saját hozzátartozóikat is, vad dühvel széttépnek, fölfalnak"... etc. etc.

E rémmeséket akkoriban nemcsak a köznép, de maguk a tudósok is annyira egész komolyan hitték és pertraktálták, hogy 1589-ben és 1607-ben Hollandiában és Németalföldön két embert kinos torturázás után máglyára itéltek és elégettek, mert azzal vádolták őket, hogy rém-farkasok képében több embert és gyermeket szétszaggattak és felfaltak.

A vampyr.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Az őserdőkben.

(Egy gyüjtő élményeiből.)

A muzeumok vagy gyüjtemények természetrajzi osztályain végigmenve, alig jut valakinek eszébe rágondolni arra, minő hihetetlen fáradtság, veszedelem és nélkülözések árán lettek azok a fénylő tollu kitömött madarak, aranyos szárnyu rovarok, pillangók és növények összegyüjtve és a vadon mélyéből ide, a müvelt világ közepébe szállitva! és minő elismerést érdemel az az elszánt és bátorlelkü ember, ki azokat a vadon veszélyeivel és nélkülözéseivel daczolva, összegyüjtötte! . . .

Ezeket az élményeket nagyobbrészt egy gyermekkori jóbarátom leveleiből meritem, ki összejárva Dél-Amerikának nagy részét, jelenleg Assumptionban telepedett le, mint a város vegyésze és orvosa.

* *
*

Végre készen van minden! A hosszu sor öszvér ládákkal, kosarakkal, göngyölegekkel, gyékénykasokkal és kisebbfaju hordókkal megrakódva, a ház előtt áll, hogy a tartomány lakatlan belseje felé, az őserdők mélyébe indulhassanak.

Ez a sok czók-mók, noha csak a legszükségesebbet tartalmazza, mégis czerféle dolgot rejt magában. Ruhák, könyvek, műszerek, fegyver és vadászeszközök, lőszerkészlet, festőkészlet, borszeszes üvegek, mappák, gyógyszerek, legfőkép a chinin nagy mennyiségben, szivar, csokoládé, thea, kávé, különféle conservdobozok, apróságok, tü, cérna, drót, itatós papir, gyps, viasz, gyufa, gyertya, zsineg és még más egyéb nélkülözhetlen dolgok vannak sorjában elpakkolva, hogy szükség esetén mindjárt kéznél legyenek.

A Lopez nevü félvér vadász, ki tizenötéves fiával, Frazcoval vezető, kalauz és minden egy személyben, mély torokhangon indulásra hőrögeti az öszvéreket, mire néhány óra mulva el is érik a selvának nevezett ritkás erdővidéket, melynek gidres-gödrös talaján, csülökig dagasztottak az öszvérek a latyakban.

Az ösvénynek csufolt törésen lépten-nyomon a kuszó növények, liánok és a pasimba tüskés, szuró indáival kellett küzdeniök és midőn veritékbe fürödve és holtra fáradva, a csökönyös öszvéreket egyenként átvezették a patakon, egy közülök terhét ledobva, tovább iramodott.

Lopez a fiát küldte utána, ki majd egy óra mulva tudta csak a makacs állatot visszavezetni, miközben mezitelen lábaival majd rálépett az uton sütkérező aranyzöld micára, a mérges kigyók egyik legveszélyesebbjére. Szerencséjére az öszvér elébb észrevette és félreugrott, mire Frazco egy vesszővel ügyesen agyoncsapta és a ritka szép példányt elhozta a tudósnak.

Ilyenformán ment majd öt napon keresztül. Minden nap leirhatlan fáradtsággal, időveszteget éssel és vesződséggel lehetett csak az öszvéreket rendben tartani, mig végre a hatodikon elértek a vadon mélyére, közel az Apure folyó egyik mellékágához, melytől alig egy félóránylra egy darab savannaszerü tisztás terült el.

Az öszvéreket három kivételével visszaküldötték, az utolsó tanyán bérelt vezetővel, azután hozzáláttak a kunyhó épitéséhez, melynek tetejét és oldalait pálmalevelekkel s náddal fedték be.

A függőágyak az e czélra levert ágasokra lettek felakasztva, az asztal kikerült a velük hozott összetolt ládákból, amelyek egyuttal székek gyanánt is szolgáltak.

Minden nap azzal a kellemes érzéssel keltek fel és feküdtek le, hogy rajtuk ütnek a botokudok és patachosok, kiknek nemcsak nyilaik vannak megmérgezve, hanem jobb kezüknek hüvelykujján a kiélesitett körmük is, ugy hogy ezzel a legkisebb sértés menthetetlenül halált okoz.

Leirhatlan sokat szenvedtek a forró égöveknek egyik legnagyobb csapásától, a Mosquitoktól. Ezektől a szunyogfajta kinzó szellemektől egy perczig sem volt nyugtuk. Reggel hat órától esti 5-ig a Mosquitosoknak nevezett harna hátuak zümmögtek körültük csapatostól, öt órától napnyugtáig a Simuliák kinozták őket tüzként égő maró csipéseikkel, s ezekhez csatlakoztak a Tem-

pranerosoknak nevezett apró szunyogfajták, éjszaka pedig a Zancudosoknak nevezett Mosquitok marták őket reggelig. Mikor felkeltek, egyik se ismert a másikra, mert arczuk, kezük vörösre volt puffadva, dagadva, égett, fájt és olyan kiállhatatlanul viszketett, hogy majdnem orditottak bele. Emellett heves láz borzongatta kivált a tudóst, mert Lopez és fia benszülött létükre kevésbbé érezték a Mosquitó-méreg hatását.

Midőn egyesült erővel elkészültek az öszvérek számára erős faderekakból összetákolt istállóval, nap-nap után, reggeltől estig a rengeteget járták, melynek nap nem járta, kuszó növények és liánoktól összeszőtt, járatlan szövevényében és a kidőlt, egymáson korhadó fatörzsek tömegében, lépten-nyomon a machetével, ezzel a kardforma, nehéz növényvágó késsel kellett utat vágniok.

Egy ilyen utjukban egy kisszámra olvadt barátságos tupinamba törzs tanyájára akadtak, amelyek a botokudok elől menekültek arrafelé, akiktől azonban azt a nem éppen vigasztaló hirt hallották, hogy a botokudok délfelé. patachosok pedig keletfelé, nem éppen messze tanyáznak, mindazáltal a tupinambák megigérték, ha valami ritka állatot, vagy növényt találnak, azt a tudós tanyájára viszik.

A tájék és a környezet leirhatlanul szép és megragadó volt.

A kunyhótól pár lépésnyire óriási desmanthus, Bertholletia és mahagonifák terjesztették ágaikat, melyeknek lombjai csak száz lábnyi magasságban kezdődtek. A myrthus s babérfélék és a balzsamos Irika-fák bóditó illatot terjesztettek és megvoltak koszoruzva, össze-vissza voltak szőve a kuszó növények minden fajtájától. Fehér, sárga, piros, lilaszinü virágok, óriási gyümölcstokok, fürtök csüngtek mindefelé, a bejake kuszó növény czomb és karvastag indái pedig hosszu füzérekként a magasból csüngtek alá és a földön ujra gyökeret verve, kusztak tovább másféle kuszó növényekkel összeölelkezve a többi fákra . . .

A fák mohos ágain az élősdi növények között a pompás illatu orchideák bókoltak csudás alaku virágaikkal, a talajon az arumok, kaladiumok virágos szőnyege terült el árnyas, nedves rejtekül szolgálva a mindenféle csuszómászóknak.

A gyüjtő azt se tudta, hogy ebben a buja gazdagságban merre nézzen, melyikhez nyuljon! A puskáját kapja-e le vállairól, vagy pedig metszőkését vegye elő övéből?

Vesztére ez utóbbihoz nyult, hogy egy festőileg aláhajló biborvöröses virágu Pauliniaágat és egy fehér virágu calyptrika füzért herbariuma számára lecsikkantson . . . De alig hogy lemetszette, a megrázott ágakról egész felhője hullott valami vöröses szinü apró szőröknek az arczába és nyakába, ugy hogy az égő viszketéstől majd megőrölt. Hiába mosta, törülgette, annál jobban csipték, égették a Dolychonix pruriensnek nevezett növény magtokjainak ezek az égető szőrszálacskái.

Az egész délelőtt azzal telt el, hogy nyakát és arczát borogatta, a délután azonban kinjaiért kárpótlással látszott szolgálni neki, mert egy hatalmas pipinha fának a törzsén a Salaginellák, Triurideák és másfajta élősdieket látott virulni.

Hogy ezeket sértetlenül megszerezhesse, maga készült értük menni, de alig kuszott a törzs közepéig, az erősnek látszó faóriás ropogva szakadt be alatta és az összeomló rohából a mérges és undorító skorpióknak, százlábuaknak, pókoknak és hangyáknak ezrei másztak, támadtak reá, ugy hogy alig tudott épkézláb az undorító környezetből kimenekülni és azt gondolva, hogy onnan szilárd, kemény talajra kerül, alig hogy a rohatömegből, a Dracenák, Maranthák és Pontaderiák széles levelei közé ugrott, önkénytelen undorral szökött visszafelé, mert kalapnagyságu varangyok, hegyesszarvu tüskebékák egész bizalmasán ugráltak a lábai körül, mintha várnák azt a megtiszteltetést, hogy spirituszba rakja őket, egy kigyó pedig, amelyről nem tudta, hogy vajjon nem mérges-e, nagyon fenyegetőleg emelte lapos fejét hátrafelé . . .

Megfordulva, egészen ismeretlen alaku, nagy sárga és kék virágokat látott egy buja, zöld, sürü gyepágyból kiemelkedni. Midőn azonban kezét utánuk nyujtva, lehajlott, hogy előre lépjen, borzadva szökkent visszafelé, mert csalóka, feneketlen mocsártalajt érzett inogni maga alatt és annak széles vizilevelekkel fedett sürüjéből a mocsári polyp undorító szőrös karjai kaptak a keze után, hogy reája fonódhassanak.

Sokat hallott erről a veszedelmes undorító szörnyről, melynek létezését a tudomány kétségbe vonja, de midőn napalkony táján tanyájára ért, Lopez szerencsét kivánt megmeneküléséhez, mert ha az az undok szörny süppedékes mocsártanyáján egyszer valakibe belekapaszkodik, addig el nem ereszti, mig egy csep vért érez benne.

Sajátságos, tompa nehézséget érezve fejében és minden tagjában, fáradtan ült le, de ugy se volt nyugta. Ujjai között és kezei felsőrészén kiállhatatlan égő viszketést érzett. Hiába nézte, vizsgálta, nem látott mást rajtuk semmit, csak alig észrevehető keskeny fehéres sávokat . . . Mégis megmutatta Lopeznak.

Alig vetett ez azonban rájuk egy pillantást, odaintette Frazcot, ki egy vékony, kihegyezett fapálczikát keresett elő iszákjából.

— Ezek az aradoresek, — szólt és a pálczácska hegyét a husba furva, hosszas alaku fehér hólyagocskákat huzogatott kifelé, mert a befuródott apró féreg, már akkorára teleszivta magát.

Másnap reggel megtudta, mi volt a tegnapi tompa nehézség tagjaiban, mert kitört rajta a láz, az utazóknak a réme. Egy jó adag chinint egy kevés arzenicummal bevéve, nekiállott metszőkésével egy pompás ernyőpálmának és arról egy levelet akart a szárával együtt, közvetlenül a törzsnél levágni, miközben ugy megsértette tenyerét annak tüskéivel, hogy két napig fogni nem tudott vele, balkezét pedig egy pokoli növénynek puszta érintésével annyira összeégette, hogy egy hétig bekötve kellett hordania.

Lopez nagyobb vigyázatra intette, mert az őserdőknek penészszel és erjedéssel telitett párás levegőjében a legkisebb seb is halálossá mérgesül a legrövidebb idő alatt.

A gyüjtemény e közben szépen szaporodni kezdett. A kunyhó falain tarkatollu madár és apróbb emlősök bőrei száradtak, a szögletekben óriási

levelek, kuszó indák, csudálatos alaku magtokok, füzérek, hüvelyek, csövek, gumók, gyökerek voltak felhalmozva.

A tudós a vasárnapot naplójának irására s ezeknek rendezésére és praeparálására szánta. Lopez ellenben száraz fát gyüjtött, mert vihart jósolt nemsokára.

Az igaz, hogy egy szellő se mozdult s a levegő elviselhetetlenül forró és tikkasztó volt már napok óta és az árnyékban már reggel 45—55 fokot mutatott, hogy alig tudtak lélegzeni.

Éppen egy nagy Bertholletia gyümölcs után nyult, midőn csizmaszárán könnyü ütést érzett, mintha hozzája vágódott volna valami és odatekintve, a haja szálai felborzolódtak a rémülettől, mert lábainál a legveszedelmesebb mérges kigyók egyike, a másfél láb hosszu barna vipera ágaskodott felfelé, hogy másodszor is feléje vágjon. Szerencséjére vastag csizmaszárán nem hatoltak át a kigyó méregfogai, amelyet egy kezeügyébe eső pálmahusánggal menten agyoncsapott, azután nagyobb óvatossággal és vigyázattal, mint eddig tette, nyult mindenhez, mert nem tudta, nem-e rejtőzik alatta, mögötte valami mérges csuszómászó.

Szerencséje hogy erre vigyázott, mert alig emelt föl egy széles corypha levelet, az alatt egy másik mérges dögöt talált, könyvei közül pedig egy undok vörösbarna scorpio mászott elő tüskés farkát fenyegetőleg emelgetve, de mihelyt meglátta azt a majdnem arasznyi hosszu százlábut, mely szintén valahonnan előmászott, rögtön arra rohant.

A tudós érdekkel nézte ennek a két mérges marásu féregnek az élethalál harczát. A százlábu két mérges rágonyát nyitogatva, ágaskodott, a scorpio pedig felfelé görbitett farkkal és ollóit csóválva addig kerülgette, mig az egyik ollójával derékon kapva, a farka hegyén levő méregtartalmu tüskéjével beléje szurt, mire a százlábu rövid vonaglás után felfordult, midőn azonban a scorpio neki állott, hogy felemészsze, ő is és a százlábu is a spirituszos üvegbe vándoroltak.

Estére megint egy nagy adag chinint kellett bevennie és soká nem tudott elaludni, mert heves főfájás és szédülés kinozta. Alig hogy elaludt azonban, arra riadt fel, hogy valami hideg, viczkándozó test hullott az arczára, majd meg valami ökölnagy szőrös, undoritó büzü pókféle szaladt át arczán. Riadtan ugrott le függőágyából hogy gyertyát gyujtson, alig értek azonban lábai a földre, érezte, hogy valami sikos testre hágott, mely mérges szisziegéssel tekergett alatta és többször a csizmaszárához vágott.

Rémülten szökött hátrafelé és nem mert jó ideig megmozdulni, azután fojtott hangon Frazcot ébresztette fel, kinek függő ágya a gunyhó másik végében közel volt az asztalhoz . . .

Erre a zajra Lopez is felébredt és midőn megtudta a lárma okát, nagy ásitozva csak ennyit mondott:

— Ah, santa Virgen! Ha itt minden lehulló pókra és gyikra, felriadoznánk, sohse aludnánk egy cseppet se! A függőágy magas, kigyó nem tud hozzá férni.

— De fel tud kuszni a tetőre a nád közé s onnan ránk eshetik! Hallja! az egész tető zörög felettünk! — felelte boszusan a tudós.

— Az igaz! De jó az Isten és vannak őrző angyalai! — válaszolta rá nagyot ásitva és azzal másik oldalára fordulva, tovább aludt.

E közben Frazco meggyujtotta a gyertyát, melynek világánál a kunyhó tetején másfél tuczat mindenféle nagyságu gyikot láttak, bogarakra vadászva szaladgálni, a szarufákon pedig két kigyó tekerődzött gyikokra vadászva.

A falon pedig egy jó ökölnagyságu feketés barna szőrös pók, a madárölő Mygale szaladgált hosszu lábain megfelelő számu gyik és százlábu társaságában, a földön ellenben pár kalapnagyságu varangy és rétesformán összekunkorodott Cascavela kigyó sziszegett . . .

— A csizmáim nélkül halott lennék! — gondolá elborzadva, mialatt botjával a kigyót agyonverte és ujra függőágyába mászott elhatározva, hogy másnap egy darab mouszlint fog ágya fölé kifesziteni.

De meg volt irva, hogy ezen az éjszakán keveset fognak aludni . . . mert csakhamar az öszvérek ijedt horkolása és tomboló ugrálásai verték fel őket, a melyre haragosan dörgő, mély orditás harsant fel, melyre a távolból hasonló kurrogás felelt . . .

— A jaguárok akarnak öszvéreinkre törni! — ugrott fel ijedten Lopez, midőn azonban a tudós lámpát akart gyujtani, nem engedte.

— Az öszvérekhez nem tud betörni, ide azonban könnyen betörhet . . . — mondá suttogva és midőn másodszor is felharsant a jaguár és párjának az orditása, a kunyhó résein kitekintett az éjszakába . . .

— A félszer tetején próbál betörni s körmös talpaival a tetőgerendákat feszegeti . . . — Erre a tudós is kitekintett és fegyvere csövét a nádfonadék között óvatosan kitolva, czélba próbálta venni a vadat, de a vak sötétségben nem látott egyebet egy határozatlan körvonalu ide-oda mozgó árnynál . . .

Bármilyen halk volt is a zörej, a jaguár figyelve kapta fel a fejét és szikrázó szemekkel meredt a hang felé . . .

Két szeme párosan égő zöldessárga lángként villódzott a setétben . . . Oda czélzott tehát találomra a két pont közé és lövésére fájdalmasan felbődülő dühorditás, nehéz zuhanás és az öszvérek még vadabb tombolása következett . . . mely lassan-lassan elcsendesedett . . . mire a tudós gyertyát gyujtva, lövésre emelt fegyverrel kitekintett a kunyhó ajtaján.

Nem messze az öszvérek óljától egy setét mozdulatlan tömeg hevert és midőn Lopeztól kisérve, megérintette fegyvere csövével, nem mozdult. Golyója a jaguárt éppen szeme között találta . . . Ott hagyták tehát reggelig és midőn Lopez segitségével a pompásan pettyezett bőrét lehuzták, az némi irigységgel szemlélte és fogadkozott, hogy a nősténynt majd ő fogja elejteni, mert, hogy párja után az is megjelenik valamelyik éjszaka az olyan bizonyos, mint a halál! . . .

A fürge és evetügyesen mászó Frazco mindjárt az első napok egyik ködös reggelén egy fiatal Sagouin majmocskát hozott le a Swietenia fák üregéből, a mely olyan kezes és szelid lett, hogy szabadon futkározott és mászkált a kunyhóban, legjobban azonban a tudóshoz ragaszkodott és nappal rend-

szerint ennek vállain tartózkodott, éjszakára pedig a függőágya oszlopára erősitett szivarskatulyában ütötte fel tanyáját. Ezenkivül a tupinambák egyéb más mellett egy kapuczinus majmot is hoztak, mely szintén egész otthonos vendég lett a kunyhóban, csak azt a részét kerülte neki, a hol a jaguár pettyegetett bőre volt felakasztva . . .

A második éjszaka is eltelt, a nélkül, hogy a jaguár mutatkozott volna, a harmadikon azonban ugy éjfél felé, egyszerre a rémület minden jeleivel ugrott Lapoz függőágyába és reszketve huzódott annak oldalához . . .

Künn heves szél rázta a kunyhó oldalait és suhogtatta a fák lombsátorát, ugy, hogy a könnyü alkotmány zörgött, recsegett minden izében. Lopez éles fülei azonban, ezenkivül más gyanus zörejt is meghallottak. Mintha a kunyhót feszegette, kaparta volna valami . . .

Mindjárt megsejtette, hogy az nem lehet más, mint a nőstény jaguár, mely megérezve himjének a bőrét és az emberszagot, a kunyhóba készül betörni.

Zajtalanul lecsuszszant tehát ágyáról és a nehéz machéte kést jobbjába szoritva, odalopódzott, hol a jaguár a nádat feszegette. A kunyhó a réseken betüző holdfénytől annyira meg volt világitva, hogy midőn a vadállat fejét szuszogó fuvással betolta a nyiláson, minden erejét összeszedve, olyan csapást mért rá a nehéz machétevel, hogy majdnem kétfelé szelte.

A többiek már csak a jaguár hörgő orditására riadtak fel, amely végvonaglásában törte-zuzta a nádfalat, de az alvásról szó sem lehetett, mert a betolakodott szarvasbékák (Ceratornis) olyan pokoli brekegést és kuruttyolást csaptak, hogy alvás helyett a békavadászathoz fogtak, miközben megint nagyszámu skorpiót, százlábut és más efajta mérges rovarokat vertek agyon.

Mire ezzel végeztek, már közeledett a reggel és alig hogy a nap első sugárküllői felbukkantak az őserdők lombsátora mögül, mintha reggeli üdvözletre harangoznának, megcsendül a fehértollazatu campaneronak, a harangmadárnak (Chasmorhynchus nudicollis) ezüst tiszta hangja, mely csalódásig a harang csengéséhez hasonlit, utána pedig a calmonte (Coracina ignita) éles kiáltása harsog, mint ezt mondaná: Cevante! cevante! (ébredjetek! ébredjetek!) és erre mélyen zengőn rákiáltja a purgata (Cassica purpurea) Dios te de! Dios te de! (Isten nevében, Isten nevében!)

A tudós ezen a reggelen, daczára az álomtalan éjszakának, annyira jól érezte magát, hogy pillangóvadászatra indult a savannára, ahová Lopez csak délfelé volt követendő.

A folyón való átkeltében, a mocsaras zátonyokról egy pár sziesztázó alligátort riasztott fel, melyek közül egy majd huszonöt lábnyi nagy szörny igen nagy kedvet mutatott, hogy utána menjen és csak egy puskalövés téritette vissza a nyomaiból . . .

A savanna nagy része szintén árnyas facsoportokkal volt benőve, süppedékes, mocsaras talajjal. Igaz, hogy itt a lepkék valóságos Eldórádójába jutott, mert a kéken ragyogó Morpho Menelaus, a kéken övelt Hector, a gyönyörü opálragyogásu Cyprisek, Telemachusok, más ritka fajokkal együtt,

ott ringatóztak, lebegtek a szeme előtt, de két-három emeletes háznyi magasságban a folyondárok és orchideák szindus virágai fölött . . .

A szerencse azonban ennek daczára mégis kedvezett neki, mert a fehérvirágu, alacsony calyptrika bokrok édes illata sokakat lecsalt a magasból s daczára, hogy a szemeibe patakzó veriték majd megvakitotta, mégis árkon-bokron utánuk rohant és éppen egy nagyon ritka ismeretlen fajtát kergetett az erdő és a folyó mocsaras és szakadékos választója között és nem nézve, merre, hová, hanem amint vakon utána rohant, egyszerre övig sülyedt a buja füvel benőtt csalékony mocsárba.

Mennél jobban iparkodott kigázolni, annál mélyebben sülyedt alá és irtózva érezte, hogy lábai alatt feneketlen hig latyak tátong, mely minden mozdulatára lassan ugyan, de menthetetlenül folyvást lefelé huzza . . .

Torkaszakadtából kiabálni kezdett, mig csak be nem rekedt, de a sok vizimadár lármájában egészen elveszett a hangja, majd kilőtte fegyvere egyik csövét, de Lopez és Frazco nem mutatkoztak, pedig már majdnem melléig alásülyedt a büzös iszapba, melynek nyomásától feje szédült, lélekzete pedig akadozott . . .

Ujra kiabálni kezdett, de kiáltásaira nem Lopez, hanem olyan valaki jelent meg, akit nem várt és nem óhajtott . . . egy vén alligátor kuszott le a folyóparton és hosszu testével s rövid lábaival fenn tudta magát tartani a süppedékes talajon és tátott torokkal közeledett feléje . . .

A szörny torkából émelyitő pézsmabüz fuvallt feléje és midőn megakarta ragadni, fegyvere csövét a torkába nyomva, elsütötte, mire az alligator tompa bőgéssel, egész vér- és iszapesőt fecskendezve rá, megfutott.

Irtózva gondolt arra, ha még egy ilyen szörnyeteg talál közeledni?! Most már kiáltozni se mert, nehogy odacsalogassa őket, hanem kétségbeesve várta Lopeznak az érkezését, ha ugyan addig fenn tudja magát tartani?!

Végre, midőn már majdnem nyakig alásülyedt, az odaérkező Lopez nagynehezen kimentette a felszálló rothatag gőzöktől és az odatüző forró naptól, a félig eszméletlen tudóst, ki ezt a kalandot három napi rosszulléttel és heves lázzal fizette meg . . .

De megvolt az az elégtétele, hogy Lopez a torkonlőtt alligator bőrét és koponyáját megszerezte gyüjteménye számára.

Az ezután tett első kirándulás alkalmával, két hokkot (Crax alector) lőtt le a folyóparti fák ágairól, melyeknek bőrét kitömni, pulykaizü, pompás fehér husát pedig jó étvágygyal akarták elfogyasztani. A két hatalmas szárnyast keskeny csónakuk hátuljába tették, a folyó közepén azonban egyszerre erős lökést érezve, midőn hátrapillantottak, a két hokkoval ép akkor merült egy rabló alligátor a viz alá.

Mit volt tenniök, ujra visszafordultak tehát, mert ezek a buta szárnyasok, ha egy párt lelőnek közülök, csak a nyakukat nyujtogatva néznek lefelé és nem szállnak tovább.

A hokkok csakugyan még a helyükön tollászkodtak és csak akkor szálltak át a szomszédos ágakra, midőn három lehullott közülök.

Ezeket ujra csónakra szedve, ugy öt óra táján értek kunyhójuk közelébe.

A tudósnak feltünt, hogy kis kedvencze, az nistiti majom nem várja szokása szerint a kunyhó ereszén és Lopez csuklyás majma se mutatja magát a nyilt félszer alatt, mely különben kedves helye szokott lenni.

Az ajtó nyitva volt, hogy a levegő járja és amint betekintettek, a Sagouin majmocska és a csuklyás majom a tudós függőágyának az oszlopán mozdulatlanul, mintha oda lennének büvölve, minden izükben reszketve, mereven néztek a függőágy tulsó végére, ahol a tető gerendájáról egy legalább tizenöt láb hosszu, hatalmas Jiboa kigyó lógott alá czombvastag testével, tüzesen lángoló szemeit a reszkető állatokra szegezve . . .

A tudós egy lövéssel szétzuzva a betolakodó hüllő fejét, mire a két majom, mintha büvölettől szabadultak volna meg, visitva menekült a kunyhó másik végébe . . .

Másnap megeredt az eső, mintha cseberből öntötték volna, s miután a kirándulásról le kellett mondaniok, Lopez és fia nekiálltak a ruha és csizmafoltozásnak, a tudós pedig a kunyhó közepén festegetett.

Java festés közben, amint a ládák felé pillantott, egy jókora lyukat vett észre a földön, a melynek sötét üregében mintha mozgott volna valami.

Amint kissé előrehajolva kiváncsian odanézett, egyszerre a vére meghült ereiben, mert a lyukból egy az eső elől odamenekült Labaria kigyó (Bothrops labaria) mászott nagy lomhán elő. Lopez rézszinü arcza szintén fakóvá változott.

— Nem mozdulni, sennor! — suttogá alig hallhatóan . . .

Ez a mérges és támadó természetü dög, melynek marása pár pillanat mulva menthetetlenül öl és mint egy ficzánkoló ördög tudja magát nyilgyorsan ide-oda vágni, nagy lomhán az ajtó felé kuszott, onnan azonban visszafordulva, egy lehajitott pokróczon kunkorodott rétesformán össze . . . és midőn ott elaludt, csak akkor mertek megmozdulni és Lopez machetájával egy csapásra leszelte undok háromszögletü fejét . . .

— Ez a nap megint rosszul kezdődik, — dörmögte Frazco! De nemcsak rosszul kezdődött, hanem rosszul is folytatódott és rosszul végződött. Mert a tudóst egyik kellemetlen meglepetés a másik után érte.

Az őserdők gőzös, párás levegőjében itatós papiros közé rakott ritka növényei száradás helyett megpenészedtek s elromlottak, a ruha és szijnemü penészszel boritva, széjjelmállott. Sója, czukra elolvadt, teája, kétszersültje a penészgombáknak egész telepévé változott át . . .

Gonddal őrzött rovarait, pillangóit pedig az a veszedelem fenyegette, hogy a mindenhová betóduló hangyák és más egyéb számtalan féreg felfalják, megőrölik . . .

Átkozta is az esőt minden cseppjében és miközben kinyitott egy rovaros skatulyát, abból egy ökölnagy, hosszuszőrü, fekete madárpók ugrott a kezefejére és olyant harapott a mutató ujján, hogy felorditott bele . . .

Frazco ugyan egy fahasábbal agyonverte az undok férget, de a tudós keze délfelé egészen a válláig veszedelmesen feldagadt és a heves láz mellett szédülés és ájulás környékezte, a sebbe hatoló méregtől.

Ez azonban még nem volt elég, mert Frazco délután három öszvér

helyett csak kettővel tért vissza, mert a harmadikat egy zsakaraka (Bothrops jacaraca) kigyó marta meg és ott fekszik döglötten a tisztás tulsó végén . . .

A tudós, kinek a karja rettentően fájt és szüntelen heves láz borzongatta, nem törődött semmivel és annyira le volt gyötörve, hogy Lopeznak kellett a függőágyába emelni . . .

Másnap reggelre azonban jobban lett. Az eső is koronként el-elállott s az ég derülni kezdett, ugy hogy éjszakán már a legtisztább csillagos ég ragyogott felettük, mit a legpompásabb napkelte követett.

Ezen a napon megjelent kunyhójuknál a tupinamba törzs aprajanagyja. Mindegyik hozott valamit, ugy hogy a nyitott félszer csaknem szüknek bizonyult a sokféle négylábu, madár, növény és gyümölcsnek a befogadására, amitől a tudós nyomott kedélye is felderülni látszott, mert vállán a hüséges kis sagouinnal, két kézzel osztogatta nekik az ajándékokat.

Az egyik egy capybarát, a másik egy agutit és majmokat hozott mindenféle apró emlőssel és négylábuval. Pompás szinezetü madár és papagájbőrök között kigyók, gyikok és békák példányai voltak a fonott kasokban, mig a másik ügyesen font vesszőkalitkában eleven papagájokat kinált s a harmadik madártojásokat. Az asszonyok mindenféle gyümölcscsel, gumókkal, virágokkal kedveskedtek néhány tüért és szalagért, a gyermekek rovarokat, lepkéket hoztak neki olyan mennyiségben, hogy a szive nevetett örömében és minden baját feledte, midőn az össze-visszahányt tarka kincshalmazra rátekintett.

Ezen lesz mit rendezni és csomagolni!

Neki is fogott izibe!

A halom tövében heverő vörös ibisznek egy majom tépdeste a tollát. Azt kalitba kellett dugni, hogy kárt ne tegyen. A nyitott ládák mellett a dinnyefa (Carica papaya) hatalmas gyümölcsei heverték szépen osztott leveleivel, ezek mellett a földbe vert kecskelábu asztal alatt egy pompás Ararának skarlátvörös tollai még szebben ragyogtak a fekete tollazatu Mitu hokko szomszédságában s mögöttük a hizott Capybara várta Lopeznak a kését és szakácstudományát. A viktoria regia rózsaszinnel lehellt virága pompás illatot árasztott, a szögletbe halmozott óriási banánfüzér gyümölcsei és az asztalon heverő orchideákkal egyetemben, amelyekre szinte árnyat vetettek a Philodendron pertusumnak osztott levelei, a legyezőpálmák, a Dracaena brasiliensis, a Desmanthus és a többi óriás növénynek az ágai és levelei. A kuszó növények indái, mindenféle vastagságban oda voltak a kunyhó falához támogatva, melyről a braziliai erdők zsarnoka: a harpya sas (Harpya destructor)lógott kitömve alá, az asztalon pedig a borszeszes üvegek, hőmérők, hygrometerek és egyéb más eszközök között, segédkönyvek, mappák hevertek az elcsomagolást várva.

Lopez a tüznél sütött-főzött, a tudós pár perczre pihenőt tartva, a karján ülő uistitivel játszott, midőn Frazco lélekszakadva berohant ezzel a kiáltással:

— A fehér hangyák! A fehér hangyák!

Erre a rémkiáltásra Lopez a kését, a tudós a sagouint földre dobva, a kunyhóba rohant, hogy legalább az értékesebb példányokat megmenthessék, mert a fehér hangyák csapatja, ami megehető és széjjelrágható, azt megeszi

és pozdorjává rágja. A kunyhó azonban alaposan ki lesz takaritva mindenféle féregtől és csuszómászótól, mert nem kegyelmeznek semmiféle élőnek sem... sőt az alvó embert, a jóllakott és mozdulni nem tudó boát is megtámadják és töméntelen sokaságukkal, mielőtt védekezhetne és menekülhetne, a szó szoros értelmében ellepik és felemésztik.

A forró égövek lakói, kiknél az a sok számtalan élősdi és féreg a hét egyptomi csapást képezi, örülnek a fehér hangyák látogatásának, mert alaposan kitisztogatják a kunyhókat és házakat. Amit lehet, kihordanak előlük és mig azok munkálkodnak, a lakosság a mezőre vagy erdőbe menekül. A fehér hangyák jövetelét az egerek és patkányok czinczogó, sivalkodó riadala, a gyikok, férgek ijedt kavargása jelzi és csakhamar el lesz lepve a háznak és kunyhónak minden zuga. A tetőnek minden egyes nádszála, a vályogfal minden lyuka, repedése át lesz tőlük kutatva, vizsgálva és midőn az utolsó pete és álcza is fel lett emésztve, amilyen hirtelen és látatlanul jött, ugy tünik el az egész csapat, hogy másfelé vegye az utját . . .

Igy volt a tudósnál is, akinek a kunyhójában szintén alapos tisztogatást vittek véghez. A menekülő egerek és patkányok támolyogva, sivalkodva rogytak össze, kigyó, gyik, denevér, pók, százlábu vonalogva potyogott le a tető nádjai közül a kunyhó talajára, ahonnan egyszerre nyom nélkül eltüntek, mintha csak semmivé változtak volna.

Néhány kikészitett madárbőr, pokrócz és egyéb más áldozatul esett ugyan ennek a mindent megőrlő hadnak, de a félszer a gyüjteménynyel meg lett kimélve, mert a tudós spirituszt locsolt szerte-szét, melynek a szagát messze kerülik . . .

Igy tehát szerencsésen menekültek e csapásból is és meg volt az a gyönyörüségük, hogy az éjszakát nyugodt álomban töltötték volna el, ha a tudós véletlenül fel nem ébred valami különös, megnevezhetetlen émelyitő érzésre.

Ébredésekor olyanforma hüvös szellőt érzett arcza körül elsuhanni, mint a legyező hüssölése s nemsokára érezte, hogy torkáról valami melegség folyik csendesen a melle felé.

Rosszat sejtve, gyertyát gyujtott és látta, hogy egy hatalmas vampyr-denevér szállong nesztelen repüléssel köröskörül a kunyhóban, egy másik pedig a gyertyavillanásra Frazconak a mezitelen lábaszáráról röppen föl . . .

Nagyot káromkodva kapott botja után, hogy leüthesse őket, a praktikus Lopeznak azonban, alig hogy a zajra szemeit kinyitotta, mindjárt az öszvérek jutottak az eszébe.

Egy gyantás Irika ágat meggyujtva, az öszvérek félszerébe ment és azokról hat ilyen vérszopó dögöt riasztott el és a szegény állatok vérbeuszva hevertek alomjukon, a nélkül, hogy valamit észrevettek volna.

— Ha szét nem nézek, reggelre nem maradt volna egyetlen öszvérünk se, mert annyira elerőtlenedtek volna a vérvesztéstől, hogy beledöglöttek volna — mondá és ujra kimenve, bedörzsölte a vérző helyeket sóval és hamuval, a mi a vérzést csakhamar megszüntette.

A rendezkedés nap-nap után folyt és a gyüjtemény annyira gazdagnak és változatosnak bizonyult, hogy a tudós a hazatérésre készülődött, mert már

chinin-készlete a vége felé járt és nagyon is érezte, hogy az őserdőbeni további tartózkodás veszedelmes lesz reá nézve.

Lopeznek tehát utra kellett készülődnie, hogy az öszvéreket a málhák elszállitása végett elhozza.

Mielőtt azonban hosszu utjára indult, keserves operatiót végzett magán és a tudóson is.

Ugyanis mindketten érezték, hogy lábujjaikon, kivált a körmök alatt kiállhatlanul égető viszketés jelentkezik.

Ez volt a homoki balha (Pulex penetrans). Alig egy milliméternyi parányi állat, mely a homokban élve, az emberek bőre, kivált a lábujjak körmei alá furja magát és ott megtelepszik. Eleintén csak könnyü viszketés jelentkezik, mely később, midőn tojásait lerakta, égő, fájdalmas viszketéssé erősül. A dörzsölés és vakarás következtében az illető tag erősen meggyullad és ha idejében nem lesz kezelve, elüszkösödik és ha az illető tagot le nem vágják, beáll a halál is. Lopez mindjárt felismerte ezt a veszedelmes vendéget és egy lancettával a tudósnak mind a két nagylábujjának a körme alját felhasitva, ügyesen kiemelte a hólyagba zárt tojásokat, melyek a gyulladást okozzák.

Ennél az operatiónál azonban nagyon vigyázni kell, hogy a legkisebb rész se szakadjon bele, különben veszedelmes és rosszindulatu genyesedés áll be.

A maga lábait is megoperálva, Lopez másnap utnak indult és a negyedik napon az öszvérekkel együtt megérkezve, a keserves fáradtsággal teljes visszautazás megkezdődött hegyen-völgyön, mocsáron és vizeken keresztül, mig végre a gyüjteménynyel együtt szerencsésen megérkezett az óhajtott kikötő városba, hol fáradtságos veritékkel és veszedelmekkel szerzett tudományos kincseit végre hajóra rakva, utnak indult velük Európa felé.

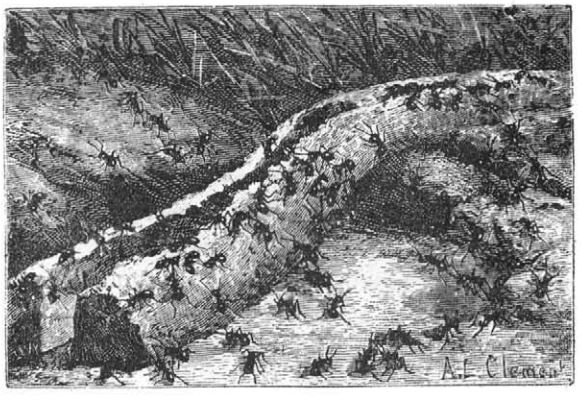

Hangyák vándorlása.

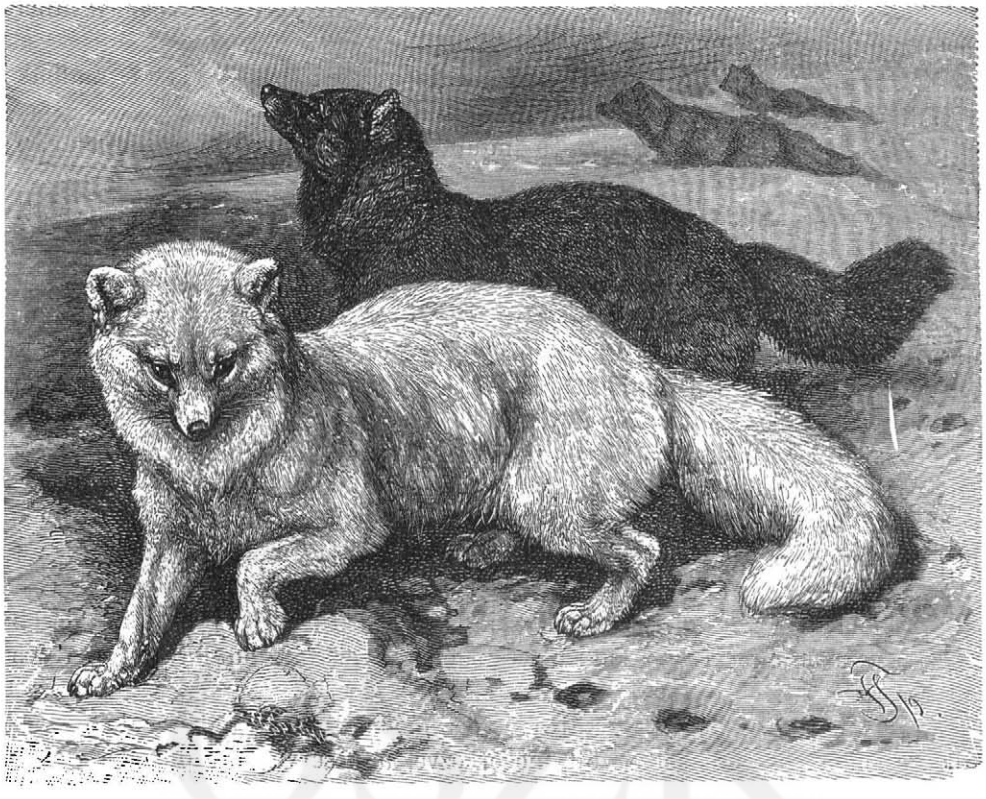

Sarki róka és kék róka.

Czoboly helyett párducz.

Az ősz vége már jégkristályokkal szegte be a Szoszera partjait, mely az Ural hegység érczdus kebeléből eredve, sebesen zajló hullámokkal sietett a hatalmas Ob folyam felé.

Ennek a partján lakott a két régi gyermekkori jóbarát és szomszéd: Cseremikoff Jukey és Gelidoff Iván, a két prémvadász, kik közül Gelidoff, mélyen elgondolkozva, házának oszlopos tornácza alól, az udvarát szegélyző fenyveserdő felé nézett, mely mögött ép akkor nyugodott le a kora őszi nap.

Az ősz már vége felé járt! A zabtermés utolsó szálig be volt takaritva, a fenyőfa ágain szökdelő evetek vöröslő bundája szürkévé változott, a tolvaj menyét pedig rőtbarna bundája helyett felöltötte a hófehér téli mezt . . .

E gondolatra megcsóválta a fejét és benyitott a tágas szobába. A nagy szögletkályha pompás meleget árasztott, melynek padkáján felesége: Iwanowna éppen kwaszt erjesztett. Melléje ült tehát ő is és a felhalmozott nagy napraforgótányérokból egyet felvéve, annak magvait kezdte kopasztani, hogy majd főzéshez való olajat üthessenek belőle.

Java munkájában egyszerre csak erős lódobogás hallatszott odakünn és valaki korbácsa nyelével erősen megzörgette az ablak fatábláit. Iwanowna hangos sikoltással elejtette a fagyalbogyóval telt tálat, mire Gelidoff még jobban megijedt, de azután mégis megemberelve magát, oda ment az ablakhoz és nagy óvatosan félretolta a külső fatáblát.

— Ne sivits, Iwanowna, a kormányzó kozákja van itt! — szólott megnyugodva, azután kidugta bozontos fejét az ablakon.

— Uram, teremtőm! Mit akar? — kérdezte még mindig reszketeg hangon az asszony.

— Gelidoff Iwán! — kiáltá erős hangon a kozák. — A negyven martyrok napján a czár részére három czoboly és három kékróka gereznát kell a kormányzó udvarába szállitanod! Értetted, batyuska!

Ezzel a kozák hosszu sörényü ukrániai lován tovább vágtatott Cseremikoff portájáig és annak is hasonló parancsot adva, eltünt a fenyőrengeteg sötét homályában.

Gelidoff Iwán tarkóját vakarva, ült le a padkára s azon kezdte törni a fejét, honnan vegyen elő három czoboly és három kékróka gereznát a negyven martyrok napjára? . . .

Java fejtörése között bekopogtatott barátja és szomszédja, Jukey is, nagyon hosszura nyult, savanyu ábrázattal, a melyet még Iwanowna asszony pompás kwaszitala se tudott felderiteni, de hiába ittak, hiába törték a fejüket, egyikük se tudta kitalálni, hogy honnan keritsék elő a kivánt prémbőröket?

— Ide hallgassatok, bátyuskáim! Tudjátok mit mondott az én boldogult édes anyám, mikor még hosszura eresztett hajamat pántlikába fonta? — kezdé a beszédet Iwanowna asszony: „Még a fülemilének sincs olyan édes hangja, mint a pénz csengésének! Midőn Szemenov pópa a kolostora számára gyüjteni legutóbb nálunk járt, azt beszélte, hogy a czárnak igen-igen sok czoboly prémre van szüksége, hogy sáraranyért eladhassa a chinaiaknak, azért mindenkinek azzal kell adóznia a szent Oroszországban. Menjetek hát ti is az erdők mélyébe és vadászszátok ezeket a drága gereznáju állatokat, különben itt lesznek a kormányzó kozákjai a kancsukával.

A két férfi egymásra nézett s nagy füstfellegeket fujtak a pipájukból, némán a fejüket rázták, mire Anna Iwanowna ujra biztatni kezdé őket:

— Mint fiatal suhanczok elég czobolyt fogtatok Kracsimkoff prémkereskedő részére. Értitek a módját, a hurkokat fektetni és a világosabb böröket sötétre változtatni, hogy többet érjenek. Egy-kettő, ne tátsátok hát a szátokat, hanem készülődjetek a czobolyfogásra!

A pipák még erősebben füstöltek és mind a ketten nagyot huzva a kwaszból, a szoba tetejére néztek:

— Vajjon áll-e még a vadászkunyhó a Jelagui meliett? — kérdezte huzódozva Jukey.

— Bizonyosan áll! Hat éve, hogy egyetlen czobolyvadász se tette a lábát a pochotkoi erdőkbe. Hej, de jó fogásra tennénk szert, ha odamennénk! — felelte rá ugyanolyan hangon Gelidoff.

— Szent Miklós és György el ne hagyj! Miért nem mentek hát? —

rivallt rájuk mérgesen az asszony. Tán az egész telet a padkán akarjátok áthorkolni, hogy a negyven martyrok napján több kancsukát kapjatok ketten, mint azok együttvéve?!

Jukey erre magasra huzta bokros szemöldökeit:

— Ugy látom, bratinkó, nekünk mennük kell! . . .

— Akkor hát menjünk! — válaszolta rá bele nyugodva Gelidoff, minek megpecsételéseül mind a kettő kiüritette a hársfából faragott öblös poharat.

Iwanowna asszony erre örömest töltötte meg ujra kwaszszal a nagy fakantát és pergő nyelvvel ecsetelte a két huzódozó lustálkodónak, hogy a fogott czobolybőrök árán milyen szép aranyakat, mennyi teát és még más mindenféle szép és jó dolgot lehet beszerezni, azután pedig olyan rémségesen hü szinekkel ecsetelte a kormányzó kozákjainak a kancsukáját, hogy a férje és barátja már szinte a hátukon érezték, azért nem is késlekedtek sokat, hanem már másnap nagy serényen neki láttak a hurkok és csapdák készitésének, kijavitották és a hosszu utra megfelelőleg összetatarozták a könnyü szánkót, tanitották és idomitották a kutyákat, legvégül pedig a tompavégü nyilakkal való lövöldözésben gyakorolták magukat, mely nem tesz kárt a vadak drága szőrméjében.

Végre megérkezett az óhajtva várt utrakelés ideje, az első nagy hóesés, mire a bőséges bucsuvacsora után, melyen rogyásig járta a mézes és füszeres meleg wutki, a két jóbarát felkötötte széles hóczipőit és neki indult a hófedett végtelen rengetegnek.

A száritott hallal, füstölt hussal és keményre sütött kenyérrel terhelt könnyü szánkó vigan repült előttük a keményre fagyott hótakarón és a tizenegyedik napon rátaláltak a Jelagui mellett régi vadászkunyhójukra, olyan jó és lakható állapotban, a mint hat évvel ezelőtt elhagyták.

A gyeppel fedett eresz alatti rejtekben megtalálták a fából faragott nagy kulcsot, mire a tüzhelyen hatalmas tüzet rakva, még azt a kihegyezett vastag fakölönczöt is meglelték a kunyhó belsejében, a mire régente a lefejtett friss bőröket ráhuzva, a tüznél megszáritották.

Egy óra mulva már olyan otthoniasan berendezkedtek, a mint csak egy vadásznak a szibériai erdők mélyén szüksége van. A fiatal fenyőágakból puha és illatos fekhely kinálkozott számukra a ráteritett meleg juhbőrtakaróval és jól bevacsorázva, egész kényelmesen és jólesőleg el is aludtak volna rajta, ha egyszerre csak egyik kutyájuk: a vén Schäppka hosszan és félelmesen el nem kezdett volna vonitani. Hiába csititották, hiába hizelkedtek neki, nem állt be a szája és látszott rajta, hogy fél és borzad valamitől . . .

Erre a rémes vonitásra a két jóbarát is félve huzódott egymás mellé és valami szerencsétlenséget gyanitva, nagyon megbánták, hogy az asszonyok szavára hallgattak, de meg is fogadták, hogy ha az Isten szerencsésen hazasegiti őket, a legnagyobb aranyos gyertyát fogják a Szent Demeter kolostor részére felajánlani.

Nagysokára azonban mégis elaludtak és a világosodó nappal a gondok és aggodalmak eloszoltak. Az éjszakán át könnyü és friss hó esett, amelynek illetetlen fehér takaróján számtalan czoboly, róka, nyest, menyétnyomok

keresztezték egymást, sőt még egy hatalmas szarvasnak is látszott a csapája a kunyhó körül.

Mielőtt a nap lenyugodott volna, Gelidoff Iwán egy igen szép czobolyt ejtett el tompa nyilával egy vén fenyőnek a vizszintesen kinyuló ágán, Jukey pedig néhány tuczat csapdát készitett és számtalan hurkot rakott le a rengetegnek legalkalmasabb helyein, aminek meg is volt a jutalma, mert a rákövetkező hajnalon egy pompás róka vergődött az egyikben, sőt mielőtt a hét elmult volna, Jukey, ki a puskáját is magával hozta, mely családi ereklyeként maradt reá a franczia-orosz háboruból, elejtette vele azt a hatalmas szarvasbikát is, melynek nyomait annyira megcsodálták.

Most kezdődtek még csak a vidám napok! A pompás szarvaspecsenye után még a szájukat is megnyalták és kunczogva a markukba nevettek arra a gondolatra, hogy mennyire fog majd az asszonyok nyála folyni, ha majd azokról a fölséges szarvasszeletekről és lapoczkákról beszélnek nekik, amiben most kedvükre duskálkodhatnak.

Igy éltek már majdnem egy hónapig a Pochotkoi és Jelagui között fekvő szibériai rengetegek magányában. Tizenhét pompás sötét czobolygerezna, egy kék, két fekete és hat hófehér szibériai rókabőr száradt kifeszitve kunyhójuk falain, vadpecsenye pedig annyi volt, hogy már szinte unni kezdték a legjavát is.

Egyik nap a hirtelen rájuk zuduló hózivatar a szokottnál korábban kunyhójuk védőfedele alá kergette őket. Mit tehettek volna mást, mint enni, rágyujtani, azután aludni? Nekiláttak hát derekasan, amint azonban Iwán az izes falatokat a lapoczkacsontról rágogatta, egyszerre nagyon gondolkozó arczot vágott és először kifelé hallgatózott a vadul dühöngő s kunyhójukat egészen az alapjáig megrecsegtető hózivatarra, azután pedig hátranézett a szöglet felé, hol a vadpecsenye volt felakasztva.

Jukey, ki hüségesen követte tekintetével, megértette, mert egyetértőleg bólintott reája. Ő is ugyanazt gondolta, hogyha a purga (hózivatar) mint gyakran történik, hét-nyolcz napig eltart, miből fognak élni? mert a szarvasból már alig volt valami.

Megszokva azt, hogy odahaza az asszonyok gondolkozzanak helyettük, tanácstalanul bámultak egymásra, azután pipára gyujtva, órákon át bámultak a lobogó lángokba, anélkül, hogy egy szót szóltak volna egymáshoz, midőn pedig lefeküdtek, nem akart álom jönni a pillájukra.

A szél künn orkánszerüen bőgött, üvöltött, a fenyőfák csikorogva ropogtak, hajladoztak, nagyokat recscsenve, durranva, mikor egyet a szélvész derékban kettétört. Ha egy ilyen óriás a kunyhóra dől, azt izzé-porrá zuzza velük együtt.

Szorongó szivvel hallgatták tehát az elemek szilaj csatározását, amelynek zürzavaros tombolása között kunyhójuknak oldalán egyszerre erőszakos kaparást, recsegő feszegetést és félelmesen mély morgást hallottak, melynek hangjaira kutyáik behuzott farkkal, minden izükben remegve, félelmes vonitás között huzódtak lábaik elé.

— Mi ez? — kérdezte remegve Jukey . .

— Miféle vadállat akar betörni hozzánk? — mormogá fogvaczogva Gelidoff . . .

Rémitő félelem között álmatlanul töltötték az egész éjszakát, mig végre felderült a virradat vigasztaló koránya. Ólomszürke égbolt terült el a komor fenyőerdőség felett és kietlen fakó világosság jelezte a nap állását, midőn Jukey óvatosan feltárta az ablak kis fatábláját, de iszonyodva szökkent hátrafelé, mert az ajtójuktól alig tiz lépésre heverő vastag fenyőtörzs mögött egy sohse látott, hatalmas állat guggolt ugrásra készen, kunyhójuk körül a hóban pedig akkora karmos nyomok látszottak, mint a legnagyobb férfi keze . . .

— A kazáni szent Szüz oltalmazzon bennünket, miféle szörnyeteg ez? — rikoltá kétségbeesetten . . . — Se nem farkas, se nem medve! . . . Bizonyára maga a pokolbeli Erlik* lesz, hogy bennünket kárhozatba vigyen! . . .

Gelidoff nevetni próbált, de a nevetés nagyon kényszeredetten hangzott elfehéredett ajkai közül:

— Bratinko, talán a ködös Purga káprázatja a szemeidet? Bizonyára egy karkaju, vagy egy hiuz lesz az, amitől megijedtél . . .

— Iwán barátom, az én szemeim nem csalnak! — felelte szörnyü komolysággal. — Ne tréfálj most, midőn életünk forog a koczkán! Erlik hatalmába estünk, mint a csapdába szorult görény!

Gelidoffot barátja szavaira, mintha hideg vizzel öntötték volna nyakon, ijedten elhallgatott.

Jó ideig némán fontolgatta, mit lehetne tenni, azután azt a legerősebb fiatal kutyát, mely éles fogainak és vakmerő bátorságának már nem egyszer tanujelét adta, nyakánál fogva megragadta, az ablakhoz hurczolta és uszító kiáltások között kidobta a kunyhóból.

A kutya dühös ugatással rontott a rézsutosan fekvő fatörzs felé, mely mögül nyilsebes szökéssel egy sötéten foltozott sárgás bőrü szörnyeteg ugrott elő és felharsanó orditás között rettenetes talpával letörve a bátor kutya derekát, azt, mint valami egeret, a fogai közé kapta, azután félelmes morgással a fatörzs mögé hurczolva, szemük láttára szétszaggatta és felfalta, mialatt a többi kutya rettenetes vonitást és üvöltést csapott a kunyhóban.

A rövid téli napot aggodalmas töprengésben s hasztalan panaszkodással töltötték és emellett mindent megpróbáltak, hogy félelmes ellenségüket a kunyhó közeléből elzavarják. De nem használt semmi! A lármára, lődözésre és a tüzes üszkök hajigálására a félelmes bestia fenyegető orditással és dühös szökésekkel válaszolt, miközben leszállott a hosszu téli éjszaka, melynek rejtelmes sötétjében helyzetüket kétszerte vigasztalanabbnak, a fenyegető veszélyt pedig még nagyobbnak látták.

A sötétség beálltával a párducz dühe és támadási kedve szintén növekedni látszott. Süket orditozására Jukeynek minden bátorsága az inába szállott és kezeit tördelve kuczorgott a szögletben, Iwán ellenben annyira nekilátszott bátorodni, hogy vigasztalni kezdte:

— Kelj föl, bratinko s egyél, mig van mit! Adj Schäpkának és a többi kutyának is, hogy ne éhezzenek!

* Erlik, az orosz babonának egy állatalakba bujt gonosz szelleme.

— Jaj nekünk, Iwán, jaj nekünk, mert nemsokára kutyáinkkal együtt minket esznek meg! . . . — felelte siránkozó hangon.

— Lehet, Jukey, lehet, hogy ránk feni a fogát! De nem szabad mindjárt kétségbeesni! Én bizom a Magasságbéli kegyelmében! A kazáni szent Szüz meg fog bennünket szabaditani . . .

Ebben a pillanatban az egész kunyhó megrázkódott és olyan ütés csattant az ablak fatáblájára, hogy majd beszakadt alatta . . .

— Szent Miklós segits! A párducz mindjárt ránk dönti a kunyhót . . . — jajgatott Jukey . . .

— Meg fog segiteni bennünket! Add ide a puskát . . . Kilövök rá, hátha eltalálom! — bátoritotta Gelidoff, midőn ujra pokoli lárma kerekedett, mert a párducz ujra nekiugrott az ablaknak és talpával döngette, rázta a fatáblát, a kutyák pedig félelmükben torkuk szakadtából vonitottak.

— Szent Prokop és minden martyrok! Mindjárt betörik a tábla . . . — óbégatott Jukey, miközben a haját tépte halálos félelmében. Gelidoff Iwán pedig széles kését kirántva övéből, az ablak alatt levő hasadékon át beledöfte a felkapaszkodott párducz testébe, ugy, hogy az dühös orditozással zuhant le a hóba . . .

Erre aztán elcsöndesült minden, csak a szél üvöltözése zugott, harsogott és midőn a tüzet ujra felszitották, Iwán látta, hogy kése egészen a markolatig véres lett.

— Erre az éjszakára eleget kapott, — szólott elégült vigyorgással és Jukey kimondhatatlan irigységére kényelmesen végigvetette magát fekhelyükön, hol nemsokára horkolva elaludt . . .

Bármily lassan multak is az éj órái, végre mégis csak megvirradt és amint az ablak hasadékán át kitekintettek, a párducz ott hevert a fatörzs előtt, mert már nem volt ereje azt átugrani és az egész hó a vérétől piroslott körös-körül . . .

Gelidoff erre bátran kitárta a fatáblát, melynek zörgésére a sebesült vadállat rettenetes fogait mutogatva, dörgő orditást hallatott, de bármint erőlködött is, nem birt feltápászkodni.

Jukey ennek láttára, amilyen gyáva volt, olyan vitéz lett egyszerre.

— Hohohó, bratinko! Tarka bőröd az enyém lesz! Kimegyek és agyonütöm a fejszével a bestiát! — hetvenkedett nagy bátran és nem hallgatva barátja józan intéseire, magasra emelt fejszével rohanta meg a hóban fetrengő párduczot, mely utolsó erejét összeszedve, egy villámgyors ugrással rávetette magát és talpának csapására a fejsze messze röpült Jukey kezéből, ő maga pedig hajmeresztő orditással a hóba hemperedett . . .

Szerencséjére a kutyák is nekibátorodva, nyomában rohantak és mielőtt a párducz rávethette volna magát, torkon ragadták, a segitségére rohanó Gelidoff Iwán pedig egy lövéssel leteritette.

Jukey nyögve, sivalkodva tápászkodott fel, mert karját eltörte és rutul felhasogatta a párducz talpcsapása. Iwán azonban tudta a módját, hogyan kell ilyenkor eljárni és kalmukmódra friss, ruganyos fenyőkéregbe pólyázva

a törött kart, gondosan bekötötte sebforrasztó balzsammal, amelyet szükség esetére szintén magukkal hoztak.

Azután nekiállott és mig Jukey nyögve hevert nyughelyükön, lehuzta a párducz pompásan pettyegetett bundáját és nap-nap után maga látott utánna mindennek és midőn a negyven martyrok napja elérkezett, Jukeynek akkor már nemcsak a karja gyógyult meg gyökerésen, hanem beszolgáltatva a rájuk eső prémadót a kormányzóságnak, nemcsak mindenféle hasznos és jó dologgal, hanem még pénzzel is bőven ellátva, vig lakmározással ünnepelték meg szent Miklós napját.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A tengerek tűzijátéka.

Az Adriai-tenger halásznépe között általánosan az a poétikus hiedelem van elterjedve, hogy a tenger fénylését a tenger mélyébe hulló csillagok visszfénye idézi elő.

Aemilianus ennél még költőibb formában magyarázza a tengerek tüzijátékát. Szerinte a csillagoknak a habokba tüző sugarait szivják magukba azok az apró állatkák és ezt a fényt lövellik vissza. Tertullián ellenben azt állitja, hogy a habok által nappal elnyelt napsugarak tüze, villódzik vissza éjszaka a tenger vizéből, a hitrege szerint pedig a szép Panthatheiának tengerbe fult kedveséért ontott égő könyei változtak millió és millió fénylő pontocskává. A régi görögök szintén a csillagok kisugárzásából, még pedig Castor és Pollux csillagainak a ragyogásából hitték keletkezni . . .

Az ó-korban általában szokás volt a természet meg nem magyarázható tüneményeinek okát az isteneknek tulajdonitani s ennek folytán a tenger vizének ezt a káprázatos tüneményét is az istenek természet fölötti hatalmának tekintették.

Az ó-kor tudósai már komolyabban foglalkoztak ezzel a tüneménynyel. Aristoteles a tenger fénylését „a tenger zsiros és olajos sajátságának" tulajdonitotta, Aelianus pedig a partszéli algák végtelen sokaságától származtatja, ugy, hogy azok fakadó rügyeiből támadnak és légbuborékokként szállnak fel a felszinre. Plinius ennél többet tudott. Ő már világító tengeri állatokat is ismert és azt irja, hogy egy meduza fajnak a teste, ha valamihez hozzádörzsölődik, sajátságos fényt áraszt magából. Azonkivül Plinius ismerte még a világító Pholas-féléket is, de általában azt hitték, hogy a fénylést a tenger sótartalma idézi elő, amely hiedelem még most is általánosan el van terjedve az északi tenger partmenti lakossága között, kik azonban ezen hiedelem daczára szintén mindenféle regét és legendát füznek hozzá, melyek közül a legszebb az a rege mely szerint, azokon a helyeken, hol a tenger fényleni szokott, ősidőkben hatalmas és gazdag városok álltak, aranytól, ezüsttől ékitett épületekkel és palotákkal, de büneik miatt a tenger fenekére merültek és éjjelenként a kivilágitott paloták és templomok fénye sugárzik fel a mélyből és azok a halak és vizi állatok, a melyek világitanak éjszaka, szintén ezeknek az elmerült városoknak az elvarázsolt lakói, kik majd csak az utolsó itélet napján szabadulnak fel a varázs alól . . .

Az ujkorban csakis a XVII. században kezdtek behatóan foglalkozni a tenger fénylésének tanulmányozásával.

Legelső Boyle Róbert angol tudós volt, ki azt állitotta, hogy földünk forgása következtében az atmospherának földgömbünk felületéhez való surlódása folytán az oczeán tükrén bizonyos mennyiségü melegség és fény fejlődik, a melyet a hullámok rhytmikus ringása még jobban fokoz . . .

Mayer pedig e tüneményt, ép ugy, mint Tertullián, a tenger vize által abszorbeált napfény éjjeli sugárzásának tulajdonitotta.

Az elektromosság fölfedezése után a természettudósok számos fénytüneményt a villamosság jelenlétével igyekeztek megmagyarázni és igy a tenger fénylését is bizonyos vizi elektromosságnak tulajdonitották . . .

Forster, midőn Cockkal a világot körülhajózta, ezt a villódzást egyenesen a hajó érczlemezei és a tengerviz sóatomjainak egymáshozi surlódásából előálló villamos kisugárzásnak tartotta, azt állitva, hogy a hajót burkoló érczlemezek és a tengerviznek só- és érctartalma valóságos villamfejlesztő telepet képez. Ez a sok ellenkező vélemény természetesen a feltevések százait szülte, mert mikor a phosphort feltalálták, ezt a fénylést a tengeri állatok hulladékainak rodhadásából és a tengerben levő nagy mennyiségü nyálkás állatok foszforos szerves állományából eredőnek hitték.

Ez a sok elágazó vélemény beható kutatásra ösztönözte Vianelli és Grisellini olasz természetbuvárokat, s midőn ezek az Adriai-tengerben egy kis állatkára akadtak, mely a sötétben villódzó fényt árasztott, a nagy rejtély meg lett fejtve és a sok régi téves nézet és hypothesis mind a sutba lett hajitva és egész serege a tudósoknak kezdte lázasan tanulmányozni és midőn a nagy Linné Vianelli és Grisellini világitó állatkáját elnevezte *Nereis noctilucának*, egymás után egész seregét fedezték fel azoknak a fajoknak és egyedeknek, a melyek a tenger világitó állatkáit képezik . . .

Spallanzani 1776-ban egy a Közép-tengerben élő meduzának a *Pelagia phosphoreának* világitó tulajdonságára bukkant és eme század elején Viviani már tizennégy fajvilágitó állatot ismert; ugyanabban az időben Scoresby és Riville tengerészek megint uj világitó puhányokat fedeztek fel, Macarthney pedig az angol partokon akadt a *Medusa scintillans*, a *M. lucida* és a *Beröe fulgens* világitó fajaira. Suriray 1810-ben *Noctiluca miliaris* névvel egy parányi világitó állatot ir le, a mely szerinte a tenger fénylésének egyik legfontosabb tényezőjét alkotja. Később Michaëlis és Ehrenberg már határozottan állitják, hogy a tenger fénylését tömérdek számu protista idézi elő mire aztán Ehrenberg is egyik munkájában százegyféle világitó állatnak a leirását bocsátotta közre.

De még ezek a leirások és kutatások is magától érthetőleg sok hibás nézetet és valótlanságot foglaltak magukban, mert akkor még annak a sok eszköznek és tanulmánynak, melyek ma már a tudósvilág kutatásait megkönnyitik, alig egy századrésze létezett. Ma már e czélra berendezett hajók, a microscopok legjobbjaival, a fenékhálókkal, mélységmérőkkel, talajkutató eszközökkel és műszerekkel felszerelve állanak rendelkezésre — akkor pedig

a tudósok csak azt vizsgálhatták, a mihez minden segédeszköz hiján hozzájuthattak, vagy a mihez a véletlen segitette őket . . .

A tenger tündéri ragyogása a világtengerek végtelen régióiban nem mindenhol egyforma és éppen ez a különféleség teszi oly tündérivé és varázshatásuvá mindenki előtt, mert más a változó fénylés, más a sik tenger tüzijátéka és viszont ezektől egészen eltérő a tenger partszéli világitása . . .

A tenger állandó fénylése a föld összes tengerein tapasztalható . . . Ez a fény rendesen halványpiros vagy narancssárga s ugy tünik elő, mintha millió, meg millió ragyogó és folytonos hullámzó rezgésben ringó szikráknak a halmaza lepné el a tenger lágyan ringatódzó felületét. Rendesen akkor észlelhető, ha a tenger vize nincs teljes nyugvásban, azaz, ha a tenger apró hullámokat és fodrokat vet. Olyankor a hullámok lejtői gyönyörü halvány rózsaszinben derengenek, ellenben taréjai ragyogó és szikrázó narancssárga sugarakban világolnak. A fény intenzivitása és szine egy és ugyanaz marad egész éjen át; jellemző azonban, hogy a vizterületen erősebben fénylőbb helyek sehol sem vehetők észre. A tenger fénylésének erre a nemére az időjárás vagy az évszakok nem gyakorolnak befolyást.

A tenger tüzijátékának ez a formája az oczeánban milliárd és milliárd számban nyüzsgő parányi protisták, polypok, molluszkák és krusztaczeák álczáinak roppant tömegétől származik . . .

Ezzel ellentétben a tenger változó fénylése csupán egyes tengereken és ezeknek is csak bizonyos részein észlelhető. Leginkább a forró égövek tengerei ragyognak ebben a pompában és azokon az éjszakákon, midőn a hullámok mértföldekre terjedő helyeken, vagy szaggatott foltokban lángba borulnak, e villódzás oly erős és oly ragyogó, hogy a hajó kabinjában fölösleges a lámpavilág, mert akár olvasni lehet ennél a tündéri világitásnál . . .

Egy kapitány, ki Jáva szigete felé hajózott, beszéli, hogy utinaplóját gyakran a tenger fénylésénél irta a matrózok pedig ugyanennél a fénynél kabinjukban kártyáztak. A tenger tüzijátékai között a változó fénylés a legszebb, legvarázsteljesebb és a legváltozatosabb, mert három főszin: a zöld, kék és piros olvad össze benne és játszik a szivárvány iridikus pompájában és a nemes opálnak káprázatos szinjátékában . . .

Növeli ennek a tündéri világitásnak a varázsát az is, hogy a fénylés nem mindenütt egyforma. Néha csak egyes helyeken tündökölnek a habok s csak később olvadnak össze, hogy aztán végtelen lángtenger gyanánt öntsék el az oczeán felületét. Ilyenkor a hullámok majd piros, majd kék, majd meg zöldes fényben nagyognak és gyors egymásutánban különféle alaku és szinü tündöklő pontok, karikák és hullámvonalak jelennek meg, majd pedig a fenti szinekben izzó gömbök, csillagok, tollak, lángoló fodrok, félholdak, tüzes kigyók karikáznak, kerengnek, forongnak és czikáznak leirhatatlan tarkaságban és alakváltozatosságban . . .

A trópikus zónák alatt azonban ezen állatkáknak a fénylésére már az időjárás és az évszakok változása nagy befolyással birnak.

Sötét, csendes és meleg éjszakákon a fénylés rendesen élénkebb és legragyogóbb, holdvilágos éjszakákon azonban alig vehető észre, mert ekkor a

tenger halvány, de fénylő kékes szinben csillog. Hullámzó tengernél a fénylés éppen nem észlelhető, mivel ilyenkor a világító állatok a nagyobb mélységekbe vándorolnak a hullámok zajlása elől. A tenger változó fénylése legpompásabb nyár végén és őszszel. A hideg éjszakák beálltával pedig a fénylés lassanként csökkenni kezd, télen pedig egészen elenyészik, mert a világító állatok a hideget nem türik, hanem elhagyva a tenger felületét, lemenekülnek a mélységek világába, a hol jóval enyhébb a hőmérséklet . . .

A tenger változó fénylését előidéző állatokat világító tengeri állatoknak nevezzük. Ugy a parányi protisták, valamint a nagyobb szervezetü állatoknál is észleltek már világító tulajdonságot. Nagy fényt árasztanak különösen a tunikáták és molluskák, továbbá több meduza faj és végre a protistákhoz tartozó Noctiluca miliaris. A legnagyobb fénynyel birnak a pyrozomák és a salpafélék . . .

Hogy mi okozza a fénylést a világító állatkáknál, sajnos, az még ma sincsen kideritve. Panceri vizsgálatai szerint a magasabb szervezetü világító állatoknál a testnek egy szigoruan elkülönitett részéből, az ugynevezett világító szervből áramlik ki a fény, mely zsiros anyagokból álló czellákból van összetéve, mint a Pyrosomáknál, vagy pedig ez a szerv idegsejtekből áll, mint a középtengeri Phillirhoë bucephalánál.

Továbbá joggal feltételezhetjük azt is, hogy ez a világitás, az a viz hatásával kapcsolatos zsiros élegülésnek egy lassu processusa. Haller szerint, ha egy Pyrosomának a nedvét kipréselik és beszáritják, még egy év mulva is világit, ha édes vizzel megnedvesitik, valamint közismert tény az is, hogy a rothadó, tehát a nedves szétbomlásban levő tengeri állatok teste intensiven világit és ez a világitás annál erősebb, mennél zsirosabb a test. Martin ez irányban kisérletezve, három-négy darab rothadni kezdő heringet tett egy üvegbe és ezeknek a teste a sötétben oly erősen villódzott, hogy az üveg közelében olvasni lehetett, ahol pedig számos pelagicus állat, mint a Qual, él a tenger vizében, ott maga az állatok között lévő viz is világit, mivel az telitve van ezeknek, valamint a világosság bomlasztó hatása folytán eloszlott test maradványaiknak az organikus nyálkájával és rostjaival.

Hogy miért világitanak ezek az állatkák, annak oka szintén nincs még megfejtve. Talán általa az élelemkeresés munkája van megkönnyebbitve a viz setétjében, vagy pedig arra, hogy a magasabb szervezetü ivarok a sötétben egymásra találjanak, mint ez a világító rovaroknál történik. Természetesen ez a feltevés a vak mikroskopikus állatoknál elesik . . .

Azok, kik tudják, hogy a tengerek káprázatos tüzijátéka apró állatkáktól származik, nem a szemet gyönyörködtető tüneményt látják benne, hanem a végtelen tengereknek milliárd és milliárd állati élettől lüktető munkáját, melynek minden hullámverése, minden vizcseppje uj és uj állati életnek a magvát rejti magában . . .

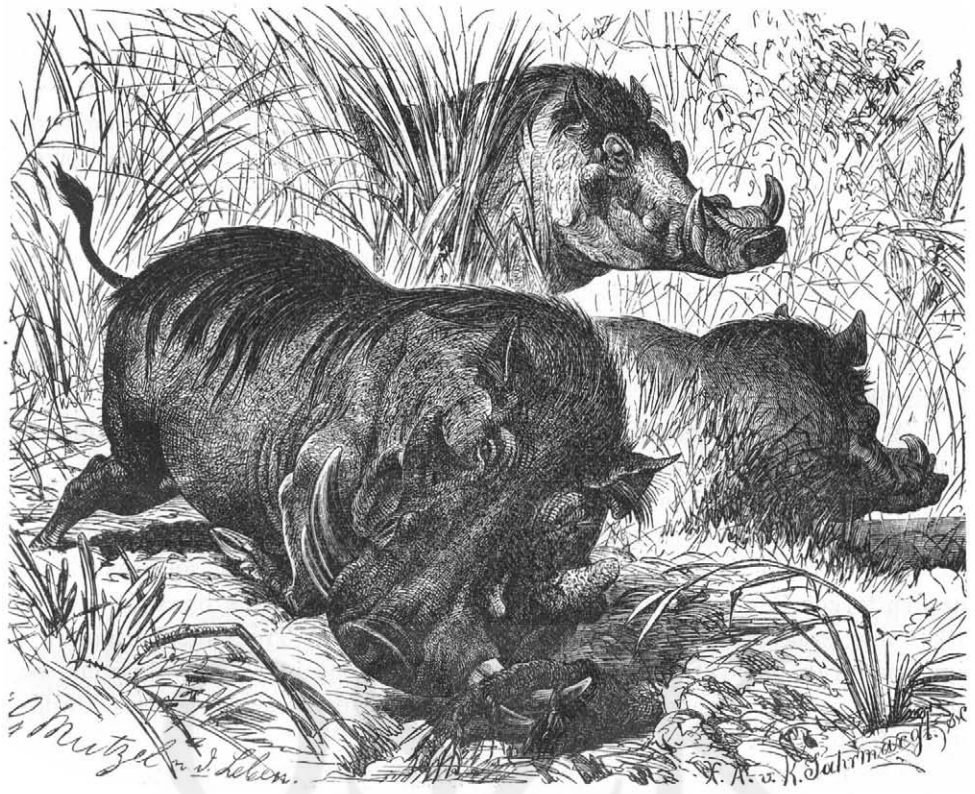

Szemölcsös disznók.

Országos Széchényi Könyvtár

A Behemoth.

Égetőn tüz alá a forró délövi nap a Nyassa-tó körül elterülő sycomor-, mimoza- és babyloni füzfákból álló erdőkre, melyeknek hatalmas lombóriásai alig vetnek némi árnyékot a lagunaszerüen bemélyedő öblökre és ezeknek kopár homokszigetkéire és iszapos földnyelveire . . .

Erdő, nádas, mocsár . . . mind néma és hallgatag! . . . A rekkenő, ónsulyu forróság elől minden élő a lombok és sürüségek hüvös rejtekébe vonult . . . csak néha-néha hallik egy-egy tschip, tstschip-hoit formán fütyülő madárkiáltás és nemsokára rá zajos szárnycsattogással néhány fehér és fekete tollazatu gázló madár ereszkedik le a homokszigetekre . . .

Fekete sávos fehér mellüket villogtatva, fürgén futkároznak világos-szürke lábaikkal a homokon serényen keresgélve férgek, rovarok és apró csigák után, folyton hangoztatva éles, fütyülő kiáltásaikat, mintha csak jelezni akarnák az otlétüket . . .

Fütyülő kiáltásaikra egyszerre csak gyürüzni kezd a viz felszine és erről is, amarról is óriási krokodilok kapaszkodnak a homokpadokra, csuszó-mászó czammogással és hasukra heveredve a forró homokon, szélesre kitátják ijesztő

fogakkal fegyverzett állkapcsaikat . . . a madarak pedig, mindegyik kiválasztva egyet a szörnyek közül, először is annak páncélos hátán szaladoznak végig, minden dudort, minden mélyedést gondosan kikeresve, hogy az ott rejtőzködő férgeket, pióczákat és álczákat lecsipkedjék és mikor ezzel készen vannak, akkor nekilátnak a tátott toroknak, hogy a fogak közé ragadt ételmaradékokat, husczafatkákat, valamint a foghusba csimpeszkedett nadályokat, férgeket, vizi kullancsokat leszedjék és elnyeldessék.

A krokodilusok, ezek a falánk szörnyek, nemcsak a legnagyobb békével és nyugalommal türik a *krokodilőröknek* (Hyas egyptius) tisztogató munkásságát, hanem még édesdeden el is alusznak mellette, tudva azt, hogy figyelmes őreik és komornáik a veszély közeledtére jelt adnak és felébresztik őket éles kiáltásaikkal.

A krokodilőr madaraknak ezt a sajátságát már az öreg Plinius is ismerte és Trochilus néven le is irta őket következőképpen:

„Midőn a krokodilus tátott állkapcsaival a homokra fekszik, rögtön megjelennek a Trochilusok és szájába bujva, gyökeresen megtisztitják minden beleragadt féregtől és pióczától. Ez a krokodilusnak annyira jól esik, hogy daczára torkos falánkságának, nemcsak nem bántja szárnyas barátját, hanem torkát még szélesebbre eltátja, hogy hozzáférhessen. A Trochilusok rigónagyságu madarak, jóbarátjai a krokodilusoknak, mert midőn ezek alusznak, az Ichneumannak és a veszélynek a közeledtére, orrukat csipdesve, éles kiáltásukkal felébresztik."

Ebben a leirásban a való keverve van a mesével! Mert az Ichneuman (Herpestes pharaonis) a krokodilnak nem képes ártani, hanem csak a tojásait pusztitja, azért a régi egyptomi papok, ezt az állatot szentnek tartották és azt a mesét költötték róla, hogy egy ugrással az alvó krokodilus torkába szökik és annak egész belsejét elpusztitva, az oldalán ismét kirágja magát. Az azonban való tény, hogy a krokodilus nem bántja ezt a szárnyas jótevőjét. Ezt azonban nem jóbarátságból teszi, hanem azért, mert tudja, hogy hasznára van neki . . . és a tisztogatás mellett éles kiáltásaival, zajos felrepülésével a közeledő veszélyt tudatja vele . . .

Ami meg is történt, mert alig hogy a vizilóvadászatra kivonult Gordon őrnagy csapatjából néhány néger megjelent az erdőszélen, a trochilusok riogató fütyüléssel köröskörül szaladgáltak, azután pedig zajos szárnycsattogás között tovaszálltak, a krokodilok pedig erre a jelre, hanyatt-homlok vetették magukat a vizbe.

Gordon őrnagy négereivel egyelőre az erdőszélen bivalyok után portyázott. Ezek azonban már a mocsárból, a rengeteg bögöly- és szunyogmentes sürüibe huzódtak — és éppen annakrotang-féle náddal vegyes sürüjét akarták meghajtani, midőn az egyik néger vadász örvendezve csattintott a nyelvével és a bokrok szélén szállongó barna-szürkés madárkára mutatott . . .

Ez a rigónagyságu madár éles csiripolással szálldogált körülöttük bokorról-bokorra és olyan lármát csapott, mintha a figyelmet mindenáron magára akarná vonni. Eléjük repült, körülszálldogálta csapatjukat, el-elszállt és megint visszatért, szóval, mintha vezetni akarta volna őket . . .

— Micsoda madár ez? — kérdezte az őrnagy, midőn a négereknek örvendező zsibongása az ő figyelmét is felébresztette . . .

— Oh, uram, ez a *mézmutató madár* (Cuculus indicator) — felelték ezek. — Jerünk csak utána, bizonyosan valami gazdag méztelephez fog bennünket vezetni . . .

A madarat követve, az csakugyan egy élősdi növényekkel és kuszókkal fedett, odvas sycomorfához kalauzolta őket, amelynek odvában egy nagy vadméhraj tanyázott . . .

A fához érve, a madár először izgatott csiripolással körülszállongta, azután egyik ágára telepedve, farkát és szárnyait terjeszgetve, kinyujtott nyakkal nézegetett arrafelé, hol a levél és kuszó szövevény között a vadméhek sürün ki-beszálltak . . .

— Ott a mézodu! — szólott az egyik vadász . . . és valóban, midőn felmászott, a sycomor tágas odvát tömve találta lépekkel. A délután nagy részét a méhek kifüstölésével és a lépes méz kiszedésével töltötték, jó részt hagyva a mézmutató madárnak is, mely mohón falatozta a mézzel és bábokkal teli sejteket.

Gordon érdekkel kérdezősködött a madár felől, mire a benszülöttek elmondták, hogy a méz- és viaszgyüjtő vadászokat rendesen ez a madár vezeti a vadméhek rejtett odvaira, melyekre különben az erdők kuszó növényektől járhatlan sürüségeiben reá nem akadnának. A madár nélkülük a méhek mérges fullánkjai miatt, nem juthatna a mézhez, azért figyelmezteti rá az embereket és a vadászok, mihelyt egy ilyen előttük repkedő mézkakukkot meglátnak, vakon követik és hálából egy részt mindig ott hagynak neki az oduban. . .

Az előre küldött csapázók e közben azzal a jó hirrel tértek vissza, hogy másfél órányira több vizilovat láttak a náddal, papirusbozóttal boritott iszappadokon, mire az egész csapat nekiindult, hogy lehetőleg még a napalkony beállta előtt odaérve, jó leshelyet kereshessenek . . .

A tó partján és a közeli mocsaras szakadékok oldalain helyenként nagy üregek tátongtak, melyeket a *szömölcsös disznók* (Phacochoerus aethiopicus) ástak maguknak. Ez az egyetlen vaddisznófaj, mely üregeket ás magának, amelyekbe mint a rák, hátrafelé bevonulva, villámgyorsan ront elő a vadászokra, vagy a ragadozókra, hogy negyedméteres hosszu agyaraival hasukat felhasitsa . . .

Nem messze ezektől az üregektől tompa röfögés és éles malaczvisitás hallatszott a nád közül, mire óvatosan előrehaladva, a meredek partoldal sürüjéből egész csorda szemölcsös disznót láttak a mocsárban hütőzni . . .

A vén kanok előlábaikkal nekitérdelve, undok, busa fejükkel, melyből négy félelmes agyar villogott elő, a mocsári növények husos gyökereit turták, szaggatták fel a talajból, a malaczok játszadozva pocskoltak a sáros vizü tócsákban, a többiek pedig a lótuszok és nelumbiumok érett magtokjai fölött röfögtek és czivakodtak, mialatt néhány nőstény malaczai társaságában uszkált és bukdosott a mélyebb vizben . . .

Egyik-másik him koronként felemelte ördögileg rut fejét és bősz pillantásu szemeivel körültekintve, szimatolt széles orrlyukaival . . . A hátán mere-

dező hosszu serték, a szemei alatt kiemelkedő porczduderok s alattomosan mozgatott apró fülei, sarlóalakulag görbült agyaraival, egy mesebeli szörnyhöz tették hasonlóvá.

Egyszerre az egyik néger Gordon vállát megérintve, a malaczok felé mutatott . . .

Gordon először mitsem látott. A malaczok egy kimagasló iszappadon játszottak, melynek vége menetelesen a tó felé hajlott, de midőn figyelmesebben körülnézett, a nád- és sásféle növények sürüiből egy hatalmas krokodilfejet látott felemelkedni, falánkságtól villogó szemekkel . . .

Időnként le-lebukva csuszott, siklott a szörnyeteg a malaczok felé, midőn egyszerre a vizben uszkáló nőstények és malaczok között dühödt röfögés és ijedt visitozás keletkezett, mert egyik malacz fájdalmasan felvisitva tünt el a viz alá, mire a többiek riadtan kapaszkodtak kifelé . .

A vén himek és nőstények agyaraikat csattogtatva füleltek arrafelé . . . és ezt a perczet felhasználva, a krokodil egy lökéssel félig az iszappadra lóditva magát, a malaczokra támadt és egyet hátuljánál fogva megragadva, hátrált a viz felé, farkával törve utat a nád között . . .

A malaczok ijedt visitozására azonban villámként ott termett a vén csordavezető him és sörényét berzengetve, felhörrenő dühröffenés között, olyant döfött agyaraival a krokodil oldalába, hogy a kemény páncélt felhasitotta, azután mint a pergő orsó olyan villámgyorsasággal forogva, a hátát tiporta, vágta a farkával iszonyatosan csapkodó szörnynek, mely zsákmányát erre elereszetve, tompa bőgéssel, tátott torkával fordult a kannak, ez azonban a bozótot pozdorjává zuzó farkcsapásokat ügyesen kikerülve, midőn a krokodil fordulni akart, térdre vágta magát és óriási fejét annak lágyéka alá vágva, olyant hasitott rajta rettenetes agyaraival, hogy a krokodilnak a béle kifordult és nyögő vonaglással fordult az oldalára . . .

A csorda a megriadt malaczokat közre véve, sörényét berzengetve, agyarait csattogtatva nézte vezérének a küzdelmét és midőn az még egyet hasitott bősz dühében utolsót vonagló ellenségén, annak vezetése alatt dühös röfögéssel szélvészként tova rohant . . .

A nap már nagyon alacsonyan járt, mire a vezető sietésre ösztökélte Gordont, ki midőn tovább akart indulni, az Isten őrizte, hogy egy barnásan foltozott mérges vizi viperára nem hágott, mely egy széles levelü liliom-féle növénybokor alatt éppen lapos háromszögletü fejét emelgette, hogy méregfogaival feléje vághasson, kisérője azonban még idejében a földhöz szegezte lándzsájával . . .

Elérve a vizilovak tanyáját, Gordon gyakorlott szeme felismerte azokat az utczaszélesre gázolt csapákat, melyek a szárazföld felé vezettek és a friss nyomokról látta, hogy a vizilovak hajnaltájt térhettek vissza tóbeli tanyájukra.

Csakhamar alkalmas helyet találva a szakadékos partnak fákkal és bozóttal boritott oldalán, lelátott a tónak kisebb-nagyobb szigetekként kiemelkedő iszap- és homokpadjaira, melyek kedvencz pihenő helyei már a biblia által is ismert és Behemothnak nevezett vizilovaknak, melyeknek egyik faja a

nilusi viziló (Hyppopotamus amphibius), másik pedig a nyugat Afrikában élő kisebb faj a *liberiai viziló* (Hyppopotamus liberiensis).

A nap még nem tünt le és sugarai aranyos, tüzes fénynyel öntötték el a nádas és papirusnövények tömegét, mely itt-ott erősen hullámzani kezdett s nemsokára rá fujtató szuszogással felbukkant a tó Leviathánja, széles nyakán ülő borjával és egyik kiemelkedő szigetke felé uszott . . .

A disznónagy borju ficzkándozva csuszott le anyja hátáról, mint valami sikos, nyálkás iszapmeredekről a kövér levelü vizililiomok és sáslevelek közé, anyja pedig kemenczenagy száját eltátva, karnyi vastag fogaival azok gumós gyökereit kezdte szaggatni, morzsolgatni . . . félszemével azonban folytonosan a fürgén csuszkáló és hengergőző esetlen bornyán csüngött . . .

Még néma csend uralgott a tájon, igy a legkisebb nesz is erős visszhangot vert mindenfelé . . .

Egyszerre zajos nádropogás és suhogás zördült meg a háta mögött, mire villámként kapta fel rettenetes fejét és bikabőgéshez hasonló komor dühorditással nézett az iszappadra kapaszkodó krokodilcsapatra, melyeknek iszapból és rohatag növénymaradványokból épitett fészkei valószinüleg a közelben lehettek . . .

A krokodilok éhvillogásu szemekkel meredtek a hátsó lábain üldögélő bornyura, mely nyafogón mekegő röffenéssel felelt anyjának kihivó dühorditására . . .

A pánczélos szörnyek farkukkal a bozótot zuzva, csattogtatták fogaikat és a feléjük törtető vizilóval merészen farkasszemet nézve, készen voltak elfogadni a csatát, ez azonban, mintha csak megsejtette volna, hogy az alatt, mig ő ezekből agyongázol néhányat mázsás lábaival, vagy derékban kettéharap rettenetes fogaival . . . az alatt a többiek védtelen kicsinyére támadhatnak . . . ami bizonyosan meg is történt volna . . .

Taktikát változtatva tehát, még egyet orditott, azután bornyához törtetve, védőleg föléje állott . . . és hiába kerülgették, hiába sunnyogtak körülötte, a Behemoth vigyázott a bornyára, miután nálánál gondosabb, őrködőbb és önfeláldozólag szeretőbb, hüséges anya nincs az állatok között és mihelyt valamelyik krokodil a közelébe merészkedett, hozzávágott rettenetes agyaraival, amelyek tompák ugyan, de olyan erősek, hogy egy csónaknak az oldalát piskótaként morzsolják össze . . .

Nem egy vizilóvadász, nem egy csónak járt szerencsétlenül, midőn a megsebesült vizilovat üldözte, vagy véletlenül egy a viz alatt pihenő vizilócsorda közé tévedt.

A felemelkedő busa fejnek egy lökése a levegőbe lökte és betörte a csónak fenekét, ha pedig beleharapott, egy roppantásra félöles léket hasitott az oldalán, a vizbe merült vadászok közül, pedig ha egyet megragadhatott, azt egy harapással derékban kétfelé szakitotta . . .

A viziló dühorditásaira innen-onnan is hasonló bömbölés felelt a tóból és bozótból és midőn a krokodilok már rég eltakarodtak, még azután is sokáig hangzott a dühös, fiát féltő bömbölése a papiruszcserjék bozótja közül . . .

Gordon leshelyén megvárta, mig a holdvilág felkel és midőn egy ilyen óriás nagy fujtatással a partszélig uszva, rengeteg testével felkapaszkodott a meneteles lejtőre, hogy szokott csapáján a szárazföldre induljon, hol a benszülöttek durrah, köles és egyéb veteményeiben rettenetes károkat szokott egyetlenegy éjszakán át is okozni, első lövésével a szeme alatt sebezte meg, mire a Behemoth fujtató bömböléssel leshelyére rohant, második lövésére azonban megfordult és a tónak egy félig mocsarassá sekélyesült szakadékába vonult vissza nagy bömböléssel . . .

Daczára a hold nappali fényének, a bozót sürüsége között nem tudta lövésre kapni, mire kiséröi egyike, egy Mandoka nevü, értelmes képü, szikár, de aczélizmu néger, ki mint szerencsés és bátor vizilóvadász volt ismertes, társaival való rövid megbeszélés után nekiindult, hogy kizavarja rejtekéből és Gordon puskája elé hajtsa . . .

Rhinoczeroszbőr pajzsát letéve, görbe, handzsárszerü késén és két szélesvasu lándzsán kivül egyebet nem vitt magával, kisérője azonban még két tartaléklándzsát vitt utánna — mire csakhamar eltüntek a szakadék mocsaras bozótjai között.

Alig egy negyedóra mulva már a szakadék tulsó részén pillantották meg őket, honnan a sebesült vizilóhim mozdulatait vigyázta és midőn az sebeit szivatva a viz alá bukott, akkor Mandoka is gyorsan a vizbe vetve magát, alkalmas helyet keresett magának . . .

Egy viz alatti sziklát találva, melyet alig másfél arasznyi viz boritott, felkapaszkodott rá és midőn a viziló felbukott, nagyot villanva repült az egyik lándzsa a testébe, mire nagyot szökve, az óriási test ujra alámerült, de felbukásakor a második lándzsa is a testébe furódott . . .

A Behemoth erre az ujabb támadásra dühbe jött és iszonyu testével a vizet habosra zavarva, kereste támadóját, mely szobormozdulatlanul állott a sziklatömbön . . .

A Behemoth orditására több viziló feje és teste jelent meg a szakadék előtti öbölben, mire a sebesült feléjük uszott, Mandoka pedig ekkor a vizbe ereszkedve, kihalászta azt a két tartaléklándzsát, melyeket jeladására kisérője a vizbe hajitott, hogy az ár feléje sodorja . . .

A sebesült vizilovat társai, ugy látszik, nem fogadták maguk közé, mert dühös horkolással ujra a papiruszcserjék és a nádas közé vonult. Mandoka oda is utána merészkedett mert azt akarta, hogy a sebesült viziló üldözőbe vegye — és a nádat óvatosan szétválasztva, mind a két lándzsát a testébe repitette, mire az egész hullámhegyet zuditott rá a vizbe rohantában. Mandoka ekkor az egyik lándzsát kirántva belőle, ujra belédöfte, de utána rögtön megragadta a másikat, mivel azonban az mélyen fészkelt a Leviathán testében, egykönnyen nem birta kirántani és ezalatt a bőszülten fujtató állat olyanokat lóditott rajta, hogy többször a viz alá merült . . .

A viziló erre bősz dühvel támadt Mandokára és a sürü bozótot szalmaként törve-zuzva maga előtt, törtetett, uszott utánna, miközben a hátában

ingó lándzsa a nád és ágbog által lesodortatva, ujra Mandoka birtokába került, ki azt éles diadalrikoltással megcsóválva, a viziló lapoczkájába döfte . . .

Gordonnak a hideg veriték csorgott homlokáról, midőn Mandoka uszva, bukva menekült a dühében tajtékzó óriás elől, mely néhányszor már majd elkapta rettenetes agyaraival. azonkivül a viznek ez a része nyüzsgött a krokodiloktól, melyek fejüket felütve bukdostak körülöttük . . . Mandoka eközben olyanokat lökött magán, hogy szinte féltestével kiemelkedett a vizből és koronkint éles diadalkiáltását hallatva. uszott a sekélyes felé, mert látta, hogy ellenfele a nagy vérvesztéstől nem bir a vizben maradni . . .

Csakugyan, amerre a Behemoth uszott, a viz köröskörül vörösen csillámlott patakzó vérétől, de azért vak dühvel nyomon követte Mandokát, ki a sekélyes vizben pisztránggyorsan uszott a part felé. a vizilónak pedig már lábalni kellett az iszapot és rengeteg teste nyomról-nyomra jobban kiemelkedett a véres hullámokból és abban a pilanatban, midőn Mandoka a partra szökött, a viziló is utána akart kapaszkodni. de Gordon lövéseitől szemen és lapoczkán találva, sulyos zuhanással hullott vissza a partszélre . . .

A benszülöttek izletes husáért, roppant mennyiségü zsirjáért, bőréért, de különösen fogaiért, melyek vetekesznek a legjobb elefántcsonttal, szigonynyal is vadászszák.

Ez a szigony egy méternél hosszabb. vastag nyélre erősitett szakállas horogból áll. Ez a nyilforma vashorog azonban, melynek rövid nyelére erős kötél van füzve. ugy van a nyélhez erősitve, hogy midőn a horog a viziló testébe furódik, a nyél leválik és a rajta csüngő fonálnál fogva, mint a halászhorgon a buktató, a viz szinén lebegve, a menekülő állatnak az irányát jelzi a viz alatt . . . Valahányszor az állat felbukik, a szigonyvető vadászok lándzsákat s asszagájokat röpitenek a testébe, mindaddig, mig csak a vérvesztéstől el nem gyengülve, a szigonyra erősitett kötélnél fogva a parthoz vonszolják, hol azután ujabb lándzsadöfésekkel végleg leteritik . . .

Vadászatának másik módja pedig az, hogy éjjeli csapáját kilesve, a legalkalmasabb fának az ágára egy vasfából készült nehéz kölönczöt függesztenek fel vékony kötélen, olyanformán, hogy a kötélnek a végét keresztülhuzzák a viziló ösvényén, ugy, hogy járásközben beléje akadva, el kell szakitania, mire a fölötte függő kölöncz a hátára, vagy derekára esik.

Ennek a kölöncznek a végére egy nyilméreggel bevont szigony van erősitve, melynek legcsekélyebb sértése is halált okoz, igy ennek az óriási állatnak is a hulláját rendesen már pár száz lépésnyire megszokták találni . . .

A régi egyptomiak ékirása között a viziló alakja is szerepel, bőréből pedig pajzsokat, pánczélokat és sisakokat készitettek, a régi rómaiak ellenben a circusok és amphitheátrumok állatviadalain mutatták be az első krokodilokkal együtt a bámuló népnek, mint Afrikának egyik csudáját — ennek daczára az európai állatkertekbe az első viziló csak az ötvenes évek elején került az egyptomi alkirály jóvoltából, ki azt a párisi Jardin de Plantes-nek ajándékozta, pár évvel később pedig a londoni állatkertnek juttatott egyet. Az amsterdami állatkertnek az olasz Cassanova szállitott egyet, utána pedig a frankfurti állat-

kert jutott egynek a birtokába, ma pedig már annyira nem ritkaság, hogy a világ nyolczadik csudájára, még a mi nyomoruságos állatkertünk is dicsekedik egy „*Jónás*“ nevüvel, amiben a nagyközönség a világnak azt a kilenczedik csudáját bámulhatja, hogy még meg nem döglött — mikor olyan igazgatók kerülnek az állatkert élére egymás után, akik mindenhez értenek, csak az állatokhoz nem . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Az állatvilág csudaszörnyei.

Az emberi fantáziának nem volt és nem is lesz határa! . . .

A távoleső, ismeretlen dolgokat, a tengerentuli országokat, — de leginkább a Kelet regés országait, még mai nap is szeretik a csudák és a titokzatosság rejtélyes fátylába burkolni s azokat fantasztikus s regés alakokkal benépesiteni . . .

Az ó-korban és középkorban, a földrajzi és természetrajzi tudományok még bölcsőkorukat élték és azok a hajósok, utazók és kalandorok, kik a kereskedés, meggazdagodás vagy a kalandok vágyától üzetve, a messze tengerentuli országokba merészkedtek, csudaszerü és a mesével határos dolgokat beszéltek, a tenger borzalmairól és csudás szörnyeiről, a távoli országok és vadonok népeiről és állatvilágáról. . .

Voltak a kik ezt egész jóhiszemüleg cselekedték és az idegen országokban hallott csudálatos dolgokat, mint igazságokat adták tovább. Továbbá az ismeretlen országokba utazók már előre is azzal a tudattal indultak utra, hogy szem nem látta csudákat fognak látni. A képzelet már előre fel volt izgatva és ehhez járult még az is, hogy a látszat és távolság többnyire nagyon csal, igy, ha a tengerekben egy delfint, czápát, vagy kalapács-halat láttak pár pillanatra felbukkanni, azt egészen másnak látták, mint a milyen a valóságban volt . . .

Azután minden kornak meg voltak a maga Münchhausenjei és Háry Jánosai, kik feltünési vágyból vagy haszonlesésből szerettek nagyokat lóditani és képtelen mesékkel bolonditani az embereket, sőt voltak a hazugoknak azok a veszedelmes fajtái is, kik az igazságot a mesével összekeverve, utóbb maguk is elhitték, a miket összehazudoztak vagy felhevült fantáziájuk a világra hozott . . .

A legtöbb ok azonban az emberek tudatlanságában rejlett . . .

Mennél kevesebbet tud valaki, képzelete és lelki világa annál inkább hajlik a csudaszerü és mysticus felé és a minek eredetét nem tudja megmagyarázni, azt szereti a relytélyesség és csudaszerüség mögé bujtatni . . . igy azután nem csuda, ha megszülettek: a hajókat magához vonó mágneshegy, az egyszemü és kutyafejü emberek, a sárkányok, baziliszkuszok, az egész hajókat elnyelő czethalak, a vitorlás gályákat a tengerfenékre sülyesztő mértföldhosszu testü krákok, egyszarvuak, törpék, óriások, a füvet lelegelő fák, az

eleven madárfiókákat tartalmazó gyümölcsök, a ludakat termő fák meséi, melyeket a régibb korokban nemcsak elhittek, de neves tudósok egész komolyan pertraktálták és kötetekre menő tudományos értekezéseket és disputákat folytattak fölöttük . . .

Igy például a tudós Verulami Baco, Angliának a kanczellárja és hires botanicus, fényesen bebizonyitotta a nagyhirü Bauhinius orvosnak és botanikusnak, hogy a hires Borametzfa, melynek virágai az alattuk növő füvet lelegelik, nem India Cinnamomiferában, hanem Scythiának a déli részén terem.

Mindennek az oka — ismétlem — abban rejlett, hogy a földrajzi, természetrajzi, az anatómiai a physicai, chemiai, a fejlődéstani stb. stbi tudományok még csak embryoban voltak — igy tehát senki se tudta megczáfolni azoknak a csudaszörnyeknek a létezését és csudás erejü tulajdonságait, a melyek az élettan, a zoologia és a többi tudományok törvényei szerint a lehetetlenségek közé tartoznak. . .

A mennyi sok lehetetlen mesét a jó öreg Plinius összeirt, azokat a régibb korok tudósai nemcsak elhitték neki, de még ki is bővitették és igy született egyik csudaszörny a másik után, melyeket azután monstruozus alakjuknál fogva, természetesen még monstruozusabb tulajdonságokkal és csudaerővel kellett felruházni . . .

Egy-egy ősvilági Ichtyosaurusnak, Plesiosaurusnak, Mammuthnak vagy más ősállatnak colosszális maradékait kiásva, mindjárt akadt tudós, ki ebből egy egészen uj csudaszörnyet fabrikált, igy aztán ezen a módon szépen felszaporodott a tengeri és szárazföldi csudás szörnyek száma és azoknak még csudálatosabb születése és fejlődése, amelyekről: Avicenna, Samasetai Lucián, Megasthenes, Ktesias, Abertus Magnus, Olaus Magnus, Johannes de Montevilla, a párisi Livre des merveilles stb., annyit irtak, és a melyeket a németek Pliniusa, a jó Gessner Konrád, könyveiben nemcsak szépen összegyüjtött és természetesen egynéhánynyal meg is toldott, hanem azokat a közönség épülésére, még le is rajzolta.

A mesés *főnix madár*, melynek tollazatát az arany és drágakövek ragyogásához, a szivárvány szineihez hasonlitották és gyémánt körmöket, rubin szemeket és smaragdból való csőrt adtak neki, Egyptomban született és ötszáz évig szokott élni. Midőn megvénült, akkor elrepült Arábiába és Indiába és onnan myrrhát, tömjént, illatos fahéjat, aloë fát, santalt és egyéb jószagu balzsamokat hozva, abból máglyát rakott és a naptól kölcsönzött tüzzel meggyujtva, megégette magát rajta. A máglyának és testének megmaradt hamumaradványaiból az uj főnix szállt ki megszépülve és megfiatalodva . . .

A *pelikánra* ráfogták, hogy annyira szereti a kicsinyeit, miszerint a saját mellét hasitja fel csőrével és kiömlő vérével táplálja őket . . .

Még érdekesebb ezeknél, a miket a skót történetiró: Boëce a *Bernikla ludakról* (Anser bernicla) ir:

Ezek szerinte nem tojásból kelnek ki, hanem a tengerekben uszkáló rodhadt, podvás és féregrágta fatörzsekben fejlődnek.

„Az ur 1480-ik évében — egész sereg ember szeme láttára, Pitselge vár

mellett, a tenger hullámai egy nagy podvás és féregrágta fatörzset sodortak a partra. Ez a csudálatos fatörzs a kastély urának a parancsára szétfürészeltetvén, annak lyukaiból és repedéseiből tömérdek kisebb-nagyobb féreg mászott elő. Ezek egyrésze még fejletlen vala, a többinek azonban feje, lábai és szárnyai voltak, de tollai nem, végre azonban találtunk olyanokat, melyek teljesen kifejlődött tollazattal birtak, mert ezek a férgek, ha elérik a Bernikla ludaknak a nagyságát és fejlettségét, ép ugy repkednek a levegőben, mint a többi madarak."

Gallowey, lincoli lelkész, meg akarván ennek igazságáról győződni, kutatni kezdett és több olyan tengeri növényt talált, melyeknek gyökerein és ágain kagylók csüngöttek. Egy ilyen kagylót felnyitva, abban legnagyobb bámulatára nem nyálkás csigaállatot, hanem teljesen kifejlődött madarakat talált a kagylók nagyságának megfelelő alakban.

Gallowey tiszteletes, tudva, mennyire érdeklődöm ezek iránt a dolgok iránt, megmutatta e csudás növényeket és ugy ezekből, mint más bizonyítékokból meggyőződtünk, hogy a Bernikla ludak — nem mint a tudatlan nép hiszi bizonyos fán és annak gyökerein nőnek, — hanem a tenger csudákat rejtő méhe által ajándékoztatnak nekünk.

Továbbá, mivel a tudatlan és együgyü nép a tenger mellett tenyésző fák vizbe hullott gyümölcseiből bizonyos idő multán ezeket a ludakat látta kikelni, azt hitte, hogy ezek a ludak, alma és körteként, csőrüknél fogva a fák ágain vagy gyökerein lógva, teremnek; pedig hát ime most már be van bizonyitva, hogy azok a vizbe hullt rothadó és férges gyümölcsökből kelnek szárnyra.

Turner angol iró és természetvizsgáló szintén azt irja, hogy egyetlen ember se látta a Bernikla ludnak a fészkét és tojásait, mert azok nem tojásokból kelnek ki, hanem a tenger vizében elrothadó régi hajódeszkák és árboczok fáin egy tapló-féle gomba szokott képződni, mely bizonyos idő mulva a ludnak az alakját veszi fel — és midőn a tollai is kinőnek, elválik a fától és elrepül, mint a többi szárnyasok . . .

És ezt nem csak az angol, ir és skót parti lakók, hanem a hires történetiró, Gyraldus is bizonyitja, irja a jó Turner, ki még azt is felemliti, hogy a hires *Bauhinius* füvészeti könyvében olyan *ludtermő tengerparti* fákról ir, melyeknek a levelei, ha a szárazföldre esnek, ludak fejlődnek belőlük, ha pedig a vizbe hullnak, akkor halakká fejlődnek . . .

A mesés ***egyszarvu,*** a *Monoceros*, Angliának a czimerében is ott büszkélkedik és az öreg Gessner azt irja róla, hogy Indiában, Arábiában és a sötét Szerecsenországban van a hazája.

Ezt a csodaállatot Arábiában „Mechában" a próféta sirjánál, Roman Lajos a saját szemeivel látta, miután a törökök kettőt tartottak befogva. Az egyik akkora volt, mint egy másfél éves csikó és a homlokán öt láb hosszu hegyes szarvat viselt. Szálkás szőre az őzéhez, hasitott patái a kecskééhez hasonlitottak, sörényes feje ellenben a szarvashoz hasonlitott. Igen bősz és támadó természetü állat és szarvának a hegyében, mit aranynyal mérnek fel, igen nagy gyógyerő lakozik, azért az arab és mór kereskedők erősen vadásztatnak rájuk, de nagyon nehéz és veszedelmes elejteni.

A tudós Johannes Tzetze azonban — irja tovább Gessner — kitalálta a vadászatának a módját.

Ugyanis a veszedelmes egyszarvu kiválóan szereti a szeiide szüzlányokat. Egy fiatal és erőteljes vadász tehát ékes szüzleány ruhába lesz öltöztetve és a legdrágább és legfinomabb illatszerekkel belocsolva, az egyszarvu barlangjának a közelében leül egy kőrisfa alá és ugy tesz, mintha elaludt volna. Az egyszarvu már messziről megérezve a finom illatokat, kirohan a sürüségből vagy barlangjából és elbájolva a fényes öltözettől, fejét az ifju ölébe hajtva, az illatoktól elkábulva elalszik, mire előrohannak a vadász czimborái és egy baltacsapással leütve a szarvát, ártalmatlanná teszik.

Az egyszarvu után a *szárnyas-* és *szárnyatlan sárkányok* és sárkánykigyók következnek, melyek leginkább Arábiában. Egyptomban és Szerecsenországban tartózkodnak, hol a levegőt és az embereket mérges lehelletükkel megmérgezve, — tömérdek károkat okoznak.

A 4—5 rőfnyi kisebb sárkányok Aethiopiában, a harmincz-negyven rőfösek pedig Afrikában lakoznak és sas anyától és farkas apától születnek. Szinezetük többnyire fekete, zölden csillámló mellel. Lángoló szemeik akkorák, mint egy pajzs és egész testük kemény pikkelyekkel van fedve . . .

Miután vérszomjas szörnyü természetüknek sok ember áldozatul esik, legkönnyebben a következő módon lehet őket elejteni:

„Egy skarlátvörös teritőt, melyre aranyfonállal varázsigék vannak hímezve, napvilágnál a sárkány barlangja elé kell teriteni, erre néhány varázsigét elmondva, a sárkány előcsuszik barlangjából és mikor a teritőre leheveredve, elalszik, egy bárddal vagy karddal le kell a fejét csapni."

A sárkányok fejében rejtett kő vagyon. Drága, tüzpiros szinü és csudálatos erejü. Ilyent viselt Gyges a gyürüjében, mely láthatatlanná tette. A sárkányzsir mézzel és olajjal összekeverve, hathatós erejü a vakság, rövidlátás és a hályog ellen . . ."

A *griff*, az egy rettenetes szörnyeteg! Oroszlán czombjain ujjnyi vastag aczélkarmok, feje és csőre, mint a sasé, szárnyai mint a denevéré, farka, teste, lábai pedig, mint az oroszláné, olyanok. Ereje rettenetes, Ázsiában azokban a völgyekben él, a melyek aranynyal és drágakövekkel vannak telve, de minden odatévedő vándort összetép és széjjel szaggat. Némelyik Juan de Montevilla szerint, akkora, mint nyolcz oroszlán és egy elefántot könnyen felkap a levegőbe. Tollai nincsenek. Elől tüzvörös, hátul koromfekete, szárnyai pedig fehéresek. Fészkében egyetlen egy tojása van, melynek héja tüzvörös agátkőből áll és éjjel ugy világit, mint az izzóparázs . . ."

A *bazilizkus* a kigyóknak a királya. Fején hatágu hegyes koronát visel, mérgetokádó nyelve pedig, hegyes és szakállas, mint a nyilvessző. Jaj, a kire ránéz, jaj, a kire a nyelvét ölti . . . Az kővé válik, szörnyet hal és hamuvá ég! Már a születése is rejtélyes és titokteljes! Apja egy nagyon vén, fekete kakas szokott lenni, mely kánikula közepén egy egészen gömbölyü sárga, kék vagy foltozott tojást rak és azt kikölti."

„Tapasztalásból tudom, — irja Gessner — ha a kakas tojik, azt maga költi ki — s nem csoda tehát, ha ilyen kakasfajta tojásból egy mérges, másfél

láb hosszu, koronás és tüskés szörnyeteg kél ki, mely vörös szemeivel, mérges lehelletével és pikkelyes kigyóbőrével puszta ránézésre is megöl minden emberi teremtést . . ."

Rettenetes szörnyetegei a norvég tengereknek a kilenczven rőf hosszu óriás tengeri kigyó, azután a mértföldhosszu testü *Krákok,* melyek egész nagy vitorlás gályákat a tenger fenekére süllyesztenek le, vagy pedig a hajóra kuszva, annak egész népségét felfalják és elnyelik . . .

Különben Gessner szerint a tenger szülőfészke a legrettenetesebb csudaszörnyeknek, milyenek a *szarvas tengeri ördög* (Triton marinus, Ichthycenturus és Pan marinus) párducz fejjel, félig hal és félig emberi testtel; a viharban borzalmasan sivitó, nyögő és hahotázó *tengeri lányok* (Nereides) félig nő, félig haltesttel, uszóhártyás karokkal, továbbá a *tengeri barát* (Monachus marinus), a melyből héringhálókkal hármat fogtak ki Dietz és Elbön norvég városoknál, egy *tengeri püspököt* (Episcopus marinus) pedig 1531-ben Polandnál halásztak ki a mélyből, de a halászok annyira megijedtek ezektől a szörnyü alakoktól, hogy tüstént visszaeresztették őket a tengerbe . . .

A hétfejü, krokodiltestü és oroszlánlábu *tengeri hydra,* szintén egyike volt az ókor legrettentőbb szörnyeinek, melyet a középkor ájtatos félelemmel megcsodált, leirt és a természetrajz állatai közé sorozott és ezeken az elmondottakon kivül még egy nagy csomó badarabbnál badarabb alaku csodalény élt a tudós urak fantáziájában és nem egynél gyüjteményének a diszét és büszkeségét képezte az Indiai-oczeánban fogott *hableány*-nak kitömött és praeparált teste, melyet azonban az ügyes csalók egy majomnak és egy nagyobbfajta halnak a kikészitett és összevarrt testéből készitettek, a hires egyszarvu szarvának a vége pedig, melyet a régi patikákban rémdrágán árultak közönséges *narval- agyar* (Monodon monocerus) volt.

A természetrajzénál nem állott erősebb lábon a földrajzi tudomány sem, mert ebben is csudásnál csudásabb hiedelmek és mesék izgatták az emberek képzelődését . . .

A hajósoknak a legfélelmesebb réme volt a világoczeánon a Mágneshegy, mely vasrészeinél fogva, már félmértföldnyi távolságból magához ragadta a hajókat. Minden vas, minden szög, csavar és karika nagy zörejjel repült és tapadt a hegy oldalához, a hajó pedig eresztékeiben elválva, mindenestől a tenger mélyébe süllyedt.

Midőn II. Frigyes, Dánia királya Mogens Heinsont 1578-ban Grönlandba felfedező utra küldte, ez visszatért anélkül, hogy bármit is felfedezett volna, mert ugymond, midőn Grönlandhoz közeledtek, a sziklák mágnes ereje a hajót ugy megakasztotta, hogy se előre, se hátra nem birtak mozdulni a sziklák közül mindaddig, mig csak egy nagy szél ezt a mágneses erőt, meg nem gyengitette . . .

A régi friziai tengerészeknek a *májtenger* volt a réme. Ezen, az Európa északi és északnyugati részén fekvő tengeren az örök setétség mellett örök viharok dultak és viz helyett epeszerü, sürü folyadék hullámzott, a melyet egy óriási barlangnak az öble időnként beszivott, azután borzasztó zugással

és háborgással ujra kilövellt magából, hogy minden odakerült hajónak el kellett benne sülyednie.

A középtengeri hajósok, kik Herkules oszlopain át az Atlanti-oczeánba jutottak, borzasztó dolgokat meséltek egy óriásról, mely a Kanári-szigetek csucsán és a Jóremény fokán állva, egy iszonyatos bunkóval a tenger hullámait annyira felkavarta, hogy a háborgó tenger a hajókat elsülyesztette.

Továbbá rémségei voltak a tengereknek a *krákok*, ezek a polypszerü óriási szörnyetegek, melyek karjaikkal a hajókat a tenger fenekére húzták le, az *óriási egyszarvu halak*, a melyek a hajókat átfurva, sülyesztették el, az arab földrajzirók és tengerészek pedig a Setétség-tengerén — a hogy az Atlanti-oczeánt nevezték — a *sátán kezével* rémitették az utazókat, azt mondva, hogy a Setétség-tengeréből egy szikla nyulik ki, mely egy ragadozásra görbült óriási csontos kezet ábrázol. Ez a kéz valóban a sátán keze, mert az arra vitorlázó hajókat mind összetöri rajta a tenger viharos áramlata.

A velenczei Marco-Polo, ki 1294-től 1313-ig Ázsiában és ennek szigetvilágán utazott, nagyon sok csodás és mesés dologról tesz említést.

Igy az Anganan-szigeten olyan embereket látott, kiknek fejük a kutyáéhoz hasonlitott, Indiában pedig olyan nagy zöld gyümölcsöket látott a fákról lelógni, melyeket, ha leszakitottak, egyikben tojásokat, másikban eleven madárfiókákat találtak. (Ezek a csudás gyümölcsök a szövőmadaraknak füből font, hosszuszáru lopótökhöz hasonló fészkei voltak).

Marco Polo csudadolgait olvasva, annyira fellelkesültek az akkori illusztrátorok, hogy a párisi „Livre des merveilles" cimü könyvben a miniatüristák le is rajzolták a kutyafejü embereket, továbbá az Afrikában és Arábiában élő egyszemü embereket; szemmel a homlokuk közepén, a fejetlen embereket, kiknek fejük, nyakuk helyett mellük közepén volt, az egylábu embereket, egyetlen hatalmas lábfejjel, a kik nem ezen jártak, hanem a hátukra feküdve, szöcskeformán előre rugták magukat.

Kielmayer Tamás, a 18-ik századnak ez a földrajzi Münchhausen bárója, kinek a nagyotmondásban alig akad párja „Hamburgban 1705-ben kiadott „Neueröffnetes Raritäten Cabinet Ost-West-Indianischer und ausländischer Sachen" czimü könyvében tulliczitál minden ó-kori és középkori Háry Jánost a nagymondásban, a lehetetlenségekben és absurdumokban.

Csak néhány rövid szemelvényt belőle izelitőül:

„Peruban, a Conchucos-ok tartományában van egy magányos fekete szikla, melybe fehér kövek vannak beékelve, de szép formában és alakzatokban, mintha valami művész keze rakta volna ki . . .

Ez a fekete szikla egy valóságos csudapatika! Mert ugy az embereknél, mint az állatoknál minden sebet meggyógyit, de csak a fehér kő, mely porrá törve és borban bevéve, belső betegségeket is meggyógyit és az a csudálatos, hogy bármennyit törjenek is ki belőle, a jóságos természet ugyanannyit utána növeszt. De még csudálatosabb az, hogy a szikla alatt elterülő koromfekete föld a leghalálosabb méreg, ugy, hogy ha egy állat fölötte elfut, azonnal összeesik,

ha pedig valakire egy szemernyit ráfujnak belőle, stande pede vége van neki, de, ha a fehérkő porából beadnak neki, ujra feltámad halottaiból . . .

Másik ilyen nevezetessége Perunak egy csudanövény, melyet ha egy beteg a kezébe vesz, rögtön megmondja, hogy meghal-e, vagy meggyógyul-e? Első esetben a növény minden levelét szomoruan leereszti és összezsugoritja, a másikban pedig „vidáman" felemeli és bimbója kivirágzik."

Beszél továbbá a csudálatos *Achämenis* növényről, melynek száritott porát borban beadva, a legelvetemültebb és legcsökönyösebb gonosztevő is minden bünét bevallja, azután a Thalassägle növényről, melyek nedvétől a legcsudálatosabb látományok jelennek meg, a Gelataphillis pedig folyton hahotára és kaczagásra ingerli még a legelsavanyodottabb melancholicust is, ha pedig az *Ophiusa* porát adják be a tagadó gonosztévőknek, akkor kigyók jelennek meg, a melyek vallomásra kényszeritik . . ."

Azt hiszem, mutatóul elég volt ennyi is, hogy mindenki méltán csudálkozzék, hogyan lehetett ennyi badarságot kigondolni, leirni és kinyomatni?... Ezen azonban nem lehet annyira csodálkozni, mint azon a való tényen, hogy ezeket a leirt dolgokat az elejétől végig valósággal el is hitték az emberek! . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

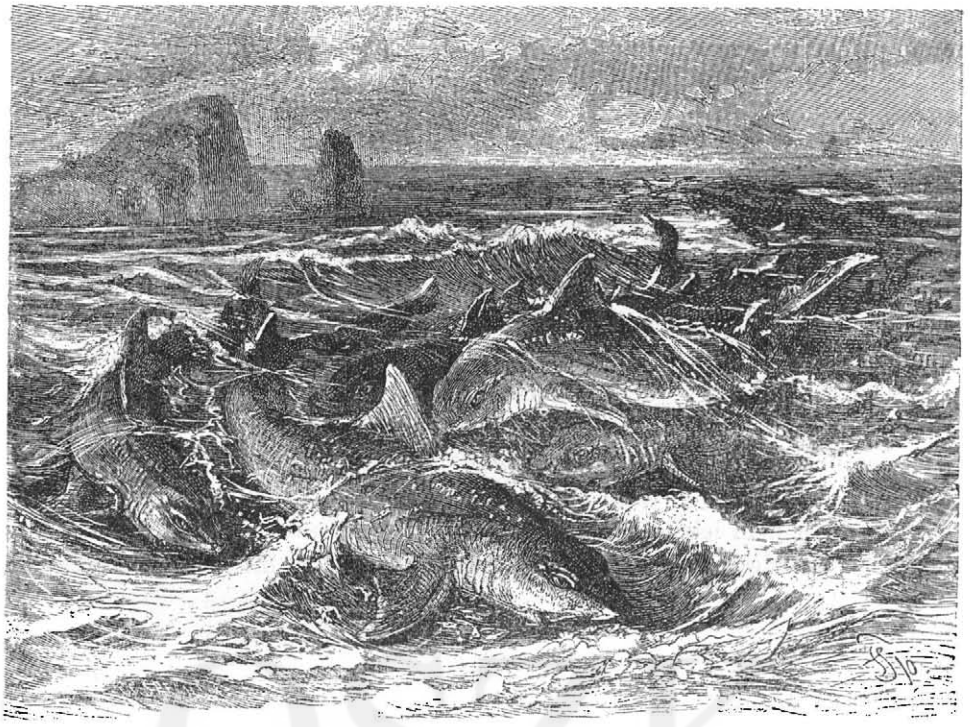

Czápacsapat.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A félelmes vesztegzár.

A Fiuméből elinduló s rizszsel megrakódott „Zrinyi“ nevü háromárboczos hajó a ranguni kikötőben horgonyzott, midőn kapitánya azt a táviratot kapta, hogy rakományát haladéktalanul a Vörös-tenger mellett fekvő Dschiddába szállitsa, miután az assir-beduinok törzse betört Hedzsasba, hogy a próféfának két szent városát: Medinát és Mekkát megszállja.

A hajórakomány rizskészlete a török helyőrség élelmezésére volt szánva, Orsics kapitány tehát haladéktalanul felszedte horgonyait és a kedvező északkeleti Monsun szelek segitségével az Indiai-oczeánon át, szerencsésen elérte Perim szigetét, a hol egy arab hajókalauzt kellett felfogadnia, ki a hajót a Vörös-tenger veszedelmes és álnok sziklazátonyai között baj nélkül átvezesse.

A vezető Abu Omár, fiával: Abdullal, egy tizenöt-tizenhat esztendős, okosképü, fürge fiuval jött a fedélzetre és a hajó egész legénysége megbámulta, milyen ügyesen kezére járt apjának, midőn az a hajó járását, a veszélyes korall-szirtek sorai között s a minden lépten-nyomon ásitozó halálveszélylyel szemben irányitotta.

A hőség leirhatatlan volt. A hajó eresztékei között a szurok megolvadt és az ellenkező szelek annyira megnehezitették a hajó járását, hogy a kalauz

tanácsára, már kora délutánonként horgonyt vetettek és csak napkeltével folytathatta a hajó lassu, zeg-zugos irányban tartott futását.

E miatt a legénységnek alig akadt dolga és a végnélküli hosszunak látszó délutánokat halászattal, kagylók s korallok gyüjtésével, de leginkább czápavadászattal töltötték, mert ezektől az undok és veszedelmes szörnyektől szinte hemzsegett a Vörös-tenger minden részében.

Egyik délután négy óra tájban, a kalauz megint leeresztette a horgonyokat, miután a tenger köröskörül korall-szirtektől és zátonyoktól meredezett, a melyeknek közelebbi megtekintését a kapitány szükségesnek tartotta.

Parancsára nyomban leeresztettek egy kisebb csónakot, melybe a kapitányon és a hajóorvoson kivül négy matróz és a virgoncz Abdul is beleugrott, ki fiatal kora daczára hajlékony volt, mint a kigyó, fürge és ügyes, mint a majom és bátor, mint az oroszlán.

A sima árboczoknak, alig, hogy hozzá kezdett, már a hegyén himbálódzott és rongyos fehér sapkáját a szélvitorla hegyére tüzve, a másik perczben már a fedélzeten ugrált, ha pedig valaki a fedélzetről egy ezüst piasztert hajitott a tengerbe, az öt-hat fonálnyi mélységből halként felhozta és oda se nézett neki, hogy egy hatalmas czápa alig husz méternyire a hajótól leskelődik zsákmány után.

A csónak gyorsan siklott tova a csendes és átlátszó hullámok felett. A kapitány a kormánynál ült, vele szemben az orvos és mialatt a matrózok eveztek, Abdul éles szemeivel a környéket kémlelte köröskörül.

Csónakjuk már közeledett a czélba vett korallzátonyhoz, mely homokkal és a hullámokból oda sodort mindenféle hulladékkal volt teritve és alig harmincz czentiméternyire magaslott ki a tenger vizéből.

Óvatosan kötött ki a csónak, nehogy az éles korall-csompók fenekét átlyukaszszák, azután valamennyien a szárazra léptek.

Az egész korallzátony, melyet a viz alatti állatkák épitettek, ugy nézett ki, mint valami ékes csipkeszövet, olyan lenge, olyan finomszálu, mint valami gazefátyol, mégis olyan szilárd, hogy akár egy elefántot is megbirt volna! Ha pedig széleinél a tenger átlátszó mélyébe néztek, a tenger feneke, mint Armidának a varázskertje tárult fel előttük ragyogó szinpompájával és csudás állatnövény életével.

A tengeri anemonák s tulipánok, a kék, zöld, vörös és a violaszinnek minden árnyalatában égve, csudás alaku virágokként terjengtek százkaru csápjaikkal s czafrangos szálaikkal. A fukuszok, moszatok és laminariák leveles bozótjai császárzöld és lángveresen izzó skarlátpiros szinekben ragyogtak s közöttük a korallok terjengő ágbogai, a spongyák, pennatulák csipkeszerü szövevényei káprázlatták a szemet. Ebben a csuda világban szines lepkékként, tört szivárványdarabokként ragyogó szinü halak siklottak, viczkándoztak, élénkszinü apró rákok, pókok s tarka kagylók csusztak-mászkáltak és a polypok lebegtették karjaikat.

Ebben a nagy bőségben senki se tudta, merre nézzen s mihez kapjon s rövid idő alatt elég szép számu koralldarabot gyüjtöttek össze abból a keresett rózsaszinü fajtából, a mely legdrágább és legbecsesebb és a hajóorvos

éppen két furcsaalaku tengeri pókra figyelmeztette őket a zátony tulsó végén, midőn valamennyiöket Abdul éles kiáltása riasztotta fel:

— Kapitány, a csónak, a csónak!

Mindenki aggodalmasan nézett a mutatott irányba, mert a csónakot — valószinüleg rosszul lévén kikötve — a tenger áramlata keletnek, az arábiai partok felé ragadta . . .

A kapitány néhány erőteljes tengerészátokkal könnyitett boszuságán:

— De hát hová lett Dániel, a kire a csónak őrzése volt bizva? — kérdezte mérgesen.

— Valószinüleg a csónak fenekén alszik! — válaszolá a doktor és mivel a csónak még eléggé halltávolban lebegett, mindenki torkaszakadtából kiabálta Dániel nevét . . .

De a csónakban senki sem mozdult és ez a talányos eltünés még jobban elkomoritotta a zátonyra szorult társaságot.

— Bármi történt is, nekünk a csónakot mindenáron hatalmunkba kell keritenünk, hacsak az egész éjszakát ezen az átkozott zátonyon nem akarjuk tölteni! — mondá a kapitány komoran . . .

A hajóorvos boszusan vonogatta a vállait.

— Itt, az éjszakát? A dagály beálltakor ez a zátony legalább is néhány öl mélyen viz alatt fog feküdni — felelte rá szárazon.

— Ezer czápa és tengeri ördög, erre nem is gondoltam — káromkodott a kapitány, azután tanácskozni kezdtek, hogy mi módon lehetne a csónakot megkeriteni, mely már csak alig látható pontként tánczolt a lenyugvó naparanyozta hullámok messzi távolában.

— Hiába törjük a fejünket! Más módja nincs, mint utána uszni . . . — szólott türelmetlenül a kapitány. — Ezt megteszem én! — s ezzel a zátony szélére lépve, lerugta czipőit és éppen kabátját készült lehajitani, midőn Abdul megragadta a karjait.

— Allahra és a szent kalifákra kérlek, egy lépést se mozdulj, különben veszve vagy! — kiáltá szenvedélyesen és miközben barna kezével a tenger mélye felé mutatott . . . — Nézzetek oda!

Szavai alatt az átlátszó mélységből egy sötét tömeg emelkedett nyilgyorsan felfelé és farkával szétcsapva a hullámokat, ujra alámerült, ugy hogy csak hegyes hátuszonya meredt ki félelmes intőjelként a hullámokból . . .

— A czápa! — mormogta valamennyi összerázkódva és maga a bátor kapitány is összeborzadt, ha arra gondolt, hogy Abdul éles szemei nélkül most már a szörnyeteg gyomrában feküdnék . . .

Még jóformán magukhoz se tértek az ijedelemből, midőn a zátony másik oldalán egy másik, még nagyobb czápát láttak felbukkanni s nemsokára megjelent a harmadik is és vigyázó őrszemként, lassan ide-oda uszkáltak a zátony körül, álnok, vérszomjas szemeiket az ottlevőkre meresztve kik valóságos vesztegzár alá lettek véve a tengereknek eme falánk szörnyeitől, amelyek mintha csak megsejtették volna, hogy onnan nem tudnak szabadulni.

A nap már lassan-lassan alábukott a vöröslő mészhegyek mögött és a zátonyra szorultak helyzete minden perczczel válságosabb kezdett lenni. Egyik-

másik czápa annyira közel férkőzött a zátonyhoz, hogy kezeikkel elérhették volna és rettenetes torkát kitátva, összecsappantotta, mintha már előre köszörülni akarná fogait az áldozatokra . . .

— A dagály emelkedik!

A doktornak eme rövid szavaira mindenki összerázkódott, mert valóságos halálharangként csengett füleikbe . . .

Igen, a dagály emelkedni kezdett és a fodrosodó hullámok sisteregve kezdték nyaldosni a zátony homokfelületét és néhány óra mulva már olyan magas viztömeg fog hömpölygni a zátony felett, hogy a czápák megrohanhatják őket.

Mindenkit félelem és csüggedés fogott el a rájuk váró irtózatos halál gondolatára, midőn a kapitány egyszerre csak felkiáltott:

— Hol van Abdul?

Mindenki keresve körülnézett, de a bátorszivü fiu nem volt látható sehol! Talán megkisérlette a csónak után uszni és prédája lett a körülöttük ólálkodó szörnyetegeknek? Nem, az nem lehet! Mert mind a három szörny prédaéhes szemekkel és torkukat tátogatva uszkál és őrködik körülöttük . . .

— Jézus Máriám, itt van a negyedik is! — kiáltá el magát az egyik matróz remegve és valóban ugyanabban a perczben a hullámok sisteregve kétfelé váltak és felbukott egy valamennyinél nagyobb szörnyeteg és az is őrködve kezdett fel-alá uszkálni . . .

— Ott van Abdul is! — kiáltá el magát a harmadik matróz egyszerre és valóban ott látták a zátonynak a legtávolabb eső, lejtős csucsán épp akkor ereszkedett egész zajtalanul a vizbe, hogy visszahozza az elszabadult csónakot.

A hajóorvos kiáltani akart, hogy visszahivja, de már késő volt . . . A fiu eltünt a homályosodni kezdő távolban.

— Mi már nem, de ő még segithet rajtunk, mert az övével együtt mindnyájunk sorsát a kezében tartja . . . — dörmögé az orvos, a kapitány azonban, ki egy pillanatig szoborrá merevülve nézte a fiu önfeláldozó vállalkozását, egyszerre vállonragadta és harsányan reárivallt:

— Mindenki nyargaljon fel-alá a zátonyon és orditson, kiabáljon torkaszakadtából! Dobáljátok koralldarabokkal a szörnyeket, hogy figyelmüket lekötve, észre ne vegyék a fiu távozását!

Parancsát nem kellett ismételni! Valamennyien, mint a sakálok és eszeveszettek bömböltek, orditoztak, a koralldarabok záporként hullottak a négy szörny felé, amelyek végre is megriasztva, továbbsiklottak ugyan, de csak olyan távolra, hol a kövek már nem érték őket és ott ujra folytatták uszkáló őrködésüket . . .

— Hála Istennek! Az élesfülü bestiák mit sem vettek észre! . . . — szólt homlokát törülgetve a kapitány. — De azért csak folytassuk a dobálást! Ki tudja, mi történhetik! . . .

Két végtelennek látszó hosszu óra mult el tele aggodalommal és halálos gyötrelemmel, de segitség sehonnan se mutatkozott . . . A szerencsétlenek már elvesztették minden reményüket. A hajóról nem várhattak szabadulást, mert ott nem sejtették szorultságukat és nem tudták merre vannak. Abdul már rég

eltünt szemeik elől és sürü sötétség ereszkedett alá mindenre, melyből csak a hullámok tarajának foszforszerü fehér villogása és a tenger világító ázalagainak a fénye világlott kisértetiesen elő . . .

A dagály folyton és mindig erősebben emelkedett s már alig volt egy talpalatnyi száraz helyük . . . és a sötétség beálltával a czápák ujra a zátony közelében folytatták rémes őrködésüket, de csak hárman, mert a negyedik, ez az óriási Leviathán eltünt . . .

Mennél feketébben ereszkedett alá a hollószárnyu éjszaka, annál kietlenebb csendesség uralgott körültük . . . A legkisebb hang, a legcsekélyebb hullámcsobbanás visszhangot verve dübörgött az éjben . . . és ebben a néma, szivszoritó csendességben egyszerre ugy tetszett nekik, mintha elhaló sikoltást hallottak volna a távolban . . .

Mindenki a bátor Abdulra gondolt! Vajjon nem-e az ő halálsikoltása zajgott az éjszakában? Szorongva, aggodalmasan hallgatództak tehát, de minden csendes maradt, egyszerre azonban mindnyájuk ajkáról a rémület elfojtott kiáltása tört elő, mert a tenger hollófekete mélysége egyszerre csak derengeni, világosodni kezdett . . . és mintha maga a poklok tüzokádó réme bukkanna elő, megjelent ujra a negyedik czápa is . . .

Rengeteg teste, mintha tüzbe mártották volna, fehéren világitott, rettenetes torkából pedig, mint az izzó kemencze száján, csak ugy omlott, gőzölgött a foszforoszkáló világitás és amerre siklott, maga körül messzire bevilágitotta a hullámokat . . .

— A tintorera! A tintorera! Ez a czápák legvadabb és legveszedelmesebb faja! . . . — mormogá a doktor . . .

Már lábuk fejét nyalogatták a hullámok habos tarajai és siri csendesség ült mindenfelé, csak a dagály locsogása és a korallzátony szörtyögő sisterékelése erősbödött, amint lyukacsai mohón magukba szivták a vizet . . .

Egyike a czápáknak megunva a várakozást, hosszas kerülgetés után a zátonyra akart siklani, de még annyira alacsony volt a vizállás, hogy mindjárt a széleken fennakadt és farkával rettentőn korbácsolva a vizet, egész hullámhegyeket zuditott a megriadt emberekre . . .

Hosszas vergődés után végre sikerült visszarugni magát a mélybe és ujra az előbbi siri csend állott be, melyet a legöregebb matróz szakitott félbe, ki a haldoklók imáját mormogta, a doktor azonban csendre intette, mert ugy tetszett neki, mintha gyenge jeltadó kiáltást hallott volna a távolból . . .

A kapitány azonban kételkedve csóválta a fejét, annál inkább, mivel az éji szél is épp akkor kezdett fütyülő sivitással feltámadni . . .

Daczára, hogy a zátony legmagasabb gerinczére vonultak, a hullámok mégis már bokájukat nyaldosták . . . A csillagtalan, holdvilágtalan sötétség egyre sürübb lett . . . csak a tintorera kisérteties fénye villódzott, egyéb semmi! A másik háromnak ellenben csak hangját lehetett hallani, amint farkukkal türelmetlenül paskolták a hullámokat . . .

— Ha a viz térdünkig ér, elvesztünk! — mormolá a kapitány sötéten . .

Nemsokára azonban halvány világosság kezdett terjengni és keleten kibukkant szelid fényével a holdvilág, nappali fénynyel árasztva el a tenger

Légrády Testvérek műintézete Budapesten

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

tükrét, melyből a négy rettenetes őrnek hegyes hátuszonyai mozgó lándzsákként tünedeztek elő . . .

A dagály már annyira emelkedett, hogy egyik-másik szörny a zátony széle fölött ficzánkolhatott és olyanforma mozdulatokat tett, mintha farkával akarná leütni a gerinczen szorongó embereket . . .

Mindenkinek a szeme a félelmes vesztegzárőrökre volt irányozva! Már csak perczek vannak még hátra! Vajjon ki lesz közülök az első áldozat? . . .

Ebben a kétségbeesett és reménytelen pillanatban egyszerre csak harsány tengerészfütty hasitotta a levegőt, melyre a zátonyon szorongó embereknek harsány örömriadala válaszolt, mert a zátony felé egy csónakot láttak sebes evezőcsapásokkal közeledni . . . és a csónakban az arab fiu mezitelen teste barna érczszoborként fénylett a holdvilágban . . .

— Abdul! Abdul! . . .

— Hála néked jóságos Istenem! — szólt mély megindulás között térdre ereszkedve a kapitány, mialatt a csónak gerincze csikorogva surolta a zátony homokját.

Abdul, szokása szerint, ügyet se vetve a körülöttük ólálkodó czápákra, fürgén és vidoran ugrott ki a gerinczre.

— Elhoztam a csónakot, kapitány! . . . Sajnos, korábban nem tudtam vele ideérni!

— Elég korán értél vele ide, hogy mindnyájunkat megments a halálveszélyből, derék fiam, — mondá a fiut melegen megölelve a kapitány, mialatt a többiek a kezeit szorongatták, azután erszényét övéből kivonva, Abdul markába nyomá:

— A födélzeten majd kipótolom, hogy tiz egész török font* legyen benne!

Abdul nem akart hinni a saját füleinek . . .

— Tiz török font! Oh, uram, te maga a jóság vagy! Azért a kis utért öt shilling** is bőven elég lett volna!

— Amit mondtam, megmondtam . . . Most azonban gyorsan csónakba mindnyájan, hogy mielébb elhagyhassuk ezt az átkozott zátonyt, ahol olyan *félelmes vesztegzárt* állottunk ki órákon keresztül . . . — vezényelte a kapitány és néhány pillanat mulva a csónak egyenletes evezőcsapásoktól hajtva, a holdezüstözte hullámokon a hajó felé vette utját . . .

— Csak azt szeretném tudni, Dániel hová tünt el olyan nyomtalanul? — kérdezte komoran . . .

A doktor egyszerre a homlokára ütött.

— Persze, persze! Hogy elébb nem gondoltam rá! . . . Kapitány, Dániel a czápák martaléka lett! . . . Nem lehet másképp! . . . Midőn mi a zátony vége felé indultunk, ő a csónak szélén ülve, a vizbe lógatta a lábait és utánunk való bámulása közben nem vette észre a mélyből felbukkanó szörnyet, mely villámgyorsan a viz alá rántotta. A csónak is annak következtében lódulhatott a vizre, hiszen orrával a zátony homokjára volt huzva . . .

Valamennyien néma megindulással hallgatták a doktor szavait, aki csakugyan el is találta a valóságot.

* Circa 200 korona.
** 5 korona.

A parányok hatalma.

A tudomány hatalmával ma már az ember bele mer nyulni a természet titkos mühelyébe, végigszántja a tenger viharos hátát kolosszális hajóival, gátat vet az áradásoknak, a villámok romboló erejét tovavezeti, béklyóba veri és szolgájává teszi . . .

Ennek a hatalmas embernek azonban ha csak egy paránya, egy elképzelhetetlen kicsi része a nyilméregnek vagy kigyóméregnek a vérébe kerül, megsemmisül és porrá válik. A tudomány óriási hatalma nem képes megmenteni egy parányi légynek a csipésétől, melynek tühegyes szipókáján a méregnek csak olyan parányi része tapad, hogy a mikroskop is alig képes megmutatni.

Midőn Swammerdam belepillantott az ázalagok parányi világába, elrémült attól a végtelen hatalomtól, amelyet ezek a mikroskopikus lények a természet háztartásában kifejtenek . . . Valóban szédítő, lesujtó hatalom ez!... de még lesujtóbb az a gondolat, hogy az az ember, ki egy világot kormányzó tudományt hordoz a fejében, a természetnek egy parányi, mondjuk legmegvetettebb lényétől, egy légynek a csipésétől meghaljon, elpusztuljon! Ez az óriásnak a harcza a parányok hatalmával! És hiába küzd ellenük az ember, minden harczvonalon csatát veszit ellenük.

A korallszirteket, melyeknek éles csompóin emeletes háznagyságu hajók törnek össze, alig látható parányok készitik a korallszigeteket, melyeken az emberek, állatok ezrei élnek, ezek épitik! A vándorsáskák milliókra menő tömegével, a tsetse és kolumbácsi legyek rajaival, hiába küzd az emberi hatalom! A homoki balha, a medinai fonálféreg, lopva, láthatatlanul furódik az emberek testébe és ez a parány tönkreteszi, gyulladásba hozza és megsemmisiti a hozzá képest óriási emberi testet . . .

Ugyanilyen veszedelmesek néhány légyfajnak az álczái, amelyek életüket és fejlődésüket az emberi testben tengetik.

Kivételes eset ugyan, hogy ezek a légyálczák az emberi testbe férkőzzenek, de még sem olyan ritkák, hogy csak véletlen eseteknek lehetne minősiteni, azért nagyon is érdemes, hogy foglalkozzunk vele, miután az ilyen légyálczáktól megfertőzött emberi testet rendesen a halál szokta leirhatátlan szenvedéseitől megváltani, miután vele az orvosi tudomány ereje megküzdeni a legtöbb esetben képtelen . . .

A legyek petéi, minő nálunk a *közönséges huslégy* (Musca carniaria) és *döngő légy* (Musca vomitoria) — különfélekép kerülhetnek az emberi szervezetbe. Az álczák befuródnak az ember bőre alá; peték vagy álczák alakjában pedig az emberi test nyilt sebeibe és a szemhéjak alá.

Ha a gyomorba kerülnek, ott nem ártalmasok, miután vagy hányás által távolittatnak el a gyomorból, vagy pedig a maró gyomornedv rendesen megöli őket, akár pete, akár álcza képében kerüljenek az étel utján a gyomorba, miután ez a két légyfaj ugy a nyers, mint a főtt és sült husba szereti rakni a petéit. Különösen a rothadt hust és állati hullákat kedvelik, mert ezekben a bábállapotba való átmenetig az álczák táplálékot találnak, a különbség azonban abban nyilvánul, hogy a közönséges huslégy inkább kibujt álczákat, a döngő légy ellenben petéket rak a husra.

Az álczákat köznyelven *nyüveknek* nevezik és ha ezek akár pete, akár álcza alakban a sebekbe kerülnek, a seb váladéka lesz főtáplálékuk, melynek elválasztása a nyüvek következtében beálló izgatás és gyulladás folytán fokozódik.

A forró égövi Cayennenak egyik csapása az *emberölő légy* (Lucila hominivora), mely némileg a mi közönséges döngő legyünkhöz hasonlit. Ez a légy álczái az ember orr-, fülüregeiben, szemhéjai alatt, a szövetekbe furják magukat s azokból táplálkozva, majdnem minden esetben halálos tüneteket okoznak.

A megtámadott ember először csak gyenge, sajgó kaparást érez orrüregeiben, a homloktájon, füleiben, vagy szemhéjai alatt a melyet heves és szaggató főfájás szokott követni. Az orr, homlok vagy fül környéke megdagad, lobosodni kezd, a szemhéjak tüzesen felduzzadnak, s majd genyszerü büzös váladék, vagy vér folyik a megtámadott részekből és a felszakadó daganatokból legyek, nyüvek kerülnek napvilágra.

Ennek következtében a szervezet összmüködésében zavar áll be, a beteg lesoványodik és az irtózatos fájdalmak alatt végre annyira elgyengül, hogy majdnem a vérmérgezéshez hasonló tünetek közt megjelenik a szabaditó halálangyal . . .

Ezek a rettenetes állatok az egyes testrészeket a szó szoros értelmében felfalják! Először az a rész pusztul el, hol a betelepülés kezdődött, leginkább az orr, onnan pedig a szájba és szemüregekbe rágják magukat, hol minden ehető husrészt felemésztenek, ugy hogy csak a csontok és porczok maradnak meg.

Perthet, Coqueral, Saint-Pierre, Dubois orvosok Cayenneban és Guyanában évekig tanulmányozták ezt a rettenetes kis szárnyast és az általa okozott nyavalyákat és hajmeresztő eseteket irnak róla.

Volt kezelésük alatt olyan beteg, akinek egész állát a puszta csontig elpusztitották, másiknak a szemeit rágták ki, a harmadikat pedig dühöngő őrülési rohamok lepték meg, mert a füleiben fészkelő légyálczák az agyvelőig hatoltak és emlitenek olyan eseteket is, hogy az illető orra, félszeme, vagy szemhéja elvesztésével megmenekült a haláltól, de ezek kivételes ritka esetek, mert tiz eset közül rendesen nyolcz-kilencz bele szokott pusztulni, a halálozási arány tehát rémületes! . . .

Pedig ez a kis legyecske sem méregfulánkkal vagy mirigyekkel nem bir, olyan ártatlanul zug, dönög ember, állat körül, hogy figyelembe sem veszik, pedig akkor már a halál angyala suhogtatja felettük sötét szárnyait . . . Embert, állatot orvul, álmában lep meg és fülébe, orrába, sőt nyitott szájába is rakja parányi petéit, melyeknek mindegyikében a halál rejtőzködik. Veszedelmességét fokozza még az is, hogy petéi és álczái azok iránt a pusztító anyagok iránt, melyektől más álczák eldöglenek, teljesen érzéketlenek. Terpentin, ammoniák s chloroform, valamint az oleum cadini és cornucervi rájuk nézve teljesen hatástalanok, erősebb és roncsolóbb marószereket vagy savakat pedig a beteg veszedelme nélkül, nem lehet használni . . .

Az emberölő légynek veszedelmességben méltó testvére, az Uj-Granadában élő *bőrfuró légy* (Cuterebra noxalis), vagy mint a benlakók nevezik: „aratores". Ezt a nevét onnan nyerte, hogy a bőrön, a hová befurja magát először hosszas fehér barázdák látszanak, azután pedig azokon a részeken csomós daganatok keletkeznek, melyek az egész testet elformátlanitják. Humboldt látott indiánokat, kiknek egész teste formátlanul fel volt puffadva, Guyon és Robin katonaorvosok pedig több halálesetet emlitenek, melyeknél ezek a daganatok felfakadtak és az egész test egy nyilt büzös sebnek látszott és a szerencsétlenek ugyszólván élve feloszlásnak indultak . . .

Bizonyos helyeken és vidékeken az aratoresek által okozott daganatok begyógyulnak és az illetők kisebb-nagyobb szenvedések árán megmenekülnek a bajtól. Ez különösen a magasabb és szárazabb vidékeken fordul elő, az esős évszakok előtt és a lapályos, nedves vidékeken azonban a baj rendesen rosszindulatuvá változik . . .

Ezek az undok parasiták történelmi multtal is dicsekesznek!

Aristoteles, Plutarchus, Plinius és egy bizonyos Anaxagetes nevü görög orvos, ki sokáig élt a perzsa királyok udvarában, megemlitik, hogy a persa királyok és satrapák az árulókat, az apa-, anya- és testvérgyilkosokat a legyek általi elevenen való felfalatásra itélték.

Az ilyen gonosztevőket ugyanis összekötözve vagy egy nyüvektől hemzsegő gödörbe dobatták, vagy pedig két ladik közé zárták olyanformán, hogy csak feje, keze és lábai maradtak künn, az áldozat arczát azután mézzel, vagy vérrel kenték be.

A legyek a szerencsétleneknek arczára, füleibe, orrlyukaiba és szemhéjai alá, sőt még a szájába is rakták petéiket, amelyek teméntelenre szaporodva, a szerencsétleneket lassankint élve felfalták. A hires Mithridates szintén ilyen rettenetes halálra itélte a nehéz bünösöket és egynémelyik elitélt három négy hónapig is elkinlódott. Egész testük egy nyüzsgő féregtömegnek látszott, a hasizmok helye pedig egy nyüvektől hemzsegő üreggé változott . . .

A forró égövek sujtó csapásának lehet nevezni még a homoki balhát (Pulex penetrans), mely az emberek lábujjainak a körmei alá furja magát és ott egy hólyagforma képződményben rakja le petéit, a melyeket, ha idejében és ügyesen el nem távolitanak, az illető tagot amputálni kell, vagy pedig veszélyes gyulladásokat idéz elő.

A medinai féregnek (Filaria medinensis) nevezett fonálvékony élősdi

fürdés közben furja magát az ember testébe, vagy pedig az ivóvízzel a szervezetbe kerülve, a testnek egyik-másik részébe furja magát. Ott azután hosszura megnövekedik s fájdalmas és veszedelmes gyulladásokat s daganatokat idéz elő. A fülbe kerülve örökös süketségnek és agybántalmaknak, a szemekben pedig vakságnak lehet az okozója. Ennek az eltávolításánál is nagyon kell ügyelni arra, miután könnyen szakad, hogy legkisebb része se maradjon a testben, mert akkor veszedelmes tünetek lépnek fel.

A benszülöttek különösen ügyesek az eltávolításában. A daganatot felvágják, azután a testnek illető részére egy kis forgatható hengert erősitenek, a melyre a férget több napi időközökben óvatosan felgombolyitják, hogy a sebbe ne szakadjon . . .

Az afrikai *tsetse légy* (Glossina morsitans) nem az emberre, hanem a lovakra és szarvasmarhákra veszedelmes és egyes vidékeken, a hol elszaporodva él, szarvasmarhát egyáltalán nem lehet tartani. A tsetse légy csipése az állatok testén heves lázaktól kisért fájdalmas daganatokat okoz, a melyektől rohamosan elerőtlenedve egy-két nap alatt elhullnak . . .

Nem egy utazó vesztette el összes igavonó állatjait és lovait a tsetse legyek csipése következtében s nem egy farmer lett koldussá, hogy egész marhaállománya elhullott — és maguk a marhák is annyira félnek tőle, hogy a csorda megvadul és szétszalad, mihelyt a dongását meghallják.

Testvérének lehetne nevezni hazánk déli részében, különösen a régi Bánság területén, s Kolumbács és Galambócz vidékén élő *Kolumbácsi legyet* (Simulia kolumbácsiensis), mely daczára, hogy nem nagyobb a boroshordók csapjai körül nyalakodó musliczáknál (Drosophila erythrophtalma) mégis pár óra alatt tönkre tesz egész marhaállományokat és koldusbotra juttatja az egész vidék marhatenyésztőit.

Krassó-Szörény-, Temes-, Torontálmegyékben, mintegy 10.000, a szomszéd Szerbiában pedig 12.000 négyszögkilométer a tenyészhelyük és álczái Tömösváry Ödön szerint a tisztavizü rohanó hegyi patakokban élnek, mások szerint pedig a Kolumbács és Galambócz körüli sziklabarlangok és szakadékok a tenyészhelyeik.

Álczái ősz felé bebábozódnak és április hó 20 és május hó 10-ike közötti időben azután, mint óriási kavargó füstfelleg, vagy mint vészterhes fekete viharfelhő gomolyognak milliárd és milliárdnyi rajokban elő és lepik el a legelőket. Jaj annak a gulyának, melyre rátámadnak, mert az ott levő állatokat százezerszám lepik el a vérszomjas nőstények és szurásaikkal heves, gyorsan ölő mérgezést okoznak.

Az ember, noha védekezni tud ellenük, mégis nem egy pásztorgyerek esik e vérszomjas parányi legyek áldozatául és nem egy csecsemő hal meg mérges szurásaiktól, kiket anyjuk magával vitt ki a mezőre. 1880-ban Kubinban 4 óra alatt 400 sertés, 80 ló, 40 szarvasmarha, Hunyadmegyében 50 sertés, öt ló és 100 szarvasmarha hullott el a méreg következtében.

A legelő marhák ösztönszerüleg megérzik a rajok közeledését, mert nyugtalanul ide-oda ugrálva, végre bőgve rohannak haza az istállók védő falai

mögé, melyeknek ajtóit és ablakait ilyenkor szorgosan bezárják és füstöléssel igyekeznek az odatévedő rajokat elzavarni.

A biblia, a történelem több esetben megemlékezik a férgek és nyüvek által elevenen felfalt emberekről, valamint a régibb és ujabbkori orvosi tudomány is több hasonló esetet sorol fel.

Dr. d'Astros aixi orvos egy parasztasszonyról beszéli, hogy midőn a mezőn elaludt, a legyek orrlyukaiba rakták petéiket vagy álczáikat.

Az első három napban tompa fájdalmat érzett homlokában, mintha hangyák bizseregnének benne, füleiben pedig olyanforma perczegés jelentkezett, mint mikor a szú a száraz fát rágja. Szerencséjére erős orrvérzése támadt, melylyel az álczák orrlyukaiból eltávolodtak.

Egy lincolnshirei koldus a forró nyári napokban ebédje maradékát a kenyeret és hust inge alá rejtette és a mezőn elaludt. Alvása alatt a legyek a hust annyira telerakták álczáikkal és petéikkel, hogy azok a koldus bőre alá furták magukat és ott elszaporodva, halálát okozták.

Egy 50 éves rongyszedő alvó tanyául a párisi külvárosok egyik árkát választotta. Egy idő mulva azonban a kórházban felvételre jelentkezett, mert egész feje tele volt kisebb-nagyobb, szerfelett fájdalmas daganatokkal s midőn e daganatok felszakadtak azokból büzös geny és nagyszámu légyálcza ömlött kifelé. A nyüvek még a dagadt szempillák alatt is mutatkoztak, mire alaposan megvizsgálva, rájöttek, hogy mind a két szemgolyó üresre ki van rágva és az orr- és fülüregek is hemzsegnek a nyüvektől . . .

Minden marha és juhtenyésztő gazda átkozza a *marhabögölyt* (Oestrus bovis) és a *juhbögölyt* (O. ovis), melyek néha az emberbe is lerakják petéiket.

A marhabögöly petéit a szarvasmarhák bőre alá rakja olyanformán, hogy petefullánkját a bőrbe befurva, minden szurásnál egy-egy petét hagy a sebben, mely petékből rövid idő alatt álczák fejlődnek ki és azok a test nedveiből táplálkozva, hamarosan megnőnek s a bőrön majdnem diónyi daganatokat idéznek elő. Midőn azonban az átalakulás ideje elkövetkezik, a báb a szurás helyén a földre hull, hogy utolsó átalakulását ott bevégezze.

A birkabögöly ellenben a juhnak orrlyukaiba helyezi el a petéit, honnan az álczák a homlokűregbe jutva, majdnem egy évig kinozzák a szegény állatot, mely kinjában megszédülve, megkergülve forog maga körül.

Bármilyen ostobának is mondják különben a birkát, ezt az ellenségét nagyon jól ismeri és mihelyt egynek a döngését meghallják, a nyáj nyugtalanul zavarogni kezd és fejüket összedugva, fujnak, prüszkölnek, vagy pedig orrukat a földhöz nyomják hogy kinzó ellenségük belé ne bujhasson . . .

A szürke medve.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

„Old Ephraim."

Az amerikai világrészben a természet sokkal óriásabb méretekben végezte a teremtés munkáját, mint a többi világrészeknél . . .

Hatszáz mértföldnél hosszabb, több mértföldnyi széles folyamait, tengerhez hasonló tavait, gigantikus fáit és mezőségeinek famagas füveit, csudálattal bámulja a törpe emberi nem és a milyen óriási méretüek ezek, hozzájuk hasonló arányban van teremtve ennek a földrésznek az állatvilága is és ebben a mezőségek és a sziklahegység réme: a szürke-medve.

A vadászok és trapperek egy része „Kalebnak", másik része „Old Ephraim"-nak nevezi, természetrajzi neve pedig: Ursus horribilis. Ez a jelző maga is mutatja minő hatalmas és félelmes vadállatnak kell lennie! . . .

Valóban az is! Mert vadságában vetekedik a tigrissel, erőben az oroszlánnal. Majdnem bikanagy óriás, olyan nagy és éles karmokkal, mint a vadkan agyarai és óriási testtömege daczára, gyorsaságban és kitartásban tultesz a lovon, erejével pedig egy nagy szarvast, vagy bölénytehenet futva képes elhurczolni és ezen ijesztő tulajdonságok mellett némelyiknek az élete oly szivós, hogy a fejébe, szivébe vagy tüdejébe furódott golyóval képes még egy-két mértföldet szaladni . . .

Szerencse, hogy ez a félelmes vadállat nem szapora, hanem egyenként vagy párjával él a nyugati sziklahegységnek (Rocky Mountains) nevezett hegyláncz barlangjaiban, szakadékaiban és az azt környező mezőségeken. A legerősebb bölénybikát levágja és érczkemény koponyáját talpának egy ütésével dióként beszakitja, mert legkedvesebb csemegéje az agyvelő és hatalmas fogaival péppé ropogtatja a bölények lábszárcsontjait, hogy a velőhöz jusson.

Az embernél szintén a fején kezdi, melyet a vadászok tanusága szerint egy harapással összeroppant és péppé őröl rettenetes fogaival.

Alakja a megtestesült vadság és vérszomjas mogorvaság. Apró szemei vadul s izzó parázsként szikráznak bozontos fejében, vörös torkából hüvelykujjnyi agyarak villognak elő, midőn pedig két lábra állva, süketen kongó, mélyhangu támadó orditását hallatja, a legbátrabb vadász szive is nagyot dobban, e semmihez sem hasonlitható félelmes orditás hallatára, azért ugy az indiánok, mint a rétségek és hegységek rettenthetlen vadászai között csak az viselheti a szürke-medve karmaiból készült nyaklánczot és csak az ékesitheti süvegét füleinek a szőrpamacsaival, a ki maga ejtette el a mezőségek

rémét és az ilyen bátor és szerencsés vadászt nagy tisztelettel és hódolattal környezik . . .

A sziklahegységtől a Vörös-folyó felé való utjában, a hires és bátor trapper: La Ronde egy izben eltévedt és olyan kopár és terméketlen tájékra jutott, hol a vadnak még csak nyomait se találta.

Minden élelmiszerből kifogyva, hiába keresgélt valami vad után, mig végre, eljutott a Vörös-folyó partjára, hol bölényt, szarvast s antilopot remélt találni.

Két napi cserkészés után, mely alatt lova, a buja legelőn minden erejét és ruganyosságát visszanyerte, lőtt is egy antilopot és éppen a bőrét készült lehuzni, midőn alig két puskalövésnyire az estalkony kétes homályában egy hatalmas állatot látott a fü között, melyet nagysága után bölénynek tartott...

Az antilopot ott hagyva, nagy örömmel éppen puskája után akart nyulni, midőn félelmes mormogás riasztotta fel és kimondhatatlan rémületére bölény helyett óriási szürke medvét látott feléje közeledni.

Lova, melyet hosszu pányvájával egy gyapotfához kötött, megvadulva ágaskodott és mindenáron el akarta a szijpányvát szakitani; ő pedig, a mennyire csak éhségtől elgyöngült lábai engedték, oda rohant, de mielőtt a nyeregbe szökött volna, a közeledő gryzzlit egy golyóval köszöntötte, azután a szijat elvágva, tova vágtatott, a mint csak lova birta . . .

Golyója a medve bozontos bundájáról visszapattanva, annak dühét és vérszomját még jobban ingerelte, de pihent lova csakhamar olyan térelőnyt nyert, hogy az üldöző medvét elvesztette szemei elől . . . mire kissé meglassitotta lova futását, hogy erejét kimélje. Miután tudta, hogy üldözője nem fog egyhamar nyomaiból elmaradni . . .

Csakugyan negyed óra mulva már látszott a távolban a gryzzli sötét alakja, melyet azonban hamarosan elfödött a beálló éjhomály, de azért haragos dörmögését hallani lehetett folytonosan . . .

Kissé gyorsabb ügetésre fogva lovát, a fehér, mészköves talajon egy idő mulva ujra feltünt az óriás fekete testtömeg, mely egyenletes futását betartva, lassan-lassan egyre közeledni látszott, La Ronde lova pedig már fáradni kezdett. Oldalairól a hab rongyként szakadozott és a félelemtől tágult orrlyukai hörögve, szaggatottan szivták be a levegőt.

Két óra mulott el ebben a rettenetes hajszában. Két óra, melynek minden percze ugyanannyi órának tetszett La Ronde előtt. A medve mindinkább közeledett, lova pedig hiába feszitette meg minden erejét, érezte, hogy minden izében reszket alatta, botlani kezd, mig végre a nemes állat egy nagyot szökve, aggodalmas nyeritéssel összerogyott alatta . . .

Ezt előre látva, La Ronde nem került alája, hanem talpra szökve, az alig pár lépésnyire álló jávorfa felé szaladt és sietve kuszott felfelé, mert a medve már annyira beérte, hogy kuszás közben egyik lábáról a sarkantyut leszakitotta körmeivel . . .

A szürke-medve nem tud fára mászni, e miatt bősz mormogással kerülgette a jávorfa törzsét, vadul szikrázó szemeit az ágak között rejtőzködő La Rondera meresztve, azután a rémesen felnyerítő lónak, egy csapással a gerin-

czét törve, a fa alá hurczolta és fejét összeroppantva, nagy csámcsogással kezdte falni és szétszaggatni, időnként vad pillantásokat vetve felfelé, mintha azt akarná mondani, hogy a lovat csak részletnek fogadja el . . .

Sokáig hallgatta a csontok ropogását és a vadállat szuszogó mormogását, azután látta, hogy a sötétségnél egy még feketébb tömeg heveredik le a fa tövébe, mire nem sokára az ő fáradt és kimerült pillái is nehezedni kezdtek. Hogy le ne essék, egyik karját kardja szijával, derekát pedig övével, az ágakhoz kötve, daczára félelmes helyzetének, elaludt és midőn felébredt, a nap már magasan járt az égen, a gryzzli pedig eltünt és csak egy nagy fekete, beszáradt vértócsa mutatta a véres lakoma helyét, mert a ló maradványait a nyereggel és kantárral magával hurczolta . . .

Erre a nehéz éjszakára még nehezebb nap következett, mert az éhség és szomjuság rettenetesen kinozta, e mellett halluczináló érzékei minden bokor és mélyedés mögött egy-egy szürke-medvét láttattak vele . . . Ilyen állapotban kóborolt estélig és a mikor már közel volt a végkimerüléshez, akkor a távolban egy füstoszlopot pillantott meg és azt elérve, néhány indiánt látott ülni a tüz körül, kik barátságosan megvendégelték a sülőfélben levő bivalygerinczből.

Még érdekesebb ennél, hogy Boone, a nagy hirre vergődött vadász és telepes, miként ejtette el az első szürke-medvét.

Tizenhat éves korában, miután szülei elhaltak. egy vadászokból és trapperekből álló társasághoz csatlakozott, mely a nyugati sziklahegységek felé vette az utját.

Fiatal kora daczára rendkivüli testi erővel és saséles tekintettel birt, a vadcsapák kutatásában pedig még a tapasztaltabb vadászok között is alig akadt párja és a melyik vadra ráfogta a puskáját, azt el nem hibázta soha, mégis ezen kiváló tulajdonságai daczára öregebb társai, fiatal kora miatt, folytonosan ingerkedtek vele és éretlen tacskónak s tejfeles száju ficzkónak csufolták, mi a fiatal Boonet annyira elkeseritette, hogy életét is szivesen feláldozta volna, hogy gunyolóit valami merész vadászkalanddal lefőzhesse.

Egy nap a husz tagból álló csapatot egy vén gryzzli medve támadta meg és daczára, hogy vagy husz golyót kapott a bundájába, mégis olyan dühvel támadt reájuk, hogy csapatjuk a futásban keresett menedéket és a legszájasabb csufolódó a medve elől a folyóban keresett menedéket és ott is csak ugy menekült meg az utána rohanó medve óriás karmai közül, hogy a folyó sebes áradata gyorsan lefelé sodorta.

Ez a küzdelem olyan félelmes és veszedelmes volt, hogy Boone először reszketett életében, sőt még másnap is, midőn a neki dühödött vadnak ördögien vad támadására gondolt, a hideg futott rajta végig, ennek daczára mégis szilárdul elhatározta magában, hogy addig nem tér vissza a csapathoz, mig a sziklahegységek rémét egymaga el nem ejti. Ezzel akarta gunyolóit egyszer s mindenkorra elhallgattatni.

Már két napja járta a hegység magányos és vad szakadékait, hol a hegyi patakok dörgő morajan és a vadak orditásán kivül, más hang nem hal-

latszott, midőn alkonyat tájon a sürü gyalogfenyő bozót mögött egy összehasadozott sziklafal tövében egy komoran ásitó sötét barlangra akadt . . .

Az üregből kiáramló penetráns büz. a naptól és esőtől halványitott lerágott csonthalmok, melyek a bejárat előtt hevertek, elárulták neki a szürkemedve tanyáját . . .

Mivel azonban a nap már a hegyek mögé ereszkedett és az alkony kétes homálya derengett a sziklavölgyben, nem hatolt be a barlangba, mert tudta, hogy a szürke-medve ilyen tájban ugy sincs barlangjában, hanem zsákmány után jár, azért tehát, hogy visszatérését kileshesse, elhatározta, hogy felmászik a szemközt álló vén fenyő ágai közé és ott várja be a reggelt.

A fenyő ágai között kényelmesen elhelyezkedve, hogy álmában le ne essék, fegyverét és magát erősen odakötözte egy hosszu szijpányvával, a mi nélkül egy vadász se indul utjára, azután a hosszas hegyen-völgyön való barangolástól elfáradva, csakhamar mély és nyugalmas álomba merült, a melyből nem zavarta föl a nagy szikla-baglyok kisértetiesen hörgő jajgatása, a farkasak üvöltő kardala és a feje fölött elvonuló hattyucsapatok harangzugásként aláhangzó éneke . . . Megszokta ő ezeket a hangokat már régen...

Napkelte táján azonban ijesztőn mély mormogás és fujtató dörmögés riasztotta fel álmából . . . Mintha egy lokomotiv fujtatna, zihálna és dübörögne, mit az alágördülő kövek és mázsás szikladarabok görgő zuhanása követett . . .

Óvatosan kipillantva az ágak közül, egy óriási vén gryzzli medvét látott két lábon közeledni. Egyik talpával egy félig szétszaggatott szarvast czepelt, a másikkal pedig, hogy ne kellessék kerülgetni, a mázsás szikladarabokat lóditotta félre pehelykönnyüséggel az utjából . . .

Boone csendesen helyén maradva, még pár órát aludt, hogy Ephraim zsákmányát elköltve, szintén álomba merülhessen, azután óvatosan és minden zaj nélkül leereszkedve a fáról, fegyverét a sziklafalhoz támasztotta és négykézláb a barlangba kezdett kuszni, hogy annak belsejét szemügyre vehesse.

Midőn térdeire ereszkedett, a szétrágott csontok közül egy összeroppantott emberi koponya vigyorgott rá üres szemgödreivel . . .

Boone szive egy perczre aggodalmasan összeszorult, a reá várakozó veszedelmek gondolatára, de vakmerősége nagyobb volt félelménél és inkább a medve karmai között akart elpusztulni, mint továbbra is gunyoltatni magát.

A barlang sötét volt, levegője pedig undoritón nehéz a rothadó állati maradványoktól és a medve penetráns büzétől. Midőn szeme kissé hozzá szokott a homályhoz, Kalebet tőle vagy tiz lépésnyire, a barlang szájától pedig vagy husz lépésnyire látta heverni a földön . . . Zajosan és mélyen hortyogott, mi arra mutatott, hogy torkig falta magát és most mély álomba van merülve . . .

A mellette levő mélyedésben szintén nagy halom összerágott csont hevert a beszakitott bivaly- és szarvaskoponyákkal egyetemben, a melyek között két emberi koponyát is látott . . . és ezek között a csontok és rothadó husczafatok között a patkányok és kigyók serege nyüzsgött, melyek közeled-

tére nagy zörejjel, sziszegő s czinczogó visitással szaladtak szerteszét, sőt néhány kihizott patkány az alvó medve hátára ugrálva, menekült előle . . .

Boone megijedt, hogy erre a nagy zörgésre a vén Ephraim fel talál ébredni, de az tovább aludt, mire jól szemügyre véve, a barlang minden részét, vissza kuszott a szabadba . . .

Mindenekelőtt nagyot lélekzve a dögleletes levegő után, levágott tarisznyája mellett lógó baltájával egy hat lábnyi hosszu vastag fenyőágat és a tarisznyájából elővett vadméhviaszt olyanformán tapasztotta a fenyőág végére, hogy az egy kehelyforma mélyedést képezett . . . Ezzel ujra visszamászott a barlangba és a fenyőágat egy sziklahasadékba szoritva, a kehelyforma mélyedésbe butykosából erős pálinkát töltött . . .

Most még alkalmas gyujtóról kellett gondoskodnia. Ujra visszatért tehát a szabadba és egy kevés gyapotot összecsavarva, a maradék viaszba göngyölte és aztán kicsiholva, meggyujtotta ezt a kezdetleges gyertyácskát.

Fegyverét gondosan megvizsgálva, vállára akasztotta és tenyerével a gyertya lángját elfödve, az üregbe kuszott és meggyujtotta a fenyőágon levő pálinkát, melynek lángjától és az olvadó viasztól csakhamar a gyantás fenyőág maga is lobogni kezdett és a barlangüreget egészen megvilágitotta.

Boone fegyverét lövésre emelve, gyors pillantást vetett a medve felé, a mely még folyton mély álomba merülve, hortyogott és mivel igazi vadász létére, még ezt a félelmes vadat se tudta védtelen álmában legyilkolni, felkapott néhány szarvas- és bivalylapoczkát és addig dobálta vele a vén Ephraimot, mig az nagy horkantással felébredve, dörgő orditással talpra szökött, de az égő fáklyától megvakitva, egy pillanatig szemeit pislogatva állott, azután talpait emelte, hogy az égő fáklyát leüsse a sziklafalról . . .

Ebben a pillanatban dördült el földrengető visszhangot verve, Boone fegyvere, ki figyelmesen czélba vette Kaleb mellén azt a sugárformán szétágazó szőrkoszorut, mely mögött a sziv dobogott . . .

A barlang üregét megrázó dörrenést ugyanolyan felharsanó süket orditás és utána nehéz zuhanás követte . . . Old Ephraim halálosan találva, hörögve vonaglott a csontok között . . .

A fáklya elaludt és Boone szivdobogva, mozdulatlanul hallgatódzott a sötétségben, mindaddig, mig csak minden el nem csendesedett . . .

Két nap mulva Boone éppen reggeli idejében akadt rá a csapatra. Azok már azt hitték, hogy elveszett, vagy a világba szaladt a szürke-medve elől, mely őket is szétkergette . . .

Boone nyugodtan üdvözölte őket, azután duzzadt tarisznyájából két óriási medvetalpat véve elő, odalökte a gunyolódók elé.

— Egy kis reggelit hoztam! Ki meri mondani most már, hogy Boone Dávid éretlen, tejfelesszáju tacskó? Az vegye a kését és jöjjön odébb pár lépésnyire! — szólott merész és kihivó tekintettel . . .

A gunyolódók megszégyenülve sütötték le szemeiket, a többiek azonban felugrálva a tüz mellől, zajos dicsérettel szorongatták a kezeit és e naptól fogva a fiatal gyerek velük egyenrangu férfiuvá és vadászszá lett avatva . . .

A milyen szerencsésen folyt le Boone küzdelme a gryzzlivel, olyan megrázó és szomoru a következő történet.

Egy Pelletán Dániel nevezetü franczia bevándorló, a Vörös-folyó északi részén telepedett meg családjával és egy hatalmas tuskóházat épitve, tél idején hódfogással és vadászattal foglalkozott.

Egy kemény téli estén azzal távozott hazulról, hogy csak másnap reggel felé fog hazatérni, mire a felesége megigérte, hogy friss lángossal és kenyérrel fogja várni.

Minthogy kemény téli idő volt, a tüzhelyen éjjel-nappal egész máglya lobogott, mi a ház belsejét teljesen megvilágitotta és midőn az asszony éjféltájon felkelt, hogy a kenyérsütéshez lásson, erre a lángost igérő müveletre a két gyerek, egy négy éves lányka és egy kilencz éves fiu is felkelt és mialatt anyjuk a ház előtt künn a sötétben aprófát hasogatott, a kislány a földön ülve, egy iromba babával játszadozott, a fiu pedig az asztalra állva, egy nagy késsel a kunyhó végig nyuló mestergerendájába valami ákombákomfélét vésegetett, amelyekről azt hitte, hogy betük lesznek . . .

Mind a ketten annyira belemerültek a munkájukba, hogy a tüz ropogása és a szél sivitása közben, nem hallották azt a rövid halálsikoltást, mely kivülről behangzott. Csak arra riadtak fel, midőn az ajtó recsegve feltárult . . .

A fiu azonban azt hitte, hogy most is mint rendesen, anyjuk fával megrakodva löki be az ajtót, azért oda se nézett, hanem gyermekes dicsekedéssel kiáltotta:

— Mindjárt segitek, anyácskám, csak még a te neved betüjét végzem be!...

Kis hugának rémült sikoltására azonban odatekintve, a sikoltás ajkaira fagyott a rémülettől, mert a belökött ajtón egy iszonyu nagyságu szürke medve rontott a konyhába. Bozontos bundája jégcsapokkal volt tele, vértől csepegő torka pedig gőzölgött . . .

A kis lányka ijedtében babáját tartotta a fogait csattogtató szörny elé, mintha azzal akarná megengesztelni, de az a kislány fejét egy harapással péppé morzsolva, üszökként villogó szemeivel a fiu felé pislantott, ki a késsel a kezében, a rémülettől mozdulatlanná merevedve, egy hangot se birt szólani . . .

Midőn azonban a szörny feléje indult, a rémület velőtrázó sikolyával karolta át a mestergerendát és felkapaszkodott reá. A medve oda is utána indult, midőn azonban az asztalra akart kapaszkodni, az felbillent a bika nagy teher alatt, mire bősz mormogással két lábra ágaskodva, talpaival igyekezett a fiut elérni, ki erre kétségbeesett segélykiáltásokkal hivta anyját és édesapját. közbe azonban a kezében maradt nagy késsel véresre vagdalta a medve utána nyujtogatott talpait, mely olyanokat vágott dühében a gerendára, hogy az egész ház megrendült bele . . .

Ekkor érkezett haza az apa, ki a ház előtt nejét, kit a medve faapritás közben lepett meg, szétszaggatva találta, a kunyhóból pedig fiának kétségbeesett segélykiáltását és a medve haragos mormogását hallotta. Kutyája dühös csaholással rontott be és támadt a medvére, mely most a kutya ellen fordult és e közben Pelletánnak sikerült két jól czélzott lövéssel leteriteni és fiát, ki

akkor már az izgalmaktól eszméletlenül hevert a gerendán, vészteljes helyzetéből kiszabaditani . . .

A legnagyszerübb jelenetek egyike, midőn a gryzzli a prairieken legelő bölénycsordák bikájával viv élethalálharczot.

Mind a kettő hatalmas kolosszus. A föld döng és reng, midőn Kaleb szökellő futással a bölénybikára támad, mely óriási fejét nekiszegezve, vérben forgó szemekkel lesi minden mozdulatát és nem egyszer két-három ölre löki homlokával és szarvaival. Ha azonban Kaleb a karmaival belékapaszkodhatik, vagy, ha rávetheti magát, akkor ezt a rengetegtestü óriást is a földre zuzza ellenállhatlan erejével és érczkemény sörényes homlokát, melyen a golyó ellapul, behorpasztja mint a tököt . . .

Boone beszéli, hogy apósának a telepén a marhaól ajtaja olyan vastag és erős hyckori deszkákból volt összeácsolva, hogy a puskagolyók — melyekkel néha czélba lőttek rajta, nem ütötték keresztül, sőt egy izben ellentállott egy megvadult bika legdühösebb rohamainak, mégis, midőn egy éjszaka Old Ephraim apósának a marháira ütött, ezt az ajtót néhány talpcsapásával pozdorjává zuzta és egy tehenét elhurczolta . . .

A mint a bölény Észak-Amerikának végtelen mezőségein, hol még egy félszázaddal ezelőtt száz és százezerekre menő csordákban legelt, az oktalan pusztitás következtében annyira megritkult, hogy alig van belőle pár ezer darab az Egyesült-Államok területén, ugy a szürke medvék száma is az azelőtti időkhöz képest, a lőfegyverek tökéletesedése következtében, némileg megcsappant ugyan a Sziklahegység területén, ennek daczára azonban még ma is olyan számban él ezen a rengeteg területen, hogy évenként hat-hétszáz darab gryzzli bunda kerül a szőrmepiaczokra . . .

A tavak vampyrja.

Csendes szellő suhan át a tó felett, melynek lehellete még csak gyenge fodrokat se gyürüz a tó tükrén. A habok átlátszó kristályán át le lehet látni a fenékig, a meneteles part oldaláig . . .

A fenék lágy iszapján és a part oldalain számtalan apró lyuk feketéllik, amelyekből egyszerre egy kis ujjnyi nagyságu zöldes-fekete féreg buvik elő és testének kecses s gyorsan hullámzó mozdulataival nyilsebesen szeldeli a hullámokat. Majd a hullámok mélyén, majd a felszinhez közel czikázik nyilsebes hajlongásokkal, majd zsinóregyenesen löködik előre-hátra, minden mozdulatában a hullámvonalaknak százféle kecses és lágy görbületével . . .

Testének szinezete nagyon szép! Bársonylágy zöldes-fekete alapszinét téglavörös vonalak tarkitják s gyürüzött, lapos testén elül-hátul parányi tányérkákhoz hasonló gömbölyü tárcsák vannak, amelyekkel majd egy sáslevélhez, vagy a fenékhez tapadva, engedi lapos elnyujtott testét a hullámoktól ringattatni, majd pedig kéjesen elnyulva, tapasztja magát a partoldal napsütött oldalához a sekély vizben melegedni.

A mint ott hosszura nyulva, sütkörészik, a fehérvirágu tavi rózsa széles levelei alól egy másik vizlakó bukkan elő, a tarajos gőte . . . Üvegszerüen átlátszó ,vörösbarnás, feketén foltozott testével, fésüszerüen czikk-czakkozott lapos farkával, apró kezeivel és lábaival, vigan uszkál, portyáz a hullámokban aranyos, szemeivel apró vizi álczákra és férgekre vadászva . . .

Amint igy uszkálgat majd elfekve a hullámok hátán, majd függőlegesen lebegve, egyszerre csak a hosszas, fekete jószág elrugja magát a partoldaltól és olyan biztosan kiszámitott lökéssel, mint a tigris szökése, a tarajos gőtén terem és gömbölyü szivótárcsáival belekapaszkodva annak hátába és oldalaiba, vérét kezdi szivni.

A gőte riadtan menekülne, le, föl, a tavi rózsa levele alá, a felszinre, onnan le a fenékre, de hiába. Rettentő lovagjától nem bir menekülni, annak szivótárcsái addig el nem eresztik, mig egy csepp tápláló vér, mig egy szikra élet van benne. Mozdulatai lassan-lassan erőtlenek, vonaglók kezdenek lenni, mig végre reszketegen lankadt libegéssel a fenékre száll alá, hol, midőn utolsó csepp vérét is kiszivta testéből, fekete lovagja lomhán és jóllakottan majd az egyik majd a másik szivótárcsájával eleresztve, ő is bevonul puha iszaplakásába, hogy a harcz és küzdelem fáradalmait kipihenhesse!

Ez a fekete lovag, ez a vérszomjas támadó, a vizek vampyrja, *az orvosi nadály, vagy piócza* (Hirudo officinalis), mely Magyarország, Lengyelország, Déli-Oroszország és a Kelet tavaiban mindenütt előfordul.

Nálánál azonban sokkal vérszomjasabbak és veszedelmesebbek a trópikus őserdőkben az *ugró nadályok*, melyek Jáva, Szumatra és az indiai belföld nyirkos és mocsaras rengetegeiben a növényzet harmattól csepegő levelei közé rejtőzve, telhetetlen sóvársággal leselkednek a préda és meleg vér után . . .

Az esős évszakban ember, állat egy lépést se tud tenni, hogy ezek a láthatatlan, czérnavékony vampyrok százával testébe ne ragadjanak. Mint a kilőtt nyil, vetik magukat a bokrok és a fák alacsony galyairól és leveleiről, mindenre, ami él és mozog és néhány percz alatt ujjnyi vastagra dagadva a hihetetlen mohósággal kiszivott vértől, lógnak az áldozat tagjain.

Ellenük nem véd meg semmi! A ruha, csizma, akármilyen vastag legyen, akármilyen jól fedje is a testet, minden legkisebb nyilást, lyukat, hasadást felfedeznek és hajszálvékonyra nyulva, bámulatos gyorsasággal furják be magukat az elevenig és az áldozat csak akkor veszi észre őket, midőn már vastagra dagadva lógnak rajta és az elveszitett nagy vérmennyiségtől szédülést és fáradtságot kezd érezni minden tagjában.

A Junghuhn-féle expeditio egy éjszaka kilencz öszvérét vesztette el az ugrónadályok támadása következtében, Morris angol utazó pedig elaludva, midőn felébredt, a karját nem birta felemelni a nagy vérveszteségtől támadt gyengeségtől és ha véletlenül egy camphorgyüjtő benszülött csapat rá nem akad, ott veszett volna a vadonban.

A benszülöttek és egyes utazók beszélik, hogy Brazilia és Surinam őserdeinek rejtett mocsaraiban él egy félig nadály, félig polypféle undok szörnyeteg, mely a vizinövények közé rejtőzködve lesi áldozatait és tigris gyorsaságával rájuk vetve magát, vérüket az utolsó cseppig kiszipolyozza nadályforma szőrös csápjaival. Amit egyszer megragad, legyen az ember, állat, azt többé el nem ereszti, hanem ugy kell darabokban levagdalni róluk. De az áldozatnak erre ritkán van ideje, mert az undok szörny oly szédítő büzt áraszt, hogy elkábulnak tőle és szivó csápjai olyan erővel és szédítő gyorsasággal működnek, hogy áldozatai az undortól, rémülettől és a gyors erővesztéstől nem birnak védekezni, hanem alásülyedve a mocsár iszapfenekére, a nadálypolyp áldozataivá lesznek.

Az orvosi tudomány többfajta nadályt ismer, melyek közül a magyar nadály egyike a legkeresettebbeknek, azután jő a német, franczia és a kisázsiai nadály. Valamennyi fajt a gyulladásos bajoknál a vér eltávolitására használják, miután egyedüli tápláléka a meleg és hidegvérü állatok vére.

A vér kiszivására a természet igen alkalmas szivókával ruházta fel, mely alkalmazhatóságára és szerkezetére nézve, a legfinomabb orvosi műszerekkel vetekedik.

Ugyanis száz gyürüből álló szivós és rugalmas testének előrészén szivókával ellátott szája, hátsó végén pedig a köpölyszerü tapadó tárcsa van, amelylyel áldozata testére erősen odaszivja magát. Szájának szerkezete egy orvosi köpölyöző műszerhez hasonlit, melylyel a bőrt felvágva, a vér kiserkedését

eszközli. Ez három éles fogból áll, melyeknek alakja háromszögletü és élességben, hegyességben az orvosok finom lancettájával vetekesznek, miután a fogak éles szélei még vagy száz igen finom, fürészforma bevágással vannak ellátva. Ennek a szerkezetnek azonban még más segédeszközei is vannak. Az egyik a teste hosszában végighuzódó és minden oldalán számtalan tömlőcskével ellátott, erősen kifejlett bél, a másik pedig a dus véredényhálózat, a hozzá tartozó izmokkal, melyekkel a vér szivását és kilövellését, valamint testének petyhüdtségét és megmerevitését eszközli, aszerint, amint ide-oda való mozgása megkivánja.

Ezeken kivül még éles szaglása, feje elején elypsis alakban elhelyezett tiz szeme, mind arra szolgálnak, hogy zsákmányát már messziről megérezve, arra észrevétlenül rátapadhasson.

Amilyen mohón ő vadászik a tápláló vérre, épp oly serényen vadászik ő reá a szenvedő emberiség.

A pióczafogás legősibb és legegyszerübb módja az volt, hogy a pióczafogók mezitelen lábaikat az erdei tavakba egyszerüen belelógatták. Alig ültek ott néhány pillanatig, a viz máris gyengén ringatózni és zavarodni kezdett a tömegesen közeledő nadályoktól, amelyek mohón beleragadtak az illetők lábaiba, ahonnan aztán óvatosan ledörzsölve, nedves mohval töltött vizes vászonzacskókba lettek helyezve; vagy pedig vérrel töltött zacskókat sülyesztettek a vizbe, mely fogási mód a Keleten mai nap is nagyon divatozik.

A nadályok óriási kereslete következtében, mesterséges nadálytavakat és tenyészdéket rendeztek be, hol a nadályok a vágóhidakról beszerzett vérrel, vagy pedig vén és elbetegesedett lovak vérével lesznek táplálva. Ugyanis, mihelyt etetés idején a tenyészárkok vizeit egy nyirfaseprővel csapdosni kezdik, a nadályok erre a jelre tömegesen bujnak elő lyukaikból és a térdig vizben álló lovat a szó szoros értelmében megrohanják. Rövid idő mulva a ló hasa és lábai méhrajhoz hasonló tömegekben lesznek ellepve az éhes nadályoktól, amelyek jóllakva, visszapotytyantják magukat a vizbe, a lovakat pedig kivezetik. Ennek az etetési módnak kettős haszna van, mert legtöbb esetben a beteg lovak a vérelvonás következtében meggyógyulnak és jó áron eladhatók lesznek.

A nadályok tojások által szaporodnak, melyeket a partok iszapos helyeire raknak le. Ezek a tojások nyálkába vannak burkolva, mely nyálka egy idő mulva megkeményedik és egy szivós szálakból szőtt selyembogár gubóhoz hasonlit.

A gyógynadályokon kivül élnek még erdei tavainkban a nép által *lópióczának* nevezett fekete nadályok, melyek daczára annak, hogy szintén beleragaszkodnak emberbe és állatba, gyógyczélokra mégsem alkalmasak, mivel tompább fogaik és kisebb szivóerejük következtében nehezen kezelhetők, azaz köznyelven szólva, a szárazon nehezen ragadnak.

Hogy milyen fontos nemzetgazdasági tényezővé nőheti ki magát az okszerü nadálytenyésztés, mutatja az, hogy ezelőtt tizenöt-husz évvel Franczia ország három-négy millió frank ára nadályt vásárolt Olasz- és Spanyolországból. Ma már azonban vannak neki olyan kiterjedt nadálytenyészdéi.

hogy a belfogyasztás mellett, másfélszer annyit exportál a világ különféle részeibe.

Németországnak évenként másfél-két millió márkát jövedelmez, Magyarországnak pedig, daczára, hogy a mi nadályaink a legkeresettebbek, szokott indolentiánk folytán, alig van belőle számottevő jövedelme, noha bátran versenyezhetne e tekintetben a föld minden országával.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Hullámos papagájok.

Kanári-kajdácsok.

Igy nevezhetjük a hullámos papagájt (Melopsittacus undulatus), mert a kanári mellett, ez a legelterjedtebb és a legkedveltebb diszmadár a világon, és midőn Gould, Ausztrália Ornisának ez a legavatottabb ismerője az első párocskát 1840-ben Európába hozta, a madárkedvelőkön valóságos láz vett erőt, ezeknek a gyönyörü kis jószágoknak a láttára és azóta oly általános kedveltségre és elterjedésre tettek szert, hogy évenkint 10—12.000 darab, sőt néha több is, importáltatik belőlük Európába.

De méltán is! Mert szépsége elsőrangu. Ugyanis homloka és pofácskái élénksárgák, fénylő kékesviola és feketés cseppecskékkel; feje hátulja, háta és szárnyai sárgán és feketén hullámzottak, fara, melle és hasa a legragyogóbb világos füzöld, hosszu farktollai és evezőtollai sötétzöldek sárgán foltozva.

Csőröcskéje világosszürke, orrlyukai körül kékesszinü magas dudorodással, apró okos szemecskéi aranysárgák. Nagysága akkora, mint egy kanárié, csakhogy karcsubb, hosszabb és kecsesebb. A nőcske hasonlit ugyan a himhez, de egymás mellett megkülönböztethetjük őket, miután a him orrlyukdudorai sötétebb szinüek, alakja kissé erősebb, vaskosabb és szinezete is valamivel élénkebb a nőcskéjénél.

Hazája Ausztrália, hol nagyszámu csapatokban egyik tájról a másikra vándorolva, a különféle fümagvakkal táplálkozik.

Némely vidékén Ausztráliának hónapokig, sőt évekig sem lehet hullámos papagájokat látni. Egyszerre azonban, akár csak a vándorsáska, óriási csapatokban, éles. de még sem kellemetlen fecske- és kanáriszerü csiripelésből álló zajgással töméntelen sokaságban jelenik meg és megtelepedik a folyók, tavak, patakok körül levő erdők, ligetek vagy bokrosokban és a gummifák, akáczok s eukaliptuszok vagy banksiák oduiban a fészkeléshez készülődik. E vándorlások oka rendszerint a vizhiány és a különféle fümagvak érésében rejlik és mint Gould irja, valami leirhatatlan szépségü látvány az, midőn egy-egy ilyen nagyszámu ragyogó tollazatu csapat megérkezik és egymás mellett szorongva, hosszu sorokban, mint valami ékes szinekben csillogó élő nyaklánczy teleülik a gummifák és eukaliptuszok ágait, vagy az egyik fától a másikig huzódó folyondárszerü növényeket és csevegnek, csicseregnek s tollaikat igazgatják. A párocskák egymást gyengédséggel halmozzák el és ide s tova mászkálnak, kusznak, kecses, fürge mozdulataikkal a lombok között. A csapat másik része a magvakkal telt fükalászokat lepi el. Minden fükalász olyan ilyenkor, mintha egy csodaszép, változatos szinü élővirág himbálóznék rajtuk, a földön pedig mozgó szines szőnyegként százak, ezrek szaladgálnak a lehullott magvakat szemelgetve, vagy pedig a patakok és tavak homokos, sekélyes szélein fürödnek, lubiczkolnak. Csupa élet, csupa zajgás mindenfelé! A méla, kihalt ausztráliai vidék egyszerre megelevenedik és a néma, szomoru táj életet, mozgást és hangot nyer minden zugában és szegletében.

Amilyen fürgék, vidámak és mozgékonyak a szabadban, épp ilyenek a fogságban is. Egyesen is lehet ugyan tartani őket, de páronként szebb és czélszerübb, mert csak ilyenkor fejtik ki kecses fürgeségüket és gyönyörködtető mozgékonyságukat. A párocska mindig együtt van és az egymás iránt való kedveskedésnek, gyöngédségnek és szeretkezésnek vége-hossza nincs. Ha a nőcske enni megy, fürgén utána kuszik a himecske; ha ez mászkál, kecsesen utána mászkál amaz is, ha pedig egymás mellett ülnek, akkor sem pihennek, hanem folytonosan csókolódznak, tollaikat rendezgetik, kaparászszák egymást, s e közben vidáman csicseregnek, csacsognak fecskeszerü kedves gőgicséléssel, melodikus csiripeléssel. Hangjuk meglehetős erős és éles, de azért nem kellemetlen, mert mintha a fecske lágyságából, folyékonyságából és a kanári érczességéből lenne összeszőve.

Ez a kis liliput papagájfaj fogságban kicsisége daczára a legerősebb és legkitartóbb madarak közé tartozik, mert egy cseppet sem kényes. Egy párnak, ha költetni nem akarjuk őket, egy középnagyságu kalit elégséges. Bő s tiszta homokot és a fürdéshez való vizet megkivánják, mert szeretnek a

homokban szemelgetni és gyakran fürödni. Eledelük egy rész fehér köles, egy és fél rész fénymag (Glanz) és senegalköles keverékéből álljon, amelyhez egy kevés hámozott zabot is vegyitsünk. Kölest kalászban (Kolbenhirse) igen szivesen vesznek és czélszerü, ha koronként ezzel is változatossá teszszük élelmezésüket. Csemegéül néha adhatunk nekik vagy tiz szem kendermagot is, a melyet nagyon szeretnek, de többet nem, mert a bő kendermagevéstől görcsöket és gutaütést kapnak, mint az ausztráliai papagájfajok legtöbbje. Csemegéül veszik továbbá a füzfa fiatalabb hajtásait, alma, cseresznye, ribizkeágakat, akácz, hársgalyakat, melyeknek nedvdus kérgét nagy élvezettel fosztogatják és rágicsálják. Ezek, valamint a hetenkint egyszer-kétszer zöldtáp gyanánt adott tyukhur, félig érett utifü és zabkalászok, rezeda stbi, szerfelett elősegitik, hogy vigak, elégedettek és egészségesek maradnak, csak nedves, vagy harmatos ne legyen a zöldtáp, mert ez méregként hat reájuk.

A fogságban épp olyan könnyen költ és szaporodik, akár a kanári. Németországban évenként körülbelül 250.000, Angliában 44.000 főre megy a kiköltött fiókák száma és amint én becsülöm, nálunk is egy-kétszáz főre rughat az évenként felnevelt ivadék száma, pedig bizony, sajnos, de ki kell mondanom, hogy nálunk még bölcsőkorát is alig éli a madárkedvelés és tenyésztésnek nemes passziója, mely amellett, hogy vele a tudománynak is szolgálunk, még hasznothajtó kereseti ággá is kinőheti magát, aszerint, ki hogyan müveli. Költőkalitul azonban egy pár részére legalább is egy seregélynek való jó nagy kalit szolgáljon, amelynél czélszerü, ha csak az előoldala van drótból, a többi pedig deszkából. Kisebb kalitokban nem igen szeretnek költeni, mert a kuszásra, röpködésre való tágas helyet megkivánják. A fészek közönséges odufészek legyen, melyet helykimélés szempontjából a kalit külső oldalán helyezünk el befelé nyiló bejárólyukkal és az odufészek fenekére egy-két ujjnyi fürészport kell hinteni. Ez szolgál nekik tojóágyul.

Költési időül leginkább november, deczember, január és február, szóval a téli hónapokat választják. A nőcske egy-egy napi időközökben rakja le átlag négy tojását, de rak néha 6—8-at is. A költési idő 16—18 nap a körülmények szerint és 30—35 nap mulva a fiatalok élénk csicsergés közt, vigan kirepülnek a fészekből. A költést rendszerint a nőcske maga végzi és a him a bejárólyuk előtt ülve, vigyáz és éteti, de megtörténik gyakran, hogy a himecske is segit a költésben. A fiókák tollazata hasonlit az öregekéhez, de fakóbb, elmosódottabb és fátyolozottabb szinü emezekénél.

Mihelyt a párocska fészkelni, azaz a nő tojni kezd, a fent leirt ételekhez, még a következő keverék adandó, amely egyuttal a fiatalok táplálékául is szolgál. Ez a keverék természetesen minden nap frissen készitendő. Keményre főtt és apróra vagdalt tojássárga, forró vizgőz által megpuhitott hangyatojás és vizbe áztatott, de erősen kicsavart száraz zsemlye, egymással jól összekeverendő, egyenlő részekben. E mellé forró vizben megpuhitott, de teljesen szárazra törült hámozott zab. Meg lehet próbálni a rizskását is. Ezt annyira kell főzni, hogy puha legyen, de kásaszerüen össze ne ragadjon, hanem a szemek szétperegjenek. Én nálam szivesen ették ugy az öregek, mint a fiata-

lok a maláyi módon igy megpuhitott rizskását, sőt még az öregebb szemü édes kukoriczadarát is és igen jól és hamar fejlődtek mellette.

Hogy milyen kitartó és erős természetü ez a kis szárnyas, mutatja az, hogy a mi telünket nemcsak a fütetlen szobában, hanem még a szabadban is minden baj nélkül kiállja.

Gourcy B. belga grófnak két pár hullámos papagája kirepült a kalitból és eltünt. A gróf már egészen elveszettnek hitte őket, midőn legnagyobb meglepetésére ősz táján az érett zabföldeken egy tizennégy főből álló ragyogó papagájcsapat jelent meg hangos csiripelés közt, mely lakmározása után visszatért a folyó melletti füzesbe. Ez volt a lakóhelyük és a füzfák odvaiban költöttek. Althammer Luiginak Tirolban repült el egy pár kis hullámos papagája, mely a telet egész jól kiállta és május végén egy odvas almafában fészkelni kezdett és hat fiókát nevelt fel. Hollandiában, Németországban szintén több esetben egész jól megmaradtak és szaporodtak az elszökött párocskák, amelyeknek egy részét sikerült ujra befogni. Ezeknek a tollazata sokkal fénylőbb, ragyogóbb és szindusabb volt, mint a fogságban élőké. Több német és franczia madártenyésztő pedig a kertjében és parkjában álló szabad, fütetlen volierekben és kalitokban teleltette ki őket minden baj nélkül.

A nymphapapagáj mellett ez a második kajdácsfaj, amelyről bebizonyosodott, hogy mérsékelt égövünk alatt, tehát hazánkban is egész szépen meg lehetne honositani őket. A kinek parkja és kertje van, ezt a kisérletet könnyen megtehetné, mert nem kerülne sokba. Micsoda remek diszei és ékei lennének ezek a kecses kis szárnyasok parkjainknak, ligeteinknek és erdeinknek. Természetesen okszerü felvilágositással és védelemmel kellene vidék és megyeszerte gondoskodni arról, hogy ezeket a kis megtelepülőket a vasárnapi puskások le ne lövöldözzék, vagy pedig a notoriusan ismert s madárfogóknak nevezett rablók be ne fogdossák.

Gazdászaink, vadászaink erre ugyan azt mondhatják, hát mi haszon lenne ebből a meghonositásból?

Hát az, hogy ők is közreműködnének abban az általános munkájában a természetnek, melyet az a madárvilágra rótt, t. i. hogy az ezerszemü és ezerkaru kertész munkáját végezzék a növényvilágban, megnépesitenék, élénk, mozgó zajgásukkal és pompás szineikkel felékesitenék és felvidámitanák kihalt ligeteinket és minden embernek, aki csak nincs egészen a szive fenekéig elfásulva, örömet és gyönyörüséget okoznának.

Ugy hiszem ezekkel bőven kárpótolva lenne a meghonositás csekély munkája!

A hullámos papagáj állandó és legközönségesebb vendége a madárpiacznak. Minden időben és majdnem mindenhol kapható, ahol madarakat árulnak, mert évente nemcsak nagy import kerül belőle Európába, hanem kétszer-háromszorannyi itt költött példány kerül belőle piaczra. Az Európában tenyésztettek arról ismerhetők fel, hogy szinezetük kissé halványabb, tollazatuk nélkülöz minden fényt és élénkséget.

Az utóbbi években nagy ritkaságként és igen drága árban tiszta kanárisárga tollazatu hullámos papagájok is kerültek piaczra. Szerintem azonban

az eredeti szinüek sokkal szebbek és kedvesebbek, mint ezek a kényes természetü fakósárga kisértetek, amelyek inkább kisérleti curiosumoknak tekinthetők, mint diszmadaraknak. Tollazatuk fakó kanárisárga, az eredeti törzs hullámvonalas rajzai nélkül, s amilyen vigak, mozgékonyak azok, ép olyan lusták és egykedvüek ezek, mert a rendellenes tenyésztés elgyengitette és kivetkőztette őket eredeti mivoltukból.

Ma már nem mennek ritkaságszámba és olcsóbban kaphatók, mert azon a módon, ahogy az eredeti zöld kanáriból sárga lett, tenyésztik ezeket, vagy pedig olaj és szalonnával való táplálás által érik el azt a nagyon is kétes értékü eredményt.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

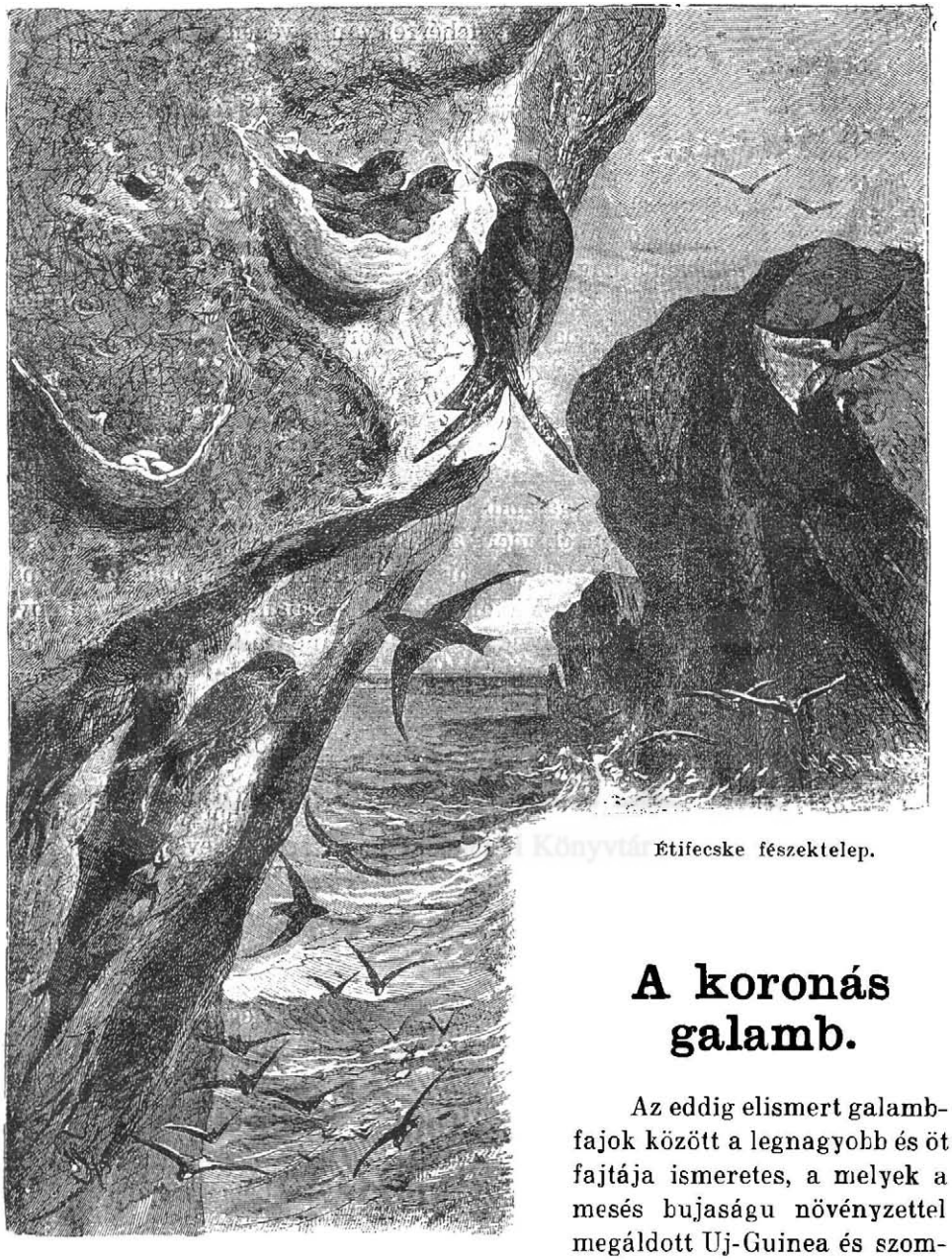

Étifecske fészektelep.

A koronás galamb.

Az eddig elismert galambfajok között a legnagyobb és öt fajtája ismeretes, a melyek a mesés bujaságu növényzettel megáldott Uj-Guinea és szomszédos szigetvilágán élnek. Ebből az öt fajtából a *fentnevezett* és a *Victoria koronás-galamb* (Lophyrus Victoriae) kerül hozzánk leggyakrabban. Testnagyságuk egy tyukénál jóval nagyobb és szép szinezetükkel s legyezőszerüleg felmereszthető, pompás bóbitájukkal, a legragyogóbb szinü exotikus galambfajok mellett is méltán helyet foglalhatnak, mert az elsőnek alapszinezete igen szép pala-kék, vörösded-gesztenyebarnás háttal és szárnyakkal, melyekben fehér sáv ékeskedik s kócsagtollformán foszlósan szálalt lenge tollkoronája alatt feketével szegett skarlát-vöröses szemei s fehéren beporzott pirosas

lábai mellett, meglehetős hosszu farka fehérrel van a végén övelve. A *Victoria koronás-galamb* valamivel nagyobb testalkatu, főszine ennek is élénk palakék, de alsó teste vöröses-gesztenyebarna, szárnyöve kékes-, farköve ellenben fehéresszürke, tollkoronája pedig végein nem foszlósan szálalt, hanem mindegyiken egy háromszögalaku diszes tollzászlócska ékeskedik, mely leirhatatlanul kecses formát kölcsönöz ennek a legyezőszerüleg szétterülő dus tollkoronának, amely mint egy indiánfőnöknek a tollkoronája ékesiti fejét.

Ezeket az impozáns nagyságu galambokat körülbelül 1700. óta ismerik Európában, különösen a diszszárnyasokat nagyon kedvelő és ugyszólván legrégebben importáló Hollandiában, ellenben az öreg Dampier már 1660. körül látta őket Kelet-Indiában és a Szunda-szigeteken meghonositva, hol az udvarokon és majorságokban háziszárnyasként, a pompakedvelő rajáhk és maharadzsák állatkertjei és parkjaiban pedig diszmadarakként neveltettek.

Ami életmódjukat illeti: Uj-Guinea partvidékén és Waigiu-, Salavati-, Misool-szigeteken a koronás galamb, melyet a benszülöttek Mambruknak neveznek, elég nagy számban él, mert a ragadozó állatok, orvmadarak és a nagyobb hüllőfélék majdnem teljesen hiányozván, nem pusztitják e pompás szárnyasokat; a Titinek nevezett Victoria koronás galamb ellenben valamivel ritkább és Uj-Guineának a délibb vidékeit lakja, mindazáltal Amboinán, Bandán és Jáván át oly gyakran kerül ez is, a másikkal együtt Európába, hogy a nagyobb állatkereskedőknél rendesen kapható . . .

Ami természetüket illeti, sok van bennük a tyukokéból, azaz inkább a fáczánokéból, mert kisebb csapatokban jóformán egész nap az erdőben és cserjésben, a fák és bokrok alján ide-oda kóborolnak a lehullott gyümölcsökből, bogyókból és husosabb magvakból táplálkozva, a lehullott levelek közt kaparásznak és csak felriasztva szállnak a legközelebbi fára, s ugyanigy éjjeli tanyául is annak a legközelebbi fának az ágait választják, ahol éppen rájuk esteledik.

Vadászata mód felett könnyü, azért az igazi szenvedélyes vadásznak kevés élvezetet nyujt, miután felzavarva, a fák ágairól egyik a másik után, minden bujkálás és meglopás nélkül könnyen lelőhető. A durranásra a csapat a szomszéd fára száll és ha innen is lelőnek egyet-kettőt közülök, átszállnak a harmadik, negyedik fára, ugy, hogy kevés idő alatt, mintha csak egyszerü czéllövészet lenne, az egész csapat minden fáradtság nélkül egymásután ledurrantható.

Ez az ostoba és kevés észtehetségre mutató viselkedésük daczára, elég eszes és intelligens szárnyasnak mondható mind a két faj, ami pedig állatkerti és park- vagy diszszárnyas értéküket illeti, abban szépségük, a fogságban való kitartásuk, viselkedésük a szárnyasok között első rangot biztosit számukra . . .

Természetesen ez az állitásom egészen relativ dolog, mert egyenesen ki merem mondani, hogy kényes madár, vagy állat nincs, csak a neki megfelelő ápolást és létfeltételeket megadja nekik az ember mindenha, mert a dolog kriteriuma és nehézsége csak abban kulminál, hogy munkát, fáradtságot és tudást nem kimélve, a szabad életmódot legjobban megközelitő lakhelyet, eledelt és egyéb szükségletet megszerezzük nekik.

Két pár volt belőlük birtokomban, s midőn megérkeztek, vadak voltak ugyan egy kissé, de ezt a vadságukat pár nap mulva teljesen levetkőzték és a világ legszelidebb teremtményei lettek. Megengedték pompás hátukat simogatni, kézből ettek és pompás gránátvillogásu szemeikkel minden mozdulatomat kisérték.

Mind a két párt 1884-ben Ziwsa G. troppaui állatkereskedőtől hozattam s akkoriban még nagyon drágák voltak, mert egy pár Lophyrus coronatusért 140 márkát, a Lophyrus Victoriáért pedig 185 márkát fizettem. Noha ez utóbbiakat három hóval később kaptam, mégis midőn betettem a másikakhoz a volierba, mindjárt az első perczekben összebarátkoztak.

A volier két és egynegyed méter hosszu, egynegyed méter széles és két méter magas volt, homokkal behintve, két ágas-bogas lycium bokorral és ülő fákkal. Eledelül pár hétig vizben lágyitott, de szárazra törölt tengerit, vizbe áztatott és jól kicsavart fehér kenyeret, zsemlyét, salátát, darabokra vágott sárgarépát, főtt burgonyát, ribizlit, egrest, almát kaptak, midőn pedig a bodzabogyó érni kezdett, ezt kapták, később pedig a lycium bogyóit . . . Pár hét mulva a kukoriczát keményen kapták és ezt nagyon szerették és vegyesen ették a zöldség-, bogyó-, vagy gyümölcsfélével és pompásan érezték magukat mellette. Vizet nem tulsokat ittak, fürödni egyszer láttam egyiket a vizben, a homokban ellenben egész kényelemmel elnyujtóztak és fürödtek néha naponként többször is. A nap sugarai után nem nagyon vágyódtak, mert ha besütött kalitjuk egy részébe, legtöbbször az aláhajló lycium bokor alá vonultak.

Nagy szelidségük daczára a lárma és nesz iránt — kivált, ha az közelükben történt — mindig érzékenyek és ijedősek maradtak, ugyszintén az idegenek jelenléte is zavarta, neszessé tette őket, ellenben akit párszor már láttak, vagy aki néhányszor enni adott nekik, annak a jelenlétét fel sem vették, aki pedig rendesen gondozta őket, az benyulhatott a kalitjukba, rendezhetett s tisztogathatott kedve szerint, anélkül, hogy legkisebbet is megriadtak volna. A fészkeléshez, párzáshoz nálam semmi kedvet se mutattak és ugy tudom, még eddig egy állatkertben sem nevelték fel fiaikat, ha a tojás kikelt is, mert a fogságban nagyon gondatlan és lusta szülőkké változnak át. Ha a nőstény 2—3 napig szorgalmasan üli is a tojást, a negyedik napon már otthagyja, ha pedig a tojás kikel, akkor már ráunt a fiókák felnevelésére.

Hogy mennyire kitartók és szivósak jó gondozás mellett a mi éghajlatunk alatt is, azt mutatja az a körülmény, hogy az akkori meglehetős kemény télen nálam fütetlen szobában igen jól érezték magukat és midőn egy vasárnap délután egészen hétfő reggelig véletlen elnézésből a szoba ablakai és ajtója nyitva maradtak, azt abszolute fel sem vették, noha vagy 12 fok hideg volt és a szél egész csomó havat sodort kalitjukba.

E pompás galambfajták circa egy és háromnegyed évig voltak birtokomban s ekkor megváltozott körülményeim ugy kivánták, hogy megváljak tőlük és tőlem gróf York-Wartemburg, a hires német madártenyésztő és kedvelő birtokába jutottak, kinél a leirt gondozás mellett szintén igen jól kitartottak, sőt, mint hallottam fészkelni is kezdtek pompásan berendezett madárszobájá-

ban, miután jámbor és a többi szárnyassal nem törődő természetük miatt, más egyéb kisebbfajta madarakkal is együtt tarthatók . . .

Ma már, mint a legtöbb importált exotikus szárnyasnak, nekik is jóval alább szállott az áruk, ugy, hogy páronként 70—80 koronáért, sőt még olcsóbban is beszerezhetők a nagyobb állatkereskedőktől vagy szállitóktól.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A kanadai lud.

A ludfajok között ez az óriás és mellette egyike a legnemesebb és legtetszetősebb egyedeknek minden tekintetben. Majdnem egy méter hosszu, hatalmas, imponáló testü szárnyas; feje, nyakának hátsó része és farka fekete, pofái és torka világosszürkék vagy fehérek, felső teste szürkésbarna világosan szegett tollakkal, nyakának felső része és melle hamuszinü, hasa fehér. Csőre fekete, lábai feketések és szemei szürkésbarnák. A nőstény kisebb a gunárnál.

Hazája egész Észak-Amerika, de Bonnaterra, Coves és Stevenson állitása szerint, vándorutjában néha Európába is áttévedt az északon fekvő nagyobb vizekre. Sajátságos, hogy a déli részeken, hol az európai bevándorlók megtelepülnek, a település arányában mindinkább ritkul és észak felé vándorol, miután az ember közellétét és a kulturát, neszes, óvatos természete miatt kerüli. Vándorlása leginkább október hóban történik dél felé, ahonnan áprilisban tér vissza északi honába 20—30 főből álló csapatokban. Eledele ugyanaz, mint a mi vadludunké, épp ugy szeret legelni, mint ez; továbbá igen szeret gágogni, hangja azonban nem a ludakéhoz, hanem inkább a hattyuéhoz hasonló, érczesen bugó, erős kiáltás trombitaszerü recsegéssel.

Fészkelése rendszerint márcziusban kezdődik és ebben az időben a gunarak annyira harczrakészek és ingerültek, hogy folytonosan tépik, czibálják egymást. Fészküket a viztől félreeső helyen, a sürü fü közé, vagy bokrok tövében épitik, sőt nem ritkán egyik-másik magas jegenye- vagy gyapotfára is rakja. Wied herczeg emlit egy esetet, hogy egy magas jegenyefán egy pár kanadai lud a fehérfejü halász sas fészke alá rakta az övét; Bonnaterra pedig egy, a viz által összehordott uszófa és tuskóhalom között akadt egy kanadai ludfészekre. A fészek rendszerint nagy gonddal lesz épitve és szalmaszerü, erős füvekből összehordott magas halomból áll, a tojóágy pedig pehelylyel van dusan kibéllelve. A tojások száma 3—7, vagy 4 és 9 és huszonnyolcz napi keltés után bujnak ki a pelyhes fiatalok, melyek egy-két nap mulva már vigan követik anyjukat a vizre és csak estefelé térnek vissza a szárazföldre pihenni, sütkérezni és hogy az éjszakát anyjuk meleg és védő szárnyai alatt töltsék. Fiait mind a két ivar nagy szeretettel gondozza és még nagyobb bátorsággal védelmezi minden veszély ellen. Szülei szeretetétől ösztökélve, a gunár nálánál nagyobb állatokat is megtámad, sőt még az embert is erős szárnycsapásokkal támadja meg, ha fészkéhez közeledik.

Audubon egy izben tanuja volt egy ilyen küzdelemnek egy vadmacskával. A him és nő a fészek mellett foglaltak állást és a rájuk szökellő macskát szárnyaik ütésével néha két-három méternyire is ellökték. A macska fujt, nyávogott és vertyogott valahányszor a him erős csőrével egész csomó szőrt tépett ki bundájából és utóljára is holtra fáradva, feladta a harczot és elsompolygott, a két lud pedig, mintha győzelmüket akarnák ünnepelni, hatalmas trombitaszerü gágogással adott kifejezést örömének.

Ez a rövid biografiája ennek a pompás szárnyasnak, amely azonban nagyon hiányos lenne, ha ki nem egészitenők még a következőkkel:

A kanadai lud (Anser canadensis) szokásaiban, életmódjában és tulajdonságaiban egyezik ugyan a mi vadludunkkal, de mégis ég és föld különbség van közöttük. Ez, bár ellentmondásnak látszik, de mégis ugy van!

Vadászaink egész regekört tudnak beszélni a mi vadludaink szemességéről, óvatosságáról és elővigyázatosságáról. Nos, hát a mi vadludunk ebben a tekintetben olyan, mint a terczias diák az első eminens mellett, azaz a mi vadludunk szemességet, okosságot, elővigyázatot és ravaszságot a kanadai ludhoz mehetne tanulni, mert ennél okosabb, elővigyázatosabb, agyafurtabb ravaszságu és élesebb érzékü szárnyas alig létezik a világon és ugyancsak összeszedje mind az öt érzékét és ha több volna ennél, még azt is, az a vadász, aki ezt a szárnyast meglepni vagy meglopni akarja.

Mert a kanadai lud legyen akár a legkövérebb vetések eldorádójában, akár a minden jóban bővelkedő tavakon, a szemességről és elővigyázatról sohsem feledkezik meg. Őrt állit mindenkor, mely a közeledő veszélyről jó idejekorán hirt ad és alarmirozza az egész csapatot. Egy közeledő ökörcsorda, vagy egy átvonuló bölénycsapat a legkisebb nyugtalanságot se okozza közöttük, de közeledjék csak egy medve, róka, jaguár vagy más efféle meg nem bizható karakterü állat, az egész csapat egy pillanat alatt a tó közepére vonul és ha a közeledő ellenség a vizbe is szándékszik követni őket, a vezérgunár szavára az egész csapat a levegőbe emelkedik és ékalakban sorakozva, menekül tovább.

Éles hallásával nemcsak a legtávolabbi zajt is észreveszi, hanem ezt a zajt csudálatraméltóan meg is tudja különböztetni, hogy micsoda! Ha egy száraz ág a közeli erdőben megrecscsen, rögtön megtudja, hogy azt valami kóbor állat vagy egy közeledő ember léptei okozták-e és egész nyugodtan uszkálnak, bukdácsolnak, ha egy-egy tuczat nagy teknősbéka vagy egy-egy termetes alligátor bármily nagy zajjal veti is magát a vizbe, ellenben az egész csapat azonnal szárnyra kerekedik, mihelyt a távolban a legkisebb evezőcsapás hangja hallatszik, vagy pedig, ha a nádas és szárazgaly emberi léptek alatt ropog.

A rejtőzködésben és tettetésben szintén a legnagyobb mesterek! Akárhogy ügyeskedjék is a vadász, akárhogy, akármerre kerülgesse is őket, a fü között, a bokrok alatt, oly ügyesen, olyan észrevétlenül ellopják magukat, mintha ott se lettek volna, vagy ugy lelapulnak és eldugják magukat a fü közé, hogy ritkán akadni rájuk. Amelyiket szárnyon éri a lövés, az ugy tetteti magát, mintha semmi baja se lenne s addig lót-fut, mig el nem tudja rejteni magát a növényzet, vagy a part leomló görgetegei között.

A hires Audubon beszéli, hogy Labrador tartományban tett tanulmányutjai egyikén egy kanadai ludra akadt, mely a vedlés következtében nem volt képes repülni. Midőn csónakján üzőbe véve, hol itt, hol ott bukott le, mig egyszerre csak végleg eltünt a szemei elől. Hosszu keresgélés után végre rátaláltak. A csónak hátulja mögé rejtette magát, ugy, hogy csak a feje látszott ki a vizből és oly gyorsan követte a csónakot, hogy mindig fedezve maradt annak fara által és nem vették észre. A vadászok egyike meg akarta fogni, mire villámgyorsan alábukott és hiába iparkodtak a többiek is; a ravasz, vén gunár oly ügyesen bukdosott a csónaknak majd az egyik, majd a másik oldalán, hogy sohse ott jött fel, ahol várták és bármit csináltak is, nem birták elfogni. Óvatos elővigyázatosságára mutat továbbá az is, hogy napközben mindig oly magasan repül, hogy a fegyver be nem éri; csakis éjjeli vándorlásaiban száll alacsonyabban és ilyenkor néha megesik, hogy a sürü ködben a csapatok eltévednek és a világitótornyok üvegeinek repülve, összezuzzák magukat, amint ez a különféle vándormadárcsapatokkal is megtörténik.

Amerikában egyike a legkeresettebb és legvadászottabb szárnyasoknak, mert husát frissen, besózva vagy füstölve egyaránt kedvelik és egyik legkeresettebb czikke az élelmi-piaczoknak, azért nemcsak vadászva, hanem betanitott csalgunarakkal és ludakkal, továbbá hálók, török s e czélra készitett fogdák segitségével százanként és százanként fogják őket.

Az Egyesült-Államok északi részében pedig mai nap már egészen háziszárnyassá nevelődött. A legkisebb telepen épp ugy, mint a legnagyobb gazdaságok udvarain feltalálható, mert több hasznot hajt s igy többre is becsülik a rendes házi-ludnál. Nagyon el van terjelve a házi-luddal való keresztezése is, mert ez az ivadék sokkal hamarább és sokkal nagyobbra hizik, mint maga a kanadai vagy házi-lud és husa is levesesebb, izletesebb, mint emezeké, tollazata és pelyhe pedig minden tekintetben felülmulja a házi-ludét — és különösen a pelyhe mennyiségre, finomságra, könnyüségre és melegtartásra nézve közel áll a drága és keresett dunna-kacsapehelyhez.

SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

TARTALOM.

	Oldal.
Az őserdők lámpásai	1
Sivatagképek	8
A tenger fenekén	15
Az állatok társasélete és barátsága	25
„A jó gólyamadár"	33
A szárnyasvilág művészei	38
A sivatag királya	49
A bubos vöcsök	63
A tengerek tigrise	67
[illegible] emberevő	73
Prémvadászat a magas északon	78
Az állati mérgek hatása	92
Állat-párbajok	105
Az őserdők ékszerei	114
A megsemmisülés lánczolata a létért való küzdelemben	120
Az erdők Machiavellije	126
Az őserdőktől a ketreczekig	139
A Krák	154
A királytigris	160
A chinchilla és vadászata	175
A dámvad	179
A félelmes utitárs	186
Az emberevés	191
Szárnyas énekművészek	205
A vadászgépárd	215
A magasban és mélységben	223
„Toujour's perdrix"	233
Állatszeliditők	245
A fürjek viadora	259
A tevepárducz	263
Az erdők haramiája	268
Az őserdőkben (Egy gyüjtő élményeiből.)	278
[illegible]lyett párducz	290
[illegible]átékai	297
[illegible]	301
[illegible]szörnyei	309
[illegible]	316
[illegible]	322
[illegible]	327
[illegible]	334
[illegible]	338
[illegible]	343
[illegible]	347

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK